T. C.
KALKINMA BAKANLIĞI

ONUNCU KALKINMA PLANI
(2014 - 2018)

2015 YILI PROGRAMI

Ankara 2014

Yüksek Planlama Kurulunun 26/9/2014 tarihli ve 2014/26 sayılı Raporu ile Bakanlar Kurulu'na sunulan ekli "2015 Yılı Programı" ile "2015 Yılı Programının uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 641 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 32'nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 30/9/2014 tarihinde kararlaştırılmış, 1 Kasım 2014 tarihli ve 29162 sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

2015 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı....xiii

BİRİNCİ BÖLÜM....1

1.1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER....1
1.2. TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER VE HEDEFLER....5
1.2.1. BÜYÜME VE İSTİHDAM....9
1.2.1.1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları....9
1.2.1.2. İstihdam....13
1.2.1.3. Ekonominin Genel Dengesi....15
1.2.2. YATIRIMLAR....20
1.2.2.1. Yatırımların Sektörel Dağılımı....20
1.2.2.2. Kamu Yatırım Uygulamaları....26
1.2.2.3. Kamu Özel İşbirliği Uygulamaları....29
1.2.3. ÖDEMELER DENGESİ....29
1.2.3.1. Cari İşlemler Hesabı....29
1.2.3.2. Sermaye ve Finans Hesapları....34
1.2.3.3. Dış Borç Stoku....36
1.2.4. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI....37
1.2.4.1. Enflasyon....37
1.2.4.2. Para ve Kur Politikası....38
1.2.5. MALİ PİYASALAR....42
1.3. KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER....53
1.3.1. GENEL DEVLET....53
1.3.1.1. Merkezi Yönetim Bütçesi....61
1.3.1.2. Mahalli İdareler....66
1.3.1.3. Döner Sermayeli İşletmeler....68
1.3.1.4. Sosyal Güvenlik Kuruluşları....69
1.3.1.5. Fonlar....73
1.3.2. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ....74

İKİNCİ BÖLÜM....80

2.1. 2015 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMACI....80
2.2. 2015 YILI PROGRAMININ HEDEFLERİ VE POLİTİKALARI....80
2.2.1. NİTELİKLİ İNSAN, GÜÇLÜ TOPLUM....80
2.2.1.1. Eğitim....80
2.2.1.2. Sağlık....94
2.2.1.3. Adalet....103

2.2.1.4. Güvenlik 107
2.2.1.5. Temel Hak ve Özgürlükler 110
2.2.1.6. Sivil Toplum Kuruluşları 111
2.2.1.7. Aile ve Kadın 113
2.2.1.8. Çocuk ve Gençlik 117
2.2.1.9. Sosyal Koruma 122
2.2.1.10. Kültür ve Sanat 132
2.2.1.11. İstihdam ve Çalışma Hayatı 139
2.2.1.12. Sosyal Güvenlik 148
2.2.1.13. Spor 152
2.2.1.14. Nüfus Dinamikleri 155
2.2.1.15. Kamuda Stratejik Yönetim 160
2.2.1.16. Kamuda İnsan Kaynakları 162
2.2.1.17. Kamu Hizmetlerinde e-Devlet Uygulamaları 164
2.2.2. YENİLİKÇİ ÜRETİM, İSTİKRARLI YÜKSEK BÜYÜME 169
2.2.2.1. Büyüme ve İstihdam 169
2.2.2.2. Yurt İçi Tasarruflar 169
2.2.2.3. Ödemeler Dengesi 171
2.2.2.4. Enflasyon ve Para Politikası 175
2.2.2.5. Mali Piyasalar 175
2.2.2.6. Maliye Politikası 177
2.2.2.7. Sosyal Güvenlik Finansmanı 183
2.2.2.8. Kamu İşletmeciliği 184
2.2.2.9. Yatırım Politikaları 185
2.2.2.9.1. Kamu Yatırımları 185
2.2.2.9.2. Özel Kesim Yatırımları 187
2.2.2.10. Bilim, Teknoloji ve Yenilik 191
2.2.2.11. İmalat Sanayiinde Dönüşüm 195
2.2.2.12. Girişimcilik ve KOBİ'ler 210
2.2.2.13. Fikri Mülkiyet Hakları 217
2.2.2.14. Bilgi ve İletişim Teknolojileri 220
2.2.2.15. Tarım ve Gıda 228
2.2.2.16. Enerji 240
2.2.2.17. Madencilik 248
2.2.2.18. Lojistik ve Ulaştırma 251
2.2.2.19. Ticaret Hizmetleri 262
2.2.2.20. Turizm 266
2.2.2.21. İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri 271
2.2.3. YAŞANABİLİR MEKÂNLAR, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE 276

2.2.3.1. Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik.....276
2.2.3.2. Mekânsal Gelişme ve Planlama.....282
2.2.3.3. Kentsel Dönüşüm ve Konut.....286
2.2.3.6. Kırsal Kalkınma.....291
2.2.3.4. Kentsel Altyapı.....294
2.2.3.5. Mahalli İdareler.....299
2.2.3.7. Çevrenin Korunması.....301
2.2.3.8. Toprak ve Su Kaynakları Yönetimi.....303
2.2.3.9. Afet Yönetimi.....305
2.2.4. KALKINMA İÇİN ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ.....308
2.2.4.1. Uluslararası İşbirliği Kapasitesi.....308
2.2.4.2. Bölgesel İşbirlikleri.....312
2.2.4.3. Küresel Kalkınma Gündemine Katkı.....318

TABLOLAR

Tablo I: 1- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler 3
Tablo I: 2- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları....9
Tablo I: 3- Temel Ekonomik Büyüklükler....10
Tablo I: 4- Fert Başına GSYH 11
Tablo I: 5- Yıllar İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler....13
Tablo I: 6- İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Dağılımı....14
Tablo I: 7- Yurt İçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler 14
Tablo I: 8- Temel İşgücü Piyasası Göstergeleri....15
Tablo I: 9- Ekonominin Genel Dengesi....18
Tablo I: 10- Ekonominin Genel Dengesi....19
Tablo I: 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2013)....21
Tablo I: 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2014) 22
Tablo I: 13- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2015) 23
Tablo I: 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı 24
Tablo I: 15- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı 25
Tablo I: 16- Genel Devlet Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı 27
Tablo I: 17- Türkiye'de Kamu Yatırımları (2003-2014) 28
Tablo I: 18- Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler....30
Tablo I: 19- Ülke ve Fasıllara Göre İhracat....31
Tablo I: 20- İhracatın Sektörel Dağılımı 32
Tablo I: 21- İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı 32
Tablo I: 22- Cari İşlemler Dengesi....33
Tablo I: 23- Sermaye ve Finans Hesabı....35
Tablo I: 24- Dış Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler....36
Tablo I: 25- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri....40
Tablo I: 26- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri 42
Tablo I: 27- Finansal Sektör Kuruluşlarına Dair Bazı Göstergeler....43
Tablo I: 28- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri 44
Tablo I: 29- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler....48
Tablo I: 30- Sermaye Piyasası Hacmi....49
Tablo I: 31- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler....51
Tablo I: 32- Bireysel Emeklilik Sistemi Göstergeleri 52
Tablo I: 33- BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşların Temel Göstergeleri 53
Tablo I: 34- Genel Devlet Yapısal Denge Analizi 54
Tablo I: 35- Sosyal Harcamaların Gelişimi 55
Tablo I: 36- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları 56
Tablo I: 37- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)....57
Tablo I: 38- 2013 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi 58

Tablo I: 39- 2014 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi 59
Tablo I: 40- 2015 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi 60
Tablo I: 41- Merkezi Yönetim Brüt Borç Stokundaki Gelişmeler.....63
Tablo I: 42- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri 65
Tablo I: 43- Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar 67
Tablo I: 44- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları 68
Tablo I: 45- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi.....69
Tablo I: 46- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi 70
Tablo I: 47- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi 72
Tablo I: 48- Fon Gelir ve Giderleri 74
Tablo I: 49- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeci KİT Finansman Dengesi.....76
Tablo I: 50- Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi.....77
Tablo I: 51- KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler.....78
Tablo II: 1- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları.....81
Tablo II: 2- Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları 82
Tablo II: 3- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemine (ÖSYS) Başvuran Adayların Öğrenim Durumuna Göre Profili (2006-2014).....84
Tablo II: 4- 2013-2014 Eğitim Öğretim Döneminde Yükseköğretimde Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı.....85
Tablo II: 5- 2013-2014 Eğitim Öğretim Döneminde Yükseköğretimde Örgün Öğrenci, Öğretim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı.....86
Tablo II: 6- Sağlık Alanında Gelişmeler 95
Tablo II: 7- Yıllar İtibarıyla Toplam Hasta Yatağı Sayısı ve Doluluk Oranları.....96
Tablo II: 8- Yıllara ve Sektörlere Göre Toplam Hastane Müracaat Sayısı ve Dağılımı.....97
Tablo II: 9- Sağlık Kuruluşlarının Durumu ve Hizmet Değerlendirmeleri, 2013 97
Tablo II: 10- 100 Bin Kişiye Düşen Hâkim Sayısı ile Mahkemede Çalışan Adalet Personeli Yüzdesi (2012).....104
Tablo II: 11- Kamu Bütçesinden Kişi Başına Ayrılan Adli Yardım Miktarı (2012) 104
Tablo II: 12- Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Paylar, Gini Katsayısı ve Yoksulluk Oranları 123
Tablo II: 13- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları..124
Tablo II: 14- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri.....125
Tablo II: 15- Sosyal Hizmet Sunan Kamu Kuruluşlarının Sosyal Hizmet Harcamaları 126
Tablo II: 16- Sinema Sektörüne İlişkin Gelişmeler.....133
Tablo II: 17- Kültürel Mekân Sayıları 134
Tablo II: 18- Temel Kültürel Faaliyetler 135
Tablo II: 19- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri.....140
Tablo II: 20- İstihdamın Sektörel Dağılımı.....141
Tablo II: 21- İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler.....142

Tablo II: 22- İŞKUR Tarafından Düzenlenen Aktif İşgücü Programlarına Yapılan Harcama ve Yararlanan Kişi Sayısı 143
Tablo II: 23- 2013 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi 144
Tablo II: 24- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus 149
Tablo II: 25- Demografik Göstergeler 155
Tablo II: 26- Kamu BİT Yatırım Ödenekleri Sektörel Dağılımı 166
Tablo II: 27- 2014 Yılı Ocak-Temmuz Dönemi Yatırım Teşvik Belgelerine İlişkin Veriler 187
Tablo II: 28- Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Alanındaki Temel Göstergeleri 192
Tablo II: 29- İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler 196
Tablo II: 30- Sanayi Tüketimi için Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları 197
Tablo II: 31- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatlarındaki Değişim 197
Tablo II: 32- İmalat Sanayiinin Üretim ve İhracat Yapısı 199
Tablo II: 33- İmalat Sanayii ile İlgili Dönüşüm Alanlarına Göre Seçilmiş Göstergeler 200
Tablo II: 34- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Üretimdeki Değişimler 202
Tablo II: 35- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Dış Ticaretteki Değişim 203
Tablo II: 36- Kurulan ve Kapanan İşletme Sayısı 210
Tablo II: 37- ESKKK Kefalet Kredileri 211
Tablo II: 38- KGF A.Ş. Tarafından Verilen Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi 211
Tablo II: 39- KOSGEB Destek Programları 212
Tablo II: 40- KOSGEB Girişimcilik Eğitimleri ve Girişimcilik Desteği Alan İşletmeler 212
Tablo II: 41- Başlangıç Girişimcilik Destekleri 213
Tablo II: 42- OSB ve TGB Bilgileri 213
Tablo II: 43- Sınai Mülkiyet Başvurularında Gelişmeler 217
Tablo II: 44- Bilgi ve İletişim Teknolojilerine İlişkin Temel Göstergeler 225
Tablo II: 45- Tarım Sektöründe Büyüme ve Dış Ticaret Göstergeleri 229
Tablo II: 46- DSİ Sulama Tesislerinin İşletme Durumu (2013 Yılı) 230
Tablo II: 47- Tarım Destekleme Bütçesinin Dağılımı 236
Tablo II: 48- Tarımsal Yapıda ve Gıda Güvenliğinde Gelişmeler ve Hedefler 238
Tablo II: 49- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri 243
Tablo II: 50- Elektrik Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler 243
Tablo II: 51- Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı 244
Tablo II: 52- Madencilik ile İlgili Temel Göstergeler 249
Tablo II: 53- Ulaştırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler 252
Tablo II: 54- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırılması 253
Tablo II: 55- Satıh Cinsine Göre Yol Ağı 254
Tablo II: 56- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafiği (2012) 256
Tablo II: 57- Toptan ve Perakende Ticaret Göstergeleri 263
Tablo II: 58- AVM Sayısı ve Kiralanabilir Alanları 263
Tablo II: 59- Toptan ve Perakende Ticarette Kurulan-Kapanan Şirket Sayıları 264

Tablo II: 60- İnternette Yapılan Kartlı Ödeme İşlemleri 264
Tablo II: 61- Dünyada ve Türkiye'de Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri 267
Tablo II: 62- Turizm Sektöründeki Gelişmeler 269
Tablo II: 63- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler 271
Tablo II: 64- Yapı İnşa ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları 272
Tablo II: 65- İnşaat Sektörü İstihdamı 272
Tablo II: 66- Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Kapsamında Aktarılan Ödenek.....277
Tablo II: 67- Kalkınma Ajanslarına İlişkin Bilgiler (2008-2014) 277
Tablo II: 68- Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler 279
Tablo II: 69- Şehirleşmeye İlişkin Gelişmeler 283
Tablo II: 70- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları 309
Tablo II: 71- Türkiye'nin İkili Resmi Kalkınma Yardımlarının Bölgesel Dağılımı 309
Tablo II: 72- Bazı Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret 314

GRAFİKLER

Grafik: 1- Sektörel Büyüme Hızları 12
Grafik: 2- GSYH Büyümesine Katkılar 17
Grafik: 3- Fiyat Gelişmeleri 37
Grafik: 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim) 38
Grafik: 5 Yıllık Enflasyon ve Hedefle Uyumlu Patika 39
Grafik: 6- Merkez Bankası Faiz Oranları 40
Grafik: 7- Kredilerde Yıllık Artış Oranları 45
Grafik: 8- Bebek Ölüm Hızı (1.000 Canlı Doğumda) ve Anne Ölüm Oranı (100.000 Canlı Doğumda) 95
Grafik: 9- ISBN ve ISSN Verilen Yayın Sayısı 132
Grafik: 10- KOBİ Kredileri 210
Grafik: 11- Genişbant Abonelerinin Teknoloji Bazında Dağılımı 221

BAKANLAR KURULU KARARI

Karar Sayısı: 2014/6841

Yüksek Planlama Kurulunun 26/9/2014 tarihli ve 2014/26 sayılı Raporu ile Bakanlar Kurulu'na sunulan ekli "2015 Yılı Programı" ile "2015 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 641 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 32'nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 30/9/2014 tarihinde kararlaştırılmıştır.

2015 YILI PROGRAMININ UYGULANMASI, KOORDİNASYONU VE İZLENMESİNE DAİR KARAR

I. UYGULAMA

Tanımlar

MADDE 1 – (1) Bu Kararın uygulanmasında;

a) Bütçe kaynağı: Bütçe Kanunu ile tahsis edilmiş ödenekleri,

b) Ek ödenek: Proje ödeneğini artırırken kuruluş bazında yılı yatırım programıyla kamu idarelerine tefrik edilen yatırım tavanını da artıran ilave ödenek tahsisini,

c) İz ödenek: Ekonomik konjonktür itibarıyla yatırımının durdurulmasına karar verilen ancak yatırım programında muhafazasında yarar görülen projelere tahsis edilen 1.000 TL tutarındaki ödeneği,

d) Öncelikli dönüşüm programı: 2023 hedefleri ve Onuncu Kalkınma Planının amaçlarına ulaşılması açısından önem taşıyan, temel yapısal sorunlara çözüm olabilecek, dönüşüm sürecine katkıda bulunabilecek, genellikle birden fazla bakanlığın sorumluluk alanına giren, kurumlar arası etkin koordinasyon ve sorumluluk gerektiren kritik reform alanları için tasarlanan programı,

e) Öncelikli dönüşüm programı eylem planı: Her bir öncelikli dönüşüm programının hayata geçirilmesine yönelik yıllık performans göstergelerini kapsayacak şekilde hazırlanan planı,

f) Proje parametreleri: Projenin; ad, yer, karakteristik, kümülatif harcama, süre (başlama-bitiş yılı), maliyet ve ödeneğini,

g) Projeler arası ödenek aktarması: Proje bazında ödenek tavanını değiştirmesine rağmen kuruluş bazında yatırım tavanını değiştirmeyen ödenek revizyonunu,

h) Toplu proje: Proje ve karakteristiği; makine-teçhizat, bilgisayar yazılım ve donanımı, idame-yenileme, bakım-onarım, büyük onarım, tamamlama, taşıt alımı, etüt-proje ile yayın alım ve basımı olan veya bunların bileşiminden oluşması uygun görülen projeyi,

ı) Toplulaştırılmış proje: Benzer nitelikteki alt projelerden oluşan ve amaç ve kapsamı itibarıyla toplu ödenek tahsis edilmesi uygun görülen projeyi,

j) Ulusal katkı payı: Avrupa Birliği (AB) fonlarından sağlanan yıllık finansmanın belli bir oranına karşılık gelen ödeneği,

ifade eder.

Amaç ve Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu kararın amacı, 2015 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak için; makroekonomik politikaların, sektör stratejilerinin, bölge planlarının, bölgesel gelişmeye yönelik programların ve bunlarla ilgili yatırımların koordineli bir şekilde yürütülmesidir.

(2) Bu Karar, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde belirtilen kuruluşları, özelleştirme kapsamındaki kuruluşları (kamu payı % 50'nin üzerinde olanlar), kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT) ve bağlı ortaklıklarını, İller Bankasını, fon idarelerini, mahalli idareler ile diğer kamu kuruluşlarını kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Karar, 641 sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin 32'nci maddesine dayanılarak oluşturulmuştur.

Genel ilkeler ve esaslar

MADDE 4 – (1) 2015 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla; yatırımların, makroekonomik politikalar ve sektör programları ile bölge planları, bölgesel gelişme amaçlı eylem planı ve programlarla ilişkisi kurularak koordineli bir şekilde yürütülmesi esastır.

(2) 2015 Yılı Programında yer alan hukuki ve kurumsal düzenlemelerin, sektör programlarının, öncelikli dönüşüm programları eylem planlarının, ekonomik, sosyal ve bölgesel gelişme politikalarının ve bunlarla ilgili yatırım ve tedbirlerin uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesi, görevli bakanlık ve kuruluşların her kademesince Programda belirtilen ilkelere uygun olarak hazırlanacak çalışma programına göre yürütülür.

Bu kapsamda, AB fonlarından finanse edilmek üzere, AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Stratejik Çerçeve Belgesi, Türkiye için İndikatif Strateji Belgesi (2014-2020) ve AB'ye uyum amacıyla hazırlanan diğer plan, program ve strateji dokümanlarında yer alan öncelikler doğrultusunda hazırlanacak projelerin, 2015 Yılı Programı ile uyumu ve Türkiye tarafından sağlanacak ulusal katkı payının Yatırım Programı bütünlüğüne uygunluğu temin edilir.

(3) Öncelikli dönüşüm programları eylem planlarının uygulanmasında ihtiyaç duyulacak mevzuat, idari karar ve finansman bütün kamu kurum ve kuruluşları nezdinde öncelikli olarak ele alınır.

(4) 2015 Yılı Programında yer alan tedbirlerin sorumlu kuruluşlar tarafından belirtilen sürede tamamlanması esastır.

(5) 2015 Yılı Programının uygulanmasında, yatırımların, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapılmayacak şekilde gerçekleştirilmesi, makroekonomik hedeflerin dikkate alınması ile sektörler ve bölgeler arası dengelerin bozulmaması temel ilkedir.

(6) 2015 Yılı Yatırım Programı uygulamalarında Onuncu Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program (2015-2017) ve 2015 Yılı Programının öncelikleri esas alınır.

(7) 2015 Yılı Yatırım Programına dâhil edilen projelerin ilave finansman ihtiyaçları öncelikle kuruluşun programında yer alan diğer projelerin ödeneklerinden, bu Kararda belirtilen esaslara göre yapılacak aktarmalarla sağlanır. Kuruluşların, ek ödenek taleplerini bütçe imkânlarını dikkate alarak acil ve zorunlu ihtiyaçlarıyla sınırlandırmaları esastır.

(8) 2015 Yılı Yatırım Programında yer almayan herhangi bir proje için harcama yapılamaz. Yatırım projeleri finansman kaynağının türüne bakılmaksızın (hibe, arsa karşılığı vb dahil) yatırım programıyla ilişkilendirilmek zorundadır. Proje ödeneklerinin yatırım ile ilgili olmayan amaçlar için

kullanılmaması esastır. Proje ödenekleri arasında bu Kararda belirtilen esaslar dışında aktarma yapılamaz.

(9) Yıllık Programda yer alan finansman ihtiyacının inşaat mevsimi de dikkate alınarak zamanında karşılanması ve gerekli kaynağın harcama programlarına uygun olarak kuruluşlara intikali için gerekli tedbirler Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından alınır.

Toplu projeler ve toplulaştırılmış projeler

MADDE 5 – (1) 2015 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerde detay programların tespitinde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Toplu projeler:

1) Toplu projelerin detay programlarının belirlenmesi ile mevcuda ilave ve çıkarmalar dahil yıl içindeki revizyonları kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün ve diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Detay programlara ait bilgiler, Yatırım Programının Resmî Gazete'de yayımlanmasını ve revizyonları müteakip 30 gün içinde Kalkınma Bakanlığına bildirilir.

b) Toplulaştırılmış projeler:

1) Tadat edilmeyen toplulaştırılmış proje yürüten kuruluşlar, alt proje seçimi ve ödenek tahsisinde uyacakları usul ve esasları belirler ve internet sitelerinin ana sayfalarında ilan ederler. Bu usul ve esaslara göre belirlenen alt projeler ve ödenekleri Yatırım Programının Resmî Gazete'de yayımlanmasını müteakip kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakan, üniversitelerde rektör ve diğer kurumlarda kurum üst yöneticisi tarafından onaylanır. Belirlenen alt projelerin parametreleri en geç Şubat ayı sonuna kadar Kalkınma Bakanlığının web tabanlı Proje Bilgi Sistemine girilir, aynı anda bakanlığın/kuruluşun/üniversitenin kendi internet sitesinde yayımlanır ve gerekçeleri ile birlikte yazılı olarak Kalkınma Bakanlığına bildirilir. Yatırım Programında müstakil proje olarak yer alması gereken projelerin toplulaştırılmış proje kapsamında bildirilmesi durumunda Kalkınma Bakanlığı söz konusu alt projenin ilgili detay programdan çıkarılması hususunu en geç 30 gün içinde kuruluşa bildirir.

2) Detayı tadat edilmiş toplulaştırılmış projelerin alt projeleriyle ilgili işlemler müstakil projelerdeki gibi uygulanır.

3) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Başkanlığı bütçesinin sermaye transferi kapsamında yer alan toplulaştırılmış projelerin alt programları, TÜBİTAK Başkanlığınca belirlenir. Belirlenen alt programlara ilişkin bilgiler gerekçeleriyle birlikte, bilgi için Haziran ve Aralık aylarında Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

Yıl içinde programa proje alınması ve programdan proje çıkartılması

MADDE 6 – (1) Yatırım Programına yıl içinde proje alınmasıyla ilgili taleplerden, maliyeti 100 milyon TL'ye kadar olanlar veya maliyetine bakılmaksızın 100 milyon TL'ye kadar harcama ile yılı içinde tamamlanacak olanlar Kalkınma Bakanının onayıyla; maliyeti 100 milyon TL'nin üzerindekiler ise Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

(2) Yatırım Programından proje çıkarılmasıyla ilgili taleplerden maliyeti 100 milyon TL'ye kadar olanlar Kalkınma Bakanının onayıyla, 100 milyon TL'nin üzerinde olanlar ise Yüksek Planlama Kurulunca sonuçlandırılır.

Proje parametrelerinde yıl içinde yapılacak değişiklikler

MADDE 7 – (1) 2015 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerin detay programlarındaki değişiklikler ve bu itibarla ihtiyaç duyulacak ana proje grubu revizyonları ile toplu ve toplulaştırılmış proje tanımı dışında kalan diğer projelerin proje parametrelerinde yıl içinde yapılacak değişikliklerde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Yer değişiklikleri:

1) Toplu projeler ile yatırım programında detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde yer değişiklikleri, Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Diğer projelerde yer değişikliği talepleri yeni proje olarak değerlendirilerek 6 ncı madde hükümlerine göre sonuçlandırılır.

b) Proje adı ve karakteristik değişiklikleri:

1) Toplu projeler ile yatırım programında detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde proje adı ve karakteristik değişiklikleri Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla karara bağlanır. Diğer projelerde proje adı ve karakteristik değişiklikleri Kalkınma Bakanının onayıyla karara bağlanır.

c) Süre değişiklikleri:

1) 2015 yılında bitirilmesi programlanmış projeler hariç, süre değişiklikleri Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. 2015 yılında bitirilmesi programlanmış projelerde süre değişiklikleri Kalkınma Bakanının onayıyla yapılır.

d) Maliyet değişiklikleri:

1) Projeler kapsamında ihale edilmiş işlerin sözleşme bedelinde (ihale bedeli) fiyat ve kur değişikliğinden kaynaklanan artış ile anahtar teslimi götürü bedel ihale edilen işlerde sözleşme bedelinin toplamda % 10'una, birim fiyat teklif almak suretiyle ihale edilen işlerde ise toplamda % 20 'sine kadar iş artışından kaynaklanan proje maliyet değişiklikleri Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Yukarıda belirtilen oranların üzerindeki iş artışından kaynaklanan proje maliyet değişikliklerinden proje maliyeti 250 milyon TL'nin altında olanlar Kalkınma Bakanının onayıyla, 250 milyon TL'nin üzerinde olanlar Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa göre ihale edilmiş projelerde sözleşme bedelindeki iş artışından kaynaklanan oran %30 olarak uygulanır.

2) İhale edilmemiş projelerin maliyet değişikliklerinde maliyeti 250 milyon TL'nin altında olan projelerde proje maliyetinin %10'una kadar maliyet değişiklikleri Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla; %10'un üstündeki maliyet değişiklikleri Kalkınma Bakanının onayıyla yapılır. Proje maliyeti 250 milyon TL'nin üzerinde olan her türlü maliyet değişiklikleri Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır.

3) Detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde alt proje maliyetinin %20'sine kadar maliyet artışı, ana proje maliyetinde toplamda % 10'a kadar artış olması durumunda Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla; bu orandan fazla artış olması durumunda ise, ana proje maliyeti 250 milyon TL'nin altında olanlar için Kalkınma Bakanının onayıyla, 250 milyon TL'nin üzerinde olanlar için Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır.

4) Yıllık projelerin ödenek değişikliğinden kaynaklanan maliyet değişikliği kendiliğinden yapılmış sayılır.

e) Ödenek değişiklikleri:

1) Sektörler arası ödenek aktarmaları ile GAP, DAP, KOP ve DOKAP kodlu projeler arasındaki aktarmalar ve bu bölgelerin projelerinden bu bölgeler dışındaki projelere yapılacak aktarmalar (toplu, toplulaştırılmış projeler ve bilgi amaçlı dahi olsa alt projeler dahil) Kalkınma Bakanının; aynı sektör içerisindeki projeler arası aktarmalar ile yukarıda belirtilen her bir bölgenin kendi içindeki projeler arası aktarmalar Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla ilgili kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla karara bağlanır.

2) Her türlü kaynaktan proje ödeneğine (toplulaştırılmış projelerin alt projeleri dâhil) yıl içinde yapılacak toplam 100 milyon TL'ye kadar ek ödenek tahsisleri Kalkınma Bakanı onayı ile, proje bazında bu tutarı aşan ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır. Ancak, döner sermaye gelirleri ve özel bütçeli kuruluşların Bütçe Kanununda belirtilen tahmini gelir tutarı üzerinde gerçekleşen finansman fazlaları ve bir önceki yıldan devreden öz gelirleri Kalkınma Bakanlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla Yatırım Programında yer alan projelerle ilişkilendirilir.

3) Yatırım Programında iz ödenekle yer alan projelere yıl içinde ödenek aktarması, iz ödeneğe çekme gerekçeleri dikkate alınarak ve projelerin durumu gözden geçirilerek ilgili bakanın onayıyla yapılabilir. Bu yetki üniversitelerde ve diğer kurumlarda Kalkınma Bakanı tarafından kullanılır.

f) Bakanlar 5 inci, 6 ncı ve 7 nci maddeler kapsamındaki yetkilerinin (iz ödenekli projeler hariç) tamamını ya da bir kısmını alt birimlere, bağlı veya ilgili kuruluşlara devredebilirler.

g) 2015 Mali Yılı Bütçesine ek veya olağanüstü ödenek temin edilmesiyle ilgili kanun tasarılarının Maliye Bakanlığınca hazırlanmasından önce Kalkınma Bakanlığının olumlu görüşü alınır. Yatırımlarla ilgili değişiklik talepleri, proje ödenekleri ile ilişkisi kurulmadan, Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılmaz.

h) Kuruluşların dış finansman (kredi ve/veya hibe) ile yürütecekleri projelerde, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılmış olan "4749 Sayılı Kanun Kapsamında Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik" hükümlerine uyulur. Dış finansman kullanımlarının Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesi esastır.

i) Önceki yıl içerisinde kullanılmayan ve 2015 yılına devreden dış proje kredisi ödeneklerinin Yatırım Programı ile ilişkilendi-

rilmesinde ihtiyaç duyulacak revizyon, bu maddedeki limitlere bakılmaksızın Kalkınma Bakanlığınca sonuçlandırılır.

j) Bu maddenin (d) bendinde yer alan limitleri aşan revizyon taleplerinde mukayeseli keşif veya mukayeseli maliyet hesabı ile iş artışına ilişkin şartların ilgili mevzuatına göre gerçekleştiğini açıklayan gerekçe raporuyla birlikte Kalkınma Bakanlığına başvurulur. Bu maddenin (b), (c) ve (d) bentlerinde proje yapılabilirliğini etkileyecek değişikliklerin neticelendirilmesinde Kalkınma Bakanlığı, değişikliğin boyutunu da dikkate alarak yeni keşfe dayalı revize fizibilite raporu talep edebilir.

k) Gayrimenkul alımları ve kamulaştırma ödenekleri, Yatırım Programında proje olarak yer almaz ve bu tertiplere yapılacak her türlü ödenek ilavesi (ilama bağlı borçlar ve teferruğ-tefevvüz işlemlerine ilişkin ödenekler hariç) veya tenkisatı Kalkınma Bakanlığı tarafından karara bağlanır.

l) Yatırım Programında yer alan işlerden sâri ihaleli projelerin sözleşme bedeli, sözleşmenin imzalanmasını müteakip proje sahibi kuruluşlar tarafından 30 gün içerisinde Kalkınma Bakanlığına bildirilir. İlgili proje maliyetleri, sözleşme bedelleri doğrultusunda takip eden yıl yatırım programında revize edilir.

m) Yükseköğretim kurumlarının teknolojik araştırma sektöründe yer alan ve süresi 2014 yılında bitmekle birlikte, henüz tamamlanmayan projelerine ilişkin olarak "Yükseköğretim Kurumları Bütçelerinde Bilimsel Araştırma Projeleri İçin Tefrik Edilen Ödeneklerin Özel Hesaba Aktarılarak Kullanımı, Muhasebeleştirilmesi ile Özel Hesabın İşleyişine İlişkin Esas ve Usuller"e göre özel hesaba aktarılan tutarlardan yılı içinde kullanılmayan kısmının kullanımına, ilgili projenin yatırım programında yer alıp almadığına bakılmaksızın 2015 yılında devam edilebilir.

n) TÜBİTAK Başkanlığı tarafından 2014 yılında gerçekleşen finansman fazlaları ile ödenekleştirilmeyen finansman karşılıklarından Türkiye Araştırma Alanı (TARAL) projelerine yapılacak aktarmalarda kaynağın önceki yıllarda tahsis edildiği projeyle ilişkilendirilmesi esastır. Kaynağın farklı bir projeye aktarılması ihtiyacı doğması halinde Kalkınma Bakanının onayı alınır.

Tamamı kullanılmayan dış krediler

MADDE 8 – (1) Genel ve özel bütçeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile döner sermayeli kuruluşlar ve mahalli idarelere açılan dış kredilerin tamamının kullanılamaması durumunda, bu kredilerin ihtiyacı olan kuruluşlara tahsisi Hazine Müsteşarlığınca sonuçlandırılmadan önce Kalkınma Bakanlığının uygun görüşü alınır.

Mahalli idare yatırımları

MADDE 9 – (1) Mahalli idarelerin (il özel idareleri ve belediyeler ile bunların kurdukları birlik ve idareler) dış kredili projelerinin belirlenmesinde, borç stoku limitleri içinde kalınması esastır. Mahalli idarelerin dış finansman (kredi ve/veya hibe) kullanımı söz konusu olan projeleri; makro politikalar, sektör programları, bölge planları, GAP, DAP, KOP ve DOKAP eylem planları ve yatırım öncelikleri ile stratejik plan ve performans programı dikkate alınarak bu Kararda esaslara göre Yatırım Programına alınır. Söz konusu projelerin ihale aşamasında ya da uygulama esnasında oluşabilecek proje parametrelerindeki değişiklikler bu Kararın ilgili hükümlerine göre karara bağlanır. Dış finansman kul-

lanımı olan projelerden İller Bankası Yatırım Programında yer almak üzere teklif edilenlere öncelik verilir. Dış kredi kullanımından doğacak yükümlülükler ilgili mahalli idarelerce yerine getirilir.

(2) Köylerin altyapı sorunlarını çözmeye yönelik Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) kapsamındaki yatırımlar için 2015 yılı bütçesinden ayrılan ve 2015 Yılı Yatırım Programında yer alan ödeneğin dağılımı, 2015 Yılı Yatırım Programının Resmî Gazete'de yayımlanmasını müteakip Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. İhtiyaç halinde yıl içinde aktarılacak ilave ödeneğin dağılımı da Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. Söz konusu ödeneklerde yıl içinde ihtiyaç duyulacak revizyonlar, bu Karardaki hükümlere tabi değildir.

(3) KÖYDES Projesine ilişkin olarak İçişleri Bakanlığı tarafından derlenen aylık izleme bilgileri Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığına her ayın 15'inde düzenli olarak gönderilir.

Yeni teşkilat kurulması

MADDE 10 – (1) Kamu kuruluşları, yeni bir teşkilatlanmaya giderken, 2015 Yılı Programında yer alan ilkeler, politikalar, hukuki ve kurumsal düzenlemelere uyarlar ve bu tür düzenlemelerde Kalkınma Bakanlığının uygun görüşünü alırlar.

(2) Kamu kuruluşları, işletmeye alacakları tesisler için ihtiyaç duydukları personeli, ilgili bakanlığın olumlu görüşü alınmak suretiyle yatırım süresi içinde istihdam edebilirler.

(3) 2006 yılı ve sonrasında kurulan ve kurulacak üniversitelerin kampüs yerinin seçimine Maliye Bakanlığı Müsteşarının koordinatörlüğünde, Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Yükseköğretim Kurulu temsilcisi ve Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürü, ilgili üniversitenin kurulduğu ildeki vali ve belediye başkanı ile üniversitenin rektöründen müteşekkil bir Kurul karar verir. Kurul, hazırlık çalışmalarını yapmak üzere bir teknik heyet görevlendirebilir.

Mevzuat taslaklarına ilişkin görüşlerin alınması

MADDE 11 – (1) Bakanlıklar ile bağlı ve ilgili kuruluşlar; ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar ve tedbirlerle ilgili mevzuat taslaklarını, görüş alınmak üzere ilgili bakanlıklar ve Kalkınma Bakanlığına gönderirler.

(2) Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, Bakanlar Kurulu Kararı gerektiren mevzuat düzenlemeleri için, Programla ilişkisinin kurulması açısından, Kalkınma Bakanlığının görüşünü alırlar.

Finansal kiralama

MADDE 12 – (1) Tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilecek yatırımlara 2015 Yılı Yatırım Programında yer verilir. Finansal kiralamaya konu olan yatırımın toplam proje tutarı, kiralamanın başlayacağı 2015 Yılı Yatırım Programında yıl ödeneği olarak yer alır. Müteakip yıl yatırım programlarında proje ile ilgili herhangi bir ödenek tahsisi yapılmaz. Projenin 2015 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulan revizyonlar, bu Kararın ilgili hükümleri istikametinde sonuçlandırılır.

Yıllık yatırım programı teklifleri

MADDE 13 – (1) Kamu kuruluşları, 2015-2017 Orta Vadeli Programda belirtilen hedefleri, politikaları, öncelikleri, makroekonomik dengeleri, çevresel etkileri ve varsa sektör ana planları, bölge planları, GAP, DAP, KOP ve DOKAP eylem planları ile kuruluş stratejik planları ve performans programlarını esas almalarının yanı sıra il ölçeğindeki yatırımlar için valilik görüşlerini de dikkate alarak proje düzeyinde üç yıllık yatırım programları hazırlar ve Temmuz 2015 sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderirler. Bu programların ilk yılı kuruluşların yıllık yatırım programı tekliflerini teşkil eder. Yatırım Programında müstakil proje olarak yer alması gereken projelerin toplulaştırılmış proje kapsamında bildirilmemesi esastır.

(2) Kuruluşlar, tüm sektörlerde maliyeti 5 milyon TL ve üzerinde olan, yıl içinde Yatırım Programına alınmasını talep edecekleri yeni projeler için, 2015-2017 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberinin 25 inci ve 26 ncı maddeleri çerçevesinde hazırlayacakları fizibilite raporu ile birlikte Kalkınma Bakanlığına müracaat ederler. Fizibilite raporları, Kalkınma Bakanlığına incelemenin yapılacağı makul bir süre gözetilerek gönderilir. Kalkınma Bakanlığına gönderilecek fizibilite etütlerinin gönderildiği yıl itibarıyla güncel bilgileri içermesi gerekmektedir. Güncelliğini yitirmiş fizibilite etütleri revize edilmek üzere kuruluşlara geri gönderilir.

(3) 2014 yılında AB ile yürütülen mali işbirliği kapsamında karara bağlanmış olan projeler, proje sahibi kuruluşlar tarafından 2015 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmek üzere, yerli katkı karşılığı ödenek talepleri ile birlikte Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerinin yürütülmesi ve koordinasyonu

MADDE 14 – (1) Çok taraflı veya ikili teknik işbirliği programları/anlaşmaları çerçevesinde sağlanacak teknik yardımlardan yararlanarak proje uygulamak isteyen kamu, özel sektör veya sivil toplum kuruluşları faydalanmak istedikleri yardımla ilgili proje tekliflerini ilgili ikili/çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu veya ilgili ülke büyükelçiliği ile işbirliği içerisinde hazırlar. Hazırlanan proje teklifleri yürütücü kuruluş tarafından Kalkınma Bakanlığı'na ya da ikili/çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu/ilgili ülke büyükelçiliği tarafından Dışişleri Bakanlığı'na gönderilir. Dışişleri Bakanlığı kendisine gönderilen proje tekliflerini uygunluk görüşü için Kalkınma Bakanlığı'na iletir. Kalkınma Bakanlığı gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerini alarak proje dokümanının nihai hale getirilmesini sağlar. Kalkınma Bakanlığı tarafından uygun görülen proje dokümanının, Kalkınma Bakanlığı tarafından Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla ilgili uluslararası kuruluşlara veya teknik yardım talep edilen ülkelerin büyükelçiliklerine gönderilmesini müteakip, T.C. Hükümeti adına Dışişleri Bakanlığı, işbirliği yapılan ilgili ikili ya da çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu veya ilgili ülke büyükelçiliği ve projeyi yürütecek kuruluş arasında proje anlaşması imzalanarak proje uygulamaya konulur. İmzalanan proje anlaşmasının bir örneği Dışişleri Bakanlığı tarafından Kalkınma Bakanlığına bildirilir.

(2) Projelerde bütçe, süre (ek bütçe gerektirmeyen süre uzatımları hariç) ve amaç gibi temel değişiklikler söz konusu olduğunda birinci fıkrada yer alan onay süreci aynen uygulanır.

(3) Detaylı proje dokümanı hazırlanmayan ve Kalkınma Bakanlığı tarafından uygun görülmeyen hiçbir proje, çok taraflı ve ikili teknik işbirliği faaliyetleri çerçevesinde uygulamaya konulamaz.

(4) Birinci fıkra kapsamında ikili/çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşu veya ilgili ülke büyükelçiliği ile yürütülen projelerin ilerleme süreci, yürütücü kuruluş tarafından Kalkınma Bakanlığına altı ayda bir bildirilir.

II. KOORDİNASYON

İşbirliği ve koordinasyon

MADDE 15 – (1) Merkezi düzeydeki koordinasyon hizmetleri ile bölge ve il düzeyindeki koordinasyon hizmetlerinde 2015 Yılı Programında yer alan hedef, ilke ve politikalar esas alınır.

(2) Program uygulamalarının etkisinin artırılması amacıyla gerekli görülen hallerde koordinasyon Kalkınma Bakanlığınca sağlanır.

Temel stratejiler ve ana planlar

MADDE 16 – (1) Ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için temel sektörler, bölgesel gelişme ve tematik alanlarla ilgili ana plan ve stratejiler ile bunlara dayalı uygulama plan ve projelerinin ilgili kamu kuruluşlarınca yapımı Kalkınma Bakanlığının koordinasyonu ve işbirliği ile sağlanır.

Kalkınma için uluslararası işbirliği

MADDE 17 – (1) Ülkemizin kalkınma alanında sahip olduğu bilgi ve tecrübeyi diğer ülkelerle paylaşmak ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarına destek vermek üzere Kalkınma Bakanlığı tarafından kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile eşgüdüm halinde kalkınma işbirliği programları başlatılabilir.

(2) Ülkemizin diğer ülkelerle yürüttüğü Kalkınma İşbirliği Programları çerçevesinde, Kalkınma Bakanlığı bütçesinden ayrılan kaynaklar, il özel idareleri, belediyeler, kalkınma ajansları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer gerçek ve tüzel kişilerin Kalkınma Bakanlığı tarafından uygun bulunan programlar ve projelerinin desteklenmesi için kullanılır.

(3) Kalkınma Bakanlığı bu programların ve projelerin koordinasyonu, izlenmesi ve değerlendirilmesinde kalkınma ajanslarını görevlendirebilir.

Bölge planları

MADDE 18 – (1) Kalkınma Bakanlığı, bölge planlarının, üst ölçekli plan ve programlarla uyumlu olacak ve bölgesel ve yerel düzeyde yatırım önceliklerini ortaya koyacak şekilde hazırlanmasında koordinasyonu ve yönlendirmeyi sağlar.

(2) Bölge planları başta olmak üzere bölgesel gelişme alanında yapılacak planlama, programlama, araştırma ve koordinasyon çalışmalarında kalkınma ajanslarının ihtiyaç duyacağı her türlü bilgi ve destek ilgili kuruluşlarca sağlanır.

Bölgesel gelişme amaçlı program ve projelerin koordinasyonu

MADDE 19 – (1) Kalkınma planı, yıllık programlar ve bölge planları kapsamında bölgesel gelişme amaçlı programlar ve eylem planları hazırlanabilir. Bu tür program ve eylem planlarında sorumlu kuruluşlar belirlenerek işbirliği esasları ve uygulama takvimi gösterilir. Bunlara ilişkin koordinasyon merkezi düzeyde Kalkınma Bakanlığı tarafından yürütülür. Eylem plan-

larının bölgesel düzeyde koordinasyonu ise Bölge Kalkınma İdarelerince yürütülür. Bölge Kalkınma İdareleri eylem planlarının hazırlanması ve önceliklendirilmesi sürecini koordine ederek eylem planı taslaklarını Kalkınma Bakanlığına sunar ve eylemlerin uygulanması aşamasında kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu tesis eder ve eylem planlarını izler ve değerlendirir.

Yerel koordinasyon

MADDE 20 – (1) İl Koordinasyon ve İzleme Sisteminin (İKİS); merkezi kurumların kullanımına açılması ve yereldeki birimler tarafından girilen verilerin doğrulanmasına ve mevcut sistemler ile İKİS'in entegrasyonuna yönelik altyapı oluşturma çalışmaları Kalkınma Bakanlığı tarafından koordine edilir. Bu kapsamda işbirliği yapılacak kuruluşlar tarafından gereken destek ve katkılar zamanında sağlanır.

(2) İKİS'e veri temini, il planlama ve koordinasyon müdürlüklerinin koordinasyonunda il veya bölge müdürlükleri tarafından düzenli olarak gerçekleştirilir.

(3) Valilikler; illerdeki yatırım tekliflerinin hazırlanması, uygulanması, izlenmesi, ödeneklerin zamanında ve amacına uygun olarak kullanılması için kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlar, bu amaçla İKİS'in kullanımını teşvik ederler. Yatırımların bölge planlarına uyumu ve bölgesel bütünlüğünün sağlanması için kalkınma ajansları tarafından gerekli teknik destek sağlanır ve bir değerlendirme raporu hazırlanır. Bu doğrultuda, illerin yatırım teklifleri hazırlanan değerlendirme raporu da dikkate alınarak kalkınma ajanslarının yönetim kurullarında görüşüldükten sonra merkeze gönderilir.

(4) Yerel ve bölgesel nitelikli yatırım uygulamalarında koordinasyonu güçlendirmek, etkinliği artırmak ve yerel kurumsal kapasitenin gelişimini sağlamak amacıyla merkezi kamu idareleri, projelerin mahiyeti uygun düştüğü ölçüde, yatırım uygulamalarının 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6 ncı maddesi hükümleri gereğince gerçekleştirilmesine öncelik verecektir.

İl koordinasyon kurulları

MADDE 21 – (1) İllerdeki yatırımların ve sosyo-ekonomik gelişmelerin yerel ve bölgesel kalkınma perspektifiyle değerlendirildiği, bunlara ilişkin sorunların çözülmesinde ve sahip olunan potansiyelin değerlendirilmesinde kuruluşlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlandığı il koordinasyon kurulları; Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında olmak üzere yılda en az dört kez toplanır. Bu toplantılara, ilgili konularda görüşlerine başvurmak üzere valinin belirleyeceği kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, sanayi ve ticaret odaları, dernekler, vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşları da davet edilebilir.

(2) Ocak, Nisan ve Ekim aylarındaki toplantıların gündemi, yatırımların ve sosyo-ekonomik gelişmelerin izlenmesi, koordinasyonu ve yerel ve bölgesel kalkınma bakımından değerlendirilmesini, Temmuz ayındaki toplantının gündemi ise gelecek yıl için öngörülen tedbirlerin ve yatırım tekliflerinin değerlendirilerek valilik görüşlerinin oluşturulmasını esas alacak şekilde belirlenir. Projelere ilişkin valilik görüşleri oluşturulurken, bölge plan ve programları ile ilişki, ilin sosyo-ekonomik göstergeleri, projeler arasındaki tamamlayıcılık ve bütünlük ile öncelik sıralaması dikkate alınır.

(3) Toplantı hazırlıkları için gerekli veriler, ilgili kuruluşlarca toplantılardan on gün öncesine kadar İKİS'e girilir ve il planlama ve koordinasyon müdürlükleri tarafından değerlendirilerek bir raporla Kurula sunulur. Toplantı tutanakları ise, il planlama ve koordinasyon müdürlüklerince sisteme aktarılır.

(4) Yatırım tekliflerine ilişkin valilik görüşleri, toplantı tutanağına ek olarak düzenlenir. Bu görüşler, ildeki kamu kuruluşları ve bölge müdürlükleri tarafından, yatırım tekliflerine ek olarak, merkez teşkilatlarına bildirilir. Valilik görüşlerinin sisteme aktarılması il planlama ve koordinasyon müdürlükleri tarafından yapılır.

(5) Kalkınma ajansları ve Bölge Kalkınma İdareleri il koordinasyon kurulları toplantılarına katılır ve yatırımların bölge planı ve GAP, DAP, KOP ve DOKAP eylem planlarındaki hedef, stratejiler ve eylemler açısından öncelik durumu hakkında görüş bildirir. Kalkınma Bakanlığı da gerektiğinde toplantılara temsilci gönderebilir.

III. İZLEME VE DEĞERLENDİRME

MADDE 22 – (1) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının, fon idarelerinin, sosyal güvenlik kurumlarının, büyükşehir belediyeleri ile diğer belediyelerin, belediyelerin iştiraki ve bağlı ortaklığı olan idare ve işletmelerin, il özel idareleri ve İller Bankasının, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun, TÜRKSAT Uydu Haberleşme ve Kablo TV İşletme A.Ş. Genel Müdürlüğünün, PTT A.Ş. Genel Müdürlüğünün, Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğünün, Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğünün, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve döner sermayeli kuruluşların Kalkınma Bakanlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları 2014 yılı gerçekleşmeleri ile 2015 yılı birinci gerçekleşme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları 15 Mayıs 2015 tarihine kadar, 2015 yılı ikinci gerçekleşme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları ise Temmuz 2015 sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

(2) Fon idarelerince doğrudan veya özelleştirme kapsamına alınan kamu kuruluşları aracılığı ile yapılacak yatırımlara dair teklifler, fonun yönetiminden sorumlu bakanlıklar veya fon idareleri tarafından en geç Temmuz 2015 sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

(3) Özelleştirme kapsamında olup kamu payı %50'nin üzerinde olan kuruluşlar, Kalkınma Bakanlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları konsolide yatırım ve finansman tablolarını, Özelleştirme İdaresi Başkanlığının uygun görüşünü de ekleyerek en geç 15 Eylül 2015 tarihine kadar Kalkınma Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları iştirakleri

MADDE 23 – (1) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları; Yüksek Planlama Kurulunca alınan genel prensip kararı çerçevesinde, mevcut iştiraklerindeki sermaye değişiklikleri ve yeni iştirakleri hakkında Kalkınma Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığına bilgi verirler.

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar

MADDE 24 – (1) 5018 sayılı Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumların yatırım nitelikli projeleri bilgi için 2015 Yılı Yatırım Programında yer alır. Bu projelerle ilgili yıl

içinde ihtiyaç duyulacak her türlü revizyon bu Karar hükümlerine tabi olmayıp, revizyonun yapılmasını müteakip bilgi için Kalkınma Bakanlığına bildirilir.

İzleme ve değerlendirme raporları

MADDE 25 – (1) Onuncu Kalkınma Planının izlenmesi ve değerlendirilmesi yıllık programlarda yer alan tedbirler ile öncelikli dönüşüm programları eylem planlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi suretiyle gerçekleştirilir. Kalkınma Planındaki gelişmelerin izlenmesi ve değerlendirilmesinin koordinasyonu Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı başkanlığında ilgili bakanlıkların üst düzey yöneticilerinden oluşan Kalkınma Planı İzleme ve Yönlendirme Komitesi tarafından yapılır ve Bakanlar Kuruluna bir rapor şeklinde sunulur. Bu Komitenin sekretarya hizmetlerini Kalkınma Bakanlığı yürütür.

a) Öncelikli Dönüşüm Programı İzleme Raporu: Onuncu Kalkınma Planında yer alan Öncelikli Dönüşüm Programları eylem planlarındaki gelişmeleri içeren ve yılın ilk yarısına ilişkin hazırlanacak rapor öncelikli dönüşüm programı genel koordinatörü kuruluşça bileşen sorumlusu kuruluşlarla işbirliği halinde Ağustos ayının ilk haftası sonuna kadar, yılın tamamına ilişkin hazırlanan rapor ise takip eden yılın Şubat ayının ilk haftası sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir. Kuruluşlar tarafından gönderilen raporlar dikkate alınarak Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan yıllık rapor Kalkınma Planı İzleme ve Yönlendirme Komitesince görüşülerek nihai hale getirilir ve Bakanlar Kuruluna sunulur.

b) Yıllık Program İzleme ve Değerlendirme Raporu: Kuruluşların 2015 Yılı Programında yer alan ve sorumlu oldukları tedbirlerin gerçekleşme durumları Mart, Haziran, Eylül ve Aralık sonu olmak üzere üç aylık dönemler itibarıyla, dönem sonunu izleyen 15 gün içinde Kalkınma Bakanlığının internet sayfasında yer alan Yıllık Program İzleme Sistemine kaydedilir. Yılın tamamına ilişkin değerlendirme raporu Kalkınma Planı İzleme ve Yönlendirme Komitesince görüşülerek nihai hale getirilir ve Bakanlar Kuruluna sunulur.

MADDE 26 – (1) Kuruluşların yatırım, işletme ve sektörel faaliyetleri belirli zamanlarda verilecek raporlarla takip edilir:

a) Yatırım Uygulama Raporu: Yatırımcı kamu kuruluşlarının (projeleri Programda yer alan belediye ve il özel idareleri dâhil) yatırım projeleri kuruluş, sektör ve proje bazında yatırım uygulama raporları ile izlenir. Yatırım uygulama raporlarında her yatırım projesinin, uygulama yılı başından dönem sonuna kadar ve dönem içinde harcama ve gerçekleşme durumları ve bunların finansman ayrıntısı (genel bütçe, fon, döner sermaye ve/veya dış krediden -nakit ve makine teçhizat olarak- hangilerinin kullanıldığı) belirtilir. Ödeneği toplu olarak verilmiş ve/veya ödenekleri toplulaştırılmış projelerin alt detayları ile ilgili bilgilere, geliştirilmiş formlara uygun olarak Yatırım uygulama raporunda yer verilir. Ödeneği toplu olarak verilmiş, ödenekleri toplulaştırılmış veya çeşitli illerdeki yatırımları kapsadığı için 2015 Yılı Yatırım Programında yeri "muhtelif" olarak belirtilen projelerin yatırım harcamaları il bazında izlemeye tabi tutulur.

Yatırım uygulama raporları; 1 Ocak-31 Mart, 1 Nisan-30 Haziran, 1 Temmuz-30 Eylül ve 1 Ekim-31 Aralık dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanarak dönem sonlarını takip eden en geç 15 gün içinde, 1 Ekim-31 Aralık dönem raporları ise en

geç Mart ayı sonuna kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

b) Dış Kredi İzleme Raporu: Yatırım projelerinde dış kredi kaynakları kullanan kuruluşlar ve mahalli idareler, kredi kullanım durumlarını, belirlenen formlara uygun olarak hazırlayarak, (a) bendinde belirtilen dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde Kalkınma Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler. Genel ve özel bütçeli kuruluşlar ile mahalli idareler bu formları ayrıca Maliye Bakanlığına da gönderirler.

c) İşletme Gerçekleşme Raporu: Kamu ve özel kesim işletmelerinin mal ve hizmet üretim gerçekleşmeleri ile kapasite kullanımları aylık raporlarla izlenir. Kamu kuruluşlarının satış, dış ticaret, stok ve istihdam durumları da bu raporlarda belirtilir. Kuruluşlar, Kalkınma Bakanlığınca hazırlanacak örneklere uygun olarak düzenleyecekleri raporları en geç ilgili olduğu ay sonunu takip eden 15 gün içinde söz konusu Bakanlığa gönderirler.

d) Destekleme Alımları ile İlgili Raporlar: Kooperatif birlikleri ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları destekleme alımlarıyla ilgili bilgileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve T.C. Ziraat Bankası da destekleme kredisi kullanımlarıyla ilgili bilgileri formlara uygun olarak her ay Gümrük ve Ticaret Bakanlığına, Kalkınma Bakanlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

e) Fon ve Hesaplar ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları fonlarla, kamu bankaları sorumlu oldukları hesaplarla ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bünyesinde açılmış veya açılacak fon hesaplarıyla ilgili bilgileri, Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda, her ayı takip eden 15 gün içerisinde Maliye Bakanlığına, Kalkınma Bakanlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

f) Fiyat İzleme Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatları ve ana girdi maliyetleri ile gelir ve giderlerinde meydana gelen değişiklikleri, 15 gün içinde Kalkınma Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığına bildirirler.

g) Teknik İşbirliği Uygulama Raporu: Uygulanmakta olan teknik işbirliği projelerinin altı aylık ve yıllık uygulama raporları, Ocak ve Temmuz aylarında Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

h) Sektörel Bilgi Formları: Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, faaliyetlerine ve sektöre ilişkin bilgileri Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan formlara uygun olarak altışar aylık dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde ilişkili bulunduğu bakanlığa ve Kalkınma Bakanlığına bildirirler.

i) Proje Tamamlama Raporu: Kalkınma Bakanlığınca belirlenecek format çerçevesinde, uygulaması tamamlanarak işletme safhasına geçmiş projeler için kuruluş tarafından hazırlanacak Proje Tamamlama Raporları, projenin tamamlanmasını takiben üç ay içerisinde Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

j) Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri İzleme ve Değerlendirme Raporları: 2015 Yılı Yatırım Programında yer alan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile ilgili bilgi ve iletişim teknolojisi projeleri üçer aylık raporlarla izlenir. Kuruluşlar, proje planında öngörülen aşamaların zaman-bütçe kısıtlarına uygunluğunun izlenebilmesi amacıyla her bir bil-

gi ve iletişim teknolojisi projesi için Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri Hazırlama Kılavuzunda yer alan Tablo 7.1 ile tüm harcama kalemleri itibarıyla üçer aylık dönemler ve yıl içi kümülatif harcamayı gösterecek şekilde hazırlanacak Tablo 2'yi ve ayrıca Yatırım Programı Hazırlama Rehberindeki Tablo 7'yi, (a) bendinde belirtilen dönemleri takip eden 30 gün içinde Kalkınma Bakanlığına iletecektir.

k) Teknolojik Araştırma Programları ve Projeleri İzleme Raporları: Kalkınma Bakanlığınca belirlenen ve Bakanlığın ilgili internet sayfasında yayınlanan format çerçevesinde kuruluş tarafından hazırlanan;

1) Gelişme (ara) raporları Haziran ve Aralık aylarında (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla),

2) Tamamlanan projelere ilişkin sonuç raporları proje bitimini müteakip 2 ay içinde (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla) Kalkınma Bakanlığına gönderilir.

l) Bilimsel Araştırma Projeleri: Üniversitelere ait olan, 10/4/2002 tarihli ve 24722 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Projeleri Hakkında Yönetmeliğin 11 inci maddesi gereği özel ödenek kaydedilen ödeneklerden karşılanacak olan rektörlük bilimsel araştırma projeleri kapsamında yürütülecek olan projelerin listesi, Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığına bildirilir.

m) İstanbul Depreme Hazırlık Çalışmaları İzleme Raporu: İstanbul İl Özel İdaresi tarafından İstanbul'un depreme karşı hazırlanması amacıyla yürütülen, Yatırım Programında yer almayan, İstanbul'da Sismik Riskin Etkilerinin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (ISMEP) çalışmalarıyla ilgili gelişme raporu her dört ayda bir Başbakanlığa, Çevre ve Şehircilik Bakanlığına, Kalkınma Bakanlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderilir.

n) Kamu-Özel İşbirliği Projeleri ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları kamu özel işbirliği projeleriyle ilgili bilgileri, Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan formlara uygun olarak, yılda iki defa, Haziran ve Aralık aylarını takip eden 30 gün içerisinde Kalkınma Bakanlığına gönderirler.

MADDE 27 – (1) Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, merkez teşkilatı ile bağlı ve ilgili kuruluşlarının Sanayi Bölgeleri, KOBİ, girişimcilik, kümelenme ve TGB destekleri ile TGB'lere ilişkin istatistiki bilgiler ve 4691 sayılı TGB Kanununun 5 inci maddesi çerçevesinde Yönetici şirket tarafından yapılan/yaptırılan etki değerlendirmelerini, hazırlanan formlara uygun olarak ve 3 aylık dönemler halinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

(2) Ekonomi Bakanlığı, yatırım teşviki, yabancı sermaye ihracat teşviki ve serbest bölgeler ile ilgili bilgileri hazırlanan formlara uygun olarak ve üç aylık dönemler halinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

(3) TÜBİTAK Başkanlığı TARAL projeleri kapsamındaki alt programlara ilişkin bilgileri hazırlanan formlara uygun olarak üç aylık dönemlerde Kalkınma Bakanlığına iletir.

MADDE 28 – (1) Sayıştay, KİT'lerin denetleme raporlarının bir nüshasını Kalkınma Bakanlığına gönderir.

Dış yardımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi

MADDE 29 – (1) Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının diğer ülkelere sağladığı yar-

dımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından yürütülür. Bu amaçla bütün kamu kurum ve kuruluşları diğer ülkelere sağladığı yardımları, TİKA tarafından hazırlanan formata uygun olarak üçer aylık dönemler halinde TİKA'ya bildirir. TİKA, yapılan dış yardımları her altı ayda bir Kalkınma Bakanlığına rapor eder.

(2) Ekonomi Bakanlığı, yapılacak Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantılarının ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ile ilgili görüşmelerin takvimlerini üçer aylık dönemler halinde; KEK Protokolleri ile STA'ların birer kopyalarını en geç imzalanmalarını takip eden bir ay içinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

(3) Hazine Müsteşarlığı, yapılan sermaye ihracı ile ilgili bilgileri ülke ve sektörler itibarıyla aylık bazda ve her ayı takip eden 15 gün içinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

(4) Kamu kurum ve kuruluşları, yabancı ülke ve kuruluşlarla yaptıkları dış ekonomik ilişkilerle ilgili anlaşmaların birer kopyasını anlaşmanın imzalanmasını takip eden bir ay içinde Kalkınma Bakanlığına iletir.

Kesin hesap farklarının kapatılmasından doğan ödenek ihtiyaçları

MADDE 30 – (1) Genel ve özel bütçeli kuruluşların geçmiş yıllarda tamamlanmış ve 2015 Yılı Yatırım Programında yer almayan projeleriyle ilgili kesin hesap farklarından kaynaklanan geçmiş yıl yatırım giderleri borçları kuruluşun Yatırım Programına bu amaçla teklif edilmiş proje veya alt proje ödeneğinden karşılanır. Böyle bir proje veya alt projenin bulunmaması halinde ise adı geçen borçların ödenebilmesi için ilgili kuruluşun talebi üzerine, 2015 Yılı Yatırım Programına kesin hesap farkı adıyla proje veya alt proje alınır. Finansman ihtiyacı öncelikle projeler arası ödenek aktarması yoluyla karşılanacak olan bu projelerin Programa alınması talepleri, 6 ncı maddedeki limitlere bağlı olmaksızın Kalkınma Bakanlığınca sonuçlandırılır.

(2) KİT'ler ve bağlı ortaklıkları ile iştiraklerinde ise söz konusu borçlar, yatırım ödenekleriyle ilişkilendirilmeden işletme bütçelerinden ödenir ve bu harcamalar ilgili projenin maliyetine ilave edilir. Yapılan işlemlerin sonucundan Kalkınma Bakanlığına bilgi verilir.

Proje revizyon talepleri

MADDE 31 – (1) Kuruluşların proje revizyon talepleri, 15 Aralık 2015 tarihine kadar Kalkınma Bakanlığına gönderilir. Bu talepler yılsonuna kadar sonuçlandırılır.

Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı

MADDE 32 – (1) Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının (IPA) Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri kapsamında uygulanan projelerin/operasyonların izlenmesi ve değerlendirmesini sağlamak amacıyla oluşturulan Ortak İzleme Bilgi Sistemi (IMIS) çerçevesinde yürütülecek izleme faaliyetleri, Ortak İzleme Rehberinde belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yürütülür ve proje/operasyonlar kapsamında elde edilen veriler IMIS'e aktarılır.

Yürürlük

MADDE 33 – (1) Bu Karar 1/1/2015 tarihinde yürürlüğe girer.

KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER LİSTESİ (BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELER)

1. Adıyaman
2. Ağrı
3. Aksaray
4. Amasya
5. Ardahan
6. Artvin
7. Bartın
8. Batman
9. Bayburt
10. Bingöl
11. Bitlis
12. Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri)
13. Çankırı
14. Çorum
15. Diyarbakır
16. Elazığ
17. Erzincan
18. Erzurum
19. Giresun
20. Gümüşhane
21. Hakkâri
22. Iğdır
23. Kahramanmaraş
24. Karabük
25. Karaman
26. Kars
27. Kastamonu
28. Kırıkkale
29. Kırşehir
30. Kilis
31. Malatya
32. Mardin
33. Muş
34. Nevşehir
35. Niğde
36. Ordu
37. Osmaniye
38. Rize
39. Samsun
40. Siirt
41. Sinop
42. Sivas
43. Şanlıurfa
44. Şırnak
45. Tokat
46. Trabzon
47. Tunceli
48. Van
49. Yozgat
50. Zonguldak

2015 YILI PROGRAMI

17/10/2014 Tarihli ve 29148 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 30/09/2014 Tarihli ve 2014/6841 Sayılı 2015 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

Dünya ekonomisi kademeli fakat düzensiz bir toparlanma gösterse de düşük büyüme süreci devam etmektedir. Gelişmiş ekonomilerde büyüme hızı giderek iyileşmekle birlikte, gelişmekte olan ekonomilerde büyüme performansı zayıflamıştır. Ekonomilerin performansları arasındaki farklılaşma devam etmektedir.

Kriz sonrası dönemde alınan önlemler sonucu, küresel finans piyasalarında sağlanan pozitif görünümün özellikle gelişmiş ekonomilerdeki ekonomik faaliyetlere olan etkisi sınırlı kalmıştır. Bazı gelişmiş ekonomilerin para politikaları uygulamalarındaki değişiklik ve bölgesel siyasi gerilimler küresel ekonomik faaliyetleri olumsuz etkilemiştir.

2013 yılında yüzde 3,3 büyüyen dünya ekonomisinin 2014 yılında da bu seviyede büyümesi beklenmektedir. 2014 yılında dünya büyümesinde kayda değer bir artış beklenmemesinin nedeni özellikle gelişmekte olan ekonomilerin büyümelerinde gözlenen yavaşlamadır. Nisan ayında 2014 yılı dünya büyümesi yüzde 3,6 öngörülmüş, Ekim ayında ise bu tahmin yüzde 3,3'e indirilmiştir[1]. 2015 yılında ise büyümenin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerin büyümelerinde beklenen ivmelenme sonucu yüzde 3,8 olması beklenmektedir.

2013 yılında yüzde 1,4 oranında büyüyen gelişmiş ekonomiler, 2014 yılında ılımlı bir şekilde büyümeye devam etmektedir. 2014 yılının ikinci çeyreğinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ekonomisinde güçlü bir büyüme gözlenirken, diğer gelişmiş ekonomiler daha zayıf bir performans gerçekleştirmiştir. Uluslararası kuruluşlar, gelişmiş ekonomilerin büyümelerine yönelik yaptıkları tahminlerini Avro Bölgesinde istikrarlı bir toparlanmanın sağlanamaması ve Japonya'daki vergi artışlarının büyümeyi olumsuz etkilemesi gibi nedenlerle aşağı yönlü revize etmişlerdir. 2014 yılı Nisan ayında gelişmiş ekonomilerin 2014 yılında yüzde 2,2 oranında büyüyeceği tahmin edilirken, Ekim ayında bu tahmin yüzde 1,8'e revize edilmiştir. 2015 yılında, gelişmiş ekonomilerin büyümesinin ise Avro Bölgesinin büyüme hızında istenen ivmelenmenin yakalanamaması sonucunda yüzde 2,3'ü aşmayacağı tahmin edilmektedir.

2013 yılında yüzde 2,2 oranında büyüyen ABD ekonomisi, 2014 yılının ilk çeyreğinde yüzde 2,1 oranında daralmıştır. Son üç yılda ilk defa gerçekleşen daralmaya temel olarak kötü hava şartlarının yatırımları ve inşaat sektörünü olumsuz yönde etkilemesi ve şirketlerin stoklarını daha yavaş artırması neden olmuştur. 2014 yılı Nisan ayında ABD ekonomisinin 2014 yılı büyümesi yüzde 2,8 olarak tahmin edilmiş, Ekim ayında bu oran yüzde 2,2 olarak güncellenmiştir. Ancak 2014 yılının ikinci çeyreğinde gözlenen yüzde 4,6 oranındaki yüksek büyüme, 2014 yılının tamamında büyümenin 2013 yılına göre daha güçlü olma ihtimalini artırmaktadır. ABD eko-

[1] Dünya ekonomisine ilişkin veriler Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından 2014 yılı Nisan ve Ekim ayında açıklanan tahminlerdir.

nomisinde gözlenen bu ivmelenmenin devam etmesi ve büyümenin 2015 yılında yüzde 3,1 olması beklenmektedir.

ABD ekonomisinde yaşanan olumlu gelişmeler sonrasında, ABD Merkez Bankası 18.12.2013 tarihinde tahvil alımlarının azaltılmasına karar vermiş ve 2014 yılı Ocak ayından itibaren tahvil alımları her ay 10 milyar ABD doları azaltılmıştır. Tahvil alım programı 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla sonlandırılmış olup ekonomik göstergelerde beklenen iyileşmeye paralel olarak 2015 yılının ikinci yarısından itibaren faiz oranlarının artırılmaya başlanması beklenmektedir.

Avro Bölgesinde alınan önlemler sonucu finansal piyasalarda sağlanan iyileşmelerin reel kesime yansıması sınırlı olmuş ve yeterli büyüme sağlanamamıştır. Avro Bölgesi ekonomisi 2013 yılının ikinci çeyreğinde teknik anlamda durgunluktan çıkmasına rağmen, yılın tamamında yüzde 0,4 daralmıştır. 2014 yılının birinci çeyreğindeki yüzde 0,2 oranındaki büyümeden sonra ikinci çeyrekte büyüme gerçekleşmemiştir. Bölgenin itici gücü olan ülkelerden Almanya'nın 2014 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 0,2 oranında daralması; Fransa ve İtalya'nın da zayıf ekonomik performansı 2014 yılının bölge için güçlü bir toparlanma yılı olma ihtimalini zayıflatmaktadır. 2014 yılı Nisan ayında Avro Bölgesinin 2014 yılında yüzde 1,2 büyüyeceği öngörülmüşken, Ekim ayında bu tahmin yüzde 0,8 seviyesine indirilmiştir. Bölgenin 2015 yılında ise yavaş bir şekilde toparlanmaya devam ederek yüzde 1,3 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Avro Bölgesinde, bankacılık sektöründeki sorunların tam anlamıyla aşılamaması, yüksek kamu borçları, yatırımların düşük seyri, yüksek atıl kapasite ve yüksek işsizlik gibi yapısal sorunlar devam etmektedir. Bunlara ek olarak bölge, düşük büyümenin de etkisiyle deflasyon riskiyle karşı karşıyadır. Avrupa Merkez Bankası, bu risk karşısında orta vadede enflasyonun yüzde 2 hedefini aşmayacağı beklentisiyle, ilk faiz indirimini 2014 yılının Haziran ayında gerçekleştirmiş, diğer taraftan da geleneksel olmayan para politikası uygulamalarına devam etmiştir. Ayrıca bölge ekonomisinin canlandırılması amacıyla yeni bir önlem paketi daha açıklanmıştır. Hedeflenen Uzun Dönem Yeniden Finansman İşlemleri adı altında bankalara tanınan uzun vadeli yeniden finansman imkânı başlangıç tutarının 400 milyar avro olacağı ilan edilmiştir. Ekonomide istenilen canlanma sağlanıncaya kadar bu politikalara devam edileceği açıklanmıştır.

Tablo I: 1- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler

(Yüzde Değişim)

	2012	2013	2014(1)	2014(2)	2014(3)	2015(3)
Dünya Hasılası	3,4	3,3	3,6	3,4	3,3	3,8
Gelişmiş Ekonomiler	1,2	1,4	2,2	1,8	1,8	2,3
ABD	2,3	2,2	2,8	1,7	2,3	3,1
Japonya	1,5	1,5	1,4	1,6	0,9	0,8
Avro Bölgesi	-0,7	-0,4	1,2	1,1	0,8	1,3
Almanya	0,9	0,5	1,7	1,9	1,4	1,5
Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	5,1	4,7	4,9	4,6	4,4	5,0
Sahra Altı Afrika	4,4	5,1	5,4	5,4	5,1	5,8
Orta ve Doğu Avrupa	1,4	2,8	2,4	2,8	2,7	2,9
Bağımsız Devletler Topluluğu	3,4	2,2	2,3	0,9	0,8	1,6
Rusya	3,4	1,3	1,3	0,2	0,2	0,5
Gelişmekte Olan Asya	6,7	6,6	6,7	6,4	6,5	6,6
Çin	7,7	7,7	7,5	7,4	7,4	7,1
Hindistan	4,7	5,0	5,4	5,4	5,6	6,4
Latin Amerika ve Karayipler	2,9	2,7	2,5	2,0	1,3	2,2
Brezilya	1,0	2,5	1,8	1,3	0,3	1,4
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	4,8	2,3	3,2	-	2,6	3,8
Dünya Ticaret Hacmi	2,9	3,0	4,3	4,0	3,8	5,0
Mal ve Hizmet İthalatı						
Gelişmiş Ekonomiler	1,2	1,4	3,5	3,5	3,7	4,3
Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	6,0	5,3	5,2	4,7	4,4	6,1
Tüketici Fiyatları (Yıllık Ortalama, Yüzde)						
Dünya	4,2	3,9	3,5	-	3,8	3,9
Gelişmiş Ekonomiler	1,9	1,3	1,5	1,6	1,5	1,7
ABD	2,1	1,4	1,4	-	1,9	2,1
Avro Bölgesi	2,5	1,3	0,9	-	0,5	0,9
Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	6,1	5,8	5,4	5,4	5,5	5,5
İşsizlik Oranı (Yüzde)						
Gelişmiş Ekonomiler	8,0	7,9	7,5	-	7,3	7,1
ABD	8,1	7,3	6,4	-	6,3	5,9
Avro Bölgesi	11,3	11,9	11,9	-	11,6	11,2
Genel Devlet Bütçe Dengesi / GSYH (Yüzde)						
ABD	-8,6	-5,8	-6,4	-	-5,5	-4,3
Avro Bölgesi	-3,7	-3,0	-2,6	-	-2,9	-2,5
Genel Devlet Brüt Borç Stoku / GSYH (Yüzde)						
ABD	102,5	104,2	105,7	-	105,6	105,1
Avro Bölgesi	93,0	95,2	95,6	-	96,4	96,1
Ortalama Petrol Fiyatları (ABD Doları/Varil)	105,0	104,1	104,1	104,1	102,8	99,4
LIBOR, Altı Aylık ABD Doları (Yüzde)	0,7	0,4	0,4	0,3	0,4	0,7

Kaynak: IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2014

(1) IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Nisan 2014

(2) IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Temmuz 2014 Güncellemesi

(3) Gerçekleşme Tahmini

2013 yılının ikinci çeyreğinden itibaren, ABD'nin genişlemeci para politikasından çıkış sürecini başlatması, küresel finansal piyasalarda dalgalanmalara neden olmuş ve Türkiye dâhil birçok gelişmekte olan ülke bu gelişmeden olumsuz etkilenmiştir. Özellikle cari açık sorunu yaşayan gelişmekte olan ekonomilerde sermaye çıkışı olmuş, finansal piyasalarda dalgalanma yaşanmış, para birimleri değer kaybetmiş ve Brezilya başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ülke bu süreçte faiz artırımına gitmiştir. Ayrıca Çin başta olmak üzere yapısal sorunlar yaşayan bazı gelişmekte olan ülkelerde büyüme yavaşlamıştır. Özellikle 2014 yılı birinci çeyrekteki zayıf görünümün etkisiyle Çin ekonomisinin 2014 ve 2015 büyümesine ilişkin tahminler bir miktar aşağı yönlü güncellenmiş ve büyümenin sırasıyla yüzde 7,4 ve 7,1 olacağı tahmin edilmiştir. 2014 ve 2015 yılları için, gelişmekte olan ekonomilerin büyümeleri bir önceki tahmine göre aşağı yönlü güncellenerek, sırasıyla yüzde 4,4 ve 5 olarak öngörülmüştür.

2013 yılında yüzde 3 gerçekleşen dünya ticaret hacmi artışının, zayıf küresel ekonomik faaliyetler ve zayıf talep nedeniyle önümüzdeki dönemde sınırlı kalması beklenmektedir. 2014 ve 2015 yılı dünya ticaret hacmi artışı, 2014 yılı Nisan ayında sırasıyla yüzde 4,3 ve 5,3 olarak tahmin edilmiş, Ekim ayında bu tahminler sırasıyla yüzde 3,8 ve 5 olarak güncellenmiştir.

ABD dışındaki gelişmiş ekonomilerde zayıf ekonomik performans nedeniyle yeterli istihdam yaratılamamaktadır. ABD'de 2013 yılında yüzde 7,3 seviyesinde gerçekleşen işsizlik oranı, 2014 yılının ilk dönemlerinde azalma eğilimini devam ettirmiştir. Bu gelişmede özellikle 2014 yılının ikinci çeyreğinde güçlenen ekonomik performansla birlikte işgücüne katılım oranının düşük seyretmesi etkili olmuştur. Avro Bölgesindeki zayıf ekonomik görünüm, düşük üretim seviyesi ve zayıf talep, bölge için kronik bir sorun haline gelen işsizliğin çözümünü güçleştirmektedir. 2013 yılında yüzde 11,9 seviyesinde gerçekleşen Avro Bölgesi işsizlik oranında önümüzdeki dönemde de kayda değer bir düşüş beklenmemektedir.

Küresel düzeyde enflasyon, zayıf talep nedeniyle düşük seyretmektedir. 2012 yılında yüzde 1,7 gerileyen dünya mal ve hizmet ticareti fiyatları 2013 yılında da yüzde 0,3 oranında gerilemiştir. 2012 yılında yüzde 4,2 artan dünya tüketici fiyatları 2013 yılında yüzde 3,9 artmıştır. Aynı dönemde gelişmiş ülkelerde tüketici enflasyonu yüzde 2'den yüzde 1,4'e, yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde yüzde 6,1'den yüzde 5,9'a gerilemiştir. Küresel enflasyonun 2014 yılında yüzde 3,8, 2015 yılında ise yüzde 3,9 gerçekleşmesi beklenmektedir.

Küresel ekonomideki zayıf görünüm, enerji ve endüstriyel metal fiyatlarında gerilemeye neden olmuştur. Gıda fiyatlarında kuraklığa bağlı dalgalanma görülmüştür. 2013 yılında varil başına ortalama ham petrol fiyatı 104,1 ABD doları olmuştur. Ancak 2014 yılının ilk çeyreğinden itibaren artan jeopolitik risklere rağmen, zayıf talep ve arz yönlü gelişmeler nedeniyle petrol fiyatı düşmüştür. Orta vadede bu eğilimin devam etmesi beklenmekle birlikte, jeopolitik belirsizlikler geçici fiyat artışına yol açabilecektir.

Başta Japonya, Avro Bölgesi ve ABD olmak üzere gelişmiş ekonomilerdeki yüksek kamu borçlarının önümüzdeki dönemde de bu seviyelerini devam ettirmesi beklenmektedir. Ekonomiyi canlandırmak için uygulanan teşvik paketlerinin ve düşük büyümenin etkisiyle önümüzdeki dönem-

de kamu borç oranlarında belirgin bir iyileşme beklenmemektedir.

Küresel ekonomi ılımlı ancak inişli çıkışlı bir hızla toparlanmaya devam etmektedir. Orta vadede gelişmiş ekonomiler durgunluk ve düşük potansiyel büyüme riskiyle karşı karşıyayken, gelişmekte olan ekonomilerde potansiyel büyüme hızı azalmaktadır. ABD Merkez Bankasının faiz oranlarını ne zaman ve ne oranda artıracağı, kısa ve orta vadede nasıl bir geçiş yapılacağı küresel finans piyasaları için belirsizliğini korumaktadır. Yapısal sorunları olan ve yüksek enflasyonla mücadele eden gelişmekte olan ekonomilerin piyasaları bu dalgalanmalardan olumsuz etkilenebilecektir.

Orta Doğudaki karışıklık ile Rusya ve Ukrayna arasındaki siyasi gerilim küresel ekonomiye ilişkin riskleri artırmaktadır. Rusya ve Ukrayna arasındaki gerilim neticesinde Rusya ve Batı Avrupa ülkelerinin karşılıklı olarak uygulamaya koydukları bir takım ticari ve finansal kısıtlamalar her iki bölgenin ekonomisinde de olumsuzluk yaratmaktadır. Siyasi risklerin şiddetlenmesiyle küresel finans piyasalarındaki oynaklık artmakta, bu durum özellikle dış finansman ihtiyacı olan gelişmekte olan ekonomileri olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşanan siyasi gerilimler petrol ve doğal gaz fiyatlarını artırabilecektir. Bu fiyatların yükselmesi ise enerji ithalatçısı ve cari açığı yüksek olan ülkelerin ödemeler dengesinde ve küresel büyüme üzerinde olumsuz etkide bulunabilecektir.

Küresel likiditenin giderek sıkılaştığı bu konjonktürde, Türkiye'nin maliye politikasını sıkılaştırması, enflasyonla daha güçlü mücadele etmesi ve ekonominin ihtiyaç duyduğu yapısal reformları hızla gerçekleştirmesi suretiyle makroekonomik temellerini güçlü tutması önem arz etmektedir.

Önümüzdeki dönemde küresel büyümenin artırılması önemli bir gündem maddesi olarak öne çıkmaktadır. İstihdam yaratan, güçlü, sürdürülebilir ve dengeli büyümenin sağlanmasına yönelik kararların alınması G-20 gündemindeki konu başlıkları arasında yer almaktadır. G-20 ülkelerinin kendine özgü farklılıklarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak büyümeyi hızlandıracak stratejiler geliştirmek için çalışmalar başlatılmıştır. Bu stratejiler arasında yatırımları artırarak altyapıyı geliştirmek, daha fazla istihdam yaratmak, ticaretin önündeki engelleri azaltmak ve rekabeti teşvik etmek bulunmaktadır. Bu süreçte, ülkelerin uluslararası düzeyde koordineli bir biçimde hareket etmeleri ve politikaların eşgüdümlü hale getirilmesi önemli görülmektedir. 2015 yılında G-20 Dönem Başkanlığını Türkiye'nin devralacak olması, ülkemizin küresel sorunların çözümüne katkı sağlaması açısından önemli bir fırsat olacaktır.

1.2. TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER VE HEDEFLER

İç ve dış talebi dengelemeye yönelik alınan tedbirler sonucunda 2012 yılında yavaşlayan GSYH artış hızı, 2013 yılında toplam yurtiçi talebin (stok dâhil) büyümeye katkısının 6,7 puana ulaşmasının belirleyici etkisiyle yüzde 4,1 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında, ihracat yatay bir seyir izlerken özellikle altın ithalatında kaydedilen önemli miktardaki artış nedeniyle toplam ithalatın yükselmesi sonucunda net ihracatın büyümeye katkısı negatif 2,6 puan olarak gerçekleşmiştir. Altın ticareti hariç tutulduğunda ise, 2012 yılında başlayan dengelenme süreci 2013 yılında da devam etmiş ve net ihracatın büyümeye katkısı 2012 yılında 2,3 puan, 2013 yılında ise 0,6

puan olarak hesaplanmıştır[2]. 2013 yılında katma değer; tarım sektöründe yüzde 3,5, sanayi sektöründe yüzde 3,4 ve hizmetler sektöründe yüzde 5,6 oranında artış kaydetmiştir. Sanayi ve hizmetlerde büyüme hızları beklentileri aşarken, tarım sektörünün büyüme hızı beklentinin bir miktar altında kalmıştır.

Özel tüketim harcamalarını sınırlamak ve cari açığı azaltmak amacıyla alınan makro ihtiyati tedbirlerin etkisiyle 2013 yılında yüzde 27,7 olarak gerçekleşen kur etkisinden arındırılmış tüketici kredileri artış hızı, 17.10.2014 tarihi itibarıyla yüzde 14,1 oranına gerilemiştir. Makro ihtiyati tedbirlerin tüketici kredileri odaklı olması nedeniyle kurumsal kredilerin artış hızındaki azalma eğilimi öngörüldüğü şekilde sınırlı kalmıştır. 2013 yılı sonunda yüzde 30,3 olarak gerçekleşen kur etkisinden arındırılmış kurumsal kredi artış hızı, 17.10.2014 tarihi itibarıyla yüzde 22,4 oranına gerilemiştir.

Söz konusu makro ihtiyati tedbirler neticesinde yurt içi talep zayıflama eğilimine girmiştir. Bu süreçte döviz kurunda ortaya çıkan gelişmelerin de etkisiyle ihracat artış eğilimini korurken, ithalat azalmaya başlamış ve net ihracatın büyümeye katkısı 2014 yılının ilk yarısında 2,7 puan olarak kaydedilmiştir. Ancak, özel sektör sabit sermaye yatırımlarında kaydedilen azalmanın etkisiyle yılın ilk yarısında GSYH artış hızı yüzde 3,3 gerçekleşmiştir. Yılın ikinci yarısında hem net mal ve hizmet ihracatının hem de nihai yurt içi talebin büyümeye pozitif katkı vermeye devam etmesi öngörülmektedir. Diğer taraftan, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının büyümeye katkısının yılın ikinci yarısında da beklenenin altında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Aynı dönemde sanayi üretiminin ılımlı bir artış eğiliminde seyretmesi, tarımsal üretimin ise olumsuz hava koşulları nedeniyle azalması beklenmektedir. Bu gelişmeler ve öngörüler altında, 2014 yılında GSYH büyümesinin yüzde 3,3 olacağı tahmin edilmektedir.

Toplam faktör verimliliğinin yeterli düzeyde artmaması büyüme potansiyelinin artmasının önündeki diğer bir kısıttır. Üretim faktörlerinin büyümeye katkısı incelendiğinde, 2013 yılında büyümeye katkının tamamen sermaye stoku ve yüksek oranda artış gösteren istihdamdan geldiği görülmektedir. Toplam faktör verimliliği ise büyümeye düşük düzeyde negatif katkı yapmıştır. 2014 yılında da büyümenin tamamen istihdam ve sermaye stokundaki artıştan kaynaklanması beklenmektedir.

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketinde 2014 yılı Şubat dönemiyle birlikte Eurostat'a uyum çerçevesinde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Oluşturulan yeni seriye göre, 2013 yılında tarım dışı istihdamdaki artış, bir önceki yıla göre, 761 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılma oranının, bir önceki yıla göre, 0,7 puan artmasının da etkisiyle işsizlik oranı 0,6 puan artarak 2013 yılında yüzde 9'a yükselmiştir. Aynı yılda tarım dışı işsizlik oranı yüzde 10,9'a, genç nüfusta işsizlik oranı ise yüzde 17,1'e yükselmiştir.

Mevsimsel etkilerden arındırılmış verilere göre işsizlik oranı, 2013 yılının Eylül döneminden itibaren azalma eğilimine girmiştir. Ancak 2014 yılının ilk yarısında ekonomideki yavaşlamanın etkisiyle işsizlik oranı artmaya başlamıştır. İşsizlik oranı 2014 yılı Ocak döneminde yüzde 9,2 iken Temmuz döneminde yüzde 10,4'e yükselmiştir. Bu gelişmede aynı dönemler itibarıyla işgücüne katılma oranının yüzde 49,5'ten yüzde 50,5'e yükselmesi

[2] Kalkınma Bakanlığı tarafından hesaplanmıştır.

de etkili olmuştur. Aynı dönemde tarım dışı istihdamda, özellikle hizmetler sektörü kaynaklı bir artış eğilimi gözlenmiştir. Mevsimsel etkilerden arındırılmış istihdam oranı, Ocak 2014 döneminde yüzde 44,9'dan, Temmuz 2014 döneminde yüzde 45,2'ye yükselmiştir.

Toplam istihdam, mevsimsel etkilerden arındırılmış verilere göre Temmuz 2013-Temmuz 2014 döneminde 1.187 bin kişi artış kaydetmiştir. Bu dönemde istihdam; tarımda 221 bin kişi, sanayi sektöründe 97 bin kişi, hizmet sektöründe (inşaat dâhil) ise 870 bin kişi artış göstermiştir. İstihdamdaki bu artışlara rağmen, Temmuz 2014 döneminde, mevsimsel etkilerden arındırılmış verilere göre, tarım dışı işsizlik oranı yüzde 12,5'e, genç nüfusun işsizlik oranı ise yüzde 19,1'e yükselmiştir.

2013 yılında yurtiçi talep kaynaklı olmak üzere reel sektörde gözlenen canlanma ve altın ithalatında görülen aşırı artış neticesinde dış ticaret açığı 99,9 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Böylece 2012 yılında 48,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşen cari işlemler açığı, 2013 yılında 65,1 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Altın ticareti hariç tutulduğunda ise cari işlemler açığı aynı yıllar itibarıyla 54,2 milyar ABD dolarından 53,3 milyar ABD dolarına gerilemiştir.

2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde ihracat, yakın çevre ülkelerde yaşanan siyasi gelişmelere rağmen yurtiçi talebin zayıf seyretmesi ve döviz kurunda yaşanan gelişmeler neticesinde artış eğilimi sergilemiştir. İthalatta ise alınan makro ihtiyati tedbirlerin etkisiyle kayda değer miktarda azalma gerçekleşmiş, altın ithalatı da uzun dönem eğilimine dönmüştür. Söz konusu dönemde turizm gelirleri (net) yaklaşık olarak yüzde 5,3 oranında artış kaydetmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla yıllıklandırılmış olarak dış ticaret açığı 66,2 milyar ABD doları, cari açık ise 48,9 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir.

Yurt içi talebin kontrolü ve altın ithalatında beklenen azalma kapsamında 2014 yılı dış ticaret açığının 83,5 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. Altın ve enerji hariç dış ticaret açığının ise 2013 yılındaki 38,9 milyar ABD doları seviyesinden 2014 yılında 32,5 milyar ABD dolarına gerilemesi öngörülmektedir. Dış ticaret açığındaki bu gelişmeler neticesinde 2013 yılında yüzde 7,9'a yükselen cari işlemler açığının GSYH'ya oranının, 2014 yılı sonunda yüzde 5,7'ye düşmesi beklenmektedir. Altın ticareti hariç tutulduğunda ise, cari işlemler açığının GSYH'ya oranının yüzde 6,5'tan yüzde 5,6'ya düşeceği tahmin edilmektedir.

2013 yılında yüzde 9,9'a kadar gerileyen özel kesim tasarruf oranının, özel tüketimdeki yavaşlama nedeniyle, 2014 yılında 1,8 puan yükselmesi beklenmektedir. Kamu kesimi tasarruf oranının ise, 2014 yılında kamu harcanabilir gelirindeki reel artışın büyüme hızının altında kalmasının etkisiyle, 0,2 puan gerilemesi öngörülmektedir. Böylece, toplam yurt içi tasarruf oranının 2014 yılında, bir önceki yıla göre 1,5 puan artarak yüzde 14,9 olacağı tahmin edilmektedir.

2014 yılında, GSYH'ya oran olarak, özel kesim tasarruflarının artmasına rağmen özel yatırımların azalması; kamu kesiminde ise tasarruf oranının düşmesine rağmen yatırımların yaklaşık olarak bir önceki yıl seviyesini koruması beklenmektedir. Böylece, özel sektörde tasarruf yatırım açığının azalması, kamuda ise artması öngörülmektedir.

2013 yılı ilk yarısında azalma eğiliminde olan temel mal fiyatları yılın ikinci yarısında Türk lirasında yaşanan değer kaybıyla birlikte ivmelenmeye başlamıştır. Hizmet fiyatlarında, geriye dönük fiyatlama davranışının giderek güçlenmesi ve maliyet artırıcı gelişmeler nedeniyle yüksek artışlar kaydedilmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde yılın ilk yarısında yatay seyreden çekirdek enflasyon (ÖKTG-I endeksi) yılın ikinci yarısında ivmelenmeye başlamış ve 2013 yılı sonunda yüzde 7,1 oranında artmıştır. Gıda fiyatlarında baz etkileri nedeniyle dalgalı bir seyir yaşanmış ve endeksteki artış bir önceki yıla göre belirgin şekilde hızlanarak yüzde 9,7 oranında gerçekleşmiştir. Yıl genelinde, enerji fiyatlarında düşme eğilimi gözlenirken alkollü içecekler ve tütün ürünleri fiyatları ise yapılan vergi düzenlemeleri sonucunda yüksek seyretmiştir. Bu gelişmeler sonucunda TÜFE yıllık artış hızı 2013 yılında yüzde 7,4 oranında gerçekleşmiştir.

2014 yılı Ocak-Eylül döneminde TÜFE birikimli artış hızı bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,4 puan artarak yüzde 6,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, Türk lirasında yaşanan değer kayıpları ve enflasyon beklentilerindeki bozulmanın fiyatlama davranışları üzerindeki olumsuz etkisi sonrasında çekirdek enflasyonda kaydedilen artışlar belirleyici olmuştur. Bununla birlikte olumsuz hava koşulları nedeniyle belirgin bir şekilde yükselen gıda fiyatları ve tütün ürünleri fiyatlarındaki artış da TÜFE birikimli artış hızının ivmelenmesinde etkili olmuştur. Böylece TÜFE yıllık artış hızı 2014 yılı Eylül ayında yüzde 8,9 olarak gerçekleşmiştir. Yıl sonunda TÜFE yıllık artış hızının yüzde 9,4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2013 yılı Mayıs ayından itibaren küresel ekonomideki belirsizliklerin artması sonucunda gelişmekte olan ülkelere ve Türkiye'ye yönelik sermaye akımlarında dalgalanmalar yaşanmaya başlamıştır. Söz konusu dalgalanmaların yurt içi mali piyasalardaki olumsuz etkilerine Merkez Bankası, ilk aşamada politika faizi dışındaki araçlarla karşılık vermiştir. Bu kapsamda piyasaya verilen likiditenin maliyetini ve piyasadaki döviz likiditesini artırıcı adımlar atılmıştır. Banka, 2013 yılı sonuna kadar faiz dışı araçlarla sağladığı bu sıkı duruşu sürdürmüştür. Ancak 2013 yılı sonuna doğru küresel ekonomiye ilişkin riskler ve yurt içindeki siyasi gelişmeler nedeniyle mali piyasalarda yaşanan dalgalanmalar artmaya başlamıştır. Söz konusu dalgalanmaların yarattığı olumsuz durum enflasyon görünümünü ve beklentilerini orta vadeli hedeften uzaklaştırmıştır. Bu nedenle, Banka 2014 yılı Ocak ayında politika faizi olarak kullanılan 1 hafta vadeli repo faizini önden yüklemeli bir şekilde 550 baz puan artırarak yüzde 10 seviyesine yükseltmiştir. 2014 yılı Mayıs ayından itibaren yurt içi mali piyasalardaki iyileşmelerin sonrasında Banka, enflasyonist risklere karşı sıkı duruşunu bozmayacak şekilde ölçülü faiz indirimleri gerçekleştirmiştir.

2013 yılında yüzde 0,5 düzeyinde gerçekleşen kamu kesimi borçlanma gereğinin GSYH'ya oranının 2014 yılında, yılı Programında öngörüldüğü gibi, yüzde 1 seviyesinde gerçekleşeceği, program tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının ise yüzde 0,4 olacağı tahmin edilmektedir.

Kamu kesiminin en önemli bileşeni olan merkezi yönetim bütçesi 2013 yılında GSYH'ya oranla yüzde 1,2 açık vermiştir. Merkezi yönetim bütçesinde GSYH'ya oran olarak yüzde 1,9 düzeyinde programlanan bütçe açığının 2014 yılı sonunda yüzde 1,4 düzeyinde; program tanımlı faiz dışı fazlanın ise başlangıçta öngörüldüğü

gibi yüzde 0,5 düzeyinde olması beklenmektedir.

Genel devlet borç stoku düşüş eğilimini devam ettirmektedir. Bu kapsamda, 2013 yıl sonu itibarıyla yüzde 36,2 olarak gerçekleşen AB tanımlı genel devlet borç stokunun GSYH'ya oranının, 2014 yılında yüzde 33,1 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

1.2.1. BÜYÜME VE İSTİHDAM

1.2.1.1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları

a) Mevcut Durum

İç ve dış talebi dengelemeye yönelik alınan tedbirler sonucunda 2012 yılında yavaşlayan büyüme hızı, 2013 yılında yurt içi talep artışıyla tekrar ivme kazanarak beklenti ve tahminlerin üzerinde yüzde 4,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu büyümenin gerçekleşmesinde özellikle hizmetler sektörünün büyümesindeki artış etkili olmuştur. Bu dönemde sanayi sektörünün katma değeri yüzde 3,4 ve hizmetler sektörünün katma değeri yüzde 5,6 oranında artmıştır. Sanayi sektörü büyümesinde, imalat sanayiinde katma değerin yüzde 3,7 oranında artması belirleyici olurken, hizmetler sektöründe kaydedilen katma değer artışında ise; inşaat, finans ve sigorta faaliyetleri, toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörlerinin katma değerlerindeki sırasıyla yüzde 7, yüzde 9,8 ve yüzde 4,9 oranındaki artışlar etkili olmuştur. 2013 yılında tarım sektörü katma değeri ise yüzde 3,5 oranında artmıştır.

Tablo I: 2- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları

	2013				2014		Yıllık			
	I	II	III	IV	I	II	2012	2013	2014(1)	2015(2)
(Sabit Fiyatlarla, Yüzde Değişme)										
Tarım	5,8	6,4	2,7	1,5	3,6	-1,8	3,1	3,5	-0,9	3,0
Sanayi	1,3	3,4	4,1	4,6	5,3	2,4	1,8	3,4	3,6	3,9
Hizmetler	4,2	5,4	6,0	6,7	5,9	3,6	2,4	5,6	4,6	4,6
GSYH	3,1	4,6	4,2	4,5	4,7	2,1	2,1	4,1	3,3	4,0
(Cari Fiyatlarla, Yüzde Pay) (3)										
Tarım	4,3	7,0	13,7	7,5	4,1	6,7	8,8	8,3	7,9	8,0
Sanayi	22,1	22,4	20,4	21,8	22,7	22,6	21,8	21,6	21,6	21,5
Hizmetler	73,6	70,6	65,9	70,7	73,2	70,7	69,4	70,1	70,5	70,5
GSYH	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK
(1) Gerçekleşme Tahmini,
(2) Program
(3) Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi-sübvansiyon kalemleri sektörel ağırlıklara göre dağıtılarak GSYH içindeki payları elde edilmiştir.

Tablo I: 3- Temel Ekonomik Büyüklükler

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014(1)	2015(2)
BÜYÜME VE İSTİHDAM (Yüzde Değişme)								
Toplam Tüketim	-0,2	-0,7	5,9	7,5	0,3	5,2	1,9	3,8
Kamu	3,3	3,8	1,6	5,7	6,4	7,1	4,5	2,2
Özel	-0,6	-1,1	6,3	7,7	-0,3	4,9	1,6	4,0
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı	-5,6	-19,5	30,5	17,0	-2,5	4,5	-1,8	4,2
Kamu	5,8	-1,2	19,1	-3,1	10,4	20,7	-0,9	-2,1
Özel	-7,8	-23,6	33,8	22,2	-5,1	0,7	-2,1	6,1
Stok Değişimi (3)	0,3	-2,3	2,5	-0,2	-1,5	1,6	0,2	0,1
Toplam Mal ve Hizmet İhracatı	2,7	-5,0	3,4	7,9	16,3	-0,3	5,8	7,1
Toplam Mal ve Hizmet İthalatı	-4,1	-14,3	20,7	10,7	-0,4	9,0	-1,7	7,0
GSYH	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,1	4,1	3,3	4,0
GSYH (Milyon TL, Cari Fiyatlarla)	950 534	952 559	1 098 799	1 297 713	1 416 798	1 565 181	1 763 964	1 944 594
GSYH (Milyar ABD Doları, Cari Fiyatlarla)	742,1	616,7	731,6	774,0	786,3	821,9	810,3	850,1
Kişi Başı Milli Gelir (GSYH, ABD Doları)	10 444	8 561	10 003	10 428	10 459	10 807	10 537	10 936
Kişi Başı Milli Gelir (SAGP, GSYH, ABD Doları)	15 021	14 550	16 003	17 781	17 967	18 695	19 465	20 396
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	71 052	72 039	73 142	74 224	75 176	76 055	76 903	77 738
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	44,9	45,7	46,5	47,4	47,6	48,3	50,1	50,2
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	20 604	20 615	21 858	23 266	23 937	24 601	25 824	26 340
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,0	13,1	11,1	9,1	8,4	9,0	9,6	9,5
DIŞ TİCARET (Milyar ABD Doları)								
İhracat (FOB)	132,0	102,1	113,9	134,9	152,5	151,8	160,5	173,0
İthalat (CIF) (4)	202,0	140,9	185,5	240,8	236,5	251,7	244,0	258,0
Dış Ticaret Dengesi	-69,9	-38,8	-71,7	-105,9	-84,1	-99,9	-83,5	-85,0
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (Yüzde)	-5,4	-2,0	-6,2	-9,7	-6,2	-7,9	-5,7	-5,4
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (Yüzde)	45,0	39,4	40,9	48,5	49,5	49,1	49,9	50,7
KAMU FİNANSMANI (GSYH'ya Oran, Yüzde)								
Genel Devlet Gelirleri	32,9	34,6	35,5	36,4	37,8	40,0	39,1	38,2
Genel Devlet Harcamaları	34,6	40,1	38,5	36,8	38,8	40,7	39,8	38,7
Genel Devlet Borçlanma Gereği	1,6	5,5	3,0	0,4	1,0	0,7	0,8	0,5
Genel Devlet Faiz Harcamaları	5,4	5,7	4,5	3,4	3,5	3,3	3,0	2,9
Program Tanımlı Genel Devlet Faiz Dışı Fazlası	1,5	-1,7	0,0	1,8	0,7	0,8	0,6	1,2
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (5)	1,6	5,0	2,4	0,1	1,0	0,5	1,0	0,4
Program Tanımlı Kamu Kesimi Faiz Dışı Fazlası (5)	1,6	-1,1	0,8	1,9	0,8	1,0	0,4	1,2
AB Tanımlı Genel Devlet Nominal Borç Stoku	40,0	46,0	42,3	39,1	36,2	36,2	33,1	31,8
FİYATLAR (Yüzde Değişme)								
GSYH Deflatörü	12,0	5,3	5,7	8,6	6,9	6,1	9,1	6,0
TÜFE Yıl Sonu	10,1	6,5	6,4	10,5	6,2	7,4	9,4	6,3

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı,

(1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Program, (3) Büyümeye katkı olarak verilmektedir, (4) Parasal olmayan altın ithalatı dâhildir, (5) Genel devlet ve KİT'leri kapsamaktadır.

Tablo I: 4- Fert Başına GSYH

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (1) (Bin Kişi)	(Cari Fiyatlarla) GSYH (1) (Milyon TL)	(Cari Fiyatlarla) Fert Başına GSYH TL (1)	(Cari Fiyatlarla) Fert Başına GSYH ABD Doları (1)	(1998 Yılı Fiyatlarıyla) GSYH (1) (Milyon TL)	(1998 Yılı Fiyatlarıyla) Fert Başına GSYH TL (1)	(1998 Yılı Fiyatlarıyla) Fert Başına GSYH ABD Doları (2)	Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (ABD Doları/TL) (3)	SAGP Göre Fert Başına GSYH (ABD Doları) (4)
1998	62 464	70 203	1 124	4 338	70 203	1 124	4 338	0,13	8 568
1999	63 364	104 596	1 651	3 907	67 841	1 071	4 132	0,20	8 171
2000	64 269	166 658	2 593	4 129	72 436	1 127	4 350	0,28	9 183
2001	65 166	240 224	3 686	3 019	68 309	1 048	4 046	0,43	8 623
2002	66 003	350 476	5 310	3 492	72 520	1 099	4 241	0,61	8 667
2003	66 795	454 781	6 809	4 565	76 338	1 143	4 411	0,77	8 796
2004	67 599	559 033	8 270	5 775	83 486	1 235	4 767	0,81	10 159
2005	68 435	648 932	9 482	7 036	90 500	1 322	5 104	0,83	11 394
2006	69 295	758 391	10 944	7 597	96 738	1 396	5 388	0,85	12 911
2007	70 158	843 178	12 018	9 247	101 255	1 443	5 571	0,86	13 884
2008	71 052	950 534	13 378	10 444	101 922	1 434	5 537	0,89	15 021
2009	72 039	952 559	13 223	8 561	97 003	1 347	5 197	0,91	14 550
2010	73 142	1 098 799	15 023	10 003	105 886	1 448	5 588	0,94	16 003
2011	74 224	1 297 713	17 484	10 428	115 175	1 552	5 989	0,99	17 781
2012	75 176	1 416 798	18 846	10 459	117 625	1 565	6 039	1,05	17 967
2013	76 055	1 565 181	20 580	10 807	122 476	1 610	6 216	1,10	18 695
2014(5)	76 903	1 763 964	22 938	10 537	126 518	1 645	6 350	1,18	19 465
2015(6)	77 738	1 944 594	25 015	10 936	131 579	1 693	6 533	1,23	20 396

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, OECD
(1) 1998-2013 TÜİK verileridir.
(2) TÜİK tarafından açıklanan sabit fiyatla TL cinsinden kişi başına milli gelir 1998 yılı için zımnen hesaplanan döviz kuruna bölünerek seri elde edilmektedir.
(3) OECD tarafından GSYH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir. Tabloda OECD tarafından 9 haneli olarak verilen katsayı 2 haneli olarak gösterilmiştir. Söz konusu katsayılar OECD tarafından geriye dönük olarak her yıl revize edilmektedir. 2014-2015 Kalkınma Bakanlığı tahminidir.
(4) SAGP hesaplamasında OECD'nin 9 haneli katsayısı kullanılması nedeniyle tabloda verilen SAGP katsayısı kullanılarak SAGP'ye göre fert başına milli gelire net olarak ulaşılamaz. 1998-2013 TÜİK verileridir.
(5) Gerçekleşme Tahmini
(6) Program

Alınan makro ihtiyati tedbirlerin etkisiyle ekonomik aktivitede ortaya çıkan yavaşlama sonucunda 2014 yılının ilk yarısında GSYH artış hızı yüzde 3,3 oranında kaydedilmiştir. Bu dönemde büyüme, sanayi ve hizmetler sektörlerinde sırasıyla yüzde 3,8 ve yüzde 4,7 oranındaki katma değer artışlarından kaynaklanmıştır. Tarım sektörü katma değerinde ise, olumsuz hava koşullarının etkisiyle yüzde 0,2 oranında artış kaydedilmiştir.

2014 yılının üçüncü çeyreğine ilişkin olarak reel sektörde bazı öncü göstergeler ekonomik aktivitede sınırlı da olsa canlılığın devam ettiğine işaret etmektedir. Nitekim 2014 yılının ilk yarısında sanayi üretimi yüzde 3,9 artarken, Temmuz-Ağustos döneminde sanayi üretim endeksleri ortalamasının bir önceki yılın aynı dönemine göre artış hızı yüzde 3,2 olarak gerçekleşmiştir.

b) 2015 Yılı Hedefleri

2014 yılında tarımsal üretimde olumsuz hava koşulları nedeniyle azalma beklenirken ekonomik aktivitede yılın ikinci yarısında sınırlı canlılığın devam etmesi sonucunda yılın tamamında GSYH'nin yüzde 3,3 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2015 yılında ise GSYH artış hızı yüzde 4 olarak hedeflenmektedir.

Grafik: 1- Sektörel Büyüme Hızları

(Sabit Fiyatlarla, Yüzde Değişme)

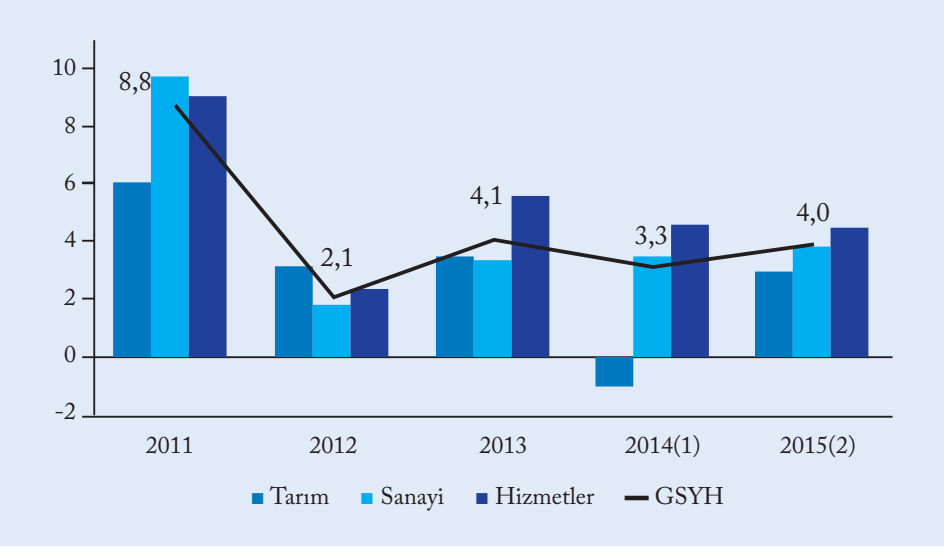

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

Tarım sektörü katma değerinin reel olarak 2014 yılında yüzde 0,9 oranında azalacağı, 2015 yılında ise yüzde 3 oranında artış göstereceği öngörülmektedir. Sanayi sektörü katma değerinin ise söz konusu yıllarda sırasıyla yüzde 3,6 ve yüzde 3,9 oranında artması beklenmektedir. Diğer taraftan hizmetler sektörü katma değerinin her iki yılda da yüzde 4,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

1.2.1.2. İstihdam

a) Mevcut Durum

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketinde 2014 yılı Şubat dönemiyle birlikte Eurostat'a uyum çerçevesinde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler; yılın her haftasının referans dönemi olduğu sürekli anket uygulamasına geçilmesi, yeni bir örneklem tasarımının oluşturulması, 2014 yılından itibaren geçerli olan yeni idari bölünüşün temel alınması, tahminlerde en güncel nüfus tahminlerinin kullanılması ve işsizlik kriterinde kullanılan iş arama süresinde son üç ay yerine son dört haftanın dikkate alınmasıdır. Oluşturulan yeni seriye göre, 2013 yılında istihdam, 2012 yılına göre 664 bin kişi artarak 24.601 bin kişi olurken, işgücüne katılma oranı 0,7 puan artarak yüzde 48,3 olarak gerçekleşmiştir. Böylece işsizlik oranı yüzde 8,4'ten yüzde 9'a yükselmiştir.

Tablo I: 5- Yıllar İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15+ Yaş, Bin Kişi)

	2009	2010	2011	2012	2013
Çalışma Çağındaki Nüfus	51 833	52 904	53 985	54 961	55 982
İşgücü	23 710	24 594	25 594	26 141	27 046
İstihdam	**20 615**	**21 858**	**23 266**	**23 937**	**24 601**
Tarım	4 752	5 084	5 412	5 301	5 204
Sanayi	4 179	4 615	4 842	4 903	5 101
Hizmetler*	11 684	12 159	13 012	13 733	14 296
İnşaat	1 305	1 434	1 680	1 717	1 768
Tarım Dışı İstihdam	15 863	16 774	17 854	18 636	19 397
İşsiz	3 095	2 737	2 328	2 204	2 445
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	**45,7**	**46,5**	**47,4**	**47,6**	**48,3**
İstihdam Oranı (Yüzde)	39,8	41,3	43,1	43,6	43,9
İşsizlik Oranı (Yüzde)	**13,1**	**11,1**	**9,1**	**8,4**	**9,0**
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	16,0	13,7	11,3	10,3	10,9
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	22,9	19,9	16,8	15,8	17,1

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

*İnşaat dâhil

2013 yılında bir önceki yıla göre tarım sektöründe istihdam yüzde 1,8 oranında azalırken, sanayi ve hizmetler (inşaat dâhil) sektörlerinde istihdam sırasıyla yüzde 4 ve yüzde 4,1 oranlarında artmıştır. 2013 yılında toplam istihdam içerisinde tarım sektörünün payı yüzde 21,2, sanayi ve hizmetler sektörlerinin payları ise sırasıyla yüzde 20,7 ve yüzde 58,1 olmuştur.

Tablo I: 6- İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

(Yüzde)

	2009	2010	2011	2012	2013
Ücretli ve Yevmiyeli	60,0	60,9	61,7	62,9	64,1
Kendi Hesabına Çalışan	20,8	20,1	19,4	18,9	18,7
İşveren	5,7	5,3	5,2	5,0	4,6
Ücretsiz Aile İşçisi	13,5	13,6	13,7	13,2	12,6
Toplam	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

2010 yılından itibaren toplam istihdam içerisinde ücretli ve yevmiyelinin payı artarken, kendi hesabına çalışan, işveren ve ücretsiz aile işçilerinin paylarının azaldığı gözlenmektedir.

Tablo I: 7- Yurt İçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler (1)

(15+ Yaş, Bin Kişi)

	2013	2014
Çalışma Çağındaki Nüfus	56 025	57 021
İşgücü	27 518	29 276
İstihdam	**25 148**	**26 410**
Tarım	5 698	5 914
Sanayi	5 146	5 243
Hizmetler	14 304	15 253
İnşaat	1 847	1 915
İşsiz	2 370	2 867
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	**49,1**	**51,3**
İstihdam Oranı (Yüzde)	44,9	46,3
İşsizlik Oranı (Yüzde)	**8,6**	**9,8**
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,7	12,0
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	16,3	18,2

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları
(1) Temmuz dönemi itibarıyladır

İşsizlik oranı, 2014 yılı Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,2 puan artarak yüzde 9,8 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde tarım dışı işsizlik oranı 1,3 puan artarak yüzde 12, genç nüfusta işsizlik oranı ise 1,9 puan artarak yüzde 18,2 olmuştur. İstihdam edilen kişi sayısı söz konusu dönemde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 1.262 bin kişi artarak 26.410 bin kişiye yükselmiştir.

2014 yılı Temmuz döneminde işgücüne katılma oranı, bir önceki yılın aynı dönemine göre 2,2 puan artarak yüzde 51,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde istihdam, bir önceki yılın aynı dönemine göre, tarım, sanayi ve hizmetler (inşaat dahil) sektörlerinde sırasıyla 216 bin, 97 bin ve 949 bin kişi artmıştır.

Tablo I: 8- Temel İşgücü Piyasası Göstergeleri

(15+ Yaş, Bin Kişi)

	2014(1)	2015(2)
Çalışma Çağı Nüfus	57 001	58 015
İşgücü	28 577	29 107
İstihdam	**25 824**	**26 340**
Tarım Dışı İstihdam	20 335	20 958
İşsiz	2 754	2 766
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	**50,1**	**50,2**
İstihdam Oranı (Yüzde)	45,3	45,4
İşsizlik Oranı (Yüzde)	**9,6**	**9,5**
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	11,7	11,4

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

2014 yılında, istihdamın bir önceki yıla göre 1.223 bin kişi artacağı, işgücüne katılma oranının ise yüzde 50,1 olacağı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede işsizlik oranının yüzde 9,6 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

b) 2015 Yılı Hedefleri

2015 yılında, öngörülen büyüme ve yatırım artışlarına bağlı olarak istihdamın bir önceki yıla göre 516 bin kişi artacağı, işsizlik oranının ise yüzde 9,5 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir. İşgücüne katılma oranının 2015 yılı sonunda yüzde 50,2 olması hedeflenmektedir.

1.2.1.3. Ekonominin Genel Dengesi

a) Mevcut Durum

Büyüme hızı, 2013 yılında, özellikle son çeyrekte kaydedilen yüksek iç talep artışıyla birlikte, tekrar ivme kazanarak yüzde 4,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu büyüme hızına kamu kesimi talep unsurlarının yüzde 1,4, özel kesim talep unsurlarının ise yüzde 5,3 puan katkısı olurken toplam yurt içi talebin katkısı böylece yüzde 6,7 puan olmuştur. 2013 yılında kamu ve özel tüketim harcamaları artış hızı, toplam harcanabilir gelir artışının üzerinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, kamu kesimi tüketim harcamaları artış hızı kamu harcanabilir gelir artışının altında kalmıştır.

2013 yılında özel tüketim harcamaları yüzde 4,9 oranında artarken, kamu tüketiminde artış yüzde 7,1 olarak gerçekleşmiştir. Böylece, GSYH içerisinde özel tüketimin payı bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak yüzde 73,8 olurken, kamu tüketiminin GSYH içindeki payı 0,2 puan artışla yüzde 11,8'e yükselmiştir.

2012 yılında azalan özel kesim yatırım harcamaları 2013 yılında ekonomideki canlanmaya rağmen büyümeye beklenen düzeyde katkı vermemiştir. 2013 yılının ikinci yarısında özel kesim makine-teçhizat yatırımları artarken inşaat yatırımları zayıf bir performans göstermiş, yıllık olarak özel sektör sabit sermaye yatırım harcamaları yüzde 0,7 oranında artmıştır. Özel sektör sabit sermaye yatırımlarında kaydedilen bu zayıf performans, özel sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki

payının, 2013 yılında bir önceki yıla göre 0,7 puan azalarak yüzde 15,6 seviyesine gerilemesine neden olmuştur.

Kamu yatırım harcamalarında ise güçlü artış seyri 2013 yılında da devam etmiştir. Bu dönemde, kamu sabit sermaye yatırım harcamaları 2012 yılında kaydedilen yüzde 10,4 oranındaki artışın ardından yüzde 20,7 ile oldukça yüksek bir oranda artmıştır. Böylece, kamu sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payı yüzde 5 ile 2000 yılından itibaren kaydedilen en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

2013 yılında, artan yurt içi talebin ithalatı desteklemesi ve yüksek miktardaki altın ithalatı nedeniyle reel mal ve hizmet ithalatı yüzde 9 oranında artış kaydetmiştir. Reel mal ve hizmet ihracatı yüzde 0,3 azalmış ve böylece net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı -2,6 puan olarak gerçekleşmiştir.

2014 yılının ilk yarısında toplam tüketim harcamaları bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,3 artmıştır. Bu gelişmede kamu kesimi tüketim harcamalarında kaydedilen yüzde 5,6 oranındaki artış önemli rol oynarken, özel tüketim harcamalarındaki artış alınan tedbirlerin etkisiyle yüzde 1,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde, giyim ve ayakkabı ile çeşitli mal ve hizmetler alt tüketim kalemlerinde yapılan harcamalarda reel olarak azalma kaydedilmiştir.

2014 yılının ilk yarısında, bir önceki yılın aynı dönemine göre, özel kesim sabit sermaye yatırım harcamalarında yüzde 2,9 azalma kaydedilirken, kamu kesimi sabit sermaye yatırım harcamaları yüzde 2,7 artmıştır.

Toplam sabit sermaye yatırım harcamaları ise 2014 yılının ilk yarısında kamu ve özel kesim inşaat yatırım harcamalarında kaydedilen artışın olumlu etkisine rağmen makine teçhizat yatırım harcamalarındaki daralma nedeniyle reel olarak yüzde 1,9 azalmıştır. Yılın ilk yarısında, toplam nihai yurt içi talep yüzde 1,3 artış kaydetmiştir.

Yılın ilk yarısında döviz kurunda ortaya çıkan gelişmelerin de etkisiyle mal ve hizmet ihracatında reel artış yüzde 8,1 oranında gerçekleşirken, mal ve hizmet ithalatı reel olarak yüzde 2,1 azalmıştır. Böylece, net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı 2014 yılının ilk yarısında 2,7 puan olmuştur.

2014 yılı GSYH büyümesine temel katkının net mal ve hizmet ihracatından gelmesi, toplam tüketimin büyümeye yaptığı katkının devam etmesi, özel kesim sabit sermaye yatırım harcamalarının ise negatif katkıda bulunması beklenmektedir.

2014 yılında özel tüketim harcamalarının sabit fiyatlarla yüzde 1,6, kamu tüketim harcamalarının ise yüzde 4,5 oranında artması, böylece toplam tüketim harcamalarının yılın tamamında yüzde 1,9 yükselmesi beklenmektedir. Aynı dönemde, kamu ve özel kesim sabit sermaye yatırımlarının sırasıyla, yüzde 0,9 ile yüzde 2,1 oranlarında azalması beklenmektedir. Buna göre, toplam sabit sermaye yatırımlarında 2014 yılında yüzde 1,8 oranında azalma öngörülmektedir. 2014 yılında büyümeye özel kesim talep unsurlarının toplamda yüzde 1 puan, kamu kesiminden gelen talebin ise yüzde 0,3 puan katkı yapması beklenmektedir. Net mal ve hizmet ihracatının yılın tamamında GSYH büyümesine olan katkısının 2 puan olarak gerçekleşeceği ve bu beklentiler altında GSYH'nın 2014 yılında yüzde 3,3 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

Grafik: 2- GSYH Büyümesine Katkılar

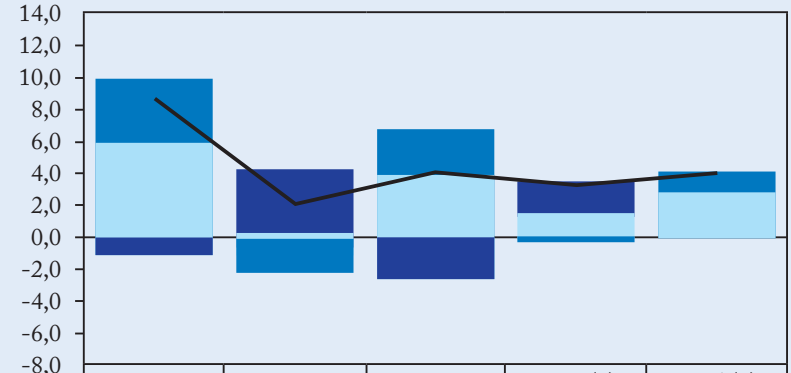

	2011	2012	2013	2014 (1)	2015 (2)
Net İhracat	-1,1	4,0	-2,6	2,0	0,0
Yatırım	3,9	-2,1	2,7	-0,2	1,2
Tüketim	5,9	0,3	4,0	1,5	2,9
GSYH	8,8	2,1	4,1	3,3	4,0

(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

Cari fiyatlarla özel harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının 2014 yılında bir önceki yıla göre 0,3 puan artarak yüzde 84,1'e yükselmesi öngörülmektedir. 2013 yılında yüzde 9,9'a kadar gerileyen özel kesim tasarruf oranının, özel tüketim artış hızındaki yavaşlama nedeniyle, 2014 yılında yüzde 11,7'ye yükselmesi beklenmektedir. Kamu kesimi tasarruf oranının ise, 2014 yılında kamu harcanabilir gelirindeki reel artışın GSYH büyümesinin altında kalmasının etkisiyle, 0,2 puan gerilemesi öngörülmektedir. Bu beklentiler altında, toplam yurt içi tasarruf oranının bir önceki yıla göre 1,5 puan artarak 2014 yılında yüzde 14,9 olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo I: 9- Ekonominin Genel Dengesi

	2013	2014 (1)	2015 (2)	2013	2014 (1)	2015 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(GSYH İçindeki Paylar, Yüzde)		
Toplam Tüketim	**1 340 421**	**1 484 672**	**1 632 747**	**85,6**	**84,2**	**84,0**
Kamu	185 163	208 178	225 380	11,8	11,8	11,6
Özel	1 155 258	1 276 494	1 407 367	73,8	72,4	72,4
Toplam Yatırım	**327 430**	**363 022**	**401 154**	**20,9**	**20,6**	**20,6**
Kamu	77 476	84 475	87 376	4,9	4,8	4,5
Özel	249 954	278 546	313 779	16,0	15,8	16,1
Sabit Sermaye Yatırımı	**322 629**	**361 590**	**399 188**	**20,6**	**20,5**	**20,5**
Kamu	78 165	85 355	88 527	5,0	4,8	4,6
Özel	244 463	276 235	310 661	15,6	15,7	16,0
Stok Değişmesi	**4 801**	**1 431**	**1 966**	**0,3**	**0,1**	**0,1**
Kamu	-689	-880	-1 152	0,0	0,0	-0,1
Özel	5 491	2 311	3 118	0,4	0,1	0,2
Toplam Yurt İçi Talep (Toplam Kaynaklar)	**1 667 851**	**1 847 694**	**2 033 901**	**106,6**	**104,7**	**104,6**
Net Mal ve Hizmet İhracatı	**-102 670**	**-83 730**	**-89 307**	**-6,6**	**-4,7**	**-4,6**
Mal ve Hizmet İhracatı	401 409	484 203	543 683	25,6	27,4	28,0
Mal ve Hizmet İthalatı	504 079	567 933	632 990	32,2	32,2	32,6
GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (GSYH)	**1 565 181**	**1 763 964**	**1 944 594**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Net Faktör Gelirleri	-17 985	-18 509	-18 407	-1,1	-1,0	-0,9
Net Dış Âlem Cari Transferleri	2 231	2 168	2 599	0,1	0,1	0,1
GAYRİ SAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	**1 549 427**	**1 747 622**	**1 928 785**	**99,0**	**99,1**	**99,2**
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	**238 505**	**264 290**	**284 921**	**15,2**	**15,0**	**14,7**
Kamu Tüketimi	185 163	208 178	225 380	11,8	11,8	11,6
Kamu Tasarrufu	53 342	56 112	59 541	3,4	3,2	3,1
Kamu Yatırımı	77 476	84 475	87 376	4,9	4,8	4,5
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-24 134	-28 363	-27 834	-1,5	-1,6	-1,4
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	**1 310 922**	**1 483 332**	**1 643 864**	**83,8**	**84,1**	**84,5**
Özel Tüketim	1 155 258	1 276 494	1 407 367	73,8	72,4	72,4
Özel Tasarruf	155 663	206 838	236 497	9,9	11,7	12,2
Özel Yatırım	249 954	278 546	313 779	16,0	15,8	16,1
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-94 290	-71 709	-77 281	-6,0	-4,1	-4,0
Bilgi İçin:						
Toplam Yurt İçi Tasarruflar	**209 005**	**262 950**	**296 039**	**13,4**	**14,9**	**15,2**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program

Tablo I: 10- Ekonominin Genel Dengesi

	2013	2014 (2)	2015 (3)	2013	2014 (2)	2015 (3)
	(1998 Yılı Fiyatlarıyla, Milyon TL)			(Yüzde Değişme)		
Toplam Tüketim	**95 045**	**96 887**	**100 535**	**5,2**	**1,9**	**3,8**
Kamu	9 963	10 414	10 643	7,1	4,5	2,2
Özel	85 082	86 473	89 892	4,9	1,6	4,0
Toplam Yatırım	**31 165**	**30 905**	**32 377**	**11,5**	**-0,8**	**4,8**
Kamu	6 775	6 707	6 554	16,6	-1,0	-2,3
Özel	24 389	24 198	25 823	10,1	-0,8	6,7
Sabit Sermaye Yatırımı	**30 987**	**30 428**	**31 721**	**4,5**	**-1,8**	**4,2**
Kamu	6 821	6 760	6 619	20,7	-0,9	-2,1
Özel	24 166	23 669	25 102	0,7	-2,1	6,1
Stok Değişmesi (1)	**178**	**477**	**655**	**1,6**	**0,2**	**0,1**
Kamu	-45	-53	-65	-0,2	0,0	0,0
Özel	223	530	721	1,8	0,3	0,2
Toplam Yurt İçi Talep (Toplam Kaynaklar)	**126 210**	**127 792**	**132 912**	**6,7**	**1,3**	**4,0**
Net Mal ve Hizmet İhracatı (1)	**-3 734**	**-1 274**	**-1 333**	**-2,6**	**2,0**	**0,0**
Mal ve Hizmet İhracatı	31 901	33 743	36 131	-0,3	5,8	7,1
Mal ve Hizmet İthalatı	35 634	35 017	37 464	9,0	-1,7	7,0
GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (GSYH)	**122 476**	**126 518**	**131 579**	**4,1**	**3,3**	**4,0**
Net Faktör Gelirleri	-1 504	-1 370	-1 317	22,3	-8,9	-3,9
Net Dış Alem Cari Transferleri	158	134	154	-16,2	-15,2	15,1
GAYRİ SAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	**121 129**	**125 281**	**130 415**	**3,9**	**3,4**	**4,1**
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	**18 646**	**18 946**	**19 265**	**9,7**	**1,6**	**1,7**
Kamu Tüketimi	9 963	10 414	10 643	7,1	4,5	2,2
Kamu Tasarrufu	8 683	8 532	8 622	12,7	-1,7	1,1
Kamu Yatırımı	6 775	6 707	6 554	16,6	-1,0	-2,3
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	1 907	1 825	2 068			
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	**102 484**	**106 335**	**111 150**	**2,9**	**3,8**	**4,5**
Özel Tüketim	85 082	86 473	89 892	4,9	1,6	4,0
Özel Tasarruf	17 402	19 863	21 258	-6,0	14,1	7,0
Özel Yatırım	24 389	24 198	25 823	10,1	-0,8	6,7
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-6 988	-4 336	-4 565			

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Yüzde değişimleri GSYH büyümesine katkıları göstermektedir. (2) Gerçekleşme Tahmini (3) Program

2014 yılında, GSYH'ya oran olarak, özel kesim tasarruflarının artmasına rağmen özel yatırımların 0,2 puan azalması; kamu kesiminde ise tasarruf oranının düşmesine rağmen yatırımların yaklaşık olarak bir önceki yıl seviyesini koruması beklenmektedir. Böylece, tasarruf yatırım açığının özel sektörde azalması, kamuda ise 0,1 puan artması öngörülmektedir.

2014 yılında yurtiçi talep artışında beklenen zayıflama neticesinde, özellikle dolaylı vergi tahsilatındaki düşüşün de etkisiyle toplamda GSYH'ya oran olarak vergi gelirleri tahsilatının bir önceki yıla göre 0,8 puan azalması beklenmektedir. Cari transferlerin ise aynı dönemde 0,6 puan azalması öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2014 yılında kamu harcanabilir gelirinin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 15 olması beklenmektedir.

b) 2015 Yılı Hedefleri

2015 yılında GSYH'nın yüzde 4 büyümesi hedeflenmektedir. Bu dönemde ekonomik büyümenin yurt içi talep kaynaklı olması beklenmektedir.

Bu yılda özel kesim tüketim harcamalarında yüzde 4, kamu kesimi tüketim harcamalarında ise yüzde 2,2 oranında artış olacağı öngörülmüştür. 2015 yılında, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının yüzde 6,1 oranında artacağı, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 2,1 oranında azalacağı tahmin edilmektedir.

2015 yılı GSYH büyümesine; özel tüketimin 2,7 puan, kamu tüketiminin 0,2 puan, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının 1,1 puan, kamu kesim sabit sermaye yatırımlarının ise negatif 0,1 puan katkı yapması beklenmektedir. Aynı dönemde, GSYH büyümesine stok değişiminin katkısının 0,1 puan olacağı, net mal ve hizmet ihracatının ise büyümeye katkısının olmayacağı tahmin edilmektedir.

Kamu harcanabilir gelirinin GSYH'ya oranının 2015 yılında bir önceki yıla göre 0,3 puan azalarak yüzde 14,7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2015 yılında kamu tasarruflarının GSYH'ya oranının 0,1 puan azalarak yüzde 3,1'e gerilemesi, kamu yatırımlarının GSYH içindeki payının ise bir önceki yıla göre 0,3 puan gerileyerek yüzde 4,5 olması neticesinde, kamu tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının negatif yüzde 1,4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Özel tasarrufların GSYH'ya oranının 2015 yılında bir önceki yıla göre 0,5 puan artarak yüzde 12,2'ye, özel yatırımların ise 0,3 puan artarak yüzde 16,1'e yükselmesi hedeflenmektedir. Bunun sonucunda özel kesim tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının 0,1 puan azalarak negatif yüzde 4 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Toplam tasarrufların GSYH'ya oranının bu gelişmeler neticesinde bir önceki yıla göre 0,3 puan artarak yüzde 15,2, toplam tasarruf-yatırım açığının GSYH'ya oranının ise yüzde 5,4 olması beklenmektedir.

1.2.2. YATIRIMLAR

1.2.2.1. Yatırımların Sektörel Dağılımı

a) Mevcut Durum

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının 2014 yılında reel olarak yüzde 0,9 oranında azalması beklenmektedir. Bu dönemde, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 58'inin merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 28,7'sinin mahalli idareler, yüzde 11,1'inin işletmeci KİT'ler, yüzde 0,1'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 2,1'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

Tablo I: 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2013)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (1)	İşletmeci KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	5 622	319	1	0	190	6 133	**12,0**	754	6 887	**9,4**
Madencilik	199	939	0	0	0	1 138	**2,2**	2	1 140	**1,5**
İmalat	91	506	31	0	3	631	**1,2**	88	719	**1,0**
Enerji	2 299	985	90	0	0	3 374	**6,6**	24	3 398	**4,6**
Ulaştırma	15 057	4 620	0	0	87	19 764	**38,8**	8 804	28 568	**38,8**
Turizm	348	0	0	0	3	351	**0,7**	131	482	**0,7**
Konut	296	10	0	0	0	305	**0,6**	613	918	**1,2**
Eğitim	8 383	0	0	0	119	8 503	**16,7**	1 868	10 371	**14,1**
Sağlık	2 186	0	0	0	986	3 172	**6,2**	522	3 694	**5,0**
Diğer Hizmetler	7 393	8	0	16	208	7 625	**15,0**	9 802	17 427	**23,7**
Toplam	**41 876**	**7 386**	**122**	**16**	**1 597**	**50 997**	**100,0**	**22 608**	**73 605**	**100,0**
Yüzde Dağılım	**82,1**	**14,5**	**0,2**	**0,0**	**3,1**	**100,0**				
Yüzde Dağılım	**56,9**	**10,0**	**0,2**	**0,0**	**2,2**	**69,3**		**30,7**	**100,0**	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Yatırım İşçiliği Hariç

Tablo I: 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2014) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İşletmeci KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	5 613	255	2	0	223	6 093	**10,6**	769	6 862	**8,5**
Madencilik	198	1 653	0	0	0	1 850	**3,2**	2	1 852	**2,3**
İmalat	97	528	28	0	4	657	**1,1**	67	724	**0,9**
Enerji	2 502	1 785	50	0	0	4 338	**7,6**	24	4 362	**5,4**
Ulaştırma	16 225	4 686	1	0	80	20 991	**36,6**	8 845	29 836	**37,1**
Turizm	241	0	12	0	3	256	**0,4**	134	390	**0,5**
Konut	341	3	0	0	0	344	**0,6**	500	844	**1,0**
Eğitim	10 710	0	0	0	126	10 835	**18,9**	1 491	12 326	**15,3**
Sağlık	3 011	0	0	0	1 059	4 070	**7,1**	266	4 337	**5,4**
Diğer Hizmetler	7 707	15	0	12	203	7 937	**13,8**	10 961	18 898	**23,5**
Toplam	**46 645**	**8 925**	**93**	**12**	**1 697**	**57 371**	**100,0**	**23 060**	**80 431**	**100,0**
Yüzde Dağılım	**81,3**	**15,6**	**0,2**	**0,0**	**3,0**	**100,0**				
Yüzde Dağılım	**58,0**	**11,1**	**0,1**	**0,0**	**2,1**	**71,3**		**28,7**	**100,0**	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Yatırım İşçiliği Hariç

Tablo I: 13-Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2015) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İşletmeci KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	6 343	285	2	0	236	6 866	**12,8**	991	7 856	**9,4**
Madencilik	216	1 800	0	0	0	2 016	**3,8**	3	2 019	**2,4**
İmalat	71	866	42	0	12	990	**1,9**	65	1 055	**1,3**
Enerji	1 798	2 072	50	0	0	3 921	**7,3**	32	3 953	**4,7**
Ulaştırma	8 344	6 021	5	0	132	14 501	**27,1**	11 276	25 776	**31,0**
Turizm	442	0	6	0	5	453	**0,8**	172	625	**0,8**
Konut	338	1	0	0	0	339	**0,6**	515	854	**1,0**
Eğitim	10 022	0	0	0	132	10 154	**19,0**	1 860	12 014	**14,4**
Sağlık	2 542	0	0	0	1 382	3 924	**7,3**	343	4 267	**5,1**
Diğer Hizmetler	9 918	16	0	27	404	10 366	**19,4**	14 437	24 803	**29,8**
Toplam	**40 034**	**11 061**	**104**	**27**	**2 302**	**53 529**	**100,0**	**29 693**	**83 222**	**100,0**
Yüzde Dağılım	**74,8**	**20,7**	**0,2**	**0,1**	**4,3**	**100,0**				
Yüzde Dağılım	**48,1**	**13,3**	**0,1**	**0,0**	**2,8**	**64,3**		**35,7**	**100,0**	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Program
(2) Yatırım İşçiliği Hariç

Tablo I: 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2013			2014 (2)			2015 (3)		
	Kamu	**Özel**	**Toplam**	**Kamu**	**Özel**	**Toplam**	**Kamu**	**Özel**	**Toplam**
Tarım	7 499	5 022	12 521	7 455	5 916	13 371	8 697	6 403	15 100
Madencilik	1 162	7 930	9 092	1 873	9 905	11 778	2 047	10 677	12 724
İmalat	729	88 991	89 720	734	94 725	95 459	1 064	108 544	109 608
Enerji	3 648	8 677	12 325	4 626	8 978	13 604	4 191	9 716	13 907
Ulaştırma	30 208	42 348	72 557	31 549	48 885	80 434	26 882	58 610	85 492
Turizm	520	21 403	21 923	415	23 053	23 469	683	25 438	26 121
Konut	951	36 186	37 137	880	44 142	45 022	899	50 113	51 012
Eğitim	11 284	7 501	18 785	13 456	8 801	22 257	13 342	8 311	21 653
Sağlık	3 933	15 263	19 195	4 654	18 510	23 165	4 604	18 068	22 672
Diğer Hizmetler	18 232	11 140	29 372	19 711	13 320	33 031	26 117	14 782	40 899
TOPLAM	**78 165**	**244 463**	**322 629**	**85 355**	**276 235**	**361 590**	**88 527**	**310 661**	**399 188**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dâhildir.
(2) Gerçekleşme Tahmini
(3) Program

2014 yılında cari fiyatlarla kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde ulaştırma, tarım, turizm, konut ve diğer hizmetler alt sektörleri paylarının 2013 yılına göre azalacağı, imalat sanayii alt sektörü payının aynı kalacağı, eğitim, enerji, madencilik ve sağlık alt sektörleri paylarının ise artacağı tahmin edilmektedir.

Bu dönemde, özellikle eğitim alt sektörünün kamu yatırımları içindeki payında bir önceki yıla göre 1,3 puan artış dikkat çekmektedir.

2014 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 2,1 oranında azalması öngörülmektedir. Bu dönemde, cari fiyatlarla özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde sağlık, konut, ulaştırma, madencilik, diğer hizmetler ve eğitim alt sektörleri paylarının 2013 yılına göre artacağı, tarım sektörü payının aynı kalacağı, imalat, turizm ve enerji alt sektörleri paylarının ise 2013 yılına göre azalacağı tahmin edilmektedir.

Tablo I: 15- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)

	2013			2014 (2)			2015 (3)		
	Kamu	**Özel**	**Toplam**	**Kamu**	**Özel**	**Toplam**	**Kamu**	**Özel**	**Toplam**
Tarım	9,6	2,1	3,9	8,7	2,1	3,7	9,8	2,1	3,8
Madencilik	1,5	3,2	2,8	2,2	3,6	3,3	2,3	3,4	3,2
İmalat	0,9	36,4	27,8	0,9	34,3	26,4	1,2	34,9	27,5
Enerji	4,7	3,5	3,8	5,4	3,2	3,8	4,7	3,1	3,5
Ulaştırma	38,6	17,3	22,5	37,0	17,7	22,2	30,4	18,9	21,4
Turizm	0,7	8,8	6,8	0,5	8,3	6,5	0,8	8,2	6,5
Konut	1,2	14,8	11,5	1,0	16,0	12,5	1,0	16,1	12,8
Eğitim	14,4	3,1	5,8	15,8	3,2	6,2	15,1	2,7	5,4
Sağlık	5,0	6,2	5,9	5,5	6,7	6,4	5,2	5,8	5,7
Diğer Hizmetler	23,3	4,6	9,1	23,1	4,8	9,1	29,5	4,8	10,2
TOPLAM	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dâhildir.
(2) Gerçekleşme Tahmini
(3) Program

b) 2015 Yılı Hedefleri

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının 2015 yılında reel olarak yüzde 2,1 oranında azalacağı öngörülmektedir. Bu dönemde, cari fiyatlarla kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 48,1'inin merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 35,7'sinin mahalli idareler, yüzde 13,3'ünün işletmeci KİT'ler, yüzde 0,1'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 2,8'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2015 yılında cari fiyatlarla kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde, bir önceki yıla göre ulaştırma, enerji, eğitim ve sağlık alt sektörleri paylarında düşüş olacağı, konut alt sektörleri payında bir değişme olmayacağı, diğer tüm alt sek-

törlerin paylarında ise artış olacağı öngörülmektedir. Bu dönemde, kamu yatırımı içindeki payında en yüksek artış öngörülen sektörlerden diğer hizmetler ile tarım alt sektörleri paylarında sırasıyla yüzde 6,4 ve yüzde 1,1 puanlık artışlar olması beklenmektedir.

2015 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 6,1 artış göstereceği tahmin edilmektedir. 2015 yılında cari fiyatlarla özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde ulaştırma, imalat ve konut alt sektörleri paylarının bir önceki yıla göre artması, tarım ve diğer hizmetler alt sektörleri paylarının aynı kalması, diğer alt sektörlerin paylarının ise azalması beklenmektedir.

1.2.2.2. Kamu Yatırım Uygulamaları

a) Mevcut Durum

Ülkemizin eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkili bir şekilde sunulması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, rekabet gücümüzün artırılması ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması amacıyla gerekli sosyal ve fiziki altyapının geliştirilmesi, çevrenin korunması, AB kriterlerine uyumun sağlanması, gelişmiş ülkelerle ülkemiz arasındaki gelişmişlik farkları ile ülkemizdeki bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması için önemli miktarlarda kamu yatırımı ihtiyacı bulunmaktadır.

2008-2014 döneminde genel devlet kapsamındaki kamu sabit sermaye yatırımlarının (KSSY) GSYH içindeki payının ortalamaları dikkate alındığında, ülkemizde, 2008-2012 döneminde Avro Bölgesi dışındaki 10 AB üyesi ülke ortalamasından, bazı yıllarda ise 28 AB üyesi ülke ortalamasından ve Japonya ile ABD'den daha az oranda KSSY gerçekleştirildiği görülmektedir. Söz konusu ülkelerin ABD'de hariç yüzölçümlerinin ve ABD, Japonya ve Almanya hariç nüfuslarının Türkiye'den daha az, mevcut gelişmişlik seviyelerinin Türkiye'den daha yüksek olduğu, mevcut altyapı ihtiyaçlarının ise büyük ölçüde tamamlanmış olduğu ve GSYH'larının mutlak büyüklüğü dikkate alındığında, ülkemizde daha fazla kamu yatırımı yapılması gereği ortaya çıkmaktadır.

2014 yılı kamu yatırım uygulamalarında; sektörel, bölgesel ve proje bazındaki öncelikler dikkate alınarak ekonomik ve sosyal altyapıyı geliştirecek yatırımlara ağırlık verilmiştir.

2014 yılında, mahalli idare yatırımları ve yatırım işçilik giderleri hariç olmak üzere, ülkemizde toplam tutarı 438,5 milyar TL, 2013 yılı sonu kümülatif harcaması 182,9 milyar TL ve 2014 yılı başlangıç ödeneği 47,5 milyar TL olan 2.753 kamu yatırım projesi yürütülmektedir.

2014 Yılı Yatırım Programında yer alan 2.753 projenin 12,5 milyar TL tutarındaki 671 adedi yıl içinde başlanıp bitirilmesi programlanan yıllık projelerden oluşmaktadır. Ayrıca 2014 yılında toplam proje tutarı 6,4 milyar TL, 2014 yılı ödeneği 985 milyon TL olan 237 yeni çok yıllı proje yatırım programına dâhil edilmiştir.

2014 Yılı Yatırım Programında 2.753 projeye yapılan 47,5 milyar TL tutarındaki tahsis içinde yüzde 27,3 oranındaki payla ulaştırma-haberleşme sektörü ilk sırayı almış, bunu yüzde 19,9 oranı ile eğitim, yüzde 13,3'le tarım, yüzde 7,4'le sağlık ve yüzde 7,2'yle enerji sektörü izlemiştir. 2014 yılı kamu yatırım tahsisleri içinde madencilik, imalat, turizm ve konut sektörlerinin toplam payı yüzde 7,5 olurken, diğer kamu hizmetlerinin payı yüzde 17,4 olmuştur.

Tablo I: 16- Genel Devlet Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı

(Yüzde)

Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Avro Bölgesi Ülke Ortalaması	**3,2**	**3,2**	**3,0**	**2,7**	**2,6**	**2,5**	**2,4**
Belçika	1,6	1,7	1,6	1,7	1,8	1,7	1,6
Almanya	1,6	1,7	1,7	1,7	1,5	1,6	1,6
Estonya	5,4	5,1	3,9	4,1	5,4	4,4	4,0
İrlanda	5,3	3,8	3,4	2,4	1,9	1,8	1,7
Yunanistan	3,7	3,1	2,3	1,7	1,8	2,3	2,5
İspanya	4,0	4,5	4,0	3,0	1,7	1,6	1,4
Fransa	3,2	3,4	3,1	3,1	3,2	3,2	3,1
İtalya	2,2	2,5	2,2	2,0	1,9	2,0	1,9
Letonya	4,9	4,3	3,7	4,2	4,2	4,3	4,0
Lüksemburg	3,4	3,9	4,1	3,8	3,5	3,3	3,3
Malta	2,3	2,3	2,1	2,5	3,0	2,8	2,8
Hollanda	3,5	3,8	3,6	3,3	3,3	3,3	3,3
Avusturya	1,1	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0
Portekiz	2,9	3,0	3,8	2,6	1,7	1,9	1,8
Slovenya	4,4	4,6	4,5	3,5	3,3	3,4	3,5
Slovakya	2,0	2,3	2,6	2,7	2,2	1,2	1,3
Finlandiya	2,5	2,8	2,5	2,5	2,6	2,6	2,6
Avro Bölgesi Dışı AB Ülke Ort.	**4,1**	**4,0**	**3,9**	**3,6**	**3,3**	**3,3**	**3,4**
Bulgaristan	5,6	4,9	4,6	3,4	3,3	3,7	3,9
Çek Cumhuriyeti	4,6	5,1	4,2	3,6	3,2	2,9	2,9
Danimarka	1,9	2,0	2,2	2,2	2,6	2,4	2,5
Hırvatistan	-	-	2,4	2,3	2,0	2,1	2,5
Litvanya	4,9	3,9	4,6	4,4	3,7	3,6	3,6
Macaristan	2,9	3,1	3,4	3,1	3,5	4,1	4,9
Polonya	4,6	5,2	5,6	5,7	4,6	3,9	4,0
Romanya	6,6	5,9	5,7	5,5	4,7	4,5	4,4
İsveç	3,3	3,5	3,5	3,4	3,5	3,5	3,5
Birleşik Krallık	2,3	2,7	2,5	2,2	2,2	2,0	2,0
AB Ülkeleri Ortalaması	**3,5**	**3,5**	**3,3**	**3,0**	**2,9**	**2,8**	**2,8**
ABD	**2,6**	**2,6**	**4,1**	**3,8**	**3,6**	**2,7**	**2,7**
Japonya	**3,0**	**3,4**	**3,3**	**3,1**	**3,2**	**3,5**	**3,8**
Türkiye	**3,4**	**3,3**	**3,4**	**3,3**	**3,5**	**4,2**	**4,1**

Kaynak: Avrupa Komisyonu Ekonomik Tahminler Raporu, *İlkbahar 2014;* Kalkınma Bakanlığı

Tablo I: 17- Türkiye'de Kamu Yatırımları (2003-2014) (1)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Proje Sayısı (Adet)	3 851	3 555	2 627	2 525	2 710	2 759	2 332	2 425	2 534	2 622	2 737	2 753
Toplam Proje Tutarı (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	187,1	196,1	206,7	200,4	209,3	219	245,8	273,4	303,7	362,0	399,5	438,5
Cari Yıl Öncesi Kümülatif Harcama (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	80,4	86,8	84,0	86,5	93,5	102,4	110,9	118,4	140,6	162,9	183,6	182,9
Toplam Program Ödenek (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	12,5	12,0	16,2	17,5	17,1	17,1	21,5	27,8	31,3	38,2	45,6	47,5
Yatırım Programına Alınan Çok Yıllık Yeni Proje Sayısı (Adet)	134	149	137	155	161	180	279	241	196	212	265	237
Toplam Program Ödenek / Toplam Proje Tutarı (Yüzde)	6,7	6,1	7,8	8,7	8,2	7,8	8,7	10,1	10,3	10,5	11,4	10,8
Yatırım Stokunun Ortalama Tamamlanma Süresi (Yıl) (2)	7,6	8,1	6,6	5,5	5,8	5,8	5,3	4,6	4,2	4,2	3,7	4,4

(1) Mahalli idare yatırımları, kamulaştırma harcamaları ve yatırım programında toplam dışı tutulan yatırımlar hariçtir.

(2) Mevcut stokun, ilgili yıldaki program ödenek seviyesiyle tamamlanması için gereken ilave süreyi göstermektedir.

2014 Yılı Yatırım Programına göre, mevcut proje stokunun tamamlanabilmesi için gereken ilave harcama tutarı 255,6 milyar TL'dir. Bu durumda, 2014 yılı ödeneklerinin tamamının harcanacağı, kamu yatırımları için sonraki yıllarda da 2014 yılı düzeyinde ödenek ayrılacağı ve Programa yeni proje alınmayacağı varsayımıyla, mevcut stokun tamamen bitirilebilmesi için 2014 yılı sonrasında 4,4 yıllık bir süre gerekmektedir.

2014 yılında tahsis edilen 47,5 milyar TL yatırım ödeneğinin yüzde 75,7'sine karşılık gelen 36 milyar TL tutarındaki merkezi yönetim bütçesi yatırımlarından en büyük payı yüzde 25,9'la eğitim sektörü almış, bu sektörü yüzde 21,8'le ulaştırma-haberleşme sektörü, yüzde 15,8'le tarım sektörü takip etmiştir. Genel idare, güvenlik, adalet, içme suyu, çevre, teknolojik araştırma gibi alt sektörlerin yer aldığı diğer kamu hizmetleri sektörünün payı ise yüzde 22'dir.

2.753 proje için tahsis edilen 47,5 milyar TL tutarındaki ödeneğin yüzde 7,2'si olan 3,4 milyar TL'nin dış proje kredisiyle karşılanması öngörülmüştür. 2014 Yılı Yatırım Programında yer alan, kısmen veya tamamen dış proje kredisiyle karşılanması öngörülen 63 projenin toplam tutarı ise 53,7 milyar TL'dir.

Kamu yatırım programının rasyonelleştirilmesi çalışmaları kapsamında, kısıtlı ödenekler, kısa sürede tamamlanabilecek acil ve öncelikli projelere tahsis edilmiş, 2,3 milyar TL tutarındaki 17 proje ise sonraki yıllarda yürütülmek üzere, 2014 Yılı Yatırım Programında sembolik miktardaki iz ödenekle yer almıştır.

Ülkemizde, rasyonelleştirme çalışmalarıyla son yıllarda sağlanan iyileştirmelere rağmen, sistematik proje döngüsü yaklaşımında ve kamu kuruluşlarının proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme konularında eksiklikler bulunmaktadır. Ayrıca, ülkemizin birçok alanda yeni yatırım ihtiyacının yanı sıra, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon ihtiyacı bulunmaktadır.

b) 2015 Yılı Hedefleri

Program dönemi sonunda kamu sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki

payının yüzde 4,6'ya, sermaye giderlerinin Merkezi Yönetim Bütçesi içerisindeki payının ise yüzde 8,7'ye çıkarılması hedeflenmektedir

1.2.2.3. Kamu Özel İşbirliği Uygulamaları

a) Mevcut Durum

Ülkemizde, Yap-İşlet-Devret (YİD), Yap-İşlet (Yİ), Yap-Kirala-Devret (YKD), ve İşletme Hakkı Devri (İHD) olmak üzere 4 temel Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) modeli uygulanmaktadır. Bu modellerle yapılabilecek projelerin kapsamı oldukça geniş olup, hâlihazırda karayolu, havaalanı, liman, yat limanı ve turizm tesisi, gümrük tesisi ve gümrük kapısı, kentsel altyapı, sağlık tesisi ve enerji tesisi projeleri yürütülmektedir.

2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 183 KÖİ projesi için uygulama sözleşmesi imzalanmış bulunmaktadır. 73 projeyle ilk sırada yer alan enerji sektörünü, karayolu (29), liman (21), havaalanı (18), yat limanı (15) ve sağlık (11) projeleri takip etmektedir. Mevcut durumda, 153 proje işletmeye alınmış olup 30 projenin yürütülmesine devam edilmektedir. İHD modeli ile yürütülenler hariç olmak üzere, uygulama sözleşmesi imzalanan projelerin toplam yatırım büyüklüğü 2014 yılı fiyatlarıyla 44,8 milyar dolara ulaşmaktadır.

2014 yılında KÖİ uygulamalarına ilişkin birtakım mevzuat değişiklikleri yapılmıştır. Bu çerçevede, 6527 sayılı Kanunla sağlık alanındaki KÖİ projelerine ilişkin sözleşmelerin uygulanabilirliğini ve anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, "Hazine Müsteşarlığı Tarafından Gerçekleştirilecek Borç Üstlenimi Hakkında Yönetmelik" 19.04.2014 tarihli Resmi Gazetede, "Sağlık Bakanlığınca Kamu Özel İş Birliği Modeli ile Tesis Yaptırılması, Yenilenmesi ve Hizmet Alınmasına Dair Uygulama Yönetmeliği" 09.05.2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

b) 2015 Yılı Hedefleri

KÖİ mevzuatında önemli düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen, mevzuatın çerçeve bir yasayla bütüncül bir yapıya kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir. Nitelikli etütlere ve projelerin bütçeye olan yüklerini analiz eden çalışmalara dayalı olarak KÖİ'nin geleneksel yöntemlere göre daha avantajlı olmasına ve muhtemel yük ile sorumlulukların kamu ve özel kesim arasında dengeli bir şekilde dağılmasına dikkat edilecektir. Bu amaçla, gerek yatırımcı kuruluşlarda gerekse diğer ilgili kuruluşlarda kapasite geliştirilmesine ve mevcut sistemin iyileştirilmesine yönelik çalışmalara önem verilecektir.

1.2.3. ÖDEMELER DENGESİ

1.2.3.1. Cari İşlemler Hesabı

a) Mevcut Durum

2013 yılında ekonomik faaliyetlerde gözlenen hızlanma ve altın ithalatındaki yüksek miktardaki artış neticesinde, ithalat 251,7 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. İhracat ise, altın ihracatının normal seviyelere dönmesi ve en büyük ticaret ortağımız olan AB ülkelerinde beklenen toparlanmanın gerçekleşmemesi sonucunda 151,8 milyar ABD doları olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak cari işlemler açığı 65,1 milyar ABD dolarına yükselmiş ve GSYH'ya oran olarak yüzde 7,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Altın ticareti hariç tutulduğunda ise, cari açık 53,3 milyar ABD dolarına ve GSYH'ya oran olarak yüzde 6,5'e gerilemiştir. Yurt içi talebi sınırlandırmaya yönelik alınan tedbirlerin yanı sıra kurda yaşanan gelişmelerin de etkisiyle 2014 yılı Ağustos ayında yıllıklandırılmış cari açık 48,9 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo I: 18- Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler

(Yüzde Değişim)

	2012	2013	2014 (1)	2015 (2)
İhracat (fob, Milyar ABD Doları)	152,5	151,8	160,5	173,0
-Altın Hariç İhracat (Milyar ABD Doları)	139,1	148,5	157,0	170,0
İthalat (cif, Milyar ABD Doları)	236,5	251,7	244,0	258,0
- Altın Hariç İthalat (Milyar ABD Doları)	228,9	236,5	239,6	252,0
İhracat	13,0	-0,4	5,7	7,8
İthalat	-1,8	6,4	-3,0	5,7
İhracat Fiyatları	-2,7	0,1	-0,2	-0,2
İthalat Fiyatları	-2,6	-1,6	-0,9	-0,9
Reel İhracat	16,2	-0,5	5,9	8,0
Reel İthalat	0,9	8,2	-2,1	6,7
Mamul Fiyatları	0,4	-1,1	-0,2	-0,5
Yakıt Dışı Başlıca Emtia Fiyatları	-10,0	-1,2	-3,0	-4,1
Ham Petrol Brent Varil Fiyatı (ABD Doları)	112,0	109,4	105,4	101,9
GSYH Büyüme Hızı	2,1	4,1	3,3	4,0
Sanayi Büyümesi	1,8	3,4	3,6	3,9
Yurt içi Nihai Talep Büyümesi	-0,4	5,0	1,0	3,9
Dünya Büyüme Hızı	3,4	3,3	3,3	3,8
Dünya Mal ve Hizmet Ticareti	2,9	3,0	3,8	5,0
Avro Bölgesi Büyüme Hızı	-0,7	-0,4	0,8	1,3

Kaynak: TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, IMF Dünya Ekonomik Görünümü, Ekim 2014
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

Dış Ticaret Dengesi

Ödemeler dengesinde gösterildiği şekliyle dış ticaret açığı 2013 yılında 80 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığı, 2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 25,3 azalarak 40,8 milyar ABD doları seviyesine gerilemiştir. Aynı dönemler itibarıyla ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 59,5'ten yüzde 66 seviyesine yükselmiştir. Bu gelişmede 2014 yılında uygulanmaya başlanan yurt içi talebi sınırlamaya yönelik tedbirler ve döviz kurunda yaşanan gelişmeler etkili olmuştur. Söz konusu dönemde altın hariç ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 62,1 seviyesinden yüzde 65,4 seviyesine yükselmiştir. 2014 yılında dış ticaret açığının, ödemeler dengesinde gösterildiği şekliyle, 64,1 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

İhracat

2013 yılında 151,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşen ihracat, 2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5,7 artış kaydederek, 104,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde yurtiçi talebin zayıflığı ve döviz kurunda yaşanan gelişmeler ihracat performansında etkili olmuştur. Aynı dönemde altın hariç ihracat yüzde 5,6 artarak 101,9 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

Tablo I: 19- Ülke ve Fasıllara Göre İhracat

(Milyar ABD Doları)

	Yıllık		Ocak – Ağustos	
	2012	2013	2013	2014
TOPLAM İHRACAT	**152,5**	**151,8**	**99,3**	**104,9**
Avrupa Birliği Ülkeleri (AB-28)	**59,4**	**63,0**	**40,6**	**45,9**
Diğer	**93,1**	**88,8**	**58,7**	**59,1**
Seçilmiş Ülke Grupları				
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	18,8	20,4	13,0	12,9
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	16,6	11,9	8,1	7,1
Bağımsız Devletler Topluluğu	15,1	16,9	10,9	10,2
Türk Cumhuriyetleri	5,8	6,9	4,5	4,6
İslam İşbirliği Teşkilatı	55,2	49,4	32,8	31,6
En Yüksek İhracat Yapılan Ülkeler (1)				
Almanya	13,1	13,7	8,8	10,2
Irak	10,8	11,9	7,5	7,1
İngiltere	8,7	8,8	5,4	6,5
Rusya Federasyonu	6,7	7,0	4,5	4,0
İtalya	6,4	6,7	4,4	4,8
Fransa	6,2	6,4	4,1	4,4
En Yüksek İhracat Yapılan Fasıllar (1)				
87. Kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları	15,1	17,0	10,9	12,0
84. Makineler, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam, parçalar	12,0	13,0	8,4	9,1
72. Demir ve çelik	11,3	9,9	6,9	6,4
85. Elektrikli makine ve cihazlar	9,4	9,5	6,0	6,2
61. Örme giyim eşyası	8,4	9,2	6,0	6,8
71. İnciler, kıymetli taş ve metaller	16,3	7,0	5,2	5,5

Kaynak: TÜİK

(1) Sıralama 2013 yılı verilerine göre yapılmıştır.

Avro Bölgesinde beklenen toparlanmanın gerçekleşmemesine rağmen yakın çevre ülkelerdeki siyasi gelişmeler, toplam ihracatta AB'nin payının 2014 yılının ilk sekiz ayında 2,8 puan artarak yüzde 43,7 seviyesine yükselmesinde etkili olmuştur. Bu dönemlerde Yakın ve Orta Doğu ülkelerine yapılan ihracatın payı ise 1,7 puan azalarak yüzde 21,9 seviyesine gerilemiştir.

Fasıllara göre ihracatta, 2014 yılının ilk sekiz ayında motorlu kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları, bir önceki yıla benzer şekilde ilk sırada yer alarak yüzde 10,6, kazan, makinalar ve bunların aksam ve parçaları yüzde 8,1, elektrikli makina ve cihazlar yüzde 3,9, örme giyim eşyası ve aksesuarı yüzde 12,1 oranında artış kaydetmiştir.

2014 yılının tamamında ihracatın yüzde 5,7 oranında artarak 160,5 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. Altın hariç tutulduğunda ise ihracatın yüzde 5,8 artarak 157 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. İhracat fiyatlarının 2014 yılında yüzde 0,2 azalacağı, reel ihracatın ise yüzde 5,9 artacağı tahmin edilmektedir.

Tablo I: 20- İhracatın Sektörel Dağılımı (1)

	(Milyar ABD Doları)				(Yüzde Pay)				(Yüzde Değişim)	
	Yıllık		Ocak-Ağustos		Yıllık		Ocak-Ağustos		Yıllık	Ocak-Ağustos
	2012	2013	2013	2014	2012	2013	2013	2014	13/12	14/13
TOPLAM İHRACAT	**152,5**	**151,8**	**99,3**	**104,9**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**-0,4**	**5,7**
Tarım ve Orman.	5,2	5,7	3,4	3,5	3,4	3,7	3,4	3,3	8,9	4,3
Balıkçılık	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	35,6	35,1
Mad. ve Taş Ocak.	3,2	3,9	2,6	2,3	2,1	2,6	2,6	2,2	22,7	-9,5
İmalat Sanayii	143,2	141,4	92,8	98,3	93,9	93,1	93,5	93,7	-1,3	5,9
Diğer	0,7	0,7	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	-10,2	38,1

Kaynak: TÜİK
(1) ISIC Rev. 3'e göredir.

İthalat

İthalat, 2013 yılında ekonomik aktivitede görülen hızlanma ve altın ithalatında görülen aşırı artışın etkisiyle yüzde 6,4 artış kaydederek 251,7 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. 2014 yılının ilk sekiz ayında ise ithalat, reel kurdaki değer kaybı ve yurt içi talebi sınırlamaya yönelik alınan tedbirlerin de etkisiyle, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,7 oranında azalış göstererek 159,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde altın ithalatında yüzde 71 oranındaki azalış dikkat çekmektedir. Aynı dönemler itibarıyla altın hariç ithalat yüzde 0,3 oranında artış kaydetmiştir.

2014 yılında ithalatın bir önceki yıla göre yüzde 3 azalarak 244 milyar ABD doları olması beklenmektedir. Altın hariç tutulduğunda ise ithalatın yüzde 1,3 artarak 239,6 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2014 yılında ithalat fiyatlarının yüzde 0,9 ve reel ithalatın ise yüzde 2,1 oranında azalacağı öngörülmektedir.

Tablo I: 21- İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (1)

	(Milyar ABD Doları)				(Yüzde Pay)				(Yüzde Değişme)	
	Yıllık		Ocak-Ağustos		Yıllık		Ocak-Ağustos		Yıllık	Ocak-Ağustos
	2012	2013	2013	2014	2012	2013	2013	2014	13/12	14/13
TOPLAM İTHALAT	**236,5**	**251,7**	**167,0**	**159,1**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**6,4**	**-4,7**
Sermaye Malları	33,9	36,8	23,8	23,4	14,3	14,6	14,3	14,7	8,4	-2,1
Ara Malları	174,9	183,8	123,1	116,5	74,0	73,0	73,7	73,2	5,1	-5,3
Tüketim Malları	26,7	30,4	19,6	18,9	11,3	12,1	11,8	11,9	13,9	-3,5
Diğer	1,0	0,7	0,5	0,3	0,4	0,3	0,3	0,2	-33,1	-33,1
Altın İthalatı	7,6	15,1	11,7	3,4	3,2	6,0	7,0	2,1	98,1	-71,0
Altın Hariç İthalat	228,9	236,5	155,3	155,7	96,8	94,0	93,0	97,9	3,3	0,3

Kaynak: TÜİK
(1) BEC'e göredir.

Hizmetler Dengesi, Gelir Dengesi ve Cari Transferler

2013 yılında 28 milyar ABD dolarına ulaşan turizm gelirleri, 2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 6,3 artarak 19 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Turizm gelirlerinin, 2014 yılının tamamında 29,5 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılında 23,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşen hizmetler dengesi fazlası, 2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 11,5 oranında artarak 16,5 milyar ABD doları olarak kaydedilmiştir. 2014 yılında hizmetler dengesi fazlasının 25,6 milyar ABD doları olması beklenmektedir.

Tablo I: 22- Cari İşlemler Dengesi

(Milyar ABD Doları)

	2012	2013	2014 (1)	2015 (2)
CARİ İŞLEMLER HESABI	**-48,5**	**-65,1**	**-46,0**	**-46,0**
DIŞ TİCARET DENGESİ	**-65,3**	**-80,0**	**-64,1**	**-65,4**
İhracat (FOB)	148,4	158,4	166,7	180,2
İhracat (FOB)	152,5	151,8	160,5	173,0
- Altın İhracatı	13,3	3,3	3,5	3,0
Bavul Ticareti ve Uyarlama	-4,0	6,6	6,2	7,2
İthalat (FOB)	-219,3	-226,4	-229,5	-241,3
İthalat (CIF)	-236,5	-251,7	-244,0	-258,0
- Altın İthalatı	-7,6	-15,1	-4,4	-6,0
Navlun ve Sigorta ve Uyarlama	17,2	25,3	14,5	16,7
HİZMETLER DENGESİ	**22,6**	**23,1**	**25,6**	**26,2**
Gelir	43,1	46,6	49,5	51,6
Gider	-20,5	-23,5	-23,9	-25,4
Turizm	21,3	23,2	24,3	26,0
Gelir	25,3	28,0	29,5	31,5
Gider	-4,1	-4,8	-5,3	-5,5
GELİR DENGESİ	**-7,2**	**-9,4**	**-8,5**	**-8,0**
Gelir	5,0	4,5	4,6	5,6
Gider	-12,2	-13,9	-13,0	-13,6
Yatırım Geliri Dengesi	-6,9	-9,1	-8,2	-7,7
Doğrudan Yatırımlar	-2,5	-3,7	-2,7	-2,9
Portföy Yatırımları	-0,6	-1,3	-1,5	-1,1
Diğer Yatırımlar	-3,8	-4,0	-3,9	-3,7
Faiz Geliri	2,1	1,8	1,8	2,4
Faiz Gideri	-5,8	-5,8	-5,7	-6,1
Uzun Vade	-4,6	-4,6	-4,4	-4,8
CARİ TRANSFERLER	**1,4**	**1,2**	**1,0**	**1,1**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TCMB
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

2013 yılında doğrudan yatırım giderlerindeki artışın da etkisiyle bir önceki yıla göre yüzde 30,7 artarak 9,4 milyar ABD doları olarak gerçekleşen gelir dengesindeki açık, 2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 12,6 azalarak 5,8 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Söz konusu dönemde doğrudan yatırımlarda kâr transferi yüzde 31,3 azalarak 2 milyar ABD dolarına gerilemiş, faiz gideri ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,3 azalarak 3,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Gelir dengesi açığının 2014 yılında 8,5 milyar ABD doları, cari transferlerin ise 1 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Dış ticaret, hizmetler ve gelir dengeleri ile cari transferlerdeki gelişmeler ve tahminlere göre, 2014 yılında cari açığın 46 milyar ABD doları olması beklenmektedir.

b) 2015 Yılı Hedefleri

2015 yılında ihracatın yüzde 7,8 oranında artarak 173 milyar ABD dolarına, ithalatın ise yüzde 5,7 artarak 258 milyar ABD dolarına ulaşması ve böylece dış ticaret açığının 85 milyar ABD doları olması öngörülmektedir.

İhracat fiyatlarının 2015 yılında yüzde 0,2, ithalat fiyatlarının ise yüzde 0,9 azalacağı varsayımı altında ihracat ve ithalatın reel olarak sırasıyla yüzde 8 ve yüzde 6,7 artacağı tahmin edilmektedir.

2015 yılında turizm gelirlerinin 31,5 milyar ABD dolarına ulaşacağı, hizmetler dengesinin ise 26,2 milyar ABD doları fazla vereceği tahmin edilmektedir. 2015 yılında gelir dengesinde 8 milyar ABD doları açık öngörülürken, cari transferler kaleminde 1,1 milyar ABD doları fazla beklenmektedir.

Cari işlemler açığının bu gelişmeler sonucunda 2015 yılında 46 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. 2015 yılında cari açığın GSYH'ya oranının, bir önceki yıla göre yüzde 5,7 seviyesinden yüzde 5,4'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Altın hariç tutulduğunda cari açığın 2015 yılında 43 milyar ABD dolarına, GSYH'ya oranının ise yüzde 5,1'e gerilemesi öngörülmektedir.

1.2.3.2. Sermaye ve Finans Hesapları

a) Mevcut Durum

IIF (Institute of International Finance) verilerine göre, 2012 yılında 1.255 milyar ABD doları olarak gerçekleşen gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye girişleri, 2013 yılında 1.241 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Söz konusu gelişmeye karşın Türkiye'ye 2012 yılında 69,4 milyar ABD doları olarak gerçekleşen rezerv hariç sermaye girişi, 2013 yılında 74,1 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Gelişmekte olan ülkeler ve yükselen piyasa ekonomilerine yönelik doğrudan yabancı sermaye girişleri, 2012 yılında 534,9 milyar ABD doları seviyesinden 2013 yılında 577,4 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Söz konusu büyüklüğün 2014 yılında 566,4 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 2012 yılında 9,2 milyar ABD doları olan Türkiye'ye net doğrudan yatırım girişi, 2013 yılında 9,8 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2014 yılının ilk sekiz ayında ise net doğrudan yatırım girişi yüzde 25 oranında azalarak 4,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede yurtiçi yerleşiklerin yurtdışında yaptığı yatırımların, aynı dönemler itibarıyla yüzde 132 oranında artarak 4 milyar ABD dolarına ulaşması etkili olmuştur.

2013 yılında Türkiye'ye yönelik portföy yatırım girişleri 23,7 milyar ABD doları tutarında gerçekleşmiştir. Söz konusu yılda, Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS)

yatırımlarında 4,1 milyar ABD doları net giriş olurken, Hazine tarafından yurt dışında ihraç edilen tahviller yoluyla 4,6 milyar ABD doları tutarında net borçlanma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, bankalar ve diğer sektörler 2013 yılında yurt dışı tahvil ihraçları yoluyla sırasıyla 8,1 milyar ABD doları ve 3,4 milyar ABD doları tutarında sermaye girişi sağlamıştır. Fed ve Avrupa Merkez Bankasının yanı sıra yurt içi mali piyasalarda yaşanan dalgalanmaların da etkisini içeren 2014 yılının ilk sekiz ayında, Türkiye'ye yönelik net portföy yatırımları 12,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, hisse senetlerinde 1,9 milyar ABD doları, Hazinenin yurt dışı tahvil ihracında 2,3 milyar ABD doları ve bankaların yurt dışı tahvil ihraçlarında 6,6 milyar ABD doları sermaye girişi kaydedilirken; DİBS'de 343 milyon ABD doları tutarında satış gerçekleşmiştir.

Diğer yatırımlar kaleminde 2013 yılında özellikle bankaların kredi kullanımındaki ve kısa vadeli ticari kredi kullanımındaki artışın etkisiyle, net sermaye girişi 38,8 milyar ABD dolarına yükselmiştir. 2013 yılının Ocak-Ağustos döneminde 31,4 milyar ABD doları olan diğer yatırımlardaki net sermaye girişi, 2014 yılının aynı döneminde diğer sektörlerde kredi kullanımında yaklaşık 4 milyar ABD doları tutarındaki artışa rağmen 7,2 milyar ABD doları olarak kaydedilmiştir. Bu gelişmede yavaşlayan ithalata bağlı olarak kısa vadeli ticari kredi kullanımındaki azalma ve bankacılık sektöründe net kısa vadeli kredi kullanımındaki azalma belirleyici olmuştur.

Tablo I: 23- Sermaye ve Finans Hesabı

(Milyar ABD Doları)

			Ocak-Ağustos	
	2012	2013	2013	2014
Cari İşlemler Dengesi	**-48,5**	**-65,1**	**-45,8**	**-29,6**
Türlerine Göre Sermaye Hareketleri (rezerv hariç)	**68,3**	**72,2**	**54,4**	**23,9**
Doğrudan Yatırımlar (net)	9,2	9,8	6,1	4,6
Portföy Yatırımları (net)	40,8	23,7	16,9	12,1
Yabancıların Hisse Senedi Alımları	6,3	0,8	-1,1	1,9
Yabancıların DİBS Alımları	16,8	4,1	5,4	-0,3
Diğer Yatırımlar (net)	18,4	38,8	31,4	7,2
Kullanıcıya Göre Sermaye Hareketleri (1)	**59,1**	**62,4**	**48,3**	**19,2**
Kamu Kesimi	17,0	5,1	4,8	-0,7
Özel Kesim	42,1	57,2	43,3	20,0
Bankalar	27,4	43,4	32,5	10,6
Banka dışı	14,7	13,8	10,8	9,3
Doğrudan Yatırımlar (net)	**9,2**	**9,8**	**6,1**	**4,6**
Rezerv Varlıklar (2)	**-20,8**	**-9,9**	**-8,7**	**-3,4**
Net Hata Noksan	**1,1**	**2,9**	**0,2**	**9,1**

Kaynak: TCMB

(1) Doğrudan yatırımlar girişinde kamu özel ayrımı net olarak yapılamadığından ve borç oluşturan bir kalem olarak kabul edilmediğinden kullanıcıya göre sermaye hareketleri kısmında hesaplamaya dâhil edilmeyip ayrı olarak verilmiştir. Ayrıca sermaye hesabı altında yer alan göçmen transferleri ve üretilmeyen ve finansal olmayan varlıklar kalemleri hesaplamaya dâhil edilmemiştir.

(2) (–) işareti artışı göstermektedir.

2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde kamu kesiminde kredi geri ödemesi ve işçi dövizlerindeki erime nedeniyle sermaye çıkışı gerçekleşirken; özel kesimde ise bankacılık ve diğer özel kesimde sermaye girişi bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 67,4 ve yüzde 13,6 oranında azalmıştır.

1.2.3.3. Dış Borç Stoku

a) Mevcut Durum

2013 yılında yüzde 14,9 oranında artarak 389,3 milyar ABD doları olan toplam dış borç stoku, 2014 yılının Haziran sonu itibarıyla 401,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Dış borç stokunun GSYH'ya oranı 2013 yılında yüzde 47,4 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, 2013 yılında yüzde 33,2 olarak gerçekleşen kısa vadeli dış borçların toplam dış borç stoku içindeki payı, 2014 yılı ikinci çeyreği sonunda yüzde 32,5'e gerilemiştir.

Tablo I: 24- Dış Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler

(Milyar ABD Doları)

	2011	2012	2013	2014 (1)
Toplam Dış Borç Stoku	303,6	338,7	389,3	401,7
Vadesine Göre				
Kısa Vadeli Dış Borçlar	81,6	100,2	129,3	130,7
Kamu	7,0	11,0	17,6	18,2
TCMB	1,2	1,0	0,8	0,7
Özel	73,4	88,1	110,9	111,8
Finansal Kuruluşlar	46,5	59,3	75,9	77,5
Finansal Olmayan Kuruluşlar	26,8	28,8	35,0	34,3
Uzun Vadeli Dış Borçlar	222,0	238,6	260,0	271,1
Kamu	87,2	92,9	98,3	101,3
TCMB	8,1	6,1	4,4	3,6
Özel	126,6	139,6	157,3	166,1
Finansal Kuruluşlar	47,0	55,5	71,7	78,5
Finansal Olmayan Kuruluşlar	79,7	84,1	85,6	87,6
Borçluya Göre				
Kamu Kesimi Dış Borç Stoku	94,2	104,0	115,9	119,5
TCMB Dış Borç Stoku	9,3	7,1	5,2	4,3
Özel Sektör Dış Borç Stoku	200,0	227,7	268,2	278,0
Yüzde Oranlar				
Kısa Vadeli Dış Borçlar / Toplam Dış Borç Stoku	26,9	29,6	33,2	32,5
Kamu Dış Borç Stoku / Toplam Dış Borç Stoku	31,0	30,7	29,8	29,7
TCMB Rezervler (net) / Kısa Vadeli Dış Borçlar	108,2	119,0	101,3	102,2
Toplam Dış Borç Stoku / GSYH	39,2	43,1	47,4	-

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı
Not: Yuvarlamalar nedeniyle hesaplamalar net sonuçları vermeyebilir.
(1) Haziran Sonu İtibarıyla

1.2.4. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI

1.2.4.1. Enflasyon

a) Mevcut Durum

2013 yılında TÜFE yıllık artış hızı; Ocak ayında tütün ürünlerinde gerçekleştirilen vergi düzenlemesinin, gıda fiyatlarının yüksek seyretmesinin ve yılın ikinci yarısında Türk Lirasında yaşanan değer kayıplarının etkisiyle bir önceki yıla göre 1,2 puan artarak yüzde 7,4 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik: 3- Fiyat Gelişmeleri

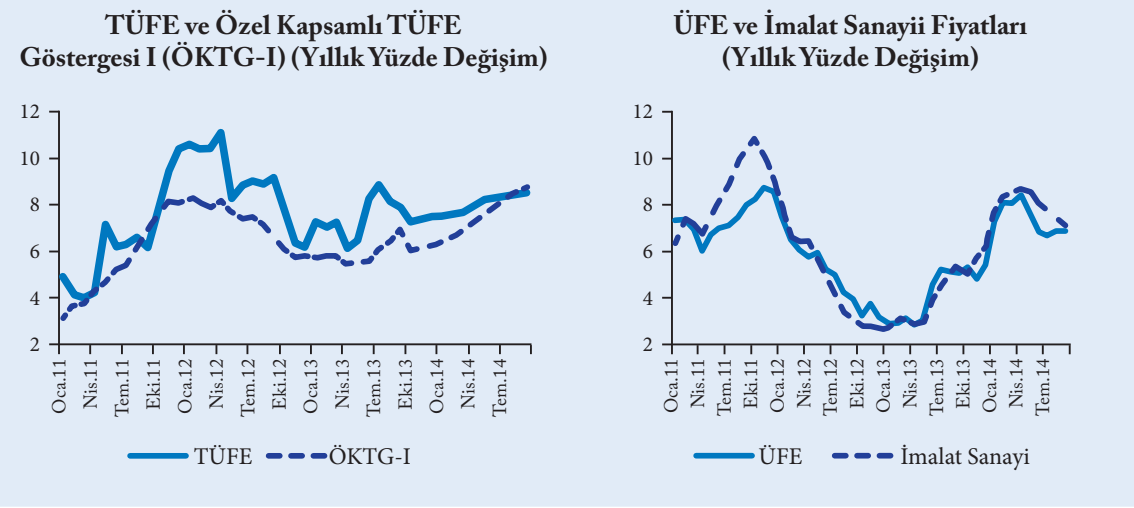

Kaynak: TÜİK

TÜFE yıllık artış hızı 2014 yılının ilk çeyreğinde; Ocak ayında ÖTV oranlarında ve diğer bazı vergi oranlarında gerçekleştirilen düzenlemeler, Türk lirasında yaşanan değer kayıpları ve gıda fiyatlarının yüksek seyretmesi nedeniyle ivmelenmiş ve Mart ayı itibarıyla yüzde 8,4 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılının ikinci çeyreğinde de gıda fiyatlarında kaydedilen artışlar ve döviz kurlarındaki gelişmeler sonucu yüksek seyreden temel mal grubu fiyatları nedeniyle ivmelenmeye devam eden TÜFE yıllık artış hızı, 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 9,2'ye yükselmiştir. 2014 yılının üçüncü çeyreğinde Türk lirasındaki birikimli değer kaybının etkilerinin hafiflemesiyle birlikte enerji ve temel mal gruplarındaki gelişmelere paralel olarak TÜFE yıllık artış hızı yavaşlamış ve Eylül ayı itibarıyla yüzde 8,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, gıda fiyatlarının yüksek seyretmesi TÜFE yıllık artış hızındaki yavaşlamayı sınırlamıştır. 2014 yılının geri kalanında da gıda fiyatlarına ilişkin görünüm enflasyonun düşüş hızını belirleyecek ana unsurdur. Diğer taraftan, döviz kurunun birikimli etkilerinin kademeli olarak azalması, zayıflayan küresel talep nedeniyle gerileyen emtia fiyatları ve yurt içi talepte öngörülen ılımlı seyrin tüketici enflasyonuna düşüş yönünde katkı vermesi beklenmektedir.

Grafik: 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim)

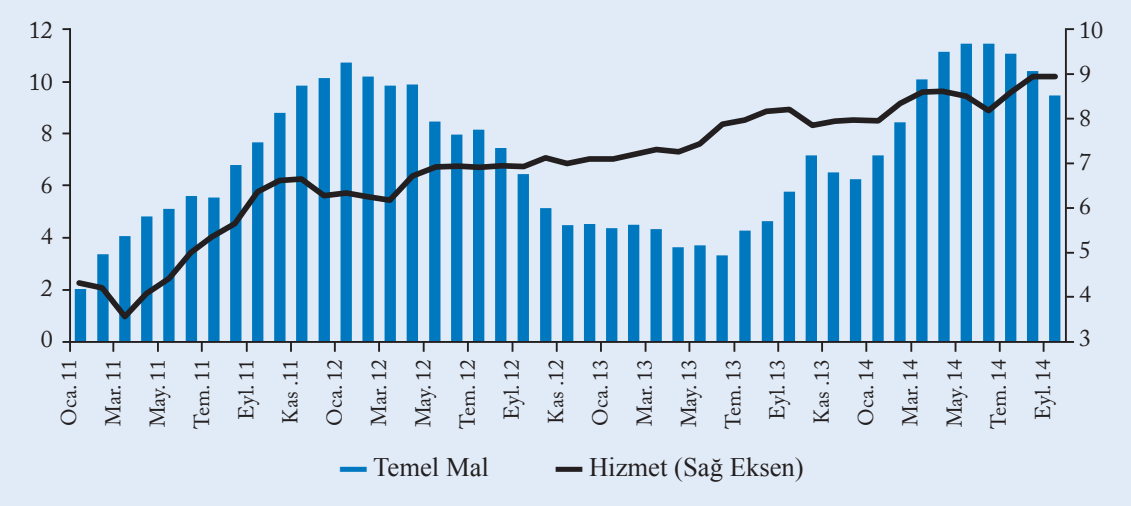

Kaynak: TCMB

Temel mal grubu fiyatlarında döviz kuru gelişmeleri etkili olmuş, Haziran ayına kadar yükselme eğilimi göstermiş, daha sonra yatay bir seyir izlemiş ve 2014 yılı Eylül ayı itibariyle yıllık artış hızı yüzde 9,4 olarak gerçekleşmiştir. Hizmet grubu fiyatlarında ise gıda fiyatlarındaki yüksek seyre paralel olarak lokanta ve oteller grubu fiyatlarındaki artışlar etkili olmuş ve 2014 yılı Eylül ayında yıllık artış hızı yüzde 9,0 olarak kaydedilmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak özel kapsamlı TÜFE göstergelerinden ÖKTG-H ve ÖKTG-I endeksleri yıllık artış hızı 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla sırasıyla yüzde 10 ve yüzde 9,3 olarak gerçekleşmiştir.

2013 yılında yüzde 6,8 olarak kaydedilen Yİ-ÜFE yıllık artış hızı, 2014 yılının ilk yarısında Türk Lirasında yaşanan değer kayıplarının etkisiyle ivmelenmesini sürdürmüş ve 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 9,8 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında imalat sanayii fiyatları artış hızı özellikle yılın ilk çeyreğinde yüksek seyretmiş ve Nisan ayından itibaren azalmaya başlamıştır. Bu çerçevede son dönem yurt içi üretici fiyat gelişmeleri, gıda imalatı dışında, tüketici fiyatları üzerinde maliyet yönlü baskıların bir miktar azaldığına işaret etmektedir.

1.2.4.2. Para ve Kur Politikası

a) Mevcut Durum

Merkez Bankası fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek temel amacı doğrultusunda enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde para politikası uygulamalarını sürdürmektedir. 2014 yılı için enflasyon hedefi Hükümetle birlikte yüzde 5 olarak belirlenmiştir. Merkez Bankasının hesap verme yükümlülüğüne esas teşkil edecek olan belirsizlik aralığı ise ±2 puan olarak ilan edilmiştir.

Grafik: 5- Yıllık Enflasyon ve Hedefle Uyumlu Patika

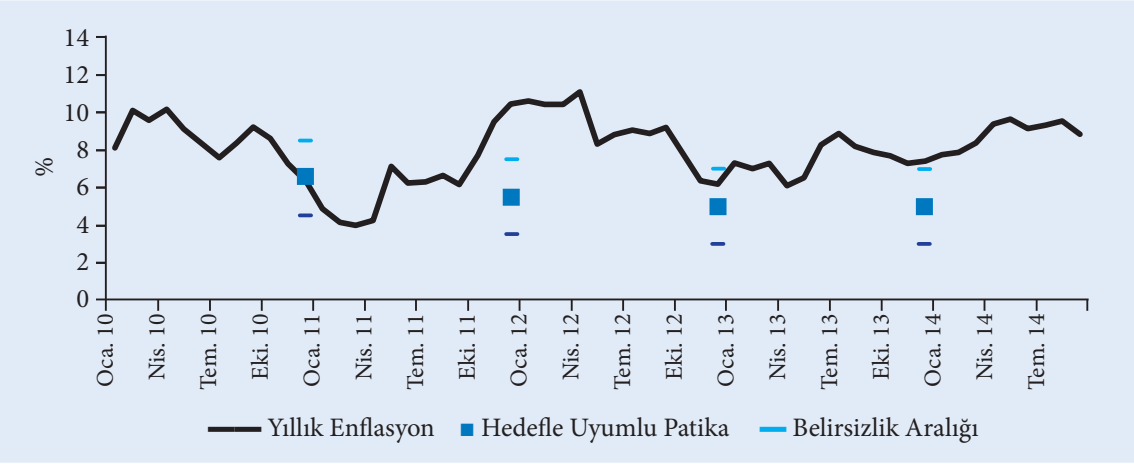

Kaynak: TCMB, TÜİK

2013 yılı Mayıs ayından itibaren ABD Merkez Bankasının, parasal genişlemeyle piyasaya verdiği likiditeyi azaltabileceğine dair açıklamalarının küresel ekonomideki belirsizlikleri artırması sonucunda gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarında dalgalanmalar yaşanmaya başlamıştır. Söz konusu dönemde, Türk lirasında yaşanan değer kayıpları ve piyasa faiz oranlarının aşırı yükselmesi sonucunda Merkez Bankası, Türk lirasında yaşanan dalgalanmaları sınırlamak, Türk lirasına yönelik olası spekülasyonları engellemek ve enflasyona ilişkin beklentilerdeki bozulmayı azaltmak amacıyla Temmuz ve Ağustos aylarında faiz koridorunun üst sınırını toplamda 125 baz puan artırmış ve ek parasal sıkılaştırma uygulamalarına daha sık başvurmuştur. Bunun yanı sıra Banka, piyasa ihtiyaçlarını gözeterek Türk lirasındaki oynaklığı azaltmak amacıyla çeşitli tarihlerde ve değişen miktarlarda döviz satım ihaleleri gerçekleştirmiştir.

2013 yılının son döneminde ve 2014 yılının Ocak ayında yurt dışı ve yurt içi belirsizliklerdeki artışlar nedeniyle, Türk lirasında yüksek değer kayıpları ve piyasa faiz oranlarında sert yükselişler gözlenmiştir. Merkez Bankası, 28.01.2014 tarihinde yaptığı ek para politikası toplantısı sonucunda söz konusu gelişmelerin enflasyon beklentileri üzerindeki olumsuz etkisini sınırlamayı ve fiyatlama davranışlarındaki bozulmayı gidermeyi amaçlayan bir yaklaşımla 'önden yüklemeli' olarak faiz oranlarını artırmıştır. Merkez Bankası aldığı kararlarla enflasyon beklentilerindeki ve fiyatlama davranışlarındaki bozulmanın kontrol altına alınması ve aynı zamanda makroekonomik ve finansal istikrarın korunması amacı ile güçlü bir parasal sıkılaştırmaya gitmiştir. Bu doğrultuda bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı (politika faiz oranı) yüzde 4,5'ten yüzde 10'a yükseltilmiştir. Faiz koridoru üst bandı (marjinal fonlama oranı) yüzde 7,75'ten yüzde 12'ye, açık piyasa işlemleri çerçevesinde piyasa yapıcısı bankalara repo işlemleri yoluyla tanınan borçlanma imkânı faiz oranı yüzde 6,75'ten yüzde 11,5'e, Merkez Bankası borçlanma faiz oranı ise yüzde 3,5'ten yüzde 8'e yükseltilmiştir. Ayrıca operasyonel çerçevede sadeleştirmeye gidilmiş ve Banka fonlamasının temel olarak bir hafta vadeli repo ihale faiz oranından sağlanması başlamıştır.

2014 yılının ikinci çeyreğinde yurt içi ve yurt dışı belirsizliklerin azalması ve risk primi göstergelerinin iyileşmesi sonucunda tüm vadelerde piyasa faiz oranlarında düşüşler yaşanmıştır. Banka, bu gelişmeleri göz önünde bulundurarak ölçülü faiz indirimlerine gitmiş, Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında politika faiz oranında sırasıyla 50, 75 ve 50 baz puan olarak sınırlı indirimler yapılmıştır.

Grafik: 6- Merkez Bankası Faiz Oranları

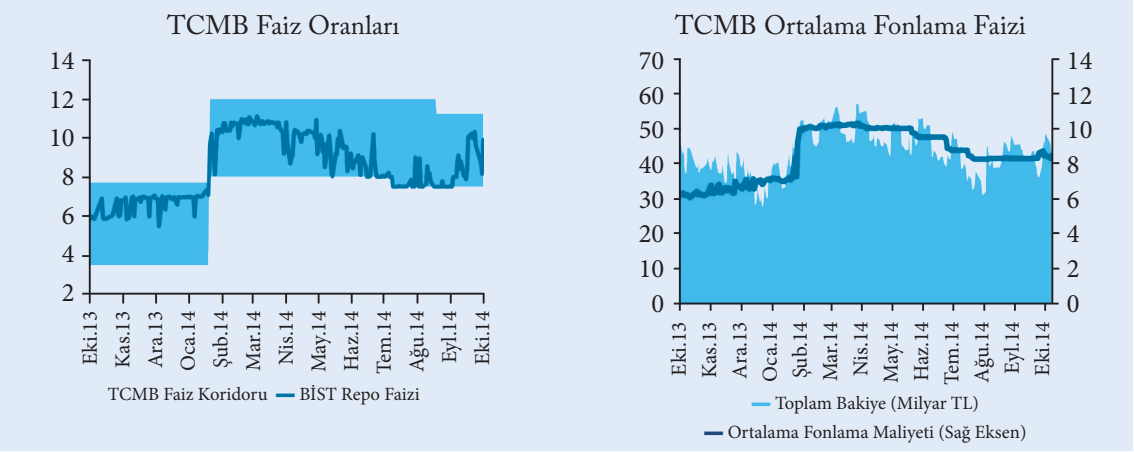

Merkez Bankası, ihracat reeskont kredisi uygulamasının ihracatın desteklenmesinde ve döviz rezervlerinin güçlendirilmesinde mevcut katkısını göz önünde bulundurarak, 2013 yılı Ağustos ayında mevcut kredi limitini 6 milyar ABD doları artırarak 12 milyar ABD dolarına çıkarmıştır. Merkez Bankası net döviz varlıklarının, ihracat reeskont kredileri sayesinde; 2013 yılında 12,7 milyar ABD doları, 2014 yılı ilk dokuz ayında ise 9,6 milyar ABD doları arttığı hesaplanmaktadır.

Tablo I: 25- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri

(Milyon ABD Doları)

Yıl	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri	Döviz Satım Müdahaleleri	Toplam Net Döviz Alımları
2004	4 104	-	1 283	9	5 378
2005	7 442	-	14 565	-	22 007
2006	4 296	1 000	5 441	2 105	6 632
2007	9 906	-	-	-	9 906
2008	7 584	100	-	-	7 484
2009	4 314	900	-	-	3 414
2010	14 865	-	-	-	14 865
2011	6 450	11 210	-	2 390	-7 150
2012	-	1 450	-	1 006	-2 456
2013	-	17 610	-	-	-17 610
2014 (1)	-	8 089	-	3 151	-11 240

Kaynak: TCMB

(1) 24.10.2014 tarihi itibarıyladır.

Merkez Bankasının altın hariç brüt döviz rezervi 2013 yılında 14,8 milyar ABD doları artışla 115,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, rezerv opsiyon mekanizması (ROM) uygulamasıyla yabancı para cinsinden tutulan zorunlu karşılıklarda kaydedilen 15 milyar ABD doları artış belirleyici olmuştur. Bununla birlikte son yıllarda etkinleştirilen ve limitleri önemli miktarda artırılan ihracat reeskont kredileri uygulaması döviz rezervlerine 12,7 milyar ABD doları katkıda bulunmuştur. Öte yandan, Merkez Bankası 2013 yılında toplamda 17,6 milyar ABD doları tutarında döviz satım ihalesi gerçekleştirmiştir.

2014 yılının Ocak-Eylül döneminde altın hariç brüt döviz rezervi yılsonuna göre 2,4 milyar ABD doları azalmıştır. Bu dönemde yabancı para cinsinden tutulan zorunlu karşılıklarda 5,2 milyar ABD doları artış kaydedilmiş ve ihracat reeskont kredilerinden rezervlere 9,6 milyar ABD doları katkı sağlanmıştır. Diğer taraftan, aynı dönemde Merkez Bankası toplamda 10,6 milyar ABD doları tutarında döviz satım ihalesi gerçekleştirmiştir.

2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 2013 yılı sonuna göre Merkez Bankası net dış varlıkları hem ABD doları ve hem de TL cinsinden artış kaydetmiştir. Söz konusu dönemde net dış varlıklar kalemi yaklaşık 29 milyar TL artarak 294,7 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, net iç varlıklar kalemi de 2,9 milyar TL artarak -14,7 milyar TL olmuştur. Merkez Bankasının temel yükümlülük kalemlerinden olan emisyon hacmi yüzde 19,6 oranında artarak 88,9 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Merkez Bankası Parası, 2013 yılı sonunda 64,9 milyar TL iken 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 76,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

M1, M2 ve M3 para arzları, 26/09/2014 tarihi itibarıyla 2013 yılı sonuna göre sırasıyla yüzde 10,8, yüzde 9,2 ve yüzde 9,3 oranlarında artmıştır. M1 para arzındaki artışta, TL cinsinden vadesiz mevduatlardaki artış etkili olmuştur. M2 para arzında kaydedilen artışta ise M1 para arzındaki ve vadeli TL mevduatlarındaki yükseliş belirleyici olmuştur.

Tablo I: 26- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri

	2012 Aralık	2013 Aralık	2014 Mart	Haziran	Eylül
	(Milyon TL)				
Para Arzları					
M1	181 929	225 331	229 538	238 150	249 752
M2	749 112	910 052	938 075	953 050	993 377
M3	791 993	950 979	980 087	995 441	1 039 058
	(Milyon TL)				
Net Dış Varlıklar	200 811	265 704	265 656	272 265	294 683
Net İç Varlıklar	-28 166	-17 584	-17 701	-10 437	-14 726
DİBS Portföyü	8 288	8 931	8 115	9 064	8 997
Değerleme Hesabı	-14 166	-22 039	-22 203	-18 648	-22 293
Rezerv Para	75 214	85 684	92 135	93 569	100 058
Emisyon	61 349	74 323	78 581	81 527	88 856
Bankalar Serbest Mevduatı	13 586	11 047	13 226	11 574	10 623
Parasal Taban	54 190	51 663	34 929	50 871	64 085
APİ'den Borçlar	-21 024	-34 021	-57 206	-42 697	-35 972
Merkez Bankası Parası	64 379	64 894	53 583	62 218	76 507
Kamu Mevduatı	10 189	13 231	18 654	11 347	12 422
	(Milyon ABD Doları)				
Net Döviz Pozisyonu	43 962	38 716	32 532	34 123	40 581
Net Dış Varlıklar	112 632	124 721	121 238	127 872	131 075
Net Rezervler	99 883	109 934	105 585	111 557	112 450
KMDTH ve SDMH (-)	12 619	5 303	4 937	4 352	3 026
İç Döviz Yükümlülükleri	68 670	86 005	88 706	93 749	90 494
Döviz Olarak Takip Edilen Kamu Mevduatı	5 173	5 219	5 199	6 417	1 774
Bankaların Döviz Mevduatı	63 497	80 787	83 507	87 332	88 721

Kaynak: TCMB

Not: Alt kalemlerin tamamı gösterilmediği için toplamlar tutmayabilir. Veriler ayın son Cuma günü itibarıyladır.

b) 2015 Yılı Hedefleri

Para politikası, finansal istikrarı da gözetecek şekilde enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yürütülecektir. Bu kapsamda, Merkez Bankası tarafından 2015 yılı için enflasyon hedefi yüzde 5 olarak açıklanmıştır. Enflasyonun 2015 yılı sonunda yüzde 6,3 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

1.2.5. MALİ PİYASALAR

a) Mevcut Durum

2013 yılı sonu itibarıyla finans sektörünün toplam aktif büyüklüğü, bir önceki yıla göre TL bazında yüzde 25,7 oranında artarak 1,9 trilyon TL; ABD doları bazında yüzde 4,8 oranında artarak 907 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. 2012 yılında yüzde 108,3 olan finans sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı, 2013 yılında yüzde 123,3'e yükselmiştir. Söz konusu yükselişte, bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünde görülen yüzde 26,4 oranındaki artış etkili olmuştur.

Tablo I: 27- Finansal Sektör Kuruluşlarına Dair Bazı Göstergeler

	Aktif Büyüklük (1) (Milyar TL)			Aktif Büyüklük (1) (Milyar ABD Doları)			Sektör Payı (Yüzde)			GSYH'ya Oran (Yüzde)			Kuruluş Sayısı		
	2012	2013	2014(2)	2012	2013	2014(2)	2012	2013	2014(2)	2012	2013	2014(2)	2012	2013	2014(2)
Bankalar	**1 370,7**	**1 732,4**	**1 830,2**	**773,4**	**814,4**	**866,6**	**89,3**	**89,7**	**89,6**	**96,7**	**110,7**	**110,6**	**49**	**49**	**50**
Mevduat Bankaları	1 247,7	1 566,2	1 653,1	704,3	736,3	783,0	81,3	81,1	80,9	88,1	100,1	99,9	32	32	33
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	52,8	70,1	76,7	39,5	45,0	47,4	3,4	3,6	3,8	3,7	4,5	4,6	13	13	13
Katılım Bankaları	70,3	96,1	100,4	29,7	33,0	36,2	4,6	5,0	4,9	5,0	6,1	6,1	4	4	4
Sigorta ve Emeklilik	**52,6**	**64,3**	**72,8**	**29,5**	**30,1**	**34,3**	**3,4**	**3,3**	**3,6**	**3,7**	**4,1**	**4,4**	**65**	**67**	**-**
Hayat Dışı	18,9	24,3	26,8	10,6	11,4	12,6	1,2	1,3	1,3	1,3	1,6	1,6	38	39	-
Hayat- Emeklilik	31,9	38,1	44,0	17,9	17,9	20,7	2,1	2,0	2,2	2,3	2,4	2,7	25	26	-
Reasürans	1,8	1,9	2,0	1,0	0,9	0,9	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	2	2	-
Finansal Kiralama Şirketleri	**20,3**	**28,5**	**30,2**	**11,4**	**13,3**	**14,2**	**1,3**	**1,5**	**1,5**	**1,4**	**1,8**	**1,8**	**31**	**32**	**32**
Faktoring Şirketleri	**18,1**	**21,8**	**23,2**	**10,2**	**10,2**	**10,9**	**1,2**	**1,1**	**1,1**	**1,3**	**1,4**	**1,4**	**78**	**78**	**77**
Tüketici Finansman Şirketleri	**11,6**	**16,0**	**16,6**	**6,5**	**7,5**	**7,8**	**0,8**	**0,8**	**0,8**	**0,8**	**1,0**	**1,0**	**13**	**13**	**13**
Varlık Yönetim Şirketleri	**1,4**	**1,9**	**2,1**	**0,8**	**0,9**	**1,0**	**0,1**	**0,1**	**0,1**	**0,1**	**0,1**	**0,1**	**9**	**11**	**10**
Yetkili Müesseseler	**1,0**	**1,1**	**-**	**0,5**	**0,5**	**-**	**0,1**	**0,1**	**-**	**0,1**	**0,1**	**-**	**748**	**750**	**-**
Aracı Kurumlar	**11,4**	**14,0**	**14,3**	**6,4**	**6,6**	**6,7**	**0,7**	**0,7**	**0,7**	**0,8**	**0,9**	**0,9**	**100**	**100**	**99**
Yatırım Ortaklıkları (3)	**17,3**	**20,3**	**21,2**	**9,7**	**9,5**	**10,0**	**1,1**	**1,1**	**1,0**	**1,2**	**1,3**	**1,3**	**48**	**49**	**49**
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	15,8	18,6	20,7	8,9	8,7	9,7	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2	1,3	25	30	31
Menkul Kıymet Yatırım Fonları	**30,7**	**30,1**	**32,8**	**17,2**	**14,1**	**15,4**	**2,0**	**1,6**	**1,6**	**2,2**	**1,9**	**2,0**	**592**	**522**	**508**
A tipi	1,6	1,8	1,9	0,9	0,9	0,9	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	137	136	137
B tipi	29,1	28,2	30,8	16,3	13,2	14,5	1,9	1,5	1,5	2,1	1,8	1,9	455	386	371
Yabancı Yatırım Fonları	**0,1**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**41**	**41**	**41**
Toplam	**1 535,1**	**1 930,3**	**2 043,4**	**865,6**	**907,1**	**967,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**108,3**	**123,3**	**123,4**	**985(4)**	**921(4)**	**-**

Kaynak: BDDK, SPK, Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, Emeklilik Gözetim Merkezi

(1) Gayrimenkul yatırım ortaklıkları, girişim sermayesi yatırım ortaklıkları, menkul kıymet yatırım fonları, yabancı yatırım fonları için portföy değeri kullanılmıştır.

(2) Haziran ayı itibarıyladır.

(3) 31/12/2013 tarihinden itibaren girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının portföy tablosu hazırlama yükümlülüğü bulunmadığından 2014 yılına ilişkin veriler girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının net aktif değerini içermemektedir.

(4) Yetkili müessese hariç kuruluş sayısı verilmektedir.

Bankacılık

Alınan makro ihtiyati tedbirlerin etkisiyle 2014 yılında bankacılık sektöründe kredi artışında yavaşlama görülmüştür. Bununla birlikte, sektör 2014 yılında büyümesini sürdürmüştür. Yapılan stres testleri, güçlü sermaye yapısı ve riskliliğine ilişkin diğer göstergeler sektörün makroekonomik şoklara karşı dayanıklılığının devam ettiğini göstermektedir.

2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla 33'ü mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası ve 4'ü katılım bankası olmak üzere sektörde 50 adet banka faaliyetlerini sürdürmektedir. Söz konusu dönemde sektörün aktif büyüklüğü geçen yılın aynı dönemine göre TL bazında yüzde 14,9 oranında artarak 1,9 trilyon TL; ABD doları bazında ise yüzde 8,4 artarak 862 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

Tablo I: 28- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri (1) (2)

			Ağustos	
	2012	2013	2013	2014
Temel Büyüklükler				
Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	1 371	1 732	1 611	1 852
Aktif Büyüklüğü (Milyar ABD Doları)	773	814	795	862
Krediler (Milyar TL)	795	1 047	965	1 146
Mevduat (Milyar TL)	772	946	881	991
Banka Sayısı	49	49	49	50
Şube Sayısı	11 061	11 986	11 641	12 181
Personel Sayısı (Bin kişi)	201	214	210	216
Performans				
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	23 523	24 664	17 927	16 658
Vergi Öncesi Aktif Kârlılığı (Yüzde)	2,3	2,0	1,5	1,2
Vergi Sonrası Özkaynak Kârlılığı (Yüzde)	15,7	14,2	10,2	8,4
Kredi / Mevduat (Yüzde)	102,9	110,7	109,6	115,6
Mevduat / Toplam Aktifler (Yüzde)	56,3	54,6	54,7	53,5
Kredi / Toplam Aktifler (Yüzde)	58,0	60,5	59,9	61,9
Riskler				
Sermaye Yeterliliği Oranı (Yüzde)	17,9	15,3	15,5	16,3
Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu (Milyon TL)	-27 564	-64 434	-51 048	-83 988
Yabancı Para Net Genel Pozisyonu (Milyon TL)	3 911	-1 245	-1 401	-2 104
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (Brüt) / Krediler (Yüzde)	2,9	2,7	2,8	2,9
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (Net) / Krediler (Yüzde)	0,7	0,7	0,7	0,8
Menkul Değerler Cüzdanı / Aktifler (Yüzde)	19,7	16,6	17,6	15,7

Kaynak: BDDK
(1) Katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü verileri kullanılmış olup mevduat kalemine katılım bankaları nezdindeki özel cari hesaplar ve katılım hesapları da dâhildir.
(2) Ağustos 2014 dönemine ilişkin şube ve personel sayılarına TMSF kontrolündeki Birleşik Fon Bankası A.Ş. ve Adabank A.Ş. verileri dâhil değildir.

2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla sektördeki bankaların aktif payları incelendiğinde, geçen yılın aynı dönemine göre yerli özel bankaların payında sınırlı bir azalma görülürken, kamu bankalarının ve yabancı sermayeli bankaların toplam içindeki paylarında aynı ölçüde artışlar gözlenmiştir. Sektörün toplam aktifleri içerisinde kamu bankalarının payı yüzde 31,4, yerli özel sermayeli bankaların payı yüzde 49,5 ve yabancı sermayeli bankaların payı yüzde 19,1 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde sektördeki bankalar fonksiyonları itibarıyla değerlendirildiğinde, geçen yılın aynı dönemine göre kayda değer bir değişim gözlenmemiştir. Buna göre, mevduat bankalarının payı yüzde 90,4, katılım bankalarının payı yüzde 5,3, kalkınma ve yatırım bankalarının payı yüzde 4,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde katılım bankalarının aktif büyümesi yıllık yüzde 11,8 ile sektör ortalamasının altında kalırken, kalkınma ve yatırım bankaları yüzde 26,8 ile sektör ortalamasının üstünde büyümüştür.

2013 yılı Ekim ve Aralık aylarında BDDK tarafından yapılan düzenlemeler ve 2014 yılı Ocak ayı sonunda TCMB tarafından gerçekleştirilen faiz artırımının etkisiyle 2012 yılının ortasından itibaren kredilerde görülen artış 2014 yılında yavaşlama eğilimine girmiştir. Sektördeki kredi hacmi 2014 yılı Ağustos ayında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 18,7 oranında artarak 1,1 trilyon TL'ye yükselmiştir. Kredilerde yaşanan artış, alınan tedbirlerin tüketici kredilerine yönelik olmasından dolayı daha çok ticari kredilerden kaynaklanmıştır. Söz konusu dönemde tüketici kredileri yüzde 8,7 oranında artarken ticari krediler yüzde 23,6 oranında artmıştır. Türleri itibarıyla bakıldığında ise tüketici kredileri içerisinde bulunan konut kredileri ile ihtiyaç kredilerinde sırasıyla yüzde 12,7 ve yüzde 13,6 artış; taşıt kredileri ile bireysel kredi kartlarında ise sırasıyla yüzde 14 ve yüzde 8 azalış gerçekleşmiştir. Diğer tüketici kredileri ise alınan vade kısıtlaması önlemine karşın taşıt ve ihtiyaç kredisi gibi kredilerden diğer tüketici kredilerine kaymanın da etkisiyle söz konusu dönemde yüzde 27,4 oranında artmıştır. Ayrıca, 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla bankacılık sektörü toplam kredileri içinde yabancı para cinsinden kredilerin payında önemli bir değişim yaşanmamış ve yüzde 28,1 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Grafik: 7- Kredilerde Yıllık Artış Oranları

(Yüzde)

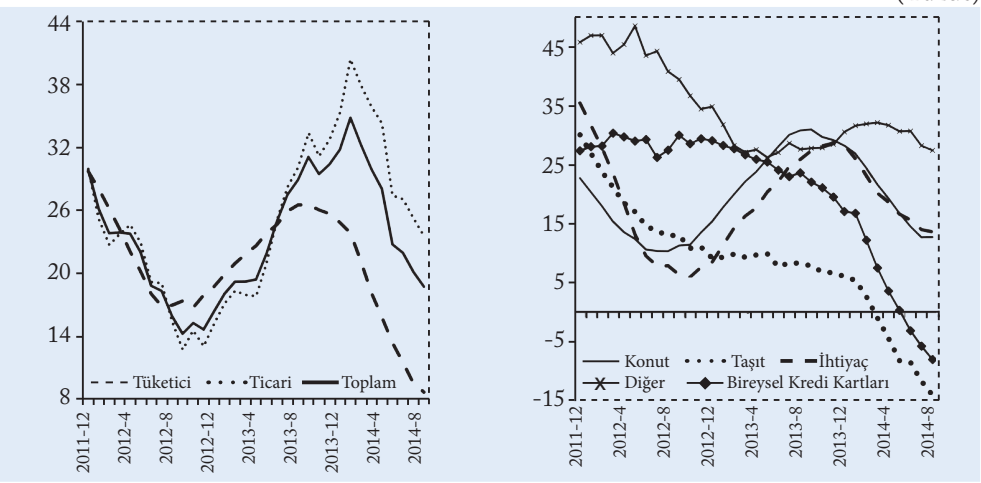

Kaynak: BDDK

Ağırlıklı olarak kamu borçlanma senetlerinden oluşan menkul kıymetler portföyünün toplam aktifler içindeki payı, Basel II düzenlemelerinin yürürlüğe girmesiyle bankaların yabancı para menkul değerlerini azaltmak istemesi ve daha kârlı olan kredilere ağırlık vermesinin de etkisiyle düşüş eğilimini sürdürmüştür. Menkul kıymetlerin toplam aktiflere oranı, 2014 yılı Ağustos ayında, bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,9 puan azalarak yüzde 15,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde piyasalardaki dalgalanmanın banka bilançoları üzerindeki etkisinin azaltılması amacıyla, bankaların menkul kıymetlerini daha yüksek oranlarda vadeye kadar elde tutulacak kaleminde tuttuğu gözlenmiştir.

Bankacılık sektörünün pasif yapısına bakıldığında; bankaların en önemli fon kaynağı durumundaki toplam mevduatın pasifler içerisindeki payının düşme eğilimini sürdürdüğü, ülke dışından sağlanan fonların ve diğer fon kaynaklarının toplam kaynaklar içindeki oranının ise arttığı görülmektedir. 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre yabancı para cinsinden mevduatın toplam mevduat içindeki oranı, TL'nin değer kaybı ve küresel belirsizliklerin etkisiyle, 2,9 puan artışla yüzde 38,9'a yükselmiştir. Bankaların yurtdışı bankalardan sağladıkları fonlardaki artış, küresel likidite koşullarındaki sıkılaşmanın etkisiyle 2014 yılında yavaşlama eğilimine girmiştir. Söz konusu fonlar 2014 yılı Ağustos ayında bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 9,2 oranında artış göstermiş ve bilanço içerisindeki payı yüzde 11,6'dan yüzde 11,7'ye yükselmiştir.

2010 yılında bankacılık sektörünün pasif vadesinin uzamasına katkı sağlanması amacıyla yapılan bankaların menkul kıymet ihraçlarına ilişkin düzenlemenin ardından artmaya başlayan bankaların menkul kıymet ihraç stoku, 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla 76,8 milyar TL'ye ulaşmış ve toplam pasifler içerisindeki payı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 3,2'den yüzde 4,1'e yükselmiştir. Aynı dönemde, bankalara ve merkez bankasına borçlar kalemlerinin toplam pasifler içindeki payının artışını devam ettirdiği gözlenmektedir. Mevduat dışı kaynakların toplam pasifler içindeki payının artmasıyla kredilerin mevduata oranı 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre 6 puan artarak yüzde 115,6 olarak gerçekleşmiştir.

Basel II kurallarına göre yüzde 8, BDDK uygulamasına göre yüzde 12 olarak belirlenen sermaye yeterlilik oranları (SYR), 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla tüm banka grupları için geçen yılın aynı dönemine göre kısmi bir yükseliş göstermiştir. Söz konusu dönem için SYR, sahipliklerine göre bakıldığında kamu bankalarında yüzde 18,1, özel bankalarda yüzde 15,4 ve yabancı sermayeli bankalarda yüzde 15,8 iken fonksiyonel gruplar itibarıyla mevduat bankalarında yüzde 15,6, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 32,2 ve katılım bankalarında yüzde 15,1 olarak gerçekleşmiştir. SYR'deki söz konusu yükselişte, risk ağırlığı yüksek bir kalem olan tüketici kredilerinin toplam aktifler içerisindeki payının azalması ve sektörün özkaynaklarındaki artış etkili olmuştur.

2013 yılı Ekim ayında, yurtiçi tasarrufların artırılması ve cari açığa olumsuz etki eden konut dışı tüketici kredilerindeki artışın kontrol altında tutulması amacıyla makro ihtiyati tedbirler alınmıştır. Bu tedbirlere ek olarak 31/12/2013 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan ve 1/02/2014 tarihinde yürürlüğe giren düzenlemelerle bi-

reysel taşıt kredilerinde 48 ay, ihtiyaç ve diğer tüketici kredilerinde 36 ay vade sınırlaması getirilmiştir. Ayrıca, söz konusu tarihte bireysel taşıt kredilerinde kredi/ değer oranı sınırlaması ve kredi kartlarında taksit sınırlaması yürürlüğe girmiştir.

2013 yılından itibaren kademeli olarak uygulamaya konulan ve 2019 yılında tamamen yürürlüğe girmesi planlanan Basel III'e uyum amacıyla, sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan bankaların özkaynaklarına ilişkin hususlar yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca, SYR'ye ilaveten asgari çekirdek sermaye yeterliliği oranı ve asgari ana sermaye yeterliliği oranı getirilmiştir. Bunun yanı sıra, likidite karşılama oranı, risk bazlı olmayan kaldıraç oranı ile sermaye ve döngüsel koruma tamponlarına dair düzenlemeler yayımlanmıştır. Bu düzenlemelerle bankacılık sektörünün devresel dalgalanmalara ve makroekonomik şoklara karşı dayanıklılığının artırılması amaçlanmaktadır.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşıma geçiş sürecine ilişkin yapılan çalışmalarla bankaların risk yönetimine ilişkin kapasitelerini sürekli olarak geliştirmeleri hedeflenmektedir. Bu kapsamda, bankaların kredi yönetimine ve bankaların iç sistemleri ve içsel sermaye yeterliliği değerlendirme sürecine ilişkin rehberler yayımlanmıştır. Bunun yanı sıra, bankaların sermaye ve likidite planlamasında kullanacakları stres testlerine ilişkin rehberler de yayımlanmıştır. Ayrıca, küresel ölçekte büyük bir gelişim gösteren, reel ekonomiye katkı, etik değerleri gözetme, sürdürülebilirlik gibi artılarıyla ön plana çıkan faizsiz finans ve katılım bankacılığı modelinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmış, Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun ile ödeme sistemlerine ilişkin yasal çerçeve oluşturulmuştur.

Katılım bankacılığının geliştirilmesi amacıyla 15/10/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan BDDK Kararıyla Ziraat Bankasına 300 milyon ABD doları karşılığı Türk Lirası sermayeli katılım bankası kurulması izni verilmiştir.

Sermaye Piyasası

2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla, 2013 yılı sonuna göre Borsa İstanbul'da işlem gören şirket sayısı değişmeyerek 424 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin halka açık kısmının piyasa değeri yüzde 19,1 oranında artarak 231,1 milyar TL'ye yükselmiştir. Sermaye piyasalarının gelişmişlik göstergesi olarak kullanılan piyasa kapitalizasyonunun GSYH'ya oranı ise 2014 yılı Haziran ayında 2013 yılı sonuna göre 2,3 puan artarak yüzde 34,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2013 yılında yüzde 62,5 seviyesinde olan Borsa İstanbul şirketlerinin piyasa değeri bazında halka açık hisselerindeki yabancı payı ise 2014 yılı Ağustos ayında yüzde 64,1 seviyesine yükselmiştir.

Tablo I: 29- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler

	2011	2012	2013	2014 (1)
Kurul Kaydındaki Şirketler (Adet)	586	600	608	593
Borsa İstanbul Şirketleri (Adet)	368	404	424	424
Borsa Dışı Kurul Kaydındaki Şirketler (Adet)	218	196	184	169
Piyasa Değeri (Halka Açık Kısım, Milyon TL)	139 970	212 296	194 093	231 084
Yabancı Payı (Halka Açık Kısım, Yüzde)	62,1	65,8	62,5	64,1
Piyasa Kapitalizasyonu (Milyon TL)	381 152	552 897	505 914	580 784
Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH (Yüzde) (2)	29,4	39,0	32,3	34,6
Aracı Kuruluşlar (Adet)	140	141	141	141
Aracı Kurumlar (Adet)	100	100	100	98
Bankalar (Adet)	40	41	41	43
Menkul Kıymet Yatırım Fonları (Adet)	595	592	522	498
Net Aktif Değer (Milyon TL)	30 219	30 688	30 083	33 907
Bireysel Emeklilik Fonları (Adet)	165	176	237	244
Net Aktif Değer (Milyon TL)	14 345	20 358	26 186	33 189
Yabancı Yatırım Fonları (Adet)	55	41	41	41
Net Aktif Değer (Milyon TL)	53	53	42	38
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları (Adet)	26	18	13	12
Net Aktif Değer (Milyon TL)	689	721	492	494
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (Adet) (1)	23	25	30	31
Net Aktif Değer (Milyon TL) (1)	11 708	15 782	18 632	20 672
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları (Adet) (1)	4	5	6	6
Portföy Yönetim Şirketleri (Adet)	31	35	40	42
Net Aktif Değer (Milyon TL)	47 851	56 369	64 919	74 191
Bağımsız Denetim Şirketleri (Adet)	92	92	93	93
Gayrimenkul Değerleme Şirketleri (Adet)	113	123	128	129
Derecelendirme Kuruluşları (Adet)	9	10	10	10

Kaynak: SPK, TÜİK
(1) 2014 yılı verileri Ağustos ayı itibarıyladır.
(2) 2014 yılı Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH verisi Haziran ayı itibarıyladır.

2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla 2013 yılı sonuna göre menkul kıymet yatırım fonu sayısının 24 adet azalarak 498'e gerilemesine karşın, söz konusu fonların net aktif değeri yüzde 12,7 oranında artarak 33,9 milyar TL'ye yükselmiştir.

Bireysel emeklilik fon sayısı ve net aktif değerinde son yıllarda görülen artış eğilimi devam etmiştir. 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla 2013 yılı sonuna göre söz konusu fonların net aktif değeri yüzde 26,9 oranında, sayısı da 7 adet artmıştır.

Gayrimenkul sektöründeki büyümeye paralel olarak son yıllarda gayrimenkul yatırım ortaklıklarının net aktiflerinde görülen artış eğilimi 2014 yılında da devam etmiş ve gayrimenkul yatırım ortaklıklarının net aktif değeri 2013 yılı sonuna göre yüzde 10,9 artarak 20,7 milyar TL'ye ulaşmıştır.

2010 yılından itibaren hızlı bir artış gösteren hisse senedi hariç özel sektör menkul kıymet stoku, 2014 yılında da artışını sürdürerek 2013 yılındaki 38,9 milyar TL seviyesinden 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla 45,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu stokun en büyük bölümü banka bonosu ve özel sektör tahvillerinden oluşmaktadır.

Tablo I: 30- Sermaye Piyasası Hacmi

(Milyon TL)

	2012	2013	Ocak-Eylül 2013	Ocak-Eylül 2014
Borçlanma Araçları Piyasası				
Kesin Alım-Satım Pazarı İşlem Hacmi	357 367	404 223	332 887	237 343
Repo-Ters Repo Pazarı İşlem Hacmi	3 717 918	3 128 647	2 464 538	2 080 656
Pay Piyasası				
İşlem Hacmi	621 979	814 659	620 369	615 039
Birincil Halka Arz Hasılat Toplamı	619	1 375	1 246	130
Takasbank Borsa Para Piyasası				
İşlem Hacmi	180 776	233 997	170 997	178 185
Ödünç Pay Senedi Piyasası				
İşlem Hacmi	2 937	3 023	2 362	4 261
Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası (1)				
Altın TL İşlem Hacmi	1 713	2 326	1 261	1 020
Altın Dolar İşlem Hacmi (Milyon ABD Doları)	15 430	18 350	14 998	5 182
Altın İşlem Hacmi (Ton)	312	438	342	138
Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (2)				
İşlem Hacmi	403 933	559 120	378 736	313 032
İşlem Hacmi (Bin Adet)	62 474	53 173	40 923	43 223
Dönem Sonu Açık Pozisyon (Adet)	274 556	427 501	353 349	507 942

Kaynak: Borsa İstanbul A.Ş., İstanbul Altın Borsası, VOB, Takasbank
(1) 2012 verileri İstanbul Altın Borsası Altın Piyasası verileridir.
(2) 2012 verileri VOB verileridir. 2013 yılı verileri ise hem Temmuz ayına kadar olan VOB verilerini hem de Borsa İstanbul bünyesinde yer alan Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası verilerini içermektedir.

2014 yılının ilk dokuz ayında 2013 yılının aynı dönemine göre borçlanma araçları piyasası ve pay piyasası işlem hacimlerinde gerileme olmuştur. Söz konusu dönemde borçlanma araçları piyasası kesin alım satım pazarı işlem hacmi yüzde 28,7; repo-ters repo pazarı işlem hacmi yüzde 15,6; pay piyasası işlem hacmi ise yüzde 0,9 oranında azalmıştır. Sermaye piyasasının derinliğini artıran birincil halka arz tutarı ise 2013 yılının ilk dokuz ayında 1,2 milyar TL iken, 2014 yılının aynı döneminde önemli ölçüde azalarak 130 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

2014 yılının ilk dokuz ayında Takasbank Borsa Para Piyasası işlem hacmi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,2 oranında artarak 178,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Aynı dönemde Takasbank bünyesinde bulunan Ödünç Pay Senedi Piyasası işlem hacmi ise yüzde 80,4 oranında artarak 2,4 milyar TL'den 4,3 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu yükselişte, Takasbankın 02/09/2013 tarihinden itibaren merkezi karşı taraf olarak hizmet vermeye başlamasıyla bu işlemlerin Takasbankın garantisi altında gerçekleşmesi, işleme konu payların çeşitlendirilmesine ilişkin çalışmalar, komisyon oranlarının azaltılması ve bu piyasaya yönelik yürütülen tanıtım çalışmalarının da etkili olduğu değerlendirilmektedir.

İşlemlerinin çok büyük bir bölümü altın piyasasında gerçekleşen Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası işlem hacmi, altın fiyatlarındaki düşme eğilimi ve bir önceki yıldaki yüksek altın ithalatının

etkisiyle 2014 yılının ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre önemli ölçüde azalmıştır. Bu dönemde altın TL işlem hacmi 1,3 milyar TL'den 1 milyar TL'ye, dolar işlem hacmi ise 15 milyar ABD dolarından 5,2 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Ton bazında altının toplam işlem hacmi ise aynı dönemde 342 tondan 138 tona gerilemiştir.

Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası işlem hacminde, 2014 yılının ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre adet olarak artış görülmesine karşın, tutar bazında gerileme kaydedilmiştir.

2012 yılı sonunda yürürlüğe giren 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa ilişkin ikincil düzenleme çalışmalarına 2014 yılında da devam edilmiştir. Finansal ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması kapsamında, gayrimenkul yatırım fonları ile girişim sermayesi yatırım fonlarının yatırımcılara sunulabilmesi için Gayrimenkul Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği ve Girişim Sermayesi Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği yayımlanmış ve bu tebliğler 01/07/2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, 23/01/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Gayrimenkul Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğle gayrimenkul yatırım ortaklıklarının münhasıran altyapı yatırım ve hizmetlerine yatırım yapacak şekilde kurulmasına imkân sağlanmıştır. Ayrıca, faizsiz finansman araçlarının geliştirilmesi amacıyla yatırım fonlarına ilişkin ikincil düzenlemelerde söz konusu fonların portföylerine alabilecekleri varlıklar arasında kira sertifikaları ve gayrimenkul sertifikaları açıkça sayılmıştır.

Finansal farkındalığın artırılmasına ilişkin olarak Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları 05/06/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2014/10 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle kamuya duyurulmuştur. Stratejinin temel amacı, bilgi ve bilincin artırılması yoluyla finansal ürün ve hizmetlerin tüm kesimlere yayılması, finansal sistem dışında kalan kişilerin sisteme dâhil edilmesi, mevcut ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılmasıdır.

Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik

2013 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörlerinde toplam 61 şirket aktif olarak faaliyet göstermektedir. Aktif olan şirketlerden 36'sı hayat dışı, 6'sı hayat, 18'i hayat ve emeklilik ve 1'i de reasürans alanında faaliyet göstermektedir. Bunlara ek olarak sektörde, ruhsat sahibi olmakla birlikte faaliyette bulunmayan veya faaliyeti kamu otoritesi tarafından durdurulmuş 3 hayat dışı, 2 hayat sigorta ve 1 reasürans şirketi bulunmaktadır.

Sigortacılık sektöründe 2013 yılında, direkt prim üretimi bir önceki yıla göre nominal olarak yüzde 21,8 oranında artarak 23,7 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. 2012 yılında kaydedilen yüzde 8,6 oranındaki artışın ardından, reel bazda direkt prim üretimi, 2013 yılında yüzde 15 oranında artmıştır.

Sigortalılığın gelişmişliğine dair bir gösterge olan sigorta şirketleri tarafından sigortalılara verilen teminat tutarı, 2013 yılında yüzde 26,4 oranında artışla 2013 yılında 62,8 trilyon TL'ye yükselirken GSYH'nın yaklaşık 40 katına ulaşmıştır.

Yabancı sermayenin sigortacılık sektörüne olan ilgisi, sektörün gelişme potansiyelinin yüksek olması nedeniyle devam etmekte-

dir. 2012 yılı sonuna göre, sektörde toplam ödenmiş sermaye içinde yabancı sermayenin payı yüzde 68,9 düzeyinde gerçekleşirken söz konusu oran 2013 yılı sonu itibarıyla yüzde 71,9'a ulaşmıştır. 2013 yılı sonu itibarıyla, sektörde yer alan 61 adet şirketin 39'unda yabancı ortakların payı yüzde 50'nin üzerindedir.

Tablo I: 31- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler

	2011	2012	2013	2014 (1)
Aktif Toplamı (Milyon TL)	**42 474**	**52 599**	**64 264**	**72 846**
Hayat Dışı Şirketler	16 298	18 949	24 301	26 782
Hayat/Emeklilik	24 581	31 886	38 115	44 018
Reasürans Şirketleri	1 595	1 764	1 847	2 046
Sermayede Yabancı Payı (Yüzde)	**67,2**	**68,9**	**71,9**	**70,0**
Hayat Dışı Şirketler	64,5	66,3	73,2	73,0
Hayat/Emeklilik Şirketleri	72,9	74,1	69,0	62,9
Direkt Prim Üretimi (Milyon TL)	**16 791**	**19 474**	**23 720**	**13 263**
Hayat Dışı Şirketler	14 154	16 796	20 370	11 317
Hayat/Emeklilik	2 637	2 678	3 350	1 946
Performans (Milyon TL)				
Net Dönem Kârı	184	-123	1 252	668
Hayat Dışı Şirketler	-16	-658	767	339
Hayat/Emeklilik Şirketleri	345	436	462	311
Reasürans Şirketleri	-145	98	23	17
Net Kâr/Toplam Aktif (Yüzde)	0,4	-0,2	1,9	0,9
Net Kâr/Öz Sermaye (Yüzde)	2,1	-1,3	11,0	5,5
Teknik Göstergeler (Yüzde)				
Konservasyon Oranı (2)				
Hayat Dışı Şirketler	80,1	81,4	80,3	68,8
Hayat/Emeklilik Şirketleri	93,7	95,5	96,0	94,6
Teknik Kârlılık				
Hayat Dışı Şirketler	0,4	-3,5	4,1	1,6
Hayat/Emeklilik Şirketleri	6,3	8,6	12,1	0,8
Direkt Prim Artış Hızı				
Hayat Dışı Şirketler	21,3	18,7	21,3	5,2
Hayat/Emeklilik Şirketleri	22,7	1,6	25,1	6,4

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı
(1) Haziran ayı itibarıyladır.
(2) Bölüşmeli Treteler esas alınarak hesaplanmıştır.

Sigortacılık sektöründe 2012 yılında kaydedilen zararın ardından 2013 yılında 1,3 milyar TL kâr kaydedilmiştir. Hayat dışı sigorta şirketlerinin 767 milyon TL'lik kârında kara araçları dalında kaydedilen teknik kâr ve bir önceki yıla göre kara araçları sorumluluk dalında görülen teknik zarardaki azalış önemli rol oynamıştır. 2013 yılında hayat ve emeklilik şirketleri 462 milyon TL ve sektörde faaliyet gösteren tek reasürans şirketi de 23 milyon TL kâr elde etmiştir.

Tablo I: 32- Bireysel Emeklilik Sistemi Göstergeleri

	Katılımcı Sayısı		Katılımcıların Fon Tutarı		Yatırıma Yönlenen Tutar		Emekli Sayısı
	Kişi	Yıllık Artış (Yüzde)	Milyon TL	Yıllık Artış (Yüzde)	Milyon TL	Yıllık Artış (Yüzde)	Kişi
2009	1 987 940	13,9	9 097	42,8	6 870	30,0	1 898
2010	2 281 478	14,8	12 012	32,0	9 221	34,2	2 848
2011	2 641 843	15,8	14 330	19,3	12 029	30,4	3 838
2012	3 128 130	18,4	20 346	42,0	15 741	30,9	5 404
2013	4 153 055	32,8	25 146	23,6	21 456	36,3	7 577
2013 (1)	3 881 872	30,5	24 273	31,1	20 017	36,4	6 833
2014 (1) (2)	4 838 431	24,6	30 943	27,5	25 745	28,6	13 320

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi
(1) Eylül ayı sonu itibarıyladır.
(2) 2013 yılı itibarıyla devlet katkısı hariç katılımcıların fon tutarını göstermektedir.

2013 yılı başından itibaren yürürlüğe giren devlet katkısı uygulamasıyla birlikte, bireysel emeklilik sistemi toplam fon büyüklüğü 2013 yılı sonunda bir önceki yıla göre yüzde 23,6 artışla 25,1 milyar TL'ye, katılımcı sayısı ise yüzde 32,8 artışla 4 milyon 153 bin kişiye ulaşmıştır. 2014 yılının Ocak-Eylül döneminde de sisteme 685 bin yeni katılımcının girdiği gözlemlenmektedir.

BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşlar

6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanununa ilişkin alt düzenleme çalışmaları 2013 yılında tamamlanarak Türkiye'de kurulu finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin kuruluş ve çalışma esasları ile sektördeki sözleşmelere ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

2014 yılı Haziran ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre sektörde faaliyet gösteren şirket sayılarında önemli bir değişme görülmezken şirketlerin şube sayısındaki hızlı yükseliş eğilimi sürmüştür.

Banka dışı finansal kuruluşların aktif büyüklükleri, 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre yükselmiştir. Finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin aktif büyüklüğü bu dönemde bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 26,9, yüzde 18,3 ve yüzde 26,1 oranında artmıştır. Aynı dönemde net dönem kârlılığının, finansal kiralama ve faktoring şirketleri için yükseldiği, finansman şirketleri için ise sınırlı ölçüde gerilediği gözlenmektedir. Söz konusu dönemde net dönem kârı, finansal kiralama şirketlerinde yüzde 18,3 ve faktoring şirketlerinde yüzde 25,4 oranında artarken; finansman şirketlerinde yüzde 10,9 oranında azalmıştır.

Finansman şirketlerince kullandırılan kredilerde gözlenen artış dikkate alınarak, haksız rekabetin önlenmesi ve bankacılık sektörü dışındaki kredi kanallarının takibinin finansal istikrar açısından taşıdığı önem nedeniyle finansman şirketleri de Merkez Bankası tarafından 2013 yılı Aralık ayından itibaren geçerli olmak üzere zorunlu karşılık uygulaması kapsamına alınmıştır. Ayrıca, finansman şirketleri tarafından önceden konut ve taşıt kredilerinde genel karşılık ayrılmazken, 24/12/2013 tarihinden itibaren taşıt kredileri için genel karşılık ayrılmaya başlanmıştır.

Tablo I:33- BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşların Temel Göstergeleri

	2012	2013	Haziran 2013	Haziran 2014
Finansal Kiralama Şirketleri				
Şirket Sayısı	31	32	32	32
Şube Sayısı	18	115	79	131
Personel Sayısı (Kişi)	1 266	1 390	1 327	1 423
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	20 260	28 471	23 782	30 169
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	443	450	279	330
Faktoring Şirketleri				
Şirket Sayısı	78	78	78	77
Şube Sayısı	62	319	255	348
Personel Sayısı (Kişi)	4 186	4 650	4 467	4 832
Aktif Büyüklük (Milyon TL)	18 146	21 790	19 608	23 209
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	610	498	256	325
Finansman Şirketleri				
Şirket Sayısı	13	13	13	13
Şube Sayısı	3	4	3	4
Personel Sayısı (Kişi)	707	784	766	788
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	11 619	15 956	13 175	16 609
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	155	177	101	90

Kaynak: BDDK

1.3. KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

1.3.1. GENEL DEVLET

a) Mevcut Durum

Merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası, fonlar, döner sermayeli işletmeler ve İşsizlik Sigortası Fonundan oluşan genel devletin harcama ve gelirlerinin GSYH içerisindeki payı, küresel finansal kriz akabinde gözlenen artış eğilimini devam ettirmiştir. Bu kapsamda, 2013 yılında GSYH'ya oranla bir önceki yıla göre genel devlet gelirleri 2,1 puan artarak yüzde 40; genel devlet harcamaları ise 0,9 puan artarak yüzde 40,7 düzeyine yükselmiştir. Böylece, 2012 yılında GSYH'ya oranla yüzde 1 olarak gerçekleşen genel devlet açığı, 2013 yılında yüzde 0,7'ye gerilemiş, faiz giderleri ise 0,2 puan azalarak yüzde 3,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2013 yılında, cari nitelikli giderlerde ve özellikle ulaştırma sektöründeki yatırım projelerine tahsis edilen kaynaklardaki artış, genel devlet harcamalarındaki yükselişin temel belirleyicisi olmuştur. Genel devlet gelir performansı ise, BOTAŞ ve TEDAŞ'tan geçmiş yıllar vergi yükümlülüklerine ilişkin yapılan tahsilatlardan, özellikle asgari ücret artışı ve prim ödeme gücü olmayanların GSS primlerinin dönem içerisinde tahsil edilmesi sonucunda sosyal güvenlik prim gelirleri tahsilatından ve diğer bir defalık gelirlerden olumlu yönde etkilenmiştir. Böylece, genel devlet gelirlerindeki artış ve dengedeki iyileşmeye, düzenli ve sağlam yapısal gelirlerden ziyade gecikmiş vergi yükümlülüklerine ilişkin tahsilatlar ve diğer bir defalık gelir unsurları önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Aynı dönemde, genel devlet kapsamına KİT'lerin dâhil edilmesiyle elde edilen kamu kesimi genel dengesi de benzer bir gelişme göstermiştir. 2012 yılında GSYH'ya oranla yüzde 1 olarak gerçekleşen kamu kesimi borçlanma gereği, 2013 yılında yüzde 0,5 düzeyine gerilemiştir. Kamu kesimi program tanımlı dengesi ise 2013 yılında 0,3 puan artarak GSYH'nın yüzde 1'i düzeyinde gerçekleşmiştir.

2014 yılında genel devlet gelir ve harcamalarının GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre 0,9 puan azalarak sırasıyla yüzde 39,1 ve yüzde 39,8 düzeylerinde gerçekleşmesi ve genel devlet açığının yüzde 0,8 olması beklenmektedir. GSYH'ya oran olarak faiz dışı harcamaların 0,5 puan azalışla yüzde 36,9'a; faiz giderlerinin ise 0,3 puan azalışla yüzde 3'e gerilemesi beklenmektedir. Genel devlet faiz dışı harcamalarındaki azalışta, sosyal güvenlik sistemine yapılan transferler ile mahalli idare harcamalarındaki düşüşler etkili olmuştur. Genel devlet gelirlerindeki azalışta ise BOTAŞ'ın cari dönem ithalde KDV yükümlülüklerini yerine getirememesi, KDV iadelerindeki artış ve petrol ürünlerinden alınan ÖTV tahsilatındaki düşüş belirleyici olmuştur.

2014 yılı kamu kesimi açığının bir önceki yıl seviyesinin GSYH'ya oranla 0,5 puan üzerinde yüzde 1 olması; program tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının GSYH'ya oranının ise bir önceki yıla göre 0,7 puan azalarak yüzde 0,4 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Kamu kesimi genel dengesindeki bozulma temel olarak konjonktüre dayalı maliyet gelişmelerine paralel olarak KİT sisteminde gerekli fiyat ayarlamalarının yapılmamasından kaynaklanmaktadır.

Ekonominin potansiyel seviyesinde olması varsayımı altında gelir ve harcama seviyelerinin nasıl şekillendiğini gösteren yapısal genel devlet açığının potansiyel GSYH'ya oranının 2014 yılında bir önceki yıla göre 0,4 puan gerileyerek yüzde 1,9 seviyesinde olması, faiz dışı yapısal genel devlet fazlasının ise 2014 yılında bir önceki yıl seviyesini koruması beklenmektedir.

Tablo I: 34- Genel Devlet Yapısal Denge Analizi

	Genel Devlet Dengesi			Faiz Gideri Hariç Genel Devlet Dengesi		
	Denge (1)	Denge (2)	Yapısal (3)	Denge (1)	Denge (2)	Yapısal (3)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					
2013	-11 672	-34 846	-35 663	39 921	16 747	15 929
2014	-13 709	-35 574	-33 606	38 502	16 637	18 605
2015	-8 945	-25 377	-23 096	47 174	30 742	33 023
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)					
2013	-0,75	-2,23	-2,27	2,55	1,07	1,02
2014	-0,78	-2,02	-1,88	2,18	0,94	1,04
2015	-0,46	-1,30	-1,17	2,43	1,58	1,68

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
Not: Yapısal dengenin GSYH'ya oranında potansiyel GSYH kullanılmıştır.
(1) Genel devlet dengesi
(2) Vergi yapılandırması, 2B gelirleri, özelleştirme ve bir defalık gider ve gelirler hariç genel devlet dengesi
(3) Genel devlet dengesinden bir defalık gelirlerin ve konjonktürel etkilerin arındırılması sonucu elde edilmiş olan genel devlet dengesi

AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ya oranının ise, 2013 yılındaki yüzde 36,2 seviyesinden, 2014 yılında yüzde 33,1 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

2013 yılında yüzde 18,2 seviyesinde olan sosyal harcamaların GSYH'ya oranının 2014 yılında yüzde 18,1 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Söz konusu gelişmede, sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün verilmeksizin sağlık harcamalarını kontrol altına almaya yönelik tedbirlerin katkısıyla sağlık harcamalarının GSYH'ya oranındaki azalış etkili olmuştur.

Tablo I: 35- Sosyal Harcamaların Gelişimi

(GSYH'ya Oran, Yüzde)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014(1)	2015(2)
EĞİTİM	**3,4**	**3,9**	**4,0**	**4,0**	**4,2**	**4,4**	**4,4**	**4,4**
SAĞLIK	**4,3**	**5,0**	**4,6**	**4,4**	**4,4**	**4,4**	**4,3**	**4,2**
SOSYAL KORUMA	**7,3**	**8,4**	**8,5**	**8,5**	**9,0**	**9,4**	**9,4**	**9,4**
Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamalar	6,6	7,5	7,6	7,5	7,9	8,3	8,2	8,3
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler	0,5	0,7	0,7	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
TOPLAM	**15,0**	**17,3**	**17,1**	**16,8**	**17,6**	**18,2**	**18,1**	**18,0**

(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

b) 2015 Yılı Hedefleri

Kamunun ekonomi içerisindeki ağırlığının sınırlandırılması politikasına bağlı olarak genel devlet harcama ve gelirlerinin GSYH oranının azalma sürecinin 2015 yılında da devam edeceği öngörülmektedir. Bu kapsamda GSYH'ya oranla 2015 yılında genel devlet harcamalarında 1,2 puan; genel devlet gelirlerinde ise 0,8 puan azalış beklenmektedir. Böylelikle genel devlet açığının 0,3 puan gerileyerek yüzde 0,5 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2015 yılında genel devlet harcamalarının GSYH'ya oranının yüzde 38,7, faiz dışı harcamaların ise yüzde 35,8 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Faiz dışı harcamalardaki bir önceki yıla göre 1,1 puanlık azalışın 0,4 puanı cari harcamalardan, 0,3 puanı yatırım harcamalarından, 0,4 puanı ise transfer harcamalarındaki azalıştan kaynaklanmaktadır. 2015 yılında, kamuda personel alımlarının bütçede belirlenen düzeyle sınırlandırılması, cari nitelikli mal ve hizmet alımlarında ve büyük bakım-onarım harcamalarında tasarruf edilmesi öngörülmektedir. Transfer harcamalarındaki azalışta Özelleştirme Fonu nakit fazlasından TEDAŞ'a, bir önceki yıldan farklı olarak, herhangi bir aktarma yapılmayacağının öngörülmüş olması etkili olmuştur.

2015 yılında genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre beklenen azalış temel olarak faktör gelirlerinden kaynaklanmaktadır. Faktör gelirlerindeki azalışta enerji KİT'lerinden elde edilecek tahsilatın bir önceki yıla kıyasla önemli ölçüde düşük öngörülmesi ve TCMB'den herhangi bir temettü aktarımının öngörülmemesi etkili olmuştur.

Söz konusu gelişmeler neticesinde, genel devlet faiz dışı fazlasının bir önceki yıla kıyasla 0,2 puan artarak GSYH'ya oran olarak yüzde 2,4 düzeyinde gerçekleşmesi; faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri

hariç genel devlet dengesinin ise yüzde 1,8 oranında fazla vereceği tahmin edilmektedir.

2015 yılında GSYH'ya oran olarak kamu kesimi borçlanma gereğinin 0,5 puan azalarak yüzde 0,4 düzeyine gerilemesi; program tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının ise yüzde 0,4 olan 2014 yılı seviyesinden yüzde 1,2 seviyesine yükselmesi hedeflenmektedir.

Özellikle fon ve merkezi yönetim bütçe harcamalarındaki gerilemenin de etkisiyle, 2015 yılında, yapısal genel devlet açığının potansiyel GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,7 puan düşerek yüzde 1,2, faiz dışı fazlanın ise 0,6 puan artarak yüzde 1,7 olması beklenmektedir.

Bu bağlamda, AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ya oranla 2015 yılında yüzde 31,8 düzeyine gerilemesi beklenmektedir.

Tablo I: 36- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
	2011	2012	2013	2014 (2)	2015 (3)	2011	2012	2013	2014 (2)	2015 (3)
Vergiler	260 262	285 695	334 445	361 523	401 237	20,06	20,16	21,37	20,49	20,63
-Vasıtasız	76 012	85 730	92 602	106 875	118 427	5,86	6,05	5,92	6,06	6,09
-Vasıtalı	175 155	190 133	231 110	243 046	268 824	13,50	13,42	14,77	13,78	13,82
-Servet	9 095	9 832	10 733	11 602	13 986	0,70	0,69	0,69	0,66	0,72
Vergi Dışı Normal Gelirler	23 836	30 186	29 520	38 680	39 287	1,84	2,13	1,89	2,19	2,02
Faktör Gelirleri	65 395	80 885	90 781	100 748	92 361	5,04	5,71	5,80	5,71	4,75
Sosyal Fonlar	118 858	132 564	157 967	177 310	198 406	9,16	9,36	10,09	10,05	10,20
TOPLAM	**468 352**	**529 329**	**612 713**	**678 261**	**731 291**	**36,09**	**37,36**	**39,15**	**38,45**	**37,61**
-Özelleştirme Gelirleri	4 117	6 447	12 636	10 634	11 793	0,32	0,46	0,81	0,60	0,61
TOPLAM GELİR	**472 469**	**535 776**	**625 350**	**688 895**	**743 084**	**36,41**	**37,82**	**39,95**	**39,05**	**38,21**
Cari Harcamalar	215 946	247 774	281 603	313 444	337 878	16,64	17,49	17,99	17,77	17,38
Yatırım Harcamaları	43 322	49 811	65 776	71 649	72 272	3,34	3,52	4,20	4,06	3,72
-Sabit Sermaye	43 136	49 330	66 097	71 413	72 056	3,32	3,48	4,22	4,05	3,71
-Stok Değişmesi	187	482	-321	236	215	0,01	0,03	-0,02	0,01	0,01
Transfer Harcamaları	217 801	252 808	289 643	317 512	341 879	16,78	17,84	18,51	18,00	17,58
-Cari Transferler	205 841	240 443	272 044	297 036	329 315	15,86	16,97	17,38	16,84	16,93
-Sermaye Transferleri	11 960	12 365	17 598	20 476	12 565	0,92	0,87	1,12	1,16	0,65
TOPLAM HARCAMA	**477 070**	**550 394**	**637 022**	**702 605**	**752 029**	**36,76**	**38,85**	**40,70**	**39,83**	**38,67**
FAİZ DIŞI HARCAMALAR	**433 459**	**500 443**	**585 429**	**650 393**	**695 910**	**33,40**	**35,32**	**37,40**	**36,87**	**35,79**
BORÇLANMA GEREĞİ	**4 601**	**14 618**	**11 672**	**13 709**	**8 945**	**0,35**	**1,03**	**0,75**	**0,78**	**0,46**
FAİZ DIŞI BORÇLANMA GEREĞİ	**-39 010**	**-35 333**	**-39 921**	**-38 502**	**-47 174**	**-3,01**	**-2,49**	**-2,55**	**-2,18**	**-2,43**
FAİZ GİD. ve ÖZEL. GEL. HARİÇ BORÇ. GER.	**-34 893**	**-28 887**	**-27 284**	**-27 868**	**-35 381**	**-2,69**	**-2,04**	**-1,74**	**-1,58**	**-1,82**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
Not: (-) işaret fazlayı göstermektedir.
(1) Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.
(2) Gerçekleşme Tahmini
(3) Program

Tablo I: 37- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)

	2011	2012	2013	2014 (1)	2015 (2)
			(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
Merkezi Yönetim Bütçesi	17 783	29 412	18 543	24 431	20 963
KİT	-2 810	-739	-4 526	3 665	-224
İşletmeci KİT	-2 169	-695	-1 473	7 514	-459
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	-641	-45	-3 052	-3 849	235
Mahalli İdareler	-2 525	-220	2 293	53	2 125
Döner Sermaye	-1 514	-550	-1 872	-648	-845
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-320	91	-709	0	0
İşsizlik Sigortası Fonu	-7 582	-7 641	-9 189	-10 436	-11 319
Fonlar	-1 241	-6 473	2 607	309	-1 979
TOPLAM KKBG	**1 790**	**13 879**	**7 146**	**17 374**	**8 721**
Toplam KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	**-42 460**	**-36 423**	**-44 684**	**-35 133**	**-47 723**
Toplam KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	**5 908**	**20 325**	**19 782**	**28 008**	**20 514**
Toplam KKBG (Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç)	**-38 343**	**-29 976**	**-32 048**	**-24 499**	**-35 930**
			(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
Merkezi Yönetim Bütçesi	1,37	2,08	1,18	1,39	1,08
KİT	-0,22	-0,05	-0,29	0,21	-0,01
İşletmeci KİT	-0,17	-0,05	-0,09	0,43	-0,02
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	-0,05	0,00	-0,20	-0,22	0,01
Mahalli İdareler	-0,19	-0,02	0,15	0,00	0,11
Döner Sermaye	-0,12	-0,04	-0,12	-0,04	-0,04
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-0,02	0,01	-0,05	0,00	0,00
İşsizlik Sigortası Fonu	-0,58	-0,54	-0,59	-0,59	-0,58
Fonlar	-0,10	-0,46	0,17	0,02	-0,10
TOPLAM KKBG	**0,14**	**0,98**	**0,46**	**0,98**	**0,45**
Toplam KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	**-3,27**	**-2,57**	**-2,85**	**-1,99**	**-2,45**
Toplam KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	**0,46**	**1,43**	**1,26**	**1,59**	**1,05**
Toplam KKBG (Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç)	**-2,95**	**-2,12**	**-2,05**	**-1,39**	**-1,85**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
Not: (-) işaret fazlayı göstermektedir.
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

Tablo I: 38- 2013 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT İşletmeci	KİT Özelleş. Kapsamı	KİT TOPLAM	TOPLAM KAMU
1. Vergiler	281 262	36 685	5 947	0	0	-38	323 856	-1 852	0	-1 852	322 004
a. Vasıtasız	76 875	9 957	5 947	0	0	-38	92 740	-1 852	0	-1 852	90 889
b. Vasıtalı	204 387	26 728	0	0	0	0	231 115	0	0	0	231 115
2. Vergi Dışı Normal Gelirler	23 581	7 165	1 426	0	0	-426	31 746	-5 321	0	-5 321	26 425
3. Faktör Gelirleri	27 434	12 370	11	4 919	3 583	2 010	50 327	10 222	-4 218	6 004	56 331
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 335	-23 076	0	-20 741	0	0	0	-20 741
5. Cari Transferler	-162 174	-3 891	-3 422	1 935	20 385	0	-147 168	1 653	1	1 653	-145 514
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	**170 103**	**52 329**	**3 962**	**9 189**	**892**	**1 546**	**238 020**	**4 703**	**-4 218**	**485**	**238 505**
II. CARİ GİDERLER	**-144 367**	**-38 379**	**-2 418**	**0**	**0**	**0**	**-185 163**	**0**	**0**	**0**	**-185 163**
III. KAMU TASARRUFU	**25 736**	**13 951**	**1 544**	**9 189**	**892**	**1 546**	**52 857**	**4 703**	**-4 218**	**485**	**53 342**
IV. YATIRIMLAR	**-46 437**	**-22 618**	**0**	**0**	**-182**	**-976**	**-70 213**	**-7 620**	**357**	**-7 263**	**-77 476**
a. Sabit Sermaye	-46 437	-22 624	0	0	-182	-1 415	-70 658	-7 386	-122	-7 508	-78 165
b. Stok Değişmesi	0	6	0	0	0	439	445	-234	479	245	689
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	**-20 701**	**-8 667**	**1 544**	**9 189**	**709**	**570**	**-17 356**	**-2 917**	**-3 861**	**-6 778**	**-24 134**
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	**2 158**	**6 383**	**-4 151**	**0**	**0**	**1 417**	**5 808**	**4 672**	**7 076**	**11 748**	**17 555**
1. Servet Vergileri	6 888	3 845	0	0	0	0	10 733	0	0	0	10 733
2. Diğer Transferler	-3 379	1 263	-3 531	0	0	0	-5 646	4 816	3 336	8 151	2 505
3. Kamulaş. ve Sabit Değer. Art.	-1 351	1 275	-620	0	0	1 417	721	-144	3 741	3 597	4 317
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	**18 543**	**2 285**	**2 607**	**-9 189**	**-709**	**-1 987**	**11 548**	**-1 754**	**-3 215**	**-4 970**	**6 579**
1. Kasa-Banka Değişimi	-13 102	1 750	2 656	0	0	-651	-9 347	-1 385	632	-753	-10 100
2. Dış Borçlanma (net)	8 012	-335	-5	0	0	0	7 672	1 293	139	1 432	9 104
-Dış Borç Ödemesi	-8 680	-898	-5	0	0	0	-9 582	-72	0	-72	-9 654
-Dış Borç Kullanımı	16 692	563	0	0	0	0	17 254	1 365	139	1 503	18 758
3. İç Borç/Alacak (net)	23 633	878	-45	-9 189	-709	-1 221	13 347	-1 382	-3 823	-5 205	8 142
4. Stok Değişim Fonu	0	-9	0	0	0	-115	-124	-281	-163	-444	-567
BORÇLANMA GEREĞİ	**18 543**	**2 293**	**2 607**	**-9 189**	**-709**	**-1 872**	**11 672**	**-1 473**	**-3 052**	**-4 526**	**7 146**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

Tablo I: 39- 2014 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT İşletmeci	KİT Özelleş. Kapsamı	KİT TOPLAM	TOPLAM KAMU
1. Vergiler	299 081	44 194	6 858	0	0	-55	350 078	-996	0	-996	349 082
a. Vasıtasız	87 975	12 248	6 858	0	0	-55	107 027	-996	0	-996	106 031
b. Vasıtalı	211 105	31 946	0	0	0	0	243 052	0	0	0	243 052
2. Vergi Dışı Normal Gelirler	30 006	7 712	1 975	0	0	-481	39 212	-6 208	0	-6 208	33 004
3. Faktör Gelirleri	30 822	12 492	82	6 355	4 843	2 134	56 729	2 700	-445	2 254	58 983
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	1 929	-25 110	0	-23 182	0	0	0	-23 182
5. Cari Transferler	-169 028	-4 862	-4 161	2 152	20 443	0	-155 457	1 859	0	1 859	-153 598
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	**190 881**	**59 536**	**4 754**	**10 436**	**176**	**1 598**	**267 381**	**-2 646**	**-445**	**-3 091**	**264 290**
II. CARİ GİDERLER	**-163 794**	**-41 226**	**-3 158**	**0**	**0**	**0**	**-208 178**	**0**	**0**	**0**	**-208 178**
III. KAMU TASARRUFU	**27 087**	**18 310**	**1 596**	**10 436**	**176**	**1 598**	**59 203**	**-2 646**	**-445**	**-3 091**	**56 112**
IV. YATIRIMLAR	**-51 569**	**-23 074**	**0**	**0**	**-176**	**-1 590**	**-76 410**	**-8 247**	**181**	**-8 066**	**-84 475**
a. Sabit Sermaye	-51 569	-23 072	0	0	-176	-1 521	-76 338	-8 925	-93	-9 018	-85 355
b. Stok Değişmesi	0	-2	0	0	0	-70	-72	678	274	952	880
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	**-24 482**	**-4 764**	**1 596**	**10 436**	**0**	**7**	**-17 207**	**-10 892**	**-264**	**-11 157**	**-28 363**
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	**51**	**4 723**	**-1 905**	**0**	**0**	**792**	**3 661**	**4 218**	**4 564**	**8 782**	**12 443**
1. Servet Vergileri	7 073	4 529	0	0	0	0	11 602	0	0	0	11 602
2. Diğer Transferler	-5 824	-1 422	-1 865	0	0	0	-9 111	6 037	4 737	10 774	1 663
3. Kamulaş. ve Sabit Değer Art.	-1 198	1 616	-40	0	0	792	1 170	-1 819	-173	-1 993	-822
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	**24 431**	**41**	**309**	**-10 436**	**0**	**-799**	**13 546**	**6 674**	**-4 299**	**2 375**	**15 921**
1. Kasa-Banka Değişimi	2 673	213	286	0	0	-470	2 702	4 496	-2	4 494	7 196
2. Dış Borçlanma (net)	4 284	-358	-1	0	0	0	3 925	-864	0	-864	3 061
-Dış Borç Ödemesi	-12 595	-848	-1	0	0	0	-13 444	-942	0	-942	-14 386
-Dış Borç Kullanımı	16 880	489	0	0	0	0	17 369	78	0	78	17 447
3. İç Borç/Alacak (net)	17 474	199	23	-10 436	0	-178	7 082	3 882	-3 847	35	7 117
4. Stok Değişim Fonu	0	-12	0	0	0	-151	-163	-839	-450	-1 290	-1 453
BORÇLANMA GEREĞİ	**24 431**	**53**	**309**	**-10 436**	**0**	**-648**	**13 709**	**7 514**	**-3 849**	**3 665**	**17 374**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.
(1) Gerçekleşme Tahmini

Tablo I: 40- 2015 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT İşletmeci	KİT Özelleş. Kapsamı	KİT TOPLAM	TOPLAM KAMU
1. Vergiler	329 421	50 434	7 623	0	0	-61	387 417	-1 029	0	-1 029	386 388
a. Vasıtasız	96 791	14 234	7 623	0	0	-61	118 587	-1 029	0	-1 029	117 558
b. Vasıtalı	232 630	36 200	0	0	0	0	268 830	0	0	0	268 830
2. Vergi Dışı Normal Gelirler	32 902	7 902	2 231	0	0	-530	42 505	-2 011	0	-2 011	40 494
3. Faktör Gelirleri	16 096	13 851	93	7 238	4 836	2 299	44 412	4 676	-370	4 306	48 717
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	1 721	-22 690	0	-20 969	0	0	0	-20 969
5. Cari Transferler	-182 280	-5 222	-4 633	2 360	18 119	0	-171 657	1 946	2	1 948	-169 709
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	**196 139**	**66 965**	**5 314**	**11 319**	**264**	**1 707**	**281 708**	**3 582**	**-368**	**3 214**	**284 921**
II. CARİ GİDERLER	**-175 342**	**-46 562**	**-3 476**	**0**	**0**	**0**	**-225 380**	**0**	**0**	**0**	**-225 380**
III. KAMU TASARRUFU	**20 797**	**20 402**	**1 838**	**11 319**	**264**	**1 707**	**56 327**	**3 582**	**-368**	**3 214**	**59 541**
IV. YATIRIMLAR	**-45 339**	**-29 727**	**0**	**0**	**-264**	**-2 138**	**-77 468**	**-9 829**	**-79**	**-9 907**	**-87 376**
a. Sabit Sermaye	-45 339	-29 720	0	0	-264	-2 038	-77 362	-11 061	-104	-11 165	-88 527
b. Stok Değişmesi	0	-6	0	0	0	-100	-107	1 232	26	1 258	1 152
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	**-24 542**	**-9 324**	**1 838**	**11 319**	**0**	**-431**	**-21 141**	**-6 247**	**-447**	**-6 694**	**-27 834**
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	**3 579**	**7 208**	**141**	**0**	**0**	**1 376**	**12 305**	**7 067**	**408**	**7 474**	**19 779**
1. Servet Vergileri	8 143	5 843	0	0	0	0	13 986	0	0	0	13 986
2. Diğer Transferler	-4 032	692	141	0	0	0	-3 199	7 336	1 029	8 364	5 166
3. Kamulaş. Ve Sabit Değer Art.	-532	672	0	0	0	1 376	1 517	-269	-621	-890	627
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	**20 963**	**2 116**	**-1 979**	**-11 319**	**0**	**-946**	**8 836**	**-820**	**39**	**-781**	**8 056**
1. Kasa-Banka Değişimi	-537	1 680	-2 042	0	0	-427	-1 326	-1 292	1	-1 292	-2 618
2. Dış Borçlanma (net)	500	-432	-1	0	0	0	68	1 035	5	1 040	1 107
-Dış Borç Ödemesi	-12 100	-869	-1	0	0	0	-12 969	-403	0	-403	-13 372
-Dış Borç Kullanımı	12 600	437	0	0	0	0	13 037	1 438	5	1 443	14 480
3. İç Borç/Alacak (net)	21 000	876	63	-11 319	0	-417	10 204	-202	230	28	10 231
4. Stok Değişim Fonu	0	-8	0	0	0	-101	-109	-361	-196	-557	-665
BORÇLANMA GEREĞİ	**20 963**	**2 125**	**-1 979**	**-11 319**	**0**	**-845**	**8 945**	**-459**	**235**	**-224**	**8 721**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Program

1.3.1.1. Merkezi Yönetim Bütçesi

a) Mevcut Durum

2014 yılı bütçesinde 436,4 milyar TL olarak öngörülen merkezi yönetim bütçesi harcamalarının bu tutarın 12 milyar TL üzerine çıkarak yılsonunda 448,4 milyar TL olarak gerçekleşeceği, bütçe gelirlerinin ise 403,2 milyar TL olan başlangıç tahminlerinin 20,8 milyar TL üzerine çıkarak yılsonunda 424 milyar TL olması beklenmektedir. Bu çerçevede, yılı bütçesinde 33,3 milyar TL olarak öngörülen açığın yılsonunda 24,4 milyar TL olarak gerçekleşmesi, bütçe açığının GSYH'ya oranının ise yüzde 1,4 olması beklenmektedir. Merkezi yönetim bütçesi program tanımlı faiz dışı fazlasının ise başlangıç bütçesinde olduğu gibi yüzde 0,5 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2014 yılında bütçe gelirlerinin başlangıç bütçesinde öngörülenin üzerinde olmasında KİT ve kamu bankaları gelirleri, faiz gelirleri ve özel bütçeli idarelerin gelirleri gibi vergi dışı gelirlerde sağlanan artışlar etkili olmuştur. Vergi gelirlerinin ise nominal olarak bütçe tahminlerine yakın gerçekleşmesi; buna karşın GSYH'ya oran olarak önceki yıla göre 1 puan azalarak yüzde 19,9 düzeyinde olması öngörülmektedir. Böylece, 2013 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 24,9 olan bütçe gelirlerinin 2014 yılında yüzde 24'e gerilemesi beklenmektedir. Söz konusu düşüşün tamamının vergi gelirlerinden kaynaklandığı görülmektedir. Bu kapsamda, GSYH'ya oran olarak dâhilde alınan KDV tahsilatının yüzde 0,2, ÖTV gelirlerinin yüzde 0,4 ve ithalde alınan KDV tahsilatının 0,3 puan düşeceği beklenmektedir.

Gelir vergisi tahsilatının 2014 yılı bütçe hedefinin 4,1 milyar TL üzerine çıkarak 74,8 milyar TL düzeyinde ve GSYH'ya oran olarak yüzde 4,2 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede, asgari ücret artış oranları ile faiz oranlarının bütçe öngörülerinden daha yüksek seviyede gerçekleşmesi etkili olmuştur.

2014 yılında dâhilde alınan KDV tahsilatının bütçe hedefinin 0,9 milyar TL altında kalarak 38,7 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Ayrıca, dâhilde alınan KDV tahsilatının GSYH'ya oranında 2013 yılına göre 0,2 puan azalış öngörülmektedir. Bu gelişmede KDV iadelerindeki artış ile 2013 yılında BOTAŞ ve TEDAŞ tarafından geçmiş dönem borcu olarak ödenen 0,7 milyar TL'nin etkili olduğu görülmektedir.

Petrol ve doğalgaz ürünlerinden elde edilen ÖTV tahsilatının, bütçe tahmininin 2,1 milyar TL altında kalarak 45 milyar TL ve GSYH'ya oran olarak da bütçe hedefinin 0,2 puan altına düşerek yüzde 2,6 olması öngörülmektedir. Bu durum temel olarak akaryakıt ürünleri tüketiminin öngörülenden daha düşük düzeyde artmasından kaynaklanmaktadır.

İthalde alınan KDV kapsamında 2013 yılında BOTAŞ, cari ve geçmiş yıllara ilişkin 7,8 milyar TL, TEDAŞ ise mahsuplaşmayla ilgili kanun neticesinde 0,5 milyar TL ödeme yapmıştır. Buna karşın, BOTAŞ'ın 2014 yılında 5,3 milyar TL olması beklenen cari borcunun yalnızca 2,3 milyar TL'sini ödeyebileceği öngörülmektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde, 2014 yılında ithalde alınan KDV tahsilatının GSYH'ya oranının, bir önceki yıla göre 0,3 puan azalması beklenmektedir.

2014 yılında vergi dışı gelirlerin bütçe hedefinin 17,6 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Muhtelif vergi dışı gelir kalemlerinde öngörülenden daha düşük tahsilat beklenmesine karşın; faiz gelirlerinin 1,6 milyar TL, alacaklardan tahsilatın 0,8 milyar TL ve özel bütçeli idare gelirlerinin de 7,2 milyar TL artacağı tahmini vergi

dışı gelirlerde beklenen bu yükselişte etkili olmuştur. Ayrıca, bütçe başlangıç tahminleri içerisinde yer almayan; Merkez Bankası temettü gelirlerinden elde edilen 3,4 milyar TL, EÜAŞ'ın ödemesi öngörülen 4 milyar TL, 6360 sayılı Kanun kapsamında kapatılan il özel idarelerinden bütçeye aktarılan 3,3 milyar TL ve Milli Eğitim Bakanlığına ait arsa satışından tahsil edilen 1 milyar TL vergi dışı gelirlerdeki artışta belirleyici olan diğer etkenlerdir.

2014 yılında, orman vasfını kaybetmiş hazineye ait arazilerin satışından elde edilmesi beklenen gelirlerin bütçe hedefinin 0,7 milyar TL üzerinde gerçekleşerek 1,7 milyar TL seviyesinde olması beklenmektedir.

2014 yılında merkezi yönetim bütçesi faiz dışı harcamalarının ve faiz giderlerinin GSYH içerisindeki payının bir önceki yıla kıyasla 0,3'er puan azalması; böylece toplam harcamaların yüzde 25,4 düzeyine gerilemesi beklenmektedir. Öte yandan, faiz dışı harcamalar, son yıllarda olduğu gibi, nominal olarak yılı bütçesinde öngörülenin üzerinde gerçekleşecektir. Bu kapsamda, 2014 yılı bütçesinde 384,4 milyar TL olarak ödenekleştirilen faiz dışı harcamaların 398,2 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Söz konusu gelişme temel olarak, ulaştırma sektörüne yapılan yatırım ve transferlerdeki ilaveler ile mal ve hizmet alım giderlerindeki artışlardan kaynaklanmaktadır.

2014 yılı bütçesinde 129,6 milyar TL olarak öngörülen personel giderlerinin 128,6 milyar TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Toplu sözleşmede belirlendiği üzere, 2014 yılında kamu personelinin maaşı 175 TL seyyanen artırılmıştır. Buna ilave olarak, Ocak ayında yüzde 0,27 oranında enflasyon farkı verilmiştir. Ayrıca, yılı bütçesinde öngörülenin üzerinde bir öğretmen ataması gerçekleştirilmiştir. Harcama artırıcı unsurlara rağmen, 2014 yılı personel giderlerinin başlangıç ödeneğinin altında kalmasında, 2013 yılsonu gerçekleşmesinin, bütçe sürecinde baz alınan 2013 yılı gerçekleşme tahmininden düşük olması etkili olmuştur.

2014 yılı bütçesinde 37,6 milyar TL olarak öngörülen mal ve hizmet alım giderlerinin, 40,1 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede, Başbakanlık, AFAD, Adalet Bakanlığı, İş Yurtları Kurumu ve Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere kamu kurumlarının ilave ihtiyaçları belirleyici olmuştur.

2014 yılı bütçesinde 163,6 milyar TL olarak öngörülen cari transferlerin yılsonunda 163,3 milyar TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2014 yılı bütçesinde 36,7 milyar TL olarak öngörülen sermaye giderlerinin yılsonunda 48,1 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede, çeşitli yatırım ödeneklerinin kullanılmamasına karşın; Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığına 8,4 milyar TL, Sağlık Bakanlığına 1,1 milyar TL, İçişleri Bakanlığı Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarına (YİKOB) 2,5 milyar TL, Başbakanlığa 0,9 milyar TL ve muhtelif kamu kurum ve kuruluşlarına 2 milyar TL ilave kaynak sağlanması etkili olmuştur.

2014 yılı sermaye transferlerinin başlangıç ödeneğinin 0,9 milyar TL üzerinde 7,5 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede, il özel idarelerine ek kaynak sağlanması ve KKTC'ye bir önceki yıl kullanılamayan tutarların aktarılması etkili olmuştur. Bununla birlikte 2014 yılında, SODES ve Kalkınma Ajanslarına ayrılan ödeneklerin toplamda 0,4 milyar TL'lik kısmının harcamaya dönüşmeyeceği öngörülmektedir.

2014 yılı bütçesinde 7,6 milyar TL olarak öngörülen borç verme kaleminin yılsonunda 10,7 milyar TL olarak gerçekleş-

mesi beklenmektedir. Bu gelişmede, başta TCDD olmak üzere KİT'lere aktarılan kaynağın 2,4 milyar TL, öğrenim ve harç kredisi ödemelerinin 0,3 milyar TL ve yurtdışı borç verme kaleminin 0,3 milyar TL artırılması etkili olmuştur.

Borçlanma politikası, piyasa koşulları ile maliyet ve risk unsurları göz önünde tutularak belirlenen stratejik ölçütler çerçevesinde, borç stokunun çeşitli risk faktörlerine karşı dayanıklılığını artıracak şekilde yürütülmektedir. Bu kapsamda 2014 yılında; borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden ve sabit faizli enstrümanlarla gerçekleştirilmesi; ortalama vadenin uzatılması için vadesine 12 aydan az kalmış senetlerin payının azaltılması; güçlü rezerv tutulması ve gelecek 12 ayda faizi yenilenecek borcun payının azaltılması amaçlanmıştır.

2014 yılında, ihalelere endeksli değişken kuponlu tahvil itfaları büyük oranda sabit kuponlu senet ihraçları ile değiştirilmiş ve borç stokunun piyasa değişkenliklerine karşı duyarlılığı daha da azaltılmıştır.

Ayrıca, yurtiçi tasarrufların artırılması, borçlanma vadelerinin uzatılması ve yatırımcı tabanının genişletilmesini hedefleyen borçlanma politikaları sürdürülmüştür. Bu doğrultuda; iç piyasada kuponsuz senetler, 2, 5 ve 10 yıl vadeli sabit kuponlu tahviller, 5 ve 10 yıl vadeli enflasyona endeksli senetler, 7 yıl vadeli değişken faizli tahviller ile 2 yıl vadeli kira sertifikalarının düzenli olarak ihracına devam edilmiştir.

2014 yılı Ocak-Eylül döneminde 110,2 milyar TL iç borçlanma gerçekleştirilmiştir. İç borçlanmanın yüzde 56,9'u sabit kuponlu, yüzde 15,4'ü TÜFE'ye endeksli, yüzde 8,6'sı kuponsuz, yüzde 17,9'u değişken faizli tahvil ve yüzde 1,2'si kira sertifikası ihraçlarıyla yapılmıştır. Nakit borçlanmanın ortalama vadesi 2014 yılı Eylül ayı sonunda 68,8 ay olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, küresel piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmeler ile yurtiçi piyasalardaki belirsizlikler nedeniyle TL cinsi sabit faizli iç borçlanmanın ortalama maliyeti yüzde 9,9'a yükselmiştir.

2014 yılı Hazine Finansman Programında, 2014 yıl genelinde toplam 14,8 milyar TL dış finansman elde edilmesi hedeflenmiş olup Ocak-Eylül döneminde 14,1 milyar TL dış finansman gerçekleştirilmiştir. Söz konusu tutarın 13,6 milyar TL'si uluslararası piyasalardan geleneksel eurobond ihracı ile sağlanmıştır.

Tablo I: 41- Merkezi Yönetim Brüt Borç Stokundaki Gelişmeler

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
	2011	2012	2013	2014 (1)	2011	2012	2013
Brüt Borç Stoku	**518 350**	**532 199**	**585 837**	**603 150**	**39,9**	**37,6**	**37,4**
İç Borç Stoku	**368 778**	**386 542**	**403 007**	**408 212**	**28,4**	**27,3**	**25,7**
Tahvil	368 778	382 858	403 007	408 212	28,4	27,0	25,7
Bono	0	3 684	0	0	0,0	0,3	0,0
Dış Borç Stoku	**149 572**	**145 657**	**182 830**	**194 938**	**11,5**	**10,3**	**11,7**
Kredi	61 686	54 372	64 049	63 037	4,8	3,8	4,1
Uluslararası Kur.	35 527	31 593	39 294	39 358	2,7	2,2	2,5
Hükümet Kuruluşları	12 296	10 589	11 046	11 298	0,9	0,7	0,7
Diğer	13 863	12 189	13 708	12 380	1,1	0,9	0,9
Tahvil	87 885	91 286	118 782	131 901	6,8	6,4	7,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı
(1) Eylül ayı sonu itibarıyladır.

b) 2015 Yılı Hedefleri

2015 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin 452 milyar TL, harcamalarının 472,9 milyar TL ve merkezi yönetim bütçe açığının 21 milyar TL olması programlanmıştır. Söz konusu büyüklükler, kamu kesimi borçlanma gereğinin ve faiz dışı harcamaların kontrol altında tutulmasına ilişkin Orta Vadeli Program kamu maliyesi genel stratejisine paralel olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, GSYH'ya oran olarak 2015 yılında, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin yüzde 23,2, bütçe harcamalarının yüzde 24,3 düzeyinde olması öngörülmektedir. Böylece, 2014 yılında GSYH'ya oranla yüzde 1,4 olması beklenen bütçe açığının 2015 yılında yüzde 1,1'e düşürülmesi; program tanımlı faiz dışı fazlanın ise yüzde 0,5'ten yüzde 1,1 düzeyine yükseltilmesi hedeflenmektedir.

2015 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYH'ya oranının, 2014 yılı seviyesinin 0,8 puan altında kalarak yüzde 23,2 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, 2014 yılına göre, GSYH'ya oran olarak vergi dışı gelirlerin 0,9 puan azalması beklenirken, vergi gelirlerinin 0,1 puan artması öngörülmektedir.

Dâhilde alınan KDV tahsilatının GSYH'ya oran olarak 2014 yılının 0,1 puan üzerine çıkması ve yüzde 2,3 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Söz konusu artışta, KDV iadelerinin hızlandırılmasına ilişkin düzenlemenin 2014 yılı KDV iadelerinde ortaya çıkardığı etkinin 2015 yılında aynı ölçüde devam etmeyeceği varsayımı etkili olmuştur.

2015 yılında ÖTV tahsilatının GSYH'ya oranının, 2014 yılı seviyesinin 0,2 puan altında yüzde 4,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu kapsamda, petrol ve doğalgaz ürünleri ile tütün mamullerinden elde edilen ÖTV tahsilatının 0,1'er puan azalacağı öngörülmektedir.

İthalde alınan KDV tahsilatının GSYH'ya oranının, 2014 yılına göre 0,1 puan artarak 2015 yılında yüzde 3,9 seviyesine yükselmesi beklenmektedir. BOTAŞ'ın stok borcundan herhangi bir ödeme yapmayacağı ve 5,9 milyar TL olarak tahakkuk etmesi beklenen cari dönem yükümlülüklerinin 0,6 milyar TL'sini yerine getiremeyeceği varsayılmaktadır.

2015 yılında, orman vasfını yitirmiş hazine arazilerinin satışından 1 milyar TL, özelleştirme uygulamaları kapsamında ise 8,7 milyar TL gelir elde edileceği öngörülmektedir.

Merkezi yönetim bütçesi vergi dışı gelirlerinin 62,5 milyar TL ile GSYH'ya oran olarak 2014 yılı seviyesinin 0,9 puan aşağısında yüzde 3,2 düzeyinde olması beklenmektedir. Söz konusu gelişmede, 2014 yılında gerçekleşen ve tek seferlik gelir niteliğinde olan vergi dışı gelirlerin 2015 yılı tahminlerinde yer almaması belirleyici olmuştur.

2015 yılında faiz dışı harcamaların GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre 1 puan azalarak yüzde 21,5 düzeyine gerilemesi, faiz ödemelerinin ise yüzde 2,8 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, merkezi yönetim bütçe harcamalarının GSYH'ya oranının yüzde 24,3 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

2015 yılı personel giderleri ödeneğinin belirlenmesinde, genel maaş ve ücret artış oranının toplu sözleşmelerde öngörüldüğü üzere Ocak ve Temmuz dönemlerinde yüzde 3 olarak uygulanacağı dikkate alınmıştır. Ayrıca, 2015 yılında, merkezi yönetim kapsamındaki idarelere 40 bini kontenjan olmak üzere toplam 74 bin yeni personel alınması programlanmıştır. Bu çerçevede, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ve personel giderlerini karşılama yedek ödeneğini de içerecek şekilde toplam personel giderlerinin 2015 yılında önceki yıla göre 0,1 puan azalarak GSYH'ya oranla yüzde 7,2 olması beklenmektedir.

Tablo I: 42- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(Yüzde Değişim)		(Yüzde Dağılım)			(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
	2013	2014 (1)	2015 (2)	2014 (1)	2015 (2)	2013	2014 (1)	2015 (2)	2013	2014 (1)	2015 (2)
HARCAMALAR	**408 225**	**448 449**	**472 943**	**9,9**	**5,5**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**26,1**	**25,4**	**24,3**
01 - Personel Giderleri	96 235	109 717	119 170	14,0	8,6	23,6	24,5	25,2	6,1	6,2	6,1
02 - SGK Devlet Primi Giderleri	16 306	18 872	20 325	15,7	7,7	4,0	4,2	4,3	1,0	1,1	1,0
03 - Mal ve Hizmet Alım Giderleri	36 386	40 129	41 153	10,3	2,6	8,9	8,9	8,7	2,3	2,3	2,1
04 - Faiz Giderleri	49 986	50 223	54 000	0,5	7,5	12,2	11,2	11,4	3,2	2,8	2,8
05 - Cari Transferler	148 743	163 265	176 425	9,8	8,1	36,4	36,4	37,3	9,5	9,3	9,1
06 - Sermaye Giderleri	43 767	48 096	40 955	9,9	-14,8	10,7	10,7	8,7	2,8	2,7	2,1
07 - Sermaye Transferleri	7 666	7 462	6 798	-2,6	-8,9	1,9	1,7	1,4	0,5	0,4	0,3
08 - Borç Verme	9 135	10 684	10 545	17,0	-1,3	2,2	2,4	2,2	0,6	0,6	0,5
09 - Yedek Ödenekler	0	0	3 573			0,0	0,0	0,8	0,0	0,0	0,2
GELİRLER	**389 682**	**424 018**	**451 979**	**8,8**	**6,6**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**24,9**	**24,0**	**23,2**
1 - Genel Bütçe	**377 342**	**408 853**	**442 586**	**8,4**	**8,3**	**96,8**	**96,4**	**97,9**	**24,1**	**23,2**	**22,8**
01 - Vergi Gelirleri	326 169	351 607	389 501	7,8	10,8	83,7	82,9	86,2	20,8	19,9	20,0
02 - Vergi Dışı Gelirler	39 741	45 726	39 910	15,1	-12,7	10,2	10,8	8,8	2,5	2,6	2,1
03 - Sermaye Gelirleri	10 105	8 707	10 439	-13,8	19,9	2,6	2,1	2,3	0,6	0,5	0,5
04 - Alınan Bağış ve Yardımlar	1 326	2 813	2 736	112,1	-2,7	0,3	0,7	0,6	0,1	0,2	0,1
2 - Özel Büt. İda. ve Düz. Den. Kur.	**12 340**	**15 165**	**9 393**	**22,9**	**-38,1**	**3,2**	**3,6**	**2,1**	**0,8**	**0,9**	**0,5**
BÜTÇE DENGESİ	**-18 543**	**-24 431**	**-20 963**	**31,8**	**-14,2**				**-1,2**	**-1,4**	**-1,1**
Bilgi İçin:											
Faiz Dışı Harcamalar	358 239	398 226	418 943	11,2	5,2				22,9	22,6	21,5
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	31 443	25 792	33 037	-18,0	28,1				2,0	1,5	1,7
Program Tanımlı Faiz Dışı Bütçe Dengesi	13 790	8 643	20 739	-37,3	139,9				0,9	0,5	1,1

Not: Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelir fazlaları, bu kurumların toplam gelirlerinden düşülmüştür.
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

Cari nitelikli giderlerde tasarruf, verimsiz harcama programlarının tasfiyesi ile mevcut programların etkinliğinin artırılması hedefiyle uyumlu bir şekilde, 2015 yılında mal ve hizmet alım giderlerinin GSYH'ya oranla önceki yıla göre 0,2 puan gerileyerek yüzde 2,1 seviyesinde olacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede, savunma ve güvenlik giderlerinde reel artış öngörülmemekte; kırtasiye ve büro malzemesi alımları, temizlik hizmetleri, temsil, tanıtma ve personel taşıması hizmetlerinde tasarruf edilmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte, 2015 yılı içerisinde özel okul desteği programı kapsamında 0,6 milyar TL harcama yapılacağı tahmin edilmektedir.

Cari transferlerin 2015 yılında GSYH'ya oran olarak önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 9,1'e gerilemesi öngörülmektedir. Söz konusu gerilemede, sosyal güvenlik sistemi açık finansmanını da içeren sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderlerinin beklenen 0,2 puanlık düşüş etkili olmuştur. 2015 yılında sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderlerine 80,6 milyar TL, sosyal amaçlı transferler kalemine 9 milyar TL, tarımsal amaçlı transferlere 10 milyar TL, yerel yönetimlere ve fonlara 54,4 milyar TL kaynak ayrılmıştır. Ayrıca, 2015 yılında yapılacak genel seçimler nedeniyle ilgili Kanun gereği siyasi partilere yardım için 0,5 milyar TL; genel seçim giderlerine yönelik olarak 0,3 milyar TL ödenek öngörülmüştür.

2015 yılı sermaye giderleri tahmininde 2014 yılı başlangıç ödeneğinin GSYH içerisindeki payını esas alan bir yaklaşım benimsenmiştir. Böylece, sermaye giderlerinin 41 milyar TL ile GSYH'ya oranla yüzde 2,1 seviyesinde olması programlanmıştır. Büyük bakım onarım giderleri ile menkul mal alım giderlerinde tasarruf edilmesi hedeflenirken, bazı projeler için ilave kaynak öngörülmüştür.

Sermaye transferlerinin GSYH'ya oranının, 2015 yılında bir önceki yıla göre 0,1 puan azalarak yüzde 0,3 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu kapsamda; KÖYDES için 0,4 milyar TL, SUKAP için 0,6 milyar TL, SODES için 0,2 milyar TL, kalkınma ajansları için 0,4 milyar TL ve TÜBİTAK Ar-Ge projeleri için 1 milyar TL kaynak ayrılmıştır. Ayrıca, Ulaştırma, Haberleşme ve Denizcilik Bakanlığının bütçesinde TCDD tarafından kullanılmak üzere 2,4 milyar TL'lik ödenek tahsis edilmiştir.

2014 yılı borç verme kaleminin önceki yıla göre 0,1 puan azalarak GSYH'ya oranla yüzde 0,5 düzeyinde olması öngörülmektedir. 10,5 milyar TL olarak belirlenen borç verme ödeneğinin 5,7 milyar TL'sini KİT'lere yapılan sermaye transferleri, 3,4 milyar TL'sini ise öğrenim ve harç kredileri oluşturmaktadır.

1.3.1.2. Mahalli İdareler

a) Mevcut Durum

Mahalli idareler dengesi; il özel idareleri, belediyeler, büyükşehir belediyelerine bağlı idareler, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır.

2013 yılında, mahalli idare gelirleri, genel bütçe vergi payındaki reel artış ve özelleştirme hasılatının etkisiyle bir önceki yıla göre yüzde 18,5 oranında artarak 61,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Mahalli idare harcamaları ise, yerel seçimlerin etkisiyle yüzde 23,5 oranında artarak 63,6 milyar TL olmuştur. Böylece, 2012 yılında GSYH'nın yüzde 0,02'si düzeyinde fazla veren mahalli idareler dengesi, 2013 yılında GSYH'nın yüzde 0,15'i seviyesinde açık vermiştir.

6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı

Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, 2014 yerel seçimlerinden itibaren mahalli idarelerin mali ve idari yapısında önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Söz konusu Kanunla, büyükşehir statüsünde olan il sayısı 30'a yükselmiş, bu illerdeki il özel idareleri ile belde belediyeleri kapatılırken köyler mahalle statüsüne kavuşmuş ve tüm büyükşehir belediyelerinin hizmet alanı il sınırına eşitlenmiştir. Ayrıca, büyükşehir olmayan illerde de nüfusu 2.000'in altında olan belediyeler köye dönüştürülmüştür. Yapılan düzenlemeler sonrasında belediye sayısı 1.396'ya gerilerken yerel yönetimlerin genel bütçe vergi gelirlerinden aldıkları paylar da artırılmıştır.

2014 yılında, emlak vergisinde değerleme yılı olması ve 6360 sayılı Kanunun mahalli idarelerin genel bütçe vergi payını artırması mahalli idare gelirlerini olumlu etkilemiştir. Diğer taraftan, bazı belediye ve il özel idarelerinin kapatılmasının gelir tahsilatı üzerinde yol açtığı olumsuz etki ile 2013 yılındaki özelleştirme gelirlerinin oluşturduğu baz etkisinin ortadan kalkması sonucunda mahalli idare gelirlerinin 2013 yılındaki seviyesini koruyarak GSYH'ya oranla yüzde 3,91 olacağı tahmin edilmektedir.

2014 yılında yapılan yerel seçim öncesi artan borçlanma gereğinin tasarruf ihtiyacını artırması sonucunda, yatırım harcamalarının ve cari giderlerin reel olarak düşmesi, böylece mahalli idare harcamalarının, GSYH'ya oran olarak yüzde 3,91 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

Tablo I: 43- Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar

	2012	2013	2014(1)	2015(2)
		(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
Belediyeler	14 733	17 253	20 528	23 370
Büyükşehir Belediyeleri	9 814	11 437	16 059	19 337
İl Özel İdareleri	3 167	3 709	2 324	1 948
TOPLAM	**27 713**	**32 398**	**38 911**	**44 655**
		(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
Belediyeler	1,04	1,10	1,16	1,20
Büyükşehir Belediyeleri	0,69	0,73	0,91	0,99
İl Özel İdareleri	0,22	0,24	0,13	0,10
TOPLAM	**1,96**	**2,07**	**2,21**	**2,30**

(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

b) 2015 Yılı Hedefleri

2015 yılında, mahalli idare gelirlerinin 78,7 milyar TL, harcamalarının ise 80,8 milyar TL olarak gerçekleşmesi ve mahalli idare dengesinin 2,1 milyar TL açık vermesi öngörülmektedir.

Merkezi yönetim bütçesinden aktarılan payların artırılmasının ve idari konsolidasyonla öngörülen tasarrufun olumlu etkisine rağmen, büyükşehir statüsündeki belediyelerde özellikle alan genişlemesi kaynaklı yeniden yapılanmanın ortaya çıkardığı mali yükün 2015 yılında bütçe dengelerini olumsuz etkileyeceği tahmin edilmektedir.

Tablo I: 44- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1)

	2012	2013	2014(2)	2015(3)
		(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
GELİRLER	**51 745**	**61 328**	**68 927**	**78 722**
1.Vergiler	34 610	40 530	48 723	56 277
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	6 395	7 165	7 712	7 902
3.Faktör Gelirleri (Net)	10 740	12.370	12 492	13 851
4.Sermaye Transferi (Net)	0	1.263	0	692
HARCAMALAR	**51 525**	**63 622**	**68 980**	**80 847**
1.Cari Giderler	32 396	38 379	41 226	46 562
2.Yatırım Harcamaları	15 200	22 627	23 086	29 735
a.Sabit Sermaye	15 192	22 624	23 072	29 720
b.Stok Değişimi	8	3	14	15
3.Cari Transferler	3 354	3 891	4 862	5 222
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	169	-1 275	-1 616	-672
5.Sermaye Transferi (Net)	405	0	1 422	0
GELİR-GİDER FARKI	**220**	**-2 293**	**-53**	**-2 125**
		(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
GELİRLER	**3,65**	**3,92**	**3,91**	**4,05**
1.Vergiler	2,44	2,59	2,76	2,89
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	0,45	0,46	0,44	0,41
3.Faktör Gelirleri (Net)	0,76	0,79	0,71	0,71
4.Sermaye Transferi (Net)	0,00	0,08	0,00	0,04
HARCAMALAR	**3,64**	**4,06**	**3,91**	**4,16**
1.Cari Giderler	2,29	2,45	2,34	2,39
2.Yatırım Harcamaları	1,07	1,45	1,31	1,53
a.Sabit Sermaye	1,07	1,45	1,31	1,53
b.Stok Değişimi	0,00	0,00	0,00	0,00
3.Cari Transferler	0,24	0,25	0,28	0,27
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	0,01	-0,08	-0,09	- 0,03
5.Sermaye Transferi (Net)	0,03	0,00	0,08	0,00
GELİR-GİDER FARKI	**0,02**	**-0,15**	**0,00**	**-0,11**

(1) İl özel idareleri, belediyeler, İLBANK, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve büyükşehir belediyelerine bağlı idareleri kapsamaktadır.
(2) Gerçekleşme Tahmini
(3) Program

1.3.1.3. Döner Sermayeli İşletmeler

a) Mevcut Durum

Döner sermayeli işletmeler tanımı içinde yer alan kurumlar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idarelere bağlı olarak faaliyet gösteren işletmeler yer almaktadır. İkinci grupta ise bu işletmelerin dışında kalan ve kendi özel bütçeleri olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Milli Piyango İdaresi ve Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü bulunmaktadır.

Tablo I: 45- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi

	2012	2013	2014 (1)	2015(2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
A. Gelirler	**34 623**	**38 596**	**42 625**	**46 580**
- İşletme Gelirleri	34 059	38 110	42 114	46 114
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	564	486	511	466
- Bütçe Transferleri	0	0	0	0
B. Giderler	**34 072**	**36 724**	**41 977**	**45 735**
- İşletme Giderleri	32 509	36 586	40 491	44 281
- Yatırım Harcamaları	1 374	1 415	1 521	2 038
- Stok Artışı	473	- 324	221	201
- Sabit Kıymet Artışı	- 807	-1 417	- 792	-1 376
- Dolaysız Vergiler	71	38	55	61
- Fonlara Transferler	452	426	481	530
C. Gelir-Gider Farkı	**550**	**1 872**	**648**	**845**
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)			
A. Gelirler	**2,44**	**2,47**	**2,42**	**2,40**
- İşletme Gelirleri	2,40	2,43	2,39	2,37
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,04	0,03	0,03	0,02
- Bütçe Transferleri	0,00	0,00	0,00	0,00
B. Giderler	**2,40**	**2,35**	**2,38**	**2,35**
- İşletme Giderleri	2,29	2,34	2,30	2,28
- Yatırım Harcamaları	0,10	0,09	0,09	0,10
- Stok Artışı	0,03	-0,02	0,01	0,01
- Sabit Kıymet Artışı	-0,06	-0,09	-0,04	-0,07
- Dolaysız Vergiler	0,01	0,00	0,00	0,00
- Fonlara Transferler	0,03	0,03	0,03	0,03
C. Gelir-Gider Farkı	**0,04**	**0,12**	**0,04**	**0,04**
Bilgi İçin: Dönem Kârı/GSYH (Yüzde)	0,08	0,06	0,06	0,06

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

GSYH'ya oran olarak, 2013 yılında yüzde 0,12 düzeyinde olan döner sermayeli işletmelerin gelir-gider farkının 0,08 puan kötüleşerek 2014 yılında yüzde 0,04 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Döner sermayeli işletmelerin dönem kârı 2013 yılında GSYH'nın yüzde 0,06'sı düzeyinde gerçekleşmiş olup bu oranın 2014 yılında da aynı seviyede gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

b) 2015 Yılı Hedefleri

2015 yılında GSYH'ya oran olarak, döner sermayeli işletmelerin gelir–gider farkının yüzde 0,04, dönem kârının ise yüzde 0,06 civarında gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

1.3.1.4. Sosyal Güvenlik Kuruluşları

a) Mevcut Durum

Sosyal güvenlik kuruluşları kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve İşsizlik Sigortası Fonu yer almaktadır. Sosyal güvenlik kuruluşları gelir-gider dengesine, İŞKUR'un sadece yatırımı dâhil edilmekte olup İşsizlik Sigortası Fonu dengesi ayrı bir tabloda gösterilmektedir.

Tablo I: 46- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi

	2012	2013	2014 (1)	2015 (2)
		(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
A. Gelirler	**133 568**	**158 381**	**178 269**	**198 886**
- Prim Tahsilatları	100 831	120 350	134 355	151 474
B. Giderler	**155 877**	**178 056**	**198 711**	**217 005**
- Sigorta Ödemeleri	106 418	120 397	136 415	152 212
- Sağlık Giderleri	44 151	49 938	54 906	57 073
- Yatırım Harcamaları (3)	120	182	176	264
C. Gelir-Gider Farkı	**-22 309**	**-19 675**	**-20 443**	**-18 119**
D. Bütçe Transferleri	**22 218**	**20 385**	**20 443**	**18 119**
- Bütçe Transferleri (4)	63 684	71 793	77 392	80 629
E. Finansman Açığı	**91**	**- 709**	**0**	**0**
		(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
A. Gelirler	**9,43**	**10,12**	**10,11**	**10,23**
- Prim Tahsilatları	7,12	7,69	7,62	7,79
B. Giderler	**11,00**	**11,38**	**11,27**	**11,16**
- Sigorta Ödemeleri	7,51	7,69	7,73	7,83
- Sağlık Giderleri	3,12	3,19	3,11	2,93
- Yatırım Harcamaları (3)	0,01	0,01	0,01	0,01
C. Gelir-Gider Farkı	**-1,57**	**-1,26**	**-1,16**	**-0,93**
D. Bütçe Transferleri	**1,57**	**1,30**	**1,16**	**0,93**
- Bütçe Transferleri (4)	4,49	4,59	4,39	4,15
E. Finansman Açığı	**0,01**	**-0,05**	**0,00**	**0,00**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program
(3) İŞKUR'un sadece yatırım harcaması dahil olup gelir-gider farkının değişmemesi amacıyla toplam gelire yatırım bedeli kadar ekleme yapılmıştır.
(4) Faturalı ödemeler, ek karşılıklar, devlet katkısı, emeklilere yapılan ek ödeme, prim teşviklerinden kaynaklanan transferler ve prim ödeme gücü olmayanların GSS primleri dâhil edilmiştir.

2014 yılında, yapılandırma uygulamasından beklenen ek gelire rağmen, yapılandırma beklentilerine bağlı olarak cari prim gelirlerinin daha fazla azalmasının etkisiyle bir önceki yıla göre GSYH'ya oran olarak prim tahsilatlarının düşmesi beklenmektedir. Diğer taraftan, devlet katkısı ve diğer gelirlerde görülen artışların neticesinde SGK'nın toplam gelirlerinin GSYH'ya oran olarak önemli bir değişiklik göstermemesi öngörülmektedir. 2014 yılında GSYH'ya oran olarak toplam giderlerde yaşanması beklenen azalmada özellikle sağlık harcamalarındaki ve diğer giderlerdeki düşüş etkili olmuştur. Bunun sonucunda, 2014 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik bütçe transferlerinin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 4,4 seviyesine ulaşması beklenmektedir.

2014 yılında bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına faturalı ödemeler, ek karşılıklar, devlet katkısı, emeklilere yapılan ek ödeme, prim teşviklerinden kaynaklanan transferler ile prim ödeme gücü olmayanların GSS primleri dâhil olmak üzere 77,4 milyar TL transfer yapılacağı tahmin edilmektedir.

İşçi, esnaf ve çiftçi emekli aylıkları, 2014 yılı Ocak ayında yüzde 3,27, Temmuz

ayında ise yüzde 5,7 oranında artırılmıştır. Memur maaşları ve memur emekli aylıkları ise, 2014 yılı Ocak ayında yüzde 0,27'lik enflasyon farkına ek olarak brüt 175 TL tutarında artırılmıştır. Kamu görevlileri ile yapılan toplu sözleşme hükümlerine göre Temmuz ayında memur maaşları ve memur emekli aylıklarına herhangi bir artış yapılmamıştır.

Sosyal güvenlik prim gelirlerini etkileyen en temel parametrelerden biri olan asgari ücret, 2014 yılı Ocak ayında yüzde 4,85 oranında artışla brüt 1.071 TL'ye, 2014 yılı Temmuz ayında ise yüzde 5,88 oranında artışla brüt 1.134 TL'ye yükseltilmiştir.

11/09/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6552 sayılı Kanunla sosyal güvenlik sistemini ilgilendiren düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu Kanunla, 2014 yılı Nisan ayı ve önceki aylara ilişkin SGK prim alacaklarının yeniden yapılandırılması ve yapılandırılan alacakların 3 yıla kadar taksitler halinde ödenmesi düzenlenmiştir. Ayrıca yapılandırılan alacakların, il özel idareleri, belediyeler ve bunlara bağlı müstakil bütçeli ve kamu tüzel kişiliğini haiz kuruluşlarca 6 yıla kadar, Türkiye'de faaliyet gösteren spor kulüplerince de 7 yıla kadar taksitler halinde ödenmesi imkânı getirilmiştir.

6552 sayılı Kanunla, 13/05/2014 tarihinde Soma'da meydana gelen maden faciasında hayatını kaybedenler, hayatını kaybedenlerin yakınları ve maden işçileriyle ilgili olarak 5510 sayılı Kanunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre maden işlerinin yeraltı işlerinde çalışanlar için emeklilik yaş şartı 55'ten 50'ye indirilmiş, hayatını kaybedenlerin 5510 sayılı Kanundan kaynaklanan her türlü borçları terkin edilmiş, hak sahiplerine 5510 sayılı Kanunda öngörülen şartlar aranmaksızın aylık bağlanmış ve hayatını kaybeden sigortalının ailesinden bir kişiye kamuda istihdam olanağı getirilmiştir.

Yine aynı Kanunla, kadınlar için doğum sonrası dönemde alınan iki yıllık ücretsiz izinlerine istinaden verilen borçlanabilme hakkı iki dönemden üç döneme, SGK tarafından finansmanı sağlanan yardımcı üreme yöntemi tedavileri için iki olan maksimum yararlanma hakkı üçe çıkarılmış; prime esas kazancın üst sınırı sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri için asgari ücretin 6,5 katından 3 katına indirilmiştir. Ayrıca ev hizmetlerinde çalışanlar için sigortalılık kapsamı genişletilmiştir. Bunun yanı sıra genel sağlık sigortası tescili yapılmış olup da gelir testine hiç başvurmayanlara Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içerisinde gelir testine başvurmaları halinde genel sağlık sigortası primlerini yapılan gelir testi sonucuna göre tescil başlangıç tarihinden itibaren yeniden tahakkuk ettirme imkânı verilmiştir.

Hizmet akdiyle çalışanlar için prim teşvikleri kapsamında merkezi yönetim bütçesinden SGK'ya 2013 yılında 7,3 milyar TL transfer yapılmış olup, 2014 yılında 8,6 milyar TL transfer yapılması beklenmektedir.

2013 yılında SGK ilaç ve tedavi harcamaları, sırasıyla 15,6 ve 33,5 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2014 yılında ise, SGK ilaç ve tedavi harcamalarının sırasıyla 17,4 ve 36,6 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

25/07/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Sağlık Uygulama Tebliği ile 01/10/2014 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, yüzde 10 olan eşdeğer ilaç bandı, 15 farklı eşdeğer ilaç grubu için kaldırılarak taban birim fiyat uygulamasına geçilmiştir.

Kayıt dışı istihdamın önlenmesine ilişkin uygulamalar kapsamında 2013 yılında 196 bin çalışan, 42 bin emekli ve 25 bin işyerinin, 2014 yılının ilk sekiz ayında ise 128 bin çalışan, 10 bin emekli ve 15 bin işyerinin tescilsiz olarak faaliyette bulunduğu tespit edilmiştir.

29/01/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan İşsizlik Sigortası Fonu Kaynaklarının Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle İşsizlik Sigortası Fonuna ait portföyün sadece kamu sermayeli bankalarda değerlendirilmesi ve Fonun yatırım araçları arasından yatırım fonlarının çıkarılması kararlaştırılmıştır.

2014 yılında GSYH'ya oran olarak İşsizlik Sigortası Fonu prim gelirlerinin yüzde 0,37, faiz gelirlerinin yüzde 0,35, Fona yapılan devlet katkısının ise yüzde 0,12 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, Fonun toplam gelirlerinin GSYH'nın yüzde 0,85'i seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Fonun 2014 yılı toplam giderlerinin 4,5 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 0,26'sına ulaşması beklenmektedir. 2014 yılının ilk dokuz ayında aylık ortalama 257 bin kişi işsizlik ödeneği almış olup 2014 yılı işsizlik ödeneği giderlerinin 1,7 milyar TL düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Tablo I: 47- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oran, Yüzde)			
	2012	2013	2014 (1)	2015 (2)	2012	2013	2014 (1)	2015 (2)
A. Gelirler	**11 592**	**12 734**	**14 981**	**16 677**	**0,82**	**0,81**	**0,85**	**0,86**
- Prim Gelirleri	4 629	5 804	6 474	7 080	0,33	0,37	0,37	0,36
- Devlet Katkısı	1 543	1 935	2 152	2 360	0,11	0,12	0,12	0,12
- Faiz Gelirleri	5 267	4 800	6 157	7 028	0,37	0,31	0,35	0,36
B. Giderler	**3 951**	**3 545**	**4 545**	**5 359**	**0,28**	**0,23**	**0,26**	**0,28**
- Sigorta Giderleri (3)	981	1 293	1 694	1 826	0,07	0,08	0,10	0,09
- MYB'ye Transferler (4)	1 335	76	0	0	0,09	0,00	0,00	0,00
- Diğer Giderler	1 634	2 177	2 852	3 533	0,12	0,14	0,16	0,18
C. Gelir-Gider Farkı	**7 641**	**9 189**	**10 436**	**11 319**	**0,54**	**0,59**	**0,59**	**0,58**
D. Toplam Fon Varlığı	**61 168**	**70 357**	**80 793**	**92 112**	**4,32**	**4,50**	**4,58**	**4,74**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program
(3) İşsizlik ödeneği, kısa çalışma ödeneği ve ücret garanti fonu giderleri dâhil edilmiştir.
(4) İşsizlik Sigortası Fonundan GAP kapsamındaki yatırımlar öncelikli olmak üzere ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik altyapı yatırımlarının finansmanı için merkezi yönetim bütçesine yapılacak transfer rakamı bu kalemde gösterilmektedir.

2014 yılında toplam Fon varlığının 80,8 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 4,6'sına ulaşacağı tahmin edilmektedir.

b) 2015 Yılı Hedefleri

Asgari ücretin 2015 yılı Ocak ve Temmuz aylarında yüzde 3 oranında, Devredilen SSK ve Devredilen Bağ-Kur emekli aylıklarının ise önceki altı aylık enflasyon tahminine göre Ocak ve Temmuz aylarında sırasıyla yüzde 3,45 ve yüzde 3,63 oranında artırılması öngörülmüştür.

Kamu görevlileriyle yapılan toplu sözleşme hükümlerine göre memur maaşları ve memur emekli aylıklarının 2015 yılının Ocak ayında yüzde 3 ve oluşacağı tahmin edilen yüzde 0,63'lük enflasyon farkı nedeniyle Temmuz ayında yüzde 3,63 oranında artırılması öngörülmüştür.

2015 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 198,9 milyar TL, toplam giderlerinin 217 milyar TL ve gelir-gider açığının 18,1 milyar TL olması öngörülmüştür. GSYH'ya oran olarak, gelirlerin yüzde 10,23, giderlerin yüzde 11,16 ve açığın yüzde 0,93 olması hedeflenmiştir.

2015 yılında SGK'ya faturalı ödemeler, ek karşılıklar, emeklilere yapılan ek ödeme, devlet katkısı, prim teşviklerinden kaynaklanan transferler ile prim ödeme gücü olmayanların GSS primi de dahil olmak üzere toplam 80,6 milyar TL tutarında ve GSYH'nın yüzde 4,15'i oranında bütçe transferi yapılması öngörülmektedir.

2015 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirinin GSYH'nın yüzde 0,36'sı, faiz gelirinin GSYH'nın yüzde 0,36'sı, Fona yapılan devlet katkısının ise GSYH'nın yüzde 0,12'si oranında gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Fonun toplam giderlerinin GSYH'nın yüzde 0,28'i oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, 2015 yılında toplam Fon varlığının 92,1 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 4,7'sine ulaşması hedeflenmektedir.

1.3.1.5. Fonlar

a) Mevcut Durum

Fon dengesi kapsamı, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonundan meydana gelmektedir.

Fonların gelirlerinin 2014 yılında 8,9 milyar TL, giderlerinin ise 9,2 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, fon sistemi finansman açığının 0,3 milyar TL olması öngörülmektedir.

2014 yılında özelleştirme uygulamaları sonucunda Özelleştirme Fonuna 8,5 milyar TL nakit girişi beklenmektedir.

b) 2015 Yılı Hedefleri

2015 yılında Özelleştirme Fonunun 8,6 milyar TL tutarında özelleştirme geliri elde etmesi beklenmektedir.

2015 yılında fon gelirlerinin 10,1 milyar TL, fon giderlerinin 8,1 milyar TL, fon sistemi finansman fazlasının 2 milyar TL olması hedeflenmiştir.

Tablo I: 48- Fon Gelir ve Giderleri (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
	2012	2013	2014 (2)	2015 (3)
A. Fon Gelirleri	**10 997**	**7 384**	**8 915**	**10 088**
- Vergi Gelirleri	5 484	5 947	6 858	7 623
- Vergi Dışı Normal Gelirler	931	1 426	1 975	2 231
- Faktör Gelirleri (Net)	98	11	82	93
- Cari Transferler (Net)	0	0	0	0
- Sermaye Transferleri (Net)	4 484	0	0	141
B. Fon Giderleri	**4 524**	**9 990**	**9 225**	**8 109**
- Cari Giderler	1 782	2 418	3 158	3 476
- Faktör Giderleri (Net)	0	0	0	0
- Sabit Sermaye Yatırımları	0	0	0	0
- Cari Transferler (Net)	2 742	3 422	4 161	4 633
- Sermaye Transferleri (Net)	0	4 151	1 905	0
C. Gelir-Gider Farkı	**6 473**	**-2 607**	**- 309**	**1 979**
D. Finansman	**-6 473**	**2 607**	**309**	**-1 979**
- Dış Borç Kullanımı	0	0	0	0
- Dış Borç Ödemesi	-25	-5	-1	-1
- İç Borç - Alacak İlişkisi (Net)	-197	-45	23	63
- Kasa - Banka Değişimi	-6 251	2 656	286	-2 042
Bilgi İçin:				
- Özelleştirme Gelirleri	6 193	10 677	8 500	8 592

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir. (2) Gerçekleşme Tahmini (3) Program

1.3.2. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

a) Mevcut Durum

2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 233 sayılı KHK kapsamında faaliyet gösteren 18 KİT ile özelleştirme programında bulunan ve yüzde 50'den fazla kamu payı olan TEDAŞ, TDİ, TÜRKŞEKER, Sümer Holding ve tta Gayrimenkul A.Ş. KİT dengesi kapsamında izlenmektedir. Kamunun mal ve hizmet üretimindeki payının azaltılması yönünde izlenen ekonomi politikaları neticesinde KİT'lerin yıllar itibarıyla sayısı ve ekonomi içerisindeki payı azalmıştır. KİT'lerin ürettiği katma değerin GSYH'ya oranının 2000 yılındaki yüzde 3,5 seviyesinden, 2014 yılında yüzde 0,7 seviyesine gerilemesi beklenmektedir. Buna paralel olarak 2000 yılı sonunda 435 bin olan KİT'lerde istihdam edilen personel sayısı, 2014 yılında 124 bine düşmüştür.

Özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dâhil 2013 yılında GSYH'nın yüzde 0,29'u oranında finansman fazlası oluşturan KİT'lerin, 2014 yılında yüzde 0,21 oranında finansman açığı vereceği tahmin edilmektedir. Bütçeden ve Özelleştirme Fonundan yapılan transferlerdeki bir önceki yıla göre 3,1 milyar TL'lik artışa rağmen meydana gelen bu açığın nedenleri arasında; kuraklık nedeniyle hidroelektrik santrallerin üretimindeki azalma, döviz kurundaki yükselişin elektrik ve doğal gaz fiyatlarına Ekim ayına kadar yansıtılamaması ile elektrik iletim altyapısı ve petrol arama faaliyetlerindeki yatırım artışları sayılabilir.

Özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dâhil KİT'lerin 2014 yılında 521 milyon TL dönem zararı ve 4,2 milyar TL faiz dışı açık oluşturması beklenmektedir.

Söz konusu kuruluşlara nakit olarak 11,9 milyar TL sermaye transferi, 1,9 milyar TL görev zararı ödemesi yapılması ve bu kuruluşların yatırım harcamasının 9 milyar TL olması beklenmektedir.

Stratejik yönetim anlayışını yerleştirmeye yönelik başlatılan faaliyetler kapsamında ilk beş yıllık stratejik plan dönemleri sona eren KİT'ler yeni stratejik planlarını hazırlamaktadır. KİT'lerde stratejik planlarla ilişkili olarak hazırlanması gereken performans programları ve performans değerlendirme raporları ilk stratejik plan dönemi sonunda gelişme kaydedilmesi gereken bir alan olarak görülmektedir. Diğer taraftan, KİT'lerde iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin kurulmasına yönelik eylem planlarının uygulanmasına devam edilmektedir.

Döviz kurunun program tahminlerinin üzerinde gerçekleşmesinin etkisiyle doğal gaz alım maliyetleri yükselen BOTAŞ, yıl içerisinde doğal gaz alım satım faaliyetinden zarar etmiştir. Satış fiyatları 2014 yılı Ekim ayı başında yüzde 9 artırılmasına rağmen ortalama doğal gaz satış fiyatları ile alım maliyetlerinin dengelenmesi ihtiyacı devam etmektedir.

İhtiyaç sahiplerine bedelsiz kömür dağıtımı uygulaması karşılığında TKİ ve TTK'ya 2014 yılında 678 milyon TL görev zararı ödemesi yapılması beklenmektedir. 2014 yılında bu kapsamda yaklaşık 2 milyon ton kömür dağıtılacağı tahmin edilmektedir.

2014 yılında yağışların yetersizliği nedeniyle hidroelektrik santrallerin üretimindeki düşüşün termik santrallerdeki üretimin artırılmasıyla telafi edilmesi, EÜAŞ'ın üretim maliyetlerini yükseltmiştir. Bunun yanı sıra programlanan fiyat ayarlamalarının yıl içerisinde yapılmaması ve yakıt birim maliyetlerindeki artış neticesinde EÜAŞ'ın 2014 yılını dönem zararıyla kapatması beklenmektedir.

TMO, kuraklık nedeniyle yüksek gerçekleşen piyasa fiyatlarını dikkate alarak 2014-2015 alım döneminde buğdaya ilişkin alım fiyatı açıklamamıştır. Bu dönemde mısır alım fiyatı ise 680 TL/ton olarak belirlenmiştir.

TİGEM, özellikle kuraklık ve don olayları nedeniyle, 2014 yılında buğday tohumu başta olmak üzere toplam üretim ve satış hedefini gerçekleştirememiştir. Bunun sonucunda dönem kârında program hedefine göre yaklaşık 160 milyon TL'lik bir azalma beklenmektedir. Bu durum yeniden yapılandırma çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen sulama ve mekanizasyon yatırımlarının geri dönüş süresini uzatmıştır.

ÇAYKUR'un 2014 yılında satış miktarı artmış olmasına rağmen, yüksek stok ve personel maliyetlerinin karşılanabilmesi için sermaye transferi ihtiyacı devam etmektedir.

Maliyetlerin yükselmesine karşın satış fiyatlarının buna uygun belirlenememesi nedeniyle zarar eden Et ve Süt Kurumunun (ESK) 2014 yılında finansman ihtiyacı artmıştır. Bunun yanı sıra 26/08/2014 tarihli ve 2014/T-14 sayılı YPK Kararıyla onaylanan Ana Statüyle ESK'nın faaliyet alanı süt ve süt ürünlerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

6461 sayılı Kanunla iktisadi devlet teşekkülü haline getirilen TCDD'nin altyapı işletmeciliğini ve taşımacılık faaliyetlerini ayrıştıracak şekilde yeniden yapılandırma çalışmaları devam etmektedir. 25/07/2014 tarihinde faaliyete geçen Ankara-İstanbul Yüksek Hızlı Tren (YHT) hattı ile toplam YHT hattı uzunluğu 1.196 km olmuş ve YHT yolcu sayısı ve hasılatında artış meydana gelmiştir.

Satış ve devir işlemi tamamlanan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 2013 yılında 12,5 milyar ABD doları iken, 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 1,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, ihalesi tamamlanmış olup onay veya sözleşme imza aşamasında bulunan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı ise 9 milyar ABD dolarıdır.

Tablo I: 49- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeci KİT Finansman Dengesi

	2013	2014 (1)	2015 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
A. GELİRLER	124 542	131 636	120 045
I. İşletme Gelirleri	112 644	118 274	106 187
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	101 009	109 907	98 431
2. Diğer Gelirler	11 635	8 367	7 756
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	4 554	4 344	4 424
1. Amortismanlar	3 512	4 000	4 209
2. Karşılıklar ve Kur Farkları	1 041	344	215
III. Bütçe Transferleri	7 345	9 019	9 434
B. GİDERLER	123 069	139 150	119 586
I. İşletme Giderleri	106 975	119 918	105 935
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	92 153	107 440	93 594
2. Diğer Giderler	14 822	12 478	12 341
II. Yatırım Harcamaları	7 386	8 925	11 061
III. Stok Artışı	515	161	- 871
IV. Sabit Kıymet Artışı	144	1 819	269
V. Dolaysız Vergiler	2 684	1 891	1 331
VI. Temettü Ödemeleri	4 488	5 313	1 709
VII. İştiraklere Sermaye Transferi	876	1 123	152
C. GELİR-GİDER FARKI	1 473	-7 514	459
D. FİNANSMAN	-1 473	7 514	- 459
I. Kasa Banka Değişimi	-1 385	4 496	-1 292
II. İç Borçlanma (Net)	-1 382	3 882	- 202
III. Dış Borçlanma (Net)	1 293	- 864	1 035
	(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)		
A. GELİRLER	7,96	7,46	6,17
I. İşletme Gelirleri	7,20	6,71	5,46
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	6,45	6,23	5,06
2. Diğer Gelirler	0,74	0,47	0,40
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,29	0,25	0,23
1. Amortismanlar	0,22	0,23	0,22
2. Karşılıklar ve Kur Farkları	0,07	0,02	0,01
III. Bütçe Transferleri	0,47	0,51	0,49
B. GİDERLER	7,86	7,89	6,15
I. İşletme Giderleri	6,83	6,80	5,45
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	5,89	6,09	4,81
2. Diğer Giderler	0,95	0,71	0,63
II. Yatırım Harcamaları	0,47	0,51	0,57
III. Stok Artışı	0,03	0,01	-0,04
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,01	0,10	0,01
V. Dolaysız Vergiler	0,17	0,11	0,07
VI. Temettü Ödemeleri	0,29	0,30	0,09
VII. İştiraklere Sermaye Transferi	0,06	0,06	0,01
C. GELİR-GİDER FARKI	0,09	-0,43	0,02
D. FİNANSMAN	-0,09	0,43	-0,02
I. Kasa Banka Değişimi	-0,09	0,25	-0,07
II. İç Borçlanma (Net)	-0,09	0,22	-0,01
III. Dış Borçlanma (Net)	0,08	-0,05	0,05

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

Tablo I: 50- Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi

	2013	2014 (1)	2015 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
A. GELİRLER	7 404	8 307	4 927
I. İşletme Gelirleri	3 531	3 287	3 605
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	2 819	3 065	3 385
2. Diğer Gelirler	712	221	220
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	537	283	291
1. Amortismanlar	289	278	289
2. Karşılıklar ve Kur Farkları	248	5	3
III. Bütçe ve Fon Transferleri	3 336	4 737	1 031
B. GİDERLER	4 352	4 458	5 162
I. İşletme Giderleri	8 286	4 015	4 267
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	2 811	2 807	3 114
2. Diğer Giderler	5 475	1 208	1 153
II. Yatırım Harcamaları	122	93	104
III. Stok Artışı	- 316	177	170
IV. Sabit Kıymet Artışı	-3 741	173	621
V. Dolaysız Vergiler	0	0	0
VI. Temettü Ödemeleri	0	0	0
VII. İştiraklere Sermaye Transferi	0	0	0
C. GELİR-GİDER FARKI	3 052	3 849	- 235
D. FİNANSMAN	-3 052	-3 849	235
I. Kasa Banka Değişimi	632	- 2	1
II. İç Borçlanma (Net)	-3 823	-3 847	230
III. Dış Borçlanma (Net)	139	0	5
	(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)		
A. GELİRLER	0,47	0,47	0,25
I. İşletme Gelirleri	0,23	0,19	0,19
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	0,18	0,17	0,17
2. Diğer Gelirler	0,05	0,01	0,01
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,03	0,02	0,01
1. Amortismanlar	0,02	0,02	0,01
2. Karşılıklar ve Kur Farkları	0,02	0,00	0,00
III. Bütçe ve Fon Transferleri	0,21	0,27	0,05
B. GİDERLER	0,28	0,25	0,27
I. İşletme Giderleri	0,53	0,23	0,22
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	0,18	0,16	0,16
2. Diğer Giderler	0,35	0,07	0,06
II. Yatırım Harcamaları	0,01	0,01	0,01
III. Stok Artışı	-0,02	0,01	0,01
IV. Sabit Kıymet Artışı	-0,24	0,01	0,03
V. Dolaysız Vergiler	0,00	0,00	0,00
VI. Temettü Ödemeleri	0,00	0,00	0,00
VII. İştiraklere Sermaye Transferi	0,00	0,00	0,00
C. GELİR-GİDER FARKI	0,20	0,22	-0,01
D. FİNANSMAN	-0,20	-0,22	0,01
I. Kasa Banka Değişimi	0,04	0,00	0,00
II. İç Borçlanma (Net)	-0,24	-0,22	0,01
III. Dış Borçlanma (Net)	0,01	0,00	0,00

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

Tablo I: 51- KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler

	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Hariç Toplam			Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Dâhil Toplam		
	2013	2014 (1)	2015 (2)	2013	2014 (1)	2015 (2)
Toplam Personel Sayısı	112 481	110 731	108 762	125 671	123 800	121 238
- Memur ve Sözleşmeli Personel	47 821	47 568	47 456	50 757	50 564	50 288
- İşçi	64 660	63 163	61 306	74 914	73 237	70 950
Toplam Personel Harcamaları (3)	6 906	7 103	7 418	7 793	7 965	8 311
- Memur ve Sözleşmeli Personel	2 541	2 614	2 732	2 700	2 795	2 924
- İşçi	4 365	4 489	4 686	5 093	5 170	5 387
Mal ve Hizmet Satış Hasılatı (3)	101 009	109 907	98 431	103 828	112 973	101 816
Görev Zararı Tahakkukları (3)	2 478	1 852	1 682	2 478	1 852	1 682
İşletme Faaliyet Kâr – Zararı (3)	6 520	-1 177	758	5 913	-1 570	344
Faiz Ödemeleri (3)	212	225	256	238	295	325
Dönem Kâr – Zararı (3)	8 147	208	1 934	3 392	- 521	1 273
Faktör Gelirleri (3)	10 222	2 700	4 676	6 004	2 254	4 306
Temettü Ödemeleri (3)	4 488	5 313	1 709	4 488	5 313	1 709
Sabit Sermaye Yatırımları (3)	7 386	8 925	11 061	7 508	9 018	11 165
Bütçe ve Fon Transferleri (3)	7 345	9 019	9 434	10 681	13 756	10 465
Borçlanma Gereği* (3)	-1 473	7 514	- 459	-4 526	3 665	- 224
Borçlanma Gereği* (3) (4)	5 871	16 533	8 975	6 155	17 421	10 240
Borçlanma Gereği* (3) (5)	- 845	8 066	- 32	-3 901	4 175	163
Borçlanma Gereği*/GSYH (Yüzde)	-0,09	0,43	-0,02	-0,29	0,21	-0,01
Borçlanma Gereği* (4)/GSYH (Yüzde)	0,38	0,94	0,46	0,39	0,99	0,53
Borçlanma Gereği* (5)/GSYH (Yüzde)	-0,05	0,46	0,00	-0,25	0,24	0,01
Personel Harcamaları/Hasılat (Yüzde)	6,84	6,46	7,54	7,51	7,05	8,16
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	0,21	0,20	0,26	0,23	0,26	0,32

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı
(*) (-) işareti finansman fazlasını göstermektedir.
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program
(3) Cari Fiyatlarla, Milyon TL
(4) Bütçe ve Özelleştirme Fonu transferleri hariçtir.
(5) Faiz gelir ve gideri hariçtir.

EÜAŞ'a ait bazı akarsu santralleri, Kemerköy, Yeniköy, Yatağan ve Çatalağzı termik santralleri ile Kemerköy Liman Sahası, TCDD'ye ait Derince Limanı, TDİ'ye ait Fenerbahçe-Kalamış Yat Limanı ile Milli Piyango İdaresine ait şans oyunları lisans hakkının devrine ilişkin Özelleştirme Yüksek Kurulu onayları alınmış ve devir sözleşmeleri imza aşamasına gelinmiştir.

EÜAŞ'a ait linyit santrallerinin yakıt kaynaklarıyla birlikte özelleştirilmesi uygulamasına devam edilerek Orhaneli ve Tunçbilek termik santrallerinin Bursa Linyit İşletmesiyle birlikte bir bütün halinde özelleştirilmesi için ihaleye çıkılmıştır. Ayrıca Soma B Termik Santrali ile çeşitli kuruluşlara ait taşınmazlar için özelleştirme ihale ilanları yayımlanmıştır.

b) 2015 Yılı Hedefleri

2015 yılında özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dâhil KİT sisteminin finansman fazlasının GSYH'ya oranı yüzde 0,01 olarak programlanmıştır. Bu hedefe ulaşılabilmesi; Genel Yatırım ve Finansman Programında öngörülen fiyat politikalarının gerçekleştirilmesi, tarım KİT'lerinde alım miktar ve fiyatlarının öngörülenin üstünde stok artışına yol açmayacak şekilde tespit edilmesi, yatırım harcamalarının belirlenen seviyede kalması ve bütçeden yapılacak transferlerin gerçekleştirilmesiyle mümkün olabilecektir.

KİT'ler, 2015 yılı başından itibaren bağımsız denetime tâbi olacak ve finansal raporlarını Türkiye Muhasebe Standartlarına göre hazırlayacaktır.

EÜAŞ'a ait elektrik üretim santrallerinin özelleştirme çalışmaları sürdürülecektir.

TMO'nun 1 milyon ton mısır ve TÜRKŞEKER'in 9,2 milyon ton şeker pancarı satın alması öngörülmüştür. ÇAYKUR tarafından 650 bin ton yaş çay yaprağı alımı ve 134 bin ton işlenmiş çay satışı programlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. 2015 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMACI

2015-2017 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programda yer alan temel amaç ve makroekonomik öncelikler çerçevesinde; küresel ekonomideki toparlanma eğiliminin yavaşlamasına ve Türkiye'nin yakın coğrafyasında meydana gelen siyasi gelişmelerin yarattığı jeopolitik risk unsurlarına rağmen; enflasyonla mücadeleyi kararlılıkla sürdürmek ve büyüme performansını yükseltirken cari işlemler açığını düşürmeye devam etmek 2015 Yılı Programının temel makroekonomik amaçlarıdır. Bu amaçların yanı sıra, yurtiçi tasarrufları artırmak, kamu mali dengelerini gözetmek, finansal istikrarı güçlendirmek önceliklerimizdir. Bu amaçlarla birlikte ekonominin diğer alanlarını da kapsayan yapısal reformlara hız verilecektir. Bu çerçevede, Onuncu Kalkınma Planında yer alan öncelikli dönüşüm programları kapsamında hazırlanan eylem planları uygulamaya konulacaktır.

2.2. 2015 YILI PROGRAMININ HEDEFLERİ VE POLİTİKALARI

2.2.1. NİTELİKLİ İNSAN, GÜÇLÜ TOPLUM

2.2.1.1. Eğitim

a) Mevcut Durum

Eğitim hizmetlerinin daha nitelikli, daha yaygın ve kolay ulaşılabilir sunulması konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu kapsamda beşeri ve fiziki altyapı iyileştirilmiş, okullaşma oranlarında artış sağlanmış ve derslik başına düşen öğrenci sayısı önemli ölçüde azaltılmıştır. Kız çocukları ile yoksul öğrencilerin eğitimde devamlılığını sağlamak ve taşımalı eğitimi güçlendirmek için çeşitli faaliyetler yürütülmüş, öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerine ağırlık verilmiştir. Bu gelişmeler ile birlikte eğitime erişimin artırılması ve eğitimin kalitesinin iyileştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Eğitime erişim kapsamında, okul öncesi eğitimde 2013-2014 öğretim yılı verilerine göre, okullaşma oranı (4-5 yaş grubu) yüzde 43,5'tir. Ailelerin sosyoekonomik koşullarından kaynaklanan eşitsizliğin giderilmesinde önemli katkısı olan ve eğitimin ileri kademelerindeki başarıya olumlu etkisinin olduğu bilinen okul öncesi eğitimde farkındalığın artırılması ihtiyacı ve imkânları kısıtlı hane ve bölgelerin erişimini destekleyecek önlemlerin alınması önemini korumaktadır. Bu yaş grubundaki net okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 19,6'yla Hakkari iken en yüksek olduğu il yüzde 61,1'le Amasya'dır. Okul öncesi eğitimin fırsat eşitliğini temel alacak biçimde olanakları kısıtlı hane ve bölgeler desteklenerek yaygınlaştırılması önemini korumaktadır.

İlköğretime geç kayıtlar, devamsızlık oranlarının yüksekliği, bitirmeden ayrılanlar ile başta kızlar olmak üzere kırsal kesimdeki çocukların eğitime erişimindeki sorunlar, okullaşma oranının istenilen düzeyde artmasını engelleyen başlıca faktörlerdir. 2012-2013 öğretim dönemi sonunda ilköğretimden mezun olanların içinde kızların oranı Türkiye genelinde yüzde 47,9 olup cinsiyetler arası fark yıllar itibarıyla azalmıştır.

Tablo II: 1- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları

	2011-2012		2012-2013		2013-2014	
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okullaşma Oranı (Yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okullaşma Oranı (Yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okullaşma Oranı (Yüzde)
Okul Öncesi Eğitim (1)	1 170	46,4	1 077	44,0	1 059	43,5
İlköğretim (2)	10 979	108,4	11 160	107,6	11 053	107,0
Ortaöğretim (2)	4 756	92,6	4 995	96,8	5 420	103,3
a) Genel Lise	2 666	51,9	2 725	52,8	2 906	55,4
b) Mesleki ve Teknik Eğitim	2 090	40,7	2 269	43,9	2 513	47,9
Yükseköğretim Toplam (3)	4 113	81,6	4 677	92,1	4 997	97,1
Örgün	2 161	42,9	2 420	47,6	2 606	50,1
Yaygın Eğitim (4)	8 524	-	8 071	-	8 491	-

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, ÖSYM

(1) Öğrenci sayısı, okul öncesi öğretimdeki tüm öğrencileri kapsamaktadır. Okullaşma oranı 4-5 yaş grubu için ilkokula erken başlama yaşı dikkate alınarak aylık çağ nüfusu verileri kullanılmak suretiyle hesaplanmıştır.

(2) Okula erken başlama yaşı dikkate alınarak aylık çağ nüfusu verileri kullanılmak suretiyle hesaplanmıştır. Açık ortaokul ve açık lise öğrencileri dâhildir.

(3) Üniversiteler ve diğer eğitim kurumları dâhil, lisansüstü öğrenciler hariçtir. 2011-2012 yıllarında 17-20 yaş grubu için, diğer yıllarda ise 18-21 yaş grubu için hesaplanmıştır.

(4) Yaygın eğitim kurumlarına ait öğrenci sayısı bilgileri bir önceki öğretim yılı sonu itibarıyla verilmiştir.

Ortaöğretimde ise brüt okullaşma oranı son on yılda yüzde 81'den yüzde 103,3'e ulaşmış olup net okullaşma oranı ise 2013-2014 öğretim yılı verilerine göre ülke genelinde yüzde 76,6'dır. Brüt okullaşma oranı ile net okullaşma oranı arasındaki fark, çağ nüfusu dışındaki öğrenci payının yüksekliğinden kaynaklanmaktadır. Okullaşma oranları açısından bölgesel farklılıklar da önemini korumaya devam etmektedir. 2013-2014 öğretim yılı verilerine göre, brüt okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 60,3'le Ağrı'dır. Türkiye genelinde ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranı yüzde 94,2 olmakla beraber zorunlu eğitim süresinin 12 yıla çıkarılması sonucunda ilköğretimden ortaöğretime geçişlerde ve dolayısıyla ortaöğretimde net okullaşma oranında artışın sürmesi beklenmektedir.

Eğitime erişimdeki sorunların yanı sıra, eğitimin kalitesine ilişkin sorunlar da önemini korumaktadır. Eğitimin çıktılarını ve dolayısıyla sistemin performansını değerlendiren PISA gibi uluslararası araştırmalarda elde edilen puanlarda kısmi iyileşme sağlanmıştır. Ancak, bu kapsamda öğrenme ortamlarının niteliğinin eşitlik ve hakkaniyet çerçevesinde artırılması, öğretmen yetiştirme ve geliştirme sisteminin yeniden yapılandırılması, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinde etkinlik sağlanması, müfredatın bilgi ve iletişim teknolojileriyle uyumunun sağlanması, derslik başına düşen öğrenci sayısının azaltılması ve ilköğretimde ikili eğitimden tam gün eğitime geçilmesi ihtiyaçları devam etmektedir.

Tablo II: 2- Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları

		2011-2012	2012-2013	2013-2014
İlköğretim	Öğrenci / Derslik Sayısı	30	30	29
	Öğrenci / Öğretmen Sayısı	20	20	19
Ortaöğretim	Öğrenci / Derslik Sayısı	31	31	29
	Öğrenci / Öğretmen Sayısı	16	16	16
Genel Lise	Öğrenci / Derslik Sayısı	28	28	29
	Öğrenci / Öğretmen Sayısı	16	16	20
Mesleki ve Teknik Lise	Öğrenci / Derslik Sayısı	35	34	29
	Öğrenci / Öğretmen Sayısı	16	15	14

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı

Öğretmenlere yönelik hizmetiçi eğitimin süresi ve niteliğinin yetersizliği ve performanslarının yeterince değerlendirilmemesi eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Öğretmen yetiştiren fakülteler ile okullar arasındaki etkileşimin güçlendirilmesi, öğretmen yetiştirme ve geliştirme sisteminin yeterlilikleri esas alan bir şekilde yeniden yapılandırılması ile kariyer gelişim ve performans değerlendirme sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Deneyimli öğretmenlerin fırsat eşitliği çerçevesinde dezavantajlı bölgelerde görev yapmalarını özendirici tedbirlerin alınması ihtiyacı önem arz etmektedir. Öte yandan, Kamu Personeli Seçme Sınavında Öğretmenlik Alan Bilgisi Testinin (ÖABT) uygulamaya konulması öğretmen istihdamı açısından önemli bir gelişmedir.

Son yıllarda öğretmen sayısındaki artış oranı öğrenci sayısındaki artış oranına göre daha fazla olmakla birlikte öğretmen başına düşen öğrenci sayısı eğitimin tüm kademelerinde OECD ve AB ülke ortalamalarına göre yüksektir. Ayrıca öğretmenlerin ülke geneline dağılımında bölgeler arası farklılıklar ve öğretmenlerin yer değiştirme sıklığı önemini korumaktadır. Ülke genelinde ilkokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 19, ortaokullarda 18'dir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu Şanlıurfa'da bu sayılar sırasıyla 29 ve 32'dir.

İlköğretimde tam gün eğitime geçme yönündeki çalışmalara devam edilmekte olup 2013-2014 öğretim dönemi itibarıyla tam gün eğitimde okuyan ilkokul öğrencilerinin oranı yüzde 43, ortaokul öğrencilerinin oranı ise yüzde 49'dur. Ortaöğretimde ise bu oran 2012-2013 dönemine kıyasla 4,5 puan artarak yüzde 76,5 seviyesine ulaşmıştır. İlköğretimde ikili eğitim oranının en yüksek olduğu il olan Şanlıurfa'da bu oran yüzde 79,5'tir. Birleştirilmiş sınıf uygulaması sadece ilkokullarda uygulanmakta olup bu sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin oranı ülke genelinde yüzde 3,8'dir. Öte yandan 2013-2014 öğretim döneminde ülke genelinde ilköğretimdeki öğrencilerin yüzde 1,9'u sınıf tekrarı yapmaktadır.

Son on yılda, hayırseverlerin yaptırdığı derslikler de dâhil olmak üzere 206 bin yeni derslik yapılmış olup derslik başına düşen öğrenci sayısında önemli düzeyde iyileşme sağlanmıştır. Zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması ve eğitime başlama yaşının erkene çekilmesiyle başta ortaöğretim kademesinde olmak üzere okullaşan öğrenci

sayısında ve dolasıyla derslik ihtiyacında artış yaşanmıştır. Bu kapsamda, eğitime ayrılan kamu kaynaklarının artırılması sonucunda yıllık ortalama derslik yapımının iki kat artması beklenmektedir. Türkiye genelinde ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı 29'a düşmekle birlikte, özellikle göç alan büyük şehirler ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerin çoğunda bu sayının yüksek olduğu görülmektedir. Söz konusu sorun bu illerin kent merkezlerinde daha belirgindir. Derslik başına düşen öğrenci sayısının il genelinde 46 ile en yüksek olduğu Şanlıurfa'da bu oran kent merkezinde 56, köylerde 40'tır. Ayrıca mesleki ve teknik eğitime olan talebin artması ve ilgili mevzuatta yapılan değişiklik ile derslik başına düşen öğrenci sayısının 30'u aşmaması düzenlemesi uyarınca bu kademedeki derslik ihtiyacı da artmaktadır. Türkiye genelinde mesleki ve teknik eğitimde derslik başına düşen öğrenci sayısı 29 olup bu sayının en yüksek olduğu il 53'le Ağrı'dır.

Bilişim okuryazarlığı, bireylerin en az bir yabancı dili iyi derecede bilmeleri, eleştirel düşünme becerileri ve demokratik katılımın özellikle eğitimin temel kademelerinde geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğini sağlamak ve okullardaki bilişim teknolojisini iyileştirmek amacıyla uygulamaya geçirilen Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesinin ülke geneline yaygınlaştırılması çalışmaları sürdürülmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımına ve müfredata entegrasyonuna ilişkin nitel ve nicel göstergeler geliştirilerek etki değerlendirmesi yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

Özel sektörün, eğitimin finansmanında payının artırılması için mevzuat değişikliğine gidilmiş ve her eğitim kademesi için özel okullarda öğrenim gören öğrencilere yıllık değişen miktarlarda eğitim ve öğretim desteği verilmesine 2014 yılında başlanılmıştır.

Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin ortaöğretim içindeki payı son on yılda yüzde 31,4'ten yüzde 46,4'e ulaşmıştır. Bu oran 2013-2014 yılı öğretim dönemindeki yeni kayıtlar itibarıyla yüzde 63'e ulaşmıştır.

Mesleki ve teknik eğitimin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda verilmesini hedefleyen ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı koordinasyonunda ilgili tüm paydaşların katılımıyla hazırlanan İstihdam ve Mesleki Eğitim İlişkisinin Güçlendirilmesi Eylem Planı (İMEİGEP) etkin şekilde uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra, mesleki ve teknik eğitimin bir bütünlük içinde ele alınması ve uygulamaların yürütülebilmesi amacıyla Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018) ile Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018) uygulamaya konulmuştur.

2014 yılında mesleki ve teknik ortaöğretimde okul çeşitliliğinin azaltılması için mevzuat değişikliği yapılarak 22 okul türü Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Çok Programlı Lise adları altında yeniden yapılandırılmıştır.

Öğrenci, öğretmen ve okul ilişkisinin güçlendirilmesi ve başarı değerlendirme sürecinin yıl içine yayılarak sınav kaygısının azaltılması amacıyla Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı (TEOG) uygulanmaya başlanmıştır.

Ulusal Yeterlilik Sisteminin oluşturulması çabaları çerçevesinde işgücü piyasasının ihtiyaçlarını göz önüne alarak meslek standartlarını geliştirme ve öğrencileri de-

ğerlendirerek sertifikalandırma işlemlerine devam edilmiştir. Yayımlanan ulusal meslek standartlarının sayısındaki hızlı artışa paralel olarak sınav, akreditasyon ve belgelendirme faaliyetlerine de hız verilmesi gerekmektedir.

Eğitimin temel kademelerinde sağlanan olumlu gelişmelere paralel olarak yükseköğretimde de 2000'li yılların ortalarından itibaren iki önemli eğilim görülmektedir. Bunlardan ilki, üniversite sayısında yaşanan artış eğilimidir. Bu kapsamda, 2006 yılından itibaren 51 devlet üniversitesi ve 48 vakıf üniversitesi kurulmuştur. Böylece, ülkemizde üniversiteler bütün illere yaygınlaştırılmış olup 104'ü devlet ve 72'si vakıf olmak üzere toplam üniversite sayısı 176'ya ulaşmıştır. Diğer eğilim ise, örgün yükseköğretim kontenjanında meydana gelen artıştır. Buna göre, 2006-2014 yılları arasında örgün yükseköğretim kontenjanı yüzde 83 oranında artırılmış ve 792.623'e ulaşmıştır. 2014 yılında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemine (ÖSYS) başvuru sayısı ilk defa 2 milyonun üzerine çıkarak 2,08 milyon seviyesine ulaşmıştır.

Tablo II: 3- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemine (ÖSYS) Başvuran Adayların Öğrenim Durumuna Göre Profili (2006-2014)

Öğrenim Durumu	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Son Sınıf Düzeyinde	720 671	801 232	287 132	582 617	689 964	768 854	780 737	800 038	839 998
Önceki Yıllarda Yerleşmemiş	695 894	693 322	913 344	514 398	470 523	518 241	562 921	606 266	635 164
Üniversite Öğrencisi	220 978	242 264	377 720	310 249	365 536	398 487	395 832	374 875	437 766
Üniversite Mezunu	40 840	39 623	68 104	44 021	62 525	74 285	94 363	89 591	121 647
Diğer	0	0	76	65	76	131	61 626	53 780	51 540
Toplam	1 678 383	1 776 441	1 646 376	1 451 350	1 588 624	1 759 998	1 895 479	1 924 550	2 086 115

Kaynak: ÖSYM

Başvuran adaylar öğrenim durumuna göre incelendiğinde, yüzde 40'ının orta öğretim son sınıf düzeyindeki öğrencilerden, geri kalan kısmının ise önceki yıllarda yerleşememiş, bir yükseköğretim programına yerleşmiş ya da bir programdan mezun olmuş kişilerden meydana geldiği görülmektedir. 2014 yılında ÖSYS'ye başvuranların sayısı 2006 yılına kıyasla iki katına, üniversite mezunu olup başvuranların sayısı ise üç katına çıkmıştır. 2014 yılında ÖSYS'ye başvuran her dört adaydan biri yükseköğretim sistemi içerisinde yer almış ya da yer almaktadır.

Yükseköğretime olan talebi karşılamaya yönelik son yıllarda gerçekleştirilen niceliksel büyümeye rağmen ÖSYS'ye başvuran sayısında yaşanan artış ve başvurular içerisindeki üniversite öğrencisi ile mezunlarının payı yükseköğretimin niteliğinin artırılması gereğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ortaöğretim kademesindeki mesleki rehberlik hizmetlerinin iyileştirilmesi, konten-

jan artış politikasının gözden geçirilmesi ve yükseköğretim ile işgücü piyasası arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi önemli konu başlıkları olarak öne çıkmaktadır.

YÖK başta olmak üzere yükseköğretim yönetim sisteminin yeniden yapılandırılamaması ve buna bağlı olarak üniversitelerin idari ve mali özerkliklerinin sağlanamaması kaliteyi olumsuz yönde etkilemektedir. Kalite değerlendirme ve hesap verebilirlik sisteminin işlerlik kazanamaması, üniversitelerin gelir yaratma kapasitelerinin düşük olması, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarının yüksek olması ve fiziki altyapı yetersizlikleri kaliteyi etkileyen diğer önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaliteyi etkileyen sorunlar önemini korumakla birlikte Türk üniversiteleri son yıllarda dünya üniversiteleri sıralamalarında kendine yer bulmaya başlamıştır.

Üniversitelerin akademik performanslarına dayanan dünya genelindeki sıralaması, farklı kriterler esas alınarak çeşitli kurumlar tarafından yapılmaktadır. Bunlar arasında en fazla kabul gören sıralama sistemlerinin 2014 yılı sonuçları incelediğinde, Türkiye'den 1 ila 11 arasında değişen sayıda üniversitenin bu sıralamalarda kendine yer bulduğu görülmektedir.

Tablo II: 4- 2013-2014 Eğitim Öğretim Döneminde Yükseköğretimde Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı

	Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı
Ön lisans	296,9	47,7
Lisans	28,6	14,4
Toplam	39,9	18,2

Kaynak: YÖK

Son dönemde yükseköğretim kontenjanlarının artması ve öğrenci affı gibi nedenlerle öğrenci sayısının hızla artmış olması sonucunda hâlihazırda OECD ortalamasının üstünde olan öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı daha da yükselmiştir. Bu nedenle Öğretim Üyesi Yetiştirme Programının etkin olarak sürdürülmesi önem taşımaktadır.

Öğretim üye ve elemanlarının üniversiteler ve bölgeler arasında dengesiz dağılımı yükseköğretimin bir diğer sorunudur. 2013-2014 eğitim-öğretim döneminde örgün öğretimdeki öğrencilerin yüzde 6,6'sı vakıf üniversitelerinde öğrenim görmekte iken öğretim elemanlarının yüzde 13,3'ü, öğretim üyelerinin ise yüzde 15,1'i bu üniversitelerde görev yapmaktadır. Lisans ve ön lisans programlarına kayıtlı örgün eğitimdeki öğrencilerin yüzde 32,7'si üç büyük ilde yer alırken, öğretim üyelerinin yüzde 41,8'i bu illerde görev yapmaktadır. Bunun sonucunda, ülke genelinde öğretim üyesi başına 39,9 öğrenci düşerken, üç büyük ilde bu sayı 27,8'dir.

Yeni kurulan üniversitelerle birlikte fiziki ihtiyaçlarda artış meydana gelmiştir. Yükseköğretim kurumlarında ilave kapalı alanlar yaratılması gereği bulunmakla birlikte mevcut kapalı alanların da daha verimli şekilde kullanılması önem arz etmektedir.

Tablo II: 5- 2013-2014 Eğitim Öğretim Döneminde Yükseköğretimde Örgün Öğrenci, Öğretim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı

	Öğrenciler		Öğretim Üyeleri		Öğretim Elemanları	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ankara	196 114	8,4	8 799	13,4	18 121	12,7
İstanbul	439 786	18,9	13 995	21,4	26 189	18,4
İzmir	124 306	5,3	4 465	6,8	9 121	6,4
Üç İl Toplamı	**760 206**	**32,7**	**27 259**	**41,8**	**53 431**	**37,6**
Diğer İller	1 563 271	67,2	37 935	58,1	88 418	62,3
Genel Toplam	**2 323 477**	**100**	**65 194**	**100**	**141 849**	**100**

Kaynak: YÖK
Not: Diğer eğitim kurumları dâhil, lisansüstü öğrenciler hariçtir.

Artan üniversite sayısı ve örgün yükseköğretim kontenjanlarına paralel olarak yurt ihtiyacı da artmaktadır. 2014-2015 eğitim öğretim döneminde yükseköğretim düzeyindeki yurt kapasitesi 647.268'dir. Bu kapasitenin 340.174'ü 2014 yılı Eylül sonu itibarıyla Yurt-Kur yurtlarından, 64.805'i üniversite yurtlarından, 242.289'u da özel yurtlardan oluşmaktadır. Yurt-Kur yurtlarında başvuru yapılabilecek boş yatak kapasitesi 2014 yılı Eylül sonu itibarıyla 131.021 iken başvuran sayısı 385.026 olmuş ve talebi karşılama oranı yüzde 34 olarak gerçekleşmiştir. Yurt-Kur yurtlarının özellikle maliyet ve güvenlik açısından öncelikli olarak tercih edilmesi ve yurtların kalite standartlarının yüksek olması sonucunda yurtlardaki doluluk oranı yüzde 100'e ulaşmıştır. Önümüzdeki dönemde yükseköğretimdeki genişlemeyle beraber öğrencilerin barınma ve burs/kredi ihtiyaçlarının artacağı göz önünde bulundurulduğunda finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve buna bağlı olarak Yurt-Kur'un kurumsal kapasitesinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Küreselleşme sürecinde bireylerin farklı ülkelerde yaşama, çalışma ve öğrenim fırsatlarını elde etmesi ve bilgi ekonomisi sürecinde küresel bilgi paylaşımının önem kazanmasıyla birlikte uluslararasılaşma, yükseköğretimde önemli bir eğilim haline gelmiştir. Bu eğilime paralel olarak 2012 yılında dünyadaki toplam uluslararası öğrenci sayısı yaklaşık 4,5 milyona ulaşmış olup Türkiye'nin bu öğrencilerden aldığı pay yüzde 1'dir. Yükseköğretimde uluslararasılaşma boyutu konusunda farkındalığın artırılması, Türkiye'nin bu alandaki ulusal politika eksikliğinin giderilmesi ve dünyadaki uluslararası öğrencilerden daha fazla pay alarak öğrenci çeken bir ülke konumuna gelmesi amacıyla farklı burs programları Türkiye Bursları adı altında birleştirilmiş olup 2014 yılında başvuru sayısı 2011 yılına kıyasla on kat artış göstererek 82 bine ulaşmıştır.

2012 yılı verilerine göre, eğitimde kalma beklentisi OECD'de 17,6, AB-21'de 17,8 iken Türkiye'de 16,4 yıldır. Aynı yıl verilerine göre yetişkin nüfusta (25-64 yaş) ortaöğretim ve daha üst seviyede eğitim düzeyine sahip olanların oranı Türkiye'de yüzde 34 iken bu oran OECD ortalamasında ise yüzde 75'tir. Ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına alınması ve yükseköğretime erişimde sağlanan gelişmeler sonucunda nüfusun eğitim düzeyinin artması öngörülmektedir. Türkiye'de yetişkin nüfusun bilgi, beceri ve yeterliliklerinin

düşük kalması, bu kişilerin sosyal ve ekonomik hayata etkin olarak katılımını da zorlaştırmaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, özgüven ve sorumluluk duygusu ile girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, demokratik değerleri ve milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen, paylaşıma ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, bilimsel gelişmelere açık, teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, bilgi toplumu gereklerini haiz, üretken ve mutlu bireylerin yetişmesi eğitim sisteminin temel amacıdır. Eğitim sisteminde bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, fırsat eşitliğine dayalı, kaliteyi yükselten bir dönüşüm programı uygulanacaktır. Eğitim yönetimi, öğretmen yetiştirme süreçleri, müfredat, eğitim ortam ve araçları bu dönüşüm sürecini destekleyecek şekilde hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde güçlendirilecektir.

Toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına duyarlı, paydaşlarıyla etkileşim içerisinde olan, ürettiği bilgiyi ürüne, teknolojiye ve hizmete dönüştüren, akademik, idari ve mali açıdan özerk üniversite modeli çerçevesinde küresel ölçekte rekabetçi bir yükseköğretim sistemine ulaşılması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öğrencilerin sosyal, zihinsel, duygusal ve fiziksel gelişimine katkı sağlayan okulöncesi eğitim, imkânları kısıtlı hane ve bölgelerin erişimini destekleyecek şekilde yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.146)			
Tedbir 1. Okul öncesi eğitim kurumları ve öğrenci sayısı artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	36-60 aylık çocuklar ile ilkokula kayıt olmamış 60-72 aylık çocukların okul öncesi eğitime kazandırılması amacıyla çocuk başına doğrudan destek ve çeşitli bağış kampanyaları ile bölgeler arasındaki farklar da dikkate alınarak gerekli fiziki altyapı sağlanacaktır. Toplum Temelli Erken Çocukluk Eğitimi Merkezleri kademeli olarak yaygınlaştırılacaktır.
İlk ve orta öğretimde başta engelliler ve kız çocukları olmak üzere tüm çocukların okula erişimi sağlanacak, sınıf tekrarı ve okul terki azaltılacaktır. (Kalkınma Planı p.147) Kalabalık ve birleştirilmiş sınıf ile ikili eğitim uygulamaları azaltılacak, öğrenci pansiyonları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.155)			
Tedbir 2. Zorunlu eğitime devam etmeyen çocuklar eğitime kazandırılacak, kademeler arası geçiş oranları artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜİK, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Öğrenci izleme modülüyle temel eğitim öğrencilerinin eğitime devam durumları takip edilecektir. Erken önleme yaklaşımı içerisinde geliştirilecek müdahalelerle öğrencilerin risk durumlarına çözüm üretilecektir. Devam ve erişim konusunda il durum raporları hazırlanarak analiz edilecektir. Özellikle kız çocukları için pansiyon yapımına ağırlık verilecektir. Sınıf tekrarının azaltılması için yetiştirici sınıf vb. uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.

Tedbir 3. Okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde yerleşim yerleri itibarıyla fiziki altyapı ve donanım dağılımının dengeli olmasına yönelik orta vadeli bir yatırım planı hazırlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Derslik başına düşen öğrenci sayısı ve okullaşma oranları açısından Türkiye ortalamasının gerisinde olan illerin, Türkiye ortalamasına yaklaştırılması amacıyla kaynak kullanımına yön verecek beş yıllık orta vadeli yatırım planı hazırlanacaktır. Bu plan kapsamında yatırım ödeneklerinin dağılımında iller arasında önceliklendirme yapılacaktır.
Okul türlerinin azaltıldığı, programlar arası esnek geçişlerin olduğu, öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişimleri ile becerilerini artırmaya yönelik sportif, sanatsal ve kültürel aktivitelerin daha fazla yer aldığı, bilgi ve iletişim teknolojilerine entegre olmuş bir müfredatın bulunduğu, sınav odaklı olmayan, bireysel farklılıkları gözeten bir dönüşüm programı uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.145)			
Tedbir 4. İlk ve ortaöğretimdeki öğrenciler için yönlendirme faaliyetleri ve sosyal aktiviteler artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), İŞKUR, TOBB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları	Aralık Sonu	Öğrencilerin ruhsal ve fiziksel gelişimleri ile becerilerini artırmaya yönelik sportif, sanatsal ve kültürel aktivitelere katılımı artırılacaktır. Ayrıca mesleklerin tanıtımı amacıyla iş yeri gezileri, kendi alanında uzman kişilerin okullarda öğrencileri bilgilendirmesi ve kariyer günleri etkinlikleri geliştirilecektir. Okul binaları kolay erişilebilir, yeterli oyun, spor ve kültürel faaliyet alanlarına sahip fonksiyonel mekânlar olarak inşa edilecektir.
Tedbir 5. İçerik ve işlevselliğin ön plana alındığı, çağın şartlarıyla uyumlu müfredatların hazırlanması ve güncellemelerin yapılması sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), TÜBİTAK, YÖK, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Yenilikçiliği ve araştırmacılığı esas alan müfredat programları geliştirilecek ve ülke geneline yaygınlaştırılacaktır. Mevcut öğretim ve rehberlik programlarının içerikleri yenilenecek ve yeni derslerin öğretim programları hazırlanacaktır. İlk ve ortaöğretimdeki derslerin öğretim programlarını değerlendirme çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 6. Bireylerin en az bir yabancı dili iyi derecede öğrenmesini sağlamak üzere eğitim yöntemleri geliştirilecek ve müfredatta gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Üniversiteler	Aralık Sonu	Bireylerin dil yeterliliklerini artırmak için ilkokuldan itibaren eğitimin genelinde yabancı dil derslerine ağırlık verilecek şekilde müfredat güncellenecek, yabancı dille entegre edilmiş öğrenme yöntemlerine ağırlık verilecektir. Bu kapsamda mesleki eğitim ve öğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin hareketliliği sağlanarak istihdam edilebilirlikleri artırılacaktır. Eğiticilerin bu konudaki yeterlilikleri de geliştirilecektir.

Tedbir 7. Başta şiddet olmak üzere eğitim kurumlarında disiplin sorunlarının giderilmesine yönelik olarak bilgilendirme ve hizmet içi eğitim faaliyetleri ile güvenlik önlemleri artırılacaktır.	MEB (S), , İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Okullarda öğrenciler kültür, sanat ve spor faaliyetlerine yönlendirilecek ve seçtikleri sosyal etkinlikleri yürütmek üzere eğitim materyalleriyle donatılmış çalışma alanları oluşturulacaktır. Şiddet nedenleri, iletişim yöntemleri gibi konularda bilgilendirme çalışmaları yapılacak, eğitim kurumları yönetici ve öğretmenleri şiddet ve şiddete kaynaklık eden hususlarda hizmet içi eğitimlerden geçirilecektir. Eğitim alanlarında güvenlik önlemleri artırılacaktır. Öğrencilerin ruhen ve bedenen sağlıklı gelişimi ile bunun akademik başarı üzerindeki etkisine ilişkin başta velilere olmak üzere sürekli bilgilendirme yapılacaktır.
Öğretmenlik mesleği daha cazip hale getirilecek; öğretmen yetiştiren fakülteler ile okullar arasındaki etkileşim güçlendirilecek; öğretmen yetiştirme ve geliştirme sistemi, öğretmen ve öğrenci yeterliliklerini esas alan, kişisel ve mesleki gelişimi sürekli teşvik eden, kariyer gelişimi ve performansa dayanan bir yapıda düzenlenecektir. (Kalkınma Planı p.152)			
Tedbir 8. Öğretmen istihdamına ilişkin strateji ve politika belgesi hazırlanacak ve uygulanmaya başlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Hazırlanacak strateji belgesi çerçevesinde, eğitim fakültelerinin kontenjanları ülkenin gelecekte ihtiyaç duyacağı branşlara ve öğretmen sayısına göre belirlenecek, öğretmen atamalarında bölgeler itibarıyla öğretmen ihtiyacının dikkate alındığı teşvik edici bir yaklaşım benimsenecektir.
Tedbir 9. Deneyimli öğretmenlerin dezavantajlı bölgelerde ve okullarda uzun süreli çalışmasının özendirilmesi amacıyla öğretmenlik mesleğinin kariyer basamakları yeniden belirlenecek, farklılaştırılmış ücret modeli uygulanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Öğretmenlik mesleğinin kariyer basamakları yeniden belirlenecek, deneyimli ve nitelikli öğretmenlerin dezavantajlı bölgelerde ve okullarda uzun süreli çalışmasını teminen farklılaştırılmış ücret modeli uygulanacaktır.
Tedbir 10. Öğretmenlere ve okul yöneticilerine yönelik hizmet içi eğitimlerin sayısı ve etkinliği artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Üniversiteler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları	Aralık Sonu	Yenilenen müfredatlara uygun olacak şekilde yönetici, öğretmen ve diğer personelin yeterlilik alanlarını esas alan ve sorumluluğuna verilecek görevleri en uygun şekliyle yapmasını sağlayacak bilgi ve beceriyi kazandıran etkin bir hizmet içi eğitim sistemi kurulacak ve düzenlenen seminer ve kursların niteliği artırılacaktır. Bu modelin tasarımında eğitim ihtiyacının belirlenmesi, eğitim ve öğretim dönemi dışındaki zamanların etkin kullanımı, eğitimlere ait etki analizlerinin yapılması, öğretmen ve öğrenci yeterliliklerinin değerlendirilmesi temel ilkeler olacaktır.

Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısı geliştirilecek, öğrenci ve öğretmenlerin bu teknolojileri kullanma yetkinlikleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.157)			
Tedbir 11. Teknolojinin eğitime entegrasyonu konusunda nitel ve nicel göstergeler geliştirilerek etki değerlendirmesi yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), TÜBİTAK, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Ulusal düzeyde izleme ve değerlendirme sistemleri geliştirilecektir. Bu kapsamda beklenen sonuçlar ve verimlilik artışı için düzenli değerlendirmeler yapılacak, potansiyel eksiklikler erken tespit edilecektir. Her okul için altyapıdan öğretmen eğitimlerine kadar girdi ve çıktıları içeren okul karnelerinin oluşturulmasıyla izleme ve değerlendirme mekanizmaları kurulması ve toplumun kullanımına geniş ölçüde bilgi sunulması sağlanacaktır.
Eğitimde alternatif finansman modelleri geliştirilecek, özel sektörün eğitim kurumu açması, özel kesim ve meslek örgütlerinin mesleki eğitim sürecine idari ve mali yönden aktif katılımı özendirilecektir. (Kalkınma Planı p.156)			
Tedbir 12. Özel okulların eğitim hizmetleri sunumundaki payı artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, YÖK, Türkiye Bankalar Birliği, Finans Kuruluşları	Aralık Sonu	Özel okullarda öğrenim gören öğrencilere devlet tarafından sağlanan öğrenci başına eğitim-öğretim desteğinin çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılarak eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idarenin yanı sıra mahalli idarelerin, gönüllü kuruluşların ve özel sektörün katkısı artırılacaktır.
Tedbir 13. Öğrenci başına eğitim öğretim desteğinin etki değerlendirmesi yapılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Meslek Örgütleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Devlet tarafından sağlanan eğitim öğretim desteğine ilişkin envanter çıkarılarak verilen desteğin her bir eğitim kademesi için etki değerlendirmesi yapılacaktır.
Tedbir 14. Eğitim hizmetlerinin sunumunda Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki il, ilçe ve okul yönetimlerinin yetki ve sorumlulukları artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Mahalli idareler	Aralık Sonu	Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki il, ilçe ve okul yönetimlerinin mali ve idari konularda yetki ve sorumlulukları artırılarak verimlilik ilkeleri çerçevesinde, önceden belirlenmiş performans göstergeleriyle ölçülebilir bir yapı oluşturulacaktır. Gerekli denetim ve kontrol mekanizmaları tasarlanarak rekabetçi bir ortam sağlanacaktır. Okul idarelerinin bütçeleme süreçlerinde yetki ve sorumlulukları artırılacaktır.
Tedbir 15. Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sisteminin (TEFBİS) etkin şekilde kullanımı sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜİK	Aralık Sonu	Eğitim harcamaları, öğrenci maliyetleri, eğitim kurumlarına ve öğrencilere yapılan yardımlar gibi ihtiyaç duyulan istatistiki bilgiler ile hanehalkı eğitim harcamaları sistematik olarak tespit edilecek ve yayınlanacaktır. Okullar arasındaki imkân farklılıklarının azaltılması için okulların toplam bütçelerinin öğrenci sayısı ve merkezi yönetim bütçesi dışındaki gelirler de dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır.

Tedbir 16. Temel eğitim kademelerinde kalite güvence sistemi kurulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler, Mesleki Yeterlilik Kurumu, TÜRKAK, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Eğitim sisteminde kalite güvence sisteminin temel kriterleri ve göstergeleri belirlenecek ve konuya ilişkin teknolojik altyapı geliştirilecektir. Genel ve özel alan öğretmen ve yönetici yeterlilikleri tanımlanarak artırılacaktır. Sistem konusunda merkez ve taşra teşkilatından belirlenecek personele eğitim verilecektir. Kalite güvence sisteminde belli puanı geçen okul veya kurumlara kalite beratı verilecektir.
Tedbir 17. Okul ve eğitim kurumlarının hizmet standartları belirlenecek, rehberlik ve denetimi de içeren bir performans yönetim sistemi kurulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK	Aralık Sonu	Rehberlik ve denetim faaliyetleri çoklu veri kaynaklarının algılanmalarına dayalı ve e-denetim destekli yürütülecektir. Okullara ve eğitim kurumlarına yönelik rehberlik ve denetim faaliyetleri yaygınlaştırılacak, okul ve kurumların performansları izlenecektir.
Tedbir 18. Eğitim sisteminin geliştirilmesi amacıyla kazanımların izlenilebileceği bir sistem oluşturularak öğrenciler eğitim süreci içerisinde ve sonrasında izlenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, YÖK, İŞKUR, Mesleki Yeterlilik Kurumu, İşçi, İşveren ve Meslek Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Eğitim sisteminde öğrencilerin akademik kazanımları izlenerek, izleme süreci çıktıları kamuoyu ile paylaşılacak ve öğretim programlarına yansıtılacaktır. e-Mezun portalı revize edilerek daha işlevsel hale getirilecektir.
Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyum; hayat boyu öğrenme perspektifinden hareketle iş yaşamının gerektirdiği beceri ve yetkinliklerin kazandırılması, girişimcilik kültürünün benimsenmesi, mesleki ve teknik eğitimde okul-işletme ilişkisinin orta ve uzun vadeli sektör projeksiyonlarını dikkate alacak biçimde güçlendirilmesi yoluyla artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.158)			
Tedbir 19. Hayat boyu öğrenme perspektifinde kolay erişilebilir öğrenme ortamları oluşturulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK, KOSGEB, İŞKUR, Mesleki Yeterlilk Kurumu, İşçi, İşveren ve Meslek Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Bireylere eğitimde yatay ve dikey hareketlilik fırsatları sağlanacak ve zorunlu eğitim sonrasındaki öğrenme fırsatları çeşitlendirilecektir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılarak uzaktan eğitim uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. Hayat boyu öğrenme anlayışı yaygınlaştırılacak, bu çerçevede kamu kesimi ve özel kesim ile STK'lar tarafından gerçekleştirilen tüm eğitimlere ilişkin bilgiler Hayat Boyu Öğrenme Portalında toplanacaktır.
Tedbir 20. Ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerindeki mesleki ve teknik eğitimde açılacak eğitim kurumları ve uygulanacak programlar işgücü piyasası ihtiyaç analizleri dikkate alınarak belirlenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, YÖK, İŞKUR, Mesleki Yeterlilik Kurumu, Üniversiteler, İşçi, İşveren ve Meslek Kuruluşları Aralık Sonu	Aralık Sonu	Mesleki ve teknik eğitim bölüm ve programları işgücü piyasası ihtiyaç analiz sonuçlarına uygun olarak açılacak ve il istihdam ve mesleki eğitim kurullarına raporlanacaktır. İl istihdam ve mesleki eğitim kurullarının ve işgücü piyasası ihtiyaç analizlerinin etkinliğinin artırılması yönünde alan araştırması yapılacaktır.

Tedbir 21. Meslek yüksekokullarının etkin bir yapı ve işleyişe kavuşturulmasına yönelik olarak yeniden yapılandırılmasını içeren bir rapor hazırlanacaktır.	YÖK (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, TOBB, Meslek Kuruluşları Aralık Sonu	Aralık Sonu	Ülke genelindeki tüm meslek yüksekokullarını kapsayan bir etkinlik analizi yapılacak ve gerekli görüldüğü yerlerde kurumların kapatılması, toplulaştırılması veya meslek liselerine dönüştürülmesi yönünde strateji ortaya koyan bir rapor hazırlanacak ve meslek yüksekokulları söz konusu rapora göre yapılandırılacaktır.
Ulusal Yeterlilik Çerçevesi oluşturularak eğitim ve öğretim programları ulusal meslek standartlarına göre güncellenecek, önceki öğrenmelerin tanınmasını içeren, öğrenci hareketliliğini destekleyen ulusal ve uluslararası geçerliliğe sahip diploma ve sertifikasyon sistemi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.159)			
Tedbir 22. Ulusal Yeterlilik Çerçevesi yükseköğretim ve yaygın eğitim sürecini de içine alacak şekilde genişletilecektir.	Mesleki Yeterlik Kurumu (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, İŞKUR İşçi, İşveren ve Meslek Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	AB tarafından benimsenen yeterlilik esaslarıyla uyumlu olacak şekilde tasarlanan ve ilk, orta ve yükseköğretim ile özel öğretim dâhil, tüm teknik ve meslekî eğitim/öğretim programları ile örgün, yaygın ve ilgili kurumların iznine dayalı programlarla kazandırılan yeterlilik esaslarını içeren Ulusal Yeterlilik Çerçevesi hazırlanacaktır.
Tedbir 23. İşgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu meslek standartları ve yeterlilikleri hazırlanacak ve hayata geçirilecektir.	Mesleki Yeterlik Kurumu (S), Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, TÜRKAK, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Ulusal meslek standardı ve yeterliliklerinin hazırlanması sürdürülecek, akreditasyon ve belgelendirme faaliyetlerine de hız verilmesi sağlanacaktır. Belgelendirme kuruluşları yetkilendirilecektir. Eğitim ve öğretim kuruluşlarının akreditasyonuna başlanacaktır.
Yükseköğretim sistemi, hesap verebilirlik temelinde özerklik, performans odaklılık, ihtisaslaşma ve çeşitlilik ilkeleri çerçevesinde kalite odaklı rekabetçi bir yapıya dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.161)			
Tedbir 24. Üniversite yönetimi, üniversitelerin idari ve mali özerkliğini sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, YÖK, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Üniversite yönetimi, özerklik ve hesap verebilirlik temelinde yeniden örgütlendirilecek ve bu doğrultuda yeni bir Yükseköğretim Kanunu hazırlanacaktır.
Tedbir 25. Yükseköğretimin üst yönetimi standart belirleme, planlama ve koordinasyondan sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, YÖK, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Yükseköğretim Kurulu, yükseköğretim sisteminin planlanması ve üniversiteler arasında eşgüdümün sağlanmasından sorumlu, uzmanlığa dayalı karar alma süreçleriyle desteklenecek ve özel sektör temsilini de içerecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır.

Tedbir 26. Yükseköğretimde bağımsız ve özerk bir kalite güvence sistemi oluşturulacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Başbakanlık, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, YÖK, TÜRKAK, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Avrupa Yükseköğretim Alanına uyum sağlama hedefi doğrultusunda, yükseköğretim sisteminin planlanmasından sorumlu kurumdan bağımsız ve özerk bir kalite güvence ajansı oluşturulacaktır.
Tedbir 27. Öğretim elemanı açığı, yurt geneline dengeli dağılım gözetilerek azaltılacaktır.	YÖK (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) etkin bir şekilde uygulanacaktır. Yeni kurulan üniversitelerde öğretim üyesi açığının yarattığı olumsuzlukları gidermek amacıyla uzaktan eğitim imkânları da kullanılarak gelişmiş üniversitelerin öğretim elemanı ve altyapısından yararlanılacaktır. Öğretim görevlisi, okutman ve uzman sayısını artırmak suretiyle yeni üniversitelerdeki öğretim elemanı açığı azaltılacaktır. Kısmi zamanlı ders verme özendirilecektir. Özellikle yeni kurulan üniversitelerde öğretim üyeliğini teşvik edici düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 28. Üniversitelerde performans esaslı bütçeleme anlayışına geçişin altyapısı hazırlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, YÖK, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Kaynak tahsis mekanizmasının, üniversiteler arasında rekabeti sağlama amacına yönelik olarak performans bazlı bir yapıya kavuşturulması amacıyla, ilgili kurum ve kuruşlar arası ortak çalışmalar yapılacak ve bu doğrultuda, kamu kaynaklarının tahsisine esas olacak formül benzeri yöntemler geliştirilerek 2016 yılı bütçesinde pilot uygulamaya geçiş için gerekli altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 29. Üniversite yatırım karar destek sistemi kurulacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Üniversitelerin sahip oldukları kapalı mekânların fonksiyon bazında envanteri çıkarılacaktır. Derslik mekânları başta olmak üzere kapalı mekânların verimlilik analizi yapılacaktır. Bu çalışmaların çıktılarının girdi olarak kullanıldığı bir yatırım karar destek sistemi kurulacaktır.
Yükseköğretim kurumları çeşitlendirilecek ve yükseköğretim sistemi uluslararası öğrenciler ve öğretim üyeleri için çekim merkezi haline getirilecektir. (Kalkınma Planı p.165)			
Tedbir 30. Özel üniversitelerin kurulmasına imkân veren mevzuat düzenlemesi hazırlıklarına başlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK	Aralık Sonu	Özel üniversitelerin kurulmasına ve yurt dışındaki üniversitelerin Türkiye'de faaliyet göstermelerine imkân tanıyan mevzuat düzenlemesi hazırlıkları başlatılacaktır.

Tedbir 31. Yükseköğretim Sistemi Uluslararasılaşma Strateji Belgesi hazırlanacaktır.	YÖK (S), Başbakanlık, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, TÜBİTAK	Aralık Sonu	Plan dönemi sonunda Türkiye'nin uluslararası öğrenci havuzundan aldığı payın yüzde 1,50'ye yükseltilmesi hedefinin hayata geçirilmesine yönelik yol haritası niteliği taşıyan, Yükseköğretim Sistemi Uluslararasılaşma Strateji Belgesi hazırlanacaktır.
Tedbir 32. Yükseköğretimde öğrenci ve öğretim elemanı değişimi ve hareketliliğini artırmaya yönelik uluslararası programlar yaygınlaştırılacaktır.	YÖK (S), Başbakanlık, AB Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, TÜBİTAK	Aralık Sonu	Yabancı öğrenci ve bilim insanlarının ülkemizdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılımını artırmaya yönelik olarak mevcut değişim programlarının kapsamı genişletilecek ve yeni değişim programları tasarlanacaktır.
Yükseköğretim kurumlarının sanayi ile işbirliği içerisinde teknoloji üretimine önem veren, çıktı odaklı bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecek ve girişimci faaliyetler ile gelir kaynakları çeşitlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.164)			
Tedbir 33. Üniversitelerin sanayi ile işbirliğinin artırılması hedefi doğrultusunda uzmanlaşma alanları tespit edilecektir.	YÖK (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler, Kalkınma Ajansları, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Üniversitelerin sahip oldukları araştırma altyapısı, öğretim üyesi profili ve bulundukları bölgedeki sanayi kuruluşlarının potansiyeli dikkate alınarak uzmanlaşma alanları tespit edilecektir. Bu bağlamda, akademik personel ve yatırım politikaları teşvik edici biçimde kullanılacaktır.

2.2.1.2. Sağlık

a) Mevcut Durum

Sağlıkta Dönüşüm Programı çerçevesinde hizmet kalitesinde ve sağlık hizmetlerine erişimde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu kapsamda; aile hekimliği, anne ve çocuk sağlığı, hastane ve hasta yatak sayıları, sağlık personeli, koruyucu sağlık, kurumsal yapılanma, bulaşıcı hastalıklarla mücadele ve hasta hakları başta olmak üzere pek çok alanda gelişmeler sağlanmıştır.

Temel sağlık göstergelerinde önemli iyileşmeler kaydedilmiş, bebek ölüm hızı ve anne ölüm oranı hızla düşürülmüş ve doğuşta beklenen yaşam süresi yükselmiştir. Ancak, fiziki altyapı ve sağlık personelinin kent-kır ve bölgeler arası dağılımındaki farklılıklar ile sağlık hizmetlerinin finansmanının sürdürülebilirliğine ilişkin sorunlar önemini korumaktadır. Kişi başı hekim müracaat sayısı 2002 yılında 3,2 iken 2013 yılında 8,2'ye, sağlık personeli sayısı 378 binden 735 bine, aşılama oranı ise yüzde 77'den yüzde 98'e yükselmiştir. Bu iyileşmeler memnuniyet oranlarına da yansımış ve sağlık hizmetlerinden duyulan memnuniyet oranı 2013 yılında yüzde 74,7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo II: 6- Sağlık Alanında Gelişmeler

	2006	2012	2013
10 Bin Kişiye Düşen Yatak Sayısı	25,1	26,5	26,4
100 Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	151	172	175
100 Bin Kişiye Düşen Hemşire Sayısı	119	178	182
Fiziki Altyapının Dengeli Dağılım Oranı (1)	-	1,82	1,70
Sağlık Personelinin Dengeli Dağılım Oranı (2)	3,4	2,2	2,21
Hekim Başına Düşen Hemşire Sayısı	0,79	1,04	1,04
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	16,5	7,4	7,8
Anne Ölüm Oranı (Yüz Bin Canlı Doğumda)	28,5	15,4	15,9

Kaynak: Sağlık Bakanlığı 2013 İstatistik Yıllığı, TÜİK. İlk Ulusal Anne Ölümlülüğü Araştırmasının yapıldığı yıl 2006 olduğundan baz yıl olarak 2006 seçilmiştir.
(1) İBBS Düzey 1'e göre 10 bin kişiye düşen yatak sayısı en yüksek ve en düşük olan bölgelere ait rakamların oranıdır.
(2) İBBS Düzey 1'e göre 10 bin kişiye düşen toplam hekim sayıları üzerinden, en yüksek ve en düşük bölgelere ait rakamların oranıdır.

Bebek ölüm hızı 2013 yılında bin canlı doğumda 7,8 olarak gerçekleşmiştir. İBBS-1 düzeyinde 2013 yılında bebek ölüm hızı Doğu Marmara Bölgesinde bin canlı doğumda 5,5 iken Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 11,9 olmuştur. Bu oran, 2012 yılında OECD'de ortalama bin canlı doğumda 4, 2011 yılında AB'de bin canlı doğumda 4'tür. Bebek ölüm hızı, gelir seviyesi ve annenin eğitim düzeyiyle orantılı olarak azalmaktadır.

Grafik: 8- Bebek Ölüm Hızı (1.000 Canlı Doğumda) ve Anne Ölüm Oranı (100.000 Canlı Doğumda)

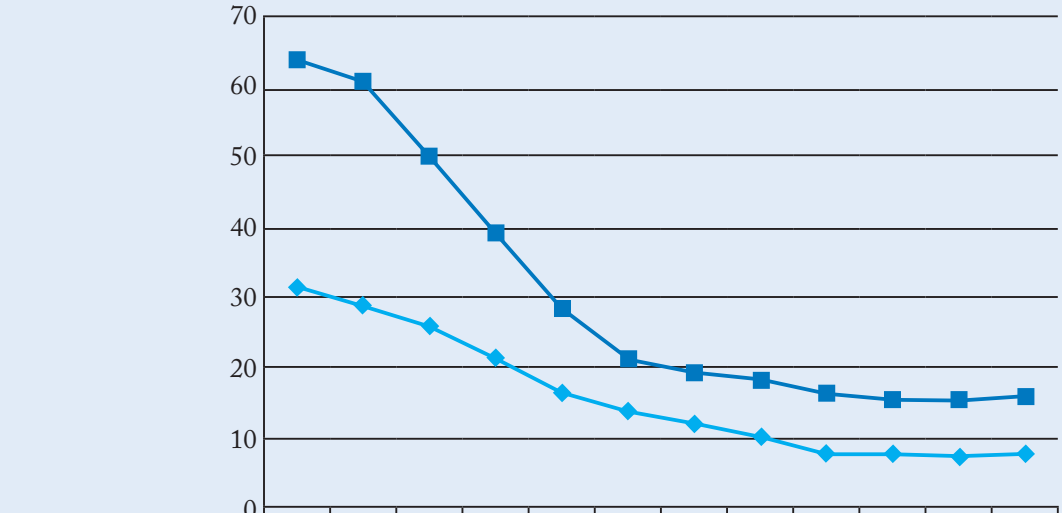

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bebek Ölüm Hızı	31,5	29	26	21,4	16,5	13,9	12,1	10,2	7,8	7,7	7,4	7,8
Anne Ölüm Oranı	64	61	50,2	39,3	28,5	21,2	19,4	18,4	16,4	15,5	15,4	15,9

Kaynak: Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2013

Anne ve bebek sağlığı açısından önemli olan doğum öncesi bakım alma ve doğumun bir sağlık kuruluşunda yapılma oranlarında iyileşmeler görülmektedir. 2003 ve 2013 yılları arasında doğum öncesi bakım alma oranı yüzde 81'den yüzde 98'e, doğumun sağlık kuruluşunda yapılma oranı ise yüzde 78'den yüzde 98'e yükselmiştir. Ancak sezaryenle yapılan doğumların oranı AB, OECD ve dünya ortalamasının üzerindedir. 2003 yılında yüzde 21 olan sezaryenle yapılan doğum oranı 2013 yılında yüzde 50,4'e yükselmiştir. Bu oran 2011 yılında AB'de yüzde 26,8, 2012 yılında OECD ülkelerinde ise yüzde 27,3 olarak gerçekleşmiştir.

2003 yılında yüzde 75 olan aşılama oranı, bağışıklık kazandırmaya yönelik yürütülen çeşitli programların da etkisiyle 2013 yılında yüzde 98'e yükselmiştir.

TÜİK Ölüm Nedeni İstatistiklerine göre 2013 yılında gerçekleşen ölümlerin yüzde 39,8'i dolaşım sistemi hastalıklarından, yüzde 21,3'ü iyi ve kötü huylu tümörlerden, yüzde 8,8'i solunum yolu hastalılarından, yüzde 7,2'si ise beslenme, endokrin ve metabolizmayla ilgili hastalıklardan kaynaklanmaktadır. Söz konusu oranlara göre ülkemizde ölümlerin önemli bir kısmı bulaşıcı olmayan hastalıklar kaynaklıdır. Kalp-damar hastalıkları ve kanser başta olmak üzere bulaşıcı olmayan hastalıklara neden olan temel faktörler tütün kullanımı, fiziksel aktivite eksikliği, aşırı alkol tüketimi ve düzensiz beslenmedir. Ülkemizde yaşlı nüfus oranının giderek artacağı da dikkate alındığında bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

Sağlık hizmet altyapısında, son yıllarda hem yatak kapasitesi hem de mevcut hasta odalarının içerisinde banyo ve tuvaleti bulunan en fazla ikişer kişilik nitelikli odalara dönüştürülmesi açısından iyileşmeler görülmektedir. 2013 yıl sonu verilerine göre yatak kapasitesinin yüzde 60'ı Sağlık Bakanlığına, yüzde 17,8'i üniversitelere, yüzde 18,8'i özel sektöre ve yüzde 3,3'ü diğer kuruluşlara aittir. Nitelikli yatak sayısı 2002-2013 yılları arasında Sağlık Bakanlığına ait hastanelerde 6.839'dan 45.241'e, üniversitelerde 6.402'den 16.921'e ve özel sektörde ise 5.693'den 30.380'e yükselmiştir. Bu dönüşüm neticesinde nitelikli yatak sayısının tüm yataklara oranı 2002 yılında yüzde 11 iken 2013 yılında yüzde 46 olmuştur.

Tablo II: 7- Yıllar İtibarıyla Toplam Hasta Yatağı Sayısı ve Doluluk Oranları

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	OECD	AB
Yatak Sayısı (Bin)	178,0	183,1	188,6	200,2	194,5	200,2	202,0	-	-
10.000 kişiye Düşen Yatak Sayısı	25,2	25,6	26,0	27,2	26,0	26,5	26,4	48(1)	54,2(1)
Yatak Doluluk Oranı (Yüzde)	64,8	65,7	65,5	63,8	65,6	65,1	66,0	76,1(2)	75,9(1)

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, DSÖ, OECD
(1) 2012 yılı verisi
(2) 2011 yılı verisi

Sağlık hizmetlerine olan talep her yıl artmakta olup 2007-2013 döneminde hastanelere yapılan toplam müracaat sayısı yüzde 52 artarken, özel sektörde bu artış yüzde 191,3 olarak gerçekleşmiştir. Özel sektörün toplam müracaat içerisindeki payı 2002 yılında yüzde 4,6 iken 2013 yılında yüzde 18,8'e yükselmiştir. Toplam müracaat sayısının artışında sağlık altyapısının iyileştirilmesi ve hizmete erişimin kolaylaştırılması etkili olmuştur.

Tablo II: 8- Yıllara ve Sektörlere Göre Toplam Hastane Müracaat Sayısı ve Dağılımı

(Bin)

	2003	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Sağlık Bakanlığı	113 849	209 630	216 724	228 279	235 173	254 343	260 974	277 485
Üniversite	9 637	15 025	18 291	19 365	20 099	24 437	27 080	29 986
Özel	6 158	24 486	38 688	47 618	47 412	59 069	66 582	71 341
Toplam	129 644	249 141	273 703	295 262	302 984	337 850	354 636	378 812
								(Yüzde)
Sağlık Bakanlığı	87,8	84,1	79,2	77,3	77,6	75,3	73,6	73,3
Üniversite	7,4	6,0	6,7	6,6	6,6	7,2	7,6	7,9
Özel	4,7	9,8	14,1	16,1	15,7	17,5	18,8	18,8

Kaynak: Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı 2011
Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı 2013
Not: Milli Savunma Bakanlığı Hastaneleri dâhil değildir.

Tablo II: 9- Sağlık Kuruluşlarının Durumu ve Hizmet Değerlendirmeleri, 2013

Kurum	Yatak Sayısı	Müracaat Sayısı (Bin)	Yatan Hasta Sayısı (Bin)	Ameliyat Sayısı (Bin)	Ameliyat Sayısının Müracaat Sayısına Oranı (Yüzde)	Ameliyat Sayısının Yatak Sayısına Oranı	Yatak Doluluk Oranı (Yüzde)	Hastanın Ortalama Kalış Günü	Yatak Devir Hızı (Hasta)
Sağlık Bakanlığı	121 269	277 485	7 023	2 415	0,9	19,9	69,3	4,4	57,9
Üniversiteler	36 056	29 986	1 630	716	2,4	19,9	74,1	6,0	45,2
Özel Hastaneler	37 983	71 341	3 720	1 554	2,2	40,9	50,5	2,2	83,2

Kaynak: Sağlık Bakanlığı İstatistik Yıllığı, 2013

Not: MSB Hastaneleri dahil değildir.

2013 yılında toplam yatak kapasitesinin yüzde 18,8'ine, uzman hekim sayısının yüzde 23,9'una sahip olan özel sektör, tüm ameliyatların yüzde 33,2'sini gerçekleştirirken, toplam yatak kapasitesinin yüzde 17,8'ine ve uzman hekim sayısının (asistan hekimler dâhil) yüzde 29,5'ine sahip olan üniversite hastaneleri yapılan ameliyatların yüzde 15,3'ünü gerçekleştirmiştir. Hem müracaat sayılarının hem de hasta devir hızlarının üniversitelerde daha düşük olduğu görülmektedir. Üniversite hastanelerinde hastaların ortalama kalış süreleri 6 gün iken, özel sektör

hastanelerinde 2,2 gün, Sağlık Bakanlığı hastanelerinde ise 4,4 gündür. Kronik hastaların uzun süreli yatışları ve daha karmaşık ameliyatların çoğunun üniversite hastanelerinde yapılması bunda etkili olabilmektedir.

Üniversite hastanelerinin eğitim ve araştırma faaliyetleri ile sağlık hizmet sunumundaki rolleri net bir şekilde tanımlanarak hem hastanelerin mali sürdürülebilirliğini temin edecek hem de nitelikli tıp eğitimi ve yenilikçi araştırmaların yapılmasını sağlayacak yapısal reformların hayata geçirilmesine yönelik ihtiyaç sürmektedir.

Yatak kapasitesindeki ve dağılımındaki iyileşmelere rağmen ülke genelindeki dağılım sorunları devam etmektedir. 2013 yılı verilerine göre İBBS-1 düzeyinde, on bin kişiye düşen yatak sayısı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 20,2 iken Batı Anadolu Bölgesinde 34,4'tür. Yatakların ve sağlık tesislerinin bölgeler arasında dengesiz dağılımı, sağlık personelinin de dengesiz dağılımına yol açan faktörlerden biridir.

Kamu kaynaklarına ilave olarak sağlık yatırımlarının kamu özel işbirliği (KÖİ) yöntemiyle de gerçekleştirilmesi amacıyla başta büyük şehirlerde olmak üzere yaklaşık 34 bin yatak kapasitesine sahip hastanelerin yapımı için süreç başlatılmıştır.

2013 yılı sonu itibarıyla toplam hekim sayısı 133.775, diş hekimi sayısı 22.295 ve hemşire sayısı 139.544'tür. Yüz bin kişiye düşen hekim sayısı 175 ve hemşire sayısı 182 iken AB'de bu sayılar sırasıyla 346 ve 836, OECD ortalamasında ise 320 ve 880'dir. Sağlık personeli ülke ortalaması, AB ve Dünya Sağlık Örgütü ortalamasının gerisinde olup özellikle hemşire açığı daha belirgindir.

Hekim açığını azaltmak amacıyla 2007-2008 döneminde 4.751 olan tıp fakültesi kontenjanı (GATA hariç) yüzde 141 oranında artırılarak 2013 yılında 11.454'e yükseltilmiştir. Aynı dönemde hemşire kontenjanı ise yüzde 167 artırılarak 5.674'ten 15.193'e çıkartılmıştır. Hemşireler temel olarak halk sağlığında ve klinik hizmetlerde görev alabildiklerinden, hemşire sayısının artırılması uzun vadede sağlık hizmetlerinde kaliteyi artırıcı ve maliyetleri düşürücü etkiye sahip olacaktır. AB'de 2,41, OECD ortalamasında ise 2,75 olan doktor başına hemşire oranı ülkemizde 1,04'tür.

2009 yılında yüzde 6,1 olan toplam sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı 2012 yılında yüzde 5,4 olarak gerçekleşirken kişi başı sağlık harcaması 521 ABD dolarından 566 ABD dolarına yükselmiştir. Yaşlanan nüfus, sağlık teknolojilerindeki gelişmeler ve daha kaliteli sağlık hizmeti talebi gibi sebeplerle sağlık harcamalarının artabileceği öngörülmektedir.

Türkiye'de üretilen ve ithal edilen kozmetik ürünler ve tıbbi cihazların, üretimden tüketime geçtikleri tüm noktalarda takibi ve izlenmesine yönelik olarak tasarlanan Ürün Takip Sistemi Projesinin uygulamaya geçirilebilmesi amacıyla TÜBİTAK ile Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu arasında protokol imzalanmış olup projenin 2016 yılı sonunda tamamlanması planlanmaktadır.

Madde bağımlılığı son yıllarda giderek yaygınlaşmakta, sosyal bir sorun olmasının yanında ciddi bir sağlık tehdidi oluşturmaktadır. TUBİM tarafından yapılan Türkiye'de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırmasına göre 2011 yılında 15-64 yaş arası yaşam boyu madde

kullanımı prevalansı yüzde 2,7'dir. Diğer yandan, tedavi merkezi sayısının yetersiz olması tedaviye erişimi zorlaştırmakta, sosyal destek sistemleri ve rehabilitasyon faaliyetlerinin yetersizliği de bağımlı kişilerin tedavi sırası ve sonrasında topluma kazandırılmasında sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Mevcut durumda 21 ilde 32 adet tedavi merkezi bulunmakta olup, toplam yatak kapasitesi 763'tür. Bu merkezlerden 3'ü çocuk ve ergen madde bağımlılığı merkezi (ÇEMATEM), 29'u ise alkol ve madde bağımlılığı araştırma, tedavi ve eğitim merkezidir (AMATEM). Söz konusu tesislerin sayı ve nitelik olarak artırılması önem arz etmektedir.

Akılcı ilaç kullanımını destekleyecek faaliyetlerin yürütülmesi için koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması, farkındalık oluşturulması amacıyla hazırlanan Akılcı İlaç Kullanımı Ulusal Eylem Planı kapsamında başta antibiyotik olmak üzere gereksiz ilaç kullanımının azaltılmasına yönelik faaliyetler sürdürülmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Vatandaşlarımızın yaşam kalitesi ve süresinin yükseltilmesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel hayata bilinçli, aktif ve sağlıklı bir şekilde katılımlarının sağlanması temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda veriye ve kanıta dayalı politikalarla desteklenen, erişilebilir, nitelikli, maliyet etkin ve sürdürülebilir bir sağlık hizmet sunumu esastır.

Bu amaca ulaşmak için öncelikle koruyucu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi; birinci basamak sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi; altyapı ve sağlık personeli ihtiyacının karşılanması ve ülke genelindeki dağılımlarının dengelenmesi; sağlık hizmetlerinin eşitlik ve hakkaniyet ilkesiyle hasta haklarına saygılı, erişilebilir, etkin ve kaliteli bir yapıya kavuşturulması; akılcı ilaç kullanım mekanizmalarının oluşturulması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Vatandaşlarımızın yaşam kalitesi ve süresinin yükseltilmesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel hayata bilinçli, aktif ve sağlıklı bir şekilde katılımlarının sağlanması temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda veriye ve kanıta dayalı politikalarla desteklenen, erişilebilir, nitelikli, maliyet etkin ve sürdürülebilir bir sağlık hizmet sunumu esastır. (Kalkınma Planı p.172)			
Tedbir 34. Sağlık Bakanlığı ve üniversite hastanelerinde performansa dayalı ek ödeme (PDEÖ) sistemine sağlık hizmetinin kalitesi ve etkinliğine ilişkin göstergeler eklenecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, SGK, Üniversiteler	Aralık Sonu	PDEÖ sistemine verilen hizmetin etkinliğinin ve hizmete ilişkin algının ölçülebileceği nitel göstergelerin de eklenmesi için ilgili mevzuatta değişiklik yapılacaktır.

Sağlıklı hayat tarzı teşvik edilecek ve daha erişilebilir, uygun, etkili ve etkin bir sağlık hizmeti sunulacaktır. (Kalkınma Planı p.174)			
Tedbir 35. Bulaşıcı olmayan hastalıklar konusunda toplumsal farkındalık artırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Tüm Kamu Kurum ve Kuruluşlar, Üniversiteler	Aralık Sonu	Toplumsal farkındalığı artırmak için kampanyalar yapılacaktır. Astım, KOAH, kalp ve damar hastalıkları ve böbrek hastalıkları ile ilgili halka ve sağlık personeline yönelik bilgilendirme materyali hazırlanacak ve dağıtılacaktır. Sayılan hastalıklara yönelik standart tanı ve tedavi protokollerini hayata geçirmek için çekirdek eğitim müfredat programı hazırlanacaktır.
Tedbir 36. Acil sağlık hizmet sunumu kapsam ve kapasite olarak güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Ulaştırma Bakanlığı, Belediyeler, Sahil Güvenlik Komutanlığı	Aralık Sonu	Acil sağlık istasyonları nitelik ve nicelik açısından iyileştirilecek; kara, deniz ve hava ambulans hizmetleri güçlendirilecektir.
Tedbir 37. Zoonotik hastalıklar konusunda sağlık okuryazarlığı düzeyi artırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler	Aralık Sonu	Zoonotik hastalıklarla (başta kırım kongo kanamalı ateşi hastalığı ve kuduz olmak üzere) ilgili halkın bilgi ve tutumunu ve farkındalık düzeyini ölçmeye yönelik saha araştırmaları yapılacak, söz konusu hastalıklarla alakalı mevcut durum analizi raporu oluşturulacaktır.
Sağlık hizmet sunumunda klinik müdahalelerin etkililiğini, hasta ve sağlık çalışanlarının güvenliği ve memnuniyetini dikkate alan yaklaşımlar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.175)			
Tedbir 38. Merkezi Hastane Randevu Sisteminin (MHRS) kullanımı ülke geneline yaygınlaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), RTÜK, TRT	Aralık Sonu	MHRS'nin kullanımında yaşanan sorunların tespiti ve toplumsal algıyı ölçmek amacıyla bir araştırma projesi hazırlanacaktır. Her tür görsel ve basılı materyal ile MHRS'nin kullanımı tanıtılacak ve yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 39. Hizmet kalitesinin artırılması, hasta ve çalışan güvenliği ile memnuniyetinin sağlanması amacıyla klinik kalite programı ile hizmet sunumuna yönelik ulusal standartlar geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler, İlgili STK'lar, Kamu ve Özel Sağlık Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Sağlıkta kalite standartları setleri geliştirilecek, Sağlık Bakanlığınca akreditasyon sistemi oluşturulacak ve hizmete alınacaktır. 3 yeni sağlık olgusunda kalite göstergeleri geliştirilecektir.

Akılcı ilaç kullanımı için sağlık personelinin ve halkın bilinçlendirilmesi sağlanacak, ilaç ve tıbbi cihazların kalitesi, kullanımı ve bunlara yönelik harcamaların etkinliği kontrol edilecektir. (Kalkınma Planı p.177)			
Tedbir 40. Akılcı ilaç kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla bilinçlendirme, müfredat geliştirme faaliyetleri yürütülecek, izleme değerlendirme sistemi kurulacaktır.	SGK (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, Özel Sağlık Kuruluşları	Aralık Sonu	Başta hekimler olmak üzere sağlık çalışanlarının ve vatandaşların farkındalığını artırmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Sağlık eğitimi müfredatlarına akılcı ilaç kullanımı eğitimlerinin dâhil edilmesi yönünde çalışmalar yapılacak, SGK veri bankası da kullanılarak akılcı ilaç kullanımı davranışlarını teşvik etmeye, izleme ve değerlendirmeye yönelik bir sistem geliştirilecektir. e-Reçete'nin yaygınlaşmasıyla beraber izleme ve değerlendirme sisteminin tüm hekimleri kapsamasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.
Sağlıkta insan gücü, demografik gelişmeler ile uzun vadede ihtiyaç duyulacak yeni meslekler de dikkate alınarak nicelik ve nitelik olarak geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.178)			
Tedbir 41. Sağlık İnsan Kaynakları Stratejik Planı tamamlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sağlık kuruluşlarının hedef nüfus, hizmet bölgesi, fiziki yapı ve hizmet sunum özelliklerini esas alan ve somut hedefleri içeren personel dağılım planı güncellenecek ve Sağlık İnsan Kaynakları Stratejik Planı yeni sağlık mesleklerini de içerecek şekilde tamamlanacaktır.
Tamamlayıcı tıp kapsamındaki tedavi, bitkisel ürün ve hizmet sunucularıyla ilgili kalite ve güvenliğin sağlanması amacıyla standartlar belirlenecek ve bu alan denetim altına alınacaktır. Tamamlayıcı tıbbın, tıp eğitimine ve sağlık uygulamalarına entegrasyonu sağlanacak, bu alanda yapılacak bilimsel araştırmalar desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.180)			
Tedbir 42. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına ilişkin gerekli mevzuat hazırlanarak ruhsatlandırma ve denetim hizmetleri yapılandırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler, Özel Sağlık Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği hazırlıkları tamamlanacak, tamamlayıcı tıp uygulamalarının denetiminin etkinleştirilmesi amacıyla geri bildirim veri tabanı oluşturulacaktır.
Veri ve kanıta dayalı sağlık politikalarını geliştirmek amacıyla uluslararası karşılaştırmalara imkân verecek standart ve kalitede verilerin üretilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.182)			
Tedbir 43. Birinci basamak sağlık hizmetlerinde izleme ve değerlendirme sistemleri geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, SGK	Aralık Sonu	Mevcut durum itibarıyla modül sayısı 16 olan Halk Sağlığı Bilgi Sisteminin (HSBS) modül sayısı 2015 yılında 30'a çıkarılacaktır. Diğer veri aktarım sistemlerinin HSBS'ye uyumu gerçekleştirilecektir.

Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı			
Tedbir 44. Sağlık turizmine ilişkin gerekli mevzuat düzenlemeleri ve güncellemeleri yapılacak, istatistiki altyapı oluşturulacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, STK'lar	Aralık Sonu	Sağlık turizminde hizmet verecek olan kurum ve kuruluşların yetkilendirilmesi ve akreditasyonu amacıyla mevzuat düzenlemeleri yapılacak, sağlık turizmi kapsamında verilecek hizmetlerin kayıtlarının tutulacağı bir veri tabanı geliştirilecektir.
Tedbir 45. Sağlık turizmi koordinasyon kurulu oluşturulacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, STK'lar	Aralık Sonu	Sağlık turizmi alanındaki hizmet sunum standartları, akreditasyon ve teşvik mekanizmalarını geliştirecek bir koordinasyon kurulu oluşturulacaktır.
Sağlıklı Yaşam ve Hareketlilik Programı			
Tedbir 46. Obezite ve diyabetin önlenmesine yönelik farkındalık artırılacak ve okul çağı çocuklarına yönelik sağlıklı beslenme programları yürütülecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık Sonu	Beslenme dostu okul sayısı artırılacak, Okul Sütü Programı sürdürülecek, sağlıklı beslenme ve fiziksel aktiviteye teşvik edici kampanyalar düzenlenecek, eğitim materyalleri geliştirilecek, yazılı ve görsel medya aracılığı ile farkındalığı artırıcı kampanyalar düzenlenecektir.
Tedbir 47. En sık görülen kanser hastalıklarının taramaları yaygınlaştırılacak ve kanser hastalığının izlenmesi ve yönetimi için kanser kayıt sistemi geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), SGK, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Vatandaşların taramalara katılmaları için farkındalığı artıracak kampanyalar düzenlenecek ve kanser taramalarının aile hekimliğine uyumu sağlanacaktır. Kanser kayıt sistemi için uygun yazılım altyapısı oluşturulacaktır. Pasif kanser kayıtçılığı yapılan illerde aktif kanser kayıtçılığına geçilecek, kanser kayıtlarının toplanması konusunda sağlık personelinde farkındalık yaratılacaktır.
Tedbir 48. Tütün, alkol ve diğer bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımının azaltılması ve pasif etkilenimin önlenmesi sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, SGK	Aralık Sonu	Tütün, alkol ve diğer bağımlılık yapıcı maddelerin zararlarıyla ilgili özellikle gençlere yönelik görsel ve işitsel materyallerle desteklenmiş eğitim modülleri ve programlar hazırlanacak, konferans, panel ve sempozyumlar düzenlenecek, bilinçlendirme faaliyetlerinde medya araçları daha aktif şekilde kullanılacaktır.
Tedbir 49. Uyuşturucu madde bağımlılarına yönelik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, STK'lar	Aralık Sonu	Madde bağımlılığının tedavisini sağlayan kurumların etkinliği artırılacak, Sağlık Bakanlığı bünyesinde madde bağımlılığı danışma hattı kurulacak, ÇEMATEM'ler kapasite ve sayı olarak artırılacak, uyuşturucu madde kullanımının zararlarıyla ilgili okullarda rehberlik programları uygulanacaktır.

Tedbir 50. Ruh sağlığı hizmetleri nitelik ve nicelik açısından geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, STK	Aralık Sonu	Toplum ruh sağlığı merkezlerinin madde kullanan ve bakım ihtiyacı olan hastalar dahil olmak üzere tüm kronik ruhsal bozukluğu olan hastalara hizmet verecek şekilde kapasitesi ve sayısı artırılacak, ulusal ruh sağlığı profili araştırması yapılacak ve istismara uğrayan çocukların rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla çocuk izlem merkezlerinin (ÇİM) sayısı artırılacak, personele teorik ve pratik eğitimler verilecektir.

2.2.1.3. Adalet

a) Mevcut Durum

2014 yılında adalet hizmetleri ve yargıyı doğrudan ilgilendiren bazı kanunlar kabul edilmiştir. Bu bağlamda; 17/05/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6539 sayılı Kanunla Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesine Ek Protokolün onaylanması uygun bulunmuş, 08/07/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla söz konusu ek protokol onaylanmıştır. Bu ek protokolle tahkim anlaşmasıyla görev yapan ülke içi ve yabancı hakemlere rüşvet verilmesi eylemi Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesinin kapsamına alınmıştır.

28/06/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6545 sayılı Kanun uyarınca 26/09/2014 tarihi itibarıyla istinaf mahkemeleri niteliğinde bölge idare mahkemeleri kurulmuş olup önümüzdeki süreçte mahkemelerin faaliyete geçirilmesi planlanmaktadır.

6545 sayılı Kanunla belirli bazı işlemler hakkında ivedi yargılama usulü getirilmiştir. Bu bağlamda ihaleden yasaklama kararları hariç ihale ve acele kamulaştırma işlemleri, Özelleştirme Yüksek Kurulu kararları, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca yapılan satış tahsis ve kiralama işlemleri, 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca idari yaptırım kararları hariç çevresel etki değerlendirmesi sonucu alınan kararlar ile 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun uyarınca alınan Bakanlar Kurulu kararları ivedi yargılama usulüne tabi olacaktır.

6545 sayılı Kanunla sulh ceza mahkemeleri kaldırılarak, yürütülen soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları almak ve bunlara karşı yapılan itirazları incelemek amacıyla sulh ceza hâkimlikleri kurulmuştur.

Türkiye'de 2014 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla hâkim ve Cumhuriyet savcısı sayısı 13.980, mahkemelerde çalışan adalet personeli sayısı ise 51.419'dur. Hâkim sayısı ile diğer adalet personeli sayısı genel olarak AB üyesi ülkelerdeki ortalamanın altında kalmaktadır.

Tablo II: 10- 100 Bin Kişiye Düşen Hâkim Sayısı ile Mahkemede Çalışan Adalet Personeli Yüzdesi (2012)

Ülkeler	Hâkim Sayısı	Mahkemede Çalışan Adalet Personeli
Almanya	24,7	66,9
Fransa	10,7	33,2
Hollanda	14,4	37,3
İsviçre	15,8	53,6
Portekiz	19,2	58,3
İtalya	10,6	40,5
Türkiye	**10,7**	**32,2**

Kaynak: Avrupa Etkin Yargı Komisyonu (CEPEJ), Avrupa Yargı Sistemleri Raporu, 2014

Ülkemizde adlî yardıma kamu bütçesinden kişi başına ayrılan pay 2010 yılında 1,1 avro olup bu miktar 2012 yılında 1,2 avroya yükselmesine rağmen çoğu AB ülkesine kıyasla düşük kalmaktadır.

Tablo II: 11- Kamu Bütçesinden Kişi Başına Ayrılan Adli Yardım Miktarı (2012)

Ülkeler	Kişi Başına Ayrılan Ortalama Miktar (Avro)
İngiltere	41,6
Fransa	5,6
Hollanda	28,8
İspanya	0,8
Portekiz	5,3
İtalya	2,6
Türkiye	**1,2**

Kaynak: Avrupa Etkin Yargı Komisyonu (CEPEJ), Avrupa Yargı Sistemleri Raporu, 2014

Öte yandan, son dönemde ceza infaz kurumları ile tutukevlerinin sayısında ve kapasitesinde iyileştirmeler sağlanmıştır. Küçük ve etkin kullanılamayan ceza infaz kurumları ve tutukevleri kapatılırken modern ceza infaz kurumları ve tutukevleri inşa edilerek toplam kapasite yükseltilmiştir. 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla ceza infaz kurumları ve tutukevleri toplamı 368, toplam kapasite 163.575 kişi olmuş, bu kurum ve tutukevlerinde 152.037 hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır.

Adalet hizmetlerinin etkili ve verimli olarak sunulabilmesi için modern adliye binalarının yapılması ve yenilenmesi çalışmalarına devam edilmiştir. 2013 yılında 15 ve 2014 yılının ilk dokuz ayında dört adalet hizmet binası inşaatı tamamlanmıştır. 2014 Yılı Yatırım Programında yer alan adalet hizmet binalarından 40'ının inşaatı devam etmektedir. Diğer yandan 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla bölge adliye mahkemelerinin faaliyete geçirilmesine yönelik olarak beş bölge adliye mahkeme hizmet binasının inşaatı tamamlanmış olup do-

kuzunun inşaatı devam etmekte ve biri ise ihale aşamasındadır.

Adli süreç ve hizmetleri elektronik ortama taşıyan ve öncelikle yargı organları arasında bilgi ağını oluşturan e-adalet sisteminin kurulması için UYAP Bilişim Sisteminin donanım ve yazılım altyapısı tamamlanmış olup sistemin geliştirilmesine devam edilmektedir. UYAP sayesinde gereksiz yazışmalar sebebiyle duruşmaların ertelenmesinin önüne geçilmiş; İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, SGK, PTT, Merkez Bankası, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, ÖSYM ve Barolar gibi birçok kurumla işlemler elektronik ortamda sağlanmıştır. İfade ve savunma alınması, duruşmalarda video kaydı alınması ve video konferans yönteminin kullanılmasını hedefleyen Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) projesi devam etmektedir. 2014 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 2.870 duruşma salonunda sistem çalışmakta olup 170 ceza infaz kurumuna 443 kurulum yapılmıştır. Sistem önümüzdeki süreçte bütün adalet teşkilatına yaygınlaştırılacaktır.

Bu gelişmelerle birlikte koruyucu ve önleyici hukuk, adalete erişim, yargısal etik ilkeler, bilirkişilik, insan kaynakları, fiziki ve teknik altyapı konularında yargı hizmetlerinin daha etkili ve verimli sunulabilmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Evrensel hukuk normları, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğünün gerekleri çerçevesinde yargılama sürecinin hızlı, adil, etkin, güvenli ve isabetli şekilde işlemesi adalet sisteminin temel amacıdır. Adalet ve yargının yapısı ve işleyişinde ekonomik açıdan etkinliğin de gözetilmesi esastır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yargıya ulaşılabilirliği kolaylaştırmak amacıyla savunma hakkı ve adli yardım güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.189)			
Tedbir 51. Hukuk klinikleri konusunda gerekli mevzuat değişikliği gerçekleştirilerek hukuk kliniği yöntemleri geliştirilecek ve uygulanmaya başlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Türkiye Barolar Birliği, Barolar, Hukuk Fakülteleri, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Hukuk klinikleri konusunda gerekli mevzuat değişikliği gerçekleştirilerek, kliniklerin hayata geçirilebilmesi için gerekli altyapı oluşturulacaktır.
Tedbir 52. Adli yardım müessesesine yönelik kanun taslağı hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği	Aralık Sonu	Adli yardım sisteminin sadeleştirilerek etkinleştirilmesi ve sisteme erişimin kolaylaştırılması amacıyla konuya sistematik şekilde yaklaşan kanun taslağı hazırlanacaktır.

Koruyucu ve önleyici hukuk yaklaşımı yaygınlaştırılacaktır. Hukuk uyuşmazlıklarında basitleştirilmiş bir yargılama usulü uygulanacaktır. Aynı uyuşmazlık konusunda doğacak kolektif menfaatlerin korunmasına hizmet edecek grup davaları sistemi getirilecektir. (Kalkınma Planı p.190)			
Tedbir 53. Kolektif menfaatlerin korunmasına hizmet edecek grup davaları konusunda kanun taslağı hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda değişiklik öngören, aynı uyuşmazlıktan doğacak ortak menfaatlerin korunmasına hizmet edecek grup davaları sistemi oluşturulmasına yönelik kanun taslağı hazırlanacaktır.
Bilirkişilik kurumu gözden geçirilerek etkin işleyen bir sistem oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.192)			
Tedbir 54. Bilirkişilik mekanizmasının uygulamada görülen sorunlarının giderilmesi konusunda çalışmalar yapılarak öneriler içeren bir rapor hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Yargıtay, Danıştay, Türkiye Barolar Birliği	Aralık Sonu	Bilirkişilik mekanizmasının uygulamada görülen sorunlarının nasıl giderilebileceği konusunda Adalet Bakanlığı koordinasyonunda Yargıtay, Danıştay ve Türkiye Barolar Birliği temsilcilerinin katılımıyla çalışmalar yürütülecek ve konu hakkında bir rapor hazırlanacaktır.
Tedbir 55. Adli Tıp Kurumunun kapasitesi artırılacak ve bilirkişi görüşü için kuruma gelen dosyaların makul sürede sonuçlandırılması sağlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanununda değişikliğe gidilerek Adli Tıp İhtisas Dairelerinin ve Kurumun ülke genelindeki birimlerinin sayısı artırılacak, Adli Tıp Genel Kurulunun yapısı gözden geçirilecek, ihtiyaç duyulan il merkezleri ve diğer ağır ceza merkezlerinde Adli Tıp birimlerinin faaliyete geçirilmesi sağlanacaktır. Kurumun insan kaynakları ve teknolojik kapasitesi geliştirilecek, adli bilimler alanında üniversitelerle yapılan işbirliği çalışmaları artırılacaktır.
Hukukun tüm dallarında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına ağırlık verilecektir. (Kalkınma Planı p.194)			
Tedbir 56. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin getirilmesi yönünde Adalet Bakanlığı bünyesinde bir komisyon kurulacak ve konu hakkında rapor hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Üniversiteler	Aralık Sonu	Hukukun bütün dallarında etkin işleyen alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin getirilmesi yönünde üniversitelerden temsilcilerin de katılımıyla Adalet Bakanlığı bünyesinde bir komisyon kurulacak ve komisyon konu hakkındaki önerilerini rapor halinde yayımlayacaktır.
Yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranış kuralları uluslararası ölçütlere göre belirlenerek hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.195)			
Tedbir 57. Yargı mensuplarının mesleki ahlâk ve davranış kuralları konusunda bir düzenleme yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), HSYK	Aralık Sonu	Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının uymaları gereken mesleki ahlâk ve davranış kurallarını belirleyen bir düzenleme hazırlanacaktır.

Adalet hizmetlerinin etkinleştirilmesi ve adalete erişimin artırılması için adalet ve yargı hizmetlerinde bilişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.196)			
Tedbir 58. UYAP Bilişim Sisteminin geliştirilmesi için altyapı güncellemeleri yapılacak, SEGBİS kurulumları tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	UYAP Bilişim Sisteminin geliştirilmesine yönelik altyapı güncellemeleri yapılacaktır. Sistemin e-devlet uygulamaları ve kurumlar ile bütünleştirme ve e-yazışma çalışmaları sürdürülecektir. Yargı birimlerince e-tebligat yapılabilmesine ve raporlama ile istatistik alt yapılarına yönelik çalışmalar yürütülecektir. UYAP ile diğer ülkelerin adalet sistemlerinin bütünleştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir. SEGBİS Sistem Merkezi ile savcılık, mahkemeler ve ceza infaz kurumlarına SEGBİS kurulumları tamamlanacaktır.

2.2.1.4. Güvenlik

a) Mevcut Durum

2014 yılında güvenlik hizmetleri konusunda önemli gelişmeler sağlanmıştır. 27/02/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6525 sayılı Kanunla Jandarma Genel Komutanlığı 2014 yılı fiili kadro kitapçığında yer alan uzman erbaş kadrosu 3.000 artırılarak güvenlik hizmetlerinin profesyonelleştirilmesinde önemli bir adım atılmıştır.

26/04/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6532 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla MİT'in görev, yetki ve organizasyon yapısı güçlendirilmiş, Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu kurulmuştur.

02/05/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6533 sayılı Kanunla Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun çıkartılmış ve 09/08/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu kararıyla söz konusu sözleşme Türk iç hukukunun bir parçası haline gelmiştir. 19/02/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6518 sayılı Kanunla 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanununa hükümler eklenerek; Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığına ulusal siber güvenliğin sağlanması amacıyla politika, strateji ve hedefleri, kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilere yönelik siber güvenliğin sağlanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek, eylem planlarını hazırlamak görevi verilmiş, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanının başkanlığında kamu kurum ve kuruluşlarının temsil edildiği Siber Güvenlik Kurulu kurulmuştur.

18/06/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle zarar gören gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişilerinin yaptıkları tazminat başvurularının sonuçlandırılması süresi bir yıl uzatılmıştır.

28/06/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6545 sayılı Kanunla çeşitli kanunlarda değişiklik yapılarak kaçakçılık ve uyuşturucu suçları bakımından öngörülen cezalar artırılmıştır. 02/10/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla, Karara ekli listede yer

alan maddeler, 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun hükümlerine tabi tutularak uyuşturucuyla mücadelede önemli bir adım atılmıştır.

6545 sayılı Kanunla, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda da değişikliğe gidilerek cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı, cinsel taciz ve nitelikli hırsızlık suçlarının cezaları artırılmıştır.

6551 sayılı Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun 16/07/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış, 01/10/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla bu Kanun kapsamında yürütülecek çalışmalara ilişkin esaslar yürürlüğe konulmuştur.

MOBESE Sistemi, 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla tüm il merkezlerinde ve 180 ilçede kurulmuş olup sistemin 95 ilçede kurulumu devam etmektedir.

Birden fazla olan acil çağrı numaralarının, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi tek numara (112) altında toplanması için İçişleri Bakanlığının koordinatörlüğünde yürütülen Acil Çağrı Merkezleri Projesi 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 12 ilde tamamlanarak faaliyete geçmiştir. Projenin kademeli olarak ülke geneline yaygınlaştırılması amacıyla hizmet binası yapımı tamamlanan 13 ilde yazılım ve donanım altyapısı kurulum çalışmaları devam etmekte olup 23 ilde ise inşaat çalışmaları sürdürülmektedir.

Bu gelişmelere rağmen güvenlik hizmetleri sunan kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon mekanizmalarının zayıf olması, güvenlik birimlerinin mevzuat, organizasyon ve personel sorunlarının devam etmesi, toplum destekli kolluk yaklaşımının etkin bir şekilde uygulanamaması, ulusal bilgi güvenliğinin yeterli ölçüde sağlanamaması, önleyici ve koruyucu güvenlik hizmetlerinin yeterince yaygınlaştırılamaması ve hizmet sunumunda risk yönetimine geçilememesi güvenlik hizmetlerinin etkili ve verimli şekilde sunulmasını güçleştirmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Toplumsal düzenin korunması ve vatandaşlarımızın kanunlarla güvence altına alınan hak ve özgürlüklerinin tesisi ve güçlendirilmesi ile bütün kesimler için güvenli bir iş ve yatırım ortamının tam olarak yaşama geçirilebilmesi için güvenlik hizmeti daha uygun ve etkin şekilde sunulacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Güvenlik birimlerine ilişkin mevzuat iyileştirilecek ve organizasyon sorunları giderilecek; hizmet sunumunda kurumlar arasında daha etkin bir koordinasyon sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.208)			
Tedbir 59. Güvenlik birimlerine ilişkin mevzuat ve organizasyon sorunlarının giderilmesine yönelik bir komisyon kurularak mevzuat taslakları hazırlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, MİT Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı	Aralık Sonu	Güvenlik birimlerine ilişkin mevzuatın iyileştirilmesi ve organizasyon sorunlarının giderilmesi amacıyla İçişleri Bakanlığı bünyesinde ilgili kuruluşların katılımıyla bir komisyon kurulacak ve söz konusu komisyon ilgili mevzuat taslaklarını hazırlayacaktır.

Tedbir 60. Özel güvenlik hizmetlerinin kurumsallaşması yönünde düzenleme yapılacak ve bilgi sistemi oluşturulacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Emniyet Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Özel güvenlik sektörünün ihtiyaçlarına uygun Avrupa Birliği normlarıyla uyumlu mevzuat çalışmaları yapılacak, Özel Güvenlik Bilgi Sistemi Otomasyon Projesi faaliyete geçirilecektir.
Tedbir 61. Kara sınırlarındaki güvenliğin artırılması amacıyla Entegre Sınır Güvenlik Sisteminin kurulması yönünde hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Savunma Sanayii Müsteşarlığı, Valilikler	Aralık Sonu	Entegre Sınır Güvenlik Sistemi konusunda kurumlar arasında mutabakat sağlanarak İçişleri Bakanlığı Sınır Yönetimi Bürosu bünyesinde oluşturulan Proje Yürütme Grubu sistemin kurulması yönündeki hazırlık çalışmalarını tamamlayacaktır.
Güvenlik hizmetleri alanındaki personel nitelik ve nicelik bakımından iyileştirilecek, profesyonelleşme artırılacak, personelin fiziki ve teknolojik donanımı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.209)			
Tedbir 62. Jandarma birimlerinde profesyonelleşmenin artırılması amacıyla profesyonel kadro oranı yüzde 40'a yükseltilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Genelkurmay Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı	Aralık Sonu	Mevcut durumda jandarma birimlerinde yaklaşık yüzde 35 olan profesyonelleşme oranı 2015 yılı sonuna kadar 12 bin uzman erbaş alımı ile yaklaşık yüzde 40'a yükseltilecek ve 2015 yılından itibaren yıllara sâri olarak temin faaliyetlerine başlanacaktır.
Tedbir 63. Kriminal hizmetlerde hukuki, kurumsal ve teknolojik altyapı geliştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Kriminal polis laboratuvarlarının hukuki altyapısı ile Ulusal DNA Veri Bankasının kurulması için gerekli teknik altyapı tamamlanacaktır. Yeni kriminal laboratuvar binaları yapılacak ve akreditasyon çalışmaları bütün kriminal polis laboratuvarlarında yaygınlaştırılacaktır. Üniversitelerle protokol yapılarak adli bilimler teknolojilerinin üretilmesi sağlanacaktır.
Vatandaşların kamu düzeni ve güvenliğine duyarlılıklarını artıracak uygulamalarla toplum destekli kolluk yaklaşımı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.210)			
Tedbir 64. Toplum destekli kolluk yaklaşımı güçlendirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı	Aralık Sonu	Vatandaşların kamu düzeni ve güvenliğine duyarlılıklarını artıracak uygulamalarla, güvenlik hizmetlerinde vatandaşlarla işbirliği ve diyalog çerçevesinde toplum destekli kolluk uygulamaları geliştirilerek hayata geçirilecektir.

Önleyici ve koruyucu güvenlik hizmetlerine önem verilecek, bu çerçevede hizmet sunumunda risk yönetimine geçilecektir. (Kalkınma Planı p.212)			
Tedbir 65. Güvenlik hizmetleri risk yönetim planları çerçevesinde sunulacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, MİT Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı	Aralık Sonu	Güvenlik hizmeti sunan kurumlara ve kurumsal faaliyet ve hedeflere yönelik tehdit, risk ve tehlikelere karşı risk yönetimine geçilerek her birimde risk yönetim planları hazırlanacak ve bu çerçevede hizmet sunumu sağlanacaktır.

2.2.1.5. Temel Hak ve Özgürlükler

a) Mevcut Durum

Temel hak ve özgürlüklerin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi doğrultusunda önemli adımlar atılmıştır. Bu bağlamda 06/03/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6526 sayılı Kanunla 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununa bir geçici madde eklenerek Terörle Mücadele Kanununun 10 uncu maddesi uyarınca görevlendirilen ağır ceza mahkemeleri kaldırılmıştır.

13/03/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6529 sayılı Kanunla siyasi partiler ve adaylar tarafından yapılacak propagandanın Türkçenin yanı sıra farklı dil ve lehçelerde de yapılabileceği, farklı dil ve lehçelerde eğitim ve öğretim yapmak amacıyla özel okul açılabileceği esasları dâhil temel hak ve hürriyetlerin geliştirilmesi doğrultusunda çeşitli kanunlarda değişiklik yapılmıştır.

01/03/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı kabul edilerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından verilen ihlal kararlarına konu alanlarda ihlale neden olan sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik takvime bağlı olarak alınması gereken önlemler, gerçekleştirilmesi öngörülen faaliyet ve düzenlemeler ile bunların gerçekleştirilmesinden sorumlu kurumlar belirlenmiştir.

AİHM'nin içtihat veri tabanı olan HUDOC'un Türkçe sürümü 14/11/2013 tarihinde kullanıcıların istifadesine sunulmuş ve Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının sistemine yüklenmiştir.

b) Amaç ve Hedefler

Çoğulcu ve özgürlükçü bir demokrasi anlayışıyla bireylerin ve toplumdaki farklı kesimlerin bütün yönleriyle kendilerini özgürce ifade ettiği, tüm inançlara ve yaşam tarzlarına saygıyı ilke kabul eden bir toplumsal zeminin oluşturulması temel amaçtır. Cinsiyet, yaş, ırk, dil, renk, felsefi inanç, din, mezhep, sağlık durumu, gelir, uyruk, etnik köken, göçmenlik, siyasi tercih ayrımı yapmayan, bütün vatandaşların temel haklarını ve özgürlüklerini güvence altına alan anlayış güçlendirilecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Temel haklar ve özgürlükler evrensel ölçüt ve uygulamalar ışığında geliştirilmeye devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.231)			
Tedbir 66. Temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi doğrultusunda mevzuat taslakları hazırlanacaktır.	Türkiye İnsan Hakları Kurumu (S), Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı	Aralık Sonu	Evrensel ölçüt ve uygulamalar ışığında temel hak ve özgürlükleri güçlendirmek doğrultusunda, mevzuatta gerekli düzenlemeleri yapmak üzere, Türkiye İnsan Hakları Kurumu bünyesinde Adalet ve İçişleri Bakanlığı yetkililerinin de katılımıyla bir komisyon kurulacaktır.

2.2.1.6. Sivil Toplum Kuruluşları

a) Mevcut Durum

Sivil toplum kuruluşlarının (STK) kamu kaynakları dışında ilave kaynak yaratma potansiyelleri, esneklik, hizmet verilen kitleye yakınlık ve teknik bilgi sahibi olma özellikleri sayesinde ekonomik ve sosyal kalkınma, toplumsal bütünleşme ve yardımlaşma ile iyi yönetişimin bir parçası olarak demokratik süreçlerin gelişmesindeki rolleri giderek artmaktadır. Ülkemizde 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 103.490 dernek ve 4.863 vakıf bulunmaktadır. STK'lara yönelik önemli idari ve yasal düzenlemeler yapılarak örgütlenme hak ve özgürlüğüne daha fazla imkân sağlayan bir ortam oluşturulmuş; dernek ve vakıfları ilgilendiren mevzuat iyileştirilmiş; kamu kesimi ile STK'lar arasında daha yapıcı bir işbirliğinin geliştirilmesine ve işlevselleştirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Bu adımlar, kamu hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve STK'ların kapasitelerinin ve görünürlüklerinin artırılmasına yardımcı olmuştur. STK'lara yönelik kapsayıcı kurumsal ve yasal düzenleme bulunmaması nedeniyle sivil topluma yönelik, uygulama ve düzenlemeler farklı kurumlarca yürütülmektedir. STK'lara yönelik daha bütüncül bir politika oluşturabilmek amacıyla mevzuat çalışmaları başlatılmıştır. Aynı zamanda gerçek ve tüzel kişiler tarafından yürütülen yardım toplama faaliyetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi amacıyla Yardım Toplama Kanununda değişiklik yapılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

STK'lara kamu yararı ve vergi muafiyeti yoluyla vergi ayrıcalıkları tanınmakta, ilgili mevzuat çerçevesinde kamu destekleri sağlanmakta ve kamu-STK işbirlikleri kurulabilmektedir. Bu kapsamda 403 dernek kamu yararına çalışan dernek statüsünde olup 260 vakıf vergiden muaftır. Ancak, STK'ların finansal kaynakları büyük ölçüde özel bağışlar ile sponsorluk yoluyla tanınan vergi ayrıcalıkları ve diğer konulardaki teşviklerden ibaret olup, bu durum STK'ların çoğunu kamu hibelerine bağımlı kılmaktadır. Bu çerçevede, kaynak miktarı ve çeşitliliğinin artırılması, kamu-STK işbirliğinin geliştirilmesi ile kaynak tahsisine yönelik uygulamaların objektif ve şeffaf hale getirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Nitelik, sürdürülebilirlik, kurumsallaşma, kendi içinde demokratikleşme, şeffaflık ve hesap verebilirlik, ortak çalışmalar yürütebilme kültürü, finansman, destek araç-

larının etkinleştirilmesi, teknik, idari ve kurumsal kapasite ülkemizdeki STK'ların çeşitliliği, yaygınlığı ve verimliliği açısından geliştirilmesi gerekli alanlardır.

b) Amaç ve Hedefler

Güçlü, çeşitli, çoğulcu, sürdürülebilir bir sivil toplum için uygun bir ortam oluşturularak sosyal ve ekonomik kalkınma süreçlerine toplumun tüm kesimlerinin daha etkin katılımının sağlanması temel amaçtır. Bu kapsamda STK'ların kurumsal kapasiteleri ile yasal çerçeve ve idari yapılanma geliştirilecek, sivil toplum-kamu-özel sektör işbirliği artırılacak ve sosyal diyalog ortamı sağlanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Çoğulcu ve katılımcı demokratik siyasal süreç çerçevesinde STK'ların ve ilgili toplum kesimlerinin görüş ve önerilerinin alınmasına yönelik mekanizmalar güçlendirilecek; Ekonomik ve Sosyal Konseyin uyum yasası çıkarılarak etkili çalışması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.233)			
Tedbir 67. Ülkemizdeki mevcut sosyal diyalog mekanizmalarının etkinliğini artırmaya yönelik olarak Ekonomik ve Sosyal Konsey (ESK) yeniden yapılandırılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Anayasadaki değişiklikler doğrultusunda, ESK'nın yasal ve fonksiyonel altyapısını güçlendirecek birincil ve ikincil mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır. Bu kapsamda ESK'nın yapısı, geniş toplum kesimlerini içerecek ve kamunun ağırlığı azaltılacak şekilde gözden geçirilecektir.
STK'ların kurumsal kapasitelerini güçlendirmek, sürdürülebilirliklerini ve hesap verebilirliklerini sağlamak amacıyla kapsayıcı yasal ve kurumsal düzenleme yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.240)			
Tedbir 68. STK'lara yönelik çerçeve bir mevzuat hazırlanacaktır.	Başbakanlık (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Bütüncül ve demokratik bir yaklaşımla; STK'ların hukuki statüleri, kurumsal yapıları, faaliyetleri, kamu kurumları ile ilişkileri, finansal kaynakları gibi alanlara yönelik yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır.
Ulusal öncelikler ve kamu yararı doğrultusunda faaliyet gösteren STK'lar öncelikli olarak desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.241)			
Tedbir 69. STK'lara kamu kaynaklarının tahsis edilmesini ve vergi ayrıcalıkları sağlanmasını içeren kamu–STK işbirliği modelleri geliştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Başbakanlık, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	STK'ların kurumsal kapasitelerini artırmaya ve faaliyetlerini desteklemeye yönelik uygulamalar devam ettirilecektir. Kamu kurumları-STK ortaklıkları geliştirilecek, STK'lara yönelik finansman kaynakları geliştirilecek, eğitim seminerleri ve STK'ların uluslararası etkinlikleri desteklenecektir.

Vergi muafiyeti ve kamu yararı statülerinin tanımı ile kriterleri uluslararası standart ve uygulamalara uygun şekilde yeniden düzenlenecektir. (Kalkınma Planı p.243)			
Tedbir 70. Kamu yararı statüsünün kazanılması, sürdürülmesi ve geri alınmasına ilişkin mevzuat ve uygulama iyileştirilecektir.	Maliye Bakanlığı(S), Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Kamu yararı müessesesinin mevzuatta tanımı net bir şekilde yapılacak, kamu yararı statüsünün verilmesine yönelik süreçler objektif, şeffaf ve uluslararası standartlarla paralel kriterler içerecek şekilde düzenlenecek, kamu yararına çalışan derneklerin faaliyet ve işlemlerinde hesap verebilirliğin ve şeffaflığın sağlanması amacıyla tedbirler alınacak, denetimleri etkin hale getirilecektir.
Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Programı			
Tedbir 71. STK'lara ilişkin olarak sistematik ve kapsamlı şekilde veri toplanmasına yönelik bir veri tabanı oluşturulacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, Vakıflar Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Birleşmiş Milletler Sivil Toplum Kuruluşları Uluslararası Sınıflaması (ICNPO) ile uyumlu bir STK veri tabanı oluşturulacaktır.

2.2.1.7. Aile ve Kadın

a) Mevcut Durum

Beşeri sermayenin güçlendirilmesi için iş ve yaşama ilişkin bilgi, beceri ve yetenekleri yüksek ve sağlıklı bireylerin yetişmesi önem arz etmektedir. Toplumun çekirdeğini oluşturan, bireyleri ve toplumu bir arada tutan aile kurumu güçlü toplum olmanın temel esasıdır. Bu kapsamda, aile eğitim programları başlatılmış, ailelere yönelik danışmanlık hizmetleri yaygınlaştırılmış, yoksul aileler için sosyal yardımlar artırılmış, sosyal yardım ve hizmetlerde aile temelli bir yaklaşıma geçilmiş ve aile sorunlarının tespiti amacıyla yürütülen aile ve sosyal yapı temalı araştırmaların sayısı artırılmıştır.

Aile kurumu, sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan toplumsal sorunların küreselleşmeyle daha da büyümesi ve çeşitlenmesi karşısında büyük tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlar; aile parçalanmaları, göç, boşanmalardaki artış, aile eğitimindeki yetersizlikler ve toplumdan ziyade bireyin öneminin ön plana çıkarılması gibi etkenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Ailenin bütünlüğünün korunmasına, güçlendirilmesine ve sosyal refahının artırılmasına yönelik aile eğitimi programları çalışmaları da yaygınlaştırılarak devam etmektedir. Aile danışma merkezleri başta olmak üzere sosyal hizmet birimlerinde sunulan hizmetlerle aile bireylerinin ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının artırılması amaçlanmaktadır.

Kültürel değişimin hızlanması, aile kavramının önemini daha da artırmaktadır. Ekonomik gelişmenin sosyal kalkınmayla

tamamlanabilmesi için aile kurumunun güçlendirilmesi, statüsünün geliştirilmesi ve aile üyelerinin yaşam standartlarının yükseltilmesini amaçlayan politikalar temel öncelikler haline gelmiştir. Özellikle aile destek hizmeti sunan sosyal hizmet merkezi gibi kurum ve kuruluşların etkinliğinin artırılması ve koordinasyonunun sağlanmasına yönelik ihtiyaç devam etmektedir.

Ailenin Sorun Alanlarına Yönelik Görüntülü Yapım Projesi doğrultusunda ailelere sunulan hizmet ve uygulamaların anlatılması ve ailelerin gündelik hayatına ilişkin sorunlarını çözmeye yardımcı görsel bir malzemenin üretilmesi amaçlanmıştır. Bilgi talep eden vatandaşların, hazırlanan bu görsellere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı internet sayfası üzerinden ulaşması sağlanacaktır.

Dünyada ekonomik kalkınmayı desteklemek ve Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşabilmek için kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi ve kadına yapılan yatırımların artırılması görüşü, küresel ölçekte toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmaların son yıllarda giderek önem kazanmasını sağlamıştır. Bu çerçevede, ülkemizde kadınların toplumsal konumlarının güçlendirilmesi ve eşit fırsatlardan yararlanmaları için ekonomik, sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının genişletilmesine, kalkınma sürecine, iş hayatına ve karar alma mekanizmalarına daha fazla katılımlarının sağlanmasına ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair çalışmalara devam edilmektedir. 2015-2020 yıllarını kapsayacak olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı hazırlık çalışmaları sürdürülmektedir.

Kadınların yaşam ve çalışma koşulları ile kaynaklara ulaşımları konusundaki zorlukları dikkate alan ve ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda güçlendirilmelerini, kalkınma sürecine etkin katılımlarını sağlamayı hedefleyen eşitlikçi politikaların geliştirilmesi ve uygulanması önem arz etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun statüsünün geliştirilmesi ve sosyal refahının artırılması sağlanarak toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi temel amaçtır.

Aile refahının korunması ve aile yardımlarının geliştirilmesine; ailelere, sosyal, ekonomik ve hukuki problemlerinde rehberlik yapılması amacıyla verilen aile danışmanlık hizmetinin daha kapsamlı, etkin ve yaygın hale getirilmesine; bu alanda hizmet sunmak üzere alternatif modellerin geliştirilmesiyle evlilik öncesi eğitim, aile danışmanlığı ve aile eğitimi hizmet standartlarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar etkin hale getirilecektir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik politika ve programların hayata geçirilmesi, kadınların işgücüne katılımlarının artırılması ile iş ve aile yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik modellerin geliştirilmesi, karar alma mekanizmalarında kadınların aktif olarak yer almaları ve kadına yönelik şiddetin azaltılması sağlanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Aile yardımlarının geliştirilmesi, aile danışmanlık ve eğitim hizmetlerinin kapsamlı, standart, etkin ve yaygın hale getirilmesi, evlilik öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, sosyal yardım ve hizmetlerin aile temelli sunulması temin edilecektir. (Kalkınma Planı p.250)			
Tedbir 72. Ailenin bütünlüğünün korunması, bilinçlendirilmesi ve desteklenmesine yönelik olarak Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM) ile aile eğitim programlarının ve evlilik öncesi eğitim programlarının ulaştığı kişi sayısı artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı	Aralık Sonu	Ailenin kendi içinde sorun çözme kapasitesini artırmaya, birey ve ailelerin bilinçlenmesine katkıda bulunmak amacıyla hazırlanan Aile Eğitim Programının (AEP) yaygınlaştırılması çalışmaları devam edecektir. AEP, SHM'ler ve paydaş kurumlar aracılığıyla 100 bin aileye ulaştırılacaktır. Nüfusu 100 bin ve üzeri belediyelerin ilgili birimlerinde görev alan personele ve 81 il müftülüğünde çalışan görevlilere AEP eğitici eğitimi verilecektir.
Kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, istihdamının artırılması, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.251)			
Tedbir 73. Kadınların ekonomik ve sosyal yaşamdaki fırsatlardan eşit olarak yararlanabilmesine yönelik olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2015-2020) yenilenecek ve ilgili alanlara yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planına (2015-2020) ilişkin; Sağlık, Çevre, Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi, Eğitim, Yetki ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın, Medya, Yoksulluk ve Ekonomi olmak üzere toplam 8 alandaki uygulamaların izlenmesi ve değerlendirilmesi gerçekleştirilecektir. Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişiminin Artırılması Projesi kapsamında belirlenecek 3 pilot ilde kadınlara kooperatifçilik, girişimcilik, pazarlama, muhasebe vb. alanlarda eğitim verilecek, eğitim verilen kadınların desteklenerek kooperatif kurmaları ve kurulan kooperatiflerin proje kapsamında desteklenmesi sağlanacaktır. Kadın girişimciliğinin önündeki engellerin kaldırılması ve kadınlarının ekonomik hayattaki rollerinin geliştirilmesine yönelik araştırmalar yapılacaktır. Farklı hedef gruplar için verilecek olan toplumsal cinsiyet eğitimlerinde kullanılmak üzere Toplumsal Cinsiyet Eğitimi Modülü hazırlanacaktır.

Sosyal ve ekonomik politikalar, ailenin korunması ve güçlendirilmesine katkı yapacak şekilde birbirini tamamlayıcı ve destekleyici bir anlayışla tasarlanacaktır. (Kalkınma Planı p.252)			
Tedbir 74. Aileye yönelik koruyucu ve önleyici hizmetler geliştirilerek ailenin bütünlüğünün korunması ve güçlendirilmesi sağlanacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Ailelerin kuşaklar arası çatışmanın yarattığı sorunlarla baş edebilmesine yönelik AEP kapsamında yeni bir eğitim modülü geliştirilecektir. Kötü alışkanlıkların ve bağımlılıkların azaltılmasına yönelik olarak eğitim modülü hazırlanacaktır. Sokakta yaşayan, çalışan, çalıştırılan ve risk altında olduğu tespit edilen çocuklar ile koruma altında olup madde bağımlılığı tedavisi tamamlanan çocuklar ve ailelerine yönelik psikolojik ve sosyal destek programları oluşturulacaktır.
Görsel, işitsel ve sosyal medyanın ve internetin aile üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik tedbirler alınacak, aile içi iletişim ve etkileşim konularında eğitim programları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.253)			
Tedbir 75. Görsel ve işitsel medya kullanılarak aile, evlilik, aile içi iletişim ve etkileşim konularında eğitim programları yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Aile danışmanlığı ve aile rehberliği hizmetleri kapsamında AEP'nin tamamı uzaktan öğrenme yöntemine uygun olacak şekilde sayısal ortama aktarılacaktır. İnternetin aile üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla AEP kapsamında Aile ve İnternet Modülü geliştirilmiş olup söz konusu modülün tanıtılması ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Boşanmaların azaltılması amacıyla aile danışmanlığı ve uzlaştırma mekanizmaları geliştirilecektir. Tek ebeveynli ailelerin karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik izleme ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.254)			
Tedbir 76. Evlilik öncesi eğitim, aile danışmanlığı ve aile eğitimi hizmet standartları oluşturulacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu, YÖK	Aralık Sonu	Aile Eğitim Programları kapsamında oluşturulan Evlilik Öncesi Eğitim Programı çerçevesinde ailelere yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılacaktır. Evlilik yaşantısına bilinçli bireyler olarak girilmesini sağlamak amacıyla Evlilik Öncesi Eğitim Programı özellikle belediyeler aracılığıyla ülke genelinde yaygınlaştırılacaktır. Aile Mahkemeleri ve Barolarla yakın işbirliği yapılarak boşanmaların azaltılması amacıyla boşanma süreci yaşayan çiftlere yönelik Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı hizmeti sunulacaktır. AEP kapsamında tek ebeveynli ailelerin sorunlarına yönelik yeni bir eğitim modülü geliştirilecektir.

Aile ve iş yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik güvenceli esnek çalışma, kreş ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişilebilir kılınması ile ebeveyn izni gibi alternatif modeller uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.255)			
Tedbir 77. Ekonomik yoksunluk içinde olan ailelerin çocuklarından özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinden yararlananların sayısı artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar, Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Çocuk Kulüpleri	Aralık Sonu	Gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır. Aile ve sosyal politikalar il müdürlüklerince, ücretsiz bakım hizmetinin tanıtımı ve yaygınlaştırılmasına yönelik kamu kuruluşları ve mahalli idarelerle işbirliği içinde yapılan çalışmalara devam edilecektir.
Kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılabilmesi amacıyla özellikle erken çocukluktan başlayarak örgün ve yaygın eğitim yoluyla toplumsal bilinç düzeyi yükseltilecektir. (Kalkınma Planı p.256)			
Tedbir 78. Kadına yönelik şiddetin azaltılması için toplumsal bilinç düzeyinin yükseltilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı'na (2012-2015) ilişkin uygulamaların izlenmesi ve değerlendirilmesi gerçekleştirilecektir. 2014 yılında yeniden yapılan Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması verilerinin daha ayrıntılı olarak analiz edileceği bir ileri analiz çalışması yapılacaktır.

2.2.1.8. Çocuk ve Gençlik

a) Mevcut Durum

2013 yılı verilerine göre Türkiye'de çocuk sayısı (18 yaş altı) 22,8 milyon ve genç sayısı (15-24) 12,7 milyon olup toplam nüfusun sırasıyla yüzde 29,7'sini ve yüzde 16,6'sını oluşturmaktadır. 2013 yılında AB ülkelerinde çocukların toplam nüfus içindeki oranı yaklaşık yüzde 18,8, gençlerin toplam nüfusa oranı ise yüzde 11,5 iken bu oranlar Türkiye için sırasıyla yüzde 29,7 ve 16,6'dır. Türkiye, söz konusu oranlarla aynı zamanda AB ülkeleri içinde çocuk ve genç nüfusun en fazla olduğu ülkedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ilkelerini de kapsayacak şekilde, çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının uluslararası standartlarda uygulanabilmesi, gerekli tüm koşulların iyileştirilmesi ve çocukların hayata daha etkin ve mutlu katılımlarının sağlanması amacıyla hazırlanan Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 12/12/2013 tarihinde kabul edilmiştir.

Yoksul ailelerde yaşayan çocuklar birçok sosyal olanaktan yoksun olarak yetişmekte, eğitim hayatından uzaklaşma, şiddete yönelme, çalışma ve sokakta yaşama gibi birçok riske maruz kalabilmektedir. Yoksulluğun nesiller arası transferini azaltmaya ve fırsat eşitliğini artırmaya yönelik Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımlarından 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 2.919.504 çocuk yararlanmıştır.

Dezavantajlı çocuk ve gençlere yönelik SODES başta olmak üzere çeşitli sosyal destek programları yürütülmektedir. Bu kapsamda 2012 yılında 17 ilde başlatılan Güvenli Hayat ve Güvenli Gelecek İçin

Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı (ÇOGEP) 2014 yılında ülke geneline yaygınlaştırılmıştır.

Uygulanan politikaların ve yürütülen projelerin başarısına rağmen çocuk işçiliği sorunu önemini korumaktadır. 2012 Yılı Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre ekonomik faaliyette çalışan 6-17 yaş grubundaki çocukların istihdam oranı yüzde 5,9 olarak gerçekleşmiştir. Aynı anket sonuçlarına göre çalışan çocukların yüzde 50,2'si okula devam etmemektedir. Çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak tanımlanan sokakta, ağır ve tehlikeli işlerde, gezici ve geçici tarım işlerinde çocukların çalıştırılmasının önlenmesine yönelik faaliyetlerde program bazlı bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Sanatsal ve kültürel faaliyetlerde çalışan çocuklara yönelik yasal düzenleme bulunmaması ve çocukların yaygın olarak istihdam edildikleri küçük işletmeler, tarım ve sokakta yürütülen işlerle ev hizmetlerinin İş Kanunu kapsamı dışında olması, iş yerlerinin etkin olarak denetlenememesi ile cezai müeyyidelerin yetersizliği nedeniyle bu alanlarda çalışan çocuklar yeterince korunamamaktadır. Diğer yandan bizzat çalışmayan ancak mevsimlik tarım işleri nedeniyle aileleriyle birlikte göç eden çocukların eğitim, sağlık ve barınma koşullarının iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerin geliştirilerek yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Suça sürüklenmiş çocukların yargılanma ve rehabilitasyon süreçlerinin iyileştirilmesine ve Çocuk Koruma Kanununun emrettiği uygulama ve tedbirlerin gerçekleştirilebilmesine yönelik ihtiyaçlar devam etmektedir. Bu çocuklara yönelik koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması, güçlendirilmesi ve bunların izlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psikolojik ve sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlere yönelik, çocuk destek merkezleri kurulmasına karar verilmiştir. Diğer yandan çocuk koruma sisteminin çocuk mağdur olmadan riski tespit ederek ihtiyaç duyulan destek hizmetlerine ulaşılmasını sağlayan, koruyucu ve önleyici müdahaleleri içeren bir yapıya kavuşturulması önemini korumaktadır. Ayrıca bu alanda hizmet sunan kuruluşların kapasitelerinin artırılması, aralarındaki işbirliği ve eşgüdümün güçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Mevcut istatistikler ve projeksiyonlar suça sürüklenme riski altındaki çocuk sayısının arttığını göstermektedir. 2012 yılında açılmış tüm davalar içindeki çocuk sanık sayısı 159.080 iken 2013 yılında 182.308'dir. 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla tutuklu ve hükümlü olarak ceza infaz kurumlarında ve eğitim evlerinde bulunan toplam çocuk sayısı 1.794'tür. Çocuk istismarı nedeniyle Adli Tıp Kurumuna yapılan başvurular giderek artmaktadır. 2012 yılında 2.395, 2013 yılında 3.003 olan başvuru sayısı 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 2.449'dur.

2011 yılında TUBİM tarafından ülke örnekleminde yapılan Türkiye'de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması ile Türkiye'de Okullarda Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması sonuçlarına göre esrar dâhil herhangi bir uyuşturucu maddeyi en az bir kez deneyenler (yaşam boyu madde kullanımı prevalansı) 15-16 yaş grubunda yüzde 1,5 olarak belirlenmiştir. Madde kullanımının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla Ulusal Uyuşturucu Politika ve Strateji Belgesi (2013-2018) ile Uyuşturucu Eylem Planının (2013-2015) güncellenmesi çalışmaları yürütülmektedir.

Son dönemde yaşanan gelişmeler sonucu ülkemizdeki göçmen çocuk ve gençlerin

sayısı artmış, bu gruba yönelik sağlık, eğitim, sosyal yardım, sosyal hizmet, istihdam, güvenlik ve beceri kazandırma gibi alanlarda hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve artırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Çocuk ve gençlere yönelik okul içi ve dışı serbest zaman etkinliklerinin son derece sınırlı olması, çocuk yetiştirilmesi ve gelişiminin sadece okulda geçirilen zamanla sınırlandırılması çocukların gelişimi açısından önemli bir sorundur. Bu husus engelli çocuklar açısından daha da sıkıntılı olup, engelli çocukların toplumsal yaşama katılımları için atılan adımlar oldukça sınırlıdır. Çocuk ve gençlerin gelişimini, öğretim ve mesleki beceri edinmenin ötesinde değerlendiren politika ve uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Gençlerin işgücüne katılımının düşüklüğü, eğitimden işgücü piyasasına geçişte yaşadığı sıkıntılar, işsizlik oranlarının yüksek olması ve temel becerilerindeki eksiklik sorunu önemini korumaktadır. Gençlerde hem genel işsizlik hem de tarım dışı işsizlik oranı, yetişkinlerdeki işsizlik oranının yaklaşık iki katıdır. Ayrıca genç nüfus içinde kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranları erkeklerinkine nispetle düşüktür.

Gençlerin toplumsal hayata aktif katılımlarını ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini sağlayacak, özgüven ve toplumsal aidiyet duygularını güçlendirecek şekilde hizmetlerin sunulması ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla politika ve hizmetlerin geliştirilmesi, yürütülmesi ve ilgili kurumlar arası eşgüdümün artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Türkiye Ulusal Gençlik Konseyinin kurulmasına ilişkin 02/08/2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış olan 6495 sayılı Kanun kapsamında ikincil mevzuat çalışmaları sürdürülmektedir.

Gençlik merkezleri ve kampları ile hareketlilik programları yaygınlaştırılmış, artan üniversite sayısına paralel olarak gençlere yönelik burs, kredi ve barınma imkânları iyileştirilmiştir. 2014 yılı Nisan ayı itibarıyla Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı 174 gençlik merkezinde 533.281 genç, üye olarak hizmetlerden yararlanmıştır.

Gençlerin sosyal ve kültürel gelişimleri, bilgi ve becerilerini artırmaları ve vizyon kazanmaları açısından önemli bir araç olan hareketlilik programlarının çeşitlendirilmesi, kapsam olarak genişletilmesi ve başta özel politika geliştirilmesi gereken gençler için olmak üzere daha erişilebilir hale getirilmesi önemini korumaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Başkanlığınca başta gençler olmak üzere vatandaşların hareketliliğini Avrupa çapında geliştirmeye yönelik olarak yürütülen hayatboyu öğrenme ve gençlik programlarından yararlanan kişi sayısının 2013 yılı sonuna kadar 80 bin olması beklenmektedir. Ayrıca, 2013-2014 öğretim yılında yurt içi hareketlilik kapsamında Farabi Programı ile 5.977 öğrenci üniversiteler arası olanaklardan, Mevlana Değişim Programı ile de 402 öğrenci uluslararası değişim imkanlarından yararlanmıştır.

Sosyo-ekonomik ve bölgesel eşitsizlikler, eğitime erişim sorunları, yoksulluk, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çocuk evlilikleri, çocuk işçiliği, suça sürüklenme, çocuğa yönelik şiddet ve cinsel istismar, aile yapısındaki çözülmeler, aidiyet ve dayanışma duygusunun zayıflaması, internet bağımlılığı, sigara, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar çocuklar ve gençler için önemli risk faktörleri olmaya devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Çocukların üstün yararı gözetilerek iyi olma hallerinin desteklenmesi, temel hak ve özgürlüklerinden yararlanmaları ile po-

tansiyellerini geliştirmeye ve gerçekleştirmeye yönelik fırsat ve imkânların artırılması, başta eğitim, sağlık, adalet ve sosyal hizmetler olmak üzere temel kamu hizmetlerine erişimlerinin artırılması; gençlerin ise bilgi toplumunun gerekleriyle donanmış, ülke kalkınmasında aktif, yaşam becerileri güçlü, özgüven sahibi, insani ve milli değerleri haiz, girişimci ve katılımcı olmalarının sağlanması ve gençlere sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

Çocukların yoksulluktan kaynaklanan yoksunluklarının giderilmesi, erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi, kız çocuklarının okullaşma ve okula devam oranlarının yükseltilmesi; eğitimde ve istihdamda olmayan gençlerin ekonomik ve toplumsal hayata katılımlarının artırılması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Çocukların iyi olma hallerini ve refahlarını destekleyici bütüncül modeller geliştirilerek daha iyi eğitim ve sağlık hizmeti almaları sağlanacak, temel becerileri geliştirilecek, özellikle zor şartlar altındaki ve risk grubundaki çocukların yaşam kalitesi yükseltilecek, toplumla bütünleşmeleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.265)			
Tedbir 79. Çocuğa saygı kültürüne ve çocuk haklarına yönelik bilinç ve duyarlılığın artırılması faaliyetleri çoğaltılacak ve çeşitlendirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Mahalli İdareler, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Çocuğa saygı kültürü temelinde çocuklar için ve çocuklarla birlikte çalışan tüm meslek gruplarına yönelik çocuk haklarına ilişkin eğitim verilecektir. Çocuk haklarını tanıtmaya yönelik çalıştay, forum, konferans vb. toplantı ve etkinlikler yapılacak, bilinçlendirici kamuoyu kampanyaları düzenlenecek, görsel ve yazılı materyaller ile kamu spotlarının kullanımına devam edilecektir.
Tedbir 80. Çocuk ve okul kütüphaneleri yaygınlaştırılacak ve halk kütüphanelerinin çocuk bölümleri yeniden düzenlenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Çocuk ve okul kütüphaneleri ile halk kütüphanelerinin çocuk bölümleri mekân ve koleksiyon bakımından çocuk dostu olarak yeniden düzenlenecektir.
Çocuk koruma ve adalet sistemleri koordineli olarak, önleyici mekanizma ve uygulamalara sahip, risk takibi ve erken uyarı sistemini içeren bir yapıya kavuşturulacak, altyapı ve personel ihtiyaçları giderilecek, bu alandaki hizmetlerin kalitesi artırılacak, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler çocukların sosyal ve kişisel gelişimlerini destekleyecek bir yapıda sunulacaktır. (Kalkınma Planı p.266)			
Tedbir 81. Çocuklara yönelik psikolojik destek programları yaygınlaştırılacak, bakım hizmetleri ihtisaslaştırılacak ve sayıları artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Suç mağduru, suça sürüklenen ve sokakta risk altında bulunan çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri açılacak, mevcut ve yeni açılacak kuruluşlarda ihtisaslaşma sağlanacak ve hizmet model ve standartları oluşturulacak, psikolojik destek programları yaygınlaştırılacaktır.

Tedbir 82. Çocuk adalet sisteminde çocuklara yönelik tedbir ve uygulamalar geliştirilecek ve çeşitlendirilecektir.	Adalet Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Çocuklar hakkında adli merciler tarafından alınan koruyucu ve destekleyici nitelikteki tedbirlerin uygulanmasına yönelik kurumlar arasında işbirliği geliştirilecek ve kurumsal kapasite yetersizlikleri giderilecek, suç veya uyuşmazlığın yargıya intikalinden önce arabuluculuk, tazmin gibi alternatif yöntemlerle çözülmesine yönelik uygulamalar geliştirilecek ve çocuklara yönelik adli süreçlerde çocukların olumsuz etkilenmesini önleyecek özel önlemler alınacaktır.
Sokakta, ağır ve tehlikeli işlerde, aile işleri dışında ücret karşılığı gezici ve geçici tarım işlerinde çalışma gibi çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri önlenecektir. (Kalkınma Planı p.267)			
Tedbir 83. Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik mevzuat hazırlıkları tamamlanacak ve konuyla ilgili projeler çeşitlendirilecek ve sayısı artırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı , TÜİK, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Kültürel ve sanatsal faaliyetlerde çalışan çocuklara yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır. Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesinin etkin olarak uygulanmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.
Gençlerin sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında daha aktif rol almaları sağlanacak, hareketlilik programları özellikle dezavantajlı gençlerin katılımını artıracak biçimde genişletilip çeşitlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.268)			
Tedbir 84. Türkiye Ulusal Gençlik Konseyinin aktif hale getirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Üniversiteler, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Türkiye Ulusal Gençlik Konseyine yönelik ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve Konseye işlevsel bir yapı kazandırılacaktır.
Tedbir 85. Gençlerin kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlamak amacıyla düzenlenen programlar ile faaliyetlerin sayısı ve kalitesi artırılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Gençlerin kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlamak amacıyla düzenlenen eğitim faaliyetlerinin, rehberlik hizmetlerinin ve gençlik alanında yapılan inceleme ve araştırmaların sayısı ve kalitesi artırılacaktır.
Gençlerin şiddete ve zararlı alışkanlıklara yönelmelerini önlemek üzere spor, kültür, sanat gibi alanlarda gelişimlerini destekleyici programların uygulanmasına devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.269)			
Tedbir 86. Gençlik merkezlerinde ve kamplarında sunulan hizmetlerin kalitesi geliştirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler, Spor Federasyonları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Gençlik merkezleri ve gençlik kamplarının fiziki şartları iyileştirilecek, faaliyetler gençlerin tercihleri doğrultusunda çeşitlendirilecektir.

2.2.1.9. Sosyal Koruma

a) Mevcut Durum

Ülkemizde satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük harcaması 4,3 ABD dolarının altındaki nüfusun oranı 2012 yılında yüzde 2,3'tür. Mutlak yoksulluk oranlarında 2002 yılından bu yana önemli oranda düşüş sağlanırken, göreli yoksulluk oranlarındaki düşüş daha sınırlı kalmıştır. 2013 yılında eşdeğer hane halkı kullanılabilir geliri medyan değerinin yüzde 60'ının altında gelirle yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 22,3 olarak gerçekleşmiştir.

2006-2010 döneminde Gini katsayısı 0,40'tan 0,38'e gerilemiştir. Ancak, 2010-2013 döneminde Gini katsayısı 0,38 seviyesinde kalmıştır. En zengin yüzde 20'lik grubun yıllık kullanılabilir gelirden aldığı payın en yoksul yüzde 20'lik grubun aldığı paya oranı ise aynı dönemde yaklaşık olarak 6,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2014 yılı İnsani Gelişme Raporunda, gelir, eğitim ve sağlık göstergelerini dikkate alan İnsani Gelişme Endeksi sıralamasında ülkemiz 2008-2013 döneminde 16 basamak yükselmiş ve 2014 yılındaki 0,759 endeks değeriyle 187 ülke arasında 69. sırada ve yüksek insani gelişmişlik kategorisinde yer almıştır.

Sosyal transferlerin büyük bir bölümünün primli sistem kapsamındaki transferlerden oluşmasından ve yoksul kesimin primsiz transferlerden yeterli ölçüde yararlanamamasından dolayı sosyal transferlerin yoksulluk üzerindeki etkisi sınırlı olmuştur. Ancak yoksulluğun nesiller arası aktarımını engellemek için, özellikle eğitim alanındaki sosyal yardımlara önem verilmiş ve son on yılda toplam sosyal yardımların GSYH içindeki payı artırılmıştır. Diğer taraftan göç, kentleşme, aile yapısında meydana gelen değişim, nüfus artışı ve işsizlik gibi nedenlerle sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç devam etmektedir. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), Milli Eğitim Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, YURTKUR ve belediyeler gibi kuruluşlar tarafından 2013 yılında yapılan kamu sosyal yardım harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 1,28 olarak gerçekleşmiştir.

Kamu sosyal yardım harcamalarındaki önemli artışa paralel olarak sosyal yardım sisteminde etkinliğin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Sosyal yardım sisteminde gerçek ihtiyaç sahiplerine etkin ve yeterli hizmet sunulması hedefi doğrultusunda yürütülen Puanlama Formülü Projesi tamamlanarak sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kişi ve grupların tespitinde nesnel ölçütler oluşturulmuştur. Puanlama Formülü bütün Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında (SYDV) karar destek sistemi olarak kullanılmaya başlanacaktır. Söz konusu formülün kullanımı, gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve mahalli idarelerin verilerinin Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemiyle bütünleştirilmesi suretiyle 2015 yılı sonunda zorunlu hale getirilecektir. Sosyal yardım alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasında iletişim ve işbirliğinin artırılmasına yönelik Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi kapsamında oluşturulan veri tabanının sosyal yardım faaliyeti yürüten diğer kamu kurum ve kuruluşları, mahalli idareler ve Türkiye Kızılay Derneği ile karşılıklı olarak paylaşılmasına ilişkin Sosyal Yardım Verilerinin Kaydedilmesine ve Paylaşılmasına İlişkin Yönetmelik 13/09/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sosyal yardıma başvuran ve eğitim, sağlık, sosyal hizmet gibi diğer kamu hizmetlerine erişimde güçlük yaşayan kesimlerin bu hizmetlere erişiminin kolaylaştırılmasına yönelik olarak Vaka Yönlendirme Sisteminin 2014 yılı sonuna kadar SYDV'ler tarafından kullanılmaya başlanması planlanmaktadır.

Tablo II: 12- Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Paylar, Gini Katsayısı ve Yoksulluk Oranları

(Yüzde)

	2006	2010	2011	2012	2013
Birinci Yüzde 20 (En yoksul)	5,8	6,5	6,5	6,5	6,6
İkinci Yüzde 20	10,5	11,1	11,0	11,0	10,9
Üçüncü Yüzde 20	15,2	15,6	15,5	15,6	15,4
Dördüncü Yüzde 20	22,1	21,9	21,9	22,0	21,8
Beşinci Yüzde 20 (En zengin)	46,5	44,9	45,2	45,0	45,2
Toplam	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Gini Katsayısı	0,40	0,38	0,38	0,38	0,38
Kişi Başı Günlük 4,3 ABD Dolarının Altındaki Nüfus Oranı (yüzde) (1)	13,3	3,7	2,8	2,3	
Göreli Yoksulluk (yüzde) (2)	25,0	23,5	22,6	22,6	22,3

Kaynak: TÜİK 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları ve Hanehalkı Bütçe Araştırmaları
(1) TÜİK tarafından açıklanan en güncel veri 2012 Yoksulluk Çalışmasına aittir.
(2) Göreli yoksulluk hesaplanırken eşdeğer hane halkı kullanılabilir geliri medyan değerinin yüzde 60'ı yoksulluk sınırı olarak alınmıştır.

Sosyal yardım alan çalışabilir durumdaki yoksul kesimin, yoksulluktan kalıcı bir şekilde kurtulabilmesi için işgücü piyasasıyla bağlantılarının kurulması ve güçlendirilmesi amacıyla bu kesimin İŞKUR kayıtları Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi üzerinden yapılmaktadır. Bu çerçevede 2012 yılından 2014 yılı Eylül ayına kadar SYDV'lere başvuran ve sistem üzerinden İŞKUR'a yönlendirilen kişilerden yaklaşık 396 bininin İŞKUR'a kaydı yapılmış, 179 bini iş başvurusuna yönlendirilmiş, 51 bini işe yerleştirilmiş, 97 bini işgücü yetiştirme kurslarına başvurmuş ve başvuranlardan yaklaşık 32 bini kurslara katılmıştır.

Sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyacın artmasına paralel olarak ASPB'ye bağlı sosyal hizmet sunan birimlerin sayılarında da artış görülmektedir.

Tablo II: 13- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları

		2010		2011		2012		2013	
Kurum	**Yardım Türü**	**Yararlanıcı Sayısı (5)**	**Gider (Bin TL)**	**Yararlanıcı Sayısı (5)**	**Gider (Bin TL)**	**Yararlanıcı Sayısı (5)**	**Gider (Bin TL)**	**Yararlanıcı Sayısı (5)**	**Gider (Bin TL)**
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Yaşlı ve Özürlü Aylığı (1)	1 363 670	2 562 228	1 337 989	2 795 433	1 228 355	2 911 191	-	3 325 704
	Sosyal ve Ekonomik Destek (Çocukları Muhtaç Aileler)	35 298	94 842	41 778	140 736	49 464	199 161	62 256	263 117
	Evde Bakım	284 595	1 567 245	352 859	2 271 343	398 335	2 944 114	425 928	3 497 476
	SYDV'ler (Fon) Tarafından Verilen Tüm Sosyal Yardımlar	2 394 088	2 032 537	3 722 018	2 622 412	2 264 315	3 099 582	-	4 068 887
	Genel Sağlık Sigortası Primleri	-	-	-	-	7 467 871	4 072 864	9 111 923	5 725 413
Sağlık Bakanlığı	Yeşil Kart Uygulaması (2)	9 451 583	4 951 034	8 928 943	5 164 328	-	-	-	-
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Muhtaç Aylığı (yetim ve özürlüler)	3 662	13 362	3 520	14 681	3 513	15 780	3 524	17 042
	İmaret Hizmetleri	21 746	17 074	20 215	20 716	20 215	22 831	20 215	21 592
	Vakıf Gureba Hastanesi Fakir Hasta Tedavileri (3)	7 414	1 087	-	-	-	-	-	-
	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	10 000	2 709	10 000	2 930	15 000	7 183	15 000	8 100
MEB	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	211 911	188 637	234 188	266 186	254 128	371 159	257 286	371 206
YURTKUR	Burs (yükseköğretimdeki muhtaç öğrenciler) (4)	234 130	535 108	320 912	804 125	377 151	1 036 934	420 962	1 205 540
TKİ-TTK	Kömür Yardımı	-	578 448	-	667 142	2 082 620	642 996	2 106 015	755 199
Belediyeler	Tüm Sosyal Yardımlar	-	452 813	-	543 685	-	721 997	-	805 000
TOPLAM		-	12 997 124	-	15 313 717	-	16 045 792	-	20 064 276
TOPLAM/GSYH (Yüzde)		**-**	**1,18**	**-**	**1,18**	-	**1,13**	-	**1,28**

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

(1) 2011 yılı sonuna kadar SGK tarafından 2022 sayılı Kanun kapsamında verilmekte olan özürlü ve yaşlı aylıkları 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına devredilmiştir.

(2) Kişi sayısı, Yeşil Kartı aktif olan kişi sayısını göstermektedir. 2012 yılında Genel Sağlık Sigortası sistemine geçildiği için 2011 yılı sonu itibarıyla Yeşil Kart uygulaması sona ermiştir.

(3) Vakıf Gureba Hastanesi tüm eklentileriyle birlikte 25/10/2010 tarihinde Bezm-i Âlem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesine devrolduğu için 2010 yılından sonrasına ait rakam bulunmamaktadır.

(4) Üniversitelerin kendi bütçelerinden öğrencilerine verdikleri yardımlar bu rakama dâhil değildir.

(5) SYDV'ler (Fon) tarafından verilen tüm sosyal yardımlar ile TKİ-TTK kömür yardımında yararlanıcı sayısı hane sayısını, diğer yardım programlarında ise kişi sayısını ifade etmektedir.

Tablo II: 14- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri

	2010		2011		2012		2013		2014 (Eylül)	
Kuruluş Türleri	**Sayı**	**Kapasite**	**Sayı**	**Kapasite**	**Sayı**	**Kapasite**	**Sayı**	**Kapasite**	**Sayı**	**Kapasite**
Çocuk Yuvası (0-12 Yaş) (1)	96	7 776	96	7 998	58	4 861	21	1 706	18	644
Çocuk Evi (0-18 Yaş) (2)	324	1 968	413	2 456	649	3 814	906	5 286	979	5 674
Yetiştirme Yurdu (13-18 Yaş) (3)	111	6 922	114	6 868	80	5 106	42	2 650	33	2 020
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18 Yaş)	-	-	-	-	32	3 468	9	954	8	799
Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi	23	490	27	628	34	832	39	1 109	39	1 137
Koruma ve Bakım Rehabilitasyon Merkezi	7	237	9	277	10	334	14	395	15	420
Huzurevi	97	9 260	99	9 608	105	11 682	115	12 241	120	12 446
Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi (4)	79	5 468	90	5 807	92	5 881	135	6 293	162	6 510
Toplum Merkezi	85	-	96	-	94	-	62	-	-	-
Aile Danışma Merkezi	48	-	48	-	51	-	24	-	-	-
Sosyal Hizmet Merkezi	-	-	-	-	-	-	123	-	147	-
Kadın Konuk Evi ve İlk Kabul Birimi	43	943	51	1 125	69	1 676	115	2 851	119	2 996
ŞÖNİM (Şiddet önleme ve İzleme Merkezi)	-	-	-	-	4	-	14	-	14	-

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
(1) 0-12 yaşlarındaki çocuklara yönelik sevgi evleri bu rakama dâhildir.
(2) Çocuk evleri ayrı bir kuruluş statüsünde olmayıp müstakil apartman dairelerinden ibarettir.
(3) 13-18 yaşlarındaki çocuklara yönelik sevgi evleri bu rakama dâhildir.
(4) Umutevleri ve gündüzlü kuruluşlar dâhil edilmiştir.

Sosyal sorunların ortaya çıkmadan önce engellenmesi ve bu sorunlarla etkin bir mücadelenin sağlanmasına yönelik olarak sosyal hizmet ve yardımlarda koruyucu ve önleyici hizmetlere önem verilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda ASPB, sosyal yardım ve hizmet alanında ailenin ihtiyaçlarına bütüncül olarak yaklaşan, aile ve bireylere arz odaklı hizmet sunan Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) modelini oluşturmak üzere çalışmalarına devam etmektedir.

6518 sayılı Kanunla ASPB'nin taşra teşkilatında yer alan sosyal hizmet kuruluşlarını, Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenecek esaslar çerçevesinde il özel idareleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına devredebileceği hüküm altına alınmıştır. Kuruluşların devri konusunda; devralacak kuruluşların bu alandaki kapasitesinin güçlendirilmesi, sosyal hizmet alanında hizmet standartlarının tam olarak oluşturulması, söz konusu hizmetlerin izlenmesi ve denetimine ilişkin bir sistemin kurulması ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca personelin devri, hizmetin finansman yöntemi, devralacak kuruluşlar ile ASPB arasındaki işbirliği ve koordinasyon gibi hususlarda mevzuat hazırlanması gerekmektedir.

Yoksulluk, ebeveyn kaybı, boşanma, aile kurumunun çözülmesi gibi sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı korunmaya muhtaç duruma düşen çocuklara sunulan bakım hizmetleri önemini korumaktadır. 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla ASPB'ye bağlı yatılı kuruluşlarda kalan çocuk sayısı 11.508, sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinden yararlanan çocuk sayısı ise 56.272'dir. Korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bakım hizmetleri kapsamında koğuş tipi bakım modelinden sevgi evi ve çocuk evi modeline geçiş hızla devam etmektedir. Ancak söz konusu hizmet modelinde hizmet standartlarının oluşturulması ve denetimi konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Hâlihazırda 59 adet koğuş tipi kurumda 2.873 çocuk, 68 adet sevgi evinde 3.673 çocuk ve 979 adet çocuk evinde de 4.962 çocuk kalmaktadır. Korunmaya muhtaç çocukların başta kendi aileleri yanında bakım olmak üzere aile yanında bakımına ilişkin bütün göstergelerde olumlu gelişmeler görülmesine rağmen söz konusu hizmetlerin etkinleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

6518 sayılı Kanunla korumalı işyerlerinde istihdam edilen engellilere ödenecek ücretler ve bu işyerlerine sağlanacak vergi indirimlerine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Ancak bu hususlarda ikincil mevzuat çalışması yapılması ihtiyacı devam etmektedir. Aynı Kanunla erişilebilirlik ve habilitasyon kavramlarının tanımı ve bu hizmetlerin sunulma esasları belirlenmiştir.

Fiziki mekânların engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilmesi ve tüm illerde engelsiz yaşam çevrelerinin oluşturulmasına yönelik olarak doğru ve örnek erişilebilir düzenlemelerin yapılması ve ülke geneline yaygınlaştırılması ile bu konuda ilgili kurum ve kuruluşlara eğitim verilmesini amaçlayan Erişilebilirlik Destek Programına (ERDEP) 2012 yılından bu yana 17.153 bin TL kaynak ayrılmıştır.

2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla, özel eğitim hizmeti alan yaklaşık 284 bin engelli çocuk için 1.060 milyon TL ödeme yapılmıştır. İhtiyacı olan engellilere sunulan bakım hizmetleri kapsamında 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 10.173 kişi özel bakım merkezlerinden, 449.769 kişi de evde ba-

kım hizmetinden yararlanmıştır. 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla engellilere evde bakım hizmeti veren kişilere toplam 3,4 milyon TL ödeme yapılmıştır.

Artan yaşlı nüfusun ihtiyaç duyduğu sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Nitekim yaşlılara yönelik hizmetlerin sunulduğu kuruluşların sayısı, bu hizmetlerden faydalanan kişi sayısı ve bu kapsamda yapılan harcamalar giderek artmaktadır. 6518 sayılı Kanunla 65 yaşını doldurmuş ve hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı net asgari ücretin üçte birinden az olan yaşlılara hizmet alımı yoluyla bakım hizmeti verilebileceği hüküm altına alınmıştır.

Tablo II: 15- Sosyal Hizmet Sunan Kamu Kuruluşlarının Sosyal Hizmet Harcamaları

(Bin TL)

Harcama Yapılan Kesim		Kuruluş	2011	2012	2013	2014 (Eylül)
Çocuk-Genç		ASPB	429 983	708 825	845 173	695 977
Yaşlı		ASPB	188 653	253 964	250 408	200 561
Engelli	Kurum Bakımı	ASPB	197 393	218 685	247 627	209 608
	Özel Kuruluşta Bakım	ASPB	79 082	128 956	189 252	169 773
	Özel Eğitim	MEB	1 122 236	1 263 384	1 407 051	1 060 230
Toplum-Aile-Kadın		ASPB	56 316	67 046	67 831	66 029
Toplam			**2 073 663**	**2 640 860**	**3 007 342**	**2 402 178**

Kaynak: ASPB, Milli Eğitim Bakanlığı

Beşeri sermayenin geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması amacıyla 2008 yılında başlatılan Sosyal Destek Programına (SODES) 2013 yılında Aksaray, Niğde, Sivas ve Yozgat illerinin dâhil edilmesiyle program kapsamındaki il sayısı 34'e yükselmiştir. 2008-2013 döneminde valiliklerin koordinasyonunda yerel düzeyde hazırlanan ve uygulanan 7.394 SODES projesine toplam 876 milyon TL kaynak tahsis edilmiştir. SODES Programı yeniden yapılandırılarak devam ettirilecektir.

b) Amaç ve Hedefler

Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması temel amaçtır. Bu kapsamda sosyal hizmet ve yardım alanında ailenin ihtiyaçlarına bütünsel olarak yaklaşan arz odaklı ve istihdam bağlantılı bir sistem kurulması esastır.

Sosyal koruma sistemi sosyal, ekonomik ve yerel şartlar dikkate alınarak, nüfusun tümünü kapsayan, etkin, dezavantajlı kesimleri toplumla bütünleştiren, toplumun her kesimine sorumluluk vererek sosyal dışlanma ve yoksulluk riskini en aza indiren bir yapıya kavuşturulacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politikalar/Tedbirler	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Vergi ve sosyal transferlerin gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğu azaltıcı etkisi artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.278)			
Tedbir 87. Gelir dağılımını iyileştirmeyi ve yoksulluğu azaltmayı hedefleyen sosyal transferlerin etkinliğinin artırılmasına yönelik mevzuat hazırlıkları tamamlanacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, İŞKUR, SGK, TÜİK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Sosyal transferlerin hedef kitleye ulaşması sağlanacak ve yoksulluk sınırının altındaki bireyin geliri yoksulluk sınırına yükseltilecektir. Söz konusu hususlara sosyal yardımlara ilişkin yapılacak yasal düzenlemede yer verilecektir.
Tedbir 88. Sosyal yardımlardan faydalanacak kişilerin nesnel ölçütlerle belirlenmesini sağlayan Puanlama Formülü tüm kamu sosyal yardım faaliyetlerinde hak sahipliğini belirlemede karar destek sistemi olarak kullanılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, İŞKUR, SGK, TÜİK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Mahalli İdareler, Türkiye Kızılay Derneği	Aralık Sonu	Hâlihazırda geçiş ve kontrol süreci devam eden Puanlama Formülü, mahalli idarelerin verilerinin Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemine entegre edilmesi ve Puanlama Formülünün uygulanmasıyla ilgili mevzuat çalışmasının yapılmasının ardından, 2015 yılı sonunda SYDV'lerin kullanımına açılacaktır. Sosyal yardım yapan diğer kurumların hak sahipliği kriteri olarak Puanlama Formülünü kullanabilmesi için protokoller yapılacak ve ilgili kurumlar tarafından mevzuat alt yapısı hazırlanacaktır.
Yoksulluğun nesiller arası aktarımının önlenmesi amacıyla başta eğitim olmak üzere temel kamu hizmetlerine erişimde fırsat eşitliği daha da güçlendirilecek; yoksullukla mücadelede sivil toplumun katılımı artırılacak ve yerel yönetimlerin rolü güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.279)			
Tedbir 89. Gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının kreş ve gündüz bakımevi hizmetlerinden yararlanma imkânları geliştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar, Özel Sektör	Aralık Sonu	Çocukların erken çocukluk döneminde ihtiyaç duydukları gelişim fırsatlarına erişim imkânlarını artırmak için gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının kreş ve gündüz bakımevi hizmetlerinden yararlanmalarına yönelik model geliştirilecektir.
Tedbir 90. Sivil toplumun sosyal hizmet ve yardımlara katılımına yönelik tanıtım faaliyetleri artırılacak, sivil toplumun ve vatandaşların gönüllü olarak katkı sağlamaları teşvik edilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, RTÜK, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Koruyucu aile hizmetleri başta olmak üzere ASPB tarafından sunulan sosyal hizmetlerin tanıtımı yapılacak ve bu hizmetlerin geliştirilmesinde gönüllülüğün önemini vurgulayan kamu spotu vb. bilgilendirici ve tanıtıcı faaliyetler yürütülecektir. Sosyal yardım alanında ise sivil toplumun ve vatandaşların vakıfların fon gelirlerine gönüllü olarak katkı sağlamaları teşvik edilecektir.

Tedbir 91. Mahalli idarelerin sosyal yardım faaliyetlerini kamu sosyal yardım kuruluşlarıyla işbirliği halinde yürütmeleri sağlanacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Mahalli idarelerin ASPB bünyesinde oluşturulan Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Sistemine dâhil edilerek sisteme zorunlu veri girişi yapmaları ve sistemden bilgi alabilmeleri sağlanacaktır.
Sosyal hizmet ve yardımlar alanında bütüncül hizmet sunulmasını sağlamaya yönelik Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) modeli uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.280)			
Tedbir 92. Sosyal yardım ve hizmet alanında ihtiyaca en uygun destek ve hizmetin verileceği ASDEP modelinin uygulanmasına başlanacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	ASDEP'le halen farklı kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilmekte olan sosyal hizmet ve yardımların, ailelerin ya da bireylerin başvuru yapmalarına gerek olmadan arz odaklı bir yaklaşımla sunulması, bu alanlardaki boşluk ve dağınıklığın giderilerek ailelere danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunulan bir sistem kurulması ve ailelerin refahının artırılması sağlanacaktır. Ayrıca, ASPB tarafından sunulan sosyal hizmetlere dair tüm verilerin ortak bir veri tabanında toplanması suretiyle bütüncül bir sistem oluşturmayı hedefleyen ve çalışmalarına başlanan Aile Bilgi Sistemi, ASDEP'in uygulanmasını destekleyecektir.
Sosyal yardım-istihdam bağlantısı güçlendirilerek yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin artırılması ve üretken duruma geçirilmesine yönelik programlara devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.281)			
Tedbir 93. Çalışabilir durumdaki yoksul kişilerin, sosyal yardımlardan yararlanabilmesi için İŞKUR'a kayıtlarının zorunlu hale getirilmesi sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İŞKUR, SGK, KOSGEB, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal yardımlara ilişkin yapılacak yeni yasal düzenlemede çalışabilir durumdaki yoksul kişilerin işgücüne katılımını artırmaya yönelik olarak bu kişilerin sosyal yardımlardan yararlanabilmesi, İŞKUR'a kayıt yaptırma şartına bağlanacaktır.
Sosyal hizmet ve yardım alanında nitelikli personel eksikliği giderilecek, aile yanında bakımı destekleyen modeller geliştirilecek, kurum bakımı hizmetlerinin standart ve niteliği iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.282)			
Tedbir 94. Sosyal hizmetler alanında personel ve ara eleman yetiştiren programların ve mezunlarının sayısı ve niteliği artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, YÖK, İŞKUR, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sosyal hizmet alanında ihtiyaç duyulan nitelikli bakım elemanı yetiştirilmesi hususunda mesleki eğitimlere ağırlık verilmesi, sosyal çalışmacı yetiştirilmesi hususunda ise üniversitelerde açılan yeni bölümlerin öğretim görevlisi ve fiziki mekân ihtiyaçlarının giderilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 95. Sosyal hizmet alanında kurum bakımı hizmetlerine ilişkin standartlar geliştirilecek ve bu hizmetlerin niteliği iyileştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Kurum bakım hizmetlerinden yararlananlara nitelikli hizmet sunulması ve denetim yapılabilmesi için standartlar oluşturulacaktır. Öz Değerlendirme Sistemi tüm kuruluşlarda hayata geçirilecektir.
Tedbir 96. Sosyal hizmet kuruluşlarının devri konusunda analizler ve pilot uygulamalar gerçekleştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	06/02/2014 tarihli ve 6518 sayılı Kanun'la ASPB'nin taşra teşkilatında yer alan sosyal hizmet kuruluşlarını, il özel idareleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına devredebileceği hüküm altına alınmış olup söz konusu devrin sosyal hizmet sunumunda etkinliği ve kaliteyi artırabilecek nitelikte ve sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için; devralacak kuruluşların bu alandaki kapasitesi, hizmet standartları, izleme ve değerlendirme, denetim, personelin devri, hizmetin finansman yöntemi, devralacak kuruluşlar ile ASPB arasındaki işbirliği, koordinasyon ve hiyerarşi gibi hususlarda analizler ve pilot uygulama yapılması gerekmektedir.
Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik öncelikle aile yanında bakım olmak üzere koruyucu aile ve evlat edinme gibi alternatif modeller yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.283)			
Tedbir 97. Korunmaya muhtaç çocuklar için alternatif bakım modellerinin uygulanması yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kamu Kurum ve Kuruluşları, İl Özel İdareleri, Belediyeler	Aralık Sonu	Korunmaya muhtaç çocukların kendi aileleri yanında bakılmalarına öncelik verilecek, bunun mümkün olmaması halinde ise koruyucu aile ve evlat edinme gibi aile yanında bakım modelleri teşvik edilecektir. Ayrıca koğuş tipi kuruluş bakım modelinden çocuk evi ve sevgi evi modellerine geçiş yönündeki çalışmalara devam edilecektir.
Engellilere yönelik eğitim, istihdam ve bakım hizmetlerinin etkinliği ve denetimi artırılacak, bu kapsamda kaynaklar daha verimli kullanılacak ve fiziksel çevre şartları engellilere uygun hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.284)			
Tedbir 98. Engellilere yönelik okul öncesi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri geliştirilecek ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri etkin bir biçimde denetlenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Aralık Sonu	Engellilerin okula başlamadan önce almaları gereken eğitim konusunda verilen rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Engellilere hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin denetimine ağırlık verilecektir.

Tedbir 99. Engellilere yönelik iş imkânları geliştirilecek ve bu alandaki danışmanlık hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık Sonu	Engelliler için çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği korumalı işyerlerine ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanarak korumalı işyerlerinin işlevi artırılacak ve engellilere kolay erişilebilir mesleki eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunulacaktır. Kamuda istihdam edilen engelli sayısı tahsis edilen kontenjan kapsamında artırılacaktır.
Tedbir 100. Engellilere yönelik bakım ve destek hizmetlerinin etkinliği, yaygınlığı ve denetimi artırılacak, bakım ve rehabilitasyon kuruluşlarının fiziki şartları iyileştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Ev tipi sosyal hizmet birimleri ile ilgili mevzuat çalışmaları tamamlanacak, ev tipi kuruluş sayısı artırılacak ve evde destek hizmeti yaygınlaştırılarak bu hizmetlerin denetimi artırılacaktır.
Tedbir 101. Engellilerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için sosyal ve fiziki çevre şartlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Fiziki çevre şartlarının engellilere uygun hale getirilmesi hususundaki kanuni sürenin 2015 yılında sona erecek olması nedeniyle bu konudaki çalışmalara hız verilmesi ve oluşturulan Erişilebilirlik Eylem Planı kapsamındaki eylemlerin bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir.
Yaşlıların kendi çevrelerinden uzaklaşmadan evlerinde bakımını sağlamaya yönelik hizmetler çeşitlendirilerek yaygınlaştırılacak ve yaşlılara yönelik kurumsal bakım hizmetlerinin sayı ve niteliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p. 285)			
Tedbir 102. Yaşlılara yönelik bakım ve destek hizmetlerinin etkinlik, yaygınlık ve denetimi artırılacak, kuruluşların fiziki şartları iyileştirilecektir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Yalnız yaşayan yaşlılar başta olmak üzere, günlük ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yaşlılara evlerinde sağlık, temizlik, günlük bakım, alışveriş gibi konularda destek verilmesine yönelik hizmetler yaygınlaştırılacaktır. Yaşlılara yönelik yatılı ve gündüzlü bakım hizmetlerinin sunulduğu kuruluşların sayısı ve niteliği artırılacaktır. Ayrıca yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki rolleri güçlendirilecektir.

2.2.1.10. Kültür ve Sanat

a) Mevcut Durum

Kültürel altyapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri, soydaş ve akraba toplulukları ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi, yurt içi ve yurt dışında bulunan kültür varlıklarımızın envanterinin çıkarılması ve restorasyonu önemini korumaktadır.

Türk kültür, sanat ve edebiyatının yurt dışında tanıtılması ve Türkçenin yazı dili birikiminin dünya dillerine kazandırılması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2005 yılından bu yana yürütülen Türk Edebiyatının Dışa Açılımı (TEDA) Projesi kapsamında desteklenerek yayınlanan eser sayısı 2014 yılı Eylül sonu itibarıyla 1.251'e ulaşmıştır. Proje kapsamında 2005 yılından bugüne yaklaşık 13 milyon TL kaynak tahsis edilmiştir. Bunun yanı sıra Türk edebiyatının gelişimine katkı sağlayacak özgün edebiyat eserlerinin nitelik ve nicelik olarak çoğalması amacıyla 2014 yılında Edebiyat Eserlerinin Desteklenmesi projesi başlatılmıştır. Diğer yandan 2013 yılında ISBN verilen yayın sayısı 47.352 ISSN verilen süreli yayın sayısı ise 721 olmuştur. Bir önceki ISBN ve ISSN verilerinin sırasıyla 42.626 ve 741 olduğu dikkate alındığında, ağırlıklı olarak kitap olmak üzere sürekli yayın sayısında kayda değer bir artış gözlenirken, süreli yayınlarda bir miktar azalma olduğu görülmektedir. Son beş yılda ISBN verilen eser sayısındaki artış eğilimi, ülkemizdeki yayımcılık ve bilgi üretimi faaliyetlerinin gelişimi açısından önemli bir göstergedir.

Grafik: 9- ISBN ve ISSN Verilen Yayın Sayısı

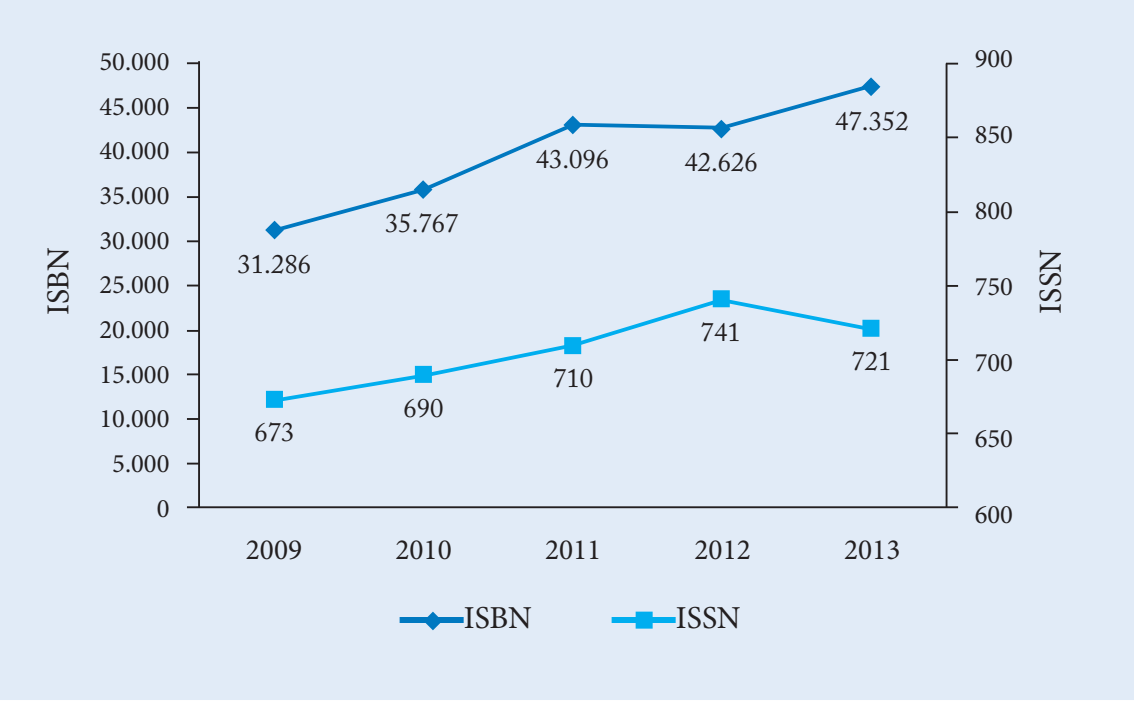

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Ortak tarihi geçmişimiz olan ülkeler başta olmak üzere dünya ülkeleriyle kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. 2009 yılında faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsü 2014 yılı itibariyle 28 ülkede 35 kültür merkeziyle hizmet vermektedir. Bu merkezlerde Türkçe öğretiminin yanı sıra, Türk müziği, Türk mutfağı ve klasik sanatlarımıza yönelik kurslar verilmekte ayrıca konferans, sergi, film gösterimleri gibi faaliyetlerle Türk kültür ve sanatı tanıtılmaktadır. Bunun yanı sıra TİKA koordinasyonunda faaliyet gösteren Yurt Dışındaki Kültür Varlıkları Eşgüdüm ve Yönlendirme Kurulu tarafından yurtdışındaki kültürel mirasımızın korunmasına yönelik faaliyetlerin daha koordineli yürütülmesi için bir eylem planı hazırlanmıştır.

Sinema sektöründe son yıllarda yaşanan olumlu gelişmeler 2013 yılında da artarak devam etmiştir. 2013 yılında 321 yeni film vizyona girmiş ve böylece 1980 yılından bu yana vizyona giren film sayısında ilk kez 300 film barajı aşılmıştır. Buna paralel olarak toplam seyirci sayısı 50 milyonu geçmiş, gişe gelirleri de 500 milyon TL'yi aşmıştır. 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla vizyona giren yapım sayısı 263'e, seyirci sayısı ise 41 milyona ulaşmış ve elde edilen hasılat 434 milyon TL olmuştur. Bir önceki senenin aynı dönemiyle karşılaştırıldığında bu sayılar, seyirci sayısında yüzde 21, hasılatta ise yüzde 30 artış yaşandığını göstermektedir. Sinema sektöründe yaşanan bu olumlu gelişmelerin Türk sineması açısından yansımaları da oldukça dikkat çekicidir. 2013 yılında vizyona giren yerli filmlerin sayısı bir önceki seneye göre yüzde 40 artarak 85 olurken izleyicilerin çoğunun tercihi de bu yapımlardan yana olmuştur. Böylece yerli yapımlar 29 milyon izleyici sayısına ulaşarak toplam hasılatın yüzde 54'ünü almışlardır. 2014'ün ilk dokuz ayında da bu göstergeler açısından benzer gelişmeler yaşanmış ve önceki senenin aynı dönemine göre yerli film sayısı yüzde 29, izleyici sayısı ise yüzde 22 artmıştır. Bunların yanı sıra 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla sinema salonu sayısı 2 bine yaklaşmış ve 2008 yılında 21 olan sinema salonu bulunmayan il sayısı 4'e düşmüştür.

Tablo II: 16- Sinema Sektörüne İlişkin Gelişmeler

Yıllar	Vizyona Giren Yerli Film Sayısı	Vizyona Giren Toplam Film Sayısı	Yerli Film Seyirci Sayısı (Bin)	Toplam Seyirci Sayısı (Bin)	Sinema Sektörüne Verilen Destek (Bin TL)
2005	27	221	11 000 (1)	27 000 (1)	9 454
2012	61	282	20 487	44 000 (1)	19 724
2013	85	321	29 040	50 405	19 355
2014 (2)	67	263	22 135	41 015	37 906

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sinema Genel Müdürlüğü
(1) Yaklaşık seyirci sayılarıdır.
(2) İlk dokuz aylık verilerdir.

Türk sinemasına ilişkin yaşanan gelişmeler niceliksel boyutla sınırlı kalmamış ve birçok yerli yapım saygın uluslararası film festivallerinde ödüller kazanmıştır. Bunun en yakın ve güzel örneği olan Kış Uykusu filminin 2014 Cannes Film Festivalinde kazandığı Altın Palmiye ödülüdür. Yerli sinema sektöründe nitelik ve nicelik anlamında yaşanan bu gelişmelerde son yıllarda sağlanan desteklerin önemli katkıları olduğu değerlendirilmektedir. 2013 yılında vizyona giren 85 yerli yapımdan 26'sının ve uluslararası arenada ödül kazanan birçok filmin desteklenmiş olması, sinema desteklerinin oluşturduğu etkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte, Türk sinemasının dünyada tanınan bir marka haline gelmesi için ödül-destek mekanizmalarının ve altyapı unsurlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalara duyulan ihtiyaç devam etmektedir.

Sahne sanatlarına yönelik destekler son yıllarda artarak devam etmektedir. Bu kapsamda özellikle özel tiyatrolara ilişkin önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Özel tiyatrolara verilen destek miktarı 2014 yılında bir önceki yıla kıyasla yüzde 8 artmıştır. Aynı sezonda destek verilen özel tiyatro sayısı 178'den 221'e yükselmiştir. Bu noktada dikkat çeken diğer bir husus, ilk defa yeni girişimlerin projelerine öncelik verilmesi ve desteklerin İstanbul ve diğer büyükşehirlerle sınırlı kalmayıp küçük kentlere doğru yaygınlaşmasıdır. Tiyatro sayısı ve verilen desteklerin artışına paralel olarak seyirci sayılarında da artış gözlenmektedir. 2012 yılı itibarıyla tiyatro sayısı 600'ü, seyirci sayısı ise 5,5 milyonu aşmıştır.

Bununla birlikte, özel tiyatrolara verilen destek miktarının artırılması, destek mekanizmasının mümkün olduğunca şeffaf ve nesnel kriterlere göre işlemesi ile devlet tiyatroları tarafından sahneye konan yerli oyunların sayısının artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Bu ihtiyacı gidermek, yeni ve özgün yerli oyun üretimi konusunda bir açılım sağlamak üzere ilk defa 2014 yılında devlet tiyatroları tarafından yerli oyun yazarlarını teşvik uygulaması başlatılmıştır. Önümüzdeki yıllarda bu teşviklerle yeni yazarların ve oyunların sayısında artış beklenmektedir.

Tablo II: 17- Kültürel Mekân Sayıları

Tiyatro (2012)	Halk ve Çocuk Kütüphanesi (2013)	Özel Müze (2014)	Sinema Salonu (2014)	Müze ve Örenyeri (2014)	Kültür Merkezi (1) (2014)
606	1 118	192	1 981	326	95

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK
(1) Kültür ve Turizm Bakanlığınca inşa edilen kültür merkezlerini göstermektedir.

Sinema, sahne sanatları ve diğer ilgili alanlarda yaşanan gelişmelere rağmen kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılımın bir yaşam alışkanlığı olarak geliştirilmesiyle özellikle çocuklar ve gençlere okuma kültürünün kazandırılmasına yönelik politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) 2011 sonuçlarına göre Türkiye genelinde bireylerin yüzde 41'i hiç kitap okumamaktadır. Ara sıra kitap okuduğunu belirtenlerin oranı ise yüzde 44'tür. Eğitim seviyesi arttıkça okuma oranlarının artması beklenen bir sonuç olmakla birlikte üniversite ve lisansüstü me-

zunlarının yüzde 8'den fazlasının hiç kitap okumadığını belirtmesi dikkat çekicidir. Benzer şekilde sinema ve tiyatroya gitme oranlarının da düşük olduğu gözlenmektedir. Türkiye genelinde bireylerin yüzde 70'i hiç sinema ve tiyatroya gitmezken, yüzde 26'sı ara sıra gitmektedir. Sık sık gittiğini söyleyenlerin oranı ise yalnızca yüzde 4'tür. Yine TAYA 2011 sonuçlarına göre bireylerin yüzde 93'ü televizyon izlediğini belirtmekte ve yüzde 78'i günde 2-6 saat televizyon izlemektedir. Bu araştırmanın sonuçları dikkate alındığında, Türk toplumunun kültürel faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi gerekliliği anlaşılmaktadır.

Tablo II: 18- Temel Kültürel Faaliyetler

(Yüzde)

	Kitap Okumak	Gazete Okumak	Sinema ve Tiyatroya Gitmek	Spor Karşılaşmalarını İzlemek	Tv İzlemek
Sık sık	14,7	25,6	4,2	5,7	93
Ara sıra	44,3	44,7	25,6	18,1	
Hiç	40,9	29,7	70,2	76,2	7

Kaynak: TAYA 2011

Öte yandan Kültür ve Turizm Bakanlığının 2012 yılında başlattığı Halk ve Çocuk Kütüphanelerinin Rehabilitasyonu Projesi kapsamında yenilediği kütüphanelerden, okuma kültürünün geliştirilmesi bağlamında olumlu neticeler elde edilmektedir. Ancak okuma kültürünün yaygınlaştırılmasının çok bileşenli ve aktörlü bir tasarımla mümkün kılınabileceği dikkate alınarak, Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere ilgili kurum ve STK'larla işbirliği halinde bir okuma kültürü eylem planı oluşturulmasına ve titizlikle uygulanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu kültür alanında kamu-özel sektör işbirliği adına önemli bir açılım sağlamış olmakla birlikte, bu alanda sponsorluk uygulaması, henüz istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Kültürel hayatın canlandırılması ve kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel nitelikteki kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve kültür alanında kamu-özel sektör işbirliğinin güçlendirilerek geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda devletin kültür ve sanat alanındaki hizmet sunumu rolünün kısıtlanarak bu alanı düzenleyen ve destekleyen yönünün güçlendirilmesi önemli görülmektedir.

Uluslararası kültür istatistiklerinde ve raporlarında, ülkemize ait ilgili göstergeler, veri eksikliği nedeniyle sunulamamaktadır. Bu konudaki eksikliği gidermek ve politika yapıcılara analiz imkânı verecek verileri temin etmek amacıyla, kültür alanına ilişkin toplanan istatistiklerin yöntem ve kapsam itibarıyla gözden geçirilerek gerekli güncellemelerin yapılması önem arz etmektedir.

Toplumsal diyaloğun, dayanışmanın ve hoşgörü kültürünün tesis edilmesi, günümüz toplumunun en önemli ihtiyaçlarındandır. Ancak ilişkilerin fiziki ortamlardan sosyal ağlara kaydığı bir dünyada bunu temin etmek giderek zorlaşmaktadır. Bu konuda, ilgili kamu kurumlarının, STK'ların, akademisyen ve aydınların katılımlarının

sağlanacağı çok paydaşlı bir kültür stratejisi ve eylem planı hazırlanması önem arz etmektedir.

Yoğun göç ve çarpık kentleşmenin oluşturduğu sorunlar, toplumsal bütünlüğü ve uyumu zedeleyici ortamlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, mahalli idareler ve STK'ların toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve bir arada yaşama kültürünü geliştirecek faaliyetlere ağırlık vermeleri gerekmektedir. Kültürümüzde önemli yer teşkil eden vakıflar, geçmişte toplumsal kalkınmaya çok güçlü etki yaparken günümüzde bu fonksiyonu yeterince ifâ edememektedir. Başta vakıflar olmak üzere STK'ların kültürel ve sosyal politikalar alanında katma değer oluşturma potansiyelleri oldukça yüksektir. Bu bağlamda özellikle vakıfların toplumsal kalkınmaya daha fazla katkı vermelerini sağlayacak önlemler alınmasında fayda mülahaza edilmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ile milli kültür ve ortak değerler etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbirler	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılımın bir yaşam alışkanlığı olarak gelişmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.295)			
Tedbir 103. Kültürel Faaliyetlere Katılım ve Ayrılan Zaman Araştırması tekrarlanacaktır.	TÜİK (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Uluslararası çalışmalara uygun olacak şekilde, toplumun kültür ve sanat faaliyetlerine katılımını ve okuma alışkanlığını ölçmeye yönelik olarak en son 2006 yılında yapılan araştırma tekrarlanacaktır.
Yurt içi ve yurt dışındaki kültür mirasımız, toplumun kültür, tarih ve estetik bilincini geliştirecek, kültür turizmine katkı sağlayacak ve afet riskini dikkate alacak şekilde korunacaktır. (Kalkınma Planı p.304)			
Tedbir 104. Yurt içi ve yurt dışında kültürel mirasımızı korumaya yönelik restorasyon faaliyetlerinin sayısı artırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, TİKA, Diyanet İşleri Başkanlığı, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, TÜBA, Üniversiteler, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Yurt içindeki ve yurt dışındaki tarihi eserlerimizin ve kültürel mirasımızın aslına uygun olarak korunması sağlanacaktır. Tarihi dokunun bütüncül olarak korunması ve tarihi farkındalığın arttırılması amacıyla Yıldız Sarayı, Sur-u Sultanî gibi tematik projelere ağırlık verilecektir.

Tedbir 105. Yazma eserlerin korunması ve içeriklerinin incelenmesine yönelik faaliyetler artırılacaktır.	Yazma Eserler Başkanlığı (S), TÜBA, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türk Tarih Kurumu	Aralık Sonu	Yazma eserlerin restorasyonu, tıpkıbasımı ve transkripsiyonu yapılacak, dijital ortama aktarma çalışmalarına devam edilecektir. Yazma eserlerden 100 temel Türk Bilim Klasiğinin tıpkıbasımı, transkripsiyonu, başka dillerde olanlarının tercümesi yapılacak ve muhtevasına ilişkin araştırmalar yürütülecektir.
Tedbir 106. Kültür envanterinin çıkarılması ve sayısal ortama aktarılması tamamlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, TİKA, Türk Tarih Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü (S),	Aralık Sonu	Taşınmaz Ulusal Envanter Sistemi (TUES) ve Müzeler Ulusal Envanter Sistemi (MUES) projesi hayata geçirilecektir. Halk Kültürü Araştırmaları arşivi sayısal ortama aktarılacak, arşivde fiziki mekân düzenlemesi yapılacaktır. Afet riskine duyarlı kültür mirası tespit edilecek ve öncelikli olarak koruma altına alınacaktır. Yurt dışındaki kültür mirasımıza ilişkin envanter çalışmaları sürdürülecek, Türk Tarih Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi farklı kurumların envanterlerinin ortak bir veri tabanında birleştirme çalışmaları tamamlanacaktır.
Türk sinemasının dünyada tanınan bir marka haline gelmesini sağlayacak yapımlar yaygınlaştırılacak ve sektörün ihracata katkısı artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.302)			
Tedbir 107. Sinema ve film endüstrisine yönelik strateji belgesi hazırlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, TRT, Meslek Odaları, Üniversiteler, YÖK, İlgili Özel Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Sinema, belgesel, dizi film alanlarındaki gelişmenin desteklenmesi için altyapı unsurlarının kurulması, eğitim gibi konuları bütüncül olarak ele alan bir strateji belgesi hazırlanacaktır.
Tarihimizin önemli şahsiyetleri, olayları, masal kahramanları ve kültürel zenginlik unsurlarımız belgesel, dizi ve çizgi filmlere dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.300)			
Tedbir 108. TRT'nin çocuklara yönelik yapımlarında kültürel unsurlarımızı ve tarihi olayları işleyen programların sayısı artırılacaktır.	TRT (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı RTÜK, Üniversiteler, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu	Aralık Sonu	Çizgi film, belgesel ve film gibi yapımların içeriklerinde tarihi olaylara, şahsiyetlere ve milli kültür öğelerimize daha fazla yer verilecektir. Ayrıca bu yapımların çocukların zihinsel, bedensel ve dil becerilerini destekleyecek şekilde hazırlanması sağlanacaktır.
Görsel, işitsel ve sahne sanatları başta olmak üzere kültürel ve sanatsal faaliyetlerin gelişiminde ve sunumunda mahalli idarelerin, özel ve sivil girişimlerin rolü artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.299)			
Tedbir 109. Kültür merkezleri kademeli olarak mahalli idarelere ve üniversitelere devredilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Mahalli İdareler, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Bakanlık bünyesindeki kültür merkezlerinin mahalli idareler ile üniversitelere devredilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 110. Sahne sanatları alanında özel girişimlere verilecek desteklere yönelik objektif göstergeler geliştirilecek ve bu kapsamda destekler artırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Özel tiyatrolara verilen desteklere yönelik objektif göstergeler içeren bir mekanizma geliştirilecek ve bu kapsamda destekler artırılacaktır.
Tedbir 111. Türkçe sahne sanatları oyun repertuarı zenginleştirilecektir.	Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü (S), Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Sahne sanatlarının gelişimi için Türkçe telif eserlerin nitelik ve nicelik olarak zenginleşmesi sağlanacaktır. Türkçe Telif Eser Destek Projesi hayata geçirilecektir.
Okuma kültürü yaygınlaştırılacak, çocukların erken yaşlarda kültür ve sanat eğitimi almaları sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.308)			
Tedbir 112. İlköğretim okulları kapsamındaki zenginleştirilmiş kütüphane (Z-kütüphane) sayısı artırılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	İlköğretim okullarında 200 Z-kütüphane kurulacaktır. Bu konuda mahalli idareler ve STK'larla işbirliği yapılacaktır.
Tedbir 113. Çocuk kütüphaneleri öncelikli olmak üzere 100 halk kütüphanesinin rehabilitasyonu tamamlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Çocuk kütüphaneleri öncelikli olmak üzere 100 halk kütüphanesinin rehabilitasyonu tamamlanacaktır.
Türkçe'deki bozulma ve yabancılaşmanın önüne geçmek amacıyla bilim, eğitim, öğretim ve yayın kuruluşları başta olmak üzere, hayatın tüm alanlarında Türkçe'nin doğru ve etkin kullanımı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.306)			
Tedbir 114. Türkçe etimolojik sözlük hazırlanmasına yönelik çalışmalara başlanacaktır.	Türk Dil Kurumu (S)	Aralık Sonu	Türkçe etimolojik sözlük hazırlanmasına yönelik çalışmalara başlanacaktır.
Tedbir 115. Türk işaret dilinin oluşturulması, sözlüğünün ve dil bilgisinin hazırlanması sağlanacaktır.	Türk Dil Kurumu (S)	Aralık Sonu	Türk işaret dilinin oluşturulması, sözlüğünün ve dil bilgisinin hazırlanması sağlanacaktır.

Türkçe'nin dünyada tanınan ve daha fazla konuşulan bir dil olmasına yönelik çalışmalar desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.307)			
Tedbir 116. Türk kültürünü ve dilini tanıtmak ve yaygınlaştırmak amacıyla faaliyet gösteren kurum ve STK'lara verilen destekler artırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, Türk Dil Kurumu, TİKA, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Yunus Emre Enstitüsü tarafından açılan kültür merkezlerinin sayısının arttırılması ve faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi için mali destek sağlanacaktır. Uzaktan Türkçe Öğretimi Müfredatı Projesi tamamlanacaktır. Seyahat, turizm, ticaret gibi farklı alanlara yönelik Türkçe öğretim materyali hazırlanacaktır.
Ortak tarihi geçmişimiz olan ülkeler başta olmak üzere dünya ülkeleriyle kültürel ilişkilerimiz geliştirilecek, kültür endüstrisinin milli gelir, ihracat ve ülke tanıtımına katkısı artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.296)			
Tedbir 117. Yakın coğrafyamızdaki ülkeler başta olmak üzere, ortak tarihi geçmişimiz olan ülkelere yönelik faaliyetlerin kapsamı genişletilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, TİKA, TRT, Yunus Emre Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı	Aralık Sonu	Yurt Dışındaki Kültür Varlıkları Eşgüdüm ve Yönlendirme Kurulunca hazırlanan strateji ve eylem planının kapsamı, somut olmayan kültür mirası öğelerini de içerecek şekilde geliştirilecektir. Yunus Emre Kültür Merkezlerinde, geleneksel el sanatlarımızın eğitiminin verilmesine yönelik projeler yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 118. Kültür istatistiklerinin uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmesi çalışmalarına başlanacaktır.	TÜİK (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Kültür istatistiklerinin yöntem, kapsam ve içerik itibarıyla gözden geçirilmesi ve uluslararası standartlara göre güncellemelerinin yapılmasına yönelik yol haritasının belirlenmesi amacıyla bir çalıştay gerçekleştirilecektir.

2.2.1.11. İstihdam ve Çalışma Hayatı

a) Mevcut Durum

İstihdam ve çalışma hayatının geliştirilmesine yönelik alınan tedbirlerin ve GSYH'da son yıllarda devam eden artış eğiliminin olumlu etkilerinin işgücü piyasasına yansımaları sonucu ekonominin istihdam yaratma kapasitesi 2013 yılında da sürmüştür. Hanehalkı İşgücü Anketinde Şubat 2014 döneminden itibaren bazı düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre işgücü göstergelerinde yeni bir seri elde edilmiş olup TÜİK tarafından temel işgücü göstergelerine ilişkin zaman serileri 2005 yılı Ocak ayına kadar revize edilmiştir. Bu verilere göre 2013 yılında bir önceki yıla göre işgücü yüzde 3,5, istihdam ise yüzde 2,8 artmıştır. İşgücü artışının istihdam artışından fazla olması sebebiyle işsiz sayısı yüzde 10,9'luk bir artış göstermiştir. 2005-2013 döneminde büyümenin istihdam esnekliği yıllık ortalama 0,72 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye OECD ülkeleri arasında 2009-2013 döneminde işsizlik oranını Estonya'dan sonra en fazla azaltan ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Yeni seri işgücü verileri incelendiğinde 2012 yılında yüzde 8,4 olan

işsizlik oranı 2013 yılında yüzde 9'a çıkmıştır. Yeni seri çerçevesinde hesaplanan 2013 Temmuz dönemi işsizlik oranı yüzde 8,6 iken 2014 yılı Temmuz ayında yüzde 9,8'e ulaşmıştır. 2012 yılında yüzde 10,3 olan tarım dışı işsizlik oranı 2013 yılında yüzde 10,9'a, genç işsizliği oranı da aynı dönemde yüzde 15,8'den yüzde 17,1'e çıkmıştır. 2014 yılı Temmuz dönemi itibarıyla bu oranlar sırasıyla yüzde 12 ve yüzde 18,2 olmuştur. Bununla birlikte, 2013 yılında bir önceki yıla göre işgücüne dâhil olmayan nüfus yüzde 0,4 artmıştır.

AB ortalamasına göre düşük seviyede olmakla birlikte artış eğiliminde olan toplam işgücüne katılma ve istihdam oranlarının erkeklerde AB ortalamasına yakın, kadınlarda ise AB ortalamasının oldukça altında kaldığı görülmektedir. İşgücü verilerinin yeni serisi cinsiyet ayrımında geriye doğru çekilmediğinden eski seri veriler kapsamında yapılan kıyaslamada, 2013 yılında bir önceki yıla göre kadın işgücüne katılma oranı AB'de yüzde 51'den yüzde 51,2'ye ve ülkemizde yüzde 29,5'ten yüzde 30,8'e yükselmiştir. Kadınlarda istihdam oranı ise AB'de aynı dönemde sabit kalırken ülkemizde 0,8 puan artarak yüzde 27,1 olmuştur.

Tablo II: 19- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri

(15+ Yaş, Yüzde)

	Türkiye			AB-28		
	2011	**2012**	**2013**	**2011**	**2012**	**2013**
İşgücüne Katılma Oranı (İKO) (2)	**47,4**	**47,6**	**48,3**	**57,3**	**57,6**	**57,6**
İKO (Kadın) **(1)**	28,8	29,5	30,8	50,6	51,0	51,2
İKO (Erkek) **(1)**	71,7	71,0	71,5	64,6	64,7	64,5
İstihdam Oranı (2)	**43,1**	**43,6**	**43,9**	**51,8**	**51,6**	**51,4**
İstihdam Oranı (Kadın) **(1)**	25,6	26,3	27,1	45,6	45,6	45,6
İstihdam Oranı (Erkek) **(1)**	65,1	65,0	65,2	58,4	58,0	57,6
İşsizlik Oranı (2)	**9,1**	**8,4**	**9,0**	**9,6**	**10,4**	**10,8**
İşsizlik Oranı (Kadın) **(1)**	11,3	10,8	11,9	9,7	10,5	10,9
İşsizlik Oranı (Erkek) **(1)**	9,2	8,5	8,7	9,6	10,4	10,8
İşsizlik Oranı (Kır) **(1)**	5,8	5,5	6,1	-	-	-
İşsizlik Oranı (Kent) **(1)**	11,9	11,1	11,5	-	-	-
Genç İşsizliği Oranı (15-24) (2)	**16,8**	**15,8**	**17,1**	**21,4**	**22,9**	**23,4**
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (2)	**11,3**	**10,3**	**10,9**	**-**	**-**	**-**

Kaynak: TÜİK, Eurostat, OECD
(1) Kır-kent ve kadın-erkek ayrımı revize edilmediğinden, bu veriler için eski seri işgücü göstergeleri kullanılmıştır.
(2) Yeni seriye göre revize edilmiş işgücü göstergeleri kullanılmıştır.

Sektörel ayrımda istihdam incelendiğinde en fazla iş yaratan sektörün hizmetler olduğu göze çarpmaktadır. İstihdam artış hızı ise inşaat sektöründe yüzde 3, sanayi sektöründe yüzde 4 ve hizmetler sektöründe yüzde 4,3 olurken, tarım sektöründe istihdam yüzde 1,8 azalmıştır. 2007 yılından bu yana artış gösteren tarım istihdamının payı 2013 yılında bir önceki yıla göre düşerken inşaat sektörünün payı aynı kalmış ve sanayi ve hizmetler sektörlerinin istihdam payları artış göstermiştir.

Tablo II: 20- İstihdamın Sektörel Dağılımı

(Yüzde)

	2011	2012	2013
Tarım	23,3	22,1	21,2
Sanayi	20,8	20,5	20,7
Hizmetler	48,7	50,2	50,9
İnşaat	7,2	7,2	7,2

Kaynak: TÜİK, NACE Rev. 2

Ülkemizde işgücü verimliliği, son dönemde artış göstermekle beraber, özellikle mesleki eğitim kalitesinin düşüklüğü, hizmetiçi eğitim ve yaşam boyu eğitim faaliyetlerinin yetersizliği, sermaye birikimi ve teknolojik yenilenme süreçlerindeki eksiklikler gibi nedenlerle, AB ülkelerine göre daha düşüktür. ILO verilerinde, çalışılan saat başına satın alma gücü paritesine göre GSYH olarak hesaplanan işgücü verimliliği, ülkemizde, 2002-2013 yılları arasında, 10 ABD dolarından 26,2 ABD dolarına yükselmiştir. Ancak bu rakam, 2013 yılı için, Fransa'da 58,8, İspanya'da 50,7, İtalya'da 49,9, İngiltere'de 43,4 ve Almanya'da 47,3 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca ülkemizin bu kapsamda uluslararası sıralamadaki yeri 2012 yılında 42 iken 2013 yılındaki işgücü verimliliğindeki artışla bir basamak yukarı çıkarak 41'e yükselmiştir.

Ortalama net memur maaşları nominal olarak 2014 yılında yüzde 10 oranında artarken ortalama kamu işçi ücretleri nominal olarak yüzde 10,1 oranında artmıştır. Reel olarak ise 2014 yılında memur maaşlarının yüzde 0,8, kamu işçi ücretlerinin yüzde 0,9 artacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılında ortalama özel kesim net işçi ücretlerinin nominal olarak yüzde 9,3, reel olarak ise yüzde 1,7 artacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu ücretler 2012 yılında nominal olarak yüzde 10,9 ve reel olarak yüzde 1,9 oranında artmıştır.

2014 yılında asgari ücrette yaş ayrımından vazgeçilmiş ve ortalama aylık brüt asgari ücret 1.102,5 TL olmuştur. 2014 yılında ortalama aylık net asgari ücret nominal olarak yüzde 10,2 oranında artmış olup reel olarak yüzde 1 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

İşgücü piyasasının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve nitelikli istihdamın artırılması amacıyla hazırlanan Ulusal İstihdam Stratejisi, Yüksek Planlama Kurulu Kararıyla kabul edilmiş ve 30/05/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Diğer yandan Anayasa'da yapılan değişiklikle anayasal güvence altına alınan Ekonomik ve Sosyal Konseyin (ESK) etkinliğinin artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Soma maden kazası sonrasında 2014 yılında yürürlüğe giren 6552 sayılı Kanun kapsamında, alt işveren işçilerinin ve yer altında çalışan işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede yer altı işlerinde çalışan işçilerin iş güvenceleri, ücretleri ve yıllık ücretli izin süreleri artırılmış, çalışma süreleri ve emeklilik yaş hadleri düşürülmüştür. Ayrıca, alt işveren işçilerinin sendikalaşma, toplu sözleşmelerden yararlanma, yıllık izin, maaş güvencesi, kıdem tazminatı ve çalışma sürelerine ilişkin iyileştirmeler yapılmıştır. Diğer yandan, iş kazaları ve meslek hastalıklarının azaltılması için işçi sağlığı ve güvenliği kültürünün yaygınlaştırılması, denetim ve

teşvik mekanizmalarının etkinleştirilmesi, tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde çalışanların mesleki niteliklerinin yükseltilmesi ile çalışan ve işverenlerin bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetler sürdürülmekte, Madenlerde Sağlık ve Güvenlik hakkındaki 176 sayılı ILO Sözleşmesi ile İnşaatlarda Sağlık ve Güvenlik hakkındaki 167 sayılı ILO Sözleşmesinin onay işlemleri devam etmektedir.

Çocuk işçiliğiyle mücadele amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürütülen Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Yerel Kaynakların Etkinleştirilmesi Projesinin 2014 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun yürürlüğe girmesinin ardından ilgili ikincil mevzuat hazırlama çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmış olup kıdem tazminatı fonu oluşturulmasına ve alt işverenlik uygulamasının disipline edilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Tablo II: 21- İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 (5)
İŞGÜCÜ MALİYETİ (1)										
Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (1994=100)										
İşçi (3)										
Kamu	107,4	104,4	111,9	105,2	111,9	110,3	105,7	106,7	110,1	110,4
Özel	114,9	114,0	118,3	113,1	120,8	119,3	112,1	118,5	124,0	-
Memur	134,5	140,2	148,4	147,0	164,7	162,4	163,7	174,5	179,2	180,6
Asgari Ücret (4)	181,8	180,7	183,6	177,1	190,6	192,5	190,0	192,1	201,3	202,9
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim										
İşçi (3)										
Kamu	1,9	-2,8	7,2	-6,0	6,4	-1,5	-4,2	1,0	3,1	0,3
Özel	3,4	-0,8	3,8	-4,4	6,8	-1,2	-6,0	5,7	4,6	-
Memur	5,2	4,2	5,8	-0,9	12,0	-1,4	0,8	6,6	2,7	0,8
Asgari Ücret (4)	6,4	-0,6	1,6	-3,6	7,6	1,0	-1,3	1,1	4,8	0,8
NET ELE GEÇEN ÜCRETLER (2)										
Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (1994=100)										
İşçi (3)										
Kamu	90,7	88,3	91,1	89,3	88,8	85,6	87,1	85,8	85,8	86,6
Özel	97,7	97,0	99,4	96,9	99,1	99,4	97,5	99,3	100,9	-
Memur	115,7	122,9	127,7	136,0	147,2	145,1	154,3	161,1	160,8	162,1
Asgari Ücret (4)	165,3	163,9	162,8	176,6	181,2	182,7	188,1	193,2	196,6	198,6
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim										
İşçi (3)										
Kamu	2,7	-2,7	3,1	-1,9	-0,5	-3,6	1,7	-1,4	-0,1	0,9
Özel	0,5	-0,7	2,5	-2,5	2,3	0,3	-2,0	1,9	1,7	-
Memur	2,6	6,2	3,9	6,5	8,2	-1,4	6,3	4,5	-0,2	0,8
Asgari Ücret (4)	4,2	-0,9	-0,7	8,5	2,6	0,9	3,0	2,7	1,8	1,0

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları
(1) Reel hesaplamalarda Yİ-ÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır. 2014 yılı için Yİ-ÜFE tahmini yüzde 10,29 alınmıştır.
(2) Reel hesaplamalarda TÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır. 2014 yılı için TÜFE tahmini yüzde 9,09 alınmıştır.
(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır. 2013 yılı özel kesim işçi ücretleri tahmindir.
(4) Yıllık ortalamalar esas alınmıştır.
(5) Gerçekleşme tahmini
Not: 2008 yılından itibaren net ele geçen ücretlere bekâr çalışan için asgari geçim indirimi dâhildir.

Engellilerin istihdamı konusunda uygulanan zorunlu kota sisteminin özel sektörde ve özellikle de kamu sektöründe daha etkin bir şekilde hayata geçirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Engelli istihdamının teşviki kapsamında Hazine Müsteşarlığı tarafından sosyal sigorta primi işveren payı karşılanan engelli sigortalı sayısı 2014 yılı Temmuz ayı itibarıyla 60.837'dir. 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla kamuda çalışan engelli memur sayısı 34.088 olup açık kontenjan sayısı 23.545'tir. 2014 yılında öngörülen 5.971 kadroya karşılık kamuda işe yerleştirilen engelli sayısı Ekim ayı itibarıyla 5.767 olarak gerçekleşmiştir.

Nitelik düzeyi düşük ve işgücü piyasasına girişte zorluk yaşayan bireylerin niteliklerinin artırılmasını, iş yaratmayı, kamu istihdam hizmetlerini ve işgücünün eğitimini içeren aktif işgücü politikalarına ayrılan kaynaklar son yıllarda önemli ölçüde artırılmıştır. İŞKUR'un aktif işgücü programları kapsamında yaptığı harcamalar, 2013 yılında 984,2 milyon TL, 2014 yılında Ağustos ayı itibarıyla ise 1.021,6 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo II: 22- İŞKUR Tarafından Düzenlenen Aktif İşgücü Programlarına Yapılan Harcama ve Yararlanan Kişi Sayısı

Yıllar	Mesleki Eğitim Kursları (Kişi)	Toplum Yararına Programlar (Kişi)	İşbaşı Eğitim Programı (Kişi)	Girişimcilik Eğitim Programı (Kişi)	Toplam (Kişi)	Harcama (Bin TL)
2006	17 106	-	-	-	17 106	27 974
2007	22 834	-	-	-	22 834	29 672
2008	31 788	139	-	-	31 927	35 511
2009	167 081	45 467	1 285	19	213 852	306 366
2010	156 584	42 066	4 671	8 306	211 627	392 644
2011	145 393	64 085	16 393	24 145	250 016	408 597
2012	215 399	191 998	31 773	25 475	464 645	1 102 864
2013	131 249	197 182	63 660	25 166	417 257	984 200
2014 (1)	66 519	97 528	38 499	15 930	218 512	1 021 600

Kaynak: İŞKUR
(1) 2014 yılı Ocak-Ağustos dönemi verileridir.

İŞKUR'un işgücü yetiştirme programları, girişimcilik eğitimleri ve mesleki rehabilitasyon faaliyetlerinden 2013 yılında toplam 36.107 kursta 417.257 kişi ve 2014 Ağustos ayı itibarıyla da 21.141 kursta 218.512 kişi faydalanmıştır.

Aktif işgücü programlarının öncelikli yürütücüsü olan İŞKUR'un bu hizmetleri daha etkin ve verimli olarak yürütebilmesine yönelik olarak 3.831 iş ve meslek danışmanı istihdam edilmiştir. Bu çerçevede, İŞKUR'un işe yerleştirme oranı 2013 yılında bir önceki yıla göre 2,2 puan artarak yüzde 25,7'ye yükselmiştir. Buna karşılık, İŞKUR'un nitelikli eleman sayısının artırılmasının yanı sıra iş ve meslek danışmanlarının performansları takip edilerek fiziki çalışma koşullarının iyileştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Ülkemizde, aktif işgücü programları altında aracılık hizmetleri özel istihdam büroları tarafından da verilmektedir. 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla faaliyetine devam eden özel istihdam bürosu sayısı 399'dur.

OECD ülkelerinde 15-65 yaş grubu yetişkinlerin becerilerinin ölçülmesine yönelik yapılmakta olan Uluslararası Yetişkin Becerilerinin Ölçülmesi Programı (PIAAC) kapsamında, pilot anket bölümü 2013 yılında gerçekleştirilmiş olup saha çalışmasının 2014 yılında, analiz çalışmalarının ise 2015 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

İstihdam ve eğitim arasındaki bağın yeterince kurulamaması ve mesleki eğitimin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda istenilen ölçüde verilememesi, insan gücü niteliği ile işgücü piyasasının talebi arasında dengesizliklere yol açmakta ve eş zamanlı olarak hem işsizliğe hem de boş iş pozisyonlarına neden olmaktadır. Bu çerçevede eğitim sisteminde yer alanların ve sistem dışına çıkmış olanların bilgi ve becerilerinin iş piyasasına uygun olarak geliştirilmesi önem arz etmektedir.

2011 yılı itibarıyla 15-29 yaş grubu genç nüfus içerisinde istihdamda ve eğitimde yer almayanların oranı ülkemizde yüzde 35 ve OECD'de yüzde 15 iken bu oranlar 2012 yılında sırasıyla yüzde 29,2 ve yüzde 15 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oranlardaki iyileşmeler bakımından ülkemiz ilk sırada yer almakla birlikte, halen OECD'de en yüksek orana sahip ülkelerden birisidir. Diğer yandan söz konusu oran Türkiye'de kadınlar için daha yüksek olup kadınlarda eğitim ve istihdamın dışında olma durumunun erkeklere göre daha kalıcı olduğu görülmektedir.

2013 yılında işgücünün yüzde 60,5'i, istihdamın yüzde 61'i ve işsizlerin yüzde 56'sı lise altı eğitim seviyesindekilerden ve okuryazar olmayanlardan oluşmaktadır. Mevcut işgücünün niteliği ve verimliliğinin düşük olması nedeniyle işgücü arz ve talebi arasında yaşanan uyumsuzluk işgücü piyasasının etkinliğini azaltan önemli bir faktördür.

Tablo II: 23- 2013 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi

(Yüzde)

	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
Okuryazar Olmayanlar	4,1	4,4	2,1	20,1	19,2	4,9
Lise Altı	56,4	56,6	53,9	48,0	43,6	9,3
Lise	10,5	10,2	12,9	53,1	46,7	12,0
Mesleki ve Teknik Lise	10,0	9,9	10,8	65,1	58,3	10,5
Yükseköğretim	19	18,9	20,3	80,1	71,9	10,3
Toplam	**100,0**	**100,0**	**100,0**			

Kaynak: TÜİK

Ülke genelinde işgücü piyasasında önemli gelişmeler yaşanmakla birlikte, başta gençler ve kadınlarda olmak üzere işgücüne katılımın ve istihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması, iş kazalarının ve kayıt dışı istihdamın önlenmesi, işgücü niteliğinin yükseltilmesi, eğitim ile istihdam ve sosyal yardımlar ile istihdam arasındaki ilişkilerin zayıflığı ve kırılgan istihdamın azaltılması hususları önemini korumaktadır. İşgücü piyasasında etkinliğin artırılması amacıyla güvenceli esnek çalışma, kıdem tazminatı, alt işverenlik, özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulması, aktif ve pasif

işgücü programları gibi alanlarda sosyal diyalog mekanizmaları güçlendirilerek ilerleme kaydedilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Eğitimle birlikte özellikle yabancı dil, iletişim, problem çözme, ekip çalışmasına yatkınlık, eleştirel ve analitik düşünme, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanabilme gibi temel beceriler istihdam edilebilirlik açısından önemini korumaktadır.

2007 yılından itibaren İŞKUR tarafından yapılan işgücü piyasası ihtiyaç analizleri temelinde, aktif işgücü programlarının piyasanın ihtiyaçlarına göre tasarlanması ve uygulanması ihtiyacı sürmektedir. Ayrıca başta Toplum Yararına Programlar olmak üzere İŞKUR tarafından yürütülen aktif işgücü programlarının etkilerinin değerlendirilmesi gerekliliği devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş fırsatlarının sunulduğu, işgücünün niteliğinin yükseltilip etkin kullanıldığı, toplumsal cinsiyet eşitliği ile işçi sağlığı ve güvenliği şartlarının iyileştirildiği, güvenceli esneklik yaklaşımının benimsendiği bir işgücü piyasasının oluşturulması temel amaçtır.

Esneklik ile güvence arasındaki dengenin sağlandığı, verimliliği esas alan ücret sisteminin oluşturulduğu, teknolojik gelişme ve değişime uyum sağlayabilecek istihdam olanaklarıyla herkese cinsiyet eşitliğine dayalı hak ve fırsatların sunulduğu etkin bir işgücü piyasası oluşturulacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Bölgesel, yerel ve sektörel işgücü dinamikleri dikkate alınarak, başta kadın ve gençler olmak üzere tüm kesimler için nitelikli istihdam imkânları geliştirilmeye devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.314)			
Tedbir 119. Genç işsizliği azaltılacaktır.	İŞKUR (S), ASPB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, SGK, YÖK, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Başta staj ve iş başı eğitim programları olmak üzere gençlerin işgücü piyasasında deneyim kazanmalarını sağlayıcı programlar yaygınlaştırılarak bu programların etkinliği artırılacaktır. Genç işsizlere sunulan iş kurma konusunda mesleki eğitim, temel beceri, bilgi, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Üniversiteler ve meslek kuruluşlarıyla işbirliği içinde gençler için iş kurma ve geliştirme merkezleri kurulacaktır.
Tedbir 120. Kadınların işgücüne ve istihdama katılımları artırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), ASPB, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Personel Başkanlığı, İŞKUR, SGK, KOSGEB, Mahalli İdareler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	İşgücü piyasasına girişlerinin kolaylaştırılması amacıyla kadınlar için esnek çalışma biçimleri yaygınlaştırılacaktır. Kadınlara iş kurma alanında verilen mesleki bilgi, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Kadınların çalışma hayatına katılımını artırmak amacıyla evde bakım, bakımevi ve kreş hizmetlerinin erişilebilirliği artırılacaktır. İşe alımlarda cinsiyet ayrımcılığını azaltmaya yönelik bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecektir.

İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı			
Tedbir 121. İstihdamı teşvik düzenlemelerinin sade ve etkin bir yapıya kavuşturulmasına yönelik olarak etki analizi çalışması yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SGK	Aralık Sonu	Çeşitli düzenlemelerle farklı süre ve oranlarda uygulanan istihdam teşviklerinin, daha anlaşılır ve bütüncül bir biçimde uygulanmasına ve bu teşviklerden yararlanmanın kolaylaştırılmasına olanak sağlayacak basit, anlaşılır bir düzenleme yapılacaktır. Ayrıca, işletmelerin bu alandaki farkındalığı artırılarak teşviklerden yaygın bir biçimde faydalanmaları için bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir. Bu kapsamda İstihdam Teşviklerinin Etki Analizi Projesi yürütülecektir.
Kayıt dışı istihdamla etkin mücadele edilecek, bu kapsamda elde edilen kazanımlar işgücü maliyetlerinin azaltılmasında kullanılacaktır. (Kalkınma Planı p.316)			
Tedbir 122. İşçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve kayıt dışılıkla mücadele kapsamında önleyici teftiş yaklaşımı yaygınlaştırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Kamu İhale Kurumu, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	İlgili tüm sosyal tarafları kapsayan, eğitim ve bilgilendirmeye ağırlık veren, çözüm odaklı, risk esaslı, işkolu/sektör ve alan esaslı teftişler yapılması suretiyle başlatılmış olan programlı teftişler yaygınlaştırılacaktır. Yapılan teftişlerde kayıt dışının ve fazla çalışma saatlerinin önüne geçilmesine ağırlık verilecektir.
Mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetleri başta olmak üzere aktif işgücü politikaları etki analizlerine dayandırılarak yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.317)			
Tedbir 123. Mesleki ve teknik eğitim ve yükseköğretim mezunlarının işgücü piyasasındaki durumunun izlenmesine yönelik sistematik ve güncellenebilir bir model tasarlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, İŞKUR, YÖK, Kalkınma Ajansları, TOBB, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Eğitim bölümleri ve programlarının kalitesinin değerlendirilmesi ve yeniden yapılandırılmasıyla öğrencilerin kariyer tercihlerine ışık tutulması, eğitimle kazandırılan yeterliliklerin iş hayatıyla uyumunun değerlendirilmesi, sistemin güçlü ve zayıf yanlarının belirlenmesi için, veri temin etmek ve analize dayalı politika oluşturmak amacıyla araştırmalar yapılacak ve bir model tasarlanacaktır. Kurumlar arasında veri paylaşımı ve entegrasyonu ile nitel ve nicel çalışmalarla veri üretimi sağlanacaktır.
Tedbir 124. Aktif işgücü programları izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır.	İŞKUR (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, Mahalli İdareler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Aktif işgücü programlarının amaçlarına ulaşıp ulaşmadığı ve bu programlara yapılan harcamaların etkinliği düzenli bir şekilde izlenecek, program türü ve il bazında izlemeye imkân veren çalışmalar tamamlanacaktır. Uygulanacak olan aktif işgücü programları söz konusu izleme ve değerlendirme çalışmalarının sonuçları dikkate alınarak tasarlanacaktır.

Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Programı			
Tedbir 125. İşgücü piyasasında talep edilen temel beceriler ile gençlerin sahip olduğu yetkinlikler belirlenerek ülkemizdeki beceri açığı tespit edilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, TÜİK, YÖK, İŞKUR, Mesleki Yeterlilik Kurumu, Kalkınma Ajansları, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	İşgücü piyasasındaki beceri düzeyinin tespitine yönelik Uluslararası Yetişkin Becerilerinin Ölçülmesi Programı (PIAAC) ve benzeri çalışmalar yapılarak işgücünün beceri düzeyi belirlenecektir. Ayrıca işverenlerin işgücü piyasasından talep ettikleri beceriler tespit edilerek bir önceki araştırmalarla kıyaslanarak beceri açığı ortaya konulacaktır.
Sosyal taraflarla diyalog içerisinde tüm işçiler açısından erişilebilirliğin sağlanacağı, bireysel hesaba dayanan bir kıdem tazminatı sistemi oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.320)			
Tedbir 126. Tüm işçiler açısından erişilebilir, bireysel hesaba dayanan, işlevsel bir kıdem tazminatı sistemi oluşturma çalışmaları sürdürülecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Kamu İhale Kurumu, SGK, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal tarafların katılımıyla işçilerin kazanılmış haklarını korumak suretiyle istihdam üzerindeki mali yükleri azaltacak, rekabet gücünü artıracak sürdürülebilir bir kıdem tazminatı fonu oluşturma çalışmaları sürdürülecektir.
Alt işverenlik uygulaması işçi haklarını dikkate alacak şekilde gözden geçirilecektir. (Kalkınma Planı p. 321)			
Tedbir 127. Alt işverenlikle ilgili mevzuat çalışmaları sürdürülecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Kamu İhale Kurumu, SGK, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	2014 yılında alt işveren işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik gerçekleştirilen düzenlemelere ilave olarak, asıl işlerde alt işverene bağlı olarak çalıştırılan işçilerin statülerine netlik kazandırılacak ve kamuda personel alımına yönelik yardımcı iş türleri belirlenecektir. Bu alandaki denetimlerin etkinliği artırılacaktır.
AB normları çerçevesinde özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkisi uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p. 322)			
Tedbir 128. Özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulabilmesi için mevzuat değişikliği çalışmalar sürdürülecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İŞKUR, Mesleki Yeterlilik Kurumu, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Özel İstihdam Büroları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Sosyal taraflardan görüş alma sürecinin tamamlanmasını takiben görüşler doğrultusunda özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulabilmesine yönelik mevzuat çalışmaları sürdürülecektir.

Çalışma hayatında iş sağlığı ve güvenliği kültürü geliştirilecek, denetim ve teşvik uygulamaları ile iş sağlığı ve güvenliği standartlarına uyum artırılacak ve bu alanda yeterli sayı ve nitelikte uzman personel yetiştirilecektir. (Kalkınma Planı p.323)			
Tedbir 129. Çalışma hayatında İşçi sağlığı ve güvenliği standartlarına uyum artırılacak İşçi Sağlığı ve Güvenliği kültürünün yaygınlaştırılmasına yönelik bilinçlendirme faaliyetleri yaygınlaştırılacak ve denetim çalışmaları güçlendirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	İşçi sağlığı ve güvenliği alanında görev yapan uzman ve teknik personel sayısı artırılacak, toplumda işçi sağlığı ve güvenliği kültürünün yaygınlaştırılmasına yönelik bilinçlendirme faaliyetleri ve projeler yürütülecek, ilgili denetim çalışmaları güçlendirilecek, tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde belirli mesleklerde mesleki yeterlilik belgesine sahip olunması zorunlu hale getirilecektir.

2.2.1.12. Sosyal Güvenlik

a) Mevcut Durum

2013 yılında toplam nüfusun yüzde 81,5'ini oluşturan sosyal sigorta kapsamındaki nüfusun artırılmasına yönelik kayıt dışı istihdamla mücadele çalışmaları yoğunluk kazanmıştır. Bu çerçevede, fiili denetimlerin yanı sıra veri paylaşımına, bilgi teknolojilerinden yararlanılmasına ve toplumsal bilincin artırılmasına yönelik faaliyetler hız kazanmıştır.

2012 yılında yeşil kart sahipleri gelir testi sonuçlarına göre Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamına alınmaya başlanmış olup mevcut durum itibarıyla nüfusun tamamına yakını GSS kapsamına alınmıştır.

Sağlık bütçesinde kaynak etkinliğinin sağlanması amacına yönelik çalışmalar artırılmıştır. Özellikle hasta ve işlemin takibinin yapılması, suistimallerin önlenmesi, gereksiz ve mükerrer tetkiklerin önüne geçilmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

2014 yılında yürürlüğe giren 6552 sayılı Kanunla SGK'ya olan prim borçları yeniden yapılandırılmış ve SGK'nın kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi için görevleri arasına eğitim, araştırma ve danışmanlık faaliyetleri eklenmiştir.

Sağlık hizmetleri için yapılan usulsüz ve yersiz ödemelerin azaltılması, hizmet sunum etkinliğinin artırılması amacıyla başta biyometrik yöntemlerle kimlik doğrulaması çalışması olmak üzere, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve altyapısının daha etkin kullanımına yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

Tablo II: 24- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

	2011	2012	2013
I. Kamu Çalışanlarının Sigortalı Sayıları	**9 998 872**	**10 342 989**	**10 846 318**
1. Aktif Sigortalılar [1]	2 554 200	2 662 608	2 823 400
2. Aylık Alanlar (kişi)	1 856 273	1 886 681	1 923 921
3. Bağımlılar [2]	5 588 399	5 793 700	6 098 997
4. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1)/(2)	1,38	1,41	1,47
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,91	2,88	2,88
II. Hizmet Akdiyle Çalışan Sigortalı Sayıları	**38 050 678**	**36 708 477**	**36 850 362**
1. Aktif Sigortalılar[3]	11 063 806	11 974 220	12 519 100
2. Kısmi Süreli Çalışan Sigortalılar	60 237	160 783	223 521
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	124 911	85 717	62 988
4. Aylık Alanlar (kişi)	5 777 300	6 026 431	6 260 444
5. Bağımlılar [2]	21 024 424	18 461 326	17 784 309
6. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1+2+3)/(4)	1,95	2,03	2,05
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	2,38	2	1,88
III. Bağımsız Çalışanların Sigortalı Sayıları	**15 390 199**	**15 184 919**	**14 411 759**
1. Aktif Sigortalılar [4]	1 880 740	1 910 505	1 832 463
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	270 780	195 557	166 333
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 121 777	1 056 852	928 454
4. Aylık Alanlar (kişi)	2 381 409	2 469 307	2 422 898
5. Bağımlılar [2]	9 735 493	9 552 698	9 061 611
6. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1+2+3)/(4)	1,37	1,28	1,21
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,7	3,8	3,92
IV. Özel Sandıklar Toplamı	**350 890**	**356 040**	**367 205**
1. Aktif Sigortalılar	119 682	122 655	130 825
2. Aylık Alanlar	84 890	86 103	87 213
3. Bağımlılar [2]	146 318	147 282	149 167
4. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1)/(2)	1,41	1,42	1,50
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	1,93	1,9	1,81
V. Genel Toplam	**63 790 639**	**62 592 426**	**62 475 644**
1. Aktif Sigortalılar	15 618 428	16 669 988	17 305 788
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	270 780	195 557	166 333
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 246 688	1 142 569	991 442
4. Kısmi Süreli Çalışan Sigortalılar	60 237	160 783	223 521
5. Aylık Alanlar	10 099 872	10 468 522	10 694 476
6. Bağımlılar [2]	36 494 634	33 955 007	33 094 084
7. Aktif Sigortalı/Pasif Sigortalı (1+2+3+4)/(5)	1,70	1,74	1,75
8. Bağımlılık Oranı (5+6)/(1+2+3+4)	2,71	2,45	2,34
VI. Genel Nüfus Toplamı	**74 724 269**	**75 627 384**	**76 667 864**
VIII. Sigortalı Nüfus Oranı (Yüzde)	**85,4**	**82,8**	**81,5**

Kaynak: SGK

(1) Aktif sigortalı sayıları Nisan 2009 tarihinden itibaren kesenekleri Kuruma bildirilen kişi sayıları olarak verilmeye başlanmıştır.

(2) Bağımlıların hesaplanmasında yeni katsayılar dikkate alınarak veriler geçmişe yönelik olarak revize edilmiştir.

(3) Zorunlu sigorta ve yurt dışı topluluk sigortasını kapsamaktadır.

(4) Muhtarlık ve zorunlu sigortayı kapsamaktadır.

Sigorta işlemlerinin otomasyonla yapılması kapsamında çeşitli meslek mensuplarının tescil-terk işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilebilmesine yönelik çalışmalar yürütülmüş olup SGK tarafından tam otomasyona geçiş kapsamında faaliyetlere devam edilmektedir.

Sosyal sigorta sisteminin gelirleri giderlerini karşılayamamakta ve sistem açık vermeye devam etmektedir. Sistemde gerçekleştirilen reformlara rağmen geçmişte uygulanan erken emeklilik, yüksek aylık bağlama oranlarından kaynaklanan yükümlülüklerin devam etmesi ve sağlık harcamalarının giderek artması açığın başlıca nedenlerini oluşturmaktadır. Finansman açığını kapatmak için sisteme bütçeden yapılan transfer tutarının GSYH'ya oranı; sosyal sigorta primlerine devlet katkısı, ek ödemeler, faturalı ödemeler, ek karşılıklar, sosyal sigorta primleriyle ilgili teşvik tutarları ve 2011 yılından itibaren ödeme gücü olmayanların GSS primleri hariç olmak üzere 2012 yılında yüzde 1,57'den 2013 yılında yüzde 1,30'a düşmüştür.

Sosyal sigorta sisteminin finansal sürdürülebilirliğinin önemli göstergelerinden biri olan aktif/pasif oranı 2012 yılı sonu itibarıyla 1,74 iken 2013 yılında artarak 1,75 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında yüzde 39 olan kayıt dışı istihdam oranı 2013 yılında azalarak yüzde 36,7'ye düşmekle birlikte, söz konusu husus sosyal sigorta sistemi gelirlerini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. İlave olarak primlerin kişilerin gerçek kazançları yerine asgari ücret üzerinden yatırılması da sistem gelirlerinin olması gereken düzeyin altında gerçekleşmesine neden olmaktadır. 2014 yılında yüzde 8 olan 65 yaş üzeri nüfusun toplam nüfusa oranının 2023 yılında yüzde 10,2'ye yükselmesi ve nüfusun giderek yaşlanması beklenmektedir. 65 yaş üzerindeki nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranı incelendiğinde ise 2014 yılında yüzde 11,7 olan bu oranın 2023 yılında yüzde 14,9'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Bunun yanı sıra, doğurganlık oranlarının azalması ve doğumda beklenen yaşam süresinin giderek artması gibi çeşitli nedenlerle Türkiye'deki nüfus yapısında önemli bir değişim beklenmektedir. Bu gelişmelerin sonucunda yaşlı bağımlı nüfus oranındaki artışın, aktif-pasif oranı üzerinde bir baskı oluşturması ve beraberinde emeklilik sigortası giderlerini yükseltici bir etki oluşturması beklenmektedir. Diğer taraftan yaşlanan nüfusun yanı sıra sağlık teknolojilerindeki ilerlemelerin ve hanehalkı gelirlerindeki artışın, sağlık harcamalarında yükselmeye neden olması ve dolayısıyla sağlık sigortası giderlerini artırması beklenmektedir.

İşgücüne katılım oranının düşüklüğü, istihdam içinde kayıt dışı istihdamın payının göreli yüksekliği, kayıtlı istihdam edilen çalışanların primlerinin önemli ölçüde asgari ücret üzerinden yatırılması, sosyal yardım ve sigorta sistemlerinin verimliliğini olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Kişileri gerçek gelirleri üzerinden prim ödemeye teşvik eden, kayıtlı istihdamı önceleyen, sosyal yardım ve istihdam arasındaki ilişkiyi geliştiren bütünleşik politikalara duyulan ihtiyaç önemini korumaktadır.

Sigorta sisteminde finansal sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi amacıyla 5510 sayılı Kanunla aylık bağlama oranları düşürülmüştür. Bu nedenle, bireylerin emeklilik döneminde de hayat standartlarını koruyabilmeleri için primlerin gerçek ücretler üzerinden bildirilmesi, çalışma hayatında daha uzun sürelerde kalmanın teşvik edil-

mesi ve bireysel tasarrufların artırılması konuları önem arz etmektedir.

Geri ödeme kapsamında olmayan sağlık hizmetlerinin sağlanmasında tamamlayıcı sağlık sigortası modellerinin geliştirilmesi ile devlet katkısı teşviki getirilen tamamlayıcı emeklilik kapsamındaki nüfusun artırılmasına yönelik ihtiyaç devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Sosyal güvenlik sisteminin nüfusun tamamını kapsayan, adil, kaliteli ve mali açıdan sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

Çalışanları sosyal sigorta çatısı altında toplayan, kayıt dışı istihdamla mücadele konusunda etkin denetim-koordinasyon mekanizmasına sahip bir sistem hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Sosyal güvenlikte hak ve prim geliri kayıplarına yol açan kayıt dışılıkla etkin mücadele kapsamında, denetime, koordinasyona, bilişim altyapısına ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilecektir. (Kalkınma Planı p.328)			
Tedbir 130. SGK denetim mekanizmaları güçlendirilerek sosyal sigorta sistemi gelirlerindeki kayıp ve kaçaklar azaltılacaktır.	SGK (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İŞKUR	Aralık Sonu	Kayıt dışı istihdamı önlemeye yönelik kurum ve kuruluşlarla yapılan veri paylaşımı çalışmalarının kapsamı genişletilecektir. Risk odaklı denetim yaygınlaştırılacak, ücreti eksik bildirilen kalifiye mesleklerdeki kişilerin tespitine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Sosyal güvenlik mevzuatı sade ve anlaşılır bir yapıya kavuşturulacak, kişileri sistemden uzaklaştıran bürokratik formaliteler azaltılacaktır. (Kalkınma Planı p.329)			
Tedbir 131. Sosyal güvenlik mevzuatının sadeleştirilmesine yönelik mevzuat düzenlemesi çalışmaları başlatılacaktır.	SGK (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Bireylerin sosyal güvenliğe ilişkin hak ve yükümlülüklerini doğrudan mevzuata başvurarak anlayabilmelerini kolaylaştırmak adına, öncelikli olarak belirlenecek konulardan başlamak üzere mevzuat sadeleştirmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.
Aktif-pasif oranını ve aktüeryal dengeyi iyileştirmek amacıyla emekli aylığı hesaplamalarında kullanılan parametreler, kişilerin çalışma hayatında daha uzun süre kalmasını teşvik edecek şekilde düzenlenecektir. (Kalkınma Planı p. 331)			
Tedbir 132. Emekli aylığı hesaplamalarında kullanılan parametreler çalışma hayatında uzun sürelerde kalmayı teşvik edecek şekilde güncellenecektir.	SGK (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Aktüeryal dengeyi iyileştirmek amacıyla aylık bağlama oranları, çalışma süresi uzadıkça daha yüksek emekli aylığı bağlanmasını sağlayacak şekilde düzenlenecektir.

Tıbbi ve ekonomik değerlendirme çalışmalarını dikkate alan bir geri ödeme sistemi oluşturulacak geri ödeme kapsamında olmayan sağlık hizmetlerinin sağlanması için tamamlayıcı sağlık sigortacılığı teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı p. 332)			
Tedbir 133. Tanı İlişkili Gruplara (TİG) dayalı geri ödeme yönteminin yaygınlaştırılması kapsamında pilot çalışmalara başlanacaktır.	SGK (S), Sağlık Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	SGK bünyesinde TİG'e yönelik geri ödeme altyapısı oluşturulacak, pilot çalışma yapılacak hastanelerden gelecek olan TİG verilerinin mevcut ödeme yöntemiyle karşılaştırmalı çalışması yapılacaktır.

2.2.1.13. Spor

a) Mevcut Durum

Türkiye'de lisanslı sporcu, spor kulübü ve antrenör sayılarındaki artış eğilimi 2014 yılında da devam etmiştir. 2013 yılı Eylül ayında 4,7 milyon olan lisanslı sporcu sayısı (SGM, TFF, MEB toplamı) 2014 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 5,5 milyona, 12.237 olan spor kulübü sayısı, 12.981'e, 171.870 olan antrenör sayısı ise 174.803'e yükselmiştir.

2014 yılında engellilerin spora katılımını artırmak amacıyla özel projeler hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda engelli otobüsleri temin edilmiş; iki bine yakın antrenör, engelli sporcularla çalışabilmek için formasyon eğitiminden geçirilmiş ve engellilere yönelik yaz spor okullarına 5.500 kişi katılmıştır.

Spor alanında kaydedilen gelişmelere rağmen, fiziki ve beşeri altyapının güçlendirilerek ülke genelinde dengeli dağılımının sağlanması, spor eğitiminin iyileştirilmesi, sporda etiğin geliştirilmesi, başarılı sporcuların yetiştirilmesi ve sporun bir yaşam tarzı olarak benimsetilerek geniş kitlelere yaygınlaştırılması ihtiyacı devam etmektedir. Mahalli idarelerin spor alanındaki etkinliklerinin artırılması, spor kulüpleri ve federasyonlarının kapasitelerinin güçlendirilmesi, spordaki şiddet ve doping olaylarının önlenmesi ve spor finansmanının çeşitlendirilerek artırılması gerekmektedir.

Sporun toplumun her kesimine yaygınlaştırılması açısından spor tesislerinin bölgeler ve branşlar bazında dengeli dağılımlarının sağlanması, tesislerin etkin kullanılması için tedbirler alınması ve farklı spor branşlarının kamuoyuna tanıtılması gerekmektedir.

Vatandaşları spor yapmaya teşvik etmek amacıyla geliştirilen projelerin etki değerlendirmesinin yapılabilmesi için halkın spor yapma alışkanlıklarını ölçen, uluslararası standartlara uygun saha çalışmalarının düzenli olarak yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Sağlıklı ve hareketli bir yaşamın gereği olarak toplumda spor yapma kültürünün yerleştirilmesi, spor hizmetlerinin kalitesi ve çeşitliliği artırılarak sporun geniş kitlelere yaygınlaştırılması ve başarılı sporcular yetiştirilmesi temel amaçtır.

Toplumun tüm kesimlerinde spor yapma kültürü geliştirilecek, kamuya ait spor tesislerinin etkin kullanılmasına yönelik kalıcı düzenlemeler hayata geçirilecektir.

Uluslararası düzeyde başarılı sporcular yetiştirebilmek için sporcu seçme ve yönlendirme sistemleri geliştirilecek, uygun fiziksel altyapı oluşturulacak ve yeterli donanıma sahip antrenör desteği sağlanacaktır.

Okul öncesi, ilk ve ortaöğretimde verilen spor eğitiminin çeşitlendirilmesi, okullarda uygun spor alanlarının oluşturulması ve antrenör desteğinin artırılması hedeflenmektedir.

Spor tesislerinin yapımı ve işletiminde başta kamu-özel işbirliği modeli olmak üzere alternatif finansman ve işletme modellerini hayata geçirmeye yönelik çalışmalar yapılacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/ Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Vatandaşların fiziksel hareketliliğini teşvik edecek programlar geliştirilecek, uygun rekreasyon alanları oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p. 338)			
Tedbir 134. Halkın spora olan ilgisini artıracak proje ve kampanyalar hayata geçirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı,RTÜK, TRT, Basın Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, Spor Federasyonları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Halkın spora ilgisini artıracak projeler desteklenecek, spor tesislerine erişim imkânları iyileştirilecek, kişilerin aktif olarak spor yapmasını teşvik edecek kampanyalar düzenlenecektir. Medyada, spor yapmayı teşvik edici ve farklı spor branşlarını tanıtıcı programlara yer verilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 135. Halkın spor yapma alışkanlıklarını ve hareketlilik düzeyini ölçecek saha çalışmaları yapılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), TÜİK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Uluslararası çalışmalara uygun olacak şekilde, halkın spor yapma ve hareketlilik alışkanlığını ölçen saha çalışması geliştirilecek ve düzenli aralıklarla uygulanacaktır.
Tedbir 136. Engelli vatandaşların sportif faaliyetlere katılımlarını teşvik edecek projeler geliştirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Mahalli İdareler, Spor Federasyonları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Engelli sporcuların, spor tesislerine erişimleri için illerde engelli otobüsleri temin edilecek ve tesisler engelli vatandaşların kullanımına elverişli hale getirilecektir.
Erken çocukluk eğitiminden başlamak üzere tüm eğitim kademelerinde spor eğitimi içerik ve uygulama olarak iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p. 339)			
Tedbir 137. İlk ve orta öğretim kademelerinde verilen spor eğitimi iyileştirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Federasyonları, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Spor eğitimi okul öncesinden başlayarak ilk ve orta öğretim kademelerinde yaygınlaştıracak, çocukların farklı spor branşlarıyla uğraşması sağlanacaktır. Okullara antrenör desteği verilecek, uygun spor alanlarının oluşturulması sağlanacaktır.
Tedbir 138. Spor alanında eğitim veren yükseköğretim kurumlarının eğitim kalitesi artırılacaktır.	YÖK (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Üniversiteler, Spor Federasyonları	Aralık Sonu	Spor alanında eğitim veren yüksekokullardan uygun nitelikleri taşıyanlar fakülteye dönüştürülecek ve uzaktan eğitim uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

Kamuya ait tüm spor tesislerinin bütün vatandaşların kullanımına açık olması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p. 341)			
Tedbir 139. İllerdeki spor tesislerine ilişkin envanter uzaktan erişime açılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Farklı kamu kurum ve kuruluşlarına ve mahalli idarelere ait spor tesislerinin envanteri ve kullanım imkânları, halkın rahatça erişebileceği ve kullanabileceği şekilde internet ortamında paylaşılacaktır.
Başarılı sporcu yetiştirmek amacıyla elit sporcu seçme, yönlendirme ve normlandırma sistemleri geliştirilecek, gerekli fiziki ve beşeri altyapı imkânları oluşturulacak, Olimpik Sporcu Kamp Eğitim Merkezleri kurulacaktır. (Kalkınma Planı p. 342)			
Tedbir 140. Elit sporcu seçme, yönlendirme ve normlandırma sistemleri geliştirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Milli Eğitim Bakanlığı, Spor Federasyonları, Üniversiteler	Aralık Sonu	Spor alanında yetenekli bireylerin erken yaşta tespit edilebilmesi ve gerekli yönlendirmenin yapılabilmesi amacıyla elit sporcu seçme, yönlendirme ve normlandırma sistemleri geliştirilecektir.
Tedbir 141. Başarılı sporculara sağlanan imkânlar artırılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, Spor Federasyonları	Aralık Sonu	Sporcu eğitim merkezleri altyapı ve eğitimci açısından desteklenecek, yeterli sayı ve kalitede olimpiyat hazırlık merkezi oluşturulacaktır. Spor eğitmenlerinin eğitimi bir sistem dâhilinde yeniden düzenlenecektir.
Sporcu sağlığı merkezleri, hizmet kalitesi ve çeşitliliği artırılarak yaygınlaştırılacak, spor hekimi ihtiyacının giderilmesine yönelik tedbirler alınacaktır. (Kalkınma Planı p. 343)			
Tedbir 142. Sporcu sağlığı merkezlerinin hizmet kapasitesi nitelik ve nicelik olarak iyileştirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, Spor Federasyonları	Aralık Sonu	Sporcu sağlığı merkezleri konusunda bölgeler itibarıyla mevcut durum ve ihtiyaç tespiti çalışması yapılacak, ihtiyaca göre yeni merkezlerin kurulması sağlanacaktır. Sporcu sağlığı merkezleri hizmet kalitesi ve çeşitliliği açısından çağın gereklerine uyumlu şekilde güçlendirilecektir.
Tedbir 143. Spor hekimi ihtiyacı tespit edilerek yeterli sayıda uzman hekimin yetiştirilmesi sağlanacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Spor hekimi ihtiyacı tespit edilerek bu alanda yeterli sayıda uzman hekimin yetiştirilmesi sağlanacaktır.
Sporda şiddetin ve etik olmayan davranışların azaltılması için gerekli önlemler alınacaktır. (Kalkınma Planı p. 345)			
Tedbir 144. Sporda yaşanan şiddet ve doping olaylarını önleyecek düzenlemeler yapılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, TRT, Mahalli İdareler, Basın Kuruluşları, Üniversiteler, Spor Federasyonları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Sporda şiddet ve dopingi engellemek amacıyla konulan cezaî müeyyideler ağırlaştırılacak, verilen cezaların uygulanması takip edilecektir. İlk ve orta dereceli okulların müfredatına olimpizm felsefesini ve adil oyun davranışlarını özendirici etkinlikler konulacaktır. Antrenör ve hakemlik kurslarında spor etiği konusuna daha fazla yer verilecektir. Her federasyonun kendi etik kodlarını oluşturması ve bunlara uyulmadığı takdirde gerekli cezaî müeyyideleri taviz vermeden uygulaması sağlanacaktır. Medyanın da desteğiyle spordaki etik uygulamaların kamuoyunda bilinirliği artırılacaktır.

2.2.1.14. Nüfus Dinamikleri

a) Mevcut Durum

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 2013 yılı sonunda 76,7 milyon olan ülkemiz nüfusunun, 2014 yılı sonunda 77,3 milyona ulaşması beklenmektedir. 2006 yılında 2,12 çocuk olan toplam doğurganlık hızı 2013 yılında 2,07'ye gerileyerek nüfusun kendini yenileme seviyesi olan 2,10'un altına inmiştir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) sonuçlarına göre eğitim ve gelir seviyesinin yüksek olduğu toplum kesimlerinde doğurganlık seviyesi daha düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. Ancak doğurganlık hızındaki bu azalış düşük seviyelerde kalmış ve toplam doğurganlık hızı 2000'li yılların ortalarından itibaren yenileme seviyesi civarında durağanlaşmıştır. Ortalama evlenme yaşının yükselmesi ve doğumların ertelenmesi bu durağanlaşmanın temel nedeni olarak görülmektedir. 2008 yılı TNSA'ya göre doğurganlık hızının en yüksek olduğu yaş grubu 20-24'ten 25-29'a yükselmiş ve 2013 yılı TNSA'ya göre ise bu durum daha da belirginleşmiştir. 2008 yılı TNSA'ya göre ortalama ideal çocuk sayısı 2,5 iken, 2013 yılı TNSA ön sonuçlarına göre bu sayı 2,8'e yükselmiştir.

Doğurganlık hızındaki düşüşün durağanlaşması ve doğurganlık yanlısı nüfus ve aile politikalarının uygulamaya geçirilmesiyle Onuncu Kalkınma Planında yer alan toplam doğurganlık hızındaki yenileme seviyesinin korunması hedefine ulaşılması beklenmektedir.

Tablo II: 25- Demografik Göstergeler

	2006	2013	2018
Toplam Doğurganlık Hızı (kadın başına)	2,12	2,07	2,10
Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi (yıl)	74,9	76,3	77,5
Erkek	72,7	73,7	75,2
Kadın	77,1	79,4	79,7
Nüfus Artış Hızı (binde)	12,5	13,7	10,8
Nüfus (bin)	**69 730**	**76 668**	**80 796**

Kaynak: 2006 ve 2013 yılı verileri TÜİK, 2018 yılı verileri Onuncu Kalkınma Planı tahminleridir.

Doğuşta beklenen hayat süresinin uzaması sonucunda yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı artmaktadır. 2013 yılı sonu itibarıyla yaşlı nüfus (65+ yaş) 5.892 bin kişi olup bu nüfusun toplam nüfus içindeki payı yüzde 7,7'ye ulaşmıştır. Doğuşta beklenen yaşam süresinin 2013 yılı itibarıyla erkeklerde 73,7 yıl, kadınlarda 79,4 yıl olmak üzere ortalama 76,3 yıla ulaşacağı tahmin edilmektedir. Yaşlı nüfusun artmasıyla çalışma çağı nüfusunun bakmakla yükümlü olduğu nüfus gelecekte artacak ve üretken nüfusun payı azalacaktır. Projeksiyonlara göre yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2023 yılında yüzde 10,2'ye, 2050 yılında ise yüzde 20,8'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede doğurganlık hızının korunması ve yaşlanan nüfusa yönelik etkin ve uygun zamanlı politikaların geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. 2014 yılında Yaşlanma Ulusal Eylem Planı bir uygulama programına dönüştürülmüştür.

Kadının eğitim, gelir ve istihdam düzeyinde beklenen artışlar sonucunda uzun vadede doğurganlığın azalması beklenmektedir. TÜİK uzun dönem nüfus projeksiyonlarına göre, tedbir alınmaması halinde, bu hızın 2050 yılına kadar 1,65 çocuk seviyelerine kadar gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu kapsamda aile ve iş yaşamının uyumlaştırılması, eğitimin kalitesinin artırılması ve fırsat eşitliğinin iyileştirilmesi, okul öncesi eğitim ve bakım ihtiyacının karşılanması, fiziki, sosyal ve kültürel anlamda çocuk dostu ortamların hazırlanması konularında tedbirler alınması önem arz etmektedir. Bu çerçevede, 2014 yılında yapılan hukuki düzenlemelerle, çalışan kadınlara üçüncü çocuğa kadar doğum borçlanması imkânı, tüp bebek uygulamasına erişimin kolaylaştırılması ve özel sektör tarafından kurulacak kreş ve gündüz bakımevleri için 5. bölge yatırım teşviklerinin sağlanması gerçekleştirilmiştir.

TÜİK tarafından nüfus kayıt verileri kullanılarak hazırlanan uzun vadeli nüfus projeksiyonları (2075 yılına kadar) ve ülkemiz için ilk defa üretilen hayat tabloları nüfus alanında veri ihtiyacını karşılamada önemli katkı sağlamakla birlikte, bu alanda veriye dayalı politikaların geliştirilmesi, bu politikaların izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla nüfus kayıt sisteminin geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Ekonomik gelişmeler, uluslararası kalkınma işbirliği yapısı içindeki değişen rolümüz, yürütülen dışa açılma politikaları; ülkemizin göç alan ve veren ülke konumunu güçlendirmekte, ülkemize yönelen nüfusun profilini de değiştirmektedir. Ülkemize yönelik yabancı işgücü göçünde önemli bir artış kaydedilmekte olup 2013 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 14.785'i uzatma olmak üzere toplam 45.834 çalışma izni verilmiştir. Çalışma izni alanların yüzde 30,9'u yükseköğretim mezunudur. Mevsimlik ve kayıt dışı çalışanlar dikkate alındığında ülkemizdeki yabancı çalışan sayısının daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Yurt dışındaki yerleşik vatandaşlarımızın sayısı ise diğer ülke vatandaşı olanlarla birlikte 6 milyona ulaşmıştır.

Türkiye, son dönemlerde uluslararası öğrenciler için önemli bir aday ülke konumundadır. Bu kapsamda uluslararası öğrencilere sağlanan Türkiye Bursları için 2011 yılında başvuru sayısı 8 bin iken; 2014 yılında on kat artışla 82 bine ulaşmıştır. 2008 yılında 20 bin olan ülkemizdeki uluslararası yükseköğretim öğrencisi sayısı 2013 yılında 50 bin seviyesine yükselmiştir.

Bölge ülkelerindeki siyasi, ekonomik ve sosyal problemler, ülkemize yönelik önemli kitlesel nüfus hareketlerine neden olmaktadır. Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle halen 10 ilimizde yaklaşık 221 bin Suriye vatandaşına kamplarda geçici koruma sağlanmaktadır. Ülkemizden sığınma ve geçici koruma talebinde bulunan Suriyelilerin sayısının kamp dışında kayıtsız olarak bulunanlar ve son akımlarla birlikte Ekim 2014 itibarıyla 1,6 milyon kişiye yaklaştığı tahmin edilmektedir. Söz konusu kişilerin günlük insani ihtiyaçları karşılanmakta ve bu kişilere sağlık hizmetleri sağlanmakta olup eğitim, istihdam, altyapı ve sosyal uyum alanındaki ihtiyaçlar devam etmektedir. Bu kapsamda, Geçici Koruma Yönetmeliği yayımlanmış olup diğer ikincil mevzuat düzenlemesi çalışmaları yürütülmektedir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 16/12/2013 tarihinde imzalanan ve vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmasını amaçlayan Vize Serbestisi Diyaloğu sürecini baş-

latan Anlaşma 28/06/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6547 sayılı Kanunla yürürlüğe girmiştir.

Birleşmiş Milletler nezdinde göç politikalarının tartışılması ve göç-kalkınma ilişkisinin güçlendirilmesi yönünde çalışmalar yürütmek üzere 2006 yılında oluşturulan Küresel Göç ve Kalkınma Forumuna, ülkemiz 01/07/2014 tarihi itibarıyla 18 aylık süre boyunca başkanlık etme görevini üstlenmiştir.

Göç alanında güvenilir bir veri sisteminin oluşturulması, yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın ekonomik ve sosyal statülerinin güçlendirilmesi ve ülkemizle ilişkilerinin geliştirilmesi, göç ve uluslararası koruma alanında hukuki ve kurumsal yapılanma eksikliklerinin tamamlanması, uluslararası korumadan faydalananlar için sağlık, barınma ve eğitim sorunlarının giderilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Sahip olduğumuz genç nüfusun yarattığı demografik fırsat penceresinden azami derecede faydalanılması, toplam doğurganlık hızındaki düşüşlerin önlenerek üretken ve dinamik nüfus yapısının korunması, nüfusun yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve ülkemiz ekonomisini destekleyecek etkin bir göç yönetiminin oluşturulması temel amaçtır.

Başta AB ülkelerinde olmak üzere yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın ekonomik ve sosyal statülerinin güçlendirilmesi ile ülkemizle ilişkilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/ Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Genç ve dinamik nüfus yapısının korunması ve doğurganlıktaki hızlı düşüşün önüne geçilebilmesi için kadınlara yönelik iş ve aile yaşamını uyumlaştırıcı nitelikte uygulamalar ile çalışanlar için doğuma bağlı izin ve haklar geliştirilecek, kreşler teşvik edilecek, esnek çalışma imkânları sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p. 351)			
Tedbir 145. Doğuma bağlı izin ve hakların geliştirilmesi için mevzuat çalışmaları başlatılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), ASPB, Maliye Bakanlığı, SGK	Aralık Sonu	Doğuma bağlı olarak faydalanılan analık, babalık, refakat izinleri ve ücretsiz izinler, kadınların istihdamını azaltmayacak şekilde iyileştirilecektir. Doğuma bağlı izinlerde özel sektör ve kamu arasındaki farklılıklar mümkün olduğunca giderilmeye çalışılacaktır. Doğum sonrası işe dönüşlerin garanti altına alınması amacıyla hukuki düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 146. Ebeveynlere yönelik doğumla bağlantılı olarak esnek çalışma imkânları geliştirilmesine yönelik mevzuat çalışmaları başlatılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), ASPB, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	Ebeveynler için doğuma bağlı olarak uzaktan, kısmi veya yarı zamanlı çalışma gibi alternatif modeller geliştirilerek, kamu ve özel sektör çalışanlarına bu çalışma modellerinden faydalanma imkânı sunulacaktır.

Tedbir 147. Okul saatlerinin çalışma saatleriyle uyumu sağlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Okul saatlerinin çalışma saatleri ile uyumlu olmasını sağlamak üzere, velilerin talebi olması durumunda ve uygun bir ücret karşılığında etüt uygulaması gerçekleştirilecektir.
Tedbir 148. Çocuk dostu sosyal ve kültürel bir ortamın oluşturulmasına yönelik destek programları hazırlanacaktır.	ASPB (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, RTÜK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Evliliklerin ve çocuk sahipliğinin teşvik edilmesi amacıyla TV yayınları teşvik edilecek ve özel sektör ile STK'ların ilgili faaliyetleri desteklenecektir. Kamu spotları ve eğitim müfredatında yapılacak düzenlemeler ile bu alanlarda kamuoyu farkındalığı artırılacaktır. Çocuk dostu eğitim ve kültür ortamları yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 149. Çocukların kurumsal bakım hizmetlerinden faydalanabilmelerini teşvik edecek mekanizmalar geliştirilecektir.	ASPB (S), Ekonomi Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Özel sektör tarafından kurulacak kreş ve gündüz bakımevleri için sağlanan 5. bölge yatırım teşviklerinin uygulamadaki etkinliği araştırılacak, erken çocukluk dönemi bakım hizmetlerine erişimi artırabilecek alternatif modeller geliştirilecektir.
Ülkenin ekonomik ve sosyal yapısını destekleyecek şekilde seçici bir yaklaşımla nitelikli yabancı işgücü artırılacak ve yabancı kaçak işçi sayısı azaltılacaktır. (Kalkınma Planı p. 354), Nitelikli İnsan Gücü Çekim Merkezi Programı			
Tedbir 150. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısını destekleyecek şekilde nitelikli insan gücüne ihtiyaç duyulan alanlar belirlenecek, yurt dışında çalışan nitelikli insan gücünün Türkiye'ye katkısı sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Ülkemizde ihtiyaç duyulan alanlarda yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın ve nitelikli yabancıların ülkemize katkılarının artırılması için öncelikle bir envanter çalışması gerçekleştirilecek; gerekli yasal düzenlemeler yapılacak; organizasyonlar gerçekleştirilecek; üniversite, sanayi, kamu ve araştırma merkezleri arasındaki işbirliği geliştirilerek uygun ortam ve koşullar oluşturulacak ve ülkemizin araştırma ortamının temsilciliklerimiz aracılığıyla tanıtımı sağlanacaktır.
Tedbir 151. Başta araştırma alanında olmak üzere yurtdışından nitelikli işgücü göçünün hızlandırılması sağlanacaktır.	TÜBİTAK (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Ülkemiz kalkınmasına katkıda bulunacak nitelikli işgücü göçünün hızlandırılması amacıyla yabancıların istihdamına ilişkin kanunda değişiklik yapılacak, mevcut durumda uygulanan bilim insanı ve araştırmacıları destek mekanizmalarının kapsamı geliştirilecektir.
Tedbir152. Kayıt dışı yabancı işgücü istihdamının önlenebilmesi amacıyla denetim faaliyetleri ile toplumun ilgili kesimlerine yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri artırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, SGK, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı	Aralık sonu	Sosyal güvenlikte hak ve prim geliri kayıplarına yol açan kayıt dışılıkla etkin mücadele kapsamında, denetime, koordinasyona, bilişim altyapısına ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verilecektir. Kayıt dışı yabancı istihdamla mücadele kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarından istihdama ilişkin yeni bilgi ve verilerin alınması suretiyle çapraz denetim faaliyetlerinin kapsamı genişletilerek etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetler çeşitlendirilecek ve ülkemizle bağları güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p. 355)			
Tedbir 153. Yurt dışında yaşayan Türk kökenli gençlerin sorunlarıyla ilgili çalışmalar gerçekleştirilecek, Türkçe eğitim imkânları sağlanacak, eğitim düzeylerinin yükseltilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (S), ASPB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, YÖK	Aralık Sonu	Yurt dışında yaşayan Türk gençlerinin, eğitim ve mesleki eğitim başta olmak üzere bulundukları ülkelerde karşılaştıkları sorunlara yönelik anket, toplantı ve konferanslar düzenlenerek gençlerimizin ve ailelerinin bilinçlendirilmesi sağlanacak; yaşadıkları ülkelerde bu alanlardaki yasal düzenlemeler hakkında rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulacaktır. Vatandaşlarımızın Türkçe öğrenimi imkânlarından daha iyi yararlanmalarını sağlamak için eğitim materyalleri geliştirilecektir.
Ülkemize yurt dışından gelen göçmen, uluslararası korumaya muhtaç olanlar, kaçak işçiler ve transit geçiş yapanlara ilişkin etkin bir izleme ve takip sistemi oluşturulacak ve uluslararası koruma statüsü tanınan kişilerin ülkeye uyumu desteklenecektir. (Kalkınma Planı p. 356)			
Tedbir 154. Düzenli ve düzensiz göç kapsamında olanlar ile uluslararası korumaya ihtiyaç duyan yabancılar için etkin işleyen bir göç izleme ve takip sistemi oluşturulacak, ülkemizde yasal olarak ikamet eden yabancılara yönelik zorunlu olmayan uyum programları geliştirilecektir.	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, YÖK, İŞKUR, TÜİK	Aralık Sonu	Uluslararası koruma altında yaşayanların geri döndüklerinde veya başka bir ülkeye yerleştirildiklerinde üçüncü kişilere ihtiyacı olmadan sosyal yaşama katılmalarını sağlayacak bilgi ve beceri kursları açılacaktır. Ülkemizde yasal olarak ikamet eden göçmenler ve yabancılar için eğitim, sağlık, istihdam, kültür ve dil eğitimi gibi konularda danışmanlık hizmetleri sağlanacaktır.
Tedbir 155. İnsan ticareti mağduru olan veya olduğu yönünde kuvvetli şüphe duyulan kişiler mağdur destek hizmetlerinden yararlandırılacaktır.	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili STK'lar	Aralık sonu	İnsan ticareti mağdurlarının faydalanabileceği hizmetlere ilişkin etkili bir rehberlik sistemi oluşturulacaktır. Avrupa Birliği desteğiyle İnsan Ticareti Mağdurlarının Korunması Projesi yürütülecektir. Kabul ve barınma merkezleri tamamlanacaktır. Merkez ve taşra teşkilatındaki personele mülteci hukuku ve statü belirleme seminerleri verilecektir. Sığınma evlerini işleten STK'lar ile işbirliği protokolleri imzalanacaktır.
Tedbir 156. Komşu ülkelerden yoğun göç alan illerde, söz konusu nüfus akımlarının il üzerindeki ekonomik ve sosyal etkileri belirlenecek ve bunları iyileştirmeye yönelik tedbirler alınacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), ASPB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Kalkınma Ajansları, Mahalli İdareler	Aralık sonu	Ülkemize sığınan komşu ülke vatandaşlarının yerel ekonomi ve toplumsal hayat üzerindeki etkileri belirlenecek, bunları iyileştirmek amacıyla ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacak, ilgili illerde iş imkânları ve yerel altyapılar geliştirilecektir.

2.2.1.15. Kamuda Stratejik Yönetim

a) Mevcut Durum

Kamu idareleri tarafından orta vadeli amaç ve hedefler ile bu amaç ve hedefler doğrultusunda faaliyetlerin belirlendiği, bütçelendirildiği, uygulandığı ve performansının ölçüldüğü stratejik yönetim döngüsünün temel araçları olan stratejik planlar, performans programları ve faaliyet raporlarının yaygınlaştırılma süreci tamamlanmış ve stratejik yönetim yaklaşımının yerleşmesinde önemli ilerlemeler sağlanmıştır.

Stratejik plan hazırlamakla yükümlü merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları, nüfusu 50 bin ve üzerinde olan 243 belediye, 81 il özel idaresi ve 14 KİT tarafından stratejik plan, performans programları hazırlanarak uygulamaya konulmuş ve sonuçlar faaliyet raporlarıyla izlenmiştir. İlk stratejik plan dönemini tamamlayan merkezi kamu idareleri, devlet üniversiteleri ve KİT'lerin yanı sıra yeni kurulan kamu idareleri ve devlet üniversitelerinin söz konusu belgelere yönelik hazırlık çalışmaları devam etmektedir. 30/03/2014 tarihli yerel seçimleri müteakip ikinci stratejik plan dönemine giren belediyeler ve il özel idareleri ile birlikte geçtiğimiz beş yıllık dönemde nüfusu 50 bini geçmiş belediyeler ya da 50 binin üzerindeki yeni kurulan belediyeler de stratejik plan ve performans programlarını hazırlamaktadır.

2014 yılında, Ekim ayı itibarıyla Kalkınma Bakanlığı tarafından 21 devlet üniversitesi ve 11 merkezi kamu idaresine ait olmak üzere stratejik plan değerlendirme raporu hazırlanarak, bu idarelere üst politika dokümanlarına ve stratejik planlama ile ilgili mevzuatta yer alan usul ve esaslara uygunluk, misyon, vizyon, amaç ve hedeflerin birbirleri ile bağlantıları ve kavramsal tutarlılık, diğer idarelerin stratejik planları ile uyum ve tutarlılık hususları açısından geri bildirimde bulunulmuştur.

Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzunun; merkezi kamu idareleri, üniversiteler ve mahalli idarelerin farklı nitelikleri dikkate alınarak, idare türüne özgü modeller içerecek şekilde güncellenmesine yönelik çalışmalar tamamlanma aşamasına gelmiştir.

Merkezi kamu idarelerinin stratejik planlama süreçlerini daha etkin ve etkili hale getirmeyi amaçlayan Stratejik Yönetimde Kapasite Geliştirme Projesi kapsamında kamu idarelerine yönelik 1.075 adam/gün eğitim verilmiş; seminer ve çalıştaylar gerçekleştirilmiş; 4 adet ülke raporu hazırlanmıştır.

Taşra teşkilatlarında stratejik yönetim kapasitesinin iyileştirilmesi ile merkezi düzeyde daha uygulanabilir ve izlenebilir stratejik planlar hazırlanabilmesi amacıyla taşra teşkilatları güçlü olan kamu idareleriyle toplantılar gerçekleştirilerek durum değerlendirmesi çalışmaları yapılmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

Kamuda stratejik yönetimin uygulama etkinliğinin artırılması, hesap verebilirlik anlayışının planlamadan izleme ve değerlendirmeye kadar yönetim döngüsünün tüm aşamalarında hayata geçirilmesi temel amaçtır.

Stratejik planların üst politika belgeleriyle uyumu artırılacak; stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporlarının niteliği güçlendirilecek ve stratejik yönetim uygulamalarının merkezi düzeyde izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik bir sistem kurulacaktır. Ayrıca, kamu idarelerinde stratejik yönetim kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/ Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kamuda stratejik yönetim sürecinin tüm aşamalarının uyum ve bütünlük içerisinde yürütülmesi için yönlendirmeden sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyon güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.363)			
Tedbir 157. Kamuda stratejik yönetim sürecinin tüm aşamalarının uyum ve bütünlük içerisinde yürütülmesi için yönlendirmeden sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesine yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK	Aralık Sonu	Kamuda stratejik yönetim sürecinde yönlendirmeden sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini sağlayacak görev ve sorumlulukları belirginleştirmeye yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
Orta vadeli harcama çerçevesi güçlendirilerek üst politika belgelerinin stratejik plan ve performans programlarını yönlendirme düzeyi artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.364)			
Tedbir 158. Kamu idarelerince hazırlanacak stratejik planların üst politika belgeleriyle uyumunu sağlamaya yönelik geliştirilen yöntem uygulamaya konulacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Üst politika belgelerinin hayata geçirilmesinde önemli bir araç olan kurumsal stratejik planların söz konusu belgelerde yer alan politika önceliklerine uygun olarak hazırlanmasına yönelik geliştirilen yöntem çerçevesinde Onuncu Kalkınma Planıyla süre ve içerik açısından uyumlaştırılması sağlanacaktır.
Stratejik yönetim uygulamalarının merkezi düzeyde izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik mevcut yönetim bilgi sistemleriyle entegre bir sistem kurulacaktır. (Kalkınma Planı p. 372)			
Tedbir 159. Kamuda stratejik yönetimde izleme ve değerlendirmenin niteliğinin geliştirilmesi amacıyla oluşturulan merkezi sistemin ilgili kamu idarelerince kullanımı yaygınlaştırılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kalkınma Bakanlığı tarafından kamu idarelerinde stratejik yönetime ilişkin izleme ve değerlendirmenin daha etkili bir biçimde yürütülmesi amacıyla geliştirilen sistemin işleyişine yönelik pilot çalışma uygulamaya konulacaktır.
Kamu idarelerinde strateji geliştirme birimleri nitelik ve nicelik yönünden güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.375)			
Tedbir 160. Kamu idarelerinde stratejik yönetime ilişkin idari ve beşeri kapasiteyi geliştirmeye yönelik eğitim programları düzenlenecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kalkınma Bakanlığı tarafından kamu idarelerinde stratejik yönetime ilişkin idari ve beşeri kapasitenin geliştirilmesi amacıyla stratejik yönetimin farklı bileşenlerini içeren eğitim programları düzenlenecektir.
Stratejik yönetime ilişkin mevzuat, kılavuz ve rehberler uygulama tecrübeleri de dikkate alınarak bütüncül bir anlayışla gözden geçirilecek ve güncellenecektir. (Kalkınma Planı p.376)			
Tedbir 161. Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu gözden geçirilerek merkezi kamu idareleri, üniversiteler, mahalli idareler ve KİT'ler özelinde farklılaştırılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK	Haziran Sonu	Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzunun merkezi kamu idareleri, üniversiteler, mahalli idareler ve KİT'lere göre farklılaştırılmış içerikte yenilenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

2.2.1.16. Kamuda İnsan Kaynakları

a) Mevcut Durum

Kamu kesiminde etkili bir insan kaynağı geliştirme politikası uygulanması ve kamu personel sisteminde şeffaf, anlaşılır ve yeknesak kurallara dayanan mesleki yeterliliği, performansı ve hizmetin gereklerini esas alan bir düzenlemeye gidilmesi, kamuda etkinlik ve verimliliği önemli ölçüde artıracaktır. Bu çerçevede, kamu hizmetleri ile personel sayı ve yapısının analiz edilmesi, mevcut insan kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması ve niteliğinin artırılması ile hizmet-personel-ücret ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Kamu personelinin yeterli hizmet içi eğitime tabi tutulamaması, işlerini etkin ve verimli bir şekilde yürütecek bilgi ve beceriye kavuşmalarını engellemektedir. Sayısı ve içeriği yetersiz olan hizmet içi eğitim programları, belirli bir insan kaynağı geliştirme politikası çerçevesinde yürütülememektedir. Kamuda verimlilik kültürünü geliştirmek için hizmet içi eğitim programlarının yeni bir anlayış doğrultusunda ele alınması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda Devlet Personel Başkanlığı tarafından 2014 yılında Kamu Yönetiminde Personel Verimliliği isimli bir proje başlatılmıştır.

Personel değerlendirme sisteminin gözden geçirilerek personelin performansının ölçülmesinde nesnel ve açık standartların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Sicil sistemini kaldırarak yerine personel bilgi sistemini getiren 6111 sayılı Kanun, kurumlara personelin başarı ve verimliliğini ölçebilmeleri için değerlendirme ölçütleri belirleme imkânı getirmiştir. Devlet Personel Başkanlığı bu amaçla kurumlara rehberlik etmek üzere Performans Değerlendirme Kılavuzu hazırlamaktadır.

Görevde yükselme konusunun mevzuatta açık ve yeterli bir şekilde tanımlanmamış olması, kamu personelinin kurum ve kuruluşlar arasında dengesiz dağılımı, personel ve ücret düzeyinin hizmet gerekleri ile uyumsuzluğu kamu personel sisteminde göze çarpan diğer sorunlardır. 6111 sayılı Kanunla kamu sektöründe esnek çalışmaya imkân tanıyan bazı düzenlemeler yapılmış olup söz konusu düzenlemelerin uygulamaya aktarılmasına yönelik Devlet Personel Başkanlığı tarafından bir model geliştirmesi amacıyla 2014 yılında Devlet Memurlarının Çalışma Yerleri ve Çalışma Saatlerinin Esnekleştirilmesi projesi başlatılmıştır.

Kamuda istihdam edilen personelin sayısı 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla 3.372.806 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu personelin yüzde 81,7'si kadrolu, yüzde 3,5'i sözleşmeli ve yüzde 14,8'i ise işçi ve diğer personelden oluşmaktadır.

Kamu personeli kayıt sisteminin tek bir veri tabanında toplanması amacına yönelik PER-NET projesinin altyapı çalışmaları Devlet Personel Başkanlığınca tamamlanmış olup uygulama veri girişine henüz açılmamıştır. Ancak kamuda çalışanlara ilişkin kadro bilgileri, yurtdışı eğitime gönderilenlere ilişkin bilgiler, engelli istihdamına dair veriler gibi projeye bağlı uygulamalar farklı sistemler üzerinden kullanıma açılmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

Kamu sektöründe, işe alımdan emekliliğe kadar bütün süreçlerde hizmet kalitesi ve personel verimliliğinin yükseltilmesi temel amaçtır.

Hizmet içi eğitim uygulamalarının yaygınlaştırılması suretiyle kamu personelinin bilgi ve beceri düzeyinin artırılması, kamu insan kaynakları süreçlerinde liyakatin temel alınması, uygun kurumlardan başlanarak esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması ve işlevsel bir performans değerlendirme sisteminin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/ Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kamu sektöründe işe alım ve terfi süreci liyakat, şeffaflık, nesnellik, kurallılık temelinde iyileştirilecek, çalışanların niteliklerine uygun kariyer planlaması yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.382)			
Tedbir 162. Kamu kurum ve kuruluşları için bir insan kaynakları yönetim modeli, kariyer meslekleri için de bir kariyer planlaması modeli geliştirilecektir.	Devlet Personel Başkanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Memur Sendika ve Konfederasyonları	Aralık Sonu	Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında personel sistemi, işe alımdan emeklilik sonrasına kadarki süreçleri kapsayan bir insan kaynakları yönetimi anlayışıyla ele alınması amacıyla bir model geliştirilecektir. Kariyer mesleklerine yönelik etkin bir kariyer planlaması oluşturulması amacıyla bir model hazırlanacak ve iyi uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.
Kamu personelinin verimliliğinin artırılması amacıyla etkin bir performans sistemi oluşturulacak ve hizmet, personel, ücret ilişkisi daha sağlıklı hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.384)			
Tedbir 163. Kamuda performansı da dikkate alan bir değerlendirme sistemi teşkil etmek amacıyla Performans Değerlendirme Kılavuzu hazırlanacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TODAİE, Memur Sendika ve Konfederasyonları	Aralık Sonu	Kaldırılan sicil sisteminin yerine etkinlik ve verimlilik analizini de içeren yeni bir sistem oluşturulacak, verimlilik ve başarı ödüllendirilecek, kamuda performansı da dikkate alan bir değerlendirme sistemi teşkil etmek amacıyla Performans Değerlendirme Kılavuzu hazırlanacaktır.
Kamu personel sisteminde uygun iş ve kuruluşlardan başlanarak esnek çalışma modeli geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.385)			
Tedbir 164. Kamu personel sisteminde esnek çalışma modeli geliştirilecek ve uygun görülen kuruluşlarda uygulanacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S), Başbakanlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Memur Sendika ve Konfederasyonları	Aralık Sonu	Kamu personelinin esnek çalışma modellerine uygun istihdamı ile ilgili olarak Devlet Personel Başkanlığı tarafından bir proje uygulamaya konulmuştur. Bu çerçevede konuya ilişkin usul ve esaslar hazırlanarak Bakanlar Kuruluna sunulacak, uygun iş ve kuruluşlarda esnek çalışma uygulamaları başlatılacak ve diğer kamu kuruluşlarında da yaygınlaştırılmasına yönelik planlama yapılacaktır.
Kamu personelinin sayı, nitelik gibi temel özelliklerini içeren dijital veri tabanı oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.386)			
Tedbir 165. Kamu personeli bilgi sistemi oluşturulacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TODAİE, Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlaması yapabilmek ve kamu personeline ilişkin ihtiyaç duyulan izlemeleri, değerlendirmeleri ve görevlendirmeleri sağlıklı bir şeklide yürütebilmek amacıyla Devlet Personel Başkanlığı bünyesinde oluşturulmakta olan kamu personeli bilgi sistemi tamamlanacaktır.

Hizmet içi eğitim uygulaması, akredite edilmiş program ve kuruluşlar aracılığıyla kamu çalışanlarının mesleki ve temel becerilerini artıran, uzaktan eğitim sistemleri de kullanılmak suretiyle kolayca erişilebilen bir yapıya dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.387)			
Tedbir 166. Kamu personeline yönelik hizmet içi eğitimlerin etkinlik ve erişilebilirlik düzeyinin tespiti amacıyla araştırma yapılacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı (S), TODAİE	Aralık Sonu	Kamu çalışanlarının verimliliğini artırmak ve insan kaynaklarında verimlilik kültürü oluşturmak amacıyla personel, yönetici ve hizmet açısından verimliliğe etki eden faktörlerin tespitine ilişkin araştırma yapılacaktır.

2.2.1.17. Kamu Hizmetlerinde e-Devlet Uygulamaları

a) Mevcut Durum

e-Devlet, kamu hizmet sunumunda kalite ve etkinliğin artırılmasına yönelik çalışmalarda önemli bir araç teşkil etmektedir. Bu kapsamda vatandaşların ve iş dünyasının ihtiyaçları doğrultusunda bir e-devlet yapısının oluşturulması ve e-devlet hizmetlerinin kullanımının artırılması için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun 25'inci toplantısında alınan kararlar çerçevesinde; e-devlete yönelik yeni bir organizasyon modeli oluşturulması, e-devlet uygulamaları hizmet alımları için firma belgelendirme sistemi kurulması, ulusal veri merkezi oluşturulması ve kamu kurumlarının ihtiyaç duyduğu paket program çözümlerinin toplu alım yöntemiyle tedarik edilmesi konularında çalışma başlatılmıştır. Bu kapsamda e-Devlet Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Yönetmelik taslağı hazırlanmıştır. 2015-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planının hazırlanmasına ilişkin projeye başlanmış ve Türkiye Kamu Entegre Veri Merkezi kurulmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı taslağı oluşturulmuştur.

Bilgi Toplumu Stratejisinin yenilenmesi çalışmaları kapsamında e-devlet hizmetlerinin etkin sunumunda kritik önem arz eden birlikte çalışabilirlik, kullanıcı odaklılık, kamu kurumlarında bilgi teknolojileri (BT) stratejisi ve yönetişimi, bilgi işlem birimlerinin kapasitesi, proje yönetimi, BT çözüm ve çıktılarının yeniden kullanımı, bulut bilişim ve kamu bilgisinin paylaşımı gibi konularda Stratejiye altlık teşkil etmek üzere ülkemizdeki mevcut durum ve ihtiyaçlar tespit edilmiştir.

2014 yılında kamu kurumlarının sunmuş oldukları hizmetlerden; yeni şirket kaydı ve ticaret sicili işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesine imkân tanıyan Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) Projesinde, tüm ticaret sicil müdürlüklerindeki ticaret sicili kayıtlarının elektronik ortama aktarılması çalışmaları tamamlanarak yaklaşık 3 milyon işletmenin tamamı sisteme dâhil edilmiştir. Mekânsal Adres Kayıt Sistemi (MAKS) Projesi tamamlanmış olup coğrafi adres verilerinin ilgili idareler adına MAKS veri modeline uygun olarak üretiminin yapılması için MAKS Veri Üretimi ve Yaygınlaştırması Projesi oluşturulmuştur. T.C. Kimlik Kartı Projesinde kart dağıtımına ilişkin hazırlıklar 2014 yılında da sürdürülmüştür. Kamu kurumları arasındaki resmi yazışmaların elektronik ortamda yürütülmesini amaçlayan e-Yazışma Projesi kapsamında, kurumların kayıtlı elektronik posta entegrasyonu çalışmalarına devam edilmiş

olup hukuki altyapıya ilişkin çalışmalar ise henüz tamamlanamamıştır. Tekliflerin gönderilmesi, değerlendirilmesi ve tebligat işlemleri hariç, açık ihale usulü ile yapılan mal alım ihaleleri Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planında iş sürekliliği ve veri yedekleme sistemleri, kamu güvenli ağı, kamu internet siteleri gibi alanlarda kamu kurumlarına yönelik eylemlere yer verilmiş olup söz konusu eylem planının uygulanmasına 2014 yılında da devam edilmiştir.

Kamu İhale Kurumu tarafından bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) mal ve hizmet alımlarına yönelik mevzuatın gözden geçirilmesi ve ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yapılması amacıyla bir çalışma başlatılmış ve bu konuda kamu kurum ve kuruluşlarından görüş talep edilmiştir. Benzer şekilde, Devlet Personel Başkanlığı tarafından kamuda istihdam edilen bilişim personelinin statü ve özlük haklarının iyileştirilmesi konularında ilgili kurumların katılımıyla bir çalışma başlatılmıştır.

Ülkemizde, 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla kamu kurumlarına ait 19.287 internet sitesi bulunmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarına ait internet sitelerinin Bakanlık bünyesinde toplanması ve kapatılan belediyelere ait internet sitelerinin yayından kaldırılması nedeniyle kamu kurumlarına ait internet sitesi sayısında bir önceki yıla göre önemli bir azalma görülmüştür.

Elektronik kamu hizmetlerinin tek noktadan, çoklu kanallardan ve bütünleşik bir yapıda vatandaşa ulaştırılmasını amaçlayan e-Devlet Kapısına yeni hizmetlerin dâhil edilmesine devam edilmiştir. 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 141 kamu kurum ve kuruluşunun 1.024 hizmeti e-Devlet Kapısına entegre edilmiştir. 2013 yılı Eylül ayı sonunda 15,5 milyon olan kayıtlı kullanıcı sayısı 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 19,1 milyona ulaşmıştır. 15-18 yaş arası öğrencilere e-devlet şifresi dağıtılması, Kredi ve Yurtlar Kurumunun katkı kredisi ve öğrenim kredisi sorgulama ile Milli Savunma Bakanlığının askerlik durum belgesi sorgulama işlemlerinin e-Devlet Kapısından sunulmaya başlanması bu artışın sebepleri arasındadır.

TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına (2014) göre, 16-74 yaş arası toplam nüfusun yüzde 27,2'sinin, internet kullanan bireylerin ise yüzde 53,3'ünün e-devlet hizmetlerini kullandığı görülmektedir. TÜİK Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına (2013) göre, 2012 yılında 10 ve üzeri çalışanı bulunan tüm girişimlerin yüzde 73,7'si, internet kullanan girişimlerin ise yüzde 81,2'si e-devlet hizmetlerini kullanmaktadır. e-Devlet hizmetlerinin bireyler tarafından kullanımında kayda değer bir artış gözlenirken girişimlerde ise anket metodolojisindeki değişiklikten kaynaklanan bir düşüş gerçekleşmiştir. Buna karşın girişimlerde e-devlet hizmetleri kullanımının bireylere nazaran daha yaygın olduğu görülmektedir. TÜİK tarafından yapılan Yaşam Memnuniyeti Araştırması sonuçlarına göre elektronik ortamda sunulan kamu hizmetlerinden memnuniyet oranı 2013 yılında yüzde 86,2 olarak gerçekleşmiştir.

2014 Yılı Yatırım Programında kamu kurumlarının 263 adet BİT yatırım projesi için yaklaşık 3,7 milyar TL ödenek ayrılmıştır. 2014 yılı BİT yatırım ödeneklerinden en fazla payı yüzde 43,65'le eğitim sektörü almıştır. Önemli e-devlet projeleri yürüten İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlı-

ğı ve Emniyet Genel Müdürlüğü gibi kurumların projelerinin yer aldığı diğer kamu hizmetleri sektörü ise yaklaşık yüzde 37'lik bir payla eğitim sektörünü takip etmektedir. FATİH Projesini yürüten Milli Eğitim Bakanlığı 2014 yılında en fazla BİT yatırım ödeneği tahsis edilen kamu kurumudur. Sırasıyla İçişleri Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, üniversiteler ve Adalet Bakanlığı yüksek miktarda BİT yatırımı yapan diğer kurumlar olarak öne çıkmaktadır.

Tablo II: 26- Kamu BİT Yatırım Ödenekleri Sektörel Dağılımı

(2014 Yılı Fiyatlarıyla)

	2012		2013		2014	
Sektör	**Milyon TL**	**Yüzde**	**Milyon TL**	**Yüzde**	**Milyon TL**	**Yüzde**
Eğitim	1 286,4	46,4	1 707,1	44,9	1 608,1	43,6
Diğer Kamu Hizmetleri	1 095,8	39,5	1 484,4	39,1	1 361	36,9
Ulaştırma-Haberleşme	155,7	5,6	229,6	6,0	245,6	6,6
Tarım	70,8	2,5	143,4	3,8	203,3	5,5
İmalat	16,8	0,6	69,5	1,8	50,1	1,4
Enerji	68,5	2,5	63,6	1,7	66,1	1,8
Sağlık	48,3	1,7	56,1	1,5	91,5	2,5
Madencilik	29,7	1,1	47,9	1,2	57,2	1,6
Turizm	1,0	0,1	0	0	1,5	0,1
Toplam	**2 772,9**	**100**	**3 802,3**	**100**	**3 684,4**	**100**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

e-Devlet hizmet ve uygulamalarının yaygınlaşmasıyla bilgi sistemlerinin idamesine yönelik harcamalar artmıştır. Kamuda sanallaştırma uygulamaları sıklıkla görülmekteyken, mobil uygulamalar, bilgi güvenliği ve bulut bilişime yönelik projelerin sayısında artış gözlenmektedir. Bulut bilişim projelerinde tüm kurumların uyması gereken usul, esas ve standartların belirlenmesi ve kamu bulut bilişim altyapısının oluşturulması öncelikli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.

Kamu kurumları çeşitli muafiyetler sebebiyle TÜRKSAT, TÜBİTAK ve üniversitelerden hizmet alımına yönelmiştir. Kamu kurumlarının ihale mevzuatından muaf olarak hizmet alımı gerçekleştirmeleri, kurumsal ihtiyaçların tanımlanmasında ve proje yönetiminde etkinliğin azalmasına yol açmaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Ülkemizde e-devlet çalışmalarıyla, dezavantajlı kesimler de dâhil, kullanıcıların elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerine farklı platformlardan, güvenilir şekilde ve tek noktadan erişebilecekleri, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına odaklanmış, birlikte işler ve bütünleşik hizmetlerin kişisel bilgi mahremiyeti ve bilgi güvenliği sağlanarak sunulacağı, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir devlet yapısının oluşturulması temel amaçtır.

Bu kapsamda, e-devlete ilişkin usul ve esaslar ile eylem planı, bilgi toplumu poli-

tika ve stratejileri çerçevesinde belirlenecek ve uygulanacaktır. e-Devlet çalışmalarının kurumlar üstü ve kurumlar arası düzeyde güçlü ve etkin bir koordinasyon içerisinde yürütülmesini sağlayacak yönetim ve organizasyon yapısı oluşturulacaktır.

e-Devlet proje ve uygulamaları bütünsel bir yaklaşımla ele alınacak, kamuya ait BİT yatırım projeleri kurumlar arası koordinasyon ve bilgi paylaşımını esas alan bir anlayışla; sanallaştırma, bulut bilişim, yeşil bilişim ve mobil uygulama eğilimleri dikkate alınarak yürütülecektir.

e-Devlet proje ve uygulamalarında hizmet verimliliğinin artırılması esas olacak, ortak altyapı ve hizmetler ile temel bilgi sistemlerinden henüz tamamlanamayanlara öncelik verilecek, mükerrerliklerin giderilmesi ve birlikte çalışabilirliğin sağlanması yönünde çalışmalara devam edilecektir.

Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunumunda vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçları temel alınacak, kamu iş süreçleri bu anlayış çerçevesinde basitleştirilecek ve iyileştirilecektir. e-Devlet hizmet sunumunda kullanıcı talep ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve karşılanmasında mobil uygulamalara ve e-katılıma önem verilecektir.

Kamu kaynağı kullanılarak üretilen kamu bilgisinin ticari veya ticari amaç dışında katma değer sağlayacak şekilde tekrar kullanılabilmesine yönelik usul ve esaslar belirlenecek, gerekli teknik ve idari altyapı oluşturulacaktır.

Kamu kurumlarının e-devlet projesi hazırlama ve yönetme kapasiteleri geliştirilecek, bilgi işlem birimlerindeki insan kaynağı güçlendirilecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
e-Devlet çalışmaları etkin kamu yönetimi bakış açısıyla yürütülecek, kurumlar üstü ve kurumlar arası düzeyde güçlü bir yönetim ve koordinasyon yapısına kavuşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.402)			
Tedbir 167. e-Devlet hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenecektir.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Başbakanlık, Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Yeni bilgi toplumu politika, hedef ve stratejileri çerçevesinde, e-devlet hizmetlerinin kapsamı ve yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenecektir.
Tedbir 168. e-Devlet Eylem Planı oluşturulacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Başbakanlık, Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	e-Devlet hizmetlerine ilişkin eylem planı Bilgi Toplumu Stratejisi çerçevesinde hazırlanacak ve gerekli koordinasyon faaliyetleri yürütülecektir.
e-Devlet hizmet sunumunda ihtiyaç duyulan temel bilgi sistemleri tamamlanacaktır. Ortak altyapıların kurulmasına ve ortak standartların belirlenmesine devam edilecek; mahalli idareler de dâhil olmak üzere, kamuda ortak uygulamalar yaygınlaştırılacaktır. Bu kapsamda MERSİS, TAKBİS, Mekânsal Adres Kayıt Sistemi (MAKS), EKAP, Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi Altyapısı ve Bilgi Sistemleri Olağanüstü Durum Yönetim Merkezi projelerinin tamamlanmasına öncelik verilecektir. Kurumsal e-devlet projeleri, oluşturulacak ortak eylem planları çerçevesinde sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.403)			

Tedbir 169. e-Devlet Kapısı üzerinden sunulan hizmet sayısı çoğaltılacak, kullanımın artması için gerekli tedbirler alınacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜRKSAT, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Mahalli idareler tarafından sunulan hizmetler de dâhil, kamu hizmetlerinin e-Devlet Kapısına entegrasyonuna devam edilecek, e-Devlet Kapısı üzerinden sunulan hizmetlerin kullanımının artırılması için tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerine ağırlık verilecektir.
Tedbir 170. T.C. Kimlik Kartı Projesinin yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu hizmetlerine erişimde kimlik doğrulama amacıyla kullanılacak, temel kimlik bilgilerini ve biyometrik unsurları da içeren elektronik kimlik kartının yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir. 2015 yılı sonuna kadar 25 milyon vatandaşımıza T.C. kimlik Kartı dağıtılması planlanmaktadır.
Tedbir 171. e-Yazışma Projesinde, kayıtlı elektronik posta altyapısıyla entegrasyona ve hukuki altyapıya ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Başbakanlık, TÜBİTAK, PTT, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu kurumları arasındaki resmi yazışmaların elektronik ortamda yürütülmesini amaçlayan e-Yazışma Projesinde, kayıtlı elektronik posta altyapısıyla entegrasyona ve hukuki altyapıya ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 172. Mekânsal Adres Kayıt Sistemi Veri Üretimi ve Yaygınlaştırması Projesi pilot uygulaması tamamlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Pilot olarak belirlenen 4 ilde MAKS veri modeline uygun olarak coğrafi adres verisi üretimi yapılacaktır.
Tedbir 173. Açık ihale usulü ile yapılan mal alım ihalelerinin tüm aşamaları EKAP üzerinden gerçekleştirilecektir.	Kamu İhale Kurumu (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, TSE, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu	Aralık Sonu	Açık ihale usulüyle yapılan mal alım ihalelerinin, tekliflerin gönderilmesi ve değerlendirilmesi de dâhil tüm aşamaları elektronik ortama aktarılarak EKAP üzerinden gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 174. Kamu Entegre Veri Merkezinin kurulmasına ilişkin fizibilite çalışması tamamlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), TSE, TÜBİTAK, TÜRKSAT	Aralık Sonu	Kamu Bulut Bilişim altyapısının hayata geçirilmesinde öncü adım olarak Kamu Entegre Veri Merkezinin kurulmasına ilişkin fizibilite çalışması tamamlanacaktır.
e-Devlet hizmet sunumunda kullanıcı talep ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve karşılanmasında mobil uygulamalara ve e-katılıma önem verilecektir. (Kalkınma Planı p.406)			
Tedbir 175. Kamu kurumlarının sosyal medya kullanımını düzenleyen rehber hazırlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Başbakanlık, Kalkınma Bakanlığı, Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Kamu hizmetlerinin sunumunda sosyal medya imkânlarının daha etkin kullanılabilmesi ve kamu kurumlarının sosyal medya kullanımının teşvik edilmesi amacıyla kamu kurumlarına yönelik bir rehber hazırlanacaktır.

İstatistiki Bilgi Altyapısını Geliştirme Programı			
Tedbir 176. Resmi İstatistik Programı (RİP) kapsamında TÜİK ve diğeri kurum ve kuruluşlarca yayımlanan tüm istatistikleri tek bir çatı altında toplayan bir internet portalı (RİP Portalı) kurulması için gerekli olan yazılım faaliyetleri tamamlanacaktır.	TÜİK (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık sonu	TÜİK- Ulusal Veri Yayımlama Takvimi çerçevesinde kullanıcılara sunulmakta olan RİP Kapsamında yer alan istatistiklerin tüm süreçlerle ilgili bilgi verecek şekilde planlanan Resmi İstatistik Portalı, "resmiistatistik.gov.tr", "officialstatistics.gov.tr" adresinden ulusal ve uluslararası kullanıcılara sunulması için yazılım faaliyetleri sonuçlandırılacaktır.

2.2.2. YENİLİKÇİ ÜRETİM, İSTİKRARLI YÜKSEK BÜYÜME

2.2.2.1. Büyüme ve İstihdam

a) Amaç

Büyümenin istikrarlı bir şekilde devam ettirilmesi amacıyla, özel kesim yatırımlarının ekonomik büyümeye daha fazla katkı yapması ve mevcut kaynakların üretken alanlara yönlendirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, tüketim artışının harcanabilir gelir artışının gerisinde kalmak suretiyle yurt içi tasarrufların artırılmasına destek vermesi için makro ihtiyati tedbirlere devam edilecektir. Özellikle sanayi sektöründe üretimde verimliliği artırmaya yönelik politikalar yoluyla toplam faktör verimliliğinin büyümeye katkısı artırılacak ve üretim faktörleri açısından daha dengeli bir büyüme yapısına geçiş sağlanacaktır. İstikrarlı büyüme için para, finansal sektör, maliye ve gelirler politikaları birbiriyle uyumlu şekilde yürütülmeye devam edilecektir.

Sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme anlayışı çerçevesinde işgücünün niteliğinin arttırılması ve çalışma hayatına ilişkin kuralların etkin bir şekilde uygulanmasıyla, rekabetçi bir işgücü piyasasının oluşturulmasına yönelik politikalar izlenecektir. Ayrıca etkin ve bütüncül bir istihdam politikası izlenerek; kadın, genç ve engelliler başta olmak üzere, işgücüne katılma ve istihdam oranları artırılmaya devam edilecektir.

2.2.2.2. Yurt İçi Tasarruflar

a) Amaç

Türkiye'nin yüksek ve istikrarlı büyüme performansını sağlayabilmesi üretim faktörlerinin verimli bir şekilde kullanılmasına, sermaye birikiminin hızlandırılmasına ve kaynakların üretim kapasitesi yüksek alanlara yönlendirilmesine bağlıdır. Bu çerçevede, hem makroekonomik kırılganlıkları azaltıcı etkisi hem de yüksek ve istikrarlı yatırımların finansmanını kolaylaştırması nedeniyle yurt içi tasarrufların artırılması önem arz etmektedir.

Ekonomide yüksek ve istikrarlı bir büyüme ortamına girmek amacıyla en güvenilir ve kalıcı finansman kaynağı olan yurt içi tasarrufların artırılması, artan yurt içi tasarrufların üretken yatırımlara yönlendirilmesi ve israfın azaltılması amaçlanmaktadır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yurt İçi Tasarrufların Artırılması ve İsrafın Önlenmesi Programı			
Tedbir 177. Vergi sistemi, tasarrufları özendirme derecesi bakımından analiz edilecek, vergi sisteminde tasarrufları özendirmeye yönelik mevzuat çalışmaları yapılacak ve kanun tasarısı hazırlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Yapılan teknik analizler neticesinde ortaya çıkan öneriler çerçevesinde, vergi mevzuatında tasarrufları artırmaya yönelik değişiklik önerileri hazırlanacaktır.
Tedbir 178. Uluslararası yükümlülükler gözetilerek, lüks ve/veya ithalat yoğunluğu yüksek tüketim malları tespit edilerek caydırıcı vergilendirme yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	ÖTV'ye tabi listeler gözden geçirilerek kapsam dışında bulunan lüks ve/veya ithal yoğunluğu yüksek tüketim malları kapsama alınacaktır.
Tedbir 179. Gayrimenkullerin elden çıkarılmasında değer artış kazançlarının vergilendirilmesine yönelik uygulama gözden geçirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S)	Aralık Sonu	Gayrimenkullerin elden çıkarılmasıyla oluşan değer artış kazançlarının vergilendirilmesinde, gayrimenkullerin elde tutulma süresini gözeten, daha etkin bir vergilendirme mekanizması oluşturulacaktır.
Tedbir 180. Taşınmaz alımlarının finansmanında kullandırılan kredilere ilişkin vergi istisnaları sosyal ve ekonomik amaçlar dikkate alınarak gözden geçirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Taşınmaz yatırımlarındaki artışın kontrol edilebilmesi amacıyla gayrimenkul kredilerine yönelik mevcut vergi avantajları konut sahipliği sayısı ve kredi miktarı gibi kriterlere göre yeniden gözden geçirilecektir.
Tedbir 181. Bireysel Emeklilik Sistemindeki yönetim ve işletim giderleri kesinti oranı ortalaması uluslararası düzeylere yaklaştırılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), SPK, Emeklilik Gözetim Merkezi	Aralık Sonu	Fon getiri performansına bağlı ücretlendirmeye geçiş amacıyla Bireysel Emeklilik Sistemiyle ilgili yönetmelikte değişiklik hazırlanacak ve Başbakanlığa sevk edilecektir.

2.2.2.3. Ödemeler Dengesi

a) Amaç

İthalata olan bağımlılığın azaltılarak ve yüksek katma değerli ürünlerin ihracatının artırılması yoluyla dış ticaret açığının azaltılması ve finansmanının mümkün olduğunca doğrudan yatırımlar ve uzun vadeli kaynaklarla karşılanması esastır.

Katma değeri yüksek ürünlerin ihracat içerisindeki payının artırılması ve üretimin ithalata olan bağımlılığını azaltacak Girdi Tedarik Stratejisinin (GİTES) etkin şekilde uygulanmaya devam edilmesi; ithalata bağımlılığı ve teknoloji yoğunluğu yüksek olan sanayi girdilerinin yurt içinde üretilmesini sağlayacak yatırımların desteklenmesi ve hizmetler sektörünün daha fazla ihracata konu olmasını sağlayacak altyapının güçlendirilmesi dış ticaret politikasının ana unsurları olacaktır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
İhracatçıların yeni pazarlara erişmesine yönelik mevcut imkânlar iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p. 478)			
Tedbir 182. Yeni pazarlara erişim için düzenlenen sektörel ticaret heyeti sayısı ve çeşidi ile katılım sağlanan yurtdışı fuar sayısı artırılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri	Aralık Sonu	2015 yılında toplam bireysel fuar sayısının 3.450, yurt dışı fuar organizasyonu sayısının ise 250 olması beklenmektedir. Ayrıca 2015 yılında alım heyeti sayısının 140 olması beklenmektedir.
Tüketime yönelik ihraç ürünlerinde özgün tasarım faaliyetleri özendirilecek, nitelikli tasarımcı yetiştirilmesi sağlanacak, patent tescili ve uluslararası marka oluşturulması desteklenecek, tanıtım ve pazarlama konusundaki destekler ihracatçıların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p. 480)			
Tedbir 183. Markalı ürün ve hizmetlerin yatırım, üretim ve ihracat içindeki payının artırılması sağlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Özel Sektör Temsilcileri	Aralık Sonu	Turquality kapsamında desteklenen marka sayısı 115'e çıkarılacaktır. Ayrıca, Marka Destek Programı kapsamında 60 marka desteklenecektir.
Tedbir 184. Hizmet sektörlerine ilişkin mevcut devlet yardımı programının revizyonunu içeren mevzuat çalışması tamamlanacak ve hizmet sektörleri için markalaşma programı yürürlüğe konulacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Döviz kazandırıcı hizmet ticaretinin desteklenmesine ilişkin devlet yardımı programı, etkinleştirilmiş uygulamaları ve yeni destek unsurlarını içerecek şekilde yenilenecek, ayrıca ihracat potansiyeli en yüksek hizmet sektörü kuruluşlarının markalaşma programı uygulamaya konulacaktır.

Tedbir 185. Hizmet ihracatımızın arttırılması ve hizmet sektörlerimizin uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesi amacıyla yurt dışı ve yurt içi tanıtım programları düzenlenecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), TİM, STK'lar	Aralık Sonu	2012/4 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ ve ilgili diğer mevzuat kapsamında ilgili kuruluşlarla koordinasyon halinde yurtdışı ve yurtiçi tanıtım programları düzenlenecektir.
Tedbir 186. Hizmet sektörlerinde ihracatın artırılması ve çeşitlendirilmesine yönelik olarak strateji çalışmaları başlatılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kuruluşları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Hizmet sektörlerindeki ihracatın mevcut durumu değerlendirilecek ve potansiyeli ortaya konulacaktır. Hizmet ihracatının geliştirilmesine yönelik strateji ve eylemler belirlenecektir.
Türkiye'nin geleneksel ihracat pazarlarındaki payını düşürmeden, AB-dışı ülkelere olan mal ve hizmet ihracatını artırmak için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı p. 481)			
Tedbir 187. Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) imzalanan ülke sayısı artırılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, TİKA ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları	Aralık Sonu	Kosova, Malezya ve Moldova ile imzalanan STA'ların yürürlüğe girmesi, Faroe Adaları ve Gana ile müzakereleri tamamlanan STA'ların imzalanması hedeflenmektedir. Ayrıca Singapur, Japonya, Meksika, Ukrayna, Peru, Ekvator ve Katar ile sürdürülen müzakerelerde önemli ilerleme sağlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Buna ilaveten, ABD, Kanada, Tayland, Hindistan, Endonezya, Vietnam ve Orta Amerika Ülkeleri ile STA müzakerelerinin başlatılmasına yönelik girişimlerimiz devam ettirilecektir.
Tedbir 188. Uluslararası düzeyde geçerliliği olan helal gıda standartları hakkında ülke çapında ihracatçılar bilgilendirilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, TSE ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları	Aralık Sonu	İslam ülkelerine yapılan ihracatta helal gıda standardı sorununun ortadan kaldırılması için uluslararası düzeyde kabul gören helal gıda standartlarının ihraç mallarda kullanımının yaygınlaştırılması için Türkiye'de yerleşik uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalıştay, seminer ve raporlama faaliyetleri yapılacaktır. Ülkelerin uyguladığı helal gıda standartları incelenerek, ürünler bazında ülkelere göre standartların yer aldığı bir yayın hazırlanacaktır.
Tedbir 189. Hizmet ihracatına katkı sağlamak amacıyla teknik danışmanlık desteği sağlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Türkiye'nin sağlık, karayolu, enerji, toplu konut, demir yolu hizmetleri gibi belirli bir tecrübe birikime sahip olduğu alanlara ilişkin başta yakın bölge ülkeleri olmak üzere teknik danışmanlık hizmeti verilmesine dair gerekli yasal düzenlemelere gidilecektir.

Yerli ürünler gibi ithal ürünlerin de sağlık, çevre, enerji verimliliğine dair teknik düzenlemelere uygunluğu sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p. 486)			
Tedbir 190. Enerji ve yakıt tasarrufunu desteklemek üzere vergi mevzuatında düzenleme yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Enerji tasarrufu sağlayan dayanıklı tüketim mallarının daha avantajlı vergilendirilmesi sağlanacaktır. Taşıt araçlarında emisyon esaslı vergilemeye geçilerek yakıt tasarrufu sağlayan araçlara vergilemede avantaj sağlanacaktır. GMSİ mükelleflerinin ısı yalıtımı ve enerji tasarrufu sağlayan harcamalarının beyan ettikleri kira gelirlerinden indirimi imkânı getirilecektir.
İthalata Olan Bağımlılığın Azaltılması Programı			
Tedbir 191. MTA'nın yurtdışında maden arama faaliyetleri yapabilmesi için gerekli yasal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MTA	Aralık Sonu	Türk sanayinin kullanımı amacıyla, yurtdışında maden arama çalışmalarının etkinliğinin artırılabilmesi için hukuki düzenlemeler gözden geçirilecektir.
Tedbir 192. Yenilenebilir enerji kaynaklarının üretime yöneltilmesinde kullanılan malzemelerin; ürün geliştirme ve Ar-Ge süreçleriyle ilgili yasal altyapı tamamlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, DSİ, EPDK, KOSGEB, TÜBİTAK	Aralık Sonu	Enerji Sektörü Araştırma-Geliştirme Projeleri Destekleme Programına (ENAR) Dair Yönetmeliğin dayanak maddesi mahiyetindeki kanun maddesi değiştirilerek yönetmeliğe işlerlik kazandırılacaktır.
Tedbir 193. Cari açığın azaltılması ve girdi tedarik güvenliğinin sağlanması amacıyla, Türkiye'de kurulu ve yerleşik şirketlerin, GİTES kapsamında belirlenen ürünlerde gerçekleştirecekleri yurtdışı yatırımları desteklemek üzere mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Haziran Sonu	Yurtdışına yatırım yapan firmalara danışmanlık/rapor/fizibilite etüdü, faiz ve siyasi risk sigortası prim ödemesi olmak üzere destek ödemesi yapılmasının öngörüldüğü ve GİTES kapsamında bulunan metal hurda, gübre girdileri, doğal kauçuk, madenler ve otomotiv yan sanayi ürün gruplarına teşvik sağlanmasını içeren mevzuat çalışması tamamlanacaktır.
Tedbir 194. Elektrikli araçlar için ilgili standartları sağlayan prototip pil üretimi tamamlanacaktır.	TÜBİTAK (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Araştırmaları halen sürdürülen elektrikli araçlar için ilgili standartlara uygun bataryanın prototip bazda üretimi tamamlanacak, araç içerisine entegrasyonu ve araç testleri yapılacaktır.

Tedbir 195. Serbest Bölgelerin yatırım alanı; statü, strateji, ölçek veya öncelikli yatırımlar açısından geliştirilecektir.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kurumlar	Aralık Sonu	İhracatın desteklenmesi yanında, ithalat bağımlılığı bulunan sektörlerde yatırımların sayısının arttırılabilmesini teminen, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 196. İthalata olan bağımlılığı azaltması için Dâhilde İşleme Rejimi mevzuatında gerekli değişiklikler yapılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İhracatçı Birlikleri	Mart Sonu	Dâhilde İşleme Rejiminin (DİR) gözden geçirilmesi doğrultusunda İhracat:2006/12 sayılı "Dâhilde İşleme Rejimi Tebliği" ve İhracat: 2007/2 sayılı "Dâhilde İşleme Rejimine İlişkin İşlemlerin Bilgisayar Veri İşleme Tekniği Yoluyla Yapılmasına Dair Tebliğ"de değişiklik yapılacaktır.
Tedbir 197. Atık elektrikli ve elektronik eşyaların geri dönüşümüne/ geri kazanımına, toplanmasına ve ayrıştırılmasına yönelik tesisler için standart belirlenecektir.	TSE (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TÜSİAD, TOBB, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Temmuz Sonu	Yönetmeliklerin adil bir şekilde uygulanması ve haksız rekabet koşullarının oluşmaması için başlatılan atık elektrikli ve elektronik eşyaları işleme tesislerine yönelik Türk Standardı çalışması tamamlanacaktır.
Tedbir 198. Atık elektrikli ve elektronik eşyaların geri dönüşümüne/ geri kazanımına, toplanmasına ve ayrıştırılmasına yönelik tesislere lisans verme ve lisans yenileme ölçütleri detaylı olarak belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), TÜSİAD, TOBB, TSE	Aralık Sonu	22.05.2012 tarih ve 28300 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların (AEEE) Kontrolü Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesi ile AEEE işleme tesislerinin kriterleri belirlenmiştir. Bu konuda ayrıca standart çalışmaları başlatılmış olup, Türk Standardı belirleme çalışmasını müteakip söz konusu tesislerin lisanslandırılmasına ilişkin mevzuat yenilenecek ve detaylandırılacaktır.
İthalata Olan Bağımlılığın Azaltılması Programı			
Tedbir 199. Metal hurda toplanmasında takip ve kontrol edilebilir modern bir sisteme geçilmesi ve atık getirme merkezlerinin mahalli idareler aracılığıyla kurulması ve yaygınlaştırılmasına yönelik mevzuat geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, MKEK, TESK	Aralık Sonu	Atıkların daha etkin ve mevzuata uygun olarak yönetilerek takip ve kontrolünün yapılması ve etkin bir şekilde toplanmasına yönelik olarak "İkili Toplama Sistemi"ne ilişkin mevzuat çalışması yapılacaktır. Ayrıca, mahalli idareler tarafından kurulacak atık getirme merkezlerini düzenleyen ve değerlendirilebilir atıkların kaynakta ayrı toplanmasına ilişkin önemli bir aşamaya geçilmesini sağlayacak Atık Getirme Merkezleri Tebliği Taslağı nihai hale getirilmiş olup, 2014 yılı sonuna kadar yayımlanması planlanmaktadır.

2.2.2.4. Enflasyon ve Para Politikası

a) Amaç

2015 yılında para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu doğrultuda uygulanacak enflasyon hedeflemesi rejiminde finansal istikrar da gözetilmeye devam edilecektir.

b) Politikalar

Temel para politikası aracı olarak kısa vadeli faiz oranları kullanılmasının yanı sıra zorunlu karşılık oranları ve faiz koridoru gibi birbirini tamamlayıcı nitelikteki araçlar ile Türk Lirası ve döviz cinsi likidite uygulamaları birlikte kullanılmaya devam edilecektir.

Enflasyon hedefleri, Hükümet ve Merkez Bankası tarafından üç yıllık vadede belirlenmeye devam edilecektir.

Para politikasının hesap verebilirliğini ve şeffaflığını temin etmek amacıyla, enflasyon gerçekleşmeleri, enflasyonu etkileyen unsurlar ve enflasyonun hedefle uyumlu seyretmesi için uygulanacak para politikası üçer aylık dönemlerde Enflasyon Raporu aracılığıyla kamuoyuna açıklanacaktır. Gerçekleşen enflasyonun yılsonunda belirsizlik aralığının dışında kalması durumunda ise Hükümete açık mektup yazılacaktır.

Esnek ve etkin likidite yönetimine imkân veren para politikasının operasyonel çerçevesi önümüzdeki dönemde de sürdürülecektir.

Dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam edilecektir.

Piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak döviz kurlarında sağlıksız fiyat oluşumlarının gözlenmesi veya aşırı oynaklık durumunda döviz satım ihaleleri yapılabileceği gibi spekülatif davranışlar gözlenmesi durumunda da piyasaya doğrudan müdahale edilebilecektir.

Piyasa koşullarının elverdiği dönemlerde, rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihaleleri önceden ilan edilen program dâhilinde sürdürülecektir. Ayrıca, ihracat reeskont kredileri aracılığıyla da rezerv biriktirilmeye devam edilecektir.

ROM sermaye akımlarındaki oynaklıklara karşı dengeleyici olarak kullanılmaya devam edilecektir.

Para politikasında alınan kararlara ve uygulamasında kullanılan araçlara ilişkin iletişim kanalları güçlendirilecektir.

2.2.2.5. Mali Piyasalar

a) Amaç

Mali piyasaların reel sektörün finansman ihtiyacını karşılayan, yurtiçi tasarrufların artmasına katkı sağlayan, finansal ürün çeşitliliğine sahip, etkin ve şeffaf işleyen bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır.

İFM Öncelikli Dönüşüm Programıyla İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi olmasına yönelik çalışmalara yeni bir ivme kazandırılacaktır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Finans sektöründeki tüketici ve yatırımcı hakları, kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde şeffaf, âdil ve teşvik edici uygulamalarla güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p. 515)			
Tedbir 200. Banka çözümleme sürecinin etkinliğini artıracak mevzuat değişikliği yapılacaktır.	TMSF (S), BDDK	Aralık Sonu	Banka çözümlemede köprü banka kurma yetkisinin de kullanılabilmesine ilişkin olarak 5411 sayılı Bankacılık Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin düzenleme taslağı hazırlanacak ve bu değişikliğin yasalaşmasının ardından ikincil düzenlemelerle teknik ve idari altyapı oluşturulacaktır.
Girişim sermayesi, bireysel katılım sermayesi, kredi garanti fonu, mikro kredi uygulamaları ve sermaye piyasası imkânları geliştirilerek, yeni girişim ve KOBİ'lerin finansmana erişimi kolaylaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p. 694)			
Tedbir 201. Mikrofinans sistemine ilişkin mevzuat altyapısı tamamlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S); Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, KOSGEB, BDDK, Mahalli İdareler ve İlgili STK'lar	Haziran Sonu	Mevcut durumda özel bir mevzuatı olmaksızın sınırlı bir uygulama alanında faaliyet gösteren mikrofinans sisteminin yaygınlaştırılması amacıyla en iyi uygulamalar esas alınarak kanun taslağı hazırlanacaktır.
İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı			
Tedbir 202. Finans sektöründe ihtiyaç duyulan ve ihtisaslaşılmasında fayda görülen hukuki alanlar belirlenecektir.	Adalet Bakanlığı (S), YÖK, Hazine Müsteşarlığı, SPK, BDDK, TİM, TOBB, Türkiye Barolar Birliği	Haziran Sonu	Finans sektöründe ihtisaslaşılmasına ihtiyaç duyulan alanların tespit edilmesi ve söz konusu alanların, dairelerin iş dağılımının belirlenmesinde HSYK tarafından göz önünde tutulması sağlanacaktır.
Tedbir 203. Borsa İstanbul Ortak Veri Merkezinin entegrasyon çalışmaları tamamlanacaktır.	Borsa İstanbul (S), MKK, Takasbank	Haziran Sonu	Borsa İstanbul Ortak Veri Merkezinin, Takasbank ve Merkezi Kayıt Kuruluşunun sunucu sistemlerini de kapsaması sağlanacaktır.
Tedbir 204. Borsa İstanbul ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliğiyle "Teknoloji Geliştirme Merkezi" kurulacaktır.	Borsa İstanbul (S), İSTKA, Boğaziçi Üniversitesi	Aralık Sonu	Finans piyasalarında gereksinim duyulan yazılım ürünleri ve bilgi teknolojileri hizmetleri başta olmak üzere hedeflenen üst seviyedeki kriterleri gerçekleştirebilecek bilişim teknolojileri ürünleri geliştirilecek, ürün geliştiren kurum ve kuruluşların birlikte çalışma ortamının getireceği sinerjiden en üst seviyede fayda sağlamasına imkân verilerek ürün geliştirme maliyetleri azaltılacaktır.

Tedbir 205. Mevcut mevzuatın taranması gerçekleştirilecek ve faizsiz finans sisteminin ihtiyaç duyduğu düzenlemelere ilişkin öneriler sunulacaktır.	BDDK (S), Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TMSF, Kamu Gözetimi Kurumu, Borsa İstanbul, TKBB	Eylül Sonu	BDDK koordinasyonunda ilgili paydaşların yer alacağı bir mevzuat komitesi oluşturulacak ve bu komite kapsamlı bir mevzuat taraması yaparak sistemin geliştirilmesine imkân sağlayacak mevzuat altyapısı çalışmasını gerçekleştirecektir.
Tedbir 206. Kamu sermayeli bir katılım bankasının kurulmasına yönelik hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), Maliye Bakanlığı, SPK, Rekabet Kurumu, BDDK, TBB, TKBB, TSPB	Aralık Sonu	Sektörün gelişimini desteklemek amacıyla kamu sermayeli bir katılım bankasının kurulmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 207. Mevcut faizsiz finans ürünlerinin yaygınlaştırılmasına ilişkin vergi uygulamalarında gerekli değişiklikler yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Hazine Müsteşarlığı, SPK, Takasbank, MKK, TKBB	Aralık Sonu	Katılım bankalarının kira sertifikası, murabaha ihracı ve finansal kiralama yoluyla konut finansmanı yapmasını düzenleyen vergi kanunları gözden geçirilecek ve gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 208. Borsa İstanbul nezdinde işlem gören kira sertifikaları çeşitlendirilecektir.	SPK (S), Hazine Müşteşarlığı, Borsa İstanbul	Aralık Sonu	Katılım bankaları tarafından kurulan varlık kiralama şirketlerince yurtdışında ihraç edilen kira sertifikalarının Borsa İstanbul'da işlem görmesi sağlanacaktır. İslam Kalkınma Bankasına üye ülkeler ve Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu (IILM) tarafından gerçekleştirilen sukuk ihraçlarının Borsa İstanbul'da işlem görmesi için çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 209. Faizsiz finans sektöründe ikincil piyasaların geliştirilmesi amacıyla gerekli hukuki ve teknik altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.	TCMB (S), SPK, Borsa İstanbul, Takasbank, TKBB	Aralık sonu	TCMB'nin yeterince kira sertifikasına sahip olmasını ve katılım bankalarının geri satım vaadiyle alım yapmak suretiyle ellerindeki likidite fazlalarını değerlendirmelerini sağlayacak yapılar kurulacaktır. Katılım bankaları ile TCMB'nin Borsa İstanbul üzerinden karşılıklı işlem yapabileceği bir pazar oluşturmak amacıyla gerekli hukuki ve teknik altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.

2.2.2.6. Maliye Politikası

a) Amaç

Maliye politikası, sürdürülebilir ve güçlü bir büyüme performansının tesis edilmesini gözetecek ve enflasyonla mücadele edilmesine yardımcı olacak şekilde yürütülecektir. Program döneminde uygulanacak harcama ve gelir politikalarıyla yurtiçi tasarrufların artırılması ve cari açığın azaltılması stratejisi desteklenecek, geçmiş dönemlerde elde edilen kazanımların gelecekte de korunması amacıyla kamu açığı kontrol altında tutulacaktır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
İsrafın önlenmesi, verimlilik artışı sağlanması ve harcama programlarının önceliklendirilmesi suretiyle kamu harcamaları kontrol altında tutulacaktır. Kamu harcamalarının etkinleştirilmesiyle elde edilecek tasarruf ve tahsis edilecek ilave kaynaklar; büyümeyi destekleyecek yatırım harcamalarında, teşviklerde ve Ar-Ge desteklerinde kullanılacaktır. (Kalkınma Planı p.534)			
Tedbir 210. Sıfır tabanlı bütçeleme için idari kapasite geliştirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Kurumların bütçe hazırlık çalışmalarına başlamadan önce bütçe tekliflerini sıfır tabanlı bütçeleme anlayışına uygun, detaylı analiz ve hesaplamalara dayalı olarak hazırlamaları için genelge yayınlanacak, bütçe hazırlama rehberi gözden geçirilecektir. Bütçelerin detaylı analizinin yapılmasına imkân tanıyacak ve birim, miktar, fiyat gibi verilerin toplanmasını sağlayacak eğitimler yapılacaktır.
Tedbir 211. Kamuda taşıt tedariki ve kullanımında yerindelik ve etkinlik artırılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Taşıt Kanunu günün şartlarına uygun olarak yenilenecek, kamuda sağlıklı bir taşıt envanteri oluşturulacak ve hizmet alımı ve satın alma yoluyla taşıt tedarikinde tasarrufu temel alan kriterler geliştirilecektir.
Tedbir 212. Kalkınma Planıyla bağlantılı beş yıllık Kamu İstihdam Planı hazırlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Beş yıllık Kamu İstihdam Planının hazırlanmasından sorumlu bir komisyon oluşturulacaktır ve plan hazırlanacaktır.
Tedbir 213. Bilişim harcamalarında tasarruf sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu kurumlarında bilgi işlem ve bilgi teknolojileri konusunda tek bir birimin sorumlu ve koordinatör olması sağlanacak, kurumların yazılım ve donanım giderlerinin ayrıca izlenebilmesine yönelik çalışmalar yapılacak ve benzer nitelikteki donanım, yazılım ve lisansların toplu alım yöntemiyle tedarik edilmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenecektir.
Tedbir 214. Kamu hizmet alımlarında fayda-maliyet analizleri yapılabilmesine yönelik altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Fayda-maliyet analizi raporlarının hazırlanmasında kullanılmak üzere rehber çıkarılacaktır.
Tedbir 215. Kamu kurumlarının/harcama birimlerinin benzer veya aynı ihtiyaçlarının ortak alım yöntemiyle tedariki yaygınlaştırılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), DMO, Kamu İhale Kurumu, KOSGEB	Aralık Sonu	Ölçek ekonomisinden faydalanılarak tasarruf sağlanacak ve işlem maliyetleri azaltılacaktır. Kamu alımlarında KOBİ'lerin daha aktif rol almasına yönelik düzenlemeler de göz önünde bulundurulacaktır.

Tedbir 216. Kamu alımlarında asgari enerji verimliliği kriterleri uygulaması başlatılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kamu İhale Kurumu	Aralık Sonu	Enerji kullanımı olan mal ve hizmet alımları ile yapım işlerinin temininde ilgili kurumlarca belirlenen asgari verimlilik kriterlerinin ihale dokümanında yer verilmesinin teşvik edilmesi konusunda çalışma yapılacaktır.
Tedbir 217. Kamu hizmet binası temini ihtiyaca uygun ve maliyet etkin şekilde yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Başbakanlık, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, DMO, TOKİ	Aralık Sonu	Hizmet binalarının kiralama, satın alma veya yapımıyla ilgili kararların ekonomiklik, hizmet standartlarına uygunluk, enerji verimliliği gibi hususları da içerecek şekilde fayda-maliyet analizlerine dayandırılmasını temin etmek üzere gerekli hukuki-teknik altyapı oluşturulacaktır.
Tedbir 218. Kamu Kurumlarını tasarrufa teşvik etmek amacıyla cari harcamalarda tasarruf sağlamayı amaçlayan proje ve işlere finansman desteği sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Cari harcamalarda tasarruf sağlanmasına yönelik proje ve iş teklifleri değerlendirilecek ve bunlara ödenek tahsis edilecektir. İyi uygulama örnekleri diğer kurumlara tanıtılacak ve yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 219. Taşımalı Eğitim harcamaları gözden geçirilerek karşılaştırmalı maliyet analizi yapılacak ve bu harcamaya ilişkin farklı uygulama yapıları geliştirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kamu İhale Kurumu	Aralık Sonu	Etkin bir ihale ve öğrenci başı ücret ödeme mekanizmasına yönelik değerlendirme çalışması yapılacak, hizmete ilişkin farklı uygulama modelleri geliştirilecektir.
Tedbir 220. Milli Eğitim Bakanlığı pansiyon uygulamasının etkinliği analiz edilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı	Aralık Sonu	İhtiyaç sahibi ve başarılı öğrencilerin öncelikli ve etkin olarak faydalanacağı bir pansiyon hizmeti uygulaması hedefi çerçevesinde öğrenci seçim kriter ve usullerini de kapsayacak bir değerlendirme yapılacaktır.
Tedbir 221. Yükseköğretim kurumları cari harcamalarının karşılaştırmalı analizi yapılarak ödenek tahsisi daha rasyonel hale getirilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), YÖK ve Yükseköğretim kurumları	Aralık Sonu	Kaynak tahsisinin daha dengeli ve etkili bir yapıya kavuşturulması hedefi çerçevesinde harcamacı eğitim kurumlarının harcamalarını etkileyen temel unsurların belirlenmesi, kurumlar arası karşılaştırmalı analizlerin yapılması ve objektif bir tahsis mekanizmanın kurulması faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

Yasal düzenlemeler, kısa ve uzun dönem mali sonuçları hesap edilerek yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.541)			
Tedbir 222. TBMM'ye sunulacak kanun tasarılarının kısa ve orta dönemli mali yüklerine ilişkin analizlerin yaptırılması sağlanacak, bu analizlerin yapılmasına yönelik olarak kurumların teknik kapasitesi geliştirilecektir.	Başbakanlık (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Yasal düzenlemeler kamu maliyesi üzerinde oluşturacakları yükleri göz önünde bulundurularak hazırlanacaktır. Bütün kamu kurum ve kuruluşları TBMM'ye sunacakları kanun taslaklarının hazırlık sürecinde söz konusu taslağın kısa ve orta dönemli mali yüklerine ilişkin gerekli analizleri yapacaklar, kurumlardan görüş alma aşamasında taslakla beraber sunacaklar ve tasarıyla birlikte Başbakanlığa ileteceklerdir. Bu süreçte kurumların kapasitelerini geliştirmeye yönelik teknik destek verilecektir.
Kamu harcamalarının program bazlı sınıflandırma çalışmaları tamamlanarak kamu hizmetlerini program yaklaşımıyla ele alan bütçe yapısına geçilecektir. (Kalkınma Planı p.542)			
Tedbir 223. Kamu hizmetlerini program yaklaşımıyla ele alan bütçe yapısına kademeli bir şekilde geçişin altyapısı oluşturulacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının ortak teknik çalışmalarının tamamlanması sonucunda mutabakata varılacak taslak tasarım üzerinden seçilecek pilot kuruluşlarla, kamu hizmetlerinin maliyet çıktı ve sonuçları itibarıyla daha objektif değerlendirilebilmesini temin etmek ve hesap verebilirliği artırmak üzere mevcut bütçe yapısının etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Kaynak tahsis sürecinin stratejik planlar ve performans esaslı bütçeleme sistemiyle ilişkisi güçlendirilerek, sürecin planlama, programlama, bütçeleme, uygulama, izleme ve değerlendirme etkinliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.543)			
Tedbir 224. Kamu mali yönetimi bilgi sistemlerinin etkinliği artırılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Sayıştay tarafından işletilen bilgi sistemlerinin birbirleriyle entegre ve etkin şekilde işlemesini sağlamaya yönelik kurumlararası protokol yapılacaktır.
Vergiye gönüllü uyumun artırılması ve kayıt dışı ekonominin azaltılmasıyla sağlanacak ilave kaynaklar, işlem vergilerinin düşürülmesi başta olmak üzere üretim ve istihdamı teşvik ederek büyümeye katkı sağlayacak şekilde değerlendirilecektir. (Kalkınma Planı p. 536)			
Tedbir 225. Damga Vergisi Kanunu ve Harçlar Kanunu gözden geçirilerek yatırımcılar üzerindeki mali yükler hafifletilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Damga Vergisi Kanunu ve Harçlar Kanununda gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Bu kapsamda; Harçlar Kanununda yer alan nispi ve maktu harçlar genel ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak revize edilecek; damga vergisi uygulamaları, teşvik edilmesi öngörülen sektörlerin belirli işlemlerini de kapsayacak şekilde gözden geçirilecektir.

Tedbir 226. Vergiye gönüllü uyumun artırılmasına yönelik olarak mükelleflere sunulan hizmetlerin mobil platformlar üzerinden de erişilebilirliği sağlanacaktır.	Gelir İdaresi Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	Kullanıcıların www.gib.gov.tr internet sayfası aracılığıyla sunulan güncel haberlere, vergi takvimine, yararlı bilgilere (Sıkça sorulan sorular, rehber ve broşürler, istatistikler, bağlantılara vb.) ulaşmasına ve borç sorgulaması yapmasına imkan verecek mobil platform uygulaması geliştirilecektir.
Tedbir 227. Mükellefiyet türlerine göre vergilendirme ile ilgili süreç bazlı interaktif programlar hazırlanarak internet ortamından kullanıma sunulacaktır.	Gelir İdaresi Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	Mükellefiyet türlerine göre süreç bazlı interaktif programların aşamalı olarak hazırlanması ve internet ortamı üzerinden kullanılabilir seviyeye gelmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Vergilemenin daha adil olmasını ve mali fonksiyonunu yerine getirmesini sağlayacak şekilde vergi tabanı genişletilecektir. (Kalkınma Planı p. 537)			
Tedbir 228. Vergi harcamaları sağlıklı bir şekilde tespit edilecek, mali etkilerin ölçülebilmesine ilişkin kapasite artırılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Vergi harcamalarının daha sağlıklı şekilde tespit edilebilmesi amacıyla istisna, muafiyet ve indirimlere ilişkin envanter çıkarılacaktır. Söz konusu envanterde yer alan istisna, muafiyet ve indirimlerin mali boyutunun doğru ölçülebilmesine ilişkin ilgili kurum ve kuruluşlarla veri teminine yönelik işbirliği sağlanacak, ayrıca kapasite geliştirme ve modelleme sistemleri altyapısı oluşturulacaktır.
Tedbir 229. Vergi kanunlarındaki istisna, muafiyet ve indirimlerde revizyonlar yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Vergi kaybına neden olan ancak etkin olmayan istisna, muafiyet ve indirimler gözden geçirilecek, sisteme dâhil edilmesi öngörülen vergi harcamalarına ilişkin kriterler belirlenecek, hedeflenen seviyede katkı sağlamayan düzenlemeler kaldırılacak veya revize edilecektir.
Vergi politikası, üretim faktörlerinin etkin dağılımını sağlamaya yönelik olarak kullanılacaktır. (Kalkınma Planı p. 538)			
Tedbir 230. Katma değeri yüksek üretimin artırılması için Ar-Ge'ye yönelik teşviklerin etkinliği artırılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	Ar-Ge teşviklerine ilişkin hüküm içeren mevzuat gözden geçirilecek; 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ve 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun ve diğer ilgili düzenlemelerde uygulama birliği sağlanacaktır.

Temel vergi mevzuatı; ekonomik ve sosyal politikalar çerçevesinde sade ve uyum sağlanabilir hale getirilecek şekilde yeniden yazılacaktır. (Kalkınma Planı p. 539)			
Tedbir 231. Vergi Usul Kanunu mükellef haklarını gözeten bir anlayışla revize edilecektir.	Maliye Bakanlığı (S), Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Mükellef hakları ve vergi idaresinin bu haklar karşısındaki yükümlülüklerinin kanunda ayrıntılı olarak yer alması sağlanacaktır. Vergi uygulamalarında öngörülebilirliğin artırılması için mevzuat değişikliği taslaklarının makul bir süre önce ilgili taraflarla ve kamuoyuyla paylaşılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
Kayıt dışılıkla mücadelede, kurumlar arası koordinasyon ve veri paylaşımı artırılacaktır. Önleyici ve risk odaklı denetim anlayışı çerçevesinde idarelerin beşeri ve teknolojik altyapısı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p. 544)			
Tedbir 232. Elektronik Yoklama Sistemi hayata geçirilecektir.	Gelir İdaresi Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	Vergileme işlemlerinde performansın artırılması amacını güden Elektronik Yoklama Sistemini hayata geçirmek üzere, model ve gerekli yasal altyapı oluşturulacak ve bilgisayar yazılımı geliştirilerek ülke çapında uygulamaya konulacaktır.
Tedbir 233. Vergisel Uyum Analiz Modeli ve Mükellef Değerlendirme Sistemi geliştirilecektir.	Gelir İdaresi Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	Vergisel Uyum Analiz Modelinin kapsamının ve bilgisayar yazılımının geliştirilmesi tamamlanacaktır.
Tedbir 234. Sektörler itibarıyla mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu artıracak analizleri yapmak ve sonuçlarını raporlamak üzere Sektör Bilgi Sistemi tamamlanacaktır.	Gelir İdaresi Başkanlığı (S)	Aralık Sonu	Sektör Bilgi Sistemi projesi tamamlanarak mükelleflerin ilgili yıla ait uyumsuzlukları tespit edilecek ve kaçak girdi kullanan mükelleflere yönelik analizler yapılacaktır.
Tedbir 235. Akaryakıt ve LPG piyasası ile akaryakıt kaçakçılığına ilişkin analiz kapasitesi artırılacak ve kurumlararası veri paylaşımı güçlendirilecektir.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı	Haziran Sonu	Denetim yapılan istasyon ve tesislerin, ele geçirilen akaryakıt türlerinin miktarlarının ve zanlılar ile taşıtlara ait bilgilerin, piyasaya sunulan ve tüketilen petrol ürünleri miktarının tespitine yönelik dönemsel bilgileri içeren bir veri tabanı kurulacak ve ilgili kurumların veri tabanına erişimi sağlanacaktır.
Yerel yönetimlerin mali imkânlarını güçlendirmek için kentsel rantların değerlendirilmesi ve emlak vergisi dâhil olmak üzere yerel yönetim öz gelirleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.545)			
Tedbir 236. Kamunun, İmar Planı değişiklikleri sonucunda ortaya çıkan değer artışından pay almasına ilişkin çalışma yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	İmar değişikliği sonucu oluşan değer artışlarından kamunun pay almasını ve tasarrufların üretken yatırımlara yönlendirilmesini de dikkate alacak şekilde teknik bir komisyon vasıtasıyla rapor hazırlanacaktır.

Tedbir 237. Gayrimenkullerde değer artışına yol açacak bazı kamu yatırımlarına yararlanıcıların katkıda bulunmasını ve oluşacak değer artışından kamunun pay almasını sağlamasına yönelik bir çalışma yapılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı	Aralık Sonu	Temel kentsel planlarda yer alan kamu yatırımlarından faydalanacakların, katkıda bulunmasını ve gerçekleşen yatırımlar neticesinde ortaya çıkan değer artışından kamunun pay almasını sağlayacak bir sistem kurgulanacaktır.
Tedbir 238. Emlak vergisi uygulamasına ilişkin sorunlar ve çözüm önerileri tespit edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	İlgili tarafların katılımıyla oluşturulacak teknik komisyon vasıtasıyla belirtilen sorun ve çözüm önerilerini içeren bir rapor hazırlanacaktır.
Tedbir 239. Yerel yönetimlerin diğer öz gelirleri artırılacak ve bu gelirlerin genel vergi sistemiyle uyumu sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Yerel yönetimlerin öz gelirlerini artırmaya yönelik mevzuat ve uygulamalar gözden geçirilecektir. Bu kapsamda öz gelirlerin etkinliğinin artırılması ve merkezi yönetim gelirleriyle uyumunu artırmaya ilişkin taslak mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 240. Belediye alacaklarının tahsilatının etkinliği artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Belediyeler	Aralık Sonu	Özellikle küçük ölçekli belediyelerde tahakkuk sürecindeki etkinsizliğin azaltılmasına ve düşük tahsilat oranlarının artırılmasına yönelik gerekli düzenlemeler hayata geçirilecektir.
Tedbir 241. Mahalli idarelerin borçlanma sistemi, hesap verilebilirliği güçlendirecek şekilde geliştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İLBANK A.Ş., Belediyeler, İl Özel İdareleri	Aralık Sonu	Mahalli idarelerin borçlanma sistemi gözden geçirilerek borçlanmanın nesnel kriterlere bağlanmasına yönelik çalışma yapılacaktır.

2.2.2.7. Sosyal Güvenlik Finansmanı

a) Amaç

Sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesini bozucu uygulamalardan kaçınılması, prim gelirlerinin artırılmasına yönelik olarak kayıt dışılığın azaltılması ve sağlık harcamalarının kontrol altına alınması suretiyle sosyal güvenlik sisteminin uzun dönemli mali sürdürülebilirliğinin iyileştirilmesi temel amaçtır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücretle mücadele edilerek kayıtlı çalışan sayısı artırılacak ve prim tabanı genişletilecektir. (Kalkınma Planı p.555)			
Tedbir 242. Kayıt dışı işçi çalıştıran işletmelerin kamu ihalelerinden belli bir süreyle men edilmesine yönelik düzenleme yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, SGK, Kamu İhale Kurumu	Aralık Sonu	Kamu İhale Kanununda kayıt dışı işçi çalıştırdığı saptanan işverenin, tüzel kişi olması halinde tüzel kişiliğin ve ortaklarının kamu ihalelerine belirli bir süre giremeyeceklerine dair değişiklik yapılacaktır.
Sağlık hizmetleri ve harcamalarında sürdürülebilirlik dikkate alınarak ilaç ve tedavi harcamaları daha akılcı hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.558)			
Tedbir 243. Hastalara ait geçmiş dönem tetkik ve tahlil sonuçlarının hekimler tarafından ortak bir veri tabanı üzerinden izlenmesine yönelik olarak teknik altyapı oluşturulacaktır.	SGK (S), Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Pilot uygulamalar artırılacak, uygulama sonuçları dikkate alınarak ortak veri tabanı oluşturulacak ve veri paylaşımı sağlanacaktır.
Tedbir 244. Yeni sağlık teknolojilerinin etkililiğini ve maliyet etkinliğini değerlendirmeye yönelik kurumsal kapasite geliştirilecektir.	SGK (S), Sağlık Bakanlığı, Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu	Aralık Sonu	Sağlık hizmet fiyatlarının belirlenmesinde ve geri ödeme kapsamına alınmasında kurumların sağlık teknolojileri değerlendirme (STD) kapasiteleri artırılacaktır. Bu kapsamda personelin niteliği ve sayısı artırılacaktır. SGK tarafından 1 tane STD raporu yayımlanacaktır.

2.2.2.8. Kamu İşletmeciliği

a) Amaç

Kamu sermayeli işletmelerin kamuya mali yük getirmeden kamu kaynaklarını etkili, ekonomik ve verimli şekilde kullanması esastır.

KİT'lerin kârlılık, verimlilik ve kurumsal yönetim ilkelerine uygun olarak işletilmesi temel amaçtır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Stratejik yönetim anlayışı yaygınlaştırılacak, KİT faaliyetlerinin stratejik planlar ve performans programlarına uyumunu artırılmasına yönelik uygulamalar gerçekleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.572)			
Tedbir 245. KİT'lerin performans programları ve performans değerlendirme raporlarının stratejik planlarıyla uyumu güçlendirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Hazine Müsteşarlığı, KİT'ler	Aralık Sonu	Kalkınma Bakanlığınca hazırlanan KİT Stratejik Planlarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi ile Performanslarının Ölçülmesine Dair Usul ve Esaslar gözden geçirilerek KİT stratejik planları ile performans programlarının ve performans değerlendirme raporları arasındaki uyum güçlendirilecek ve söz konusu belgelerin, KİT'lerin ifa ettiği faaliyetlerde belirleyici rol üstlenmesi sağlanacaktır.
Başta üniversite hastaneleri olmak üzere döner sermayeli işletmeler, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.576)			
Tedbir 246. Üniversite hastanelerinin yapısal ve mali sorunları analiz edilerek, bunların çözümüne yönelik gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SGK, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Üniversite hastanelerinin yapısal ve mali sorunlarını analiz eden bir rapor hazırlanacaktır. Raporda yer alacak öneriler doğrultusunda gerekli teknik, idari ve hukuki düzenlemeler hayata geçirilecektir.

2.2.2.9. Yatırım Politikaları

2.2.2.9.1. Kamu Yatırımları

a) Amaç

Kamu yatırımlarının büyümeye, özel kesim yatırımlarını desteklemeye, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmaya, istihdamı ve ülke refahını artırmaya katkısının azami seviyeye çıkarılması temel amaçtır.

Kamu ve özel kesim yatırımları birbirlerini tamamlayacak şekilde bütüncül bir bakış açısıyla ele alınacak, kamu yatırımları, özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyecek ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunlaştırılacaktır.

Kamu yatırımlarında, KÖİ modeliyle yürütülenler dâhil, eğitim, sağlık, içme suyu ve kanalizasyon, bilim-teknoloji, bilişim, ulaştırma ve sulama sektörlerine öncelik verilecektir.

GAP, DAP, KOP ve DOKAP bölgelerinde eylem planları kapsamında; özel sektör yatırımlarını destekleyecek ekonomik ve sosyal altyapı ile beşeri kaynakların geliştirilmesine yönelik projelerin ve eylem planlarındaki diğer projelerin gerçekleştirilmesine devam edilecektir.

Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci güçlendirilecek, bu kapsamda

kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir.

2015 yılında, sektörel ve bölgesel önceliklerin yanı sıra;

• 2015 yılı içinde tamamlanarak hizmete girebilecek projelere,

• Uygulamasında önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış projelere,

• Başlatılmış bulunan diğer projelerle bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi ve tamamlanması gereken projelere,

• Mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon türü yatırım projelerine,

• Afet risklerinin azaltılması ve afetlerin önlenmesi ile afet hasarlarının telafisine yönelik projelere,

• e-Dönüşüm Türkiye Projesi ve Bilgi Toplumu Stratejisiyle uyumlu projelere,

• Onuncu Kalkınma Planında belirlenen Öncelikli Dönüşüm Programlarının eylem planlarının hayata geçirilmesine yönelik projelere,

ağırlık verilecektir.

KÖİ uygulamalarına ilişkin temel amaç, KÖİ sisteminin uluslararası standartlarla uyumunu sağlamak ve etkinliğini artırmaktır. Bu kapsamda KÖİ projelerinin yönetilmesi esas alınarak, kurumlar arası koordinasyonun ve işbirliğinin geliştirilmesine önem verilecektir.

b) Politika ve Tedbirler

Politika /Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
KÖİ politika ve uygulamalarının koordinasyonu güçlendirilecek, projelerin bütçe üzerindeki risk ve etkilerini ölçebilecek etkin bir izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.595)			
Tedbir 247. KÖİ projelerinin bütçeyle ilişkisini daha kuvvetli kurmak üzere izleme-değerlendirme sistemi güçlendirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Maliye Bakanlığı, KÖİ projelerindeki doğrudan ve/veya dolaylı yükümlülükleri bütçe sistemi içine alacak çalışmaları, Hazine Müsteşarlığı, verilen taahhütlerin sayısallaştırılarak risk analizi yapılmasını sürdürecek, Kalkınma Bakanlığı, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinin bütüncül olarak koordine edilmesini sağlayacaktır.
Kamu yatırım projelerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci güçlendirilecek, bu kapsamda kamu kurum ve kuruluşlarının kapasiteleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.596)			
Tedbir 248. KÖİ alanında faaliyet gösteren kamu kurumlarını kapsayan bir kapasite geliştirme projesi başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	KÖİ projelerinde hazırlık ve işletme dönemleri dahil tüm süreçlerin daha nitelikli hale getirilebilmesi amacıyla KÖİ'yle ilgili kuruluşların katılımı ile kapasite geliştirme projesi başlatılacaktır.

2.2.2.9.2. Özel Kesim Yatırımları

a) Mevcut Durum

Özel kesim sermaye birikimi geçmiş dönemde Türkiye ekonomisinde büyümenin en önemli kaynağı olmuştur. 2007-2013 döneminde küresel krizin de etkisiyle reel olarak yıllık ortalama yüzde 1,8 artış gösteren özel sektör sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payı 2006 yılında yüzde 18,9 seviyesinde iken, 2013 yılında 3,3 puan düşüşle yüzde 15,6 seviyesine gerilemiştir.

2013 yılında büyümeye katkı tamamen sermaye stoku ve istihdamdan gelmiştir. 2014 yılında da 2013 yılına benzer bir yapının oluşacağı ve büyümenin temel belirleyicilerinin istihdam ve sermaye stoku olacağı tahmin edilmektedir. Bununla beraber, büyüme performansının tekrar potansiyel seviyesine çıkarılabilmesi açısından yatırım oranlarının artırılması önümüzdeki dönemde kritik önem taşımaktadır.

Yatırım teşvik sistemine ilişkin 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar bazı değişiklikler yapılarak uygulanmaya devam edilmektedir. Bu çerçevede, bölge ayrımı yapılmaksızın 5. Bölge teşviklerinden yararlanabilecek olan öncelikli yatırım konularının kapsamı genişletilmiş ve 2013 yılında bitmesi gereken yüksek seviyeli teşviklerin süresi uzatılmıştır.

Düzenlenen yatırım teşvik belgesi sayısı, 2014 yılı Ocak-Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20,1 azalarak 2.415 olmuştur. Aynı dönemde öngörülen toplam sabit yatırım tutarı yüzde 22,5 azalarak 36,3 milyar TL, öngörülen istihdam ise yüzde 38,7 azalarak 80.961 kişi olmuştur. Sektörler itibarıyla bakıldığında, azalmanın madencilik, imalat ve enerji sektörlerinde olduğu görülmektedir. İmalat sanayiinde tekstil-giyim ve otomotiv sektörlerindeki azalma dikkat çekmektedir. Bununla beraber, bu dönemde hizmetler sektöründe düzenlenen teşvik belgesi ve bu belgelerde öngörülen toplam sabit yatırım tutarı ve istihdamda artış kaydedilmiştir. Sağlık ve turizm sektörlerinde kayda değer artış görülmüştür. 2012 yılından itibaren uygulanmaya başlanan stratejik yatırımlara yönelik teşvik kapsamında, bu dönemde bir adet belge düzenlenmiş olup bu kapsamda 2014 Temmuz ayına kadar toplam 13 teşvik belgesi verilmiştir.

Tablo II: 27- 2014 Yılı Ocak-Temmuz Dönemi Yatırım Teşvik Belgelerine İlişkin Veriler

	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
Sermaye Türü			
Yabancı sermaye	143	7 639	7 399
Yerli sermaye	2 272	28 697	73 562
Sektörü			
Enerji	125	7 637	1 568
Hizmetler	778	13 172	39 528
İmalat	1 343	13 484	35 566
Madencilik	112	1 650	2 906
Tarım	57	394	1 393
Destek Sınıfı			
Bölgesel	1 376	16 906	56 969
Büyük ölçekli	10	3 753	1 723
Genel	1 028	15 560	22 169
Stratejik yatırımlar	1	117	100
Genel Toplam	**2 415**	**36 336**	**80 961**

Devlet desteği veren kuruluşlardan veri toplanması, saklanması, raporlanması ve izlenmesini sağlamak amacıyla yürütülen çalışmalara devam edilmiştir.

Yatırım ortamının iyileştirilmesi ile ilgili olarak Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Koordinasyon Kurulu (YOİKK) çalışmaları başta olmak üzere birçok önemli çalışma yürütülmektedir. YOİKK bünyesinde farklı sorun alanlarına yönelik olarak kurulan 10 Teknik Komite 2014-2015 döneminde uygulanması öngörülen Eylem Planlarını 03/07/2014 tarihinde kamuoyuna duyurmuştur.

Yatırım yeri temininin kolaylaştırılması hususunda sorunların tespiti ve çözümlerin ortaya konulmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede ilgili kamu kurumlarının katılımıyla bir çalışma grubunun oluşturulmasına, çalışma grubunca mevcut idari süreçlerin basitleştirilmesi ve hızlandırılması için bir eylem planının belirlenmesine karar verilmiştir. Söz konusu çalışma grubu 2014 yılında çalışmaya başlayarak taslak eylem planını oluşturmuştur. Eylem planına yönelik özel sektör görüşlerinin alınması süreci devam etmektedir.

Katma değer vergisi iadelerinin kolaylaştırılması ve iade sürecinin etkinleştirilmesine yönelik olarak çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, iadelerin tek bir tebliğde toplanması amacıyla hazırlanan Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği 26/04/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış olup 01/05/2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Gümrük hizmetlerinde Tek Pencere Sistemine geçilmesine yönelik çalışmalara devam edilmiştir. e-Belge ve e-başvuru olmak üzere iki aşamadan oluşan Tek Pencere Sisteminin e-belge aşamasına ilişkin yazılım çalışmaları tamamlanmıştır.

İş ortamına ilişkin düzenlemelerin ve bunların uygulamalarının ölçülmesi ve ülkeler arası karşılaştırmaların yapılması amacıyla yıllık olarak Dünya Bankasınca hazırlanan İş Yapma Kolaylığı Raporunda Türkiye genel sıralamada, revize edilmiş verilere göre, 189 ülke arasında 2013 yılında bulunduğu 51. sıradan 2014 yılında 55. sıraya gerilemiştir.

Rapora göre ülkemiz, 2014 yılı itibarıyla 10 başlık altında yer alan 51 (8 gösterge rapora bu yıl ilave edilmiştir) göstergeden 19'unda OECD ortalamasına göre daha iyi, 32 göstergede ise daha olumsuz bir performans seviyesindedir. Bir önceki yıla göre değerlendirildiğinde ise ülkemiz 43 göstergeden 7 gösterge itibarıyla ilerleme göstermiş, 31 gösterge itibarıyla aynı seviyede kalmış ve 5 gösterge itibarıyla ise gerilemiştir.

Ülkemizin OECD ortalamalarına göre daha olumsuz durumda olduğu göstergelerin sayısının fazla olması göz önünde bulundurulduğunda, gerçekleştirilecek çalışmalarda önceliğin bu alanlara verilmesi, geçmiş yıllarda iyi gelişme performansı gösterilmiş olanlarında ise performansın muhafaza edilmesi gerekmektedir.

2013 yılı itibarıyla tüm alt göstergelerinde OECD ortalamalarından daha olumsuz durumda olduğumuz İflasın Çözümlenmesi, İnşaat izinleri ve Dış Ticaret İşlemleri alanlarında gerçekleştirilen iyileştirmeler ülkemizin 2014 sıralamasını olumlu etkilemiş olmasına rağmen İşyeri Açma ve Vergi Ödeme göstergelerindeki gerileme nedeniyle ülkemizin sıralaması gerilemiştir. Gerçekleştirilen iyileştirmelere rağmen ülkemiz İnşaat İzinleri alanında tüm alt göstergelerde, İflasın Çözümlenmesi ve Dış Ticaret İşlemleri alanlarında ise alt göstergelerin çoğunda OECD ortalamasının gerisindedir. Bu nedenle bu alanlarda iyileştirme ihtiyacının sürdüğü değerlen-

dirilmektedir. Ayrıca, 2014 yılında en çok gerilediğimiz alan olan İşyeri Açmada ticaret odası kaydı işlemlerinden ve noter ücretlerinden kaynaklanan toplam işlem maliyeti gibi alt göstergelerde sağlanacak iyileşmeler genel sıralamamızda önemli oranda ilerleme sağlayacaktır.

Onuncu Kalkınma Planı kapsamında, iş ve yatırım ortamının öncelikli sorunlarına odaklanılarak yatırımcının karşılaştığı belirsizliklerin giderilmesi ve sorunların hızla çözülmesi, bunun için mevcut mekanizmaların iyileştirilerek yatırımların artırılması amacıyla tasarlanmış olan İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Öncelikli Dönüşüm Programının eylem planı nihai aşamaya getirilmiş olup YPK tarafından onaylanması beklenmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Yatırım ortamının daha cazip hale getirilmesi ve yatırımların özendirilmesi yoluyla yüksek büyüme için gerekli özel kesim yatırımlarının artırılması temel amaçtır.

Yatırım teşvik uygulamalarının amacı katma değer ve Ar-Ge içeriği yüksek yatırım, ihracat ve üretim yanında istihdamı artırmak, uluslararası rekabet gücünü geliştirmek ve bölgesel potansiyellerin ekonomiye kazandırılmasını sağlamaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Devlet desteklerine ilişkin veri toplama ve izleme altyapısı çalışmaları tamamlanarak uygulamaya geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.609)			
Tedbir 249. Devlet desteklerine ilişkin veri toplama sistemi tamamlanarak düzenli veri girişi sağlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	6015 sayılı Kanun kapsamında, devlet desteği uygulamalarını yürüten kuruluşlarla koordineli olarak, uygulama sonuçlarını Devlet Destekleri Bilgi Sisteminde (DDBS) toplayabilecek bir mekanizma geliştirilmiş ve 49 destek programına ait veriler DDBS'ye aktarılmıştır. Bundan sonraki süreçte, destek veren kurumlar ile veri paylaşımı görüşmelerine devam edilecek, destek veren kurumlardan gelen verilerin sisteme kazandırılması aşamasında ortaya çıkan sorunlar giderilecek ve mevcut 126 programa ait verilerin düzenli olarak DDBS'ye aktarılması sağlanacaktır.
YOİKK kapsamındaki çalışmalar genel sorun alanlarına odaklı, daha etkin ve sonuç alıcı bir biçimde sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.613)			
Tedbir 250. YOİKK çalışma takvimini oluşturan 2014 - 2015 Teknik Komite Eylem Planları, ilgili kurumlar tarafından öngörülen takvim doğrultusunda sonuçlandırılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	YOİKK Teknik Komite Eylem Planı gerçekleşmeleri, YOİKK sekretaryası tarafından düzenli olarak takip edilerek YOİKK'e ve YOİKK Yönlendirme Komitesine raporlanacaktır.

Yatırımcılara ve işletmelere yönelik izin, onay ve işlemlerle ilgili bürokrasi azaltılacak, saydam ve objektif kurallar getirilecektir. (Kalkınma Planı p.614), İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Programı			
Tedbir 251. Ülke ekonomisi için büyük önem arz eden yatırımların izin ve yatırım yeri temini süreçlerinin hızlı ve etkin bir biçimde yürütülmesine ve sonuçlandırılmasına yönelik mekanizma oluşturulacaktır.	Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (TYDTA) (S), Başbakanlık (İdareyi Geliştirme Başkanlığı), Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Ülke ekonomisi için büyük önem arz eden yatırımlarda yatırım devreye girinceye kadar, yatırım yeri temini ile gerekli izin, ruhsat ve belge süreçlerini hızlandırmak amacıyla gerekli koordinasyonu sağlamak üzere kurulacak mekanizmaya ilişkin mevzuat altyapısı oluşturulacaktır. Bu kapsamda söz konusu mekanizmanın yapısı, yatırımların kapsamı ve yürütülecek süreçlerin niteliği belirlenecektir.
Tedbir 252. Milli Emlak Otomasyon Projesi (MEOP) kapsamında hazine arazisi verileri pilot bir il için elektronik ortamda sunulacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	MEOP Sisteminin diğer kurum ve kuruluşların da kullanımına sunulabilmesi amacıyla ilgili kuruluşlarla yapılacak ortak çalışmalarla ihtiyaçlar ve veri paylaşım kriterleri belirlenerek gerekli verilerin sisteme entegrasyonu sağlanacaktır.
Tedbir 253. Pilot bir ilde, çevre düzeni planları MEOP verilerinin değerlendirilmesine imkan verecek şekilde belirlenen standartlara uygun olarak sunulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, TYDTA	Aralık Sonu	Çevre düzeni planları ve mülkiyet bilgilerinin sistemde birleştirilmesinin ardından çevresel faktörler açısından bir problem teşkil etmeyecek yatırıma uygun arazilerin potansiyellerinin, ülkemiz için öncelikli yatırım konularıyla beraber değerlendirilmesi ve arazinin hangi sektör için uygun olduğunun belirlenmesi sağlanacaktır.
Tedbir 254. Pilot bir ilde, OSB içinde yer alan parsel bilgileri sözel ve sayısal olarak sunulmaya hazır hale getirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	OSB bilgi sistemleri kurulacaktır. Bu amaçla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan bilgi sistemi oluşturma projelerinden kapasite geliştirme desteği alınacaktır. Sistemlerin geliştirilerek uygulamaya geçirilmesi sonrasında diğer bilgi sistemleriyle entegrasyonu sağlanacaktır.
Tedbir 255. Endüstri bölgeleri uygulama sürecinde karşılaşılan sorunlar tespit edilecek ve bu sorunların çözümüne yönelik olarak mevzuatın geliştirilmesi sağlanacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Başbakanlık, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TYDTA	Aralık Sonu	Özellikle stratejik ve büyük ölçekli yatırımlar için önemli bir araç olabilecek endüstri bölgelerine yönelik uygulama sürecine ilişkin sorunlar incelenecek ve gerekli mevzuat değişiklikleri hazırlanacaktır.

Tedbir 256. Organize Sanayi Bölgeleri uygulama sürecinde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik olarak mevzuatın geliştirilmesi sağlanacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Başbakanlık, TYDTA, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	OSB'lerle ilgili mevzuat sadeleştirilecek, günün şartları çerçevesinde güncellenerek gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2.2.2.10. Bilim, Teknoloji ve Yenilik

a) Mevcut Durum

Ar-Ge harcamalarının GSYH'ya oranı 2012 yılı itibarıyla yüzde 0,92'ye yükselmiş olmakla birlikte, aynı yılın AB ortalaması olan yüzde 2,06 seviyesinin altında kalmıştır.

Tam zaman eşdeğer (TZE) araştırmacı sayısı 2012 yılı itibarıyla 82 bine ulaşmıştır. 10 bin çalışan başına düşen TZE araştırmacı sayısı 2012 yılı itibarıyla 33 olup 73 olan AB ortalamasının altındadır. 2011 yılında 92.801 olan TZE Ar-Ge personeli sayısı ise 2012 yılında 105.122'e yükselmiştir. 2012 yılında Ar-Ge personelinin yüzde 49,7'si özel sektörde, yüzde 38,8'i yükseköğretim kurumlarında ve yüzde 11,5'i kamuda istihdam edilmiştir. Ar-Ge personeli sayısındaki artışa rağmen Ar-Ge personelinin toplam istihdam içerisindeki oranı yüzde 0,7 olup AB ortalaması olan yüzde 1,7 düzeyinin altında kalmıştır.

Özel sektör Ar-Ge harcamalarının payı 2012 yılında yüzde 45,1'e yükselmiştir. Özel sektör Ar-Ge faaliyetlerinin ve Ar-Ge personel istihdamının artmasında özel sektörün küresel rekabet gücünü geliştirme isteğinin yanı sıra kamu tarafından verilen Ar-Ge destekleri, teknoloji geliştirme bölgeleri (TGB) ve bu bölgelerdeki işletme sayısının artması ile Ar-Ge merkezi kurulmasına yönelik teşvikler de etkili olmuştur. 28/02/2008 tarihli ve 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun kapsamında, Ar-Ge Merkezi Belgesi almak için Ar-Ge merkezlerinde istihdam edilmesi gereken en az TZE Ar-Ge personeli sayısı, sektörel ihtiyaçlar da dikkate alınarak Ar-Ge merkezlerinin kurulmasını kolaylaştırmak amacıyla 18/06/2014 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla, 50'den 30'a düşürülmüştür. 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla 162 işletmenin Ar-Ge Merkezi Belgesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin 2008-2013 yılları arasında yaptıkları toplam Ar-Ge harcaması miktarı 10,2 milyar TL'dir. Toplam 20.725 Ar-Ge personelinin çalıştığı bu merkezlerin özellikle otomotiv, otomotiv yan sanayi, bilgi ve iletişim teknolojileri, dayanıklı tüketim malları, savunma sanayi ve elektrik-elektronik sektörlerinde faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Merkezi yönetim bütçesinden Ar-Ge faaliyetleri için 2013 yılında toplam 5.828 milyon TL harcama yapılmıştır. 2014 yılında kamu kurumları tarafından yatırım programı kapsamında uygulanan Ar-Ge destek programlarına yaklaşık 1.017 milyon TL kaynak ayrılmıştır. Ar-Ge destek programlarının etkilerinin değerlendirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir.

Tablo II: 28- Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Alanındaki Temel Göstergeleri

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ar-Ge Harcamalarının GSYH İçindeki Payı (Yüzde)	0,58	0,72	0,73	0,85	0,84	0,86	0,92
Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcaması (Milyon TL - Cari Fiyatlarla)	4 399	6 091	6 893	8 087	9 267	11 154	13 062
Ar-Ge Harcamalarını Gerçekleştiren Sektörler (Yüzde)							
Yükseköğretim	51,3	48,2	43,8	47,4	46,0	45,5	43,9
Özel Sektör	37	41,3	44,2	40,0	42,5	43,2	45,1
Kamu	11,7	10,6	12,0	12,6	11,4	11,3	11,0
TZE Cinsinden Toplam Ar-Ge Personeli Sayısı	54 444	63 377	67 244	73 521	81 792	92 801	105 122
TZE Cinsinden 10 Bin Kişiye Düşen Ar-Ge Personeli Sayısı	26,7	30,6	31,7	34,6	36,2	38,5	42,4
Türkiye Kaynaklı Bilimsel Yayın Sayısı	15 222	18 120	19 572	21 876	23 077	23 851	25 018

Kaynak: TÜİK, TÜBİTAK

Kamu kurumları ve üniversitelerdeki araştırma altyapılarına 2003-2014 yılları arasında yatırım programları kapsamında 2014 yılı fiyatlarıyla yaklaşık 3 milyar TL kaynak tahsis edilmiştir. Araştırma altyapılarının daha etkin kullanımını ve sürdürülebilirliğini sağlamak üzere desteklenmesine ilişkin hususları düzenleyen 6550 sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun 10/07/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla araştırma altyapılarının yönetimi, finansmanı, personel yapısı ile izleme, değerlendirme ve desteklenmesine ilişkin düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Kanunla ilgili ikincil mevzuat çalışmalarının 2015 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

Avrupa Birliğinin Araştırma ve Teknolojik Gelişim alanındaki 7. Çerçeve Programının sona ermesinden sonra başlatılan Ufuk 2020 programına ülkemiz katılım sağlamıştır. Programdan araştırmacıların ve özel sektörün daha fazla faydalanabilmesi amacıyla TÜBİTAK koordinasyonunda ilgili tarafların yönlendirilmesi, bilgilendirilmesi ve teşvikine yönelik faaliyetler başlatılmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

Ar-Ge ve yenilik politikasının temel amacı; teknoloji ve yenilik faaliyetlerinin özel sektör odaklı artırılarak faydaya dönüştürülmesine, yeniliğe dayalı bir ekosistem oluşturularak araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesine ve markalaşmış teknoloji yoğun ürünlerle ülkemizin küresel ölçekte yüksek rekabet gücüne erişmesine katkıda bulunmaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Üniversite ve kamu kurumları bünyesindeki araştırma merkezleri, özel sektörle yakın işbirliği içinde çalışan, nitelikli insan gücüne sahip, tüm araştırmacılara kesintisiz hizmet veren ve etkin bir şekilde yönetilen sürdürülebilir yapılara dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.627)			
Tedbir 257. Araştırma altyapılarının geliştirilmesine ilişkin yol haritası çalışması yapılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), AB Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK, TÜBİTAK, Üniversiteler, TOBB	Aralık Sonu	Kamu kurumları ile üniversitelerde kurulan ve kurulacak araştırma altyapılarının, AB çalışmalarıyla da uyumlu olacak şekilde, öncelikli alanlarda ve belli yerlerde oluşturulmasını sağlayacak Türkiye Araştırma Altyapıları Yol Haritası çalışması yapılacaktır.
Tedbir 258. Araştırma altyapılarının daha etkin kullanımını ve sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik ikincil mevzuat düzenlemesi tamamlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, YÖK, KOSGEB, Üniversiteler, TOBB, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Haziran Sonu	6550 sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun'a ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır. Bu kapsamda, araştırma altyapılarının yönetimi, sürdürülebilir finansmanı, personel istihdamı, performanslarının izlenmesi ve değerlendirilmesi ile altyapıların özel sektör ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği kurmalarına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 259. Araştırma altyapılarının alanlarında uzmanlaşmasını artırmak amacıyla sonuç odaklı bir destek programı geliştirilecektir.	TÜBİTAK (S), Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Araştırma altyapılarının sanayinin de katılımıyla büyük ölçekli projelerle desteklenerek ihtisaslaşmasının sağlanması amacıyla Mükemmeliyet Merkezleri Destek Programı oluşturulacaktır.
Ar-Ge desteklerinde koordinasyon sağlanacak ve mevcut destek programları etki analizi çalışmaları yapılarak gözden geçirilecektir. Ar-Ge faaliyetleri, öncelikli alanlarda oluşturulacak ortak hedefler çerçevesinde, ticarileştirmeyi de içerecek şekilde piyasa şartları gözetilerek bütünsellik içinde desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.630) Öncelikli Teknoloji Alanlarında Ticarileştirme Programı			
Tedbir 260. Katma değeri yüksek teknolojik ürünlerin geliştirilmesi ve markaların yaratılması amacıyla öncelikli sektörlerde ticarileştirme faaliyetleri desteklenecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, TPE	Aralık Sonu	Yüksek ve ortak ileri teknoloji alanlarında teknolojik ürün yatırımlarının desteklenmesine yönelik oluşturulan Teknolojik Ürün Yatırım Destek programının uygulanmasına devam edilecektir. Araştırma sonuçlarının fikri mülkiyet haklarına ilişkin mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilecektir. Ayrıca, teknoloji transfer ofislerinin faaliyetleri analiz edilerek başarılı uygulama modelleri tespit edilecek ve bu uygulamaların yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Tedbir 261. Teknoloji Yol Haritaları hazırlanacaktır.	TÜBİTAK (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi (UBTYS) 2011-2016 kapsamında belirlenen öncelikli alanlara ilişkin Teknoloji Yol Haritaları özel sektör, kamu ve üniversite temsilcilerinin katılımıyla hazırlanacaktır.
Tedbir 262. Kamu kurumları tarafından verilen Ar-Ge, yenilik ve girişimcilik desteklerine yönelik etki analizleri yapılacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, KOSGEB, Hazine Müsteşarlığı, SGK	Aralık Sonu	Kamu kurumları tarafından yürütülen Ar-Ge destek programlarının hedeflerine ulaşma ve fayda yaratma açısından etki analizleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 263. Kamu-üniversite -sanayi işbirliği portalı oluşturulacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, Üniversiteler, TOBB	Aralık Sonu	Ar-Ge sonuçlarının ticarileştirilmesine ivme kazandırılması amacıyla kamu, üniversite ve sanayi kesiminin etkileşimini artırmaya yönelik bir portal kurulacaktır.
Başta enerji ve imalat sanayi olmak üzere tüm sektörlerde, doğal kaynakların etkin kullanımını ve çevresel bozulmaların önlenmesini sağlayacak temiz teknolojiler ile katma değeri yüksek yeşil ürünler geliştirilmesine yönelik Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.631)			
Tedbir 264. Temiz teknolojiler ile katma değeri yüksek yeşil ürünler geliştirilmesine yönelik Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri desteklenecektir.	TÜBİTAK (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, TKİ	Aralık Sonu	Başta enerji ve imalat sanayii sektörleri olmak üzere yürütülen Ar-Ge programlarında çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik temiz teknolojiler ile katma değeri yüksek yeşil ürünlerin geliştirilmesine öncelik verilecektir.
Araştırmacı insan gücünün sayısı ve niteliği daha da artırılacak, özel sektörde araştırmacı istihdamı teşvikine devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.635)			
Tedbir 265. Araştırmacı insan gücünün nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi amacıyla yeni programlar geliştirilecek ve bursiyerlerin sayısı ve niteliği artırılacaktır.	TÜBİTAK (S), Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	Özel sektör üniversite işbirliğini geliştirmeye yönelik araştırmacı insan gücü programları desteklenecek, mevcut araştırmacı insan gücü kapasitesinin nitelik ve nicelik yönünden artırılabilmesi amacıyla yeni programlar geliştirilecek ve bursiyerlerin sayısı ve niteliği artırılacaktır.
Tedbir 266. Yurt dışındaki nitelikli araştırmacıların ülkemizde çalışmasının özendirilmesi için gerekli mali, hukuki ve idari altyapı hazırlanacaktır.	TÜBİTAK (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, YÖK, Üniversiteler, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı	Aralık Sonu	Yurt dışındaki yerli ve yabancı, nitelikli araştırmacılar için ülkemizi daha cazip kılmak üzere gerekli mali, hukuki ve idari düzenlemeler yapılacaktır. Sürekli faaliyetlerle yurt dışındaki araştırmacılarımız bir araya getirilecektir.

Ar-Ge faaliyetleri, araştırma altyapıları ve araştırmacı insan gücü bakımından bölgesel ve küresel düzeyde işbirliği geliştirilecektir. Bu kapsamda kritik teknolojilerin transferinin kolaylaştırılmasına, içselleştirilmesine ve dünyadaki emsal teknolojilerle rekabet edebilecek şekilde geliştirilmesine önem verilecektir. (Kalkınma Planı p.639)			
Tedbir 267. Dışa bağımlılığın yüksek olduğu sektörlerde yerli ürün ve teknolojiler geliştirilmesine yönelik araştırma programları ve projeleri desteklenecek ve etkinleştirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Savunma Sanayii Müsteşarlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Dışa bağımlılığın yüksek olduğu savunma, sağlık ve enerji gibi sektörlerden sorumlu kamu kuruluşlarında Ar-Ge destek programları geliştirilecektir. TÜBİTAK tarafından yürütülen TARAL Programı kapsamındaki projelerde ve araştırma altyapısı desteklerinde bu alanlara öncelik verilecektir.
Tedbir 268. AB Çerçeve Programlarına katılımın artırılmasına yönelik bir program başlatılacaktır.	TÜBİTAK (S), Kalkınma Bakanlığı, AB Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, YÖK Üniversiteler, TOBB	Aralık Sonu	AB'nin Araştırma ve Yenilik Çerçeve Programlarına katılımın artırılması amacıyla ilgili taraflara yönelik bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri düzenlenecek ve katılımı özendirici bir destek programı başlatılacaktır.

2.2.2.11. İmalat Sanayiinde Dönüşüm

a) Mevcut Durum

İmalat sanayii göstergelerinde farklı yönlerde eğilimler gözlenmektedir. 2013 yılında üretim, kapasite kullanım oranı, istihdam ve ithalat artmış; özel yatırımlar ve ihracat ise gerilemiştir. 2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde üretim, ihracat ve istihdamda artış görülmekle beraber ithalat ve kapasite kullanım oranı gerilemiştir. Özel sektör yatırımlarında 2014 yılında düşüş beklenmektedir.

Son yıllarda küçük ölçekli firmalar başta olmak üzere, orta ve büyük ölçekli firmalar da dahil imalat sanayiinde kârlılık oranları azalmıştır. Bu durum girişimcilerin imalat sanayiinde yeterince yeni yatırım yapmamalarına ve daha yüksek karlılık oranına sahip diğer alanlara yönelmelerine neden olmuştur. Uluslararası piyasalarda dış talebin beklenen ölçüde canlanmaması ve Orta Doğu ülkelerinde yaşanan olumsuz gelişmeler ihracatın ve dolayısıyla üretimin istenilen seviyede büyümesine engel olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda imalat sanayiinin GSYH içindeki payının azalma eğilimi sürmektedir.

2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde imalat sanayii üretimi, bir önceki yılın aynı dönemine göre, ortalama yüzde 3,3 artmıştır. Bu dönemde elektronik, ilaç, mobilya ve kimya sektörlerinde yüksek oranlı artışlar yaşanmış; giyim, deri, petrol ürünleri, elektrikli teçhizat ve otomotiv sektörlerinde düşüş gözlemlenmiştir.

Merkez Bankası verilerine göre, imalat sanayii kapasite kullanım oranı 2013 yılında ortalama yüzde 74,6 olarak gerçekleşmiş, 2014 yılının ilk dokuz ayında ise ortalama yüzde 74,3 olmuştur.

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, 2013 yılında bir önceki yıla göre imalat sanayii istihdamı yüzde 4,8, toplam istihdam ise yüzde 2,8 artmıştır. 2014 yılı Ocak-Haziran döneminde imalat sanayii istihdamı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5,9 artış göstermiştir.

Tablo II: 29- İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler

(Yüzde)

	2011	2012	2013	2014 (2)	AB-27 2013 (4)
GSYH İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla)	16,2	15,5	15,3	16,3(3)	15,1
Üretim Artışı (Sabit Fiyatlarla) (1)	10,5	2,3	4,0	3,3	-0,5
İhracat (Cari Fiyatlarla, Milyar ABD doları)	125,9	143,1	141,4	98,3	-
İhracat Artışı (Cari Fiyatlarla)	19,4	13,7	-1,3	5,9	-0,2(5)
Toplam İhracat İçindeki Payı	93,4	93,9	93,2	93,7	85,6(5)
İthalat Artışı (Cari Fiyatlarla)	26,5	-4,2	12,0	-6,0	-5,1(5)
İthalat (Cari Fiyatlarla, Milyar ABD doları)	183,9	176,2	196,8	123,0	-
Toplam İthalat İçindeki Payı	76,4	74,5	78,2	77,3	87,4(5)
İmalat Sanayii İstihdam Artışı	3,6	1,2	4,8	5,9(3)	-1,5
Özel Sektör Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla)	40,6	38,0	36,4	34,3(6)	-
Özel Sektör Sabit Sermaye Yatırımları Artışı (Sabit Fiyatlarla)	38,0	-10,0	-5,5	-8,2(6)	-
Kapasite Kullanım Oranı	75,4	74,2	74,6	74,3	78,4

Kaynak: TÜİK, TCMB, TOBB, EUROSTAT
(1) NACE Rev.2'ye göre 2010=100 Serisi (2) Ocak-Ağustos dönemi (3) Ocak-Haziran dönemi (4) EUROSTAT (5) SITC (3, 5-8) (6) Kalkınma Bakanlığı, Yıllık Tahmin

Toplam ihracat, 2013 yılında yüzde 0,4 azalarak 151,8 milyar ABD doları, imalat sanayii ihracatı ise yüzde 1,2 azalarak 141,4 milyar ABD doları olmuştur. 2012 yılında yüzde 93,9 olan imalat sanayii ihracatının toplam ihracat içindeki payı, 2013 yılında yüzde 93,1'e gerilemiştir. İmalat sanayii alt sektörlerinin çoğunda ihracat artarken, ana metal sanayii başta olmak üzere petrol ürünleri, elektronik ve basım sektörlerinde ihracat gerilemiştir.

Toplam ithalat, 2013 yılında yüzde 6,4 artarak 251,7 milyar ABD dolarına çıkmış, imalat sanayii ithalatı yüzde 11,7 artarak 196,8 milyar ABD doları olmuştur. 2013 yılında ithalatın en fazla artış gösterdiği sektörler ana metal, makine ve otomotiv olmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda, imalat sanayiinde 2012 yılında 32,2 milyar ABD doları olan dış ticaret açığı 2013 yılında 55,1 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2013 yılında ara malı ihracatı yüzde 9,5 azalmış, ara malı ithalatı ise yüzde 5,1 artmıştır. Geniş Ekonomik Gruplar sınıflamasına göre ara malları ithalatının toplam ithalata oranı 2002-2013 döneminde yüzde 70-75 mertebelerinde gerçekleşmiştir. Son 20 yılda ülkelerin ihraç mallarının yapısında yabancı katma değerin payının artması rekabetçi bir ihracat performansı için ithalatın kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, ekonominin genel dengesi açısından ithal edilen ara mallarda üretim kabiliyetinin artırılması önemlidir. Bu çerçevede ithal ara mallarında ülkemizin üretim kabiliyetinin artırılmasının dış ticaret dengesi açısından önemli fırsatlar yaratacağı değerlendirilmektedir.

Bu amaçla, 2013 yılı başından itibaren uygulanmakta olan Girdi Tedarik Stratejisi ve Eylem Planında sektörel ve sektörler arası işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesinde mesafe alınmış, küresel tedarik zincirlerinin yüksek katma değerli alanlarında daha etkin konumlanabilmek için çalışmalar sürdürülmüştür. Ayrıca, Onuncu Kalkınma Planında yer alan İthalata Olan

Bağımlılığın Azaltılması, Kamu Alımları Yoluyla Teknoloji Geliştirme ve Yerli Üretim, Yerli Kaynaklara Dayalı Enerji Üretimi ve Sağlık Endüstrilerinde Yapısal Dönüşüm Programlarında yerli girdi oranının ve yerli üretimin artırılmasına yönelik politikaların genel çerçevesi çizilmiş olup bu programların uygulanmasına 2014 yılı sonuna doğru başlanması öngörülmektedir.

İmalat sanayiinde büyük ölçekli firmalar ile küçük ölçekli firmalar arasında, AB üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında, küçük ölçekliler aleyhine belirgin bir verimlilik farkı bulunmaktadır. 2011 yılında 250 ve daha fazla çalışanı olan firmalarda çalışan başına oluşan katma değer, 1-19 arası çalışanı olan firmalardaki çalışan başına katma değerin 6,3 katı olmuştur. Bu oran AB ülkelerinde 2-3 kat arasında seyretmektedir.

Ara malı ithalatı payının yüksek seyri ile büyük ve küçük işletmeler arasındaki kayda değer verimlilik farkı bir arada değerlendirildiğinde, uluslararası rekabet gücü kazanmış büyük ölçekli işletmeler ile KOBİ'lerin daha entegre çalışmasının önem arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde hedeflenen düzeye ulaşılabilmesi açısından ana ve yan sanayi firmalarının ortak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde bulunarak kolektif becerilerini artırmaları gerekmektedir.

Tablo II: 30- Sanayi Tüketimi için Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları (1)

		2009	2010	2011	2012	2013	2014(3)
Elektrik (Cent/Kwh)	Türkiye	13,8	15,1	13,8	14,8	14,7	13,3
	OECD Üyesi Avrupa Ülkeleri Ortalaması	14,0	13,8	15,0	14,7	15,8	17,7
Doğal Gaz (Dolar/MWh)(2)	Türkiye	40,2	35,0	33,8	41,1	43,6	39,4
	OECD Üyesi Avrupa Ülkeleri Ortalaması	42,2	39,0	44,0	44,5	46,9	45,9

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)
(1) Yıl içi fiyat ortalamasıdır.
(2) MWh (Megawatt saat) cinsinden brüt kalorifik değer başına fiyat
(3) Nisan-Haziran dönemi

Tablo II: 31- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatlarındaki Değişim

(Yılsonu fiyatlarına göre yüzde değişim)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Elektrik (1)	9,3	1,2	10,0	14,7	4,0	10,6(3)
Doğal Gaz (2)	-39,3	-6,3	20,6	34,1	0,0	9,0(3)
ÜFE	5,9	8,9	13,3	2,5	7,0	7,2(4)

Kaynak: TEDAŞ, BOTAŞ, TÜİK
(1) Dağıtım şirketlerinin tek terimli, tek zamanlı, alçak gerilim sanayi tarifesi dikkate alınmıştır.
(2) BOTAŞ organize sanayi bölgesi tarifesi dikkate alınmıştır.
(3) Ocak-Ekim dönemi
(4) Ocak-Eylül dönemi

Sanayinin temel girdilerinden olan enerjide fiyatların dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Ülkemizde 2008 yılından itibaren elektrik fiyatlarında meydana gelen artışlarda, aynı yıl devreye giren elektrikte maliyet bazlı fiyatlandırma mekanizmasıyla satış fiyatlarının belirlenmesi önemli rol oynamıştır. Söz konusu artışlara rağmen, Türkiye'de elektrik fiyatları OECD üyesi Avrupa ülkeleri ortalaması altında seyretmektedir.

Doğal gazdaki fiyat dinamikleri elektrik fiyatlarına göre farklılık arz etmektedir. Doğal gazın elektrik üretiminde girdi olarak artan oranda kullanılması ve sanayide doğrudan kullanılıyor olması, bütün dünyayla birlikte ülkemizde de, sanayi üretimini doğal gaz tedarik ve fiyatlarına daha da duyarlı hale getirmektedir. Türkiye, OECD üyesi Avrupa ülkelerinden daha ucuz doğal gaz kullanmaktadır. Diğer taraftan, ABD dolarının TL karşısında değer kazanmasına bağlı olarak maliyet artışları ve yağış azlığına bağlı olarak hidroelektrik santrallerden yeterince yararlanılamaması nedenleriyle, 2014 yılı Ekim ayından itibaren geçerli olmak üzere doğalgaz ve elektrik fiyatları artırılmıştır.

TÜİK tarafından en büyük 4 işletmenin cirosu esas alınarak 224 alt sektörde yapılan hesaplamalara göre 2012 yılı itibarıyla, imalat sanayiinde sektörlerin yüzde 30,4'ü düşük, yüzde 23,7'si orta, yüzde 20,1'i yüksek, yüzde 25,9'u çok yüksek oranda yoğunlaşma düzeyine sahiptir. İmalat sanayiinde alt sektörlerin yoğunlaşma düzeylerine göre dağılımında 2010 ve 2011 yıllarında da benzer oranlar gözlenmiş olup 2012 yılında rekabet düzeyinde önemli bir değişiklik olmamıştır.

İmalat sanayiinde ithalatta haksız rekabetin önlenmesine ilişkin olarak 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla; 52 ürün grubunda çeşitli ülkelerin damping uygulamalarına karşı kesin önlem, 9 ürün grubunda önlemlerin etkisiz kılınmasına karşı kesin önlem, 1 ürün grubunda sübvansiyona karşı telafi edici önlem, 6 ürün grubunda damping soruşturması, 15 ürün grubunda nihai gözden geçirme soruşturması, 1 ürün grubunda ara gözden geçirme soruşturması halen devam etmektedir. Çin başta olmak üzere, genellikle Uzak Doğu ülkelerinden kaynaklanan ithalatta fiyata dayalı haksız rekabetin önlenmesi için alınan tedbirler tekstil, maden-metal, plastik-kauçuk, makine ve kimya sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

2014 yılı Ekim ayı itibarıyla, ithalatta korunma önlemlerine ilişkin mevzuat çerçevesinde motosikletler, gözlük çerçeveleri, çantalar ve benzeri mahfazalar, bazı elektrikli aletler, kibritler, saf teraftalik asit (PTA) ve polietilen tereftalat (PET) olmak üzere toplam 7 ürün grubunun ithalatında korunma önlemi uygulanmaktadır. Diğer taraftan, kâğıt ithalatında başlatılan korunma önlemi soruşturması devam etmektedir. PET ithalatında yürürlükte bulunan korunma önlemini uzatma soruşturması karar aşamasındadır.

Ayrıca, İran menşeli naylon iplik, cam eşya, çerçevesiz cam ayna, AYPE, ambalaj filmi ve polyester elyaf olmak üzere toplam 6 ürün grubunun ithalatında korunma önlemi uygulanmakta, İran menşeli düz cam ithalatında başlatılan korunma önlemi soruşturması devam etmektedir. İthalatın yakından takip edilmesi amacıyla, ithalatta gözetim uygulanmasına ilişkin mevzuat çerçevesinde 129 ürün/ürün grubu ithalatında ülke ayrımı yapılmaksızın gözetim uygulanmaktadır.

Tablo II: 32- İmalat Sanayiinin Üretim ve İhracat Yapısı

(Yüzde Pay)

Teknoloji Yoğunluğu (1)	TÜRKİYE								AB
	Üretim (3)				İhracat (4)				İhracat (2)
	2003	2007	2012	2013	2002	2007	2012	2013	2012
Yüksek	5,7	3,4	3,5	3,4	6,2	4,5	3,7	3,5	20,0
Ortanın Üstü	21,9	23,2	24,1	24,7	24,3	32,8	31,4	32,3	40,2
Ortanın Altı	25,5	34,8	33,3	32,9	22,8	29,7	31,5	29,0	20,9
Düşük	47,0	38,7	39,1	39,0	46,8	33,0	33,5	35,3	18,9
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100,0

Kaynak: TÜİK, OECD STAN Veri Tabanı
(1) OECD sınıflandırması esas alınmıştır.
(2) OECD üyesi AB ülkeleri
(3) 2003 yılı değerleri cari fiyatlarla, ISIC Rev.3'e göre hazırlanan OECD sınıflaması esas alınarak; 2007, 2012 ve 2013 yılı değerleri 2010 yılı fiyatlarıyla NACE Rev.2'ye göre hazırlanan Eurostat sınıflaması esas alınarak Kalkınma Bakanlığı tarafından hesaplanmıştır.
(4) Altın hariç ihracat değerlerine göre hesaplanmıştır.

Son yıllarda ülkemizde imalat sanayiinin üretim yapısında orta teknolojili sektörlere doğru dönüşüm eğilimi gözlemlenmektedir. Özellikle otomotiv ve elektrikli makine sektörleri üretiminde 2009 yılından bu yana kaydedilen önemli artışlar, ortanın üstü teknoloji sektörlerinin toplam üretim içindeki payının artmasında etkili olmuştur.

2013 yılında özellikle elektrikli ve elektriksiz makine ile otomotiv sektörlerinde artan üretimin de etkisiyle ortanın üstü teknoloji sektörlerinde üretim bir önceki yıla göre yüzde 6,6 artmış, buna bağlı olarak ortanın üstü teknoloji sektörlerinin toplam üretimden aldığı pay 2012 yılında yüzde 24,1 iken, 2013 yılında yüzde 24,7'ye yükselmiştir. Diğer taraftan, 2013 yılında yüksek teknoloji sektörlerinin imalat sanayii üretiminden aldığı pay bir önceki yıla göre yüzde 3,5'ten yüzde 3,4'e gerilemiştir.

2013 yılında bir önceki yıla göre en büyük ihracat artışı yüzde 12'yle düşük teknoloji sektörlerinde gözlemlenirken, ortanın üstü teknoloji sektörlerindeki ihracat artışı yüzde 9,3 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında bir önceki yıla göre yüksek teknolojili ürünlerin ihracatı yüzde 0,2 azalırken, ortanın altı teknolojili ürünlerin ihracatında ise yüzde 2,2 düşüş gerçekleşmiştir. Düşüş ağırlıklı olarak yüzde 10,3 azalan ana metal (altın hariç) ve yüzde 12,2 azalan petrol ürünleri sektörleri ihracatından kaynaklanmıştır.

AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında yüksek ve ortanın üstü teknoloji sektörlerinin ihracattaki payı halen düşük kalmaktadır.

Sanayi politikaları, küresel değer zincirlerinde konumlanma ve imalatta dönüşüm sadece gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin gündeminde de ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler ülkemizin bu alanda önetkin bir yaklaşım geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

Ar-Ge, patent ve yüksek teknoloji sektörlerine ilişkin göstergeler, bilgiye dayalı üretim rekabetinin ülkemizde hedeflendiği düzeyde gerçekleşmediğini ortaya koy-

maktadır. Ayrıca, niteliksel gelişme açısından da imalat sanayii şirketlerinin gelişme performanslarında ciddi bir ayrışma olduğu görülmektedir. Bu noktada, uluslararası ticaret kanallarında gelinen etkili seviyenin korunması ve ilerletilmesi, üretim süreçlerinde hâkimiyeti ve derinleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu ortamda ülkemizin rekabet gücünü ve dünya ihracatından aldığı payı artırmak üzere yüksek katma değerli üretim yapmak ve yüksek teknoloji sektörlerinin payını yükseltmek amacıyla sanayide dönüşüm ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Tablo II:33- İmalat Sanayii ile İlgili Dönüşüm Alanlarına Göre Seçilmiş Göstergeler

	2010	2011	2012	2013
Ara Malı İthalatı / Toplam İthalat (Yüzde)	71,0	72,0	74,0	73,0
Marmara Bölgesi Dışındaki İşyeri Sayısının Türkiye Toplamına Oranı (Yüzde)	50,1	50,2	49,5	-
İhracatta Ülke Çeşitlenmesi (1) (2)	0,29	0,29	0,26	0,26
Büyük ve Küçük Firmalardaki Verimlilik Farkı (3)	5,3	6,3	-	-
Türkiye'nin Üçlü Patent (Triadic) Sayısı (4)	20	21		

Kaynak: TÜİK
(1) Ülke gruplarının ihracattaki payları kullanılarak hesaplanan Herfindahl Endeksi değerleridir. Endeks değerinin azalması çeşitliliğin artmasını göstermektedir.
(2) Altın hariç
(3) 1-19 ve 250+ çalışanı olan firmalar için çalışan başına katma değere göre kıyaslanmıştır.
(4) OECD Factbook 2014

Son yıllarda imalat sanayiindeki gelişmelerin farklı alanlarda yarattığı dönüşüm etkisi önem kazanmıştır. İmalat sanayii ihracatında ülke yoğunlaşmasının azaldığı, dolayısıyla çeşitlenmenin arttığı görülmektedir. Nitekim imalat sanayii ihracatında AB ülkelerinin payı azalırken, Orta Doğu, Afrika, BDT ve diğer Asya ülkelerinin payları artmıştır. İhracatımızın yeni pazarlara yönelmesi sonucu görülen çeşitliliğin bir göstergesi olarak, 2002 yılında 0,37 olan Herfindahl endeksinin değeri 2013 yılında 0,26'ya düşmüştür. İhracattaki pazar çeşitlenmesi eğiliminin sürdürülmesinde 2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planının başarıyla uygulanması önem arz etmektedir.

Sanayi mallarının rekabetinde, imalat dışı faaliyetlerin etkisinin arttığı dikkate alındığında, imalat, tarım ve hizmetler sektörleri arasında işbirliği bakımından etkinliğin artırılması gereği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, sektörlerin üretim kapasitelerinden azami oranda yararlanabilmek ve yaratılan toplam değer içerisinde yerli üretimin payını artırmak için, imalat sanayii sektörleri arasında da işbirliklerinin ve kümelenmelerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Böylece küresel değer zincirlerinde konumumuzun etkinliğinin ve payımızın artması mümkün olacaktır.

İhracatta rekabet gücünün artırılması amacıyla ihracata yönelik desteklerin uluslararası anlaşmalar da göz önünde bulundurularak katma değeri yüksek, markalı ve nihai tüketiciye yönelik ürünlere yönlendirilebilmesi için sınırlı kamu kaynaklarının etkin kullanılması ihtiyacı devam etmektedir. Bu kapsamda, ihracat yardımlarının belirtilen bu ihtiyaçlar dikkate alınarak kurumlar

arası işbirliği ile belirlenmesi ve gerçekleşmesini sağlamak amacıyla Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 25/07/2014 tarihli ve 2014/2 sayılı Kararı kapsamında İhracata Yönelik Devlet Destekleri Değerlendirme Komitesi kurulmuştur.

2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Kanunla çerçevesi belirlenen kentsel dönüşüm süreci, yaratacağı ekonomik hacim ve ivme ile başta seramik, makine, elektronik ve elektrikli makine olmak üzere farklı imalat sektörlerinde yenilik ve üretim kapasitesi oluşturulması ve enerji tasarrufu açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca, başta bazı AB ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelerde uygulamaya konan "sıfır ekolojik ayak izli" yapı ve yapı malzemeleri standartlarına uygun üretim yapısına geçilmesi uluslararası pazarlarda önemli fırsatlar yaratacaktır. Bu fırsatları ekonomik faydaya dönüştürmek için tasarlanmış olan Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programının Kentsel Dönüşümde Yerli ve Yenilikçi Üretimin Teşvik Edilmesi bileşeni kapsamında hazırlanmış olan Eylem Planının 2014 yılında uygulanmaya başlanması beklenmektedir.

İmalat sanayii katma değeri başına enerji tüketimi olarak ifade edilen imalat sanayii enerji yoğunluğu, genel olarak yüksek teknolojili ve enerji verimliliği yüksek üretim yapısına sahip gelişmiş ülkelerde düşük, düşük teknoloji yoğunluğunda üretim yapısına sahip ülkelerde ise daha yüksek değerlerdedir. İmalat sanayii enerji yoğunluğunun dünya genelinde giderek azaldığı görülmektedir. Bu kapsamda imalat sanayii enerji yoğunluğunun azaltılmasını da kapsayan Enerji Verimliliğinin Geliştirilmesi Programı Eylem Planının 2014 yılı içinde uygulamaya konulması beklenmektedir.

İmalat sanayiinin bölgesel dağılımında dengesizlik devam etmektedir. SGK kayıtlarına göre 2012 yılında Türkiye'de imalat sanayiinde faaliyet gösteren iş yerlerinin yüzde 50,5'i Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Diğer bölgelerde de üretim kapasitesinin artırılması, Türkiye'nin potansiyelini kullanabilmesi için gerekli görülmektedir. Bu kapsamda bölgesel yatırım teşvik sisteminin yanında bölge kalkınma idarelerinin hazırladığı eylem planlarının ve kalkınma ajanslarının hazırladığı bölge planlarının katkısının olması beklenmektedir.

Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesinin (2011-2014) uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan İzleme ve Yönlendirme Komitesi çalışmalarına devam etmektedir. Onuncu Kalkınma Planı politikalarıyla uyumlu ve 2015-2018 uygulama dönemini kapsayan Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi ve Eylem Planı hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca sanayi sektörlerinin rekabet gücünü artırmaya katkı sağlayacak sektörel stratejilerin hazırlanmasına ve uygulanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Türkiye Makine Sektörü Strateji Belgesi ile Türkiye Otomotiv Sektörü Strateji Belgesinin uygulama, izleme ve değerlendirme faaliyetleri 2011 yılından beri devam etmektedir. 2014 yılı sonunda uygulama süresi sona erecek her iki stratejinin de 2015-2018 dönemini kapsayacak şekilde yenilenmesi çalışmaları başlamıştır. Türkiye Demir-Çelik ve Demir Dışı Metaller Sektörü Strateji Belgesi, Türkiye Kimya Sektörü Strateji Belgesi, Türkiye Seramik Sektörü Strateji Belgesi ile Türkiye Elektrik ve Elektronik Sektörü Strateji Belgesinin uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik faaliyetler 2013 yılından itibaren başlamıştır. Türkiye İlaç Sektörü Strateji Belgesi hazırlık çalışmaları ise

tamamlanmış olup onay süreçleri devam etmektedir. Yeni dönem Türkiye Tekstil, Hazır Giyim ve Deri Sektörleri Strateji Belgesiyle ilgili çalışmalar tamamlanma aşamasındadır.

Ülkemizde akreditasyon ve piyasa gözetim sistemlerinin etkinleştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Güncel AB mevzuatına uyum sağlamaya yönelik çalışmalara 2015 yılında da devam edilecektir.

2013 yılında sigara sanayiinde toplam 130,6 milyar adet sigara üretilmiştir. 2013 yılında sigara üretim ve iç piyasaya satış miktarlarında (adet bazında) 2012 yılına kıyasla sırasıyla yüzde 2,9 ve yüzde 7,7 düşüş gözlemlenmiştir. Üretim ve iç piyasaya gerçekleştirilen satış rakamlarındaki düşüş eğilimine rağmen sigara ihracatı 2013 yılında yüzde 13,6 artarak 380,7 milyon ABD dolarına ulaşmıştır. Tütün mamulleri ve alkollü içecekler sektöründe kayıt dışı üretim ve yasa dışı ticaretle mücadele devam etmektedir.

Tablo II: 34- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Üretimdeki Değişimler

(Yüzde)

Sektörler	Üretim (1)	
	2013	2014 (2)
İmalat Sanayii Toplamı	4,0	3,3
Gıda	5,4	5,6
Tekstil	3,4	1,8
Giyim	1,7	-1,7
Deri	2,8	-6,1
Kok ve Petrol Ürünleri	-3,5	-7,0
Kimyasal Ürünler	3,3	6,4
İlaç	-5,0	8,8
Kauçuk ve Plastik	3,2	4,5
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayiler	3,4	3,2
Ana Metal	4,8	2,2
Bilgisayar, Elektronik ve Optik Ürünler	4,5	11,5
Elektrikli Teçhizat	9,2	-1,1
Makine	7,4	4,3
Otomotiv	6,8	-0,9
Mobilya	10,8	10,1

Kaynak: TÜİK
(1) NACE Rev.2 Sınıflamasına Göre Aylık Sanayi Üretim Endeksi (2010=100)
(2) Ocak-Ağustos dönemi

Moda ve tasarıma dayalı tekstil, hazır-giyim, deri ve mobilya gibi sanayilerde müşteri odaklılık, tüketici zevk ve beğenisine hitap edebilme, hız ve esneklik, üretici özelliklerinin geliştirilmesi, tasarım, koleksiyon ve marka yaratma, yenilikçilik, çevreye duyarlılık, pazarlama ve üretim kanallarında daha etkin bir yapıya dönüşüm, sektörlerin rekabet gücünün korunması ve geliştirilmesi için gerekli unsurlardır. Bu sektörlerde daha yüksek katma değer elde edebilmek için firmaların değer zincirinin

bu alanlarında kabiliyetlerini geliştirmesi gerekmektedir.

Tekstil sanayiinde 2013 yılında üretim bir önceki yıla göre yüzde 3,4, hazır giyim sanayiinde yüzde 1,7 artmıştır. 2014 yılında tekstil sanayiinde üretim artışının daha düşük seviyede olsa da sürdürülebildiği, hazır giyim sanayiinde ise üretimin gerilediği görülmektedir. 2014 yılı ilk yarısında yurt içi özel nihai ayakkabı ve giyim tüketimi sabit fiyatlarla yaklaşık aynı seviyede kalmıştır. 2014 yılı ilk sekiz aylık döneminde tekstil ve hazır giyim sanayii ihracatı ve ithalatı artmaktadır.

Tablo II: 35- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Dış Ticaretteki Değişim

(Yüzde)

	İhracat (1)		İthalat (1)	
Sektörler	**2013**	**2014 (2)**	**2013**	**2014 (2)**
İmalat Sanayii	-1,3	6,0	11,7	-5,9
Gıda	10,7	6,2	5,0	5,2
Tekstil	10,0	6,5	7,5	3,9
Giyim	7,8	11,3	18,1	11,9
Deri	15,8	10,4	14,9	0,4
Petrol Ürünleri	-12,3	-11,0	-1,5	6,9
Kimyasal Ürünler	2,8	8,8	6,0	4,3
İlaç	13,5	10,1	3,3	3,0
Kauçuk ve Plastik	10,4	12,2	11,3	2,7
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayiler	5,1	2,3	16,8	10,7
Ana Metal	-39,8	-2,9	32,6	-35,5
Elektronik	-11,4	10,5	15,6	6,8
Elektrikli Teçhizat	6,7	5,0	4,1	-3,5
Makine	10,7	8,2	13,7	-4,9
Otomotiv	12,2	8,9	15,4	-9,9
Mobilya	17,5	14,5	18,5	2,8

Kaynak: TÜİK
(1) ISIC Rev. 4 Sınıflamasına göre cari fiyatlarla (ABD doları) dış ticaret
(2) Ocak-Ağustos dönemi

Deri ve deri ürünleri sektöründe 2013 yılında üretim bir önceki yıla göre yüzde 2,8 artmıştır. 2014 yılının ilk sekiz ayında ise ihracat artışına rağmen üretimin gerilediği görülmektedir. Sektör ithalatının yaklaşık yarısı Çin'den yapılmaya devam etmektedir.

Mobilya sanayiinde tasarım ve markalaşma konusunda farkındalığın artması ve modern üretim tekniklerinin daha yoğun olarak kullanılmasıyla son yıllarda üretim ve ihracat açısından önemli gelişmeler yaşanmaktadır. 2013 yılında üretimde bir önceki yıla göre yüzde 10,8, 2014 yılı ilk sekiz ayında da yüzde 10,1 artış gerçekleşmiştir. Son on yıldır mobilya ihracatı imalat sanayii ihracatından daha hızlı artmış ve mobilya sanayii dış ticaret fazlası veren bir sektör olma konumunu sürdürmüştür. Yerli markaların yurt dışında mağazalaşma faaliyetlerini hızlandırdıkları görülmektedir. 2013 yılında sektör ihracatı yüzde 17,5

artarak yaklaşık 2 milyar ABD doları, ithalatı ise yüzde 18,5 artarak yaklaşık 820 milyon ABD doları olmuştur. 2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 14,5, ithalat ise yüzde 2,8 artış göstermiştir. Üretim biçimi bakımından ikili bir yapı gösteren sektörde kayıt dışılık ve taklitçiliğin yaygın olması, daha büyük pazarlara erişim, kurumsallaşma, hammadde tedariği ve lojistikle ilgili sorunlar devam etmektedir.

İthalatın büyük bölümü temel ve ara mallarda yapılmaktadır. Bu nedenle bu malların üretildiği sektörlerde yapılacak yatırımlar imalat sanayii dış ticaret dengesine katkı sağlayacaktır. Büyük ölçekli yatırımlara ihtiyaç duyulan bu sektörlerde yer temini öncelikli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu sektörler ağırlıklı olarak enerji yoğun ve hammaddede dışa bağımlı yapıda bulunmaktadır. Söz konusu sektörlerde sürdürülebilir girdi tedariki sağlanırken, yurt içi ara malı üreticilerinin olumsuz etkilenmemesine yönelik önlemler alınmalıdır. Ayrıca, bu sektörlerde ulaştırma alt yapısının yetersiz oluşu hem girdilerin hem de nihai ürünlerin maliyetleri üzerinde önemli bir yük oluşturmaktadır. Bu kapsamda sektörlerin rekabet gücünün artırılabilmesi için lojistik imkânların geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Kimya sanayiinde üretim (ilaç hariç) 2013 yılında yüzde 3,3, 2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 6,4 artmıştır. Kimya sanayiinde (ilaç hariç) 2013 yılında ihracat yüzde 2,8 artarak 6,8 milyar ABD doları, ithalat ise yüzde 6 artarak 29 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılının Ocak-Ağustos dönemi itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 8,8, ithalat ise yüzde 4,3 artmıştır. İmalat sanayii içerisinde en büyük ithalat kalemini oluşturan kimya sanayiinde büyük ölçekli yatırım ihtiyacı devam etmektedir. Özellikle kauçuk ve plastik ürünlerin imalatında kullanılan kimya sanayii ürünleri kimya sanayii ithalatının yüzde 40'ını oluşturmaktadır. Bu çerçevede, petrokimya, plastik, kompozit ve ileri malzeme gibi alanlarda lojistiği uygun yer tahsisi yapılarak kimya parklarının kurulması; sektörün düşük katma değerli yapısının yüksek katma değerli yapıya dönüştürülmesi, firmaların rekabet gücünün ve yeni yatırımların artırılması gibi konularda sektöre avantaj sağlayacaktır.

İlaç Endüstrisi İşverenler Sendikası verilerine göre Türkiye ilaç pazarı, 2013 yılında kutu bazında yüzde 0,6, değer bazında ise yüzde 6,5 büyümüştür. 2013 yılında kişi başına ilaç harcaması 105,2 ABD doları olmuştur. İlaç sanayii üretimi 2013 yılında yüzde 5 azalmış, 2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,8 artmıştır. 2013 yılında ithalat yüzde 3,3 artarak 4,4 milyar ABD doları, ihracat ise yüzde 13,5 artarak 0,8 milyar ABD doları olmuştur. İthalat 2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3, ihracat ise yüzde 10,1 artmıştır. Onuncu Kalkınma Planı çerçevesinde ilaç ve tıbbi cihaz sektörlerinde dönüşümü kapsayan Sağlık Endüstrilerinde Yapısal Dönüşüm Programı Eylem Planı Taslağı Sağlık Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda ilgili kamu kurumları ve özel sektörün katkılarıyla hazırlanmıştır. Bu program ile ilaç ve tıbbi cihaz sektörlerinde Ar-Ge ekosisteminin geliştirilmesi, üretim ve ihracat kapasitelerinin artırılması hedeflenmektedir. Programın, 2014 yılı sonuna doğru Yüksek Planlama Kuruluna sunulması öngörülmektedir.

Lastik ve plastik ürünleri üretimi 2013 yılında, bir önceki yıla göre yüzde 3,2, 2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,5

artmıştır. Sektörün ihracatı 2013 yılında yüzde 10,4 artarak 7,1 milyar ABD doları, ithalatı ise yüzde 11,3 artarak 4,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılının Ocak- Ağustos dönemi itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 12,2, ithalat ise yüzde 2,7 artmıştır. Türk plastik sektörü 2014 yılının ilk altı ayını üretim ve ihracatta yükseliş ile tamamlamıştır. Ancak sektörün hammaddede yüksek oranda dışa bağımlılığı sebebiyle ithalat artışı da devam etmiştir.

Taş ve toprağa dayalı ürünlerin üretimi, 2013 yılında bir önceki yıla göre yüzde 3,4, 2014 yılının ilk sekiz ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,2 artmıştır. Sektör ihracatı 2013 yılında 2012 yılına göre yüzde 5,1 artarak 4,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. İhracat 2014 yılının ilk 8 ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,3 artarak 3 milyar ABD doları olmuştur. Sektör ithalatı 2013 yılında yüzde 16,8 artarak 2 milyar ABD doları, 2014 yılının ilk 8 ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,7 artarak 1,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği verilerine göre inşaat sektöründeki büyümeye paralel olarak çimento sektöründe üretim miktarı 2013 yılında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 9 artarak 71,3 milyon ton olmuştur. 2014 yılının ilk 6 ayında ise çimento üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,6 artışla 36,1 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Orta Doğudaki olumsuz gelişmelerin de etkisiyle çimento ihracatı 2013 yılında bir önceki yıla göre yüzde 5,6 azalarak 11,8 milyon ton olmuştur. 2013 yılında en fazla çimento ihracatı yapılan ülkeler sırasıyla Libya, Irak, Rusya ve İsrail'dir.

Demir çelik sanayiinde dünyada küresel kriz sonrasında artmaya başlayan fiyatlar 2013 yılı Mayıs ayından itibaren yatay seyretmektedir. Bu dönemden itibaren sıcak haddelenmiş ürünlerin fiyatlarında kısmi artışlar yaşanmıştır. 2014 yılında özellikle Çin'in tüketiminde yaşanan hızlı daralma dünya piyasaları üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Bununla birlikte, 2014 yılında gelişmiş ülkelerin sürüklediği küresel çelik tüketimini, 2015 yılında da gelişmekte olan ülkelerde beklenen güçlü büyümenin yönlendireceği tahmin edilmektedir. 2009 yılında yaşanan küresel kriz sonrası 2010 yılından itibaren toparlanan dünya ham çelik üretimi artmaya devam etmiş ve 2013 yılında bir önceki yıla göre yüzde 3,1 artışla 1,6 milyar ton olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılı itibarıyla dünya ham çelik kapasitesi 2 milyar tonun üzerindedir. 2013 yılında dünya ham çelik üretimi artarken, Türkiye'nin üretimi ise yüzde 3,4 gerilemiştir. Türkiye 2013 yılında 34,7 milyon ton ham çelik üretimiyle dünya sıralamasında sekizinciliğini korumuştur. 2014 yılının ilk yedi ayında dünya ham çelik üretimi yüzde 2,4 artış gösterirken, Türkiye ham çelik üretimi yüzde 0,9 azalmış ve 20 milyon ton seviyesinin altında kalmıştır.

Demir çelik ürünlerinde küresel kriz sonrasında 2011 yılından itibaren iç talepte yaşanan hızlı artış devam etmiştir. 2013 yılında nihai mamul tüketimi iç piyasada hem uzun hem de yassı ürünlerin tüketimine bağlı olarak yüzde 10 artmış ve 31,3 milyon ton olmuştur. 2013 yılında, yarı ürünler dâhil demir çelik ürünleri ihracatı, miktar olarak yüzde 7,9 değer olarak yüzde 12,7 gerilemiş ve sırasıyla 15,3 milyon ton ve 9,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılının ilk sekiz aylık döneminde de demir çelik ürünleri ihracatındaki düşüş eğilimi devam ederek miktar bazında yüzde 6,4, değer bazında yüzde 3,7 gerilemiştir. Demir çelik ürünleri ithalatı ise 2013 yılında yurt içinde artan ürün çeşitliliği ve üretim kapasitesine rağmen miktar açısından yüzde 26 artarak

14 milyon ton, değer açısından yüzde 13,4 azalarak 10,1 milyar ABD doları olmuştur. İthalat 2014 yılının ilk sekiz ayında bir önceki yılın ilk sekiz ayına göre miktar olarak yüzde 8, değer olarak ise yüzde 6,4 gerilemiştir. 2014 yılının son çeyreğinde, üretimi artan, tüketimi azalan Çin'in düşük fiyatlarla pazarlara yönelmesi sektörün sıkıntılarını artırmıştır.

Dünya sıvı çelik üretiminin ve Türkiye nihai mamul tüketiminin arttığı son dönemde, Türkiye'nin sıvı çelik üretiminin gerilemesinde sektörün rekabet gücünün artan girdi maliyetleri nedeniyle zayıflaması, artan küresel atıl kapasite ve korumacı politikalar, rekabeti olumsuz etkileyen dış ticaret uygulamaları, vergiler ve fonlar gibi etmenler etkili olmuştur. 2013 sonu ve 2014 yılı başında artan döviz kuru ilk etapta sektörün rekabet gücünü olumlu yönde etkilemiştir. Ancak 2014 yılı devamında başta hurda olmak üzere girdi maliyetlerindeki artışın sıvı çelik üretimini ve sektörü olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Sektörün rekabet gücünün tekrar artırılabilmesi için Türkiye Demir Çelik ve Demirdışı Metaller Strateji Belgesi ve Eylem Planı ile Girdi Tedarik Stratejisi ve Eylem Planı (GİTES) içinde yer alan eylemlerin hayata geçirilmesi, gümrük ve dış ticaret rejimlerinin etkili uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Sistem endüstrisi niteliğindeki makine, otomotiv, elektronik, tıbbi cihaz, beyaz eşya ve savunma sanayilerinde Ar-Ge, tasarım, yenilik, ürün çeşitlendirme, ölçek, verimlilik, çevreye duyarlılık ve kalite gibi unsurlar bu sanayilerin gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır. Yurt içinde bu sektörler arasında karşılıklı işbirliği ve bütünleşmeyi geliştirici çalışmaların yürütülmesi önem arz etmektedir.

Makine imalat sanayiinde talep genellikle sabit sermaye yatırımlarına bağlı olarak değişmektedir. 2013 yılında ihracat yüzde 10,7, ithalat yüzde 13,7 ve üretim yüzde 7,4 artmıştır. Makine sanayiinde ihracat 2013 yılında 7,8 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Pompa, kompresör, musluk ve vana, genel amaçlı makineler ile diğer özel amaçlı makineler ihracatında yüksek oranlı artışlar gerçekleşmiştir. 2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,2 artarken, ithalat yüzde 4,9 düşmüştür. Yine aynı dönemde makine imalat sanayiinde üretim yüzde 4,3 artmıştır. Sanayi ocakları, kaldırma-taşıma ekipmanları, metalurji makineleri, gıda ve içecek makineleri üretiminde yüksek oranlı artışlar görülmüştür.

Elektronik sanayiinde 2010 yılından bu yana gözlemlenen büyüme 2013 yılında da devam etmiştir. 2013 yılında ihracat yüzde 11,4 azalırken, beyaz eşya, bilgisayar ve optik ürünler dâhil üretim yüzde 4,5 artmıştır. 2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde üretim bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 11,5, ihracat yüzde 10,5, ithalat ise yüzde 6,8 artış göstermiştir. Sektörde en önemli üretim kalemi olan televizyon üretim ve ihracatı 2005 yılından 2008 yılı ortalarına kadar düşüş eğiliminde olmuş, 2008-2010 döneminde ise durağan bir seyir izlemiştir. Türk Elektronik Sanayicileri Derneği (TESİD) verilerine göre 2011 ve 2012 yıllarında artış eğilimi gösteren televizyon üretimi ve ihracatı, 2013 yılında bir önceki yıla göre sırasıyla yüzde 12,6 ve 19,4 azalarak 10,1 milyon adet ve 8,1 milyon adet olarak gerçekleşmiştir.

Beyaz eşya sanayiinde 2013 yılında ihracat 4,3 milyar ABD doları, ithalat 1,1 milyar ABD doları olmuştur. 2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde ihracat yüzde 10,3 artarak 3 milyar ABD dolarına, ithalat yüzde 9,9 azalarak 887 milyon ABD

dolarına düşmüştür. Aynı dönemde miktar bazında üretim yüzde 1, ihracat yüzde 5,4 artarken yurt içi satışlar yüzde 5,7 ve ithalat yüzde 29,2 azalmıştır.

Tıbbi cihaz sektöründe ülkemizde üretim çoğunlukla geleneksel teknolojilerle yapılmakta olup ithalat yüksek teknolojili ürünler ağırlıklıdır. Sektörün katma değerini artırmak ve ithalat bağımlılığını azaltmak amacıyla kamu alımı politikalarıyla sektörel üretim ve teknolojik gelişme desteklenecektir. Sektörde 2013 yılında ihracat bir önceki yıla göre yüzde 26 artarak 387 milyon ABD doları, ithalat ise yüzde 8 artarak 2,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

Otomotiv sanayiinde toplam üretim 2013 yılında bir önceki yıla göre yüzde 5 artarak 1.126 bin adet olmuştur. Otomotiv sanayii kapasite kullanım oranı 2012 yılında yüzde 70 iken, bu oran 2013 yılında yüzde 77'ye yükselmiştir. Otomotiv sanayii toplam yurtiçi pazarı, 2013 yılında bir önceki yıla göre yüzde 9 artarak 893 bin adet olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde otomobil pazarındaki artış yüzde 19 olmuş ve pazar 665 bin adede yükselmiştir. Bu gelişmede otomobil ithalatın pazar payının yüzde 78 gibi çok yüksek bir oranda gerçekleşmesi etkili olmuştur. Hafif ticari araç pazarında ise 2013 yılında yüzde 15 düşüş yaşanmıştır. 2013 yılında otobüs pazarı ise özellikle kent içi yolcu taşımacılığı talebindeki olumlu gelişmeler neticesinde yüzde 67 artmıştır. Diğer yandan, 2013 yılında 485 bin adedi otomobil olmak üzere, toplam otomotiv sanayii ihracatı yüzde 14 artarak 828 bin adede ulaşmıştır. Böylelikle 2012 yılında otomotiv sanayii üretiminde ihracatın payı yüzde 68 iken, 2013 yılında bu oran özellikle AB pazarlarında yaşanan artışın etkisiyle yüzde 74'e yükselmiştir.

2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde otomotiv sanayii üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1 azalmıştır. Aynı dönemde otomotiv sanayii ihracatı yüzde 5 artarken, ithalat yüzde 23 azalmıştır. Otomobil ihracatı ise yüzde 23 artış göstermiştir. Otomotiv sanayii yurtiçi pazarı bu dönemde 2013 yılının aynı dönemine göre yüzde 21 azalarak 430 bin adet olmuştur. Aynı dönemde otomobil pazarındaki düşüş yüzde 21 seviyesinde olmuş ve pazar 318 bin adede gerilemiştir. Otomobil pazarında 2012 yılının ikinci yarısından sonra başlayan ithalatın pazar payında artış devam etmiş ve 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla bu oran yüzde 75'e ulaşmıştır. Aynı dönemde hafif ticari araç pazarı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 25 azalmıştır. Yerli hafif ticari araçların pazar payında gerileme yaşanmış ve 2013 yılı Ocak-Ağustos döneminde hafif ticari araç pazarında ithalatın payı yüzde 48 iken, bu oran 2014 yılının aynı döneminde yüzde 50'ye yükselmiştir. Sanayi üretimi ve ihracattaki rekabet gücü bakımından önem taşıyan hafif ticari araçlar pazarında yaşanan bu olumsuz gelişmede, ekonominin yavaşlaması ve ÖTV ile K2 Belgesi bedellerinin beklentilerin üzerinde artış göstermesi etkili olmuştur. Aynı şekilde, otobüs pazarı da yerel yönetimlerin alımlarını sınırlandırmaları nedeniyle yüzde 70 azalmıştır.

Otomotiv sanayii dış ticaretine değer olarak bakıldığında ise, 2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde 9,6 milyar ABD doları ithalata karşılık, 12,1 milyar ABD doları ihracatın gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Otomotiv sanayii ürünlerinde bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 10,6 artarken, ithalat yüzde 11 azalmıştır. Bu gelişmeler neticesinde, 2013 yılı Ocak-Ağustos döneminde 78 milyon ABD doları fazla veren sektör 2014 yılının aynı döneminde 2,5 milyar ABD doları fazla vermiştir.

Sektörde tedarik zincirini kapsayan, tasarım, Ar-Ge, üretim ve satış-pazarlama süreçleri bütününün yurtiçinde geliştirilmesi, katma değerin artırılması, çevreye duyarlı yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve küresel pazarların ihtiyaçlarına yönelik özgün tasarım araçlarla markalaşmanın özendirilmesi önem arz etmektedir.

Savunma ve havacılık sanayii yıllık cirosu 2003 yılında 1,3 milyar ABD dolarından 2013 yılında 5,1 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Aynı dönemde ihracat 331 milyon ABD dolarından 1,4 milyar ABD dolarına yükselmiştir. 2003-2013 döneminde yurt içi üretimi ve tasarım yeteneğini geliştirmek amacıyla yürütülen başlıca faaliyetler; tank, helikopter, savaş gemisi ve uydu projeleri olmuştur. Savunma sanayiinde ürün tasarımından üretim, modernizasyon ve lojistik desteğe uzanan ömür devrinin tamamında etkin rol alınabilmesi için lojistik yol haritası oluşturulmuştur. Uydu montaj, entegrasyon ve test merkezi kurulmuştur.

Savunma sanayii sektörünün en önemli etkinlik göstergesi olan Türk Silahlı Kuvvetleri ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanma oranı 2003 yılında yüzde 25 iken 2011 yılında yüzde 54'e yükselmiştir. Gelişmiş ülkelerde savunma ihtiyaçlarının yüzde 85 ila 95'i yerli kaynaklardan sağlanmaktadır. Ülkemizde savunma alımlarında büyük oranda dışa bağımlılık devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü ve dünya ihracatından aldığı payı artırmak için imalat sanayiinde dönüşümü gerçekleştirerek yüksek katma değerli yapıya geçmek ve yüksek teknoloji sektörlerinin payını artırmak temel amaçtır.

İmalat sanayiinde dönüşümün ana odakları; yenilikçilik ve firma becerileri, bölgelerin üretime etkili katılımı, sektörler arası entegrasyon, yeşil teknoloji ve üretim ile dış pazar çeşitliliğidir. Yeşil üretim kapasitesi, yenilik, firma becerileri ve sektörler arası entegrasyonun geliştirilmesiyle verimlilik ve yurt içi katma değerin artırılması; dış pazar çeşitliliği ve bölgesel üretim kapasitelerinin geliştirilmesiyle de istikrarlı yüksek büyümenin sağlanması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Haksız rekabeti önlemek ve insan sağlığı ve güvenliğini korumak üzere piyasa gözetim ve denetim sisteminin etkin işlemesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir. İşletmelerin rekabet gücünü artırmak üzere kalite altyapısının geliştirilmesine devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.659)			
Tedbir 269. Sanayi ürünlerinin güvenli ve mevzuatına uygun şekilde piyasaya arzını sağlamak amacıyla piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetleri etkinleştirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı	Aralık Sonu	Yıl içinde teste gönderilen ürün sayısı yüzde 10 artırılacak, risk değerlendirmesi yapılarak daha çok güvensiz ve teknik düzenlemesine aykırı ürün tespit edilmesi sağlanacak ve uygunsuzluğu tespit edilen ürünlerin toplam denetlenen ürünlere oranı yüzde 15 olacaktır.

Tedbir 270. Ülkemizde faaliyet gösteren onaylanmış kuruluşlarca yürütülen belgelendirme çalışmalarına yönelik portal oluşturulacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, TÜRKAK, TSE, Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları, ilgili STK'lar	Aralık Sonu	Onaylanmış kuruluş veri tabanı ve portalı oluşturulacak, aynı zamanda onaylanmış kuruluşlar belgelendirme faaliyetleri doğrudan Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının veri tabanında tutulacaktır. Bu bilgiler ışığında raporlama yapılması sağlanacaktır.
Tedbir 271. Ülkemizin test ve ölçüm altyapısının belirlenmesi amacıyla laboratuvar envanteri oluşturulacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, TÜRKAK, TSE, TÜBİTAK, KOSGEB, YÖK, TOBB, Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları, ilgili STK'lar	Aralık Sonu	Uygunluk değerlendirme kuruluşlarının, üniversitelerin ve üreticilerin laboratuvar deney envanteri çıkarılacaktır. Ülkemizde yapılamayan deneyler tespit edilecek ve ülkemize kazandırılacaktır. Standartlar ve standardın tanımladığı deneyler kapsamında oluşturulacak envanter internet tabanlı olarak yayımlanacaktır.
İmalat sanayiine yönelik sektörel ve diğer strateji belgeleri Kalkınma Planı amaç, hedef ve politikalarıyla uyumlu olarak hazırlanacaktır. (p.667)			
Tedbir 272. Sanayide rekabet gücünün artırılması amacıyla sektörel stratejiler ve eylem planları hazırlanacak, uygulamalar izlenecek ve değerlendirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı(S), Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık sonu	Hazırlıkları tamamlanan Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi ve Eylem Planı (2015-2018) kapsamında sektörel stratejilerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi sağlanacak, ayrıca sektörel stratejileri tamamlanmayan diğer sektörler için de strateji belgeleri hazırlanacaktır.
Savunma sanayii rekabetçi bir yapıya kavuşturulacaktır. Savunma sistem ve lojistik ihtiyaçlarının özgün tasarıma dayalı olarak ülke sanayisiyle bütünleşik ve sürdürülebilir bir şekilde karşılanması, uygun teknolojilerin sivil amaçlı kullanımı ile yerlilik oranının ve Ar-Ge'ye ayrılan payın artırılması sağlanacaktır. Belirli savunma sanayii alanlarında ağ ve kümelenme yapıları desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.681)			
Tedbir 273. Teknolojik üstünlük kazandıracak platform ve sistemlerin yurtiçinde geliştirilmesine yönelik projeler hayata geçirilecektir.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı (S), Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	ALTAY, ANKA, ATAK, HÜRKUŞ, Modern Piyade Tüfeği Projeleri ile Özgün Helikopter Programı kapsamındaki çalışmalara devam edilecektir.
Tedbir 274. Performans bazlı ve sanayinin sorumluluk alacağı lojistik destek uygulamaları başlatılacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı (S), Milli Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı	Aralık Sonu	SSM Ömür Devri Yönetimi Stratejisi dokümanı oluşturulacak, lojistik destek standart sözleşmeleri hazırlanacak ve en az 3 başlangıç projesi sözleşmeye bağlanacaktır.
Tedbir 275. İhracat ve tanıtım faaliyetlerinin koordinasyonu için irtibat ofisleri kurulacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı (S), Genelkurmay Başkanlığı, Ekonomi Bakanlığı,	Aralık Sonu	Farklı bölgelerde açılacak SSM Ofisleri için uygun ülke belirlemeye yönelik analiz çalışmaları yapılacak, belirlenecek takvime göre bu ülkelerde ofis açılacaktır.

2.2.2.12. Girişimcilik ve KOBİ'ler

a) Mevcut Durum

Esnaf ve sanatkârların çoğunluğunu oluşturduğu KOBİ'ler, çalışan sayısı bakımından toplam girişimlerin yüzde 99,8'ini, istihdamın yüzde 75,8'ini, katma değerin yüzde 54,5'ini ve yatırımların yüzde 53,2'sini oluşturmaktadır. KOBİ'lerin küreselleşmeden kaynaklanan yüksek rekabete ayak uydurma, yeterli sermayeye sahip olma, yenilikçi projeler üretme, ortak iş ve proje geliştirme gibi hususlarda güçlendirilmesine ve ülkemizdeki girişimcilik yeteneklerinin ve girişimci sayısının artırılmasına olan ihtiyaç devam etmektedir.

Tablo II: 36- Kurulan ve Kapanan İşletme Sayısı

Yıl	Faaliyete Geçen Esnaf ve Sanatkâr	Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkâr	Kurulan Şirket	Kapanan Şirket	Kurulan Gerçek Kişi Ticari İşletme	Kapanan Gerçek Kişi Ticari İşletme	Kurulan Kooperatif	Kapanan Kooperatif
2010	176 978	103 256	50 423	11 400	50 943	29 921	1 547	2 042
2011	189 427	142 843	53 409	13 095	60 430	41 130	1 033	1 896
2012	191 808	96 204	38 887	14 168	67 455	31 915	877	1 895
2013	193 870	105 552	49 943	17 400	58 987	19 873	915	1 862
2014 (1)	151 549	71 023	38 752	10 181	51 468	13 575	708	1 207

Kaynak: TOBB, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
(1) 2014 yılı Eylül sonu itibarıyla

KOBİ kredileri 2008 yılındaki 86 milyar TL düzeyinden 2014 yılında 394 milyar TL'ye yükselmiştir. Aynı dönemde KOBİ kredilerinin toplam krediler içindeki payı ise yüzde 25,1'den yüzde 34,6'ya çıkmıştır.

Grafik:10- KOBİ Kredileri

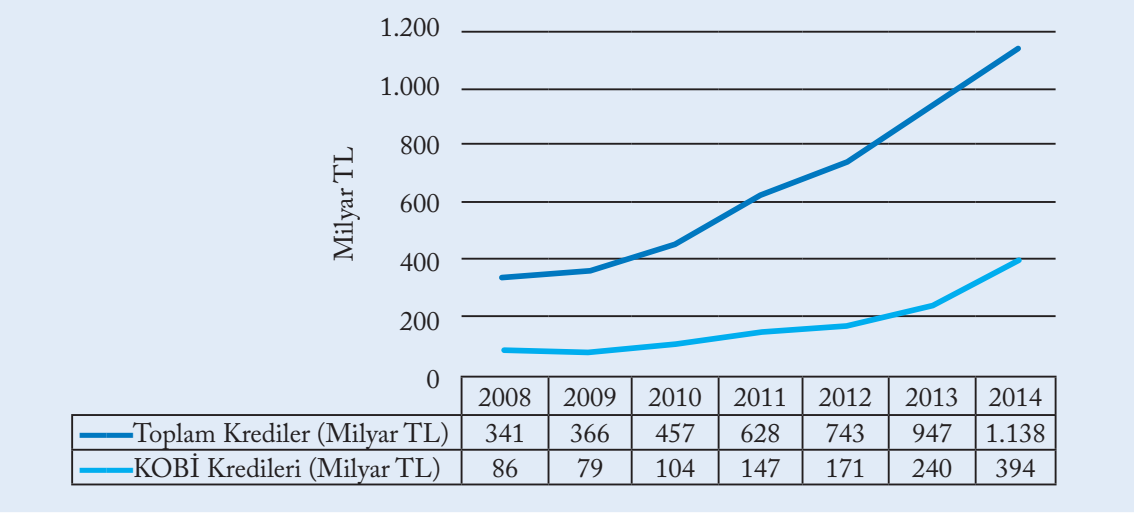

Kaynak: BDDK'nın veri tabanından derlenmiştir. Veriler bir önceki yılın 1 Ağustosu ile ilgili yılın 31 Temmuzu arasındaki dönemi kapsamaktadır.

Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri (ESKKK) ve Halk Bankası aracılığıyla esnaf ve sanatkârlara indirimli faizli kredi kullandırılmaya devam edilmiştir.

Tablo II:37- ESKKK Kefalet Kredileri

Yıl	Kefalet Alan ve Kredi Kullanan İşletme Sayısı (Adet)	Verilen Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)
2010	236 742	3 669
2011	244 700	5 541
2012	258 057	6 925
2013	286 123	9 617
2014 (1)	311 269	11 790

Kaynak: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
(1) Ocak-Ağustos dönemi

Ayrıca, 2010 yılından itibaren Kredi Garanti Fonu (KGF) A.Ş. tarafından kendi kaynaklarının yanında Hazine destekli kefalet işlemlerine başlanmıştır.

Tablo II: 38- KGF A.Ş. Tarafından Verilen Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi

	KGF AŞ Öz Kaynak				Hazine Kaynaklı Kefalet				Toplam			
Yıl	İşletme Sayısı (Adet)	Kefalet Sayısı (Adet)	Kefalet Hacmi (Milyon TL)	Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)	İşletme Sayısı (Adet)	Kefalet Sayısı (Adet)	Kefalet Hacmi (Milyon TL)	Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)	İşletme Sayısı (Adet)	Kefalet Sayısı (Adet)	Kefalet Hacmi (Milyon TL)	Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)
2010	1 333	2 382	663	868	600	708	275	434	1 933	3 090	938	1 302
2011	1 058	1 834	601	812	1 198	1 373	522	809	2 256	3 207	1 123	1 621
2012	1 484	1 694	499	676	3 528	3 823	614	877	5 012	5 517	1 113	1 553
2013	1 199	1 345	451	585	1 263	1 415	610	882	2 462	2 760	1 061	1 467
2014 (1)	2 076	2 615	419	534	1 218	1 253	581	902	3 294	3 868	1 000	1 436

Kaynak: KGF A.Ş.
(1) Ocak-Eylül dönemi

KOBİ'ler ve yeni girişimcilere yönelik destekleme faaliyetlerine devam edilmiştir. Bu kapsamda 2013 yılında bir önceki yıla göre yüzde 17,3 artış sağlanmıştır. Ancak desteklere yönelik izleme-değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesine ve etki analizleri yapılmasına olan ihtiyaç devam etmektedir.

Tablo II: 39- KOSGEB Destek Programları

DESTEK PROGRAMLARI	2011		2012		2013		2014 (1)	
	Destek Sayısı	Destek Miktarı (Bin TL)	Destek Sayısı	Destek Miktarı (Bin TL)	Destek Sayısı	Destek Miktarı (Bin TL)	Destek Sayısı	Destek Miktarı (Bin TL)
KOBİ Proje Destek Programı	630	20 540	1 814	57 180	1 837	44 075	328	4 875
Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı	830	43 294	1 193	65 667	1 259	66 218	812	33 551
İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı	46	12 451	84	21 113	78	13 389	47	7 720
Tematik Proje Destek Programı	8	197	18	445	22	868	13	308
Girişimcilik Destek Programı	2 416	26 252	4 984	52 182	8 077	85 618	7 663	66 554
Genel Destek Programı	15 387	67 538	19 065	96 807	23 776	134 000	16 511	74 978
Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı	0	0	3	135	6	227	4	100
Toplam	**19 317**	**170 275**	**27 161**	**293 533**	**35 055**	**344 397**	**25 378**	**188 086**

Kaynak: KOSGEB, 2014
(1) Ocak-Eylül dönemi

Maden kazası ve Suriye sınırında yaşanan olayların ekonomik olumsuzluklarını gidermek amacıyla söz konusu bölgelerde KOSGEB tarafından sıfır faizli kredi uygulaması başlatılmıştır. Kredi Destek Programı kapsamında 2014 Eylül ayı sonu itibarıyla İzmir (Kınık), Balıkesir (Savaştepe), Manisa (Soma, Kırkağaç) ve Şanlıurfa (Ceylanpınar, Akçakale) illerinden 3.490 kredi başvurusu yapılmış olup, toplam 1.463 işletmenin kullandığı 65,7 Milyon TL'lik kredinin faizi karşılanmıştır. Kredi Destek Programından 2014 yılı sonuna kadar yaklaşık 4.000 işletmenin yararlanacağı tahmin edilmektedir.

Girişimciliğin geliştirilmesi amacıyla KOSGEB tarafından 43 teknoloji geliştirme merkezi (TEKMER) ve 19 iş geliştirme merkezinde (İŞGEM) başlangıç aşamasındaki girişimciler desteklenmektedir. Ayrıca, girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması ve tabana yayılması amacıyla, KOSGEB ile YÖK arasında yapılan protokol çerçevesinde 102 üniversitede girişimcilik dersleri verilmeye başlanmıştır. Aynı amaçla KOSGEB ile kamu kurum ve kuruluşları arasında yapılan protokoller kapsamında 2010-2014 yılları arasında yaklaşık 247 bin kişiye girişimcilik eğitimi verilmiştir. Diğer taraftan son yıllarda özel sektör tarafından da kuluçka ve hızlandırıcı merkezleri kurulmaya başlanmış olup, bu merkezlerin sayısı 15'e ulaşmıştır.

Tablo II: 40- KOSGEB Girişimcilik Eğitimleri ve Girişimcilik Desteği Alan İşletmeler

	2010	2011	2012	2013	2014 (1)	Toplam
Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Katılımcı Sayısı	11 584	48 145	57 192	79 977	49 609	246 507
Girişimcilik Desteği Alan İşletme Sayısı	43	2 409	4 976	8 068	7 655	23 151

Kaynak: KOSGEB, 2014
(1) Ocak-Eylül dönemi

Ülkemizde teknolojik girişimciliğin geliştirilmesi amacıyla Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 2009 yılında başlatılan Teknogirişim Sermaye Destek Programı uygulamalarına devam edilmekte olup, 2014 yılında 270 girişimci desteklenmiştir. Aynı amaç doğrultusunda 2012 yılında TÜBİTAK tarafından başlatılan Girişimcilik Aşamalı Destek Programı kapsamında 2014 yılında 124 girişimcinin desteklenmesi öngörülmektedir.

Tablo II: 41- Başlangıç Girişimcilik Destekleri

Kurum	BSTB Teknogirişim Destekleri			TÜBİTAK Girişimcilik Aşamalı Destekleri		
Yıl	Başvuru Sayısı	Desteklenen Girişimci Sayısı	Destek Miktarı (Milyon TL)	Başvuru Sayısı	Desteklenen Girişimci Sayısı	Destek Miktarı (Milyon TL)
2009	159	78	7,6	-	-	-
2010	724	102	9,9	-	-	-
2011	859	272	26,3	-	-	-
2012	1 597	288	28,0	745	112	6,5
2013	1 539	294	28,8	1 220	140	10
2014 (1)	1 748	270	16,8	1 251	124	12
Toplam	6 626	1 304	117,3	3 216	362	28,5

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK (1) Ocak-Eylül dönemi

2014 yılı Eylül ayı itibarıyla organize sanayi bölgesi (OSB) sayısı 157'ye çıkmış, küçük sanayi sitesi (KSS) sayısı ise 453 olmuştur. Teknoloji geliştirme bölgelerinin (TGB) sayısı 59'a, aktif olanlarının sayısı 41'e ve TGB'lerde faaliyet gösteren işletme sayısı ise 2.947'ye yükselmiştir. OSB uygulamalarında üretime geçme oranlarının artırılması, OSB ve TGB'lerin kapasitelerinin geliştirilerek girişimcilere daha iyi hizmet verilmesi ve bunların araştırma merkezleriyle ilişkilerinin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

Tablo II: 42- OSB ve TGB Bilgileri

	OSB			TGB		
Yıllar	Tamamlanmış OSB Sayısı	OSB'lerde Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı	Kullandırılan Kamu Kaynağı (Bin TL) (1)	Faaliyete Geçen TGB Sayısı	TGB'lerde Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı	Kullandırılan Kamu Kaynağı (Bin TL) (1)
2002	70	26 624	94 636	2	-	-
2003	76	27 811	79 712	6	169	-
2004	77	29 334	81 741	10	305	4 289
2005	87	30 754	137 011	10	463	5 756
2006	93	35 000	107 104	14	546	11 855
2007	107	34 291	101 451	16	787	14 838
2008	120	35 828	149 601	19	1 154	17 454
2009	131	37 111	132 441	22	1 254	19 096
2010	143	37 618	93 735	28	1 515	36 579
2011	147	38 848	90 169	32	1 800	33 160
2012	153	41 357	104 786	34	2 174	37 296
2013	155	46 240	148 126	39	2 569	33 786
2014 (2)	157	47 378	98 843	41	2 947	5 800

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
(1) 2014 fiyatlarıyla hesaplanmıştır. (2) 2014 yılı Eylül ayı itibarıyladır.

Ortak iş yapma kültürüne, sermaye birikimine ve gelir dağılımına olumlu katkıları açısından önem taşıyan kooperatifçiliğin geliştirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Girişimciliğin geliştirilmesi ve KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılarak ekonomik büyümeye katkısının yükseltilmesi temel amaçtır. Bu kapsamda, girişimcilik ekosisteminde yer alan tüm aktörlerin kapasitesi ve hizmet kalitesi artırılarak iş ortamı geliştirilecek ve öncelikle hızlı büyüyen veya büyüme potansiyeline sahip girişimciler ile ürün, hizmet ve iş modeli açılarından yenilikçi KOBİ'lerin desteklenmesi sağlanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Girişimcilik ekosisteminde hizmet ve destek sağlayan tüm kurum ve kuruluşların kurumsal kapasiteleri ve işbirliği düzeyleri artırılacaktır. Kamu tüzel kişiliğine sahip meslek kuruluşları, ekonomiye katkılarını artırmak ve girişimciliği desteklemek üzere yeniden yapılandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.691)			
Tedbir 276. Kamu tüzel kişiliğine sahip meslek kuruluşlarının girişimcilik ekosistemindeki etkinliğini artırmaya yönelik yol haritasını içeren bir araştırma yapılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TOBB, TESK	Aralık Sonu	Gelişmiş ülke örneklerini dikkate alan ve sonucunda yol haritasının hazırlanacağı bir araştırma yapılacaktır.
Tedbir 277. Yeni girişimlerin üzerindeki doğrudan ve dolaylı mevzuat yüklerinin azaltılmasına yönelik durum raporu hazırlanacaktır.	KOSGEB (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SGK, TOBB, TESK	Aralık Sonu	Mevzuatın yeni işletmelere getirdiği yük konulu durum raporu hazırlanacaktır. Bu kapsamda oda aidatları, vergiler, SGK primleri, belediye harçları gibi hususlar değerlendirilecektir.
Girişimcilik ve KOBİ desteklerinin sağlanmasında yenilik, verimlilik ve istihdam artışı, büyüme, ortak iş yapma gibi ölçütlerin yanı sıra kadın, genç girişimcilik ve sosyal girişimciliğe de öncelik verilecektir. Uygulamada izleme ve değerlendirme süreçleri iyileştirilecek, etki analizlerinden yararlanılarak desteklerin ekonomiye katkısı ölçülecektir. (Kalkınma Planı p.693)			
Tedbir 278. Girişim sermayesi ve bireysel katılım sermayesi gibi yenilikçi finansman imkânları artırılacak ve teknolojik girişimcilik destek modelleri birbiriyle uyumlu ve birbirini destekleyecek şekilde yapılandırılacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, TOBB, TESK	Aralık Sonu	Başta teknolojik girişimciler olmak üzere girişimcilerin ihtiyaçları belirlenecek, mevcut destek programları etki analizleri ve değerlendirmeleri yapılacak ve destek modelleri birbiriyle uyumlu ve birbirini destekleyecek şekilde yapılandırılacaktır.

Tedbir 279. KOBİ'lere ve yeni girişimcilere destek veren kurumların ön ödeme yapabilmesine ilişkin düzenleme yapılacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, TOBB, TESK	Aralık Sonu	KOBİ'lere ve yeni girişimcilere destekler sağlanırken ödemelerde teminatsız avans verilebilmesine yönelik düzenlemelerin geliştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 280. Finansman eksiğinin en çok hissedildiği erken aşamaya yönelik en az bir üst fon kurulacaktır.	Hazine Müsteşarlığı (S), Maliye Bakanlığı, TOBB, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Finansman eksiğinin en çok hissedildiği erken aşamaya yönelik en az bir üst fon kurulacaktır. Bu fon aracılığıyla yenilikçi girişimciler ve özellikle kuluçka ve hızlandırıcılar tarafından başlatılmış projeler desteklenecektir.
Tedbir 281. Üniversitelerin girişimcilik ekosisteminde etkisini artırmaya yönelik projeler ve girişimcilik destekleri sağlanacaktır.	TÜBİTAK (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, TOBB, TESK	Aralık Sonu	Teknolojik girişimciler desteklenecek, teknoloji transfer ofisleri ve girişimcilik alanında sertifika programları ile üniversitelerin girişimcilik ekosistemindeki etkisi artırılacaktır.
Tedbir 282. Kadın girişimciliğin önündeki engellerin kaldırılması ve kadınların ekonomik hayattaki rollerinin geliştirilmesine yönelik araştırma çalışmaları yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TOBB, TESK, İlgili Meslek Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Kadın girişimcilerin sayısının ve başarısının artırılması için kadın girişimcilerin profilleri belirlenecek, karşılaştıkları sorunların ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla araştırmalar yapılacaktır.
KOBİ'lerin Ar-Ge, yenilik ve ihracat kapasiteleri geliştirilerek uluslararasılaşma düzeyleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.695)			
Tedbir 283. İşletmelere ve girişimcilere sağlanan Ar-Ge, yenilik ve işbirliği desteklerinin miktarı artırılacaktır.	KOSGEB (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Kalkınma Ajansları, TOBB, TESK	Aralık Sonu	KOBİ'lere sağlanan Ar-Ge ve yenilik destekleri etkinleştirilerek yaygınlaştırılacak ve KOBİ'lerin Ar-Ge talebini artıracak faaliyetler sürdürülecektir. Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik üniversite-kamu-iş dünyası üçlüsünü kapsayan işbirliklerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Bu kapsamda, 2015 yılında yaklaşık 1000 işletmeye 70 Milyon TL destek sağlanması öngörülmektedir.
OSB, TGB, KSS ve Endüstri Bölgeleri uygulamaları geliştirilecek, daha nitelikli hizmet verebilmeleri için kurumsallaşmaları ve etkin bir biçimde yönetilmeleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.698)			
Tedbir 284. OSB uygulamalarının etkinliğinin artırılması ve yenilikçi bir hale getirilmesi amacıyla OSB'lerin etki değerlendirmesi yapılacaktır.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Yatırım Programında yer alan araştırma projeleriyle OSB'lerin etki değerlendirmesi yapılacak, yenilikçi uygulamalar geliştirilecektir.

Tedbir 285. Tarıma Dayalı İhtisas OSB ihtiyaç analizi yapılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	Ülke çapında Tarıma Dayalı İhtisas OSB ihtiyaç analizi yapılarak öncelikler belirlenecek ve bu çerçevede yatırım planlaması yapılacaktır.
Teknoloji geliştirme bölgelerinin yapısı ve işleyisi; üniversite sanayi işbirliğini, iletmeler arası ortak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerini ve yenilikçi girişimciliğin en üst dezeye çakarmak üzere etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p. 632)			
Tedbir 286. TGB'lerin etkinliğini artırmak amacıyla izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacak, yönetim yapıları güçlendirilecektir.	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TÜBİTAK, TOBB	Aralık Sonu	TGB'lerin daha fazla katma değer üretmesi amacıyla belli alanlarda odaklanmaları sağlanacak, performans değerlendirmesi yapılacak ve Ar-Ge faaliyetleri artırılacaktır. TGB'lerdeki firma ve insan kaynağı sayısının ve niteliğinin artırılması sağlanacaktır. TGB yönetimlerinin firmalara yönelik etkin eğitim ve danışmanlık hizmetleri verecek şekilde kapasiteleri güçlendirilecektir.
Kuluçka, iş geliştirme merkezleri ve hızlandırıcıların nicelik ve nitelikleri artırılarak etkin bir şekilde hizmet vermeleri sağlanacaktır. Bu kapsamda kamu, STK'lar ve özel sektör işbirliğiyle destek modelleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.692)			
Tedbir 287. Kuluçka, iş geliştirme merkezleri ve hızlandırıcıların sayısı ve etkinliği artırılacaktır.	KOSGEB (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Kalkınma Ajansları, TOBB, TESK	Aralık Sonu	İşletmelerin özellikle kuruluş dönemlerinde önemli katkılar sağlayan İŞGEM, TEKMER ve hızlandırıcı benzeri yapıların oluşturulması ve etkinleştirilmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda mevcut merkezler arasında ağlar kurulacak ve hızlandırıcılara yönelik destek modeli hazırlanacaktır.
Esnaf ve sanatkârların değişen ekonomik ve sosyal şartlara uyum sağlayabilmesi için gerekli yapısal dönüşümleri desteklenecek ve alışveriş merkezlerinin küçük esnaf ve sanatkârlara yönelik olumsuz etkilerinin giderilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.699)			
Tedbir 288. Esnaf ve sanatkârlara yönelik destekleme modelleri etkinleştirilecektir.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, KOSGEB, Kalkınma Ajansları	Aralık sonu	Esnaf ve sanatkârların kamu tarafından etkin bir şekilde desteklenmesi amacıyla bu kesime yönelik bir destek modeli oluşturulacaktır.
Tedbir 289. Kooperatifçilik sektörünün ihtiyaçları ve diğer ilgili gelişmeler çerçevesinde 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu yeniden düzenlenecektir.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, KOSGEB, Kalkınma Ajansları	Aralık sonu	Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planında belirlenen hedefler, Türk Ticaret Kanunu ile diğer kanunlarda yapılan değişiklikler, uluslararası uygulamalardaki gelişmeler ve kooperatifçilik sektöründe yaşanan sorunlar da dikkate alınarak 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu yeniden düzenlenecektir.

2.2.2.13. Fikri Mülkiyet Hakları
a) Mevcut Durum

Dinamik bir yapıda olan fikri mülkiyet hakları alanında dünyada yaşanan sürekli gelişim ve değişim ülkemizdeki sistemi de etkilemekte ve sistemde güncellenme ihtiyacı yaratmaktadır. Bu kapsamda; sınai mülkiyet mevzuatının uluslararası gelişmeler, AB mevzuatına uyum ve iç uygulamalarda ortaya çıkan sorunların giderilmesi kapsamında güncellenmesi ve değiştirilmesini, Türk Patent Enstitüsünün daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturulmasını ve KOBİ'lerin yenilik geliştirme kapasitelerinin güçlendirilmesini amaçlayan Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunda görüşülerek yasalaşması beklenmektedir. Telif hakları ve bağlantılı hakları düzenleyen 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda da değişiklik çalışmaları sürdürülmektedir.

Ülkemizde 2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde başvurusu yapılan toplam patent sayısında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5,1, faydalı model sayısında yüzde 17,2, marka sayısında yüzde 3,7 ve tasarım sayısında ise yüzde 3,2 düşüş kaydedilmiştir. Hâlihazırda 180 adet tescilli coğrafi işaret bulunmakta olup 210 adet coğrafi işaret başvurusu da inceleme aşamasındadır. Yeni bitki çeşitlerinin korunmasını amaçlayan ıslahçı hakları kapsamında koruma altına alınan bitki çeşidi sayısı 2013 yılı sonu itibarıyla 427'ye ulaşmıştır. Bu rakam içerisinde yerli başvuruların oranı yüzde 44'tür.

Tablo II: 43- Sınai Mülkiyet Başvurularında Gelişmeler

	2011	2012	2013	2013 (1)	2014 (1)
Patent Başvuru Sayısı	10 241	11 599	12 053	7 776	7 372
Yerli Patent Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	39,9	39,2	37,6	38	37
Faydalı Model Başvuru Sayısı	3 244	3 789	3 541	2 749	2 274
Yerli Faydalı Model Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	97,9	98,3	97,5	98,2	97,9
Marka Başvuru Sayısı	117 723	111 143	108 608	72 713	69 962
Yerli Marka Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	88,1	87,6	85,9	85,5	86,9
Endüstriyel Tasarım Başvuru Sayısı	36 578	41 220	45 091	28 812	27 881
Yerli Endüstriyel Tasarım Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	96,9	96,8	96,8	96,7	96
Islahçı Hakları Başvuru Sayısı	112	122	215	137	108
Yerli Islahçı Hakkı Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	42	54	44	46	50
Coğrafi İşaret Başvuru Sayısı	97	145	84	73	57

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
(1) Ocak-Ağustos dönemi

Fikri mülkiyet sisteminden daha çok kullanıcının yararlanmasını sağlamak amacıyla uygulanan çeşitli destekleme mekanizmaları olumlu sonuçlar yaratmış, patent alanında önemli bir ivme kaydedilmiştir. Patent başvuruları 2006'da 5.165 iken 2013 yılında 12.053 olmuştur. Yerli patent başvurularının toplam patent başvuruları içerisindeki oranı ise 2006 yılında yüzde 21 iken 2013 yılında yüzde 38'e ulaşmıştır.

Ülkemiz kaynaklı ulusal ve uluslararası patent başvuru sayısının artırılmasını, gerçek ve tüzel kişilerin patent başvurusu yapmaya teşvik edilmesini hedefleyen 1602 kodlu TÜBİTAK Patent Destek Programı 01/01/2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Patentli buluşların ticarileştirilmesi ve üretimi için vergi teşvikleri getiren 6518 sayılı Kanun, 19/02/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'de gerçekleştirilen araştırma, geliştirme ve yenilik faaliyetleri ile yazılım faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan buluşların; kiralanması, devri ve satışı, seri üretimle pazarlanması neticesinde elde edilen kazanç ve iratların yüzde 50'sine Kurumlar Vergisinden istisna getirilmiştir. Ayrıca, araştırma ve geliştirme, yenilik ile yazılım faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan patentli veya faydalı model belgeli buluşa ilişkin gayri maddi hakların kiralanması, devri veya satışı KDV istisnası kapsamına alınmıştır.

KOBİ'lerde yenilikçi kültürün ve yenilik geliştirme kapasitesinin artırılmasını amaçlayan Hezârfen Teknoloji ve Tasarım Geliştirme Projesi 2014 yılının ilk yarısında İzmir'de medikal sektörde, ikinci yarısında ise Antalya'da faaliyet gösteren işletmelerde uygulanmış, firmaların fikri mülkiyet stratejisi geliştirmelerini destekleyici eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmiştir.

Türk Tasarım Danışma Konseyinin girişimiyle çalışmaları başlatılan, Tasarım Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2016) 26/08/2014 tarihli ve 2014/23 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararıyla kabul edilmiştir. Konsey bünyesinde, tasarım yarışmalarında dereceye giren tasarımların, Türk tasarımı imajına sağlayacakları katkı açısından değerlendirilerek ödüllendirilmelerine ve ayrıca, kamuya yarar sağlayacak tasarım yarışmalarına katılan ve başarı sağlayan tasarımların tescil maliyetlerinin azaltılmasına ilişkin çalışmalar yürütülmektedir.

Yerel ve bölgesel ürünlerin geliştirilmesi ve bölgesel kalkınmanın hızlandırılmasının bir aracı olan coğrafi işaretlere yönelik Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planı taslağı hazırlanmaktadır.

Telif haklarına dayalı endüstrilerin, gayri safi yurt içi hasıla, ulusal istihdam ve dış ticaret gelirleri içindeki paylarını hesaplamak suretiyle ülke ekonomisine katkısını ölçmek ve bu doğrultuda telif haklarına dayalı endüstrilerin büyümesini teşvik edecek politika ve stratejiler geliştirmek amacıyla, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütünün (WIPO) işbirliğiyle Telif Haklarına Dayalı Endüstrilerin Türkiye Ekonomisine Katkısı başlıklı ülke raporu hazırlanmıştır.

Fikri haklar sisteminin hukuki ve kurumsal yapısı büyük ölçüde tamamlanmış olmakla beraber, bu alanda beşeri kapasitenin geliştirilmesi ve her düzeyde eğitim ihtiyacı devam etmektedir. Ayrıca, fikri hak ihlallerine yönelik uygulamanın güçlendirilmesi ve uygulayıcı kurumların kapasitelerinin artırılması büyük önem taşımaktadır. Özellikle, yargı kesimine yönelik özel eğitim programlarının düzenlenmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Fikri mülkiyetin korunması ve hakların kullanılması için etkin, yaygın ve toplumca benimsenmiş bir fikri mülkiyet hakları sistemi oluşturularak, fikri hakların ve bu haklara konu ürünlerin kalkınma sürecine katkısının artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yargı, gümrük ve kolluk hizmetleri başta olmak üzere, kamuda fikri hakların korunması ve denetlenmesiyle ilgili birimlerde yeterli beşeri ve kurumsal kapasite oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.707)			
Tedbir 290. Ulusal Fikri Haklar Strateji Belgesi ve Eylem Planı uygulamaya konulacaktır.	Türk Patent Enstitüsü (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Ulusal Fikri Haklar Strateji Belgesi ve Eylem Planı, paydaş görüşleri doğrultusunda gözden geçirildikten sonra Ekonomi Koordinasyon Kuruluna sunulacaktır.
Tedbir 291. Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.	Türk Patent Enstitüsü (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi ve Eylem Planının hazırlanmasına ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 292. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda değişiklik hazırlığı tamamlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı	Aralık Sonu	5846 sayılı Kanunun, ulusal gereklilikler ve uluslararası gelişmeler doğrultusunda değiştirilmesine yönelik hazırlanan kanun tasarısı taslağı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 293. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının etkin korunması amacıyla gümrüklerde beşeri ve kurumsal kapasite artırılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), Merkezi Finans ve İhale Birimi	Aralık Sonu	Üzerinde fikri hak bulunan ticari eşyanın gümrüklerde kontrolünün sağlanması amacıyla gümrük idarelerinin kapasitesi artırılacak, gümrük personeline hizmet içi eğitim verilecek ve bölgesel eğitim seminerleri düzenlenecektir.
Fikri hakların ticarileştirilmesi konusunda mevcut mekanizmaların etkinliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.709)			
Tedbir 294. Sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesine yönelik teşvik imkânları artırılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, ilgili STK'lar	Aralık Sonu	Uluslararası rekabet gücünün artırılması için sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesine yönelik teşvik tedbirlerine ilişkin mevzuattaki sorunlar belirlenecek ve çözüm önerileri değerlendirilecektir.
Tedbir 295. Hezârfen Teknoloji ve Tasarım Geliştirme Projesi yaygınlaştırılacaktır.	Türk Patent Enstitüsü (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, OSB'ler, Sanayi ve Ticaret Odaları, Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu	Aralık Sonu	KOBİ'lerin buluş yapma ve tasarım geliştirme kapasitelerinin güçlendirilmesine ve fikri haklarının korunmasına yönelik Hezârfen Projesi ile firmalara özel fikri mülkiyet stratejisi oluşturulmakta olup, projenin İzmir ve Antalya'da tamamlanmasının ardından 2015 yılı içinde yeni bir bölgede uygulamasına başlanacaktır.

Fikri haklar sistemi konusunda kamuoyunun her düzeyde bilgilendirilmesine yönelik tanıtım ve eğitim faaliyetleriyle toplumsal bilincin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.710)			
Tedbir 296. Telif haklarının etkili bir şekilde korunması ve geliştirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Telif haklarına yönelik olarak her düzeyde farkındalığın artırılmasına katkı sağlamak üzere, en az 10 eğitim ve bilinçlendirme faaliyeti gerçekleştirilecektir.

2.2.2.14. Bilgi ve İletişim Teknolojileri

a) Mevcut Durum

Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) sektörünün gelişimi, bu sektörün GSYH'ya yapacağı doğrudan katkının yanı sıra, diğer sektörlerin gelişimi için de kritiktir. BİT ürün ve hizmetlerinin diğer sektörlere nüfuzu; ekonominin geneli ve tüm sektörler için yenilik sistemlerinin etkinleşmesi, yeni ürün/hizmetlerin üretilmesi, tedarik, üretim, satış gibi tüm süreçlerde maliyet avantajı, verimlilik artışı elde edilmesi ve yeni pazarlara erişimi mümkün kılmaktadır.

Elektronik Haberleşme

Altyapıya dayalı rekabetin tesisini sağlamak üzere, altyapı işletmeciliği alanında 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 148 alternatif işletmeci yetkilendirilmiştir. Bu işletmeciler kendi altyapılarını kurmak üzere önemli ölçüde yatırım yapmaktadır. Söz konusu işletmecilerin sahip olduğu fiber optik kabloların toplam uzunluğu 2014 yılının ilk yarısı itibarıyla 51.579 km'ye ulaşarak geçen senenin aynı dönemine oranla yüzde 14 artmıştır. Yerleşik işletmecinin fiber optik kablo altyapısı 2014 yılının ilk yarısı itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7'lik bir artış göstermiş ve 183.930 km'ye ulaşmıştır. Bunun yaklaşık olarak 123.572 km'si omurga, geri kalan kısmı erişim amaçlı kullanılmaktadır.

Sabit genişbant erişim pazarında, 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla, abone sayısı bazında, DSL hizmeti sunan alternatif internet servis sağlayıcılarının pazar payı yüzde 11,8 ve kablo internet hizmeti sunan işletmecilerin pazar payı yüzde 5,8'dir. Bu rakamlar dikkate alındığında geçen senenin aynı dönemine kıyasla DSL ve kablo internet hizmeti sunan alternatif işletmecilerin pazar paylarında kayda değer bir değişim görülmemektedir. Türkiye'de sabit genişbant erişim pazarındaki rekabet düzeyi AB ülkeleriyle kıyaslandığında, oldukça düşük kalmakta ve bu alandaki düzenlemelerin daha etkin şekilde uygulanması gerekliliği devam etmektedir.

Üçüncü nesil (3N) mobil haberleşme hizmetlerinin kullanımındaki artış sürmektedir. 2013 yılı Haziran ayı itibarıyla 45,3 milyon olan 3N abone sayısı 2014 yılı Haziran ayında 53,4 milyona, 21,8 milyon olan mobil genişbant abone sayısı ise 28,4 milyona yükselmiştir. Mobil genişbant abone sayısındaki artışta Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından, mobil genişbant abone sayısı hesaplamasına, bir aydan kısa süreli paket kullanan ve hiç paket kullanmaksızın internete erişen abonelerin dâhil edilmesi etkili olmuştur.

Toplam genişbant abone sayısı, 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla 37 milyona ulaşmış olup bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 24'lük bir artış kaydetmiştir. Toplam genişbant abone sayısındaki artışın kaynağı mobil genişbant ve fiber internet olup önümüzdeki dönemde bu teknolojilerin genişbant pazarındaki payının daha da artması beklenmektedir.

Grafik: 11- Genişbant Abonelerinin Teknoloji Bazında Dağılımı

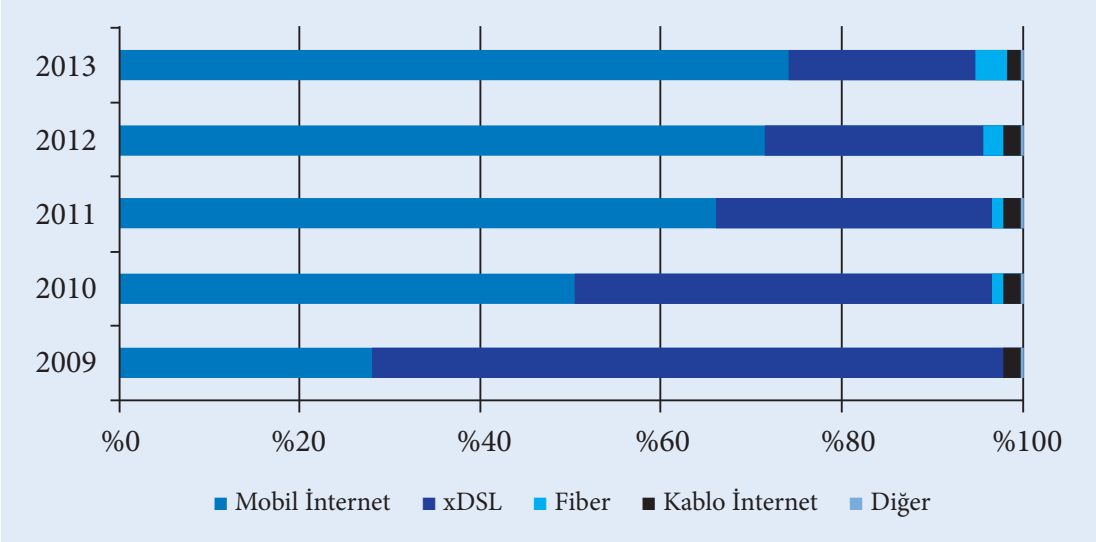

16/10/2014 itibarıyla BTK tarafından 647 işletmeci için yapılan 1.082 yetkilendirmenin 337'si sabit telefon hizmetleri alanındadır. Sabit telefonlarda numara taşınabilirliği düzenlemesi 2009 yılı Eylül ayında yürürlüğe girmiş ve 13/08/2014 itibarıyla 673.493 sabit telefon abonesi numarasını taşımıştır. 2013 yılı ilk yarısında alternatif işletmecilerin sabit telefon hizmetleri pazarındaki payı yüzde 12 iken, bu oran 2014 yılı ilk yarısında yüzde 14 olarak gerçekleşmiş olup halen söz konusu pazarda rekabet istenen seviyede değildir.

Genişbant hizmetlerinin kullanımındaki artışa paralel olarak, çeşitli işletmeciler tarafından hem sabit hem de mobil genişbant bağlantılar üzerinden sunulan telefon, video yayını, veri iletişimi vb. yakınsama hizmetlerinin sayısının arttığı gözlenmektedir. 2013 yılı Haziran ayı itibarıyla 213.695 olan IPTV (internet üzerinden televizyon yayını) abone sayısı, 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 42'lik bir artış göstererek 303.578'e ulaşmıştır. Yakınsama sürecinin önümüzdeki dönemde daha da hızlanması beklenmektedir.

Türkiye'nin küresel uydu haberleşme pazarındaki ağırlığını artırma politikasına paralel olarak hem televizyon yayıncılığı hem de veri iletişimi için kullanılmak üzere uzaya gönderilen TÜRKSAT 4A uydusu 2014 yılının Eylül ayı itibarıyla hizmet vermeye başlamıştır. Yapımı tamamlanan TÜRKSAT 4B uydusunun ise 2014 yılı sonunda uzaya gönderilmesi beklenmektedir. Ayrıca, 2015 yılında uzaya gönderilmesi planlanan TÜRKSAT 5A uydusunun yerli üretimine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Elektronik haberleşme sektöründe ikincil mevzuatın güncelleştirilmesi kapsamında 2014 yılı Mayıs ayında Elektronik Haberleşme Yer Altı Tesisleri Referans Dokümanı ve Bina İçi Elektronik Haberleşme Tesisatı Teknik Şartnamesi, 2014 yılı Temmuz ayında ise Elektronik Haberleşme Sektöründe Şebeke ve Bilgi Güvenliği Yönetmeliği yayımlanmıştır. Elektronik haberleşme sektörüyle ilgili kişisel verilerin işlenmesi ve gizliliğinin korunmasına yönelik usul ve esasları belirleme yetkisini BTK'ya devreden Elektronik Haberleş-

me Kanununun 51. maddesi, Anayasanın 20. maddesinde yer alan "Kişisel verilerin korunmasına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir." hükmüne aykırı bulunarak Anayasa Mahkemesi tarafından, 09/04/2014 tarihinde iptal edilmiştir.

2014 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 16-74 yaş grubundaki bireyler arasında internet kullananların oranı yüzde 53,8'e ulaşmıştır. İnterneti düzenli olarak (haftada en az bir kez) kullananların oranı yüzde 44,9'dur. 2014 yılında hanelerde internet erişim oranı ise yüzde 60,2 olup bu hanelerin yüzde 95'inde genişbant erişimi bulunmaktadır. Son yıllardaki durağanlığın aksine, 2014 yılında bir önceki yıla göre internet kullanım oranındaki yaklaşık 5, internet erişimi olan hanelerin oranında ise yaklaşık 11 puanlık artış olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Mobil hizmetlerin yaygınlaşması bu gelişmede önemli paya sahiptir. Mobil genişbant erişim imkânı olan hanelerin oranı 2013 yılında yüzde 20,1 iken, bu oran 2014 yılında belirgin bir artış göstererek yüzde 37'ye yükselmiştir. İnternet kullanan bireyler arasında, ev ve işyeri dışında internete bağlananlardan cep telefonu veya akıllı telefon kullananların oranı yüzde 58, taşınabilir bilgisayar kullananların oranı ise yüzde 28,5'tir.

2013 yılı Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 10 ve üzeri çalışana sahip girişimler içinde bilgisayar kullanılan girişimlerin oranı yüzde 92, internet erişimine sahip olanların oranı yüzde 90,8 olup internet sitesi sahiplik oranı ise yüzde 53,8'dir. İş dünyasında sosyal medyanın kullanımı yaygınlaşmaktadır. 2013 yılı itibarıyla 10 ve üzeri çalışana sahip girişimlerin yüzde 26,7'si tanıtım, pazarlama, müşteri ilişkileri ve müşterileri ürün geliştirme süreçlerine dâhil etme gibi nedenlerle sosyal medya uygulamalarını kullanmaktadır.

Bilgi Teknolojileri

2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde (TGB) faaliyet gösteren 2.778 firmanın yüzde 58'i yazılım ve bilişim alanındadır. TGB'ler, yazılım geliştiren bilgi teknolojileri firmalarının üçte birinden fazlasını bünyesinde barındırmaktadır. BİT sektöründe Ar-Ge Merkezi Belgesi alan, 7'si yazılım alanında olmak üzere 18 işletme bulunmaktadır. Ar-Ge merkezleri için tam zamanlı araştırmacı şartı 18/06/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla 50'den 30'a düşürülmüş olup bu düzenlemenin yazılım alanında faaliyet gösteren Ar-Ge merkezleri sayısını artırması beklenmektedir.

2012 yılında yürürlüğe giren Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkındaki Tebliğle bilişim sektöründe faaliyet gösteren yararlanıcılara yönelik destekler bir araya toplanmış ve verilen desteklerin miktar ve kapsamı genişletilmiştir. Pazara giriş, yurt dışı tanıtım, yurt dışı birim, belgelendirme, ticaret heyeti, alım heyeti ve danışmanlık başlıkları altında ortaya konan desteklerden; bilişim sektöründe faaliyet gösteren bilişim şirketleri, işbirliği kuruluşları ve TGB'ler yararlanabilmektedir.

Teknogirişim Sermayesi Desteği kapsamında 2014 yılı itibarıyla BİT alanında 492 proje desteklenmiştir. TÜBİTAK tarafından 2013 yılından itibaren ekran ve mobil iletişim teknolojileri için çağrıya çıkılmakta ve kabul edilen projelere 1003-Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programıyla destek verilmektedir.

2014 yılı Mayıs ayında uygulamaya konulan Ulusal İstihdam Stratejisinde, bilişim sektörüne yönelik işgücü niteliğinin geliştirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi, yeni ürün ve teknoloji geliştirmeye yönelik araştırmaların desteklenerek sektördeki istihdamın artırılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşabilmek için her yıl 10 bin bilişim uzmanının yetiştirilmesi ve BİT sektöründe istihdam edilen kişi sayısının 2023 yılına kadar yüzde 50 artırılması hedeflenmiştir.

Türkiye İş Kurumu tarafından 2013 yılı içinde bilgisayar işletmeni, bilgisayar bakım ve onarımcısı gibi bilgi ve iletişim teknolojilerine ilişkin mesleklere yönelik toplam 903 kursta 9.781 kişi eğitilmiştir. Bu kurslarda eğitim alan kişi sayısı tüm mesleki kurslarda eğitilen kişiler içerisinde yüzde 4,4'e karşılık gelmektedir.

Mesleki Yeterlilik Kurumu ve İstanbul Ticaret Odası arasında imzalanan Meslek Standardı Hazırlama İşbirliği Protokolü kapsamındaki çalışmalara devam edilmiş olup 2013 yılı sonuna kadar bilgi ve iletişim teknolojileri alanında 28 meslek standardı yayımlanmıştır.

Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve teknolojik altyapının iyileştirilmesi amacıyla uygulamaya konulan FATİH Projesiyle ilgili çalışmalar devam etmektedir. 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla Proje kapsamındaki iletişim altyapısı çalışmaları 3.514 okulda tamamlanmış, 4.462 okulda ise devam etmektedir. Aynı dönem itibarıyla donanım alımları kapsamında 84.921 sınıfa etkileşimli tahta yerleştirilmiş olup 2015 yılında da akıllı tahtaların sınıflara yerleştirilmesine devam edilmesi planlanmaktadır. Pilot dağıtımına 2012 yılı Şubat ayında başlanan tablet bilgisayarlardan 10,6 milyon adedinin temini-ne ilişkin süreç 2013 yılı Haziran ayında başlamıştır. 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla toplam 737.800 tablet bilgisayarın meslek liseleri hariç 3.362 okulda öğretmen ve 9. sınıf öğrencilerinin tamamını kapsayacak şekilde dağıtımı yapılmıştır. Temin edilen elektronik içeriğin paylaşılması amacıyla oluşturulan Eğitim Bilişim Ağını zenginleştirme ve öğretmenlerin hizmetiçi eğitim çalışmaları ise devam etmektedir. FATİH Projesinin, kapsamı, ölçeği ve sürekliliği açısından, yazılım, hizmetler, sayısal içerik ve mobil uygulama pazarının büyümesine ve donanımda yerli katkı payının artırılmasına yönelik önemli fayda sağlaması hedeflenmektedir.

Kayıtlı elektronik posta hizmetlerine ilişkin mevzuat altyapısı 2011 yılı içerisinde tamamlanmış olup halen BTK tarafından yetkilendirilmiş üç kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcısı bulunmaktadır. Yetkilendirilmiş olan kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcılarının birbirleriyle entegrasyonuna ilişkin çalışmalar tamamlanmıştır. Ayrıca 09/09/2014 tarihli BTK Kurul Kararıyla kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcılarının birlikte çalışabilirliliğine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Hâlihazırda kayıtlı elektronik posta altyapısı üzerinden resmi yazışmalarını yapmakta olan kamu kurumları bulunmaktadır.

2013 yılı Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 10 ve üzeri çalışana sahip girişimlerin internete erişiminde yüksek bir seviyeye ulaşıldığı görülse de, iş süreçlerinde bilgi teknolojilerinden yararlanma oranının hala düşük seviyelerde olduğu göze çarpmaktadır. Bu araştırmaya göre 2013 yılı itibarıyla 10 ve üzeri çalışana sahip girişimlerde Kurumsal Kaynak Planlaması ve Müşteri

İlişkileri Yönetimi yazılımı kullanım oranları sırasıyla yüzde 18,7 ve yüzde 8,8'dir.

Bulut bilişim, kullandıkça ve kullandığın kadar öde prensibiyle bilişim maliyetlerinde esneklik ve tasarruf imkânı tanımaktadır. Mevcut durumda bilgi teknolojileri pazarı içerisinde çok küçük bir payı olan bulut bilişim hizmetlerinin önümüzdeki dönemde hızlı bir büyüme göstermesi beklenmektedir. Bulut bilişim hizmetlerine yönelik farkındalık eksikliği ve bu hizmetlerden yararlanmak isteyen KOBİ'lerin duyduğu mahremiyet, güvenlik gibi endişeler, bulut bilişim hizmetlerinin KOBİ'lerde yaygınlaşmasının önünde engel teşkil etmektedir.

Türkiye'de elektronik ticaretin düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik önemli değişiklikler öngören Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun 23/10/2014 tarihinde TBMM Genel Kurulunca kabul edilmiş olup Kanunun 01/05/2015 tarihinde yürürlüğe girmesi beklenmektedir.

Kişisel verilerin korunması ve mahremiyetine yönelik hukuki ve teknik altyapı ihtiyacı devam etmekte olup buna ilişkin kanun tasarısı, güncellenme ihtiyacının giderilmesi ve AB müktesebatı ile standartlarına daha uygun hale getirilmesi amacıyla gözden geçirilmiştir. 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla Başbakanlıkta olan kanun taslağının yıl sonuna kadar TBMM'ye sevk edilmesi beklenmektedir. Ulusal bilgi güvenliğine ilişkin yasal altyapının oluşturulması çalışmaları uzun süredir gündemde olmakla birlikte henüz sonuca ulaştırılamamıştır.

2013 yılı itibarıyla BİT pazarının yüzde 61'i telekomünikasyon sektöründen, yüzde 39'u ise bilgi teknolojileri sektöründen oluşmaktadır. Donanım, paket yazılım ve hizmetler alt kırılımlarından oluşan bilgi teknolojileri pazarı içerisinde en büyük payı 8,46 milyar ABD dolarlık donanım pazarı alırken, yazılım pazarının büyüklüğü 730 milyon ABD doları, hizmetler pazarının büyüklüğü ise 1,3 milyar ABD doları seviyesindedir. Ülkemizde yazılım ve bilgi teknolojileri hizmetleri harcamalarının bilgi teknolojileri pazarı içerisinde aldığı yaklaşık yüzde 20'lik pay, yüzde 50'lik dünya ortalamasına göre oldukça düşüktür. Bu farkın oluşmasında, ülkemizde telekomünikasyon ve finans sektörünün bilgi teknolojileri hizmetlerinde yüksek iç kaynak kullanımı etkilidir. Bilgi teknolojileri harcamalarına özel ve kamu kurumlarının iç kaynak kullanımı dâhil edildiğinde, yazılım ve hizmetlerin bilgi teknolojileri içerisindeki payı yüzde 40'lar seviyesine çıkmaktadır. BİT pazarı yıllar itibarıyla belirli bir büyüme sergilemesine rağmen, sektörün ekonomiye sağladığı katkı istenilen düzeyde değildir.

Ülkemizde gerçekleşen elektronik ticaret hacmi son yıllarda önemli ölçüde artış göstermiştir. İnternetten gerçekleşen kartlı ödemeler tutarı 2009 yılında 9,1 milyar TL iken, 2013 yılında 34,6 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla, söz konusu tutar 27,7 milyar TL seviyesindedir. Ülkemizde internet kullanan bireyler arasında, internetten alışveriş yapanların oranı 2013 yılında yüzde 24,1 iken, bu oran 2014 yılı itibarıyla yüzde 30,8 seviyesine yükselmiştir.

Tablo II: 44- Bilgi ve İletişim Teknolojilerine İlişkin Temel Göstergeler

	2012	2013	2014(1)
Sabit Telefon Abone Sayısı (Bin)	13 860	13 551	12 750
Sabit Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	18,3	17,7	16,5
Mobil Telefon Abone Sayısı (Bin)	67 680	69 661	72 000
Mobil Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	89,5	90,9	93
Genişbant Abone Sayısı (Bin)	27 589	32 566	42 000
Genişbant Abone Yoğunluğu (Yüzde)	36,5	42,5	54,3
Kablo TV Abone Sayısı (Bin)	1 250	1 182	1 120
Bilgisayar Kullanan Bireylerin Oranı (Yüzde) (2)	48,7	49,9	53,5
İnternet Kullanan Bireylerin Oranı (Yüzde) (2)	47,4	48,9	53,8
İnternet Erişimine Sahip Hane Oranı (Yüzde)	47,2	49,1	60,2
Bilgisayar Kullanılan Girişimlerin Oranı (Yüzde) (3)	93,5	92	-
İnternet Erişimine Sahip Girişimlerin Oranı (Yüzde) (3)	92,5	90,8	-
BİT Pazar Büyüklüğü (Milyar ABD Doları)	26,4	26,9	26
- Telekomünikasyon	16,8	16,4	15,6
- Bilgi Teknolojileri	9,6	10,5	10,4
e-Ticaret İşlem Hacmi (Milyar TL) (4)	30,7	34,6	41,5
İnternetten Alışveriş Yapanların Oranı (Yüzde) (5)	21,8	24,1	30,8

Kaynak: BTK, TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, IDC, Bankalararası Kart Merkezi
(1) Gerçekleşme tahmini
(2) 16-74 yaş arası nüfus bazındadır.
(3) Seçilmiş sektörlerde 10 ve üzeri çalışanı olan girişimler bazındadır.
(4) İnternet üzerinden gerçekleşen kartlı işlemler tutarıdır.
(5) İnternet kullanan bireylerin son üç ay içinde kişisel kullanım amacıyla internet üzerinden mal veya hizmet siparişi verme ya da satın alma oranıdır.

Yayıncılık

2011 yılında yürürlüğe giren Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun uyarınca, ulusal, bölgesel ve yerel yayıncıların yetkilendirilmesine yönelik karasal sayısal televizyon yayın lisansı sıralama ihaleleri RTÜK tarafından 2013 yılı Nisan ayında gerçekleştirilmiştir. Ancak söz konusu ulusal yayın ihalesi yargı kararıyla iptal edilmiştir. 2014 yılı Eylül ayında 6552 sayılı Kanunla RTÜK tarafından yeniden ihaleye çıkılabilmesine yönelik bir düzenleme gerçekleştirilmiştir.

b) Amaç ve Hedefler

Ülkemizin bilgi toplumuna dönüşümünü hızlandırmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve etkin kullanılması, bilgi tabanlı ekonomiye dönüşüm ve nitelikli istihdamı geliştirmek amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkili bir araç olarak faydalanılması ve bu teknolojilerin üretiminde yerli katma değerin artırılması temel amaçtır.

Ülkemizin bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde, önümüzdeki dönemde uygulanacak politika, strateji ve eylemleri içeren 2014-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı hayata geçirilecektir.

Elektronik haberleşme sektörünün hizmet yeteneğinin rekabetçi bir ortamda küresel düzeyde geliştirilmesi hedefi doğrultusunda; devletin düzenleyici rolünün etkin-

leştirilmesi, yapılan düzenlemelerin etkin şekilde uygulanması, alternatif altyapı ve hizmetlerin devreye girmesi, pazarın potansiyel gelişimi ve bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaşmasını etkileyen sorunlara yönelik çözümlerin geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütülecektir.

İnternet erişim ve kullanım oranlarının gelişmiş ülkeler seviyesine çıkarılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Kullanıcılara yüksek hızlarda genişbant erişim hizmeti sunulmasına imkân veren fiber optik altyapıların yaygınlaştırılması ve kurulumunun kolaylaştırılmasına yönelik tedbirlerin hayata geçirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik Ar-Ge, yenilik ve ihracat teşviklerinin, belirlenecek öncelikli alanlarda, odaklı ve etkileri ölçülebilir bir yapıda uygulanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

FATİH Projesi başta olmak üzere, kamu projelerindeki BİT ürün ve hizmet alım süreçleri, yerli katma değerin artırılmasını ve KOBİ'lerin gelişimini gözeten bir anlayışla düzenlenecektir.

Sayısal içeriğin gelişmesi ve ticarileşmesi amacıyla, başta oyun olmak üzere mobil uygulama, yazılım ve bilgi teknolojileri hizmetlerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir. İnternetteki Türkçe içeriğin nicelik ve nitelik açısından gelişmesi ve erişilebilir olmasına yönelik faaliyetler sürdürülecektir.

KOBİ'lerin bulut bilişim teknolojilerinden yararlanabilmesi için hizmet sağlayıcıları ile hizmeti alanlar arasında aracılık faaliyetlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Yüksek katma değerli internet girişimlerinin ortaya çıkması ve gelişimi desteklenecektir.

e-Ticaretin hem yurt içinde gelişmesi hem de bu kanal vasıtasıyla ihracatın artırılmasına yönelik teşvik ve düzenlemelere ilişkin çalışmalar yürütülecektir.

Kişisel verilerin korunması ve ulusal bilgi güvenliği alanlarında hukuki altyapının tamamlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Kamuda açık kaynak kodlu yazılımın kullanımını destekleyecek ve bilgi teknolojilerinin ekonominin genelinde kullanımını artıracak açık kaynak kodlu yazılım ekosisteminin gelişimi sağlanacaktır.

Yayıncılık sektörünün altyapı ve hizmetleri çeşitlendirilecek ve sayısal dönüşümü tamamlanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde hayata geçirilecek politika, strateji ve uygulamaların belirlendiği yeni bilgi toplumu stratejisi ile eylem planı etkin biçimde uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.725)			
Tedbir 297. Yeni bilgi toplumu stratejisi ve eylem planı yürürlüğe girecek ve eylem planına yönelik bir izleme sistemi oluşturulacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Büyüme ve istihdam odaklı 2014-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı yürürlüğe girecek, strateji ve eylem planının etkin bir şekilde koordinasyonu ve uygulanması amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır. Ayrıca eylem planı sonuçlarının izlenmesi amacıyla bir izleme sistemi oluşturulacaktır.

İletişim teknolojileri altyapısı, uygun kalite ve fiyatlarla hizmet sunumuna imkân verecek şekilde geliştirilecek; başta fiber altyapı olmak üzere, yüksek hızlı internet erişim imkânı sunan sabit ve mobil yeni nesil erişim şebekelerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.726)			
Tedbir 298. Dördüncü Nesil (4N) mobil elektronik haberleşme hizmetlerine ilişkin yetkilendirme çalışması başlatılacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), BTK	Aralık Sonu	4N mobil elektronik haberleşme sistemlerinin yetkilendirilmesine yönelik usul ve esaslar belirlenecek ve yetkilendirme çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 299. Elektronik Haberleşme Altyapısı Olmayan Köy, Mezra ve Benzeri Yerleşim Yerlerine Telefon ve İnternet Altyapısının Kurulması ve İşletilmesi Projesi yürütülecektir.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), BTK	Aralık Sonu	Proje kapsamında, büyük kısmı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde olmak üzere, elektronik haberleşme altyapısı olmayan yaklaşık 800 yerleşim yeri kapsama alanına alınacaktır.
Tedbir 300. Mobil Kapsama Alanı Bulunmayan Yerleşim Yerlerinde Mobil Haberleşme Altyapısının Kurulması ve İşletilmesi Projesi yürütülecektir.	Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), BTK	Aralık Sonu	Proje kapsamında, GSM kapsaması olmayan yaklaşık 500 yerleşim yeri için kurulumlar tamamlanacaktır.
Bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik Ar-Ge, yenilik ve ihracat teşviklerinin, belirlenecek öncelikli alanlarda, odaklı ve etkileri ölçülebilir bir yapıda uygulanması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.729)			
Tedbir 301. Bilgi teknolojileri firmaları, teknoparklar ve sektör STK'larının markalaşma ve uluslararasılaşma stratejilerinin oluşturulması ve bu stratejiler doğrultusunda yurt dışında gerçekleştirilecek etkinlik ve uluslararası akreditasyon faaliyetlerinin desteklenmesi sağlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	2012/4 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ kapsamında bilgi teknolojileri firmaları, teknoparklar ve sektör STK'larının yurt dışında yürütmekte oldukları markalaşma, tanıtım ve akreditasyon faaliyetlerinin bir strateji doğrultusunda gerçekleştirilmesi ve bilgilendirme toplantıları yapılarak sayısının artırılması sağlanacaktır.
Kişisel verilerin korunması ve ulusal bilgi güvenliği alanlarında hukuki altyapı tamamlanacaktır. (Kalkınma Planı p.738)			
Tedbir 302. Ulusal bilgi güvenliğinin sağlanmasına ilişkin mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, TÜBİTAK, BTK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kritik altyapı işletmelerinin bilgi güvenliğini sağlamada koordinasyon, kamu ile özel sektör ilişkilerinde yetki ve sorumluluklar ve test, denetim, standardizasyon, ikincil mevzuat gibi hususların bilgi güvenliği kanunuyla çerçeve altına alınması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda devam ettirilen kanun çalışmaları neticelendirilecektir.

Tedbir 303. Kişisel verilerin korunmasına yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Anayasada kişisel verilerin korunmasına ilişkin getirilen düzenleme çerçevesinde, kişilerin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı ile temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını temin etmek amacıyla elektronik ortamda veya diğer yollarla işlenen kişisel verilerin korunmasına yönelik kanunun hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 304. Avrupa Konseyinin kişisel verilerin korunmasına ilişkin 108 ve 181 sayılı sözleşmelerinin onaylanması çalışmaları başlatılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısının kanunlaşmasını müteakip bu verilerin otomatik işleme tabi tutulması durumunda kişilerin korunmasına ilişkin Avrupa Konseyinin 108 ve 181 sayılı sözleşmelerinin onay çalışmaları başlatılacaktır.
Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş süreci tamamlanacaktır. Analog yayınların sonlandırılmasıyla boşaltılacak olan frekans bandı etkin bir biçimde değerlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.739)			
Tedbir 305. Karasal sayısal televizyon yayınlarına yönelik yetkilendirmeler yapılacak ve sayısal yayınlar başlatılacaktır.	RTÜK (S), Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, TRT, BTK	Haziran Sonu	Karasal sayısal yayıncılığa geçiş için ihtiyaç duyulan yetkilendirme ve fiziksel altyapı çalışmalarına devam edilecektir.

2.2.2.15. Tarım ve Gıda

a) Mevcut Durum

Gelişmiş ekonomilerde yaşanan talep daralması sonrasında 2013 yılında gelişmekte olan ülkelerde de yaşanan daralma ile dünyada ekonomik büyümede yavaşlama görülmeye başlamıştır. Bu yavaşlama emtia fiyatlarına yansımış, gıda ve tarım ürünleri maliyet ve fiyatları da 2013 yılında önemli dalgalanma göstermemiştir. Bunun yanında gıda talebinde yaşanan artışlar 2014 yılı Eylül ayına kadar piyasalarda önemli değişiklik yaratmamış, sadece et ve et ürünleri fiyatlarında yukarı yönlü hareketler olmuştur. Ancak, et ve et ürünlerindeki bu hareketlilik doğrudan arz yönlü gelişmelere bağlı olup bunların orta vadede önemli değişiklik göstermesi beklenmemektedir.

Dünya piyasalarında yaşanan durağanlığın tersine ülkemizde 2013-2014 tarımsal üretim dönemi doğal afetlerle başlamış olup üretim açısından risk oluşturan kuraklık, don ve dolu gibi birçok olumsuzluk bir arada yaşanmıştır.

Bu nedenle, tarım sektörünün 2013 yılında büyüme hızı yüzde 3,5, GSYH içindeki payı ise yüzde 8,3 olarak gerçekleşmiş olup 2014 yılında bu oranların sırasıyla yüzde -0,9 ve yüzde 7,9 olması beklenmektedir.

Tarımsal ürünlerin fiyat artışları, 2013-2014 döneminde genel olarak yurtiçi ÜFE'yle aynı eğilimde hareket etmiştir. Ancak 2014 yılından itibaren tarımsal ürünler bazında izlenen ÜFE kapsamında hububat, yaş ve kabuklu meyveler, bazı bakliyat, çay ve ormancılık ürünlerinde-

ki fiyat artış oranlarının yurtiçi ÜFE'nin üzerinde seyrettiği gözlenmektedir. 2014 yılında gıda fiyatlarındaki artışlar geneli itibarıyla et ve et ürünleri, taze ve işlenmiş meyveler ile hazır yem fiyatlarından kaynaklanmaktadır.

Tarımsal ürün fiyatlarındaki dalgalanmaların yakından izlenmesi, arzda ve piyasalarda yaşanabilecek istikrarsızlıklar konusunda gerekli önlemlerin zamanında alınmasını teminen ilgili bakanlıkların temsilcilerinden oluşan bir komite kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Dış ticaret verileri incelendiğinde, tarım ürünleri ithalatının 2012 yılında önemli oranda azaldığı, 2013 yılında yüzde 3,6 arttığı, ihracatın ise söz konusu yıllarda sırasıyla yüzde 0,5 ve 10 arttığı gözlemlenmektedir. 2014 yılının ilk sekiz ayı ile bir önceki yılın aynı dönemi karşılaştırıldığında, ihracattaki artış hızı ithalatın üzerinde olup bu seyrin 2014 yılı sonuna kadar sürmesi beklenmektedir. Gıda ve içecek sanayii ürünleri ihracatında ise 2014 yılında yüzde 5'in üzerinde artış olacağı tahmin edilmektedir.

Suriye ve Irak'taki istikrarsız piyasa ortamı ve Rusya ve Ukrayna'da görülen siyasi belirsizlikler nedeniyle tarım ve gıda ürünlerinin ihracat artış hızında yavaşlama beklenmektedir. Ancak ülkemizden Irak ve Suriye'ye yönelik buğday, soğan, patates, şeker ve baklagiller gibi ürünlerin ihracatı ile örtüaltı ürünlerde özellikle Rusya ve Avrupa pazarına ihraç edilen ürün miktarı artış göstermiştir. Bunun yanı sıra, Rusya pazarına süt ve süt ürünleri ihracatının açılması ve aynı pazara kanatlı ürünlerinde ihracat artışı beklentisiyle hayvansal ürün ihracat miktar ve değerinde artış olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo II: 45- Tarım Sektöründe Büyüme ve Dış Ticaret Göstergeleri

	Yıllar					Yüzde Değişim		
	2011	2012	2013	2013 (1)	2014 (1)	2012	2013	2013-2014 (1)
Katma Değer (1998 Fiyatlarıyla, Milyon TL)								
Tarım Toplamı (2)	10 604	10 935	11 315	3 578	3 586	3,1	3,5	0,2
İthalat (Milyon ABD Doları)								
Bitkisel Üretim	7 579	6 334	7 143	4 849	5 314	-16,4	12,8	9,6
Hayvancılık	1 090	912	414	334	156	-16,3	-54,6	-53,3
Ormancılık ve Tomrukçuluk	226	201	161	117	105	-11,2	-19,9	-9,8
Balıkçılık	49	56	58	35	42	15,4	3,2	22,3
Toplam	8 944	7 503	7 776	5 334	5 617	-16,1	3,6	5,3
İhracat (Milyon ABD Doları)								
Bitkisel Üretim	4 847	4 797	5 184	3 100	3 211	-1,0	8,1	3,6
Hayvancılık	301	370	442	251	288	22,9	19,4	14,8
Ormancılık ve Tomrukçuluk	19	22	27	17	15	16,8	24,0	-12,3
Balıkçılık	186	190	258	168	227	2,3	35,6	35,1
Toplam	5 353	5 379	5 912	3 536	3 741	0,5	9,9	5,8

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, TÜİK
(1) Ocak-Ağustos dönemi
(2) Katma değer verileri 2014 yılı için Ocak-Haziran dönemine ilişkin olup 2013 yılı karşılaştırması da aynı bazda yapılmıştır.
Not: Dış ticaret verilerinde ISIC Rev.3 esas alınmıştır.

Tarım istatistiklerinin daha güvenilir hale getirilebilmesi ve tarımsal kayıt sisteminin geliştirilmesi amacıyla AB Mali İşbirliği kapsamında 2014 yılında Arazi Parsel Tanımlama Sistemi Projesi devam etmekte olup bu projeyle ülke genelindeki tarım parsellerinin tespit edilmesi ve kimliklendirilmesi hedeflenmektedir. Buna ilave olarak, tarımsal desteklerin izlenmesi amacıyla AB'de kullanılan Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin ülkemizde de kurulması için 2015 yılında yine AB Mali İşbirliği çerçevesinde bir proje başlatılacaktır.

Ülkemizin gıda güvenliği koşullarının iyileştirilmesi ve tarımda istikrarlı gelişmeyi sağlamak üzere; arazi parçalılığının azaltılması, işletme ölçeklerinin etkin kullanımı, üretici örgütlülüğünün artırılması, güvenilir tarımsal verilerin temini, ürün pazarlama altyapısının iyileştirilmesi, üretimde kendine yeterliliğin artırılması, kayıt dışılığın azaltılması, güvenilir gıdanın arzı ve tüketiminin sağlanması, ürün-bölge-üretici bazlı su varlığını dikkate alan destekleme sistemine geçilmesi ve piyasa istikrarının korunmasına ilişkin Onuncu Kalkınma Planında ortaya konulan politikaların uygulanmasına ilişkin tedbirler hayata geçirilecektir.

Toprak ve Su Kaynakları

TÜİK verilerine göre, 2000 yılında 26,4 milyon hektar olan toplam tarım arazisi varlığı yüzde 9,8 azalarak 2013 yılında 23,8 milyon hektara gerilemiştir. Bu miktarın 15,6 milyon hektarını ekilen, 4,2 milyon hektarını nadasa bırakılan, 0,8 milyon hektarını sebze yetiştirilen ve 3,2 milyon hektarını ise meyve, zeytin ağaçları ve bağcılık için ayrılan alanlar oluşturmaktadır.

2013 yılı sonu itibarıyla DSİ tarafından inşa edilerek işletmeye açılan toplam sulama tesisi sayısı 2.320 olup sulama alanı net 2.847.382 hektardır. DSİ tarafından inşa edilen sulama tesislerinin işletilmesi çeşitli kuruluşlar tarafından üstlenilmektedir.

Tablo II: 46- DSİ Sulama Tesislerinin İşletme Durumu (2013 Yılı)

İşletmeden Sorumlu Kuruluş	Sulama Alanı (hektar)	Sulama Tesis Sayısı
DSİ	142 740	108
Su Kullanıcı Teşkilatları ve Mahalli İdareler	2 208 936	779
Bedeli Karşılığında DSİ'ce İnşa Edilip Çeşitli Kurumlarca İşletilen Sulamalar	17 285	30
Yeraltı Suyu (YAS) Sulama Kooperatifleri	478 421	1 403

DSİ tarafından geliştirilen bu sulamalarda yüzde 39 klasik sistemle, yüzde 44 kanaletli sulama sistemiyle, yüzde 17 borulu sistemle su kullanılmaktadır.

DSİ'nin 2014 yılı başı itibarıyla Yatırım Programında toplam proje tutarı 75,7 milyar TL olan 174 projesi bulunmakta olup sene başı ödenek seviyesiyle bu proje stokunun ortalama tamamlanma süresi 10,5 yıldır.

DSİ tarafından 2013 yılında toplam proje tutarı 10,9 milyar TL olan 24 sulama projesi tamamlanmıştır. DSİ tarafından yürütülen ve toplam proje tutarı 856 milyon TL olan 11 büyük su işi projesinin 2014 yılında tamamlanması beklenmektedir. Bunlara ilave olarak yatırımı devam eden projeler kapsamında inşa edilen 20 sulama amaçlı baraj, 40 büyük sulama tesisi ve 799 adet küçük

su işinin ise 2014 yılında tamamlanması hedeflenmektedir. Ayrıca yıl içinde ilave kaynak sağlanarak taşkın koruma ve küçük sulama işleri hızlandırılmıştır. Toplam olarak, 2014 yılında yaklaşık 198 bin hektar alanda sulama, 42 bin hektar alanda taşkın koruma yatırımlarının tamamlanması veya hızlandırılması planlanmıştır.

2014 yılı içerisinde, yatırım programlarında GAP, DAP, KOP ve DOKAP rumuzlarıyla yer alan bölgesel öncelikli projelerin hızlandırılmasını da amaçlayan bölgesel eylem planları üzerinde yoğun çalışmalar yürütülmüş ve önemli aşama kaydedilmiştir. Bu kapsamda yeni dönemde, başta GAP bölgesinde olmak üzere sulamaya açılan alan rakamlarında hızlı bir artış gerçekleştirilerek, tarımsal üretimde verim ve kalite artışları sağlanması beklenmektedir. Nitekim; Suruç, Aşağı Fırat, Silvan, Kralkızı Dicle gibi GAP bölgesi için büyük önem taşıyan projelerde depolama ve ana kanal inşaatlarının yanında birçok şebeke inşaatı ihale edilerek başlatılmıştır.

KOP ve DAP Bölge Kalkınma İdareleri (BKİ) tarafından kendi bölgelerinde küçük ölçekli sulama yatırımlarına kaynak temin edilerek kırsal kalkınmaya destek verilmektedir. 2011 yılından bu yana KOP BKİ tarafından uygulanan küçük ölçekli sulama projelerine 2014 yılında 74 milyon TL civarında kaynak ayrılırken DAP BKİ tarafından aynı dönemde 40 milyon TL'lik destek sağlanmıştır.

Bunun yanı sıra, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yürütülen arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerine, GAP Eylem Planının uygulanmaya başlamasıyla önemli bir ivme kazandırılmıştır. Bu kapsamda GAP illerinde toplam 2,5 milyon hektar alanda toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri programlanmış olup 2014 yılı sonu itibarıyla 2,3 milyon hektar alandaki çalışmaların tamamlanması beklenmektedir. Benzer şekilde, yatırım programı çerçevesinde KOP kapsamındaki illerde toplam 865 bin hektar alanda toplulaştırma çalışmaları bulunmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu bölge illerinde 325 bin hektar alanın toplulaştırması tamamlanmış olup geriye kalan alanda çalışmalara devam edilmektedir. DAP kapsamındaki illerde ise 247 bin hektar arazinin toplulaştırması tamamlanmış olup 269 bin hektar alanda çalışmalara devam edilmektedir. Toplulaştırmaya ilişkin son yıllarda yaşanan gelişmelere paralel olarak Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından toplulaştırılan tarım arazisinin 2014 yılı sonunda kümülatif olarak 5 milyon hektara ulaşması beklenmektedir.

Tarım arazilerinin parçalanması ve işletme ölçeklerinin küçülmesine neden olan miras hukukunun düzenlenmesi kapsamında 6537 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 15/05/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunla bölünemeyecek en küçük arazi büyüklüğü ilçeler bazında belirlenmiş, yeter gelirli işletme ve ehil mirasçı tanımları getirilmiş, işletmelerin devir usul ve esasları belirlenmiş, tarımsal işletmelerin mirasa konu olması durumunda mirasçılar arasında yapılacak dağılımın şartları ortaya konulmuş ve Türkiye'de ilk defa arazi piyasasının oluşturulmasına yönelik tarımsal arazi edindirme sistemi mevzuata konu olmuştur. Kanunun uygulanması için miras hukukuna ilişkin uygulamalar ile tarımsal arazi edindirme iş ve işlemlerine ilişkin düzenlemelere yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Bitkisel Üretim

TÜİK verilerine göre, 2013 yılında tahıl üretiminde 2012 yılına göre yüzde 12,3, sebze üretiminde yüzde 2,1 ve meyve üretiminde yüzde 1,2 artış olmuştur. 2014 yılında ise, tahıl üretiminde bir önceki döneme göre yüzde 6,5 azalış, sebze üretiminde yüzde 0,7 artış ve meyve üretiminde yüzde 6,2 azalış olacağı tahmin edilmektedir.

Bitkisel üretimde gıda güvenliği ve sürdürülebilir tarım temelinde verim ve kaliteyi artırmaya yönelik kayda değer gelişmeler sağlanmıştır. Önümüzdeki dönemde biyoteknoloji, ıslah, çeşit geliştirme, etkin piyasa denetimi, Ar-Ge politikalarının geliştirilmesi ve kamu kesimi ile özel kesimin etkin işbirliği hususları öne çıkmaktadır.

Organik tarım ile iyi tarım uygulamalarının usul ve esaslarına ilişkin yönetmeliklerde 2014 yılında bazı değişiklikler yapılmış olup söz konusu uygulamaların geliştirilmesi amacıyla başta kontrol ve denetime yönelik hizmetlerin artırılması olmak üzere, güvenilir üretimin yaygınlaştırılması, ihracatın artırılması, istatistiki altyapı dâhil izlenebilirliğin iyileştirilmesi ile kurumsal kapasitenin geliştirilmesi hususları önemini korumaktadır.

Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 29/05/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış ve ürünlerde genetik yapısı değiştirilmiş organizma (GDO) bulaşan eşik değeri tespit edilmiş olup GDO ve ürünlerinden kaynaklanabilecek risklerin önlenmesi ve insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevre ve biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla söz konusu ürünlerle ilgili izlenebilirliğin sağlanması, kontrol ve denetim sisteminin etkin şekilde işletilmesi önemli hususlardır.

Bitki sağlığı alanında ithalat dâhil koruma ürünlerinin ruhsatlandırılması, ruhsatlandırılmış ürünlerin biyolojik etkilerinin kontrolü ve kurulan izleme altyapısının geliştirilmesi, üreticilerde farkındalığın oluşturulması ve erken uyarı sistemlerinin yaygınlaştırılması hususları önemini korumaktadır.

2011 yılında lisanslı depoculuğun geliştirilmesi için kurulan TMO-TOBB Lisanslı Depoculuk Anonim Şirketi'nde (LİDAŞ) depolamaya uygun nitelikte, standardize edilebilen şartlarda olması kaydıyla hububat, baklagiller, yağlı tohumlar, pamuk, fındık, zeytin ve zeytinyağı ürünlerinin işlem görmesi sağlanmıştır. Şirket, 2013 yılı itibarıyla Polatlı, Lüleburgaz, Ahiboz, Ünye ve Düzce'de olmak üzere 5 tesise ve hububatta 90 bin ton ve fındıktaysa 35 bin ton olmak üzere toplam 125 bin ton depo kapasitesine ulaşmıştır. Ancak yeterli doluluk kapasitesine ulaşılamaması nedeniyle Ünye ve Düzce depolarının faaliyetlerine son verilmiştir. Buna karşılık özel sektörle birlikte lisans alınan depo kapasitesi; hububatta toplam 180 bin ton düzeyine çıkmış olup İzmir'de pamuk için 15 bin tonluk depo lisansı alınmıştır. Bunlara ilave olarak, 2014 yılında hububat için 341 bin ton, zeytin için 17,5 bin ton ve pamuk için de 20 bin tonluk deponun daha lisans alması beklenmektedir. Söz konusu işlemlerin tamamlanması ile birlikte hububatta 578 bin ton, zeytinde 17,5 bin ton ve pamukta 35 bin ton toplam lisanslı depo kapasitesine ulaşılacaktır.

Üreticilerin lisanslı depoculuğa yönlendirilmesi için yeni bir destekleme programının başlatılmasına yönelik 16/10/2014 tarihli ve 2014/6849 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kararın beş yıl süreyle uygulanması öngörülmek-

te olup Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca onaylanacak aylık kira ücretinin yüzde 50'si oranında ürün gruplarına göre değişen tutarlarda ton başına destekleme ödemesi öngörülmektedir. Ayrıca ürün senetlerinin alım-satımını artıracak ve bu depoların borsalarla etkileşimini sağlayacak imkânların geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

2015 yılında GAP, KOP, DAP ve DOKAP BKİ'leri tarafından kendi bölgelerinde kamu tarımsal araştırma altyapıları ile bölge üretim potansiyelinin araştırılmasına yönelik projelerin desteklenmesine devam edilecektir.

Hayvancılık

2013 yılı itibarıyla yaklaşık 14,5 milyon baş olan sığır mevcudunun yüzde 42,1'i kültür melezi sığırdan yaklaşık yüzde 41'i ise saf kültür ırkı sığırdan oluşmaktadır. Yaklaşık 29,3 milyon baş olan koyun mevcudunun yüzde 93,9'unu verimi görece düşük olan yerli koyun oluşturmaktadır. Bu kapsamda, hayvan ıslahı ve nitelikli damızlık sığır elde edilebilmesi amacıyla, 2013 yılında suni tohumlama metoduyla 3,8 milyon baş sığır tohumlanmış olup 2014 yılında 3,8 milyon adet suni tohumlama yapılması hedeflenmektedir. Geçmiş yıllar incelendiğinde, 2011 yılında 76.761 baş olan damızlık gebe düve ithalatı 2012 yılında 48.164 baş ve 2013 yılında 31.413 baş olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla 9.981 baş damızlık ithalatı yapılmış durumdadır.

Suni tohumlama uygulamalarındaki olumlu gelişmeler ve damızlık hayvan ithalatının sürdürülmesi Türkiye'nin sütçü ırk sığır varlığı kompozisyonunda da iyileşmeyi beraberinde getirmekte olup toplam sığır varlığı içerisindeki kültür ve kültür melezi hayvan oranı yüzde 83 seviyesine çıkmıştır. Bu durum özellikle süt üretiminde önemli artışlara neden olmaktadır. Süt üretimi 2013 yılında yaklaşık 18 milyon ton düzeyine çıkmıştır. Et ve süt hayvancılığının bağlantılı yapısı dikkate alındığında son yıllarda hızla artan süt üretiminin, et ve süt piyasalarında dönemsel fiyat dalgalanmalarını ve sektörde darboğazı artırabileceği değerlendirilmektedir.

Kırmızı et üretiminin artırılması amacıyla başta koyunculuk olmak üzere hayvan sayısının artırılması ve besiciliğin yaygınlaştırılması önemini korumaktadır. Bunun yanı sıra, toplumun et tüketimindeki çeşitliliğinin artırılması suretiyle beslenme kalitesinin yükseltilmesi açısından kanatlı hayvanların etleri ve balık tüketimine de yönlendirilmesi önemli görülmektedir.

2013 yılında ihracat avantajı da bulunan kanatlı hayvan eti üretimi, bir önceki yıla göre yüzde 1,8 artarak 1,8 milyon ton olmuştur. Tavuk yumurtası üretimiyse 2013 yılında yüzde 10,6 artarak yaklaşık 16,5 milyar olarak gerçekleşmiştir. Kanatlı hayvan eti ve sakatatlarında ihracat geliri 2013 yılında yüzde 15'e yakın artış gösterirken aynı ürünlerde 2013 yılının aynı dönemiyle kıyaslandığında 2014 yılı ilk sekiz ayında da yüzde 2,2 civarında ihracat artışı olmuştur. Yumurta ihracatı tutar olarak 2013 yılında yüzde 15 civarında artarken 2014 yılının ilk sekiz ayında bu artış 2013 yılının aynı dönemiyle kıyaslandığında yüzde 5,2'ye gerilemiştir.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarının olumsuz etkilerinin azaltılması yönündeki çalışmalarda, hayvancılık işletmeleri bazında koruyucu önlemlerin alınmasına yönelik olarak İşletme Odaklı Koruyucu Hekimlik Sisteminin uygulamaya alınması ve ülke şartlarına uygun aşı, ilaç ve serum üretimlerinin miktar ve kalitesinin iyileştirilmesi

ihtiyaçları devam etmektedir. Hayvan hastalıklarıyla mücadelenin yanı sıra AB'yle yürütülen müzakerelerin gereği olarak veterinerlik konusunda bir strateji belgesi ile hayvansal yan ürünlere yönelik düzenleme ihtiyaçlarını içeren belgenin hazırlanması için çalışmalar sürdürülmektedir.

Daha önce 2013/4278 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında birleştirilen 2009 yılında GAP Bölgesinde ve 2010 yılında DAP bölgesinde başlatılan hayvancılık yatırımlarına yönelik destek programlarının ise 2015 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Söz konusu program kapsamında 313 proje tamamlanmış olup 102 proje ise devam etmektedir. 2014 yılı Ekim ayına kadar bu destek programına 138 milyon TL kaynak sağlanmıştır.

Diğer taraftan bölgesel bazda hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla 04/06/2014 tarihli ve 2014/6359 sayılı Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Konya Ovası ve Doğu Karadeniz Projeleri Kapsamındaki illerde Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Resmi Gazetede yayımlanmış ve bu Kararla ilgili uygulama tebliği çıkarılmıştır. Son düzenlemelerle etçi ve kombine verim yönlü ırkların desteklenmesine ağırlık verilirken küçükbaş hayvan yetiştiriciliği işletmeleri de kapsama alınmıştır. Uzun yıllardır uygulanan yeni işletme kurulumunu teşvik etmek yerine, önemli bir politika değişikliğine gidilerek mevcut durumda küçük ve orta ölçekli hayvan yetiştiriciliği işletmelerinin kapasitelerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

2014 yılında DAP BKİ'nin desteğiyle TİGEM tarafından Iğdır Kazım Karabekir İşletmesinde başlatılan projeyle Doğu Anadolu Bölgesinde damızlık küçükbaş hayvan üretiminin artırılması öngörülmektedir. Aynı zamanda, 2015 yılında DAP BKİ tarafından DAP illerinde hayvan içmesuyu göletlerinin yapımı ile hayvancılık sektöründe pazarlama altyapısının iyileştirilmesine yönelik projeler desteklenmektedir.

Ek olarak, tüm BKİ'ler tarafından hayvancılık yatırım potansiyelinin ortaya konulmasına yönelik araştırma projelerinin desteklenmesi öngörülmektedir.

Su Ürünleri

TÜİK verilerine göre su ürünleri üretimi 2013 yılında bir önceki yıla göre yüzde 5,8 oranında azalarak 607,5 bin ton civarında gerçekleşmiştir. Üretimin yüzde 55,8'ini deniz balıkları ve diğer deniz ürünleri, yüzde 5,8'ini iç su ürünleri, yüzde 38,4'ünü ise yetiştiricilik ürünleri oluşturmaktadır.

Su ürünleri kaynaklarının sürdürülebilirliği ve stoklar üzerindeki av baskısının azaltılması amacıyla 2012, 2013 ve 2014 yıllarında yayımlanan Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaranlara Yapılacak Destekleme Tebliğlerinde belirlenen kriterler kapsamında, balıkçılara gemilerini avcılıktan çıkarmaları karşılığında destek ödemelerine devam edilmekte olup on metrenin üzerinde çeşitli boyutlardaki 2.650 civarındaki balıkçı teknesinin 364 tanesi filodan çıkarılmış ve 62 milyon TL ödeme yapılmıştır. Buna ilave olarak, yaklaşık 700 teknenin filodan çıkarılmasına ilişkin işlemler devam etmekte olup ilave destek maliyetinin 100 milyon TL civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Balıkçılıkta çevresel sürdürülebilirliğin gözetilebilmesi ve AB müktesebatına uyum gerekliliklerinin yerine getirilmesi amacıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca yürütülen 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda değişiklik yapılmasını öngören kanun tasarısı çalışmalarında son aşamaya gelinmiştir.

Öte yandan, 03/10/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Su Ürünleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca kara ve denizde izleme, balık stoklarının korunması ve balıkçılık faaliyetlerinin kontrolü ile yasal olmayan avcılığın önüne geçilmesi için balıkçı gemilerinde izleme ve kayıt cihazlarının bulundurulması zorunluluğu getirilmiş olup bu konuya yönelik gerekli altyapı çalışmalarına başlanmıştır.

Ülkemiz su ürünleri gen kaynaklarının araştırılması ve korunması amacıyla Ulusal Su Ürünleri Gen Bankasının inşasına 2015 yılında başlanması planlanmaktadır. Ayrıca balıkçılık sektörünün en önemli altyapı ihtiyacı olan balıkçı barınaklarına yönelik onarım çalışmaları ve yeni barınak inşasına ihtiyaçlar doğrultusunda devam edilmektedir. Bu kapsamda, 2014 Yılı Yatırım Programında bulunan İğneada-Kırklareli ve Kozlu-Zonguldak balıkçı barınaklarının yapımının 2014 yılı sonunda tamamlanması öngörülmekte olup muhtelif illerde toplam 12 balıkçı barınağı projesine devam edilmektedir.

Ormancılık

Ülkemizde ormanlar son envanter kayıtlarına göre 21,7 milyon hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Orman alanının yüzde 48'sini oluşturan bozuk ormanların iyileştirilmesi için 2013 yılında 106.182 hektar orman alanı rehabilite edilmiş; ayrıca, 46.655 hektar alanda ağaçlandırma ve 82.204 hektar alanda erozyon kontrolü çalışması yapılmıştır. Ağaçlandırma tesis ve bakımı ile toprak muhafaza ve havza ıslah çalışmaları havza bütünlüğü esas alınarak genişletilmiş; çölleşme, erozyon, sel, taşkın ve çığ konularında bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Diğer taraftan, orman varlığını tehdit eden yangınlarla mücadele kapasitesi geliştirilip yangınlara müdahale süresi azaltılmakla birlikte, 2013 yılında 11.456 hektar orman alanı yangınlarda zarar görmüştür.

Ormanların korunması, ekosistem bütünlüğü içerisinde işletilmesi ve geliştirilmesi ile çölleşme ve erozyonla mücadeleye yönelik çalışmalar devam etmektedir. Ağaçlandırma çalışmalarında, odun dışı ürün veren orman ağacı türlerinin kullanılmasına ve kısa zaman diliminde odun ve kereste üretimini amaçlayan endüstriyel maksatlı ağaçlandırma yapılmasına yönelik politikalar geliştirilmektedir. Ayrıca, orman kadastrosunun bir an önce tamamlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Yol altyapısının geliştirilmesi, orman kadastrosunun bitirilmesi, odun dışı orman ürünleri envanterinin ve planlamasının yapılması, orman ekosistem hizmetlerinin etkinleştirilmesi, uzmanlaşmaya önem verilmesi, orman yangınları müdahale kapasitesinin geliştirilmeye devam etmesi öncelikli görülmektedir.

Tarım Destekleri

Tarım destekleri, 2006 yılından itibaren 5488 sayılı Tarım Kanununda yer alan esaslar dâhilinde uygulanmaktadır. Bu kapsamda, ürün bazında prim olarak da adlandırılan fark ödemesi destekleri, hayvansal üretimin geliştirilmesi amacıyla kaba yem üretimi ile hayvan ıslahı ve suni tohumlama dâhil hayvancılıkla ilgili olarak yürütülen çok sayıdaki faaliyet için sağlanan destekler, kırsal kalkınma amaçlı destekler, tarım sigortası desteği ile 2004 yılı sonrasında çeşitli dönemlerde uygulamaya konulan organik tarım, iyi tarım uygulamaları, toprak analizi, çevre amaçlı tarım alanlarının korunması (ÇATAK), sertifikalı tohum ve fidan kullanımı gibi şart-

lı alan bazlı ödemeler ile mazot ve gübre ödemeleri gibi şartsız alan bazlı ödemeler, üretimi yönlendirmek amacıyla kullanılmaya devam edilmiştir.

Tarımsal destek ödemelerinde 2013 yılı gerçekleşmeleri ile 2014 yılı gerçekleşme tahmini ve 2015 programı kıyaslandığında, nominal olarak tüm destek ödeme tutarları artmakla birlikte, alan bazlı destek ödemelerinin toplam ödemeler içindeki ağırlığında artış beklenirken fark ödemelerinin payında ise önemli bir değişiklik öngörülmemektedir. Hayvancılık ile kırsal kalkınma desteklerinin toplam ödemeler içindeki payında ise bir miktar azalma öngörülmektedir.

Tablo II: 47- Tarım Destekleme Bütçesinin Dağılımı

	Destekleme Bütçesi (1) (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			Destekleme Bütçesindeki Payı (Yüzde)		
	2013	2014 (2)	2015 (3)	2013	2014	2015
Alan Bazlı Tarımsal Destek Ödemeleri	**2 435**	**2 723**	**2 964**	**28,0**	**28,8**	**29,6**
- Alan Bazlı Ek Ödeme (Organik Tarım, İyi Tarım, Toprak Analizi)	154	199	230	1,8	2,1	2,3
- Mazot	607	650	700	7,0	6,9	7,0
- Gübre	718	785	850	8,3	8,3	8,5
- Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı	76	118	130	0,9	1,2	1,3
- ÇATAK	40	50	55	0,5	0,5	0,6
- Fındık	720	790	860	8,3	8,3	8,6
- Alternatif Ürün Ödemeleri (Fındık)	0	1	2	-	0,0	0,0
- Telafi Edici Ödemeler	123	125	137	1,4	1,3	1,4
Patates Sigili Desteği	8	0	0	0,1	-	-
Çay Budama Tazminatı ve Masrafları	112	130	137	1,3	1,4	1,4
Fark Ödemesi Destekleme Hizmetleri	**2 607**	**2 921**	**3 065**	**30,0**	**30,8**	**30,7**
- Hububat ve Bakliyat	1 197	980	992	13,8	10,3	9,9
- Çay	170	150	155	2,0	1,6	1,6
- Arz Açığı Olan Ürünler (4)	1 240	1 791	1 918	14,3	18,9	19,2
Hayvancılık Destek Ödemeleri	**2 756**	**2 887**	**2 953**	**31,7**	**30,5**	**29,5**
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Destekleme (5)	**478**	**484**	**500**	**5,5**	**5,1**	**5,0**
Tarım Sigortası Destekleme Hizmetleri	**299**	**356**	**404**	**3,4**	**3,8**	**4,0**
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	**109**	**99**	**114**	**1,3**	**1,0**	**1,1**
TOPLAM	**8 684**	**9 470**	**10 000**	**100**	**100**	**100**
GAP Eylem Planı Kırsal Kalkınma ve Hayvancılık Destekleri	90	129	141			
GENEL TOPLAM	**8 774**	**9 599**	**10 141**			

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı
(1) 2013 yılında ilgili kurum bütçesi kesin hesap verileridir.
(2) Gerçekleşme tahmini
(3) Program
(4) Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısıra verilmektedir.
(5) Bütçe tutarının 2012 yılında 159 milyon TL'si, 2013 yılında 174 milyon TL'si, 2014 yılında 171 milyon TL'si ve 2015 yılında 200 milyon TL'si Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu hibe karşılığıdır.

2015 yılında mevcut destekleme kalemlerine ek olarak ürünlerini lisanslı depolara bırakacak üreticilere yönelik depo kira bedeli desteği ve sanayide işlenmek üzere üretilecek meyve çeşitleri için kullanılacak fidanlara ilave destek sağlanacaktır. 2015 yılında özellikle bakliyat üretiminin artırılmasına yönelik sertifikalı tohum ve fark ödeme destekleri artırılmaktadır.

Bunlara ilave olarak, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına ilişkin 2014/5767 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına istinaden, bitkisel üretim ve hayvancılık alanında çeşitli faaliyetlere yüzde 25 ila 100 arasında değişen faiz indirimli yatırım ve işletme kredileri sağlanmıştır.

Piyasalarda rekabetin tesisi ve sektörde sürdürülebilirliğin sağlanması konuları yanında AB'ye katılım süreci de göz önüne alındığında, tarım desteklerinin alan ve ürün temelinde farklılaştırılarak desteklerin idare ve kontrolünün alan bazlı yapılması, çeşitli kurumlar tarafından uygulanan farklı destek programları arasında tamamlayıcılığın sağlanması ve destek bütçesinin programlanmasında işletmelerin gelir seviyesinin de dikkate alınması gereği ortaya çıkmaktadır.

Gıda

2014 yılında tarım ve gıda ürünleri fiyatlarındaki artışlar ülkemizde gıda güvenliği konusunda kaygıların doğmasına neden olmuştur. Gıda ürünlerindeki fiyat artışlarının temel tarım ürünlerindeki artışlarla bağlantılı olarak geneli itibarıyla et ve et ürünleri, işlenmiş meyve-sebze ve hayvan yemlerinden kaynaklandığı görülmektedir. Ancak, gıda ve içecek fiyatlarının 2013 yılı başından itibaren genel TÜFE'nin üzerinde bir artış gösterdiği ve TÜFE içindeki yüzde 24,45'lik ağırlığı ile enflasyon artışında önemli etkenlerden birisi olduğu gözlenmiş, 2014 yılında yaşanan arz sorunları ve artan gıda talebi söz konusu ürünlerin enflasyon üzerindeki etkisinin artmasına neden olmuştur.

Diğer yandan, gıda güvenilirliği mevzuatı çerçevesinde, gıda kontrol sisteminin bir parçası olan denetim altyapısının iyileştirilmesine yönelik yatırımlar ile risk analiz sistemi oluşturulması ve gıda güvenilirliği bilgi ağının geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. 2015 yılında resmi kontroller dâhilinde gıda ve yem numunesi alma hizmetlerinin iyileştirilmesi ve canlı hayvan ve hayvansal ürünlerde izleme konularında altyapının güçlendirilmesine yönelik çalışma ve yatırımlar artırılacaktır.

2014 yılında KİT'ler tarafından Yatırım Programı dâhilinde yürütülen yatırımlar çerçevesinde; ÇAYKUR tarafından Rize'de yapılan yeni çay paketleme fabrikası ve ESK tarafından yapılmakta olan Erzincan Tavuk Kombinası projeleri sayılabilecektir. Ayrıca, ESK'nın 2015 yılında Van Et Kombinasının yapımına başlaması planlanmaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini esas alan, ileri teknolojiye dayalı, altyapı sorunlarını çözmüş, örgütlülüğü ve verimliliği yüksek, etkin ve talebe dayalı üretim yapısıyla uluslararası rekabet gücünü artırmış, doğal kaynakları sürdürülebilir kullanan bir tarım sektörünün oluşturulması amaçlanmaktadır.

Gıda güvenliğini teminen ürün piyasalarında ve çiftçi gelirlerinde istikrar gözetilerek etkin stok yönetimi, üretim, pazarlama ve tüketim zincirinde kayıpların azaltılması, piyasaların düzenlenmesine ilişkin idari ve teknik kapasitenin güçlendirilmesi ve dış ticaret araçlarının etkin kullanılması sağlanacaktır.

Tablo II: 48- Tarımsal Yapıda ve Gıda Güvenliğinde Gelişmeler ve Hedefler

	2012	2013	2014 (1)	2015 (2)
Arazi Toplulaştırma Faaliyetleri (Kümülatif, Milyon hektar) (3)	3,2	4,0	5,0	6,0
İşletmeye Açılan Sulama Alanı (Net Kümülatif, Milyon hektar) (4)	2,81	2,85	2,98	3,12
Ağaçlandırma (Kümülatif, Milyon hektar) (5)	2,92	3,05	3,16	3,28
Alan Bazlı Desteklerin Destekleme Bütçesindeki Payı (Yüzde)	31,5	28,0	28,8	29,6
Sertifikalı Buğday-Arpa Tohumu Kullanım Oranı (Yüzde)	45	63	65	68
Sığır Varlığı İçerisinde Saf Kültür Irkı Oranı (Yüzde)	41	41	41	42
İyi Tarım Uygulamaları Üretim Alanları (Bin hektar)	84	98	118	141
Yağlı Tohumlarda Kendine Yeterlilik Oranı (Yüzde) (6)	34	39	40	40

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, TÜİK, DSİ, Orman Genel Müdürlüğü
(1) Gerçekleşme tahmini
(2) Program
(3) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı faaliyetleri esas alınmıştır.
(4) DSİ tarafından inşa edilen alanları kapsamaktadır.
(5) Rehabilitasyon hariç, endüstriyel, toprak muhafaza ve genişletme maksatlı olanlar dâhildir.
(6) Ayçiçeği, soya ve kolza toplamında kendine yeterlilik ortalaması alınmıştır. Kalkınma Bakanlığı tahminidir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Çok sayıda ve dağınık yapıdaki parsellerden oluşan tarım işletmelerinde bütünlüğün sağlanması, arazi parçalanmasının önüne geçilmesi ve iyi işleyen bir tarım arazisi piyasasının tesis edilmesine yönelik hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı p. 759)			
Tedbir 306. 6537 sayılı Kanuna ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları yapılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	6537 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kapsamında miras hukukuna ilişkin uygulamalar ile tarımsal arazi edindirme iş ve işlemlerine ilişkin ikincil mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
Sulama ve ulaştırmaya ilişkin olanlar başta olmak üzere arazi toplulaştırma faaliyetlerinde ilgili kamu kurumları arasında koordinasyon sağlanacak, tarla içi geliştirme hizmetleri etkinleştirilerek sulama oranı artırılacaktır. Mevcut su iletim ve dağıtım tesislerinde toprak kanallar ile klasik sistemler yenilenerek kapalı sisteme geçiş hızlandırılacak ve tarla içi sulamalarda modern sulama yöntemleri yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p. 760)			
Tedbir 307. Kamu altyapı yatırımlarının maliyet etkinliği açısından arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerine ilişkin yatırımlarda kurumlar arası koordinasyon protokoller çerçevesinde güçlendirilecektir.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, DSİ, Karayolları Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, BKİ'ler	Aralık Sonu	Sulama ve ulaştırma gibi arazi bağımlı kamu yatırımları için yürütülen arazi toplulaştırma faaliyetlerinin istenen hız ve şekilde yürütülebilmesi için ilgili kurumlar arasında koordinasyon güçlendirilecek, KOP bölgesi başta olmak üzere halen yürütülen arazi toplulaştırma ile tarla içi geliştirme hizmetlerinin etkinleştirilmesi sağlanacaktır.

Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı			
Tedbir 308. Sulama tesislerinin işletme haritalarının sayısallaştırılması sağlanacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Orman ve Su İşleri Bakanlığı, DSİ	Aralık Sonu	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının eşgüdümünde, DSİ tarafından işletmeye açılan sulama tesislerinin işletme haritaları sayısallaştırma çalışmaları bitirilecek ve sonuçların tarım bilgi sistemleriyle entegrasyonu sağlanacaktır.
Tarımsal destekler, tarım havzaları ve parselleri bazında, sosyal amaçlı ve üretim odaklı olarak düzenlenecek, desteklerde çevre ile bitki, hayvan ve insan sağlığı dikkate alınacak, tarımsal desteklerin etkinliği izlenerek değerlendirilecektir. Tarımsal desteklemelerde ürün deseni ve su potansiyeli uyumu gözetilecek, sertifikalı üretim yöntemlerine önem verilecektir. Ayrıca, tarım sigortalarının kapsamı genişletilerek yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p. 761)			
Tedbir 309. Tarımsal destekler ülke ve çiftçi ihtiyaçları ile su varlığı çerçevesinde havza ve parsel bazında yeniden düzenlenecek ve desteklerin etkinliğinin izlenerek değerlendirilmesi için düzenli bir raporlama sistemi kurulacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, DSİ	Aralık Sonu	Tarımsal desteklerin yeni bir yaklaşımla tarım havzaları ve parselleri bazında, sosyal amaçlı ve üretim odaklı olarak ayrıştırılması, çevre ile bitki, hayvan ve insan sağlığının uygulamalarda dikkate alınması, sertifikalı üretim yöntemlerine önem verilerek iç ve dış pazarda tüketici odaklı üretimin artırılmasına yönelik ve su varlığını dikkate alan, ihracat desteklerinin ise tarımsal üretim aşamasında uygulanması öngörülmekte olup destekleme uygulamalarının etkinliğinin de izlenerek değerlendirilmesi için yeni bir sistem oluşturulacaktır.
Tarımsal bilgi sistemlerinin, ortak kullanıma izin verecek şekilde entegrasyonu sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p. 765)			
Tedbir 310. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde merkezi bilgi işlem sistemi kurulacaktır. Tarımsal bilgi sistemlerinin entegrasyonu, ortak kullanıma izin verecek şekilde hızlandırılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TÜİK	Aralık Sonu	Tarımsal istatistiki verilere dair nitelik ve nicelik sorunları giderilecek, tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin bilgi altyapısı ile idari yapı geliştirilerek tüm tarımsal bilgi sistemlerinin entegrasyonun sağlanması için Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde merkezi bilgi işlem sistemi kurulacaktır.
Tarım ve işlenmiş tarım ürünlerinde güvenilirliğin denetimi etkinleştirilecek, risk değerlendirmesine dayalı akredite bir kontrol ve denetim sistemi oluşturulacaktır. Genetiği değiştirilmiş organizma içerenler başta olmak üzere ileri teknoloji kullanılarak üretilmiş ürünlere yönelik biyogüvenlik kriterleri etkin olarak uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p. 770)			
Tedbir 311. Gıda, yem, veterinerlik ile bitki sağlığına ilişkin kurumsal altyapı güçlendirilerek tarım ve işlenmiş tarım ürünlerinin güvenilirlik denetiminin etkinleştirilmesi ve riske dayalı akredite bir kontrol ve denetim sistemi oluşturulması yönündeki teknik çalışmalar hızlandırılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı	Aralık Sonu	5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununun uygulanmasında kurumsal altyapı ihtiyaçlarının karşılanmasına öncelik verilerek Hayvan Hastalıkları Aşı Üretim Merkezinin kurulması çalışmalarının başlatılması, gıda ve yem numunesi alma hizmetlerinin iyileştirilmesi ve canlı hayvan ve hayvansal ürünlerde izleme altyapısının güçlendirilmesi sağlanacak, AB'ye uyum çerçevesinde gerekli mevzuat çalışmaları yapılacaktır.

Balıkçılıkta kaynak yönetimi bilimsel verilere dayalı ve etkin bir biçimde gerçekleştirilecek, idari kapasite güçlendirilecektir. Su ürünleri yetiştiriciliğinde, çevresel sürdürülebilirlik gözetilecek, ürün çeşitliliği ve markalaşma ile uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p. 774)			
Tedbir 312. 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda değişiklik yapılarak balıkçılıkta kaynakların bilimsel verilere dayalı ve etkin bir biçimde denetlenmesine yönelik idari kapasite güçlendirilecektir.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Üretici Örgütleri	Aralık Sonu	Su Ürünleri Kanununda, sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması amacıyla kaynakların korunması, kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi ile kaliteli ürün temini gibi konularda değişiklik içeren kanun tasarısı taslağı hazırlanacak, Balıkçı Gemilerini İzleme Sistemi uygulamaya konulacak, Bakanlığın denetim ve izleme altyapısı iyileştirilecektir.
Ormanların ekonomik, sosyal ve ekolojik fonksiyonlarını gözeten bir planlama anlayışı benimsenecek, endüstriyel nitelikte olanlar başta olmak üzere odun ile odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanmasında etkin yönetim sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p. 776)			
Tedbir 313. Ormanların sınırlarının tam olarak belirlenmesi ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik orman kadastrosu çalışmaları hızlandırılacaktır.	Orman Genel Müdürlüğü (S), Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Ormanların sınırlarının belirlenmesi ve sınır güvenliğinin sağlanması için 2 milyon hektar orman kadastrosunun bir plan dâhilinde tamamlanması, tapuya tescil işlemlerinin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

2.2.2.16. Enerji

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin enerji talebi, büyüyen ekonomisine paralel olarak hızla artmaktadır. Yıllık elektrik enerjisi talep artışı 2000 yılından günümüze kadar ortalama yüzde 5,3 olarak gerçekleşmiştir. Artan talep büyük ölçüde ithalatla karşılanmaktadır. Bu yüksek talep artışının güvenli bir biçimde karşılanabilmesi, enerji politikasının en önemli konularından birisidir.

Fosil yakıtlar bakımından linyit hariç zengin rezervlere sahip olmayan Türkiye'de, 2008 yılından bu tarafa birincil enerji tüketiminde en büyük pay doğal gaz kaynağına aittir. Birincil enerji tüketimi içindeki payı sürekli artış gösteren doğal gazın 2012 yılında birincil enerji tüketimindeki payı yüzde 31,1'e yükselmiştir.

Türkiye'nin 2012 yılında 45,2 milyar Sm^3 olan doğal gaz tüketimi, 2013 yılında yüzde 1,5 artarak 45,9 milyar Sm^3'e ulaşmıştır. 2013 yılında tüketilen doğal gazın yüzde 46'sı elektrik üretiminde, yüzde 25'i sanayide ve kalan yüzde 29'u bina ve diğer alanlarda ısınma amaçlı olarak kullanılmıştır. 2014 yılında doğal gaz kullanımındaki artışın sürdüğü gözlemlenmekte olup yılsonunda doğal gaz tüketiminin yaklaşık 46,5 milyar Sm^3 olacağı tahmin edilmektedir.

Elektrik üretiminde de doğal gazın önemli bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. 2005-2012 döneminde yüzde 45 ila 50 arasında seyreden doğal gazın elektrik üretimindeki payı 2013 yılında yüzde 43,8 olarak gerçekleşmiştir.

Doğal gazda yaklaşık yüzde 98 oranında dışa bağımlı olunması, önemli bir arz güvenliği riski oluşturmaktadır. Petrol talebinin de büyük ölçüde ithalatla karşılanıyor olması, Türkiye'nin birincil enerji kaynakları açısından dışa bağımlılığını artırmaktadır. Arz güvenliği sorununun aşılması için öncelikle petrol ve doğal gaz aramalarına devam edilmesi, eş zamanlı olarak mevcut

yerli kaynakların daha fazla değerlendirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, hem ithal enerji kaynaklarının hem de ithalatın yapıldığı ülkelerin çeşitlendirilmesi arz güvenliğinin bir başka önemli boyutudur.

Doğal gazda tedarik kaynağı ülkelerin çeşitlendirilmesi hedefi çerçevesinde, Hükümetler arası anlaşmaları 2012 yılında imzalanan Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesinde (TANAP) boru hattı güzergâhı ve diğer tesislere ilişkin araziyle ilgili işlemleri yürütmek üzere 2013/4882 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla BOTAŞ, arazi hakları kuruluşu olarak atanmıştır. Azerbaycan'ın Şah Deniz II sahasından üretilecek doğal gazı Avrupa'ya ulaştıracak olan proje kapsamında ilk etapta taşınması öngörülen 16 milyar Sm^3 gazın 6 milyar Sm^3'ünün Türkiye'ye, 10 milyar Sm^3'ünün ise Yunanistan sınırından Avrupa'ya satılması planlanmaktadır.

Doğal gaz iletim altyapısının temel tüketim alanlarını kapsayacak düzeyde genişletilmesi ve doğal gaz kullanımının özellikle konut sektöründe giderek yaygınlaşması bu kaynak açısından arz güvenliği konusunu çok daha önemli hale getirmiştir. Hem arz güvenliği endişeleri hem de mevsimsel talep dalgalanmaları depolama kapasitesinin artırılmasını zorunlu kılmış, bu yöndeki çalışmalar 2014 yılında da sürdürülmüştür. Bu kapsamda mevcut Kuzey Marmara ve Değirmenköy sahalarındaki depolama tesislerinin kapasite artırma projeleri ile Tuz Gölü Doğal Gaz Yeraltı Depolama Projesine devam edilmiştir.

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu uyarınca kurulma çalışmaları yürütülen Enerji Piyasaları İşletme Anonim Şirketinin (EPİAŞ) esas sözleşmesi kapsamında hisseler A, B ve C grubu olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. A ve B grubu yüzde 30'ar hisse, TEİAŞ ve Borsa İstanbul'a aittir. Kalan yüzde 40'lık C grubu hissenin piyasa katılımcılarının belirlenmesi için başvurular EPDK tarafından 2014 yılı Ağustos ayı itibarıyla alınmıştır. Bu hisseler için 114 şirket başvuruda bulunmuştur.

Elektrik üretiminde yerli ve yenilenebilir kaynakların payını artırmak ve doğal gazın payını azaltmak, arz güvenliğinin temini açısından önemli görülmektedir. Bu kapsamda, yerli kömürün elektrik üretiminde daha fazla değerlendirilmesini sağlamak üzere 2013/4288 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yerli kömürü yakıt olarak kullanan elektrik üretim santrallerinin yatırım bölgesine bakılmaksızın 5'inci bölgede uygulanan bölgesel desteklerden yararlanılması yönündeki politikaya devam edilmektedir. Ancak santral yatırımının 6'ncı bölgede yapılması halinde bu bölgenin desteklerinden yararlanmaya devam edilecektir. Kamu sahipliğinde bulunan linyit sahalarının rödovans usulüyle termik santral kurulmak üzere özel sektöre açılması çalışmalarına devam edilmektedir.

2013 yılında 64.008 MW olan elektrik santralleri toplam kurulu gücünün, 2014 yılında yüzde 8,6 artarak 69.500 MW'a ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2014 yılı içinde devreye alınacak yeni doğal gaz santrallerinin kurulu gücünün 1.245 MW, yeni HES'lerin kurulu gücünün 1.556 MW, yeni ithal kömüre dayalı santrallerin kurulu gücünün 1.602 MW, yeni rüzgâr santrallerinin kurulu gücünün ise 960 MW ve yeni jeotermal santrallerinin kurulu gücünün 54 MW olması beklenmektedir.

2013 yılında 246,4 milyar kWh olan elektrik tüketiminin, yüzde 4,3 artışla 2014 yılında 257 milyar kWh olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2013 yılında 3.221 kWh olan kişi başı elektrik tüketiminin, 2014 yılında 3.324 kWh olması beklenmektedir.

2013 yılında yüzde 43,8 olan doğal gaz yakıtlı santrallerin üretim payının 2014 yılında barajlardaki su seviyelerinin azalması nedeniyle yaklaşık yüzde 47,1 seviyesinde olacağı öngörülmektedir. 2013 yılında

69,5 milyar kWh olan yenilenebilir elektrik üretiminin 2014 yılında mevsim şartları nedeniyle 61,8 milyar kWh olması beklenmektedir. 2013 yılında toplam elektrik üretimi içinde yüzde 28,9 olan yenilebilir enerji payının 2014 yılında yüzde 24,5 olacağı tahmin edilmektedir.

HES'lerin kurulu gücündeki artışın devam edeceği öngörülmektedir. Gerek daha önce DSİ tarafından planlanan projelerin özel sektöre açılması, gerekse özel sektörün bizzat kendisinin proje geliştirmesinin önündeki engellerin kaldırılması hidroelektrik yatırımlarının artışındaki temel faktördür.

Afşin Elbistan, Konya Karapınar ve Trakya Ergene gibi büyük linyit havzaları termik santral kurulmak üzere talep garantisi-hasılat paylaşımı şeklinde veya belirli bir süre alım garantisinin sağlandığı Yap-İşlet veya Yap-İşlet-Devret modeliyle EÜAŞ tarafından ihaleye çıkılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimini teşvik sisteminin sonucu olarak, yenilenebilir kaynakların elektrik üretimi amaçlı değerlendirilmesi artarak sürmektedir. 2014 yılının ilk dokuz ayında rüzgâr kurulu gücü yüzde 26,2 artmış ve 724,3 MW'lık yeni kapasite sisteme dâhil edilmiştir. Benzer şekilde, hidroelektrik santrallerin kurulu gücündeki artış, aynı dönemde 1.165 MW ile yüzde 5,2 olarak gerçekleşmiştir. Jeotermal enerji kurulu gücünde yüzde 15 artış gerçekleşerek 2014 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 358,4 MW kurulu güce ulaşılmıştır. Aynı dönemde Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik kapsamında güneş enerjisi 20,3 MW'lık üretim kapasitesiyle toplam elektrik kurulu gücü içerisinde yer almıştır. 2014 yılının ikinci çeyreğinde Türkiye'nin ilk lisanslı güneş enerjisinden elektrik üretimi ihalesi Erzurum'daki 8 MW ve Elazığ'daki 5 MW'lık kapasite için gerçekleştirilmiş olup kalan kapasite için ihalelerin hızla devam edeceği öngörülmektedir.

Ülkemizdeki yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyelini belirlemek amacıyla hazırlanan Biyokütle Enerjisi Potansiyel Atlasında (BEPA); il ve ilçe bazında bitkisel üretim, hayvan ve orman varlığımız, bitkisel, hayvansal, orman atıkları ile kentsel organik katı atıkların miktarı, bu atıklardan elde edilebilecek enerji değerleri yer almakta olup söz konusu Atlas, 2014 yılı Şubat ayında kamuoyuna sunulmuştur.

Nükleer enerjinin, enerji sistemine dâhil edilmesi amacıyla 4.800 MW gücünde Akkuyu Nükleer Güç Santralinin (NGS) yapımına yönelik hazırlık çalışmalarına devam edilmektedir. Bu kapsamda hazırlanan çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) raporunun inceleme ve değerlendirme süreci devam etmektedir. Mersin-Akkuyu'dan sonra 4.480 MW gücünde ikinci bir NGS'nin Sinop'ta kurulması için Japon Hükümetiyle imzalanan anlaşma çerçevesinde çalışmalar devam etmektedir.

09/05/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 2014/6058 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla bazı enerji yatırımlarına, yapılacağı bölgeye bakılmaksızın 5'inci bölgede uygulanan bölgesel desteklerden yararlanılması imkânı sağlanmıştır. Söz konusu desteklerden yararlanacak projeler arasında enerji verimliliği sağlayan projeler, atık ısıdan geri kazanım yoluyla elektrik üretimine yönelik tesisler ve yer altı doğal gaz depolaması yapan yatırımlar ile LNG tesisleri yer almaktadır.

Enerji verimliliği, arz güvenliğini sağlamadaki önemli hususlardan biridir. Enerji üretiminden iletimine, dağıtımından kullanımına kadar olan bütün süreçlerde verimliliğin artırılması, israfın önlenmesi ve enerji yoğunluğunun hem sektörel hem de makro düzeyde azaltılması Türkiye enerji sektörünün en önemli gündem maddeleri arasında-

dır. Yüksek enerji verimliliği potansiyelinin 2012 yılında yayımlanan Enerji Verimliliği Strateji Belgesinin uygulanmasıyla hayata geçirilmesi ve 2023 yılına kadar enerji yoğunluğunun en az yüzde 20 oranında azaltılması öngörülmektedir.

02/06/2011 tarihinden itibaren Avrupa İletim Sistemi İşletmecileri Birliği (ENTSO-E) sistemine entegrasyon kapsamında deneme senkron-paralel işletme sürecinde belli bir kapasitede elektrik enerjisi ticareti mümkün hale gelmiştir. Nihai hedef olan kalıcı senkron işletiminin sağlanması için gerekli işlemleri tamamlamak üzere çalışmalar sürdürülmekte ve komşu ülkelerle elektrik ticareti kapasitesinin artırılması için yatırımlara devam edilmektedir.

Tablo II: 49- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

(Güç: MW, Üretim: GWh)

	2013			2014 (1)			2015 (2)		
Yakıt Cinsleri	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fiili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fiili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fiili Üretim
Taşkömürü	4 248	33 984	32 792	5 850	46 800	39 500	6 227	49 816	40 000
Linyit	8 180	49 080	30 262	8 237	49 422	30 476	8 237	49 422	30 400
Fuel-Oil	528	3 167	1 825	528	3 168	1 400	528	3 168	1 300
Motorin, LPG, Nafta	165	1 172	646	165	1 172	339	165	1 172	200
Doğal Gaz	20 255	151 913	105 116	21 500	161 250	119 000	22 200	166 500	116 000
Çok Yakıtlı (3)	5 048	32 812	-	5 050	32 825	-	5 074	32 981	-
Biyogaz-atık	224	1 120	1 171	240	1 200	1 200	283	1 415	1 400
Termik	38 648	273 247	171 812	41 570	295 837	191 915	42 714	304 474	189 300
Hidrolik	22 289	76 674	59 421	23 845	82 027	48 960	26 412	90 857	61 400
Jeotermal	311	2 239	1 364	365	2 628	2 025	408	2 938	2 265
Rüzgâr	2 760	9 384	7 557	3 720	12 648	9 600	4 466	15 300	11 035
TOPLAM	**64 008**	**361 545**	**240 154**	**69 500**	**393 139**	**252 500**	**74 000**	**413 568**	**264 000**

Kaynak: TEİAŞ
(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program (3) Fiili üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır.

Tablo II: 50- Elektrik Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

		2000	2005	2010	2013	2014 (1)	2015 (2)
ELEKTRİK ENERJİSİ							
KURULU GÜÇ	MW	27 264	38 843	49 524	64 008	69 500	74 000
Termik	MW	16 053	25 902	32 279	38 648	41 570	42 714
Hidrolik	MW	11 175	12 906	15 831	22 289	23 845	26 412
Diğer	MW	36	35	1 414	3 071	4 085	4 874
ÜRETİM	GWh	124 922	161 956	211 208	240 154	252 500	264 000
Termik	GWh	93 934	122 242	155 828	171 812	191 915	189 300
Hidrolik	GWh	30 879	39 560	51 796	59 421	48 960	61 400
Diğer	GWh	109	154	3 584	8 921	11 625	13 300
İTHALAT	GWh	3 786	636	1 144	7 429	7 000	7 000
İHRACAT	GWh	413	1 798	1 918	1 227	2 500	3 000
TÜKETİM	GWh	128 295	160 794	210 434	246 357	257 000	268 000
Kişi Başına Tüketim	kWh	1 997	2 345	2 883	3 221	3 324	3 429

Kaynak: TEİAŞ
(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program (3) Diğer: Jeotermal, Rüzgar
MW: Milyon watt; GWh: Milyon kilowatt-saat

Tablo II: 51- Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

	Taşkömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğalgaz		Biyogaz-atık ve Diğer		TERMİK		HİDROLİK		Jeotermal ve Rüzgâr		TOPLAM	
	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%
1990	621	1,1	19 560	34,0	3 942	6,9	10 192	17,7			34 315	59,6	23 148	40,2	80		57 543	100,0
1991	999	1,7	20 563	34,1	3 293	5,5	12 589	20,9	38	0,1	37 482	62,2	22 683	37,7	81		60 246	100,0
1992	1 815	2,7	22 756	33,8	5 273	7,8	10 814	16,1	47	0,1	40 705	60,4	26 568	39,5	69		67 342	100,0
1993	1 796	2,4	21 964	29,8	5 175	7,0	10 788	14,6	56	0,1	39 779	53,9	33 951	46,0	78		73 808	100,0
1994	1 978	2,5	26 257	33,5	5 549	7,1	13 822	17,6	51	0,1	47 657	60,8	30 586	39,1	79		78 322	100,0
1995	2 232	2,6	25 815	29,9	5 772	6,7	16 579	19,2	222	0,3	50 620	58,7	35 541	41,2	86		86 247	100,0
1996	2 574	2,7	27 840	29,3	6 540	6,9	17 174	18,1	175	0,2	54 303	57,2	40 475	42,7	84		94 862	100,0
1997	3 273	3,2	30 587	29,6	7 157	6,9	22 086	21,4	294	0,3	63 397	61,4	39 816	38,5	83		103 296	100,0
1998	2 981	2,7	32 707	29,5	7 923	7,1	24 837	22,4	255	0,2	68 703	61,9	42 229	38,0	90	0,1	111 022	100,0
1999	3 123	2,7	33 908	29,1	8 080	6,9	36 345	31,2	205	0,2	81 661	70,1	34 677	29,8	102	0,1	116 440	100,0
2000	3 819	3,1	34 367	27,5	9 311	7,5	46 217	37,0	220	0,2	93 934	75,2	30 879	24,7	109	0,1	124 922	100,0
2001	4 046	3,3	34 372	28,0	10 366	8,4	49 549	40,4	230	0,2	98 563	80,3	24 010	19,6	152	0,1	122 725	100,0
2002	4 093	3,2	28 056	21,7	10 744	8,3	52 496	40,6	174	0,1	95 563	73,9	33 684	26,0	153	0,1	129 400	100,0
2003	8 663	6,2	23 590	16,8	9 196	6,5	63 536	45,2	116	0,1	105 101	74,8	35 329	25,1	150	0,1	140 580	100,0
2004	11 998	8,0	22 449	14,9	7 670	5,1	62 242	41,3	104	0,1	104 463	69,3	46 084	30,6	151	0,1	150 698	100,0
2005	13 246	8,2	29 946	18,5	5 483	3,4	73 445	45,3	122	0,1	122 242	75,5	39 561	24,4	153	0,1	161 956	100,0
2006	14 217	8,1	32 433	18,4	4 340	2,5	80 691	45,8	154	0,1	131 835	74,8	44 244	25,1	221	0,1	176 300	100,0
2007	15 136	7,9	38 294	20,0	6 537	3,4	95 025	49,6	214	0,1	155 206	81,0	35 851	18,7	511	0,3	191 568	100,0
2008	15 858	8,0	41 858	21,1	7 519	3,8	98 685	49,7	220	0,1	164 139	82,7	33 270	16,8	1 009	0,5	198 418	100,0
2009	16 148	8,3	39 537	20,3	4 804	2,5	96 095	49,3	340	0,2	156 924	80,6	35 958	18,5	1 931	1,0	194 813	100,0
2010	19 104	9,0	35 942	17,0	2 180	1,0	98 144	46,5	458	0,2	155 828	73,8	51 796	24,5	3 584	1,7	211 208	100,0
2011	27 348	11,9	38 870	16,9	903	0,4	104 048	45,4	469	0,2	171 638	74,8	52 339	22,8	5 418	2,4	229 395	100,0
2012	33 325	13,9	34 689	14,5	1 638	0,7	104 499	43,6	721	0,3	174 872	73,0	57 865	24,2	6 760	2,8	239 497	100,0
2013	33 524	14	30 262	12,6	1 739	0,7	105 116	43,8	1 171	0,5	171 812	71,6	59 421	24,7	8 921	3,7	240 154	100,0
2014 (1)	39 500	15,6	30 476	12,1	1 739	0,7	119 000	47,1	1 200	0,5	191 915	76,0	48 960	19,4	11 625	4,6	252 500	100,0
2015 (2)	40 000	15,2	30 400	11,5	1 500	0,6	116 000	43,9	1 400	0,5	189 300	71,7	61 400	23,3	13 300	5,0	264 000	100,0

Kaynak: TEİAŞ
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

b) Amaç ve Hedefler

Enerjinin nihai tüketiciye sürekli, kaliteli, güvenli, asgari maliyetlerle arzını ve enerji temininde kaynak çeşitlendirmesini esas alarak; yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarını mümkün olan en üst düzeyde değerlendiren, nükleer teknolojiyi elektrik üretiminde kullanmayı öngören, ekonominin enerji yoğunluğunu azaltmayı destekleyen, israfı ve enerjinin çevresel etkilerini asgariye indiren, ülkenin uluslararası enerji ticaretinde stratejik konumunu güçlendiren rekabetçi bir enerji sistemine ulaşılması temel amaçtır.

2015 yılında Türkiye toplam elektrik tüketiminin 268 milyar kWh olması ve kişi başı elektrik tüketiminin 3.429 kWh'ye yükselmesi; elektrik santralleri toplam kurulu gücünün yaklaşık yüzde 6,5 artarak 74.000 MW'a çıkması; doğal gaz yakıtlı santrallerin ise toplam elektrik üretimindeki payının yüzde 43,9 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretiminin 2015 yılında 76 milyar kWh'ye çıkması ve toplam elektrik üretimi içindeki payının yüzde 28,8'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kamu kesiminin düzenleyici ve denetleyici rolü çerçevesinde, bir taraftan rekabetçi piyasanın ve uygun bir yatırım ortamının oluşumu desteklenirken diğer taraftan arz güvenliği yakından takip edilecektir. Kamu kesimi ancak piyasaların arz güvenliğini sağlamada yetersiz kalması halinde yatırımcı olarak piyasanın sağlıklı işleyişine katkı sunacaktır. (Kalkınma Planı p.785)			
Tedbir 314. Elektrik arz güvenliği izlenecek ve gerekli önlemler alınacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, EÜAŞ, TEİAŞ, İlgili Kuruluşlar	Aralık Sonu	Lisansların yatırıma dönüşmesi ve yatırımların öngörülen tarihlerde devreye girmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Kamu santrallerindeki rehabilitasyon ve verimlilik artırma yatırımlarına devam edilecektir. 6446 sayılı Kanun çerçevesinde elektrik arz güvenliği periyodik olarak değerlendirilecek ve piyasanın arz güvenliğini sağlamada yetersiz kaldığı durumlarda arz güvenliğinin temini amacıyla kapasite mekanizması oluşturulacaktır.
Kamu elektrik üretim tesislerinin önemli bir bölümü ile dağıtım varlıklarının tümünün özelleştirilmesi tamamlanacaktır. Kamu kesimi özelleştirmelerin dışında tuttuğu santrallerle elektrik üretimine devam edecek, iletim ve toptan satış faaliyetlerini sürdürecektir. (Kalkınma Planı p.786)			
Tedbir 315. Elektrik üretim sektöründeki özelleştirmelerin 2015 yılı programı gerçekleştirilecektir.	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, EPDK, Rekabet Kurumu, TEDAŞ, EÜAŞ	Aralık Sonu	2010 yılında başlatılan elektrik üretim varlıklarının özelleştirilmesine devam edilecektir.
Birincil enerji kaynakları bazında dengeli bir kaynak çeşitlendirmesine ve orijin ülke farklılaştırmasına gidilecek, üretim sistemi içinde yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payı azami ölçüde yükseltilecektir. (Kalkınma Planı p.787)			

Tedbir 316. Elektrik kurulu gücü ve üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının oranı artırılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EÜAŞ, TEİAŞ, EPDK, DSİ, İlgili Kuruluşlar	Aralık Sonu	Tepe enerji talebinin karşılanmasına yönelik Pompaj Depolamalı HES çalışmalarına devam edilecektir. 2015 yılı içerisinde işletmedeki RES'lerin Rüzgar Gücü İzleme ve Tahmin Merkezine bağlanması çalışmalarına devam edilecektir. Su kaynakları dışındaki yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretiminin artırılması için yatırım gerçekleşmelerine yönelik izleme ve değerlendirme yapılacaktır.
Petrol ve doğal gazda olağanüstü durum arz stokları yeterli düzeyde oluşturulacaktır. Tuz Gölü Doğal Gaz Yeraltı Depolama Projesi ile Trakya'da yer alan doğal gaz depolama tevsii projeleri tamamlanacaktır. Doğal gaz iletim ve dağıtım ağı ülke sathında genişletilecek ve talep noktalarına doğal gaz ulaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.789)			
Tedbir 317. LNG ve Spot LNG ithalatına ilişkin yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.	BOTAŞ (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK	Aralık Sonu	Doğal gazda mevsimsel talep dalgalanmalarından kaynaklanan arz açıklarının karşılanması ve uzun vadeli doğal gaz ithalat anlaşması yapan firmaların yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri amacıyla sadece bu firmalara spot LNG ithalatı izni verilmesine imkan tanıyan yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 318. Mevcut doğal gaz depolama tesislerinin (Kuzey Marmara ve Değirmenköy-Çevre sahaları) depolama ve gaz çekim kapasiteleri artırılacaktır.	TPAO(S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, BOTAŞ	Aralık Sonu	Mevcut doğal gaz depolama tesislerinin (Kuzey Marmara ve Değirmenköy-Çevre sahaları) toplam depolama kapasitesi 1,6 milyar Sm^3'ten 4,3 milyar Sm^3'e, geri çekim kapasitesi ise 14 milyon Sm3/günden 75 milyon Sm^3/güne çıkarılacaktır.
Tedbir 319. Tuz Gölü Doğal Gaz Depolama Projesi yürütülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, BOTAŞ	Aralık Sonu	Tuz Gölü Doğal Gaz Depolama Projesinin yapımına devam edilecektir.
Enerji Verimliliğinin Geliştirilmesi Programı			
Tedbir 320. Enerjiyi verimli tüketen ürünlerle verimsiz tüketen ürünlerin vergilerinin farklılaştırılması sağlanacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Aralık Sonu	Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli IV Sayılı Listede yer alan elektrikli ürünlerin, enerjiyi verimli kullanmalarına göre farklı oranlarda vergilendirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 321. Yüksek verimli motorların kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla vergi farklılığı oluşturulmasına yönelik çalışma yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Aralık Sonu	Sanayide yüksek verimli motorlara geçiş sürecinin hızlandırılması için IE3 ve IE4 sınıfı motorların kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla vergi farklılığının oluşturulmasına yönelik çalışma yapılacaktır.

Tedbir 322. Enerji verimliliğini ve tasarrufunu artırmaya yönelik etkili mekanizmalar geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve ilgili idari düzenlemeler hayata geçirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, KOSGEB	Aralık Sonu	Enerji Verimliliği Kanunu kapsamında başlatılan enerji verimliliği uygulama projelerinin desteklenmesine ve endüstriyel işletmelerle enerji yoğunluğunu azaltmak üzere gönüllü anlaşmalar yapılmasına devam edilecektir. Sektörel bazda enerji verimliliği potansiyelleri belirlenecektir. Kamu binalarında enerji verimliliği etütlerinin yapılmasına devam edilecektir. Enerji verimliliği alanında istatistik, ölçme-değerlendirme ve izlemeye yönelik bir mekanizma oluşturulacaktır. Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü (YEGM) bünyesinde mevcut durumda enerji verimliliği alanında faaliyet gösteren yapının, diğer kurum ve kuruluşların enerji verimliliği çalışmalarını da yönlendirecek ve koordine edecek şekilde güçlü bir yapıya dönüştürülmesi sağlanacaktır. Enerji Performans Sözleşmelerini destekleyici mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
Yerli Kaynaklara Dayalı Enerji Üretim Programı			
Tedbir 323. Havza planlama/optimizasyon çalışmaları bir an önce hayata geçirilecektir.	DSİ (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, EÜAŞ	Aralık Sonu	Kamu uhdesindeki HES'lerin özelleştirilmesi öncesinde havza master planlarının tamamlanması gerekmektedir. Ayrıca havza planlama çalışması yatırımlara açılacak yeni projeler için de büyük önem arz etmektedir.
Tedbir 324. Biyokütle Enerji Potansiyel Atlası (BEPA) envanteri yıllık olarak güncellenecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (Tarım Reformu Genel Müdürlüğü), Orman Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Biyokütle Enerji Potansiyel Atlası (BEPA) envanterinin güncellenmesine ilişkin olarak; - Bitkisel ürünler ve atıkların bilgileri - Kentsel ve evsel atık bilgileri - Süt ve besi işletmelerinin yerleri, hayvan sayıları, atık miktarları ve enerji değerleri bilgileri - Orman ürünleri ve atıklarının bilgileri - Belediye atıklarına ilişkin bilgiler toplanacaktır. Bu veriler ilgili kuruluşlar tarafından ETKB'ye iletilecektir.
Tedbir 325. Rüzgar ve güneşten elektrik üretimine ilişkin olarak işletmede olan tesislerden elde edilen veriler kapsamında, Rüzgar Enerjisi Potansiyel Atlası (REPA) ve Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası (GEPA) güncellenecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), TEİAŞ	Aralık Sonu	REPA ve GEPA güncellenmesi çalışmalarının yürütülmesine yönelik olarak gerekli değerlendirmeler yapılacak ve veriler güncellenecektir.

Tedbir 326. Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanabilecek organize sera bölgelerinin belirlenmesi ve ilan edilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı(S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Aralık Sonu	Yenilenebilir Enerji Potansiyel Atlaslarından faydalanılarak yenilenebilir enerjinin tarımsal üretimde kullanılması hızlandırılacaktır.
Tedbir 327. Jeotermal kaynağın hangi amaçla kullanılacağı MTA tarafından belirlenecek, jeotermal kaynağa sahip belediyelerin ısıtmada öncelikli olarak jeotermal enerji kullanması yaygınlaştırılacaktır.	MTA (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Jeotermal ısıtma yapılabilecek yerleşim yerlerinde belediyelerin bu husustaki yatırım çalışmaları desteklenecektir.
Nükleer enerji alanında hukuki ve kurumsal altyapı güçlendirilecektir. Nükleer alandaki faaliyetlerin güvenli ve emniyetli bir şekilde yürütülmesini tespit ve teyit etmek için bağımsız, güçlü ve yetkin bir nükleer düzenleme ve denetleme sistemi oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.791)			
Tedbir 328. Nükleer faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik kanun tasarısı hazırlıkları tamamlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), TAEK	Aralık Sonu	Nükleer alandaki faaliyetlerin güvenli bir şekilde yürütülmesini temin etmek için bağımsız, güçlü ve yetkin bir nükleer düzenleme ve denetleme sistemi oluşturulacaktır. Bu kapsamda; TAEK görev ve yetkilerinin de yeniden düzenlenmesine yönelik kanun tasarısı hazırlıkları tamamlanacaktır.
Tedbir 329. Radyoaktif atıkların depolanması, yönetimi ve tasfiyesine yönelik mevzuat hazırlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), TAEK	Aralık Sonu	Kullanılmış Yakıt İdaresinin ve Radyoaktif Atık İdaresinin Güvenliği Üzerine Birleşik Sözleşmeye taraf olan ülkelerin yükümlülüklerinin karşılanması amacıyla düzenleyici mevzuat oluşturulacaktır.

2.2.2.17. Madencilik

a) Mevcut Durum

Madencilik sektöründe 2013 yılında üretim ve ithalatta düşüş kaydedilirken ihracatta artış devam etmiştir. 2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre üretimde yüzde 7,3 artış kaydedilirken, ihracatta yüzde 9,5, ithalatta ise yüzde 2,4 azalış görülmüştür. İhracatta en önemli paya demir dışı metaller (bakır, çinko, krom) ile feldspat, bor ve mermer, ithalatta ise ham petrol, doğal gaz, taşkömürü ve demir cevheri sahiptir.

Türkiye'nin ham petrol üretimi 2013 yılında bir önceki yıla göre yüzde 2,6 artışla 2,4 milyon tona yükselmiştir. Ham petrol ithalatı 2013 yılında yüzde 2,5 azalarak 18,7 milyon ton olmuştur. Türkiye'nin 2013 yılı doğal gaz üretimi bir önceki yıla göre yüz-

de 15,5 azalarak 0,561 milyar Sm^3, ithalatı ise bir önceki yıla göre yüzde 1,3 azalarak 45,3 milyar Sm^3 olmuştur.

Enerjide dışa bağımlılığın azaltılmasına ve sanayide hammadde ihtiyacının karşılanmasına yönelik kamu kurumları tarafından yürütülen maden, enerji hammaddeleri ve jeotermal kaynak arama yatırımları için ayrılan kaynaklar 2014 yılında 2013 yılına göre yüzde 15,1 artışla 1.600 milyon TL'ye çıkarılmıştır.

Tablo II: 52- Madencilik ile İlgili Temel Göstergeler

		2011	2012	2013	2014
GSYH İçindeki Payı (Yüzde)		1,5	1,5	1,4	1,4 (1)
Üretim Artışı (Yüzde) (2010=100)		6,6	2,1	-3,6	7,3 (2)
İhracat (Milyon ABD Doları) (Cari Fiyatlarla)		2 805	3 160	3 879	2 317 (2)
İhracat Artışı (Yüzde)		4,4	12,7	22,7	-9,5 (2)
Toplam İhracat İçindeki Payı (Yüzde)		2,1	2,1	2,6	2,2 (2)
İthalat (Milyon ABD Doları) (Cari Fiyatlarla)		37 331	42 246	38 205	24 534 (2)
İthalat Artışı (Yüzde)		44,0	13,2	-9,6	-2,4 (2)
Toplam İthalat İçindeki Payı (Yüzde)		15,5	17,9	15,2	15,4 (2)
Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (Yüzde)		2,4	3,0	2,8	3,3 (3)
Kamu Yatırımları (Milyon TL)		1 247	1 295	1 162	1 873 (3)
Özel Sektör Yatırımları (Milyon TL)		5 568	7 319	7 930	10 088 (3)
Kurulan İşletme Sayısı		1 025	645	633	376 (2)
Kapanan İşletme Sayısı		195	196	149	100 (2)
Maden Ruhsatı Müracaatı Sayısı		4 342	5 069	1 176	2 560 (2)
Verilen Maden Ruhsat Sayısı	Arama	1 405	1 424	628	328 (4)
	İşletme	2 049	1 507	1 139	900 (4)
	Toplam	3 454	2 971	1 767	1 228 (4)

Kaynak: TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, TOBB, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (Maden İşleri Genel Müdürlüğü)
(1) Ocak-Haziran dönemi
(2) Ocak-Ağustos dönemi
(3) Gerçekleşme tahmini
(4) Ocak-Eylül dönemi

TPAO tarafından başta denizlerimizde olmak üzere hem yabancı firmalarla ortak hem de tek başına büyük ölçekli yatırımlar sürdürülmektedir. Bu kapsamda, petrol ve doğal gaz aramaları için TPAO'ya ayrılan ödeneğin 2015 yılında bir önceki yıla göre yüzde 3,2 artışla 1.445 milyon TL'ye çıkarılması programlanmış olup program çerçevesinde 1 derin deniz sondajı yer almaktadır. TPAO tarafından denizlerde petrol ve doğal gaz aramalarında kullanılmak üzere satın alınan gemi, 2013 yılında Barbaros Hayreddin Paşa ismiyle sismik çalışmalarına başlamıştır.

Trakya'daki Silivri doğal gaz depolama tesislerinin depolama, enjeksiyon ve geri üretim kapasitelerinin artırılması için TPAO tarafından 3 faz halinde programlanan Kuzey Marmara ve Değirmenköy Sahaları Yeraltı Doğal Gaz Depolama Tesisleri Kapasite Artırımı Projesi devam etmektedir. Bu projelerin tamamlanması sonucunda, mevcut depolama kapasitesinin 1,6 milyar Sm^3'ten 4,3 milyar Sm^3'e, enjeksiyon kapa-

sitesinin 10 milyon Sm^3/gün'den 40 milyon Sm^3/gün'e ve geri üretim kapasitesinin 14 milyon Sm^3/gün'den 75 milyon Sm^3/gün'e çıkarılması hedeflenmektedir. Böylece 2019 yılında bitirilmesi planlanan proje ile bugünkü doğal gaz tüketiminin yüzde 10'unun depolanması sağlanmış olacaktır.

MTA tarafından yürütülen proje kapsamında deniz alanlarımızda faaliyet gösterecek tam donanımlı bir sismik araştırma gemisi için Savunma Sanayi Müsteşarlığıyla yapılan işbirliği çerçevesinde 2012 yılında başlanan çalışmaların 2016 yılı itibarıyla tamamlanması planlanmaktadır. MTA'ya maden ve jeotermal kaynak arama yatırımları için ayrılan kaynak son yıllarda önemli oranda artırılmış olup başlatılmış olan arama faaliyetleri 2015 yılında da sürdürülecektir. Bu kapsamda, MTA'ya ayrılan ödeneğin 2015 yılında bir önceki yıla göre yüzde 6 artışla 212 milyon TL'ye çıkarılması programlanmıştır.

Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 24/09/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış ve yeraltı kömür madenlerine ilişkin ilave iş güvenliği tedbirleri getirilmiştir.

ABD, AB, Japonya, Güney Kore ve Çin gibi dünyanın önde gelen gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomileri, hammaddelerin arz ve talep odaklı yönetimi konusunda çalışmalar yürütmekte ve kendi hammadde yönetimi stratejilerini geliştirip uygulamaktadır. Bu durum ülkemizin de bu konuda inisiyatif geliştirmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Madencilik sektöründe; ruhsat güvencesinin artırılması, karmaşık ve uzun izin süreçlerinin basitleştirilmesi, ham olarak ihraç edilen madencilik ürünlerine bağlı olarak oluşan potansiyel katma değer kaybının azaltılması, başta özel sektörün arama faaliyetleri olmak üzere arama faaliyetlerinin artırılması, kamu kuruluşlarının yeniden yapılandırılması ve verimsizliğin önlenmesi, madencilik faaliyetlerinin diğer sektör faaliyet ve yatırımlarıyla eşgüdümlü şekilde planlanması, madencilik firma ve işletmelerindeki ölçek ve teknoloji sorununun giderilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Madencilikte ülkemiz maden potansiyelinin sağlıklı tespit edilmesi, üretim için gerekli hammadde arz güvenliğinin sağlanması ve madenlerin yurt içinde işlenip katma değerinin yükseltilerek ülke ekonomisine katkısının artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Enerji üretiminde dışa bağımlılığın azaltılması hedefiyle uyumlu olarak; yurtiçi ve yurtdışında petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri hızlandırılacak, linyit kömürü ve jeotermal gibi yerli kaynakların potansiyelinin tespitine yönelik arama faaliyetleri azami düzeye çıkarılacaktır. Kaya gazı konusunda ise kapsamlı araştırma faaliyetlerinin yürütülmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.805)			
Tedbir 330. MTA Genel Müdürlüğünün günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmasını sağlamak üzere kuruluş kanunu gözden geçirilerek kanun tasarısı taslağı hazırlanacaktır.	MTA (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Aralık Sonu	İlgili kurumlarla işbirliği yapılarak dünyadaki benzer örnekler dikkate alınmak suretiyle bir rapor hazırlanacaktır. Rapor esas alınarak kanun tasarısı taslağı hazırlanacaktır.

Tedbir 331. TTK'nın yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak eylem planı hazırlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Hazine Müsteşarlığı , Kalkınma Bakanlığı, TTK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	TTK'nın zarar eden bir yapıdan çıkarılması amacıyla eylem planı hazırlanacak ve kurum yeniden yapılandırılacaktır.
Tedbir 332. Kaya gazı envanteri hazırlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MTA, TPAO, İlgili Diğer Kuruluşlar	Aralık Sonu	Ülkemizdeki kaya gazı rezervini ve ekonomik potansiyelini ortaya koymak üzere bir envanter çalışması yapılacaktır.
Türkiye ekonomisi için temel ve kritik olan hammaddelerin güvenli teminine yönelik strateji oluşturulacaktır. Kritik hammadde, maden ve minerallerin ülke dışına çıkarılmasında düzeni sağlayacak bir sistem kurulacaktır. (Kalkınma Planı p.807)			
Tedbir 333. Türkiye ekonomisi için temel ve kritik olan madenler belirlenerek güvenli teminine yönelik strateji oluşturulacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, MTA	Aralık Sonu	Öncelikle saha araştırması yoluyla sanayi için kritik olan madenlerin ve bu madenlerin temininindeki darboğaz risklerinin belirlenmesi için bir rapor hazırlanacaktır.
Tedbir 334. Yurt içinde çıkarılan madenlerin yurt içinde işlenerek ihraç edilmesinin özendirilmesine yönelik tespitleri içeren bir çalışma raporu hazırlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	Ham olarak ihraç edilen madenlerin yurt içinde işlenerek daha yüksek katma değerle ihraç edilebilmesini sağlamak amacıyla, bu alandaki imkan, tespit ve politika önerilerini içeren bir rapor hazırlanacaktır.

2.2.2.18. Lojistik ve Ulaştırma

a) Mevcut Durum

Türkiye sahip olduğu kıtalar arası geçiş noktasındaki konumuyla lojistikte bölgesel bir üs olma potansiyeline sahiptir. Dünya Bankası tarafından hazırlanan Lojistik Performans Endeksine göre 2010 yılında 155 ülke arasında 39'uncu sırada bulunan Türkiye, 2012 yılında 27'nci sıraya yükselmiş, 2014 yılında ise 30'uncu sıraya gerilemiştir. Lojistikle ilgili yetkiler farklı kamu kurumları arasında dağıtılmış bulunduğundan etkin bir koordinasyon ile lojistik mevzuatının düzenlenmesine ve Lojistik Master Planının hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemizde büyük altyapı projelerinin tamamlanarak denizyolu ve demiryolu taşımacılığının özendirilmesi ve kombine taşımacılık imkânlarının artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Kamu tarafından 19 adet lojistik merkezin yapımı çeşitli aşamalarda devam etmektedir.

Demiryolu ve denizyolu fiziki altyapısının artan ulaşım talebine uygun olarak zamanında gerçekleştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ulaştırma türünün karayolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak karayolu ağına yüklenmesine yol açmaktadır. Bu durum, fiziki standartlar ve ağ yoğunluğu açısından yetersiz olan mevcut karayolu altyapısının daha da yıpranmasına ve verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına neden olmaktadır.

Tablo II: 53- Ulaştırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler

	Birim	2012	2013	2014 (7)	2013	2014
					Yıllık Artış (Yüzde)	
DEMİRYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi)	Milyon-Yolcu-Km	2 949	2 976	3 075	0,9	3,3
Yük Taşıma (Yurt İçi)	Milyon-Ton-Km	10 473	10 241	11 079	-2,2	8,2
Yük Taşıma (Yurt Dışı)	Milyon-Ton-Km	750	509	470	-32,1	-7,7
DENİZYOLU ULAŞIMI						
Yük Taşıma (Yurt İçi) (1)	Milyon-Ton-Km	15 753	17 332	18 247	10	5,3
Yük Taşıma (Yurt Dışı) (2)	Milyon-Ton-Km	1 030 000	1 050 000	1 060 000	2	1
Türk Deniz Tic. Filosu Tonajı (300 Grt ve Üstü)	Bin DWT	10 260	9 220	9 300	-10	1
HAVAYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi)	Milyon-Yolcu-Km	19 731	23 357	26 416	18,4	13,1
Yolcu Taşıma (Yurt Dışı) (3)	Milyon-Yolcu-Km	64 945	79 696	93 005	22,7	16,7
KARAYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurt **İçi)** (4)	Milyon-Yolcu-Km	258 874	268 179	284 256	3,6	6,0
Yük Taşıma (Yurt **İçi)** (4)	Milyon-Ton-Km	216 123	224 048	237 831	3,7	6,2
BORU HATTI ULAŞIMI						
Yük Taşıma (Yurt İçi) (5)	Milyon-Ton-Km	2 173	2 800	2 622	28,9	-6,4
Yük Taşıma (Transit) (5)	Milyon-Ton-Km	48 216	44 417	39 956	-7,9	-10
Doğal Gaz (6)	Milyon-Sm^3	45 922	45 269	45 900	-1,4	1,4

(1) Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından hesaplanan taşıma miktarlarıdır.
(2) Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.
(3) Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.
(4) KGM'nin sorumluluğu altındaki yol ağında yapılan taşımalardır.
(5) Yalnız ham petrol taşımalarıdır.
(6) Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir, Azerbaycan ve İran'dan ithalatı yapılan ve spot piyasadan temin edilen toplam doğal gaz taşımalarıdır.
(7) Gerçekleşme Tahmini

Artan ulaşım talebi, uzun dönemli planlamalar yapılsa dahi, kısıtlı kaynakların kısa vadeli önceliklerle karayolu yapımına tahsis edilmesine sebep olmaktadır. Standardı düşük ve ağırlıklı tek hat olan altyapı üzerinde işletmecilik yapılan demiryollarının rekabet edebilirliği, ilgili yasal düzenlemenin yeni yapılmış olması, dolayısıyla rekabetçi bir demiryolu taşımacılık piyasasının henüz oluşmamış olması nedeniyle düşük kalmaktadır.

Eurostat tarafından 2012 yılı için derlenen verilere göre, AB-28'de karasal ulaşımda (karayolu ve demiryolu), yolcu taşımacılığının yaklaşık yüzde 93'ü, yük taşımacılığının ise yaklaşık yüzde 81'i karayoluyla gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de karasal yolcu taşımacılığının yaklaşık yüzde 98 oranında karayolu ulaşımıyla sağlanıyor olması, AB-28'de görülen karayolu yoğunluklu yolcu taşımacılığı değerleriyle paralellik arz etmektedir. Ancak, karasal yük taşımalarındaki yüzde 95 olan karayolu payı yüzde 81 olan AB-28 ortalamasına oranla oldukça yüksektir. Bu durum, karayolu yük taşımacılığına olan göreceli yüksek talebin diğer ulaştırma türlerine kaydırılarak daha dengeli bir ulaştırma sistemi sağlanması gerekliliğine işaret etmektedir.

Tablo II: 54- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırılması

Ülkeler	Karayolu Yoğunluğu km/bin km² (2011)(1)	Otoyol Yoğunluğu km/bin km² (2011)	Demiryolu Yoğunluğu km/bin km² (2012)
Çek Cumhuriyeti	697	9	120
Fransa	713	21	56
Almanya	610	36	94
Belçika	478	58	117
Avusturya	401	20	58
AB-28	419	16	49
Türkiye	80	3	12

Kaynak: AB Ulaştırma İstatistikleri, Karayolları Genel Müdürlüğü
(1) Ülkeler arası tanım farklılıklarının verilerdeki yıllık değişimlere etkisi olmaktadır.

Mevcut ulaştırma altyapı yoğunluğu incelendiğinde, Türkiye'nin AB-28 ortalamasının oldukça altında karayolu, otoyol ve demiryolu ağına sahip olduğu gözlenmektedir. Asfalt kaplamalı köy yolları değerlendirmeye alınsa dahi, ülkemizin karayolu yoğunluğunun AB-28 ortalamasının yaklaşık yarısı düzeyinde kaldığı görülmektedir

Lojistik maliyetinin düşürülmesine katkı sağlamak üzere, gümrük işlemlerinin kolaylaştırılmasına ve modern bir gümrük sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, gümrüklerin fiziki altyapısını iyileştirme faaliyetlerine devam edilmekte olup, ihtiyaç duyulan yerlerde yeni gümrük tesisleri yapılmakta veya mevcut tesislerin modernizasyonu gerçekleştirilmektedir. Gümrük Tesislerinin modernizasyonunda ve yeni tesislerin yapımında Kamu-Özel İşbirliği imkânlarından da istifade edilmektedir. Hâlihazırda Yap-İşlet-Devret yöntemiyle sekiz gümrük kapısı işletmeye açılmış olup, dört gümrük kapısı ve bir gümrük müdürlüğünün yatırım çalışmaları devam etmektedir.

Gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması amacıyla 2013 yılında hayata geçirilen Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü ve bu statü kapsamında ihracatta yerinde gümrükleme ve izinli gönderici uygulamaları hayata geçirilmiştir. Ayrıca, statü kapsamında ithalatta yerinde gümrükleme ve izinli alıcı uygulamalarına ilişkin olarak 21/05/2014 tarihli Resmi Gazetede Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği yayımlanmıştır. Tek Pencere Sisteminin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmiş olup Türkiye Cumhuriyeti Şeker Kurumu, EPDK ve Borsa İstanbul A.Ş. ile e-belge çalışmaları başlatılmıştır.

Posta sektörünü bütüncül şekilde ele alarak sektörde serbestleşmeyi başlatan ve sektörde politika belirleme, düzenleme ve işletme faaliyetlerini ayrıştıran 6475 sayılı Posta Hizmetleri Kanunu 2013 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunla posta sektörünü düzenleme ve denetleme görevi Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna (BTK) verilmiştir.

BTK tarafından hazırlanan Posta Hizmetlerinin Sunulmasına İlişkin Yönetmelik, Posta Sektörüne İlişkin Yetkilendirme Yönetmeliği ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Posta Sektöründe İdari Yaptırımlar Yönetmeliği 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Sektördeki işletmecilerin yetkilendirilmesine yönelik süreç devam etmektedir.

Karayolu

Tablo II: 55- Satıh Cinsine Göre Yol Ağı

(km)

Yol Sınıfı	BSK	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam
Otoyollar (1)	2 244	-	-	-	-	-	2 244
Devlet Yolları	12 523	18 344	71	92	29	251	31 310
İl Yolları	2 347	26 911	184	770	600	1 445	32 257
Toplam	17 114	45 255	255	862	629	1 696	65 811

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü
Not: 01/10/2014 tarihi itibarıyla güncel verilerdir.
(1) Büyükşehir Belediyelerine devredilen otoyollar dâhildir.

2013 yılında 2.130 km BSK kaplama yapımı ve 8 km'si otoyol olmak üzere 798 km bölünmüş yol yapımı tamamlanmıştır. Bölünmüş yol yapım programı kapsamında 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 471 km bölünmüş yol tamamlanmış ve otoyollar dâhil çok şeritli karayolu ağı 23.522 km'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde yaklaşık 1.088 km BSK kaplama yapımı tamamlanmıştır.

Gelişmiş ülkelerde araç sahiplik oranı yüksek olmasına rağmen karayollarında ölümcül kaza oranı, gelişmekte olan ülkelere oranla oldukça düşüktür. Yüz bin araç başına düşen can kaybı sayısı İsveç'te 5, İngiltere'de 6, Almanya'da 7, İspanya'da 8 iken Türkiye'de bu sayı 22'dir (Türkiye istatistiklerine kaza mahallindeki can kayıpları dahil edilmiş olup genel kabul görmüş 30 gün kuralı çerçevesinde kaza sonrası hayatını kaybedenler dahil edilmemektedir). Trafik kazaları ülkemiz için sosyo-ekonomik açıdan önemli problemlerden biri olmaya devam etmektedir.

Sürücü belgelerinin AB sürücü belgeleriyle uyumlaştırılması, belirli araçlara hız sınırlayıcı teknik cihaz takılması, sürücülerin çalışma ve dinlenme sürelerinin düzenlenmesi, trafik kazalarına ilişkin AB standartlarıyla uyumlu veri tabanı oluşturulması ve ülkemizde sürücülere verilen eğitimlerle AB üyesi ülkelerdeki sürücü eğitimi arasında denkliğin sağlanması amacıyla gerekli yasal düzenleme çalışmalarına devam edilmektedir.

Demiryolu

Türkiye'deki mevcut demiryolu ağı 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 1.196 km'si hızlı tren hattı, 8.907 km'si konvansiyonel ana hat, 2.363 km'si tali hat ve istasyon yolları olmak üzere toplam 12.466 km'dir. Toplam ağın yüzde 35'i sinyalli ve yüzde 30'u elektriklidir. Türkiye'de hem demiryolu yoğunluğu hem mevcut demiryolları üzerindeki trafik yoğunluğu yetersizdir. Ayrıca, Türkiye'de yüzde 30 olan elektrikli hat oranı, AB-28 ortalaması olan yüzde 53,5'in oldukça altındadır.

İşletmeye alınan Ankara-Eskişehir, Ankara-Konya ve Eskişehir-Konya Hızlı Tren hatlarında taşınan toplam yolcu sayısı her yıl düzenli olarak artmakla birlikte ekspres trenlerle yapılan yolcu taşımalarındaki düşüş devam etmiş, bununla birlikte 2013 yılı sonu itibarıyla yolcu taşımacılığında yüzde 0,9 artış gerçekleşmiştir. Yurt içi ve yurt dışı demiryolu yük taşımaları sırasıyla yüzde 2,2 ve yüzde 32,1 düşüş göstermiştir. Bu

çerçevede, demiryolu yurt içi yük taşımacılığının 2010 yılındaki seviyesine gerilediği görülmektedir. Demiryolu uluslararası yük taşımaları ise 2009 yılına kadar yüksek bir artış göstermiş ancak bu yıldan itibaren düşüş trendine girmiştir.

Diğer taraftan, yük taşımacılığına olumlu yönde etki etmesi beklenen yeni yatırımlar da yapılmaktadır. Bu kapsamda, TCDD tarafından 18 adet lojistik merkezin kurulması çalışmalarına devam edilmektedir. Ayrıca önemli demiryolu güzergâhlarında kapasite artışı sağlayacak elektrifikasyon ve sinyalizasyon projeleri ile ikinci hat yapımlarına da devam edilmektedir. Projelerin tamamlanmasında yaşanan gecikmelerin kısa vadede yük taşımalarının karayolundan demiryoluna kaydırılması hedefini olumsuz etkilediği görülmekle birlikte, söz konusu projelerin hayata geçirilmesi ve özel sektör tren işletmeciliğinin geliştirilmesiyle orta ve uzun vadede demiryolu yük taşımalarının istenen seviyeye ulaşması beklenmektedir.

Ankara merkez olmak üzere hızlı tren çekirdek ağının oluşturulması kapsamında Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesi İnönü-Köseköy ve Köseköy-Gebze kesimleri büyük oranda tamamlanarak 2014 yılında işletmeye alınmıştır. Ankara-Sivas Hızlı Tren, Ankara-Afyonkarahisar-İzmir Hızlı Tren ve Bursa-Yenişehir demiryolu inşaat çalışmaları devam etmektedir.

Gebze-Haydarpaşa, Sirkeci-Halkalı Banliyö Hattının İyileştirilmesi ve Demiryolu Boğaz Tüp Geçişi İnşaatı (Marmaray) Projesinde Demiryolu Boğaz Tüp Geçişi tamamlanarak 2013 yılında işletmeye açılmıştır. Banliyö hatlarının iyileştirilmesi ve elektromekanik sistemler işinin yapımı devam etmekte olup 440 adet metro aracının imalatı tamamlanmıştır.

Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan arasında doğrudan demiryolu bağlantısını sağlayacak olan Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu Projesinin 2015 yılında tamamlanması beklenmektedir.

AB ile işbirliği çerçevesinde Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesi Köseköy-Gebze kesiminin inşaatı tamamlanmış olup, Irmak-Karabük-Zonguldak Sinyalizasyon, Telekom Tesisi Yapımı ve Altyapı İyileştirmesi projesinin yapım çalışmaları ise devam etmektedir. Ayrıca Samsun-Kalın Demiryolu Rehabilitasyonu ve Sinyalizasyonu projesinin Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) finansmanı ile gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

01/05/2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6461 sayılı Türkiye Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanun çerçevesinde, TCDD şebekesinin özel kesime açılması ve yük taşımacılığında rekabetçi bir piyasanın oluşturulması yönünde yeniden yapılandırma süreci devam etmektedir.

Denizyolu

Türkiye'de 2013 yılı sonu itibarıyla 7,9 milyon TEU konteyner ve 300 milyon ton konteyner harici yük elleçlenmiştir. Küresel krizlere rağmen, 2003-2013 döneminde konteyner artışı yıllık ortalama yüzde 17 olarak gerçekleşmiştir. Konteyner elleçlemesinin 2014 yılı sonu itibarıyla 8,6 milyon TEU olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Artan ticaretin kesintisiz ve etkin bir şekilde akışını sağlayacak ve Türkiye'nin transit ülke konumuna gelmesini kolaylaştıracak büyük ölçekli ana limanların oluşturulmasına yönelik olarak Çandarlı Limanının mendirek inşaatı kamu kaynaklarıyla gerçekleştirilmiş olup, diğer altyapı ve üstyapı işlerinin YİD

modeliyle ihalesinin sonuçlandırılması öngörülmektedir. Filyos Limanı Projesinde 2015 yılı itibarıyla yapıma geçilmesi planlanmış olup Mersin Konteyner Limanına ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

İzmir Alsancak Limanının geliştirilmesi ve yaklaşım kanalının taranmasına dair teknik çalışmalar ile Acil Müdahale Merkezleri Projesi yatırımları halen devam etmektedir. Türkiye kıyılarında deniz ve çevre emniyetini sağlamak amacıyla önemli körfezlerde yürütülen Gemi Trafik Hizmetleri Projesinin ise 2015 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Tablo II: 56- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafiği (2012)

Limanlar	Konteyner (Bin TEU)
Valensiya-İspanya	4 471
Algeciras-İspanya	4 099
Gioia Tauro-İtalya	3 725
Ambarlı-Türkiye	3 024
Pire-Yunanistan	2 815
Le Havre-Fransa	2 115
Barselona-İspanya	1 745
Cenova-İtalya	1 578
Mersin-Türkiye	1 251
La Spezia-İtalya	1 181
Marsilya-Fransa	1 155
İzmir Alsancak-Türkiye	696
Haydarpaşa-Türkiye	159

Kaynak: AB Ulaştırma İstatistikleri, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Deniz Ticareti İstatistikleri ve TCDD İstatistikleri

Havayolu

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMİ) tarafından işletilen havalimanı sayısı 47'ye ulaşmıştır. Bunun dışında Anadolu Üniversitesi tarafından işletilen Eskişehir Anadolu Havalimanı, Türk Hava Yolları A.O. tarafından işletilen Aydın Çıldır Havalimanı ve özel sektör tarafından işletilen İstanbul Sabiha Gökçen, Zafer, Zonguldak Çaycuma ve Antalya Gazipaşa Havalimanlarıyla sivil trafiğe açık meydan sayısı 53'tür.

DHMİ bünyesindeki hava meydanlarından Atatürk, Esenboğa, Antalya, Bodrum-Milas, Dalaman, Adnan Menderes ve Zafer Havalimanlarında iç ve dış hat terminalleri özel sektör tarafından işletilmektedir. Yine özel sektör tarafından işletilmekte olan Sabiha Gökçen Havalimanı da ilave edildiğinde, kamu özel işbirliği modeliyle işletilen meydanların toplam yolcu trafiği içindeki payı 2013 yılı sonunda iç hatlarda yüzde 71, dış hatlarda ise yüzde 97 düzeyine erişmiştir.

2013 yılında havalimanı ve hava meydanlarında gerçekleşen yolcu trafiği, bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 11,7 artarak 73 milyon, iç hatlarda yüzde 17,7 artarak 76 milyon ve toplamda ise yüzde 14,6 artarak 149 milyon yolcu olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında toplam yolcu trafiğinin yaklaşık 162 milyon olması beklenmektedir.

Ülkemiz hava meydanlarındaki yolcu trafiğinin yaklaşık yüzde 88'i Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum-Milas, Adana, Trabzon ve Sabiha Gökçen havalimanlarında gerçekleşmektedir. Bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi ve hava trafik yönetimiyle ilgili projeler sektör açısından önceliğini korumaktadır.

YİD modeliyle ihale edilen İstanbul'daki üçüncü havalimanı projesi için kamulaştırma çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca kamu kaynaklarıyla yürütülen Ordu-Giresun ve Hakkâri-Yüksekova Havalimanlarının inşaat çalışmaları devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Türkiye'nin lojistikte bölgesel bir üs olması sağlanarak lojistik maliyetinin düşürülmesi, ticaretin geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması temel amaçtır. Lojistikte ulaştırma, depolama, envanter yönetimi ve gümrükleme alt maliyetleri göz önünde bulundurularak, transit taşıma süresinin kısaltılması, hasarsız teslim oranının yükseltilmesi, güvenilirlik ve hız unsurları öne çıkarılarak müşteri hizmet düzeyinin artırılması hedeflenmektedir.

Yük ve yolcu ulaştırma hizmetlerinin etkin, verimli, ekonomik, çevreye duyarlı, emniyetli bir şekilde sağlanması; yük taşımacılığında, kombine taşımacılık uygulamalarının geliştirilerek demiryolu ve denizyolu paylarının artırılması, kalitenin ve güvenliğin yükseltilmesi ve ulaştırma planlamasında koridor yaklaşımına geçilmesi esastır.

2015 yılında toplam 1.000 km bölünmüş yol, 926 km tek platformlu yol ve 1.000 km BSK yapılması öngörülmektedir.

Ankara merkez olmak üzere Onuncu Kalkınma Planında tanımlanan hızlı tren çekirdek ağının yapımına, karma trafiğe uygun yüksek standartlı demiryolu inşaatlarına ve elektrifikasyon ve sinyalizasyon projelerine öncelik verilecektir.

Türkiye'nin ihracat hedefine ulaşabilmesini teminen, yapılan planlamalar doğrultusunda doğru yer, zaman ve ölçekte liman kapasiteleri hayata geçirilecek; bu çerçevede Çandarlı Limanının mendirek inşaatı dışında kalan altyapı ve üstyapı işlerinin YİD modeli çerçevesinde yapımına ve Filyos Limanının altyapı inşaatına başlanacaktır. Mersin Konteyner Limanının yapımına ilişkin hazırlıklar tamamlanacaktır.

2015 yılında havalimanlarındaki toplam trafiğin 184 milyon yolcuya yükselmesi beklenmektedir. Hava Ulaşımı Genel Etüdü çalışması başlatılacak ve İstanbul Üçüncü Havalimanı yapım çalışmaları devam ettirilecektir.

Posta sektöründe rekabetçi bir ortam sağlanarak sürdürülebilir büyümeye ve istihdama katkı sağlayan hızlı, kaliteli, çeşitli ve güvenilir hizmet sunulması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Ulaştırma türleri ve koridorları, lojistik merkezler ve diğer lojistik faaliyetleriyle bütünleşik Lojistik Master Planı hazırlanarak hayata geçirilecektir. Bu çerçevede, lojistik merkezler için yer seçiminde rehber niteliği taşıyacak şekilde ülkemizin ulaştırma alternatiflerini gösteren ulaştırma koridor haritalarının çıkarılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.831)			
Tedbir 335. Lojistik mevzuatı ve Lojistik Master Planı hazırlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Türkiye'nin lojistikteki uluslararası konumunun güçlendirilmesini ve sanayi/endüstri, tarım ve maden vb. ürünlerin toplam maliyetleri içindeki taşımacılık maliyetlerinin azaltılmasını teminen lojistik merkezlerin kurulması ve lojistik mevzuatının oluşturulması hedeflenmektedir. Bu çerçevede lojistik mevzuatı niteliğini de taşıyacak Türkiye Lojistik Master Planının hazırlanmasına yönelik ihale çalışmaları sonuçlandırılacaktır.
Türkiye'nin lojistikte bölgesel bir üs olması sağlanarak; lojistik maliyetin düşürülmesi, ticaretin geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması temel amaçtır. Lojistikte ulaştırma, depolama, envanter yönetimi ve gümrükleme alt maliyetleri göz önünde bulundurularak, transit taşıma süresinin kısaltılması, hasarsız teslim oranının yükseltilmesi, güvenilirlik ve hız unsurları öne çıkarılarak müşteri hizmet düzeyinin artırılması hedeflenmektedir. (Kalkınma Planı p.829)			
Tedbir 336. Mevcut karayolu altyapısının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar kapsamında 1.000 km bölünmüş yol yapılacaktır.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Trafik yoğunluğunun yüksek olduğu kesimlerde trafik güvenliğinin artırılması ve taşıma sürelerinin kısaltılması amacıyla 200 km'si otoyol (YİD'le gerçekleştirilecek olanlar dâhil) olmak üzere 1.000 km bölünmüş yol yapılacaktır.
Tedbir 337. Toplam 1.000 km BSK yapımı ve yenilenmesi gerçekleştirilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Ağır taşıt trafiği yüksek olan yolların fiziki standardının yükseltilmesiyle mevcut karayolu altyapısının iyileştirilmesi kapsamında yıllık ortalama günlük ağır taşıt trafiği 1.000 aracın üzerinde olan güzergâhlarda toplam 1.000 km BSK yapımı ve yenilenmesi gerçekleştirilecektir.
Bakım ve onarım hizmetlerinin ağırlıklı olarak özel kesim marifetiyle yürütülmesi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.838)			
Tedbir 338. Karayolu bakım-onarım hizmetlerinin özel sektör eliyle yürütülmesi stratejisi çerçevesinde uzun dönemli bakım-onarım ihale sözleşmelerinin uygulanmasına geçilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S)	Aralık Sonu	Karayolları devlet ve il yolları ağında daha önce kamu marifetiyle yürütülen bakım ve onarım hizmetlerinin belirlenecek bir strateji dâhilinde özel sektöre uzun dönemli sözleşmeler yoluyla ihale edilmesine başlanacaktır.

Trafik güvenliğinin en üst seviyede tesis edilebilmesi için denetim hizmetleri; araç tescil ve sürücü belgelendirme gibi idari faaliyetlerden ayrıştırılacak ve söz konusu faaliyetler için müstakil birimler kurulacaktır. (Kalkınma Planı p.840)			
Tedbir 339. Trafik denetim personelinin beşeri ve ekipman kapasitesi, artan araç ve sürücü sayısıyla orantılı olarak artırılacak ve uzmanlaşmaları sağlanacaktır.	Emniyet Genel Müdürlüğü (S)	Aralık Sonu	Trafik denetimlerinde etkinliğin sağlanması ve bunun yanında yol kenarı denetimlerinde uyuşturucu madde denetimlerinin yapılabilmesi amacıyla denetim personeli sayısı, artan araç ve sürücü sayısı ile mobilite, yol ağı ve yoğunluğunun getirdiği taleple orantılı bir şekilde artırılacak, denetim personeli gerekli ekipmanla teçhizatlandırılacak ve verilecek eğitimlerle uzmanlaşmaları sağlanacaktır. Bu çerçevede, denetim hizmetlerinde kullanılmak üzere toplam 501 adet araç satın alınacak ve 31.250 bin aracın denetimi yapılacaktır.
Karayolu Trafik Güvenliği Stratejisi ve Eylem Planı'nda yer alan trafik kazası nedeniyle meydana gelen ölümlerin yüzde 50 oranında azaltılması hedefi doğrultusunda Trafik Elektronik Denetim Sistemlerinin kullanımı Akıllı Ulaşım Sistemleriyle entegre bir şekilde yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.841)			
Tedbir 340. Şehir içinde ve şehirler arasında elektronik denetleme sistemlerinin sayısı ve yapılan trafik denetimlerinin etkinliği artırılacaktır.	Emniyet Genel Müdürlüğü (S), Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Trafik akışının takibi ve kolaylaştırılması, kurallara uyumda caydırıcılığın sağlanması amacıyla elektronik denetleme sistemleri öncelikle 21 büyükşehirde yaygınlaştırılacak ve yapılan trafik denetimleri etkinleştirilecektir.
Tedbir 341. Araç Kimliklendirme Sistemi (AKSİS) çalışmaları yürütülecektir.	Emniyet Genel Müdürlüğü (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK	Aralık Sonu	Sızma ve klonlama gibi ihlallere karşı ileri seviyede güvenlikli, işletilebilir ve sürdürülebilir bir Araç Kimliklendirme Sistemi oluşturulacaktır.
Tedbir 342. Kaza kara noktası ile sinyalize kavşak iyileştirilmesi çalışmalarına devam edilecek; bölünmüş yollar başta olmak üzere otokorkuluk yapım ve onarımı ile yatay ve düşey işaretleme çalışmaları yürütülecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Trafik güvenliği çalışmaları kapsamında 130 adet kaza kara noktası ile 100 adet sinyalize kavşağın iyileştirilmesi ve bölünmüş yollar başta olmak üzere 2.400 km otokorkuluk yapım ve onarımının gerçekleştirilmesi ile 25,2 milyon m^2 yatay işaretleme ve 155 bin m^2 düşey işaret levhasında yenileme yapılacaktır.
Hızlı tren ağı; Ankara merkez olmak üzere İstanbul-Ankara-Sivas, Ankara-Afyonkarahisar-İzmir, Ankara-Konya ve İstanbul-Eskişehir-Antalya koridorlarından oluşmaktadır. Plan dönemi sonuna kadar 393 km uzunluğundaki Ankara-Sivas ve 167 km uzunluğundaki Ankara (Polatlı)-Afyonkarahisar hızlı tren hatları işletmeye açılacaktır. (Kalkınma Planı p.842)			
Tedbir 343. Ankara merkez olmak üzere hızlı tren çekirdek ağı oluşturulacaktır.	TCDD (S), Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Aralık Sonu	Ankara-Sivas Demiryolu projesinin yapımı hızlandırılacaktır. Ankara-İzmir Hızlı Tren projesinin Ankara-Afyonkarahisar kesiminin yapım çalışmalarına devam edilecek, Afyonkarahisar-Uşak-İzmir kesiminin yapım ihalesine çıkılacaktır.

Türkiye'nin ihracat hedefine ulaşabilmesini teminen, yapılan planlamalar doğrultusunda doğru yer, zaman ve ölçekte liman kapasiteleri hayata geçirilecek, limanların demiryolu ve karayolu bağlantıları tamamlanacaktır. Çandarlı Konteyner Limanı tamamlanacak, Mersin Konteyner Limanı ve Filyos Limanının yapımına başlanacaktır. (Kalkınma Planı p.849)			
Tedbir 344. Limanların geri sahasında demiryolu aktarım terminalleri veya karada konteyner terminalleri kurularak, demiryolu taşımacılık anlayışından lojistik taşımacılık anlayışına geçilecek ve organize sanayi bölgelerine, büyük fabrikalara ve limanlara özel sektör katkısı ile bağlantı hatları yapılacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TCDD	Aralık Sonu	Proje hazırlama ve kamulaştırma çalışmaları tamamlanan lojistik merkezlerin yapımına başlanacaktır. Adapazarı-Karasu Limanı Demiryolu Bağlantı Hattının ikmal inşaatı ihalesine çıkılacaktır. Çandarlı Limanının demiryolu bağlantısıyla ilgili çalışmalara başlanacaktır. İzmir Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi demiryolu bağlantı hattı kapsamındaki lojistik merkez inşaatının altyapısı tamamlanacaktır. Bursa-Yenişehir demiryolunun inşaatına devam edilecek ve bölgedeki OSB'lere ve otomotiv fabrikalarına demiryolu bağlantıları sağlanacaktır.
Tedbir 345. Kıyı Yapıları Master Planı revize edilecektir.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, İlgili Belediyeler	Aralık Sonu	Türkiye'nin artan dış ticaret hacminin kesintisiz şekilde sürdürülmesini sağlayacak liman kapasitelerinin doğru yer, zaman ve ölçekte hayata geçirilmesini teminen daha önce Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü tarafından tamamlanmış bulunan Kıyı Yapıları Master Planı Bütüncül Kıyı Alanları Planlarıyla uyumlu olacak şekilde güncellenecek ve belirlenecek Liman Yönetim Modeli kapsamında uygulanacaktır.
Tedbir 346. Büyük ölçekli liman projeleri hayata geçirilecektir.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, OSD	Aralık Sonu	Çandarlı Limanının mendirek harici altyapı ve üst yapısı için YİD yöntemiyle ihaleye çıkılacak, Filyos Limanının altyapı işlerinin inşaatına başlanacaktır. Mersin Konteyner Limanı Projesinin çalışmaları tamamlanacaktır. Ayrıca Marmara Bölgesinde otoport ve Ro-Ro terminalleri kurulması amacıyla mevcut tesisler de dikkate alınarak yer tespit çalışmaları ve fizibilite etüdü yapılacaktır.
Liman yönetiminde dağınıklığın giderilmesini ve kamu tarafından belirlenecek politikaların her bir limanın ihtiyaçları da göz önüne alınarak uygulanmasını sağlayacak, Türkiye'ye uygun bir liman yönetim modeli hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.851)			

Tedbir 347. Liman Yönetim Modeli belirlenerek hayata geçirilecektir.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Rekabet Kurumu, ÖİB, TCDD, İlgili Belediyeler, Deniz Tic. Odaları, TÜRKLİM	Aralık Sonu	Liman yapım kararlarında ve uygulamada kurumların birbirleriyle koordinasyon içinde çalışmasını, kıyı yapılarının planlamasında bütüncül bir bakış açısının getirilmesini; böylece gerekli yatırımların zamanında yapılmasını ve işletmede etkinliğin sağlanmasını teminen Türkiye'ye uygun bir Liman Yönetim Modeli belirlenecektir. Bu model kapsamında oluşturulacak yönetim yapısı bölgesel ihtiyaçları ve kapasiteleri dikkate alarak Kıyı Yapıları Master Planının yönlendirilmesinden ve uygulanmasından sorumlu olacaktır.
Ulaştırma koridorlarında uygun hacim ve mesafelerde en avantajlı ulaşım türü belirlenerek, bu kapsamda denizyolu ve demiryolu taşımacılığı özendirilecek ve kombine taşımacılık imkânları geliştirilecektir. Enerji verimliliğini, temiz yakıt ve çevre dostu araç kullanımını sağlayan ulaşım sistemlerine öncelik verilecektir. (Kalkınma Planı p.835)			
Tedbir 348. Hava Ulaşımı Genel Etüdü çalışmasına başlanacaktır.	DHMİ (S), Kalkınma Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, SHGM, Üniversiteler, TÖSHİD, Özel Havalimanı İşleticileri	Aralık Sonu	Sistem planlaması anlayışıyla, havalimanlarında mevcut durum analizi ve hava trafik projeksiyonu yapılarak yeni yatırım ihtiyaçlarını belirleyecek ve orta ve uzun vadeli yatırımları yönlendirecek Hava Ulaşımı Genel Etüdü çalışması başlatılacaktır.
Dış ticaretteki gelişmelere paralel olarak gümrüklerin fiziki altyapısı iyileştirilecek, bilgi teknolojilerinin kullanımı ve tek pencere uygulaması yaygınlaştırılacak, gümrük işlemleri hızlandırılacak ve etkinleştirilecektir. İkili gümrük anlaşmaları ile gümrük işlemleri azaltılacak, tek durakta kontrol-ortak kapı kullanımı projeleri tamamlanacaktır. (Kalkınma Planı p.852)			
Tedbir 349. Yeni gümrük idareleri ve tesisleri faaliyete geçirilecektir.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı	Aralık Sonu	İhtiyaç duyulan ve gümrük idaresi bulunmayan yerlerde gerekli idareler tesis edilecek ve mevcut hali ihtiyaca cevap vermekte zorlanan yerlerde modernizasyonlar yapılacaktır. Bu kapsamda YİD yöntemiyle yürütülmekte olan Çıldır/Aktaş, Dilucu ve Esendere Gümrük Kapıları ile Halkalı Gümrük Müdürlüğü 2015 yılı içerisinde tamamlanacaktır.
Tedbir 350. İlgili kurumlarla gerekli protokoller tamamlanarak Tek Pencere Projesi hayata geçirilecektir.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	İlgili kurumlarla veri değişimine ilişkin protokoller imzalanacak, e-belge uygulamaları yaygınlaştırılacak ve e-başvuru aşamalarına ilişkin yazılım hazırlanacaktır.
Tedbir 351. Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü uygulaması yaygınlaştırılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Meslek Odaları	Aralık Sonu	Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü ve statü kapsamında verilen izinli gönderici ve ihracatta yerinde gümrükleme uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. Ayrıca, ithalatta yerinde gümrükleme ve izinli alıcı uygulamaları elektronik sisteme aktarılacaktır.

Tedbir 352. Havayoluyla gelen ve giden yolcuların gümrük iş ve işlemleri basitleştirilecek ve yolcu giriş-çıkışlarında kaçakçılıkla mücadele faaliyetlerinin etkinliği artırılacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Varış Öncesi Yolcu Bildirimi Programı oluşturulmasına yönelik ikincil mevzuat hazırlanacak ve eğitimler düzenlenecektir. Havalimanlarındaki dış hat yolcu kontrol alanlarının yeniden tasarlanması kapsamında standartlar belirlenecek, pilot olarak Ankara Esenboğa Havalimanının yeniden tasarımı tamamlanacaktır.
Posta piyasasının serbestleştirilmesi sürecinde etkin düzenleme ve denetim yoluyla posta sektöründe rekabetçi bir piyasa oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.853)			
Tedbir 353. Posta sektöründe evrensel hizmetin sağlanmasına yönelik usul ve esaslar belirlenecektir.	Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Mart Sonu	Evrensel posta hizmeti gelirlerinin tahsili ve giderlerin gerçekleştirilmesine ilişkin yönetmelik hazırlanacaktır.
Tedbir 354. Posta sektöründe evrensel hizmet yükümlüsüne tahsis edilecek tekel alanının büyüklüğü belirlenecektir.	Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), BTK	Haziran Sonu	Posta sektöründeki tekel alanının büyüklüğünü belirleyen Bakanlar Kurulu Kararı hazırlanacaktır.

2.2.2.19. Ticaret Hizmetleri

a) Mevcut Durum

2013 yılında GSYH yüzde 4,1, hizmetler yüzde 5,5 büyürken; toptan ve perakende ticaret yüzde 4,9, konaklama ve yiyecek hizmetleri ise yüzde 9,2 büyümüştür. Toptan ve perakende ticaretin GSYH içindeki payı yüzde 12, konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetlerinin payı ise yüzde 2,5 olmuştur. 2014 yılının ilk altı aylık döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre, GSYH yüzde 3,3 oranında büyürken; toptan ve perakende ticaret yüzde 1,8, konaklama ve yiyecek hizmetleri yüzde 1,7 oranında büyümüştür. 2013 yıl sonu itibarıyla toptan ve perakende ticarette yaklaşık 3,5 milyon, konaklama ve yiyecek hizmetleri sektöründe yaklaşık 1,3 milyon kişi istihdam edilmektedir. Toplam istihdam içindeki payları sırasıyla yüzde 13,8 ve yüzde 5,1'dir.

Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörü, gelişmiş ülkelerin ekonomileri içinde de önemli pay almaktadır. 2011 yıl sonu itibarıyla sektörün GSYH payları Almanya'da yüzde 9, Birleşik Krallık'ta yüzde 11,2, İtalya'da yüzde 10,7 ve Fransa'da yüzde 11,2 olarak gerçekleşmiştir. Sektör, toplam istihdamdan Almanya'da yüzde 14,1, Birleşik Krallık'ta yüzde 15,6, İtalya'da yüzde 14,6 ve Fransa'da yüzde 13,8 pay almıştır.

Üreticilerle tüketiciler arasında köprü vazifesi gören bir sektör olan toptan ve perakende ticaret hizmetlerinin, girişim sayısı ve ciro gibi göstergeler itibarıyla ekonomide önemli bir ağırlığı bulunmaktadır. 2012 yıl sonu itibarıyla sektörün sanayi ve hizmetler (finans hariç) toplamındaki payı; girişim sayısında yüzde 35,3, ciroda yüzde 40,5 olmuştur.

Tablo II: 57- Toptan ve Perakende Ticaret Göstergeleri (1)

	Girişim Sayısı (Bin Adet)				Ciro (Milyar TL)			
	2005	2010	2011	2012	2005	2010	2011	2012
Toptan Ticaret	199	165	182	190	348	514	603	722
Perakende Ticaret	751	656	744	742	205	278	343	393
Genel Toplam	2 393	2 321	2 591	2 646	1 192	1 925	2 402	2 755
Toptan ve Perakende Ticaretin Toplam İçindeki Payı (yüzde)	39,7	35,4	35,8	35,3	46,4	41,2	39,4	40,5

Kaynak: TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri
(1) "Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı" hariç tutulmuştur.

Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektöründe organize perakendeciliğin gelişmesiyle birlikte, geleneksel yöntemlerle faaliyetini sürdüren toptancılar ile esnaf ve sanatkâr kesiminde iş kayıpları devam etmektedir. Bu gelişmelere paralel olarak geleneksel toptancılara duyulan ihtiyacın azalması toptan ticareti de bir dönüşüm sürecine itmektedir. Toptan ticaretle uğraşan girişimciler dağıtım ve lojistik kapasitelerini artırma yoluna gitmektedir. Alışveriş merkezleri (AVM) organize perakendeciliğin gelişmesinde önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Tablo II: 58- AVM Sayısı ve Kiralanabilir Alanları

	2005	2010	2011	2012	2013	2014 (1)
AVM Sayısı	88	233	267	298	325	337
Toplam Kiralanabilir Alan (Milyon m²)	2,1	6,2	7,3	8,2	9,1	9,6

Kaynak: AVM Yatırımcıları Derneği
(1) 2014 yılı Ocak-Eylül dönemi verileridir.

Ticaret alanındaki küçük girişimcilerin piyasaya giriş ve çıkışları nispeten kolay olup bu girişimler önemli bir istihdam kaynağı oluşturmaktadır. Ancak, bu kesimde organize bir tedarik ve dağıtım zinciri oluşturulamadığından rekabet imkânları daralmaktadır. 2013 yılında toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektöründe kurulan ve kapanan gerçek kişi ticari işletmelerin sayısının toplam içindeki payı sırasıyla yüzde 38 ve yüzde 49 olmuştur.

Tablo II: 59- Toptan ve Perakende Ticarette Kurulan-Kapanan Şirket Sayıları

			2010	2011	2012	2013
Toptan ve Perakende Ticaret (1)	Kurulan	Tüzel Kişi	14 146	15 034	10 880	13 668
		Gerçek Kişi	20 680	21 858	23 960	22 527
	Kapanan	Tüzel Kişi	4 342	4 913	5 097	5 929
		Gerçek Kişi	17 244	23 478	17 845	9 657
Genel Toplam	Kurulan	Tüzel Kişi	51 970	53 477	39 764	49 943
		Gerçek Kişi	50 943	60 430	67 455	58 987
	Kapanan	Tüzel Kişi	13 442	13 362	16 063	17 400
		Gerçek Kişi	29 921	41 130	31 915	19 873

Kaynak: TOBB, Kurulan/Kapanan Şirket İstatistikleri
(1) Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı dahildir.

Ticaret hizmetleri sektöründe genel olarak rekabetçi bir piyasa yapısı bulunmaktadır. TÜİK tarafından yayımlanan 2012 yılına ait Sanayi ve Hizmet Sektörlerinde Yoğunlaşma verilerine göre, toptan ve perakende ticaret sektöründe faaliyet sınıflarının yüzde 71,3' ünde düşük, yüzde 13,1'inde orta, yüzde 7,8'inde yüksek ve yine yüzde 7,8'inde çok yüksek derecede yoğunlaşma olduğu tespit edilmiştir.

Geniş bant internet erişiminin yaygınlaşmasıyla hanehalkı internet kullanım oranının yükselmesi, kredi kartı sahiplik oranının yüksek olması, mobil ve akıllı telefon kullanımının artması, sektörde kurumsal firmaların öne çıkması ile birlikte elektronik ticaret hacminde son yıllarda büyük artış görülmüştür. 2011 yılında internet kullanan bireylerin internet üzerinden kişisel kullanım amacıyla mal veya hizmet siparişi verme ya da satın alma oranı yüzde 18,6 iken, 2014 yılında bu oran yüzde 30,8'e yükselmiştir. İnternet üzerinden alışveriş yapan bireyler genellikle; giyim ve spor malzemesi, elektronik araç, ev eşyası, seyahat ile ilgili faaliyetler, kitap, dergi ve gazete satın almaktadır.

Tablo II: 60- İnternette Yapılan Kartlı Ödeme İşlemleri (1)

Yerli ve Yabancı Kartların Yurt İçi Kullanımı	2009	2010	2011	2012	2013	2014 (2)
İşlem Adedi (Milyon)	57,2	75,4	102,2	133	168	125,7
İşlem Tutarı (Milyar TL)	9,1	12,8	18,7	25,1	34,6	27,7

Kaynak: Bankalararası Kart Merkezi
(1) Bilet ve poliçe ödemeleri gibi internetten kartla yapılan tüm ödemeler dâhil
(2) 2014 yılı Ocak-Ağustos dönemi

Ticaret hizmetleri sektöründeki yoğun rekabetten kaynaklanan verimlilik baskısı, teknoloji kullanımıyla modern tedarik zinciri yönetimi ve kombine taşımacılık sistemlerinin önemini artırmaktadır. Bununla birlikte, ticaret potansiyelinin tam olarak kullanılabilmesi için lojistik dâhil fiziki altyapının iyileştirilmesi önem arz etmektedir.

Tasarım, markalaşma ve kurumsallaşma, bilgi ve teknolojiyle birlikte, rekabet gücünü artıran temel faktörler olarak öne çık-

maktadır. Dış pazarlarda kendi markasını tüketiciye doğrudan satmak, pazarı fiyat, kalite ve tüketici tercihlerine göre belirleyerek piyasa yapıcı bir konum elde etmek, ticaretin gelişiminde önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu alanda yurt dışı mağazacılık önemli bir rol oynamaktadır.

Toptancı ve perakendecilerin, ürünlerin kalitesini ve sürekli sunumunu güvence altına alabilmek için tarımsal üretim sürecinin tüm aşamalarında etkili olmaları beklenmektedir. Bu kapsamda toptancı ve perakendecilerin anlaşmalı oldukları çiftçilerin güvenilir ve kaliteli ürün üretimine yönelik eğitilmesi, ürünlerin hasat, depolama ve nakliye koşulları konularında ortak girişimlerde bulunularak kayıp ve kaçakların en aza indirilmesi için gerekli işbirlikleri ve yönlendirmelerin yapılması önem arz etmektedir.

Toptancı ve perakendeciler dağıtımda güçlenerek; üreticilerin mal ve hizmetlerinin etkili ve hızlı bir şekilde pazara ulaştırılmasında fayda sağlamaktadır. Bununla birlikte, toptancı ve perakendecilerin KOBİ'lerin hizmet ve ürün kalitesinin yükselmesine ve markalaşma çabalarına daha fazla katkı sağlamaları beklenmektedir.

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 28/05/2014 tarihinde yürürlüğe girmiş olup ikincil mevzuat çalışmaları devam etmektedir. 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı 23/10/2014 tarihinde TBMM'de kabul edilmiştir. Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı hazırlanarak TBMM'ye sevk edilmiştir.

b) Amaç ve Hedefler

Ticaret faaliyetlerinde yüksek katma değerli hizmet üretiminin ve verimlilik artışının sağlanması, teknoloji kullanımı ve yeniliğin özendirilerek hizmet kalitesinin artırılması, rekabetin ve tüketicinin korunması ile sektör içi kesimler arasında dengeli gelişmeyi sağlayan bir ortamın tesis edilmesi temel amaçtır.

Ticaret hizmetleri alanında ihtiyaç halinde yeni düzenlemelere gidilmesinin yanında piyasa gözetim ve denetimi daha etkili ve koordineli bir biçimde planlanacak ve uygulanacaktır. Ticaret hizmetlerinin geleneksel kesiminde, rekabet imkânlarını artırmak ve iş kayıplarını önlemek üzere, yeni hizmet modelleri ve modern işletme tekniklerinin tanıtılması ve uygulanmasının yanı sıra finansman imkânları geliştirilecektir.

Ülkemizin çevre ülkelerle yapmış olduğu ticari ve ekonomik işbirliği anlaşmaları kapsamında, fiziki ve teknolojik altyapıya sahip, esnek ve güçlü toptancıların artması sağlanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörüne yönelik düzenlemelerde, sektörün girdi ve çıktı tarafı göz önüne alınarak, tarım ve imalat sanayii sektörleri ile tüketiciler üzerindeki etkileri çok yönlü olarak analiz edilecek ve piyasa işleyişinde ortaya çıkabilecek aksaklıklar giderilecektir. (Kalkınma Planı p.861)			
Tedbir 355. Perakende ticaretin düzenlenmesine yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısının yasalaşmasıyla birlikte ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

Ticaret hizmetlerinde markalaşma ve kurumsallaşma kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla işletmelerin özellikle yeni gelişen çevre ülke pazarlarına daha fazla açılması sağlanacaktır. Girişimcilerin yurt dışı pazarlara açılması amacıyla elektronik ticaret hizmetleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.863)			
Tedbir 356. Elektronik ticaretin güvenli bir biçimde yapılmasına ve yaygınlaştırılmasına yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	23/10/2014 tarihinde TBMM'de kabul edilen 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun kapsamında, elektronik ticaretin güvenli bir biçimde yapılmasına ve yaygınlaştırılmasına yönelik ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

2.2.2.20. Turizm

a) Mevcut Durum

Uluslararası turizm pazarında, 2013 yılında turist sayısı bir önceki yıla göre yüzde 5,1 artarak 1.087 milyon kişiye, turizm gelirleri ise yüzde 7,5 artarak 1.159 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Türkiye, turist sayısı açısından 37,8 milyon kişiyle dünyada 6'ncı, turizm gelirleri açısından ise 32,3 milyar ABD dolarıyla 12'nci sıradadır. Turist girişleri açısından ülkemiz uluslararası turizm pazarından yüzde 3,5, Avrupa turizm pazarından yüzde 6,7 pay almıştır. Turizm gelirlerinde ise bu pay sırasıyla yüzde 2,8 ve yüzde 6,6 şeklinde gerçekleşmiştir.

2013 yılında ülkemize gelen 34,9 milyon yabancı ziyaretçinin yüzde 50,3'ü OECD, yüzde 24,7'si Rusya'nın da dâhil olduğu Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerindendir. Ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya yüzde 14,4'le birinci, Rusya yüzde 12,2'yle ikinci, İngiltere ise yüzde 7,2'yle üçüncü sırada bulunmaktadır.

2013 yılı itibarıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli 2.982 tesiste 749 bin, belediye belgeli 9.196 tesiste 498 bin yatak bulunmaktadır. Sektörde faaliyet gösteren seyahat acentesi sayısı ise 7.283'tür.

2014 yılında dünyadaki turist sayısının yüzde 4,7'lik artışla 1.138 milyon kişi, turizm harcamalarının ise yüzde 4,5'lik artışla 1.210 milyar ABD doları şeklinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2014 yılında ülkemize gelen yabancı ziyaretçi sayısının ise 37,3 milyon kişi ve turizm gelirlerinin 34,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşeceği, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısının 792 bin, belediye belgeli yatak sayısının ise 500 bin olacağı, yatırım aşamasındaki 302 bin yatakla birlikte toplam yatak kapasitesinin 1,6 milyona yaklaşacağı tahmin edilmektedir.

Tablo II: 61- Dünyada ve Türkiye'de Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri

	2005	2010	2011	2012	2013	2014 (6)
DÜNYA (1)						
Turist sayısı (Milyon)	807	948	995	1 035	1 087	1 138
Yıllık değişim (Yüzde)	-	6,5	4,9	4,0	5,1	4,7
Turizm geliri (Milyar ABD Doları)	680	930	1 043	1 078	1 159	1 211
Yıllık değişim (Yüzde)	-	8,7	12,0	3,4	7,5	4,5
TÜRKİYE (2)						
Turist sayısı (3) (Milyon)	24,2	31,4	34,7	35,7	37,8	40,4
Yıllık değişim (Yüzde)	-	3,9	10,5	3,0	5,9	6,9
Yabancı ziyaretçi sayısı (4) (Milyon)	21,1	28,6	31,5	31,8	34,9	37,3
Yıllık değişim (Yüzde)	-	5,7	9,9	1,0	9,8	6,8
Turizm geliri (Milyar ABD Doları)	20,3	24,9	28,1	29,0	32,3	34,1
Yıllık değişim (Yüzde)	-	-0,5	12,8	3,2	11,4	5,7
Yabancı ziyaretçi başına ortalama harcama (5) (ABD Doları)	766	670	709	715	749	790

(1) Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)
(2) TÜİK
(3) Kültür ve Turizm Bakanlığı
(4) Yabancı ziyaretçi sayısı, Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşımayan, sınır kapılarında ülkemizden çıkış yapan ve yurt dışında ikamet eden ziyaretçileri yansıtmaktadır. Turist sayısı ise, yabancı ziyaretçi sayısı ile yurtdışında ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti pasaportlu ziyaretçi sayısı toplamından günübirlikçilerin (Türkiye'de 24 saatten az kalan) çıkarılmasıyla elde edilmektedir.
(5) Çıkış yapan yabancı ziyaretçilerden kişi başına elde edilen ortalama gelirdir.
(6) Gerçekleşme Tahmini

Ülkemizde yabancı ziyaretçi başına ortalama harcama 2005 yılında 766 ABD doları düzeyinde iken 2010 yılında 670 ABD doları seviyesine düşmüş, ancak sonraki yıllarda yükselen bir seyir izleyerek 2013 yılında 749 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Artan yabancı ziyaretçi sayısına karşın ziyaretçi başına harcama istenilen düzeyde değildir. Turizm sektöründe rekabet avantajımız düşük fiyata dayalı olarak sürdürülmeye çalışılmaktadır. Yüksek harcama gücüne sahip hedef turist kitlesine ulaşılması gerekmektedir. Bu kapsamda; dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri dikkate alınarak daha fazla gelir bırakan sağlık, kış, kruvaziyer, yat, golf ve kongre turizmi gibi turizm çeşitlerinin öne çıkarılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve turizm gelirlerini artırmak amacıyla yeni turizm gelişim alanları yaratmak üzere varış noktası (destinasyon) yönetimine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda; yereldeki turistik değerleri göz önüne alarak farklı turizm türlerini entegre eden, bu şekilde turist kalış süresini ve turizm gelirini artıran projelendirme çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Sektörde ürün ve hizmet kalitesinde üstünlük, turizm ürününün geliştirilmesi ve pazarlanmasında yaratıcı uygulamalar önem arz etmektedir. Hizmet kalitesiyle ilgili olarak turizm işgücü piyasası ile turizm eğitim sistemi arasındaki bağın güçlendirilmesi gerekmektedir.

Son yıllarda yatak kapasitemizdeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere

rağmen fiziksel altyapı konusunda bazı eksiklikler yaşanmaktadır. Fiziksel çevrenin kirlenmesi ve turizm merkezlerinin kentleşmesi ülkemiz turizmini etkileyen sorunlar arasındadır. Yatırıma açılması uygun görülen turizm alanlarında öncelikle fiziksel planlama çalışmalarının tamamlanması ve yatırımların bu planlara uygun olarak gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir.

İklimsel, coğrafi ve morfolojik özellikleri nedeniyle, turizm aktivitelerinin yoğunlaştığı alanlar olarak beliren kıyı alanlarında, insan kaynaklı kullanımların etkileri, küresel iklim değişikliğinin yarattığı olumsuz koşullarla birleşerek sürekli bir baskı yaratmaktadır. Bu alanlara yönelik planlama, yapılaşma ve denetim süreçlerinde, mevcut kanunlara dayalı olarak farklı kurumların yetkileri söz konusu olup, yeni bir bütünleşik kıyı alanları yönetimi modeli oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda, yat limanlarının planlama sürecinin hızlandırılması sektör açısından önem arz etmektedir.

Türkiye'nin dünyada yükselen pazar konumunda olduğu medikal turizm, termal turizm ve ileri yaş-engelli turizmi alanlarında hizmet kalitesinin yükseltilerek rekabet gücünün artırılması amacıyla Onuncu Kalkınma Planında Sağlık Turizminin Geliştirilmesine ilişkin dönüşüm programına yer verilmiştir. Bu çerçevede, sağlık turizmiyle ilgili olarak kurumsal ve hukuki altyapının geliştirilmesi, fiziki ve teknik altyapının iyileştirilmesi, sağlık turizmi hizmet kalitesinin artırılması ile etkin tanıtım ve pazarlamanın yapılması gerekmektedir.

Turizm sektörü açısından özellikle çevreye duyarlı, sosyal uyumu sağlama, istihdam seviyesini yükseltme, yöresel kaynakları atıl durumdan kurtarma ve nihayetinde yöre halkının refah düzeyini arttırma yeteneğine sahip sürdürülebilir turizme dair politikalar önemsenmeye başlanmıştır. Turizm sektörünün çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliğine katkıda bulunmak üzere çevreye duyarlı konaklama tesisleri belgelendirilmeye devam edilmektedir. Bu çerçevede, 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla 142 adet tesise Yeşil Yıldız Belgesi düzenlenmiştir.

Turizmin ekonomik yansımalarının somut, anlaşılabilir ve uluslararası standart bilgi temeline dayandırılması amacıyla turizm gelirlerinin gerçek boyutlarını ortaya koymak üzere TÜİK tarafından UNWTO ve Eurostat uzmanlarıyla birlikte yürütülen Turizm Uydu Hesapları-Türkiye çalışması devam etmektedir. Bu kapsamda, TÜİK Türkiye İstatistik Sisteminin Geliştirilmesi (USST) Programı II. Fazı döneminde Hanehalkı Yurtiçi Turizm Araştırması uygulanmaya başlanmış, Çıkış Yapan Ziyaretçiler ve Giriş Yapan Vatandaş Araştırmaları revize edilmiştir. USST Programı III. Fazı kapsamında taslağı hazırlanan Turizm Uydu Hesaplarının ana tablolarının nihai hale getirilmesi planlanmaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Turizmde nitelikli işgücü, tesis ve hizmet kalitesiyle uluslararası bir marka haline gelinmesi, daha üst gelir grubuna hitap edecek şekilde turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve iyileştirilmesi, turizm değer zincirinin her bileşeninde kalitenin artırılması ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline gelinmesi temel amaçtır.

Sektörde, doğal ve kültürel değerlerin koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve nitelikten ödün vermeden sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

2015 yılında ülkemize gelen yabancı ziyaretçi sayısının 39,2 milyon kişi, turizm gelirinin ise 36,5 milyar ABD doları olacağı, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısının 830 bin, belediye belgeli yatak sayısının ise 503 bin olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Tablo II: 62- Turizm Sektöründeki Gelişmeler

				Yıllık Ortalama Artış (Yüzde)	
	2013	2014 (1)	2015 (2)	2014	2015
Turist Sayısı (Bin kişi) (3)	37 795	40 380	42 450	6,9	5,1
Yabancı Ziyaretçi Sayısı (Bin kişi) (4)	34 910	37 300	39 200	6,8	5,3
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (Bin kişi) (4)	7 526	8 082	8 429	7,4	4,3
Turizm Geliri (Milyon ABD Doları) (4)	32 310	34 140	36 500	5,7	6,9
Turizm Gideri (Milyon ABD Doları) (4)	5 254	5 725	6 100	9,0	6,6

(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program
(3) Kültür ve Turizm Bakanlığı
(4) TÜİK

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Sağlık turizmi başta olmak üzere, kongre turizmi, kış turizmi, kruvaziyer turizmi, golf turizmi ve kültür turizmine ilişkin altyapı eksiklikleri tamamlanarak pazarın çeşitlendirilmesi sağlanacak ve alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.872)			
Tedbir 357. Kış Turizmi Master Planı hazırlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, İlgili Spor Federasyonları	Aralık Sonu	Kış turizmine yönelik yatırımlarda etkinlik ve sürdürülebilirliğin artırılması amacıyla Kış Turizmi Master Planı hazırlanacaktır.
Tedbir 358. Kış turizmi açısından rekabet gücü yüksek olan Doğu Anadolu Bölgesi için Kış Turizmi Strateji Belgesi hazırlanacaktır.	Doğu Anadolu Bölge Kalkınma İdaresi (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İlgili Spor Federasyonları	Aralık Sonu	Strateji kapsamında bölgenin kış turizmi potansiyeli değerlendirilerek öncelikli alanlar belirlenecek, kış turizmi merkezlerine yönelik yatırım planlaması yapılacak ve kış turizm merkezlerinde yeni işletmecilik modelleri geliştirilecektir.
Tedbir 359. Kıyılarda yat turizmi için alt bölgeler itibarıyla talep tahmini, gerekli yat limanı sayısı ve kapasiteleri ile yer seçimi konularını içeren bir çalışma yapılacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İMEAK Deniz Ticaret Odası, Deniz Turizmi Birliği	Aralık Sonu	Yat limanı yatırımlarının doğru yerde ve uygun kapasitede yapılmasını amaçlayan çalışma katılımcı bir anlayışla yapılacaktır.

Pazardaki ve müşteri profilindeki gelişmeler sürekli izlenerek dış tanıtım faaliyetleri etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.874)			
Tedbir 360. Yeni veya talep artışı görülen pazarlarda tanıtıma yönelik dış yapılanma oluşturulacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), TUROB, TÜROFED, TYD	Aralık Sonu	Bangkok (Tayland), Cakarta (Endonezya), Seul (Güney Kore), Bişkek (Kırgızistan), Tiflis (Gürcistan), Dublin (İrlanda), Bükreş (Romanya), Amman (Ürdün), Buenos Aires (Arjantin), Pretorya (Güney Afrika) ve Nairobi (Kenya) kültür ve tanıtma müşavirlikleri faaliyete geçirilecektir.
Turizm sektöründe işgücü kalitesi artırılarak, nitelikli turizm personeliyle turiste daha yüksek standartlarda hizmet sunumuna önem verilecektir. (Kalkınma Planı p.876)			
Tedbir 361. Turizm alanında Sektörel İşgücü Eğitim Araştırması tamamlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu	Aralık Sonu	2015 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yaklaşık 4 bin işletmede Turizm İşgücü Araştırmasının tamamlanması ve 4 bin kişinin mesleki eğitim alması sağlanacaktır. Araştırma kapsamında, çalışanların niteliklerine yönelik bilgilerin yer aldığı bir veritabanı oluşturulacak ve sürekli güncel tutulacak olan veritabanı projeler, akademik çalışmalar ve eğitim programları için bir yol haritası niteliği taşıyacaktır.
Çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı kapsamında sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirilecek, turizmin sosyo-kültürel ve çevresel olumsuzlukları azaltılacaktır. (Kalkınma Planı p.877)			
Tedbir 362. Yeşil Yıldız Belgesine sahip konaklama tesislerinin sayısı artırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Mahalli İdareler, TUROB, TÜROFED, TYD	Aralık Sonu	Ülkemiz turizm sektörünün uzun vadeli çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamak üzere AB ölçütlerini dikkate alan ve 2008/3 sayılı Tebliğ kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli konaklama tesislerinde uygulanmaya başlanan çevreye duyarlı konaklama tesisi belgesi Yeşil Yıldız eko-etiketleme uygulaması özendirilerek yaygınlaştırılacaktır. 2015 yılında Yeşil Yıldız Belgeli tesis sayısının 90 adet artması öngörülmektedir.
Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Öncelikli Dönüşüm Programı			
Tedbir 363. Termal kaynak potansiyeli değerlendirilerek termal kaynakların tedavi amaçlı kullanımlarına ilişkin bölgesel endikasyon haritası çıkarılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı	Aralık Sonu	Termal kaynakların hangi hastalıklar için kullanılacağına dair çalışmalar yapılacak, sonuçlar pazarlama kanallarında etkin bir şekilde kullanılacaktır.

Tedbir 364. Termal sağlık turizmi hizmeti sunan/sunabilecek tesislerin envanteri çıkarılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Valilikler, Kalkınma Ajansları, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Ülkemizde aktif olan kurumlardan özellikle termal turizmi hizmeti sunabileceklerinin listesi, tesislerin kapasiteleri ve hizmet sunum altyapılarını da içerecek şekilde belirlenecektir.
Tedbir 365. Termal turizm temalı Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri arasından önceliklendirilen 5 bölgede planlama ve altyapı çalışmaları yürütülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, Turizm Yatırımcıları Derneği, Valilikler	Aralık Sonu	Öncelikli olarak imar planı çalışmalarının yapılması, jeotermal su dağıtım hattı projelerinin oluşturulması, planlama çalışması tamamlanan yerlerde altyapı çalışmalarının başlatılması sağlanacaktır.
İstatistiki Bilgi Altyapısını Geliştirme Programı			
Tedbir 366. Turizm istatistiklerinin kurumlararası etkin işbirliğiyle güncel ve güvenilir şekilde üretilmesine yönelik bilgi sistemi altyapısı kurulacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı	Aralık Sonu	Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığından günlük veri transferine, tek kaynaktan istatistik üretimine ve turizm istatistiklerine ilişkin rapor ve bültenlerin kullanıcı dostu bir ara yüz aracılığıyla oluşturulmasına imkân veren bilgi sistemi altyapısı kurulacaktır.

2.2.2.21. İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri

a) Mevcut Durum

İnşaat sektörü, gerek küresel gelişmelere gerekse ülke ekonomisindeki dalgalanmalara son derece duyarlı bir yapı sergilemektedir. Sektör, ülke ekonomisinin daraldığı dönemlerde daha yüksek bir hızla küçülmekte, ekonomik genişleme dönemlerinde ise itici güç haline gelmektedir. Nitekim sektör, küresel kriz sonrası toparlanma sürecinde 2011 yılında yüzde 11,5 oranında büyüme göstermiş, ancak 2012 yılında, ülke ekonomisinde görülen yüzde 2,2 oranındaki büyümeye paralel biçimde sektörün büyüme oranı yüzde 0,6 seviyesinde kalmıştır. 2013 yılında ekonomideki büyüme yüzde 4,1 iken yüzde 7,0 oranında büyüyen sektör, 2014 yılının ilk altı ayında yüzde 3,8 oranında büyüme gerçekleştirmiştir.

Sektörün GSYH içindeki payı 2012 yılında yüzde 5,7 iken 2014 yılının ilk altı ayında yüzde 6 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo II: 63- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler

(1998 Sabit Fiyatlarıyla, Yüzde)

Yıllar	2011	2012	2013	2014 (1)
İnşaat Sektörü GSYH Payı	5,8	5,7	5,9	6,0
İnşaat Sektörü Büyüme Hızı	11,5	0,6	7,0	3,8
GSYH Büyüme Hızı	8,8	2,2	4,1	3,3

Kaynak: TÜİK
(1) 2014 yılı Ocak-Haziran dönemi

İnşaat sektörünün üretim süreciyle tutarlı bir biçimde, yapı inşa izinlerinde görülen artış veya azalışlar 1-2 yıl gecikmeli olarak yapı kullanım izinlerine yansımaktadır. Bu doğrultuda, 2011 yılında yapı inşa izinlerinde yaşanan yüzde 29,9 oranındaki düşüşün neticesinde 2012 yılında yapı kullanım izinlerinde önemli bir yavaşlama olmuş ve artış oranı yüzde 1'le sınırlı kalmıştır. 2012 yılında yapı inşa izinlerinde gerçekleşen yüzde 28 oranındaki artış ise 2013 yılında ve 2014 yılının ilk yarısında sırasıyla yüzde 28,7 ve yüzde 39,9'luk artışla yapı kullanım izinlerine yansımıştır. 2013 yılında yapı inşa izinlerinde yüzde 10,7 oranında bir artış gözlenmektedir. Bir önceki yıla göre artış oranında yaşanan bu gerilemenin, 2014 yılının sonlarından itibaren yapı kullanım izinlerine yansıması beklenmektedir.

Tablo II: 64- Yapı İnşa ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları

Yıllar	2011	2012	2013	2014 (1)
Yapı İnşa İzni (Bin m²)	123 622	158 209	175 159	112 618
Yüzde Değişim	-29,9	28,0	10,7	35,8
Yapı Kullanım İzni (Bin m²)	105 651	106 746	137 403	82 851
Yüzde Değişim	23,9	1,0	28,7	39,9

Kaynak: TÜİK
(1) 2014 yılı Ocak-Haziran dönemi

2012 yılında sektörde yaşanan görece düşük büyüme hızının istihdama yansıması, 2011 yılına göre yüzde 2,2 oranındaki istihdam artışı ile kendini göstermiştir. 2011 yılında ortalama 1.680 bin kişi olan sektör istihdamı, 2012 yılında sınırlı bir artış ile ortalama 1.717 bin olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, 2013 yılındaki yüzde 7'lik büyümeye karşın istihdam artışı bir önceki yıla göre yüzde 3 seviyesinde kalmıştır. 2014 yılının ilk altı ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre istihdamda önemli oranda bir artış eğilimi gözlenmektedir. İnşaat sektörünün toplam istihdam içerisindeki payı yüzde 7 dolaylarında seyretmektedir.

Tablo II: 65- İnşaat Sektörü İstihdamı

Yıllar	2011	2012	2013	2013 (1)	2014 (1)
İstihdam (Bin Kişi)	1 680	1 717	1 768	1 718	1 848
İnşaat Sektörü İstihdam Payı (Yüzde)	7,2	7,2	7,2	7,0	7,2

Kaynak: TÜİK
(1) Ocak-Haziran dönemi ortalama değerleri

İnşaat sektöründe ihracat, istihdam ve teknoloji transferi açısından çok önemli bir yer tutan yurt dışı müteahhitlik hizmetleri 2003 yılından itibaren dikkat çekici gelişimini sürdürmektedir. 2011 yılında 20,5 milyar ABD doları olan yıllık taahhüt tutarı, 2012 yılında 29,4 milyar ABD dolarına, 2013 yılında ise ilk kez 30 milyar ABD doları sınırını aşarak 31,3 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri alanında toplam proje tutarıyla birlikte ortalama proje bedeli de yükselmiştir. Taahhüt projelerinin ortalama tutarları son 5 yılda yaklaşık 40 milyon

ABD dolarından 2013 yılında 83,7 milyon ABD doları seviyesine ulaşmıştır. Bu durum, yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde süregelen yüksek katma değerli alanlara geçiş çabasının bir yansımasıdır.

İnşaat sektörünün gerek yurt içinde gerekse yurt dışında gelişimi açısından iç piyasada iki temel sorun önemini korumaktadır. Bunlardan birincisi, yurt içi rekabet ortamının kalite eksenli olmaması, ikincisi ise talep niteliğinin yüksek olmamasıdır. Bu sorunların çözümünde, sektörün başlıca aktörlerinden olan kamu kesimine önemli bir rol düşmektedir. Kamu inşaat yatırımlarında kamu kesiminin talep niteliğinin yükseltilmesi ve kalitenin ön planda tutulması, sektörün ihtiyaç duyduğu bu dönüşümde itici güç olma potansiyeli arz etmektedir.

Kalite ve yüksek nitelikli talebin ön planda olmaması, bir yandan teknik müşavirlik hizmetlerine yeterince önem verilmemesine yol açarken, diğer yandan da yenilikçiliğin gelişmesini engellemekte ve küçük ölçekli, teknik birikimi sınırlı ve profesyonellik bakımından eksiklikleri bulunan çok sayıda yüklenicinin piyasada faaliyet göstermesine zemin hazırlayarak sektörün gelişim ve katma değer potansiyelini sınırlandırmaktadır. TÜİK verilerine göre, inşaat sektöründe 2012 yılı itibarıyla yaklaşık 143 bin girişim faaliyet göstermekte, piyasaya giriş ve çıkışlarda diğer birçok sektöre nazaran oldukça hızlı bir hareket gözlenmektedir. TOBB verilerine göre 2013 yılında inşaat sektöründe 19.422 adet şirket kurulmuş, 6.015 adet şirket kapanmıştır. İnşaat sektörü, Türkiye'de 2013 yılında kurulan şirketlerinin toplamı içerisinde yaklaşık yüzde 18, kapanan şirketlerin toplamı içerisinde ise yaklaşık yüzde 16 paya sahip olmuştur.

Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde, özellikle gelişmekte olan ülke pazarlarında önemli bir konum elde edilmiş olmakla birlikte, genellikle yol, konut, otel, altyapı, alışveriş merkezi gibi emek yoğun, ancak katma değeri aynı oranda yüksek olmayan alanlarda taahhütler üstlenilmektedir. Bu bakımdan, rekabet gücünü artırmak ve gelişmiş ülke pazarlarına açılımı sağlamak doğrultusunda yüksek katma değerli alanlardaki taahhütlerin payının artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Diğer yandan, sektörde finansmana erişim ve risk yönetimi sorunlarının çözümüne yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Yurt içinde, inşaat sektörünün tüm üretim süreçlerinde teknik müşavirlik hizmetlerinden daha etkin biçimde faydalanılması, yapı denetim sisteminin iyileştirilmesi, yapı müteahhitliği hizmetlerinin alanında yetkin kişiler tarafından verilmesinin sağlanması, ara işgücünün ustalık seviyelerinin belgelendirilmesi ve sektörde istihdam kalitesinin yükseltilmesi doğrultusunda çalışmalar devam etmektedir.

İnşaat sektörünün katma değer ve rekabet gücü potansiyelini yükselten teknik müşavirlik hizmetlerinin geliştirilmesi ve küresel piyasalarda etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak yürürlüğe giren 2012/3 sayılı Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları Hakkında Tebliğin uygulanmasında karşılaşılan sorunlar ve edinilen tecrübeler doğrultusunda güncellenmesine ilişkin çalışmalar tamamlanmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

İnşaat sektörünün üretim ve hizmet kalitesini uluslararası standartlara ulaştırarak, yenilikçi bir anlayışla arz ve talebin yüksek katma değerli ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması ve sektörde teknik müşavirlik hizmetlerinin etkinleştirilmesi temel amaçtır.

Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin altyapı ihtiyaçlarının karşılanması ile toplam taahhüt tutarı, kârlılık ve hizmet kalitesi bazında dünyada önde gelen ülkeler arasında yer alınması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yerli teknik müşavirlik firmalarının inşaat sektörünün tüm üretim süreçlerinde ve kamu-özel işbirliği projeleri ile kentsel dönüşüm gibi alanlarda daha etkin faaliyet göstermeleri temin edilecektir. Ayrıca, teknik müşavirlik firmalarının yurt dışı faaliyetlerinin desteklenmesine devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.886)			
Tedbir 367. Teknik müşavirlik firmalarının uluslararası pazarlarda güçlenmesi ve konumlanmasına yönelik desteklerin kullanımı artırılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TİKA, Türk Eximbank, İlgili Diğer Kurum ve Kuruluşlar, STK'lar	Aralık Sonu	Teknik müşavirlik firmalarının yurt dışında ofis açması; reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde bulunması; fuar, seminer ve konferanslara katılımı; yurt dışı eğitim faaliyetleri, pazar araştırması, heyet programları ve sözleşme desteklerinden faydalanan firma sayısı ve toplam destek miktarı artırılacaktır.
Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde, kaliteyi artıran ve yapı malzemelerinin ihracat potansiyelini yükselten faaliyetler desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.887)			
Tedbir 368. Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri sektörüne finansmana erişim konusunda ilave destekler sağlanacaktır.	Türk Eximbank (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İlgili Diğer Kurum, Kuruluş ve STK'lar	Aralık Sonu	Yurt dışı müteahhitlik projelerinin finansmanı amacıyla muhatap devletlerin garantisi altında ilgili ülkelerdeki kamu kuruluşlarına kullandırılacak kredilerin yanı sıra özel sektördeki fırsatların değerlendirilmesini teminen yurt dışında yerleşik bankalara kredi açılması uygulaması yaygınlaştırılacaktır.
Yapı denetim sistemine yönelik mevzuat, sistem ve uygulamalar gözden geçirilerek iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.888)			
Tedbir 369. Yapı denetimi sisteminin, mevzuat değişiklikleri ve teknolojik gelişmelere uyum esnekliğini artıracak iyileştirmeler yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Üniversiteler, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası	Aralık Sonu	Mevzuat değişikliklerinin ve teknolojik gelişmelerin uygulamaya daha etkin biçimde yansıtılabilmesi doğrultusunda, mevcut Yapı Denetim Sistemine (YDS) oranla daha esnek bir yazılım altyapısına ve teknolojik cihaz entegrasyon kabiliyetine sahip olan YDS-2 sistemine geçiş yapılacaktır. İlk aşamada pilot illerde uygulanacak YDS-2 sisteminde, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının veri tabanları ile entegrasyon da sağlanacaktır.

Tedbir 370. Yapı malzemelerinin kalite denetimlerinin etkinleştirilmesi amacıyla, piyasa gözetim ve denetim sistemleri iyileştirilecek, laboratuvar kapasitesi artırılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Ekonomi Bakanlığı, TSE, Üniversiteler, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	Güvenli yapı ve güvenli malzemeler konusunda bilinçlendirme ve karşılıklı bilgilendirme toplantıları düzenlenmeye devam edilecektir. Ayrıca, Yapı Malzemeleri Denetim Sistemi programında revizyon çalışmaları yapılarak piyasa gözetimi ve denetimi uygulamalarının mobil cihazlar üzerinden de ulaşılabilir olması sağlanacaktır. Malzemelerin güvenli olma oranının yükseltilmesi için onaylanmış kuruluşların görevlendirme kapsamındaki teknik şartname sayısının artırılması sağlanacak, merkez ve taşra laboratuvarlarının deney kapsamları genişletilecektir.
İnşaat sektöründe işgücü niteliği yükseltilecek, iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.889)			
Tedbir 371. İnşaat sektöründe yetki belgeli ara işgücü oranı yükseltilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu, TSE, Üniversiteler, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği, Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu	Aralık Sonu	16/12/2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Yapı Müteahhitlerinin Kayıtları ile Şantiye Şefleri ve Yetki Belgeli Ustalar Hakkında Yönetmelik kapsamında, inşaat ve tesisat işlerinde çalışacak ustalar için yetki belgesi verilmesi çalışmalarına devam edilecek, eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 372. Yapı müteahhitliği hizmetlerinin yeterli yetkinliğe sahip kişiler tarafından verilmesinin sağlanmasına yönelik olarak yetki belgeli yapı müteahhidi sayısı artırılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türk Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	Aralık Sonu	16/12/2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Yapı Müteahhitlerinin Kayıtları ile Şantiye Şefleri ve Yetki Belgeli Ustalar Hakkında Yönetmelik kapsamında, yetkin bulunan kişilere yapı müteahhitliği yetki belgesi verilerek kayıtları tutulacaktır.
Tedbir 373. Şantiye şeflerinin faaliyetlerinin etkin denetimi için bilişim altyapısı geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği	Aralık Sonu	Şantiye şeflerinin faaliyetleri, Müteahhit ve Müellif Bilgi Sistemine eklenecek modülle, yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgelerinin tanzimi aşamasında ADNKS ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yapı Denetim Sistemiyle entegre olarak denetlenecektir.

Kullanıcı odaklı, güvenli, çevreyle barışık, enerji verimli ve mimari estetiğe sahip yapıların üretimi için tasarım ve yapım standartları geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.890)			
Tedbir 374. Yapı Araştırma Merkezi kurulmasına yönelik hukuki ve kurumsal altyapı oluşturulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yapılarla ilgili politika önerileri ve standart geliştirilmesi, yenilikçi ve sürdürülebilir tasarım, yapım teknikleri ve malzeme-ekipmanların araştırılması ve geliştirilmesi ve kentsel dönüşüm de dahil olmak üzere inşaat sektörünün üretim sürecine kanalize edilebilmesi doğrultusunda yönlendirici ve destekleyici bir Yapı Araştırma Merkezi kurulmasına yönelik olarak hukuki altyapı hazırlanacak, organizasyonel yapı ve çalışma usulleri belirlenecektir.
Tedbir 375. Sürdürülebilir yapı ve yeşil bina uygulamaları için belgelendirme altyapısı oluşturulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TSE, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Sürdürülebilir yapı ve yeşil binalar için belgelendirme altyapılarının kurulması sağlanacak, farkındalık ve bilinç düzeyini artırmak için eğitim ve seminerler düzenlenecektir.

2.2.3. YAŞANABİLİR MEKÂNLAR, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

2.2.3.1. Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik

a) Mevcut durum

Onuncu Kalkınma Planı öncelikleri çerçevesinde ulusal ve bölgesel düzeyde bölgesel gelişmeye yönelik stratejiler belirlenmiştir. Bu kapsamda, bölgesel gelişme politikasının ilkeleri ile ulusal düzeydeki öncelik ve stratejilerini belirlemek, mekânsal gelişme ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları arasında uyumu güçlendirmek, alt ölçekli plan ve stratejilere genel çerçeve oluşturmak üzere hazırlanan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) nihai hale getirilmiştir. Tüm bölgeler için bölge planları kalkınma ajansları koordinasyonunda katılımcı süreçlerle hazırlanmıştır.

GAP Bölge Kalkınma İdaresine ek olarak Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Konya Ovası Projesi (KOP) için teşkil edilen bölge kalkınma idareleri kurumsal kapasitelerini geliştirmekte, bölgelerine yönelik analiz ve planlama çalışmaları yürütmektedir. Bölgesel kalkınma projeleri kapsamındaki yatırımlara yön vermek ve yatırım sürecini hızlandırmak üzere 2014-2018 dönemi için DAP, DOKAP, KOP Eylem Planları bölge kalkınma idareleri koordinasyonunda bölgelerdeki paydaşlarla birlikte hazırlanmış, aynı dönem için GAP Eylem Planı güncellenmiştir.

GAP Eylem Planı kapsamında yatırımlara 2008-2013 döneminde toplam 22,4 milyar TL kaynak aktarılmış, 19,4 milyar TL harcama yapılmıştır. GAP Eylem Planı döneminde GAP Bölgesi yatırımlarının merkezi bütçe içindeki payı 2013 yılında yüzde 11,4 iken 2014 yılında yüzde 10,1 olarak gerçekleşmiştir.

Gelişmişlik farklarını azaltmak ve bölgeler arası göç dinamiklerini istikrarlı bir yapıya kavuşturmak için 2007 Yılı Prog-

ramında Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında belirlenen 12 cazibe merkezinden (Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Kayseri, Konya, Malatya, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Trabzon ve Van) beşine (Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Şanlıurfa ve Van) 2013 yılı sonu itibarıyla birikimli olarak, yaklaşık 260 milyon TL tutarında ödenek aktarılmıştır. Programa 2014 yılı uygulaması için toplam 90 milyon TL ödenek ayrılmıştır. Seçilen şehirlerin rekabet gücünü artırmaya dönük altyapı yatırımları gerçekleştirilmekte; şehirlerin tarihi ve kültürel varlıklarının ihyasına yönelik projeler uygulanmaktadır.

Tablo II: 66- Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Kapsamında Aktarılan Ödenek

(Milyon TL)

Uygulama Yılı	Diyarbakır	Şanlıurfa	Van	Erzurum	Gaziantep	Toplam
2008	15	-	-	-	-	15
2009	18,2	-	-	-	-	18,2
2010	17,7	28,2	14,9	16,7	-	77,5
2011	17,75	17,75	23,75	19,75	-	79
2012	-	-	-	25	-	25
2013	-	-	19,75	19,75	5	44,5
2014 (1)	18	18	18	18	18	90
Toplam	**86,65**	**63,95**	**76,4**	**99,2**	**23**	**349,2**

(1) Tahsisi öngörülen ödenek dağılımını göstermektedir.

Yerel kalkınma girişimlerini desteklemek, bölgelerinde kurumsal kapasiteyi artırmak, yerel kesimler arasında işbirliği ağlarını güçlendirmek ve kuruldukları bölgelerin rekabet güçlerini artırarak sürdürülebilir gelişmeyi sağlamak üzere 26 Düzey 2 bölgesinde kurulan kalkınma ajansları 1.084 personelle faaliyetlerini sürdürmektedir.

2008-2014 yılları arasında kalkınma ajanslarına merkezi bütçeden aktarılan kaynak tutarı toplam 1,4 milyar TL'dir. Aynı dönemde kalkınma ajanslarına yerel pay olarak belediyeler, il özel idareleri ile ticaret ve sanayi odaları tarafından toplam 719 milyon TL katkı sağlanmıştır. 2014 yılı Eylül ayına kadar kalkınma ajanslarınca uygulanan mali ve teknik destek programlarına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo II: 67- Kalkınma Ajanslarına İlişkin Bilgiler (2008-2014) (1)

Destek Programı Türü	Proje Desteği (2)	Eşfinansman Dâhil Toplam Proje Bütçesi (2)	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
Proje Teklif Çağrısı	1 821	3 267	32 732	6 881
Doğrudan Faaliyet Desteği	51,7	55	3 623	999
Teknik Destek	20,4	20,4	5 514	3 140
Genel Toplam	**1 893,1**	**3 342,4**	**41 869**	**11 020**

(1) 2014 yılı Eylül ayı itibarıyla
(2) Milyon TL

Kalkınma ajanslarının yatırım destek ve tanıtım işlevini yürüten yatırım destek ofislerinin (YDO) görev tanımlarının netleştirilmesi, çalışma usul ve esaslarının tespit edilmesi, yatırım destek ve tanıtım alanında faaliyet gösteren diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği esaslarının belirlenmesi ve beşeri kaynak ihtiyacının ortaya konulması amaçlarına yönelik olarak hazırlanan Kalkınma Ajansları Yatırım Destek Ofisleri Yönetmeliği 27/08/2014 tarihinde yayımlanmıştır.

81 ilde kuruluş süreci tamamlanmış olan YDO'lar, 220 personelle hizmet vermektedir. YDO'lar kuruluşlarından bu yana; 70 binden fazla yatırımcıya danışmanlık hizmeti sağlamış; 2 binden fazla tanıtıcı broşür, CD, rapor hazırlamış; kurum ve kuruluşlara 17 binden fazla ziyaret gerçekleştirmiş; 5 bin kişiye girişimcilik, dış ticaret konularında eğitim hizmeti sunmuş; 3 binden fazla yurt içi ve dışı tanıtım organizasyonlarına katılım sağlamıştır.

Yeni teşvik sisteminde aktif rol alan YDO'lar, görev aldıkları tarihten bu yana 100'den fazla yatırımcının teşvik belgesini düzenleyerek onay için Ekonomi Bakanlığına iletmiş, 3 binden fazla teşvik izleme ziyareti yapmış ve 300'den fazla teşvik belgesinin kapatma işlemini gerçekleştirmiştir.

Kalkınma ajansları tarafından ülkemizdeki kümeler ve küme oluşumları analiz edilmiş, tespit edilen kümelere yönelik destek faaliyetlerine başlanmıştır. Farklı kurumların kümelere yönelik destek mekanizmaları arasındaki uyumu tesis etmek üzere koordinasyon çalışmaları devam etmektedir.

Bölgelerin yenilik potansiyellerinin belirlenmesi, kurulacak işbirliği modelleri ve sağlanacak mali ve teknik desteklerle bu potansiyellerin ekonomik ve sosyal katma değere dönüştürülmesi amacıyla kalkınma ajansları koordinasyonunda bölgesel yenilik stratejileri hazırlanmaktadır. Hâlihazırda İzmir, Orta Karadeniz, Zafer ve Doğu Marmara Kalkınma Ajansları strateji belgesi çalışmalarını tamamlamış ve uygulamaya geçirmiştir.

Politika belirleme, izleme ve değerlendirme süreçlerinde etkinliği artırmak için bölgesel analiz kapasitesinin geliştirilmesine, tamamlanan il çalışmasına ilave olarak ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerinin tespitine, Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi çalışmasının yenilenmesine ve Kalkınma Ajansları Yönetim Sisteminin (KAYS) geliştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Görece düşük gelirli yörelerde; gelir seviyesinin artırılması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, mahalli idarelerin güçlendirilmesi, yerel potansiyeli harekete geçirecek girişimlerin desteklenmesi, kurumsal kapasitenin yükseltilmesi ve işbirliğine dayalı rekabetin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

Tablo II: 68- Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler

Bölgeler	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırası (2011)	Nüfusun Payı (2013) (Yüzde)	2012-2013 Yıllık Nüfus Artış Hızı (Yüzde)	2007-2013 Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı	Şehirleşme Oranı (2013) (Yüzde) (1)	Bölgelerin GSKD'ye Katkısı (2011) (Yüzde)	Kişi Başına GSKD (2011) Endeks TR=100	İşsizlik Oranı (2013) (Yüzde)	İstihdamın Sektörel Yapısı (2013)			Üniversite Sayısı - 2014	Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri Tahsilatının Giderlerini Karşılama Oranı (2013) (2)
									Tarım Sektörü Payı (Yüzde)	Sanayi Sektörü Payı (Yüzde)	Hizmetler Sektörü Payı (Yüzde)		
TR10 *(İstanbul)*	1	18,5	2,2	2,0	100,0	27,16	150	11,2	0,6	35,1	64,3	47	8,7
TR21 *(Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)*	8	2,1	1,3	1,7	85,9	2,71	130	7,5	17,1	36,3	46,7	3	1,4
TR22 *(Balıkesir, Çanakkale)*	10	2,2	0,6	0,7	87,2	2,14	97	6,0	36,3	19,3	44,5	2	0,6
TR31 *(İzmir)*	3	5,3	1,4	1,4	100,0	6,60	124	15,4	12,4	31,8	55,9	9	4,4
TR32 *(Aydın, Denizli, Muğla)*	7	3,7	1,5	1,4	100,0	3,49	94	6,9	39,8	19,2	41,0	3	0,8
TR33 *(Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)*	12	3,9	0,7	0,3	79,6	3,59	90	5,4	44,6	23,1	32,3	4	0,7
TR41 *(Bilecik, Bursa, Eskişehir)*	4	4,9	1,8	1,8	98,7	6,39	131	7,0	14,6	40,5	45,0	6	1,2
TR42 *(Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)*	6	4,5	2,1	2,1	91,3	6,28	142	9,8	22,1	33,3	44,6	6	6,2
TR51 *(Ankara)*	2	6,6	1,6	2,0	100,0	8,63	133	10,2	4,6	23,6	71,7	18	1,6
TR52 *(Karaman, Konya)*	11	3,0	1,3	1,0	97,0	2,34	77	4,7	32,8	24,7	42,7	6	0,5
TR61 *(Antalya, Burdur, Isparta)*	5	3,7	2,5	2,4	92,2	3,98	109	7,9	32,1	13,5	54,3	5	1,0
TR62 *(Adana, Mersin)*	9	5,0	1,2	1,1	100,0	3,96	78	12,8	23,7	23,3	53,1	6	1,3
TR63 *(Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)*	21	4,0	1,3	1,3	96,0	2,59	64	12,2	26,0	27,8	46,2	3	0,9
TR71 *(Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)*	18	2,0	0,6	0,3	65,4	1,55	77	6,5	37,1	16,3	46,5	5	0,6
TR72 *(Kayseri, Sivas, Yozgat)*	14	3,1	0,5	0,5	84,6	2,29	72	9,6	35,0	24,3	40,8	6	0,5
TR81 *(Bartın, Karabük, Zonguldak)*	13	1,3	0,1	0,1	58,9	1,28	92	7,4	37,3	24,3	38,5	3	1,0
TR82 *(Çankırı, Kastamonu, Sinop)*	19	1,0	2,4	0,7	57,2	0,71	71	6,4	40,7	18,6	40,7	3	0,3
TR83 *(Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)*	15	3,5	-0,1	-0,1	81,2	2,69	73	6,5	42,2	18,8	39,0	5	0,5
TR90 *(Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)*	17	3,3	0,3	0,4	82,7	2,44	72	6,8	47,1	14,3	38,6	7	0,4
TRA1 *(Bayburt, Erzincan, Erzurum)*	22	1,4	-0,9	-0,2	87,9	0,92	64	6,6	44,4	11,2	44,4	4	0,3
TRA2 *(Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)*	25	1,5	-0,8	0,1	49,1	0,67	43	6,7	54,0	15,1	30,9	4	0,2
TRB1 *(Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)*	20	2,2	0,5	0,8	81,6	1,39	63	7,7	44,5	17,6	37,9	4	0,3
TRB2 *(Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)*	26	2,7	0,5	1,1	74,6	1,04	38	10,6	38,5	21,4	40,3	4	0,1
TRC1 *(Adıyaman, Gaziantep, Kilis)*	16	3,4	2,0	2,1	89,9	1,76	54	7,3	23,9	32,0	44,1	6	0,5
TRC2 *(Diyarbakır, Şanlıurfa)*	23	4,4	1,7	2,2	100,0	2,02	46	17,5	32,1	21,7	46,4	3	0,3
TRC3 *(Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)*	24	2,8	1,4	1,6	79,9	1,38	51	21,1	12,3	26,0	61,7	4	0,2
Türkiye		**100**	**1,4**	**1,4**	**91,3**	**100**	**100**	**9,7**	**23,6**	**26,4**	**50,0**	**176**	**1,0**

() İl ve ilçe merkezleri nüfusunun toplam il nüfusuna yüzdesi

(2) İller bazında bütçe gelirleri ve giderleri il sınırları içindeki muhasebe birimlerince tahsil edilen ve ödenen tutarlardan oluşmaktadır. Bakanlıkların merkez muhasebe birimlerince tahsil edilen ve ödenen tutarlar il ayrımına tabi tutulmaksızın Türkiye verisinde yer almaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikaları, bölgelerdeki verimliliği artırarak ulusal kalkınmanın sağlanması, rekabet gücünün yükseltilmesi, istihdamın artırılması, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve refahın yurt sathına dengeli bir şekilde yayılması amacına hizmet edecektir.

Bölgesel gelişmeye dair ulusal ve bölgesel düzeyde hazırlanan strateji ve planların etkili olması için yerel dinamikleri esas alan yenilikçi uygulama araçları geliştirilecektir. Bu araçlar düşük ve orta gelirli bölgeler, metropoller ve diğer bölge ve yerleşmelerin kalkınma düzeyine göre farklılaştırılacaktır. Bu süreçte, yerel ve bölgesel projelere yönelik programlama ve finansman altyapısı oluşturulacaktır.

Sektörel politikalar ile bölgesel gelişme politikalarının bütünlüğü ve koordinasyonu ile mekânsal gelişme ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları arasında uyum güçlendirilecektir.

İstihdam, devlet yardımları, kümelenme, yatırım destek ve tanıtım, girişimcilik gibi temel rekabet ve kalkınma politikalarının belirlenmesinde, uygulanmasında ve yaygınlaştırılmasında kalkınma ajanslarının rol ve işlevleri güçlendirilecektir.

Ajansların uyguladığı destek mekanizmaları çeşitlendirilecektir. Kalkınma ajansları ile diğer kuruluşların verdiği teknik ve mali destekler arasındaki ilişki ve koordinasyon geliştirilecektir.

Kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki yerel işbirliği ve ortaklıklar, kalkınma ajansları aracılığıyla desteklenecek, işbirliği ağlarının oluşturulması ve bu ağlar vasıtasıyla iyi uygulama örnekleri başta olmak üzere bilgi ve tecrübe alışverişi özendirilecektir. STK'ların yerel ve bölgesel kalkınmaya katkılarını artırmak üzere karar alma süreçlerine katılımları artırılacaktır.

Ulusal ve sektörel stratejiler bölgeler özelinde analiz edilerek bölgelerin potansiyelleri doğrultusunda ulusal rekabet düzeyini artırmaya en fazla katkıyı verecekleri sektör ve alanlara odaklanmaları sağlanacaktır. Rekabetçi sektörlere odaklanan ve yerel teşebbüsleri öne çıkaran kümelenme eğilimleri güçlendirilecektir. Kümelenme yönetişim modeliyle yerel ve merkezi düzeyde farklı kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanacak program ve projelerde uygulama birliği temin edilecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Bölgesel gelişme planı ve stratejileri, bölgesel programlar ve eylem planları aracılığıyla uygulamaya geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.916)			
Tedbir 376. Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması güncellenecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), TÜİK, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	İşlevsel bölge tanımlamasına yardımcı olmak, yerleşme merkezleri sisteminin günümüzdeki kademeli yapısını ve sosyal ve ekonomik ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması güncellenecektir.

Tedbir 377. İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması güncellenecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), TÜİK	Aralık Sonu	İlçelerin kıyaslamalı olarak genel gelişmişliğinin tespiti ve bölgesel gelişme, kırsal kalkınma odaklı politikalara katkı sağlamak amacıyla İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması güncellenecektir.
Tedbir 378. Yerel ve bölgesel projelere yönelik programlama ve finansman altyapısı geliştirilecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı Kalkınma Ajansları, BKİ'ler, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Başta eylem planları ve bölgesel nitelikli programlar olmak üzere yerel ve bölgesel nitelikli projelerin finansmanına ve daha etkili yönetimine yönelik bir model geliştirilecektir.
Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Programı			
Tedbir 379. Belediye hizmetleri standartlaştırılarak merkezi bir elektronik altyapıya kavuşturulacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Belediyeler tarafından yürütülen hizmetler standartlaştırılarak, vatandaşın belediye hizmetlerinden elektronik ortamda yararlanmasına olanak sağlamak üzere Bulut Belediye Projesince merkezi bir altyapıya kavuşturulacaktır.
Tedbir 380. Mevcut ve yeni kurulan büyükşehir belediyeleri eşleştirilerek bilgi ve tecrübe aktarımı sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Türkiye Belediyeler Birliği, Büyükşehir Belediyeleri	Aralık Sonu	Eşleştirilen belediyeler arasında hazırlanacak program uyarınca toplantı, eğitim, çalıştay ve ziyaretler gibi faaliyetlerle bilgi ve tecrübe aktarımı gerçekleştirilecektir.
Tedbir 381. Büyükşehir belediyelerinin akıllı kent uygulamalarına yönelik fizibilite çalışmaları desteklenecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, TÜBİTAK, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Büyükşehir belediyeleri tarafından akıllı kent uygulamalarının hayata geçirilmesine yönelik fizibilite çalışmaları hazırlanmasının teşvik edilmesi amacıyla kalkınma ajanslarınca mali ve/veya teknik destek sağlanacaktır.
Endüstriyel merkezlerin rekabet üstünlüğüne sahip olduğu alanlarda uzmanlaşması desteklenecektir. Bu merkezlerde Ar-Ge ve yenilik altyapısı geliştirilecek, yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimi teşvik edilecek, küresel üretim sistemleriyle bütünleşmeleri kolaylaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.926)			
Tedbir 382. Endüstriyel merkezlerde rekabet gücünü artırmaya dayalı yerel programlara ilişkin çerçeve belirlenecek ve destek mekanizması tasarlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, KOSGEB, Mahalli İdareler, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Sanayi altyapısının güçlü olduğu merkezlerde rekabet gücünün artırılması ve küresel üretim sistemleriyle bütünleşmesine yönelik merkezi yönetim, mahalli idareler ve kalkınma ajansları ortaklığında yürütülmek üzere yerel ekonomik kalkınma stratejilerinin oluşturulmasına, bu yöndeki desteklere ve finansman mekanizmasına yönelik esaslar belirlenecektir.

Bölgelerin rekabet edebilirlikleri ile iş ve yatırım ortamının mukayeseli olarak analiz edilmesine yönelik kurumsal ve beşeri altyapı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.928) Uluslararası doğrudan yatırıma yönelik ulusal stratejileri destekleyecek şekilde bölgesel yatırım destek ve tanıtım stratejileri hazırlanacak, bu alanda etkinlik ve kurumlar arası koordinasyon artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.931), İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Programı			
Tedbir 383. İş ve yatırım ortamı her bölge özelinde ve mukayeseli olarak analiz edilerek bölgesel yatırım ortamı değerlendirme raporları ve il yatırım destek ve tanıtım stratejileri hazırlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, TYDTA, Kalkınma Ajansları, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	İki yıl sürecek çalışma kapsamında Kalkınma ajansları koordinasyonunda, her bölge için uluslararası standartlarda bölgesel yatırım ortamı değerlendirme raporları hazırlanacaktır. İl yatırım destek ve tanıtım stratejileri, kalkınma ajansları koordinasyonunda TYDTA'yla işbirliği içinde hazırlanacaktır.
Tedbir 384. Sektör stratejilerinde yer alan üretim, ihracat ve katma değer artışı hedeflerine ulaşabilmek amacıyla bölgesel rekabet edebilirlik analizleri yapılacak ve bölge düzeyinde alt hedeflerin belirlenmesi çalışmaları başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı Bakanlığı (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, TÜİK, Kalkınma Ajansları, BKİ'ler	Aralık Sonu	Ulusal düzeyde hazırlanan stratejilerin bölgesel düzeyde analiz edilmesini ve bölgesel rekabet edebilirlik analizlerinin yapılmasını içeren Bölgesel Rekabet Edebilirliğin Geliştirilmesi Projesi Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı kapsamında OECD'yle birlikte uygulamaya geçirilecektir.
Bölgesel düzeyde yenilikçi finansal destek mekanizmaları oluşturulacak, bu kapsamda bölgesel girişim sermayesi ve kredi garanti fonu uygulamaları başlatılacaktır. (Kalkınma Planı p.930)			
Tedbir 385. Yüksek büyüme potansiyeline sahip finansman ihtiyacı olan girişimcileri desteklemek için bölge planlarında belirlenen önceliklerle uyumlu olarak bölgesel girişim sermayesi pilot uygulaması başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Hazine Müsteşarlığı, Kalkınma Bankası, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Finansman ve yönetim danışmanlığı desteklerini bir arada barındıran girişim sermayesi, bölgesel potansiyelleri harekete geçirerek katma değeri yüksek mal ve hizmet üreten işletmeleri ortaya çıkarmak ve girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak üzere kalkınma ajanslarının işbirliğinde bölgesel düzeyde uygulanacaktır. Bu amaca dönük çalışmalar ve mevzuat tamamlanarak pilot uygulama başlatılacaktır.

2.2.3.2. Mekânsal Gelişme ve Planlama

a) Mevcut durum

2009-2012 döneminde ülke nüfusu toplamda yüzde 4,2 oranında artarken, nüfusu 20 binin üzerindeki yerleşimler itibarıyla şehir nüfusu yüzde 7,5 oranında artmıştır. Böylece şehirleşme oranı yüzde 70,1 seviyesinden yüzde 72,3 seviyesine yükselmiştir. 6360 sayılı Kanunla büyükşehir belediyelerinin yetki alanının il sınırı olarak belirlenmesi, şehirleşme oranına ilişkin istatistiklere de yansımıştır. Bu nedenle, 2013 yılında nüfusu 20 binin üzerinde olan yerleşimlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 86,7'ye yükselmiştir.

Tablo II: 69- Şehirleşmeye İlişkin Gelişmeler (1)

		2009	2010	2011	2012	2013
Nüfus (Bin Kişi)	**Türkiye**	72 562	73 723	74 724	75 627	76 667
	Kent	50 873	52 341	53 631	54 705	66 488
	Kır	21 689	21 382	21 093	20 922	10 179
Dağılım (Yüzde)	**Kent**	70,1	71,0	71,8	72,3	86,7
	Kır	29,9	29,0	28,2	27,7	13,3
Nüfus Artışı (Yüzde)	**Türkiye**	1,5	1,6	1,4	1,2	1,4
	Kent	2,7	2,9	2,5	2,0	21,1
	Kır	-1,4	-1,4	-1,4	-0,8	-51,4

Kaynak: TÜİK
(1) Nüfusu 20.000'in üzerinde olan yerleşimler kent kabul edilerek hazırlanmıştır.

Hizmet sunma yükümlülüğü kırsal alanları da kapsayacak şekilde genişleyen büyükşehir belediyelerinin planlama, örgütlenme ve hizmet sunum modelinin geliştirilmesine yönelik ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır.

Yükselen gelir ve refah düzeyi, kentleşme oranındaki artış ve şiddetlenen rekabet koşullarının kentsel ekonomilere daha bağımlı hale gelmesi gibi nedenlerle kentlerimizin yaşanabilirlik düzeyinin artırılmasına yönelik politikalar önem kazanmıştır. Bölgesel ve mekânsal gelişme politikaları arasında uyum ve eşgüdümün güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgesel gelişme alanında yürütülen kalkınma çalışmalarının, mali ve teknik destek programlarının, tanıtım destek faaliyetlerinin ve teşviklerin etki doğurması ve verimliliği mekânsal gelişmeyle yakından ilişkilidir.

Planlı mekânsal gelişme ağırlık kazanmış olmakla beraber, planlı yerleşim alanlarında dahi mekân kalitesinin iyileştirilmesi önemini korumaktadır. Yatırım yeri teminini de güçleştiren planlama ve denetim eksiklikleri, altyapı ve ulaşım sisteminin kapasitesini aşan yoğunluk artışları, arazi kullanım kararı değişiklikleri, karmaşık arazi kullanım yapısı, ortak kullanım alanlarının yetersizliği ve yapılaşmış çevre ile doğal çevre arasındaki uyumsuzluklar mekânsal gelişmeyi olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan imar haklarındaki değişikliklerden elde edilen değer artışından kamuya etkili ve yeterli pay alınamaması ortak kullanım alanlarında ciddi kısıtların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Şehirlerin yaşanabilirliğinin artırılması, özel nitelik gerektiren planlama çalışmaları ve doğal çevre başta olmak üzere geri kazanılamaz varlıkların korunması bakımından merkezi koordinasyonun, yönlendirmenin, etkin düzenlemenin ve denetimin önemi giderek artmaktadır. Bununla birlikte, alt ölçek mekânsal düzenleme, arsa üretimi ve yapılaşmanın şekillendirilmesi gibi uygulamayla ilgili süreçlerde orta ve uzun vadede yerel düzeyde niteliği ve teknik kapasitesi güçlü kurumsal yapıların rolünün artırılması gerekmektedir.

Her tür ve ölçekteki mekânsal planlar ile bu planlara ilişkin revizyon, ilave ve değişikliklerin yapılmasını kapsayan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği 14/06/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. İmar ve planlama sisteminin yapısal ve işlevsel

sorunlarını çözecek; planların amacı, niteliği, kapsamı ve arazi kullanım kararlarındaki belirleyicilik düzeylerini netleştirecek; stratejik üst ölçekli mekânsal planlamayı esas alırken detaylı arazi kullanım kararlarının alt ölçekli planlarla belirlenmesini temin eden bir yaklaşımla yeniden ele alacak yeni bir şehircilik ve imar kanununun hazırlanmasına dair ihtiyaç devam etmektedir.

İhtisaslaşmış işlevlere dair planlama ihtiyaçları, farklı kurumların plan yapma ve onama yetkisiyle teçhiz edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Planlama, yapılaşma ve denetim sürecinde nesnel kurallar ile kurumsal kapasite yetersizliği ise belediyelerin uygulamada ulusal politika ve öncelikleri gözetmesi, etkili yönlendirme temin etmesi ve uygulamaların denetlenmesi konularında zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda, plan yapma, onama ve uygulama yetkisi olan merkezi kurum ve kuruluşların planlamaya ilişkin yer seçimi, arazi kullanımı ve yapılaşma gibi temel unsurlarda esasları, usulleri ve standartları bölgesel ve yerel farklılıkları da gözeterek belirlemeleri ve uygulamayı denetlemeleri önem taşımaktadır.

Kamulaştırma, toplulaştırma ve imar uygulamalarının etkililiğini artırmak ve piyasanın daha sağlıklı işlemesini sağlamak üzere objektif ölçütlere dayalı bir gayrimenkul değerleme sisteminin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Meskûn alanlarda gayrimenkul değerlemesine yönelik pilot çalışmalar Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) tarafından yürütülen TKGM Modernizasyon Projesi kapsamında tamamlanmıştır. Ticari alanlara yönelik pilot veri toplama ve küme değerleme analizlerinin tamamlanmasının ardından gayrimenkul değerlemede idari, teknik ve yasal altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmaların başlatılması öngörülmektedir.

Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi (TUCBS) kurulmasına yönelik olarak kurumların ürettiği mekânsal veriler tespit edilmiş, bu verilerin içerik ve değişim standartları belirlenmiştir. Bu çerçevede, veri üretiminden sorumlu kurumlar tarafından sağlanacak verilerle ilgili uygulama şemaları ve diğer rehber dokümanların hazırlanması, veri üretimi ve uyumlaştırılmasıyla ilgili takip mekanizması oluşturulması önem taşımaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Ülkemizin coğrafi koşullarına, kent-kır ayrımına, tarihi, kültürel ve çevresel değerlerine uygun, üst standartlarda yaşanabilir mekânlara kavuşturulması temel amaçtır.

Mevcut yerleşim alanlarının yaşanabilirlik düzeylerinin artırılması ve yeni yapılaşma süreçlerinde daha yüksek standartların sağlanmasına yönelik mekânsal planlama sisteminin sadeleştirilmesi, mekânsal gelişmeye yönelik temel strateji ve hedeflerin belirlenmesi, planlamanın ve uygulamanın üst ölçekli strateji, hedef ve kriterleri gözeterek yerinde ve katılımcı bir süreçle gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Şehirlerimizin; yaşlılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun tüm kesimleri için daha yaşanabilir olması; doğal, kültürel ve tarihi değerlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması sorumluluğu gözetilerek geliştirilmesi hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Mekânsal planlama sistemi merkezin düzenleyici ve denetleyici rol üstleneceği, planlama ve uygulamanın ise yerinde gerçekleştirileceği, ortak karar alma süreçlerini güçlendiren bir yapıya dönüştürülecektir. (Kalkınma Planı p.944)			
Tedbir 386. Mekânsal strateji planlarının kapsam, yöntem ve içeriği netleştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme Komitesinde Temsil Edilen Bakanlıklar, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Ulusal ve bölgesel kalkınma planlarının temel öncelikleri ve öngörülerine paralel şekilde hazırlanacak mekânsal strateji planları ile yaşanabilir mekânların oluşturulmasına yönelik genel hedefler belirlenecektir. Bu genel hedefleri gözeterek bölgesel ve kentsel düzeyde mekânsal gelişmeyi yönlendiren ve mekânsal düzenlemelerde temel esaslar ile kriterleri yerinde ve katılımcı bir süreçle belirleyen mekânsal planlama sistemi geliştirilecektir.
Tedbir 387. Plan hazırlama ve onama yetkisi olan tüm kurum ve kuruluşlar tarafından, kendi yetki alanlarında plan yapımında ve uygulamasında dikkate alınacak usul ve esaslar belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Kalkınma Ajansları, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Planlama sürecinde farklı kurum ve kuruluşların, planlamaya esas olacak yer seçim, arazi kullanım ve yapılaşma kurallarını ulusal ve bölgesel kalkınma hedeflerini gözeterek yazılı hale getirmesi sağlanacaktır.
Tedbir 388. Kırsal alanda imarlı yapılaşmayı desteklemek üzere gerekli usul ve esaslar belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Kırsal alan planlama çerçeve mevzuatı oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Kırsal nitelikli alanlarda yerleşme ve yapılaşmayı düzenleyen rehberler hazırlanacaktır.
Detaylı arazi kullanımlarına, mülkiyet düzenlemesine ve uygulamaya ilişkin kararların alt ölçekli planlarla belirlenmesi, bunları yönlendiren üst ölçekli mekânsal planların ise stratejik nitelikte olması sağlanacak; planların amacı, niteliği, kapsamı ve arazi kullanım kararlarındaki belirleyicilik düzeyleri netleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.947)			
Tedbir 389. Kentleşme ve imar konularında hukuki ve idari çerçeveyi güçlendirmek üzere mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Başbakanlık, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Onuncu Kalkınma Planının ortaya koyduğu yaşanabilirlik perspektifi doğrultusunda şehirlerimizin planlı ve sağlıklı bir yapıya kavuşması için arazi kullanımı, fiziki planlama, uygulama ve yapılaşma konularında temel ilkeleri, standartları ve denetim mekanizmasını da içerecek şekilde imar ve şehircilik mevzuatı yenilenecektir.

Ülke genelinde coğrafi nitelikli mekânsal bilgi üreten ve kullanan kuruluşlar arasında birlikte çalışabilirlik esasları hayata geçirilecek; mekânsal planlara ve uygulamalara elektronik altlık oluşturacak bilgilerin öngörülen standartlarda üretilmesi ve paylaşılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.952)			
Tedbir 390. Ulusal coğrafi bilgi sistemi altyapısı kurulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Kalkınma Ajansları, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	İlgili kurumların ürettiği coğrafi verilerin TUCBS standartlarına uygun olarak sunulabilmesi için veri uyumlaştırma ve entegrasyon çalışmaları yapılacaktır.
Yaşlılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun farklı kesimleri için yaşanabilirliği artırmayı hedefleyen; fırsat eşitliğini ve hakkaniyeti gözeten mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamaları hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.945)			
Tedbir 391. Şehirlerde farklı kesimlerin ihtiyaçlarına dönük mekânsal planlama ve kentsel tasarım proje çerçevesi ve standartları geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Mahalli İdareler, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Belirli kentsel alanlarda hayata geçirilecek kentsel tasarım uygulamalarıyla engelli, yaşlı ve çocukları gözeten, engelsiz ve güvenli mekânlar oluşturulacaktır.
İmar planları ve revizyonlarıyla ortaya çıkan değer artışlarının nesnel değerleme esaslarına göre belirlenmesi ve kamunun bu artıştan öncelikle temel sosyal altyapı ve ortak kullanım alanları oluşturması amacıyla daha çok yararlanması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.949)			
Tedbir 392. Gayrimenkul değer artışlarından kamunun daha fazla pay almasını sağlayacak bir sistem geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Coğrafi bilgi sistemleri veri altyapısından yararlanılarak değer haritalarının oluşturulması ve imar planı değişiklikleri ve kamu yatırımları sonucunda oluşacak değer artışlarının tespit edilmesine ilişkin çalışmalar yapılacaktır.

2.2.3.3. Kentsel Dönüşüm ve Konut

a) Mevcut durum

6306 sayılı Kanunla, afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, sağlıklı ve güvenli yaşam çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair temel usul ve esaslar belirlenmiştir. Kanun kapsamında alan bazında 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 37 ilde 148 farklı alanda 1.058.172 kişinin yaşadığı 170.728 yapıyı içeren 6.939 hektar alan, riskli alan olarak ilan edilmiştir. Yapı bazında ise 53 üniversite, 1 kamu kurumu, 11 kamu ortaklı şirket, 1 sivil toplum kuruluşu, 353 tüzel kişi, 272 yapı denetim kuruluşu ve 46 yapı laboratuvarı olmak üzere toplam 737 kurum ve kuruluş riskli yapıları tespit etmek üzere lisanslandırılmıştır. Bu kuruluşlarca 153.359'u konut olmak üzere toplam 177.632 bağımsız birimi barındıran 49.846 yapının riskli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 14 ilde 42.632 hektar büyüklüğünde 36 ayrı bölge rezerv yapı alanı olarak tespit edilmiştir.

6306 sayılı Kanunun ikincil düzenlemeleriyle Kanunun uygulanma süreci tanımlanmış, finansal destekler ve özel hesaba ilişkin hususlar belirlenmiştir. Bu kapsamdaki dönüşüm uygulamaları için başta be-

lediyelere aktarılan kaynaklar olmak üzere uygulayıcı kuruluşlara kira yardımları, proje giderleri, protokol bedelleri, hizmet alım işleri, kamulaştırma ve yıkım giderleri için yaklaşık 983,1 milyon TL kaynak tahsis edilmiştir. Kanun kapsamında, bakanlık ve mahalli idarelerce yürütülen dönüşüm uygulamaları için toplam 466,3 milyon TL kaynak aktarılmış, ödemesi yapılan faiz desteği ise 2,4 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Ülkemizde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri, afet riskli alanların yenilenmesinden sanayi alanlarının dönüşümüne, kent çeperlerinde üretilen lüks konut sitelerinden tarihi alanların canlandırılmasına kadar birçok alanda farklı uygulamalar olarak gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle kentsel dönüşümün eğitim, kültür, sanayi, istihdam, afet, konut, çevre, enerji ve ulaşım gibi politika alanlarıyla ilişkisinin ve bütünlüğünün tesis edilmesi önemli görülmektedir. Bu kapsamda kentsel dönüşümün canlandırma, rehabilitasyon, restorasyon gibi farklı ihtiyaçlara yönelik uygulamaları da barındıran bir sistem bütünlüğüyle ele alınması ihtiyacı bulunmaktadır.

Kentsel dönüşüm etkin planlama, yenilikçi uygulama araçları ve uygun alan tanımlamasıyla kendi finansmanını üreten ve daha kaliteli, güvenli ve sağlıklı yaşam ortamları sunan etkili bir araç olma potansiyeli taşımaktadır. Bu doğrultuda kentsel dönüşümün niteliğini, hazırlanma, uygulanma ve denetim süreçlerini tanımlayan; katılımcılığı güçlü ve sosyo-ekonomik boyutları zengin daha bütüncül bir modele ve düzenleme çerçevesine ihtiyaç bulunmaktadır. Oluşan beklentiler dikkate alınarak bu konuda merkezi ve yerel kamu idarelerinin teknik, mali ve idari kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Kentsel dönüşümün yerli ve yenilikçi üretimi destekleyecek şekilde uygulanması önem arz etmektedir. Ülkemizdeki kentsel dönüşüm ihtiyacının büyüklüğünün ortaya çıkardığı iş hacmi, başta malzeme sanayi olmak üzere birçok sektör için de geniş iş ve yatırım imkânları sunmaktadır. Gerekli şartlar hazırlandığında ülkemiz bu konuda uluslararası bir bilgi ve tecrübe birikimi elde ederek önemli bir rekabet gücü kazanabilecektir.

Kentlerimizdeki altyapı, çevre ve güvenlik gibi alanlara ilişkin sorunlar ekonomik ve sosyal yansımalarıyla birlikte şehirlerimizin rekabet gücünü olumsuz etkilemekte ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Sağlıksız yapılaşma, eskiyen ve yıpranan yapı stoku, afet riskleri, hızlı nüfus artışı, değişen yaşam tarzı ve mekân tercihleriyle işlev ve değer kaybeden alanların oluşması ve üretim ve hizmet alanlarının sıkışması gibi faktörler şehirlerde yapıların ve alanların dönüşüm ihtiyacını artırmıştır.

Aynı anda çok sayıda ve geniş alanda yürütülen kentsel dönüşüm uygulamalarının yürütülmesindeki mali, idari ve teknik zorluklar dikkate alındığında kentsel dönüşümde önceliklendirmeye gidilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

2014 yılında yaklaşık 814 bin olarak tahmin edilen konut ihtiyacına karşılık, yapı kullanma izni alan konut sayısı 2014 yılı Haziran ayı itibarıyla yaklaşık 415 bindir. 2014 yılı sonuna kadar beklenen gerçekleşmelerle toplam yıllık konut ihtiyacının karşılanacağı tahmin edilmektedir. Konut arzındaki son yıllardaki artışın etkisiyle konut açığı azalmakla birlikte, yerleşmeler itibarıyla arz ve talep dengesinde uyumsuzluklarla karşılaşılmaktadır. Bu kapsamda, konut piyasasında doğru ve uzun vadeli analizler yapı-

labilmesine imkân veren veri altyapısının güçlendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca (TOKİ) 2003 yılından itibaren inşaatına başlanan 634.187 konutun yaklaşık 470 bini 2013 yılı sonu itibarıyla sosyal ve teknik donatılarıyla birlikte tamamlanmıştır. 2014 yılı Ocak-Ağustos döneminde ise 22 bin konut tamamlanmıştır.

Planlı kent ve konut çevreleri oluşturarak konut ihtiyacını karşılamak üzere sosyal ve teknik altyapıları tamamlanmış arsa üretimine öncelik verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Konut piyasasında konut açığının bulunduğu yerleşmeler başta olmak üzere arz ve talep dengesinin kurulması, alt gelir gruplarının konut sorununu çözmek amacıyla uygun yapım ve finansman yöntemlerinin geliştirilmesi, mülk konut politikalarının yanı sıra kiralık konut politikalarının uygulanması gerekli görülmektedir. Konut yapımının yerleşmelerin gelişme eğilimlerine ve özelliklerine göre yönlendirilmesi, yaşlı, çocuk ve engellilerin ihtiyaçlarına uygun konut ve çevrelerinin tasarlanması ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Şehirlerde afet riski taşıyan, altyapı darboğazı yaşayan, eski değerini ve işlevini kaybeden, mekân kalitesi düşük bölgeleri sosyal, ekonomik, çevresel ve estetik boyutlar dikkate alınarak yenilemek; kentsel refahı, yapı ve yaşam kalitesini yükseltmek temel amaçtır.

2015 yılında konut ihtiyacı yaklaşık 815 bin olarak tahmin edilmekte olup konut açığı bulunan yerleşmelerin tespit edilerek ihtiyacın karşılanması ve konut piyasasında arz-talep dengesinin kurulması amaçlanmaktadır. Nüfus artışının hızlı ve konut fiyatlarının yüksek olduğu şehirler başta olmak üzere dar gelir gruplarına yönelik sosyal konut üretiminin desteklenmesine yoğunlaşılacaktır.

Kentsel dönüşüm ile şehirlerimizdeki düşük standartlı kentsel alanların ekonomik, sosyal ve fiziki dezavantajlarının azaltılması hedeflenmektedir. Şehirlerimizin iş ve yaşam koşulları açısından cazibesinin artırılması, afet riskine duyarlı standart dışı yapılaşmanın ıslahı ve tarihi ve kültürel değer taşıyan şehir merkezlerinin dönüşümle canlandırılmasına yönelik çalışmalara öncelik verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kentsel dönüşümde ideal alan büyüklüğü ve bütünlüğü gözetilecek, planlama araçlarından en üst düzeyde yararlanılması sağlanacak, plan ve projelerin niteliklerini, önceliklendirme, hazırlama, uygulama, izleme, değerlendirme, denetim ve yönetişim süreçlerini tanımlayan usul ve esaslar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.962)			
Tedbir 393. Dönüşüm projelerinin ilan, planlama ve uygulama süreçleri kapsamında kentsel gelişmeye ve kent bütününe etkilerinin analizi yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TOKİ, Kalkınma Ajansları, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kentsel dönüşüm alanları, bölgesel ve kentsel gelişme hedeflerini dikkate alarak, nazım ve uygulama imar planları ile uyumu sağlanarak ilan edilecek ve bu alanların kent bütününde yaratacağı etkilerin analizi yapılacaktır.

Tedbir 394. Kentsel dönüşüm projelerinin bütüncül bir yaklaşımla planlanması ve hazırlanması için yaşanabilirlik göstergeleri oluşturulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TOKİ, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kentsel dönüşüm uygulamaları için sosyal boyutu uygulama öncelikleri içine alan yaşanabilirlik göstergeleri oluşturulacaktır.
Tedbir 395. Kentsel dönüşüm uygulamalarında arsa ve arazi düzenleme yöntemlerinin çeşitlendirilmesi ve değer esaslı düzenlemeler ile uygulama yapılabilmesi için pilot çalışmalar başlatılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), TOKİ, SPK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kentsel dönüşüm alanı ilan edilen yerlerdeki imar uygulamalarında taşınmaz değerini esas alan pilot çalışmalar gerçekleştirilecektir.
Tedbir 396. İlan edilecek riskli ve rezerv yapı alanları arasında önceliklendirme kriterleri geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler, Boğaziçi Üniversitesi	Aralık Sonu	Farklı bölgelerde olmak üzere, afet riski yüksek alanlara öncelik verilerek il düzeyinde "Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi" hazırlanacaktır.
Kentsel dönüşüm projeleri, farklı gelir gruplarının yaşam alanlarını kaynaştıran, işyeri-konut mesafelerini azaltan, şehrin tarihi ve kültürel birikimiyle uyumlu, sosyal bütünleşmeyi destekleyen bir yaklaşımla gerçekleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.961)			
Tedbir 397. Dönüşüm projeleri için özgün tasarım rehberleri hazırlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TOKİ, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kent kimliğine ilişkin araştırmalar yapılacak ve bu araştırmalar doğrultusunda başta tarihi ve kültürel değer taşıyan kent merkezlerinin canlandırma projelerinde kullanılmak üzere tasarım rehberleri hazırlanacaktır.
Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programı			
Tedbir 398. Afet riski altındaki alanların dönüşümü için sağlanacak destekler etkinleştirilecek, yeni finansal araçlar geliştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, AFAD, Banka ve Finans Kuruluşları	Aralık Sonu	Afet riski altındaki alanların dönüşümü için kaynakların ve finansal araçların çeşitlendirilmesi ve kamu–özel işbirliği modelinin geliştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 399. Kentsel dönüşümün yerli ve yenilikçi üretimi destekleyecek şekilde uygulanmasına yönelik usul ve esaslar belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TOKİ, Mahalli İdareler, Üniversiteler, TÜBİTAK	Aralık Sonu	Kentsel dönüşüm projelerinde ileri malzemelerin, akıllı bina teknolojilerinin, dayanıklılığı geliştiren uygulama araçlarının ve yüksek teknik özelliklere sahip inşaat makinalarının yurt içinde geliştirilmesi ve üretilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Dar gelirliler başta olmak üzere, halkın temel konut ihtiyacının daha yüksek oranda karşılanması için gerekli önlemler alınacak; barınma sorununa sağlıklı ve alternatif çözümler geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.965)			
Tedbir 400. Tedbir 380: Sağlıklı, engelsiz, güvenli ve çevre dostu konut alanlarının yaygınlaştırılması için yasal, idari ve finansal mekanizmalar güçlendirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, AFAD, TOKİ, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Mevcut ve yeni konut alanlarının engelsiz hale getirilmesi ve konutlarda güvenliğin ve yaşam standartlarının artırılması amacıyla, mevzuat altyapısı geliştirilecek, konut finansman mekanizmalarının bu konudaki standartları gözetmesi sağlanacaktır.
Tedbir 401. Konutlarda enerji verimliliği uygulamalarının artırılması amacıyla yeni finansman modelleri geliştirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, TOKİ, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kamu konutlarında enerji verimliliği uygulamalarının artırılması için finans desteği sağlanacak ve bu uygulamaların diğer konutlara da yaygınlaşması amacıyla vergi indirimini, bankalar tarafından kredi, proje ve teknik destek sağlanmasını da içeren idari, teknik ve mali mekanizmalarla piyasanın yönlendirilmesi için alternatif modeller geliştirilecektir.
Tedbir 402. Konut yapı kooperatifçiliğinin desteklenmesi amacıyla kredilendirme gibi yöntemler geliştirilecek ve kooperatiflerin şeffaflığı artırılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, TOKİ, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Konut kooperatifçiliğinin şeffaflığının ve etkinliğinin sağlanması amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yürütülen projenin tamamlanması sağlanacaktır. Kooperatiflerin işleyiş ve denetim süreçlerinde açıklığın sağlanmasına, kooperatiflerle ilgili bilgilerin paylaşımına yönelik yazılımların ve elektronik sistemlerin geliştirilmesine yönelik projeler desteklenecektir. Kooperatif mevzuatında düzenlemeye gidilmesine, kooperatiflerin desteklenmesi için kredilendirme gibi yöntemlerin geliştirilmesine öncelik verilecektir.
Kamunun, konut piyasasında yönlendirici, düzenleyici, denetleyici ve destekleyici rolü güçlendirilecek, altyapısı hazır arsa üretimi hızlandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.966)			
Tedbir 403. Konut ve konut alanlarında tasarım standartları geliştirilerek gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), AFAD, TOKİ, İLBANK, Mahalli İdareler, TSE, Üniversiteler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Yerleşmelerin coğrafi ve tarihi yapıyla uyumlu, açık ve kapalı alan dengesi gözetilmiş, kapalı alan kullanımında verimliliği ve fonksiyonelliği esas alan dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarını gözeten, güvenli, enerji verimli, ekonomik ve karşılanabilir maliyetlerde konut ve konut alanlarının oluşturulabilmesi için tasarım standartlarının geliştirilmesine yönelik araştırmaların yapılması, mevzuatın geliştirilmesi, konut üretiminin bu standartlara uygun şekilde yönlendirilmesi desteklenecek, denetimin etkinleştirilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 404. Konut piyasasında ihtiyaç duyulan veri kaynakları ile destekleyici ve düzenleyici yöntemlerin iyileştirilmesine yönelik bir çalışma başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TOKİ, TÜİK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Özellikle dar gelirliler için konut finansman yöntemleri, konut piyasasının işleyiş sorunları ve kamunun rolü konularında uluslararası iyi uygulamalar ışığında alternatif yöntemlere odaklanan bir çalışma başlatılacak ve doğru ve uzun vadeli analizler yapılmasına imkân veren veri kaynakları ve yöntemler ortaya konulacaktır.

2.2.3.6. Kırsal Kalkınma

a) Mevcut durum

2012 yılında Türkiye'de kır-kent ayrımına esas teşkil eden 20 bin nüfus eşiği baz alındığında nüfusun yüzde 27,7'si, köy-şehir ayrımı dikkate alındığında ise yüzde 22,7'si kırsal alanda yaşamıştır. 6360 sayılı Kanunun kabul edilmesinden sonra büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan belde ve köyler mahalleye dönüştürüldüğünden bu yerleşimlerdeki nüfus verisi bağlı bulundukları şehirlerin nüfus verisi kapsamında gösterilmektedir. Bu nedenle, kırsal alan tanımının güncellenmesi çalışmalarında Onuncu Kakınma Planı dönemine ilişkin Ulusal Kırsal Kakınma Stratejisinde bu konuyla ilgili belirtilen hususların dikkate alınması gerekmektedir. İçişleri Bakanlığı verilerine göre, 2014 yılı mahalli idare seçimleri sonrası büyükşehir statüsünde olmayan 51 ilde 18.337 köy, yaklaşık 26 bin köy bağlısı ve 397 köy belediyesi (belde) statüsünde yerleşim yeri mevcuttur. Buna göre, 2013 yılı sonu verilerine göre nüfusun yüzde 8,65'ine karşılık gelen 6,7 milyonu köylerde yaşamaktadır.

Kırsal kesimdeki kalkınma sürecini ulusal politika önceliklerimiz temelinde programlara dayalı ve izlenebilir bir yapıya kavuşturmak amacıyla hazırlanan Kırsal Kalkınma Planının uygulama, koordinasyon, izleme ve değerlendirme çalışmaları devam etmektedir. Bu çerçevede oluşturulan Kırsal Kalkınma Planı İzleme Komitesi, merkezi ve yerel idarelerin katılımıyla sonuncusu 2014 yılı Haziran ayında olmak üzere toplam üç toplantı gerçekleştirmiştir.

Onuncu Kalkınma Planı dönemine ilişkin kırsal kalkınma politika dokümanları, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının koordinatörlüğünde önceki Plan döneminde tesis edilen yönetişim mekanizması kullanılarak hazırlanmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımla hazırlanan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinin (2014-2020) hazırlıkları tamamlanmış olup onay sürecindedir. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde belirlenmiş bulunan politika çerçevesiyle uyumlu olarak merkezi bütçe kaynaklarıyla hâlihazırda yürütülen ve Onuncu Kalkınma Planı döneminde yürütülecek olan tüm kırsal kalkınma faaliyetlerini içerecek Kırsal Kalkınma Eylem Planı hazırlıkları devam etmektedir.

Yararlanıcıların eşfinansman katkısıyla yürütülen proje temelli tarım ve kırsal kalkınma mali destek programları farklı kurumlarca yürütülmektedir. Bu kapsamda, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) ve DAP, DOKAP, GAP ve KOP Bölgelerinde Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesi Programı, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme

Kurumunca (TKDK) Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı (IPARD) ile kalkınma ajansları destek programlarının uygulamaları sürdürülmektedir. Bu destekler arasındaki eşgüdüm ve tamamlayıcılık ilgili kurumlar arasında yerel ve merkezi düzeyde takip edilmektedir.

IPARD Programı (2007-2013) kapsamında sağlanan fonların kullanımına 42 ilde devam edilmektedir. 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 12 başvuru çağrısına çıkılmıştır. Toplam yatırım tutarı yaklaşık 3,8 milyar TL olan 7.518 projeyle hibe desteği sözleşmesi imzalanmıştır. 2014-2020 döneminde uygulanacak IPARD-II Programının hazırlık süreci devam etmektedir. Programın 2007-2013 uygulamaları kapsamında elde edilen deneyimler ışığında 2014-2020 döneminde 42 il koordinatörlüğünün yetki devri süreciyle denetim ve eğitim faaliyetlerinin hızla tamamlanması ve sağlanan fonların etkin biçimde kullanılması öngörülmektedir.

Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesinin (KÖYDES) uygulama kapsamı, 6360 sayılı Kanunla birlikte 2014 yılından itibaren büyükşehir belediyesi bulunmayan 51 il olarak yeniden belirlenmiştir. KÖYDES kapsamında köy yolu, köy içme suyu, küçük ölçekli sulama işleri ve atık su konularında yerel idarelerin köy alt yapısı projelerine destek sağlanmaya devam edilmektedir. Projeye 2005-2013 döneminde toplam 8,8 milyar TL ödenek tahsis edilmiştir. Bu ödenekle; yaklaşık 86 bin km stabilize yol, 104 bin km asfalt, 3 bin km beton yol inşa edilmiş; 38 bin km yol onarılmış; 15 milyon m^2 kilit parke döşenmiş; 50.458 ünitede içme suyu ve 126 ünitede atık su projesi yürütülmüş ve 60 bin hektar tarım alanı sulamaya kavuşturulmuştur. Projeye 2014 yılında yaklaşık 346 milyon TL kaynak tahsis edilmiştir.

b) Amaç ve Hedefler

Kırsal kalkınmada temel amaç; kırsal kesimdeki asgari yaşam seviyesinin ülke ortalamasına yaklaştırılması hedefiyle kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alan koşullarıyla uyumlu olarak kendi yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır.

Bu kapsamda, kırsal kalkınma politikaları; tarım sektöründeki yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan işsizlik ve yoksulluk başta olmak üzere, göçten kaynaklanan sosyo-ekonomik olumsuzlukların azaltılması amacıyla tarım politikalarını tamamlayıcı bir şekilde uygulanacaktır. Tarım sektörü istihdamındaki çözülmenin kırsal ve kentsel işgücü piyasaları üzerinde oluşturacağı sorunlara karşı kırsal kalkınma politikaları çerçevesinde özel tedbirler alınacaktır.

Kırsal kalkınma destekleme programlarının istihdam odaklı ve yerel yönetişimi güçlendirecek şekilde tasarlanması sağlanacak, destekleme programları arasında uyum ve tamamlayıcılık gözetilecek ve tarım havzalarına yönelik çalışmalar da dâhil olmak üzere uygulama ölçekleri bölgesel gelişme politikalarıyla uyumlu olarak belirlenecektir. IPARD Programının uygulandığı illerde kalkınma ajansları ile diğer kuruluşların verdiği teknik ve mali desteklerin tamamlayıcılığı güçlendirilecektir.

Büyükşehir belediyelerinin kırsal kesime yönelik görevlerini etkin şekilde yerine getirebilmelerini sağlayacak farklı planlama, örgütlenme ve hizmet sunum modelleri geliştirilecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kırsal kalkınma destekleri tarımda rekabet gücünü iyileştirecek şekilde kullandırılacaktır. Bu alanda AB kaynakları ve ulusal kaynaklar arasında hedef birliği güçlendirilecek, potansiyel yararlanıcılar ve coğrafi kapsam bakımından uyum ve tamamlayıcılık ilişkisi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1019)			
Tedbir 405. Onuncu Kalkınma Planı dönemindeki ulusal kırsal politika belgeleri kurumlar arası işbirliği temelinde hazırlanacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, Kalkınma Ajansları, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Haziran Sonu	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının koordinasyonunda Kırsal Kalkınma Planı İzleme Komitesi aracılığıyla tesis edilmiş bulunan yönetişim mekanizması etkin şekilde kullanılarak hazırlanan 2014-2020 dönemi Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisiyle uyumlu olarak IPARD Programı-II (2014-2020) ile Kırsal Kalkınma Eylem Planı hazırlıkları tamamlanacaktır.
Kırsal alan tanımı revize edilecek, temel nitelikteki ulusal verilerin kır-kent ve il bazında yayımlanması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.1027)			
Tedbir 406. Kırsal alan tanımı revize edilecek, temel nitelikteki ulusal verilerin kır-kent ve il bazında yayımlanması sağlanacaktır.	TÜİK (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Kırsal alan tanımı şehir merkezlerine uzaklık ve diğer uygun parametrelere göre kademeli şekilde tanımlanacaktır. İl bazında hazırlanacak temel kırsal kalkınma göstergelerinin Resmi İstatistik Programına uyumu ve entegrasyonu sağlanacaktır.
Büyükşehir kapsamındakiler başta olmak üzere ilçe düzeyinden kırsal alana hizmet sunum kapasitesini güçlendirecek kurumsallaşma sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.1026) Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Programı			
Tedbir 407. Büyükşehir belediyelerinin kırsal kesime yönelik hizmet sunum kapasitelerinin tespitine ilişkin analiz çalışmaları yürütülecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Bölge Kalkınma İdareleri, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Büyükşehir belediyelerinin kırsal kesime yönelik hizmetlerine ilişkin kurumsal kapasiteleri belirlendikten sonra mevcut duruma bağlı olarak yeni örgütlenme, planlama ve hizmet sunum modelleri geliştirilecektir. Bu kapsamda büyükşehir belediyelerinin kırsal hizmetlerin planlama ve sunumunda uygun ölçek yapılanmalarının sağlanmasına yönelik gerekli mevzuat çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 408. Büyükşehir belediyelerinin bulunduğu illerde valiye bağlı olarak kurulan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Birimlerinin kurumsal kapasiteleri artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	İçişleri Bakanlığı tarafından Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarının ihtiyaç duydukları beşeri kaynak tespit edilerek istihdam edilecek personele yönelik eğitim faaliyetleri yürütülecektir.

Kırsal kalkınma destekleri tarımda rekabet gücünü iyileştirecek şekilde kullandırılacaktır. Bu alanda AB kaynakları ve ulusal kaynaklar arasında hedef birliği güçlendirilecek, potansiyel yararlanıcılar ve coğrafi kapsam bakımından uyum ve tamamlayıcılık ilişkisi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1019)			
Tedbir 409. IPARD Programının uygulandığı illerde potansiyel yararlanıcılara yönelik proje geliştirme ve uygulama eğitimleri artırılacaktır.	TKDK (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	IPARD kaynağından azami ölçüde yararlanmak amacıyla özellikle ikinci uygulama aşamasında kapsama alınan 22 ilde, uygun başvuru sahiplerine yönelik eğitim, bilgilendirme ve tanıtım etkinlikleri diğer kurumlarca yürütülen destek programları da gözetilerek yürütülecektir.
Kırsal yerleşimlerin farklı sektörlerdeki ihtiyaçlarının bir arada programlanmasından oluşacak ilçe bazlı yerel kalkınma programı hazırlanacaktır. Programın tasarımı şehirlere yakınlık durumuna göre, orta ve uzak kırsal yörelerin şartları dikkate alınarak farklılaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1024)			
Tedbir 410. Kırsal yerleşimlerin farklı sektörlerdeki ihtiyaçlarının bir arada programlanabilmesini sağlayacak ilçe bazlı yerel kalkınma modelinin tasarım ve uygulama süreçlerine ilişkin kapsamlı bir analiz çalışması yürütülecektir.	Kalkınma Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler, Bölge Kalkınma İdareleri, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Analiz çalışması, KÖYDES başta olmak üzere merkezi idareler tarafından kırsal alanda uygulanan diğer yatırım ve destekleme faaliyetlerinden elde edilen deneyimler gözetilerek sonuçlandırılacaktır. Uygulanacak ilçe bazlı yerel kalkınma programları, şehirlere yakınlık durumuna göre, orta ve uzak kırsal yörelerin şartları dikkate alınarak farklı içeriklerde tanzim edilebilecektir.

2.2.3.4. Kentsel Altyapı

a) Mevcut Durum

2012 yılı itibarıyla içme ve kullanma suyu şebekesiyle hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı yüzde 98 seviyesindedir. Yerleşime yeni açılan alanlar ve mevcut şebekelerin yenileme ve bakım çalışmaları dışında içme suyu şebeke inşaatı ihtiyacı azalırken içme suyunu arıtma ihtiyacı artmıştır.

Su havzalarındaki yapılaşmalar, kentsel ve sanayi atık sularının arıtılmadan deşarjı, tarımsal ilaç ve gübre kullanımı, katı atıkların düzensiz olarak alıcı ortama bırakılması gibi nedenler su kaynaklarını hızla kirletmektedir. Arıtılmadan kullanılabilen kaynak ve akarsulardan çekilen su miktarı oranı 2008 yılında yüzde 27 iken 2012 yılında yüzde 21'e gerilemiştir. Arıtılarak kullanılması gereken baraj, göl ve göletlerden çekilen su miktarı 2008'de yüzde 45 iken 2012'de yüzde 51'e yükselmiştir. Bu durum karşısında arıtma tesisi yapımı ihtiyacı artmış ve 2008 yılında 170 olan arıtma tesisi sayısı 2012 yılında 258'e çıkmıştır.

Kanalizasyon şebekesiyle hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı 2012 yılında yüzde 92, toplam nüfusa oranı ise yüzde 78 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında atık su arıtma tesisi hizmeti alan belediye nüfusu oranı yüzde 68'e yükselmiştir. 2012 yılında yüzde 68 olan atık su arıtmayla hizmet verilen bele-

diye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranının, kademeli olarak 2017'ye kadar yüzde 100 olması gerekmektedir.

İlgili kanunlarda yapılan değişikliklerle DSİ'nin her türlü içme suyu ve atık su yatırımlarında yetkili kılınmasıyla kurumca gerçekleştirilebilecek içme suyu temini projesi talebi artmış, bunun yanında havza bazında kanalizasyon ve atık su arıtma tesisi yapımı hususunda çalışmalar başlatılmıştır. Artan taleplerin gerçekleştirilebilmesi amacıyla DSİ'nin finansman modelinin sürdürülebilir hale getirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

İçme suyu kayıpları konusunda sağlıklı verilere ulaşılamamakla birlikte, faturalandırılamayan (kayıp/kaçak dâhil) su miktarının yüzde 55 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Su temin sistemindeki kayıp ve kaçaklar azaltılarak su kaynaklarının etkin kullanılması önemini korumaktadır. İçme Suyu Temin ve Dağıtım Sistemlerindeki Su Kayıplarının Kontrolü Yönetmeliği 08/05/2014 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. İçme ve kullanma suyu temin ve dağıtım sistemlerindeki idari ve fiziki su kayıplarının önlenmesi ile sistemin izlenmesi ve kontrolü için, bu Yönetmelik uyarınca çıkarılacak teknik usûller tebliği hazırlık aşamasındadır.

Yatırım ve işletme maliyetleri, personel, teknoloji seçimi ve denetim gibi nedenlerle atık su altyapı hizmetlerinde yeterli etkinlik sağlanamamaktadır. Özellikle atık su arıtma tesislerinin işletilmesi ve yönetilmesinden kaynaklanan problemlerden dolayı tesisler verimli çalıştırılamamakta olup arıtma tesislerinin işletme ve yönetimine yönelik model geliştirilmesi önem arz etmektedir.

SUKAP'tan faydalanabilecek proje sayısı 2014 yılında 2.673'e ulaşmış olup 2011-2014 döneminde merkezi yönetim bütçesinden yaklaşık 1,8 milyar TL kaynak İLBANK aracılığıyla belediyelere proje karşılığı hibe olarak kullandırılmak üzere ayrılmıştır.

TÜİK verilerine göre 2012 yılında toplanan yaklaşık 25,8 milyon ton evsel nitelikli katı atığın yüzde 59,9'u düzenli depolama sahalarında, yüzde 0,6'sı ise kompost tesislerinde bertaraf edilmiştir. Toplam kapasitesi 390 bin ton/yıl olan 6 kompost tesisinde yaklaşık 28,5 bin ton kompost üretilmiştir. 2014 yılı itibarıyla işletmede olan düzenli depolama tesisi sayısı 77'ye yükselmiş olup bu tesislerle 1.056 belediyede 47,1 milyon nüfusa hizmet verilmektedir. 16 düzenli depolama tesisi ise inşaat ve ihale aşamasındadır.

2013 yılında 40 olan tıbbi atık sterilizasyon ünitesi sayısı 2014 yılında 46'ya yükselmiş olup bu tesislerden 79 il faydalanmaktadır.

2011 yılında piyasaya sürülen yaklaşık 2,5 milyon ton ambalajın yüzde 88,6'sı geri kazanılmıştır. 2014 yılı ilk yarısı itibarıyla 806 lisanslı toplama-ayırma tesis ve geri kazanım tesisi faaliyet göstermektedir.

2014 yılı itibarıyla tehlikeli atıkların yönetimi için 38 atık yakma ve beraber yakma, 313 tehlikeli atık geri kazanım ve 7 adet birinci sınıf düzenli depolama tesisi bulunmaktadır.

Katı atık yönetiminde öncelikle üretilen çöp miktarının azaltılması ve atığın kaynakta ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi için hane halklarının bilinçlendirilmesi önemini korumaktadır.

Belediyeler, katı atık yönetiminde toplama ve taşıma konularındaki görevlerini büyük ölçüde yerine getirirken, bertaraf konusunda gereken etkinliği ve hassasiyeti gösterememekte; işletme koşullarındaki

olumsuzluklar önemli çevresel sorunlara yol açabilmektedir. Diğer taraftan yapılan yasal düzenlemelerle büyükşehir belediye sınırlarının il mülki sınırlarına genişlemesi sonucunda, büyükşehir ve büyükşehirlere bağlı ilçe belediyelerinin katı atık yönetimiyle ilgili atıkların toplanması, taşınması, transferi, geri kazanımı ve bertarafına yönelik ihtiyaçları artmıştır.

Mahalli idare birlik modeli katı atık yönetiminde belediyelerin zaman ve finansman kaynaklarını daha verimli kullanmaları açısından önemlidir. Bu yöntemle yürütülen katı atık projeleri artmakla beraber kurulan tesislerin işletilmesinde yaşanan sıkıntılar devam etmektedir.

Ambalaj atıklarının azaltılması, tekrar kullanımı, geri dönüşümü, geri kazanımı, kaynağında ayrı toplanması, taşınması ve ayrıştırılması önemini korumaktadır.

Geri dönüşüm ve geri kazanıma yönelik farkındalığın ve çevre bilincinin artırılması, geri kazanılmış ikincil ürüne ait standartların geliştirilmesi, teşvik ve yönlendirme sisteminin geliştirilmesi atık yönetiminde ekonomik ve çevresel faydalar açısından önemini korumaktadır.

Atık yağlar, atık pil ve akümülatörler, ömrünü tamamlamış lastikler, elektrikli ve elektronik eşya atıkları, hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atığı, ömrünü tamamlamış araçlar gibi özel atıkların toplanması, taşınması, geri kazanımı ve bertarafına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Yüksek nüfus artış hızı, plansız kentleşme ve motorlu taşıt sayısındaki artışa bağlı olarak kent içi ulaşımda yaşanan trafik sıkışıklığı, çevre kirliliği, trafik kazaları, aşırı yakıt tüketimi ve zaman kaybı gibi sorunlar artarak devam etmektedir. Bu sorunlar ışığında, başta raylı sistemler olmak üzere kent içi toplu taşıma sistemlerine yönelik yatırımlara devam edilmektedir.

Türkiye'de 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 11 büyükşehirde (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Eskişehir, Kayseri, Samsun, Antalya, Konya ve Gaziantep) raylı toplu taşıma sistemi (metro, hafif raylı sistem, tramvay) işletilmektedir. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığınca devralınan Ankara'daki Kızılay-Çayyolu ve Batıkent-Sincan metro projeleri 2014 yılında tamamlanmıştır. Tandoğan-Keçiören metro projesinin ise 2015 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Bunun yanında, İstanbul Büyükşehir Belediyesine ait Bakırköy-Beylikdüzü, Bakırköy-Kirazlı ve 4. Levent-Darüşşafaka metro projelerinin de Bakanlığa devri gerçekleştirilmiştir. 4. Levent-Darüşşafaka metro projesinin 2015 yılı başında faaliyete geçmesi beklenmekte olup diğer iki projenin yapımına ise 2015 yılında başlanması planlanmaktadır.

b) Amaç ve Hedefler

Nüfusun sağlıklı ve güvenilir içme ve kullanma suyuna erişiminin sağlanması ve atık suyun insan ve çevre sağlığına etkilerinin en aza indirilerek etkin yönetiminin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Belediye atıklarının öncelikli olarak kaynağında ayrıştırılarak ekonomik değeri olan atıkların geri kazanılmak üzere diğer atıklarla karıştırılmadan toplanmasının sağlanması, geri kazanımı mümkün olmayan atıklar için düzenli depolama tesislerinin kurulması ve eski çöp sahalarının kapatılarak rehabilitasyonu amaçlanmaktadır.

Kentlerimizde toplu taşıma sistemi yatırımlarında yolculuk talepleri esas alınacak, otobüs sistemlerinin yaygınlaştırılmasına ön-

celik verilecek, otobüslerin yetersiz kaldığı güzergâhlarda ise raylı sistemler tercih edilecektir. Bu doğrultuda doruk saatte ve tek yönde tramvay sistemleri için asgari 7 bin yolcu/saat, hafif raylı sistemler için asgari 10 bin yolcu/saat ve metro sistemleri için asgari 15 bin yolcu/saat düzeyinde yolculuk talebi şartı aranacaktır. Raylı sistem projelerinin yatırım programına alınması aşamasında projelerin ekonomik ve mali yapılabilirliğinin yanı sıra, teklif veren belediyenin mali yapısı da göz önünde bulundurulacaktır. Projelerin finansmanında öz kaynak kullanımı esas olacak, dış finansman kaynakları sadece yüksek teknoloji uygulamalarını içeren işlerin yapımında kullanılacaktır. Kent içi raylı sistem projelerinde yerli sanayiden azami ölçüde faydalanılacaktır. Hazine garantili dış krediyle gerçekleştirilecek raylı sistem projelerinde toplam maliyetin asgari yüzde 25'i belediye öz kaynaklarından karşılanacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
İçme suyu ve kanalizasyon yatırım ve hizmetlerinin sağlanmasında mali sürdürülebilirlik gözetilecektir. (Kalkınma Planı p.980)			
Tedbir 411. İçme suyu ve kanalizasyon yatırım taleplerinin sağlıklı bir şekilde yönetilebilmesi için ilgili kurumların mali yapılarının sürdürülebilir olmasına yönelik finansman modelleri geliştirilecektir.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, DSİ, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Artan yatırım talebinin sağlıklı bir şekilde yönetilebilmesi için DSİ Genel Müdürlüğünün içme suyu proje finansmanının sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasına yönelik finansman modeli geliştirilecektir. Büyükşehir belediyelerinin görev ve yetki alanlarını genişleten yasal düzenlemelere paralel olarak su ve kanalizasyon idarelerinin hukuki, kurumsal ve finansman yapısı hizmet kalitesini artırmak ve hizmet maliyetini insani tüketim ihtiyaçlarını da gözeterek kullanan öder prensibiyle karşılamak üzere bir model geliştirilecektir.
Yerleşim yerlerinin içme ve kullanma suyu ihtiyaçlarının tamamı karşılanacak, su kayıp-kaçakları önlenecek, mevcut şebekeler iyileştirilerek sağlıklı ve çevre dostu malzeme kullanımı yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.978)			
Tedbir 412. Suyun verimli kullanımı için hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, DSİ, İLBANK	Aralık Sonu	Su kayıplarının önlenmesi ile sistemin izlenmesi ve kontrolü amacıyla İçme Suyu Temin ve Dağıtım Sistemlerindeki Su Kayıplarının Kontrolü Yönetmeliği uyarınca Teknik Usuller Tebliği hazırlanacaktır.
Katı atık yönetimi etkinleştirilerek atık azaltma, kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak geliştirilecek; bilinçlendirmenin ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesine öncelik verilecektir. Geri dönüştürülen malzemelerin üretimde kullanılması özendirilecektir. (Kalkınma Planı p.982)			

Tedbir 413. Bölgesel düzeyde atık yönetim plan çalışmaları tamamlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Ulusal düzeyde etkin bir atık yönetim sisteminin kurulmasına yönelik çalışmalar dikkate alınarak bölgesel atık yönetim plan çalışmaları tamamlanacaktır. Bu kapsamda mevzuatta öngörüldüğü şekilde düzenli depolama tesislerinin kurulması, katı atık miktarının azaltılması, geri kazanımın sağlanması, katı atık taşıma giderlerinin düşürülmesi ve gerekli olduğu hallerde uygun teknolojiye sahip aktarma istasyonlarının kurulmasına yönelik planlar oluşturulacaktır.
Tedbir 414. Katı atıkların kaynakta ayrıştırılarak, tekrar kullanım değerine sahip olanların ekonomiye kazandırılmasına yönelik kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve mevzuat düzenlemesi yapılacak olup halkın bilinçlendirilmesine ilişkin çalışmalar artırılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, MEB, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Geri dönüşüm bilincinin oluşturulması amacıyla toplumun tüm kesimlerine yönelik eğitim çalışmaları düzenlenecektir. Hedef kitleye yönelik kılavuz ve broşürler hazırlanacaktır. Başta mahalli idareler olmak üzere konuyla ilgili kurum ve kuruluşların kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla sempozyum, çalıştay gibi etkinlikler düzenlenecektir. Konuyla ilgili mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 415. Katı atık yönetiminde mahalli idare birliklerinin etkin çalışmasına yönelik usul ve esaslar belirlenecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İLBANK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Mahalli idare birlikleri tarafından kurulan tesislerin işletilmesi sırasında yaşanan sıkıntıların giderilmesi amacıyla mevzuat değişiklikleri yapılacaktır.
Tedbir 416. Belediye atıkları için Biyobozunur Atık Azaltımı Stratejisi ve Yönetim Planı hazırlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Söz konusu Strateji ve Yönetim Planıyla belediye atıklarının ön işleminde geri kazanım, kompostlaştırma, biyogaz üretimi veya enerji/madde geri kazanımı gibi yöntemler kullanılarak geri kazanıma ilişkin eylemler ve önlemler belirlenecektir.
Tedbir 417. Tüm atık türleri için atık miktarı ve kompozisyonuna yönelik veriler toplanarak kayıt altına alınacak ve etkin bir denetim sistemi kurulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, TÜİK, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Tüm atık türlerine yönelik farklı veya müşterek yönetim sistemi vasıtasıyla atık miktarı ve kompozisyonu dahil olmak üzere üretimden nihai bertarafa kadar geçen sürede atık verilerinin kayıt altına alınması sağlanacaktır.

Tedbir 418. Ambalaj atıkları kaynağında ayrı toplanarak ikili toplama sistemi yaygınlaştırılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	İkili toplama sistemiyle evlerden atıkların sarı torba (biyobozunur atıklar için) ve mavi torba (geri kazanılabilir atıklar için) olmak üzere ayrı toplanması hedeflenmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca gerekli teknik destek sağlanarak ambalaj atıkları yönetim planlarına uygun olarak atıkların kaynağında ayrı toplanması sağlanacaktır.
Kent içi ulaşımda kurumlar arası koordinasyon geliştirilecek, daha etkin planlama ve yönetim sağlanacak, kent içi ulaşım altyapısının diğer altyapılarla entegrasyonu güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.983)			
Tedbir 419. Kent içi raylı sistem projelerinin incelenmesi ve onaylanmasına ilişkin esasları düzenlemeye yönelik yönetmelik hazırlanacaktır.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (AYGM) (S), Kalkınma Bakanlığı, Büyükşehir Belediyeleri	Aralık Sonu	655 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereğince kent içi raylı sistem projelerinin incelenmesi ve onaylanmasına ilişkin esasları düzenlemeye yönelik yönetmelik hazırlanacaktır.

2.2.3.5. Mahalli İdareler

a) Mevcut Durum

2014 yılı itibarıyla, 51 il özel idaresi, 1.396 belediye, 18.216 köy ile il özel idareleri, belediyeler ve köylerin üye oldukları 784 mahalli idare birliği bulunmaktadır. 2013 yılı ADNKS sonuçlarına göre belediyelerde 71.251.022 kişi yaşamakta olup bu nüfusun toplam nüfusa oranı yaklaşık yüzde 93'tür.

Mahalli idarelerde çıkarılan norm kadro yönetmelikleriyle personel istihdamına belli bir disiplin getirilmiş olup mahalli idarelerde çalışan personel sayısı 2011 yılında 266.527 iken bu sayı 2014'te 259.052'ye düşmüştür.

Merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev, yetki, kaynak paylaşımı ve hizmet ilişkilerinin esaslarına yönelik yasal düzenlemeler çerçevesinde ülke düzeyinde belirli hizmet seviyesine ulaşmak için merkezi idarece gerekli standartların belirlenmesi ve bunlara uyumun sağlanmasına ilişkin denetim ihtiyacı devam etmektedir.

Mahalli idarelerin yeni yasal düzenlemelerle genişleyen hizmet alanları ile artan görev ve sorumlulukları da dikkate alınarak idari, mali ve teknik kapasitelerinin oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir. Bu çerçevede, özellikle büyükşehirlerde hizmete ulaşmayı kolaylaştırmak, altyapı hizmetlerinin sunumunda maliyetleri düşürmek, genişleyen hizmet alanlarında bulunan yerleşim bölgesi olmayan tarım arazileri, meralar, orman alanları ve ekolojik hassasiyeti bulunan bölgeleri korumak, yerindelik ilkesini zayıflatmamak gibi hususlara öncelik verilerek hizmet sunum yöntemlerinin yeni bir model çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Mahalli idarelerin hizmet önceliklerini ve finansman imkânlarını belirleyememeleri, bu idareleri teknoloji transferi ve büyük finansman gerektiren yatırım projelerinin yanı sıra diğer projeleri için de borçlanmaya yöneltmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Mahalli idareler daha etkin, hızlı ve nitelikli hizmet sunabilen, katılımcı, şeffaf, çevreye duyarlı, dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarını gözeten ve mali sürdürülebilirliği sağlamış bir yapıya kavuşturularak vatandaşlara sunulan hizmetlerden duyulan memnuniyet en üst düzeye çıkarılacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu/ İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Mahalli idarelerin hizmet standartlarını uygulaması konusunda merkezi yönetimin etkili denetimi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.1005)			
Tedbir 420. Mahalli İdarelerin asgari hizmet standartlarını belirlemeye yönelik mevzuat düzenlemesi ve teknik standart belirlenmesi çalışmaları başlatılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), TODAİE, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Meslek Odaları	Aralık Sonu	Ülke genelinde hizmet kalite ve standartlarının sağlanabilmesi amacıyla gerekli ilke ve kriterlerin ilgili bakanlıklarca belirlenmesi ve mahalli idarelerin bu standartlara uygun hizmet vermesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Bu kapsamda TODAİE tarafından yürütülen bir proje çerçevesinde mahalli idarelerin hizmet alanlarına ilişkin standart ihtiyacı ve önerileri araştırılmakta olup çalışma sonucunda belirlenecek ihtiyaca göre gerekli mevzuat değişikliği ve teknik standart belirlenmesi çalışmaları başlatılacaktır.
Büyükşehir belediyelerinin genişleyen hizmet alanları ve farklılaşan görev ve sorumluluklarıyla uyumlu, her kademede hizmetin niteliğine göre farklılaşan ve mekânsal özellikleri dikkate alan düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.1001)			
Tedbir 421. Büyükşehir belediyelerinin hizmet sunum yöntemleri yeni bir model çerçevesinde değerlendirilerek gerekli idari, kurumsal ve mevzuat düzenleme çalışmaları başlatılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, TODAİE, Türkiye Belediyeler Birliği	Aralık Sonu	Büyükşehirlerde genişletilen alan ve yetkiler çerçevesinde hizmete ulaşmayı kolaylaştırmak, hizmetlerin sunumunda maliyetleri düşürmek, ekolojik dengeyi ve çevreyi korumak, yerindenlik ilkesini güçlendirmek gibi amaçlarla hizmet sunum yöntemleri geliştirilecektir. Bu kapsamda TODAİE tarafından yürütülen bir proje çerçevesinde çalışmalar başlatılmış olup bu araştırma sonuçlarından da yararlanılarak gerekli idari, kurumsal ve mevzuat düzenlemeleri başlatılacaktır.
Başta yeni kurulan büyükşehir belediyeleri olmak üzere mahalli idarelerde çalışan personelin uzmanlaşma düzeyi yükseltilecek, proje hazırlama, finansman, uygulama, izleme ve değerlendirme, mali yönetim, katılımcı yöntemler ve benzeri konularda kapasiteleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1000)			
Tedbir 422. Başta yeni kurulan büyükşehir belediyeleri olmak üzere mahalli idarelerde çalışan personelin kapasitelerini artırmaya yönelik eğitim çalışmaları düzenlenecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, Üniversiteler, TODAİE, Türkiye Belediyeler Birliği, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Mahalli idarelerde çalışan personelin uzmanlaşma düzeyi yükseltilecek, proje hazırlama, finansman, uygulama, izleme ve değerlendirme, mali yönetim, katılımcı yöntemler ve benzeri konularda kapasiteleri artırılmak üzere ilgili kurumlar tarafından eğitim çalışmaları düzenlenecektir.

2.2.3.7. Çevrenin Korunması

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin kalkınma politikaları, uluslararası gelişmelere paralel olarak ekonomi-çevre-toplum etkileşimleri çerçevesinde, sürdürülebilir kalkınmaya doğru bir gelişim göstermektedir. Diğer taraftan sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için küresel ölçekte başlayan yeni büyüme modeli arayışlarıyla birlikte yeşil büyüme yaklaşımı önem kazanmaya başlamıştır. Bu kapsamda çevrenin korunması, kalitesinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin hayata geçirilmesi ve yeşil büyüme yaklaşımının içselleştirilmesine yönelik politika ve stratejiler geliştirilmekte; mevzuat ve kurumsal yapılanmanın güçlendirilmesi yönünde proje ve programlar hayata geçirilmektedir.2012 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) sonucunda 2015 sonrası için yeni bir Dünya Kalkınma Gündeminin oluşturulmasına karar verilmiş, bu amaçla BM öncülüğünde küresel ve bölgesel toplantılarla küresel kalkınma sorunları ve öncelikleri tartışılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, 2014 yılında BM bünyesinde kurulan çalışma gruplarıyla Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Finansmanı Raporu Taslağı tamamlanmıştır. 2015 Sonrası Kalkınma Gündeminin 2015 yılında devam edecek toplantılarla nihai hale getirilerek BM Genel Kurulunda onaylanması beklenmektedir.

İklim değişikliğine uyum küresel ve ulusal düzeyde önemli bir konu olmaya başlamıştır. BM çatısı altında 2020 yılı sonrasında küresel iklim değişikliğiyle mücadele politikalarının belirlendiği müzakere sürecine, İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulunun yönlendirmeleri doğrultusunda, ülkemiz için daha kabul edilebilir bir uluslararası çerçeve sağlanması amacıyla katılım ve katkı sağlanmaktadır. BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında yürütülen müzakerelerde ülkemize esneklikler sağlanması önemini korumakta ve buna yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Ülkemizin sahip olduğu zengin biyolojik çeşitlilik ve genetik kaynakların korunması ve kullanımında sürdürülebilirliğin sağlanmasına temel teşkil edecek mevzuat ve planlama çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir. Özellikle farklı kuruluşlar tarafından yürütülen biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların tespiti ve izlenmesine ilişkin projelerin koordinasyonunun güçlendirilmesi ve kuruluşlar arasında işbirliğinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ülke genelinde başlatılan biyolojik çeşitliliğin tespiti ve haritalanması çalışmalarının tamamlanmasıyla önemli bir eksiklik giderilecektir.

b) Amaç ve Hedefler

Ekonomik ve sosyal gelişme sağlanırken, toplumun çevre duyarlılığı ve bilincinin artırılması, bugünün ve gelecek nesillerin kısıtlı doğal kaynaklardan faydalanmasını güvence altına alacak şekilde çevrenin korunması ve kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

Enerji, sanayi, tarım, ulaştırma, inşaat, hizmetler ve şehirleşme gibi alanlarda, çevre dostu yaklaşımlarla yeni iş imkânlarının, gelir kaynaklarının, ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine olanak tanıyan fırsatlar değerlendirilerek yeşil büyüme sağlanacaktır.

Sera gazı emisyonlarının izlenmesi mekanizması geliştirilecek, iklim değişikliğinden en çok etkilenecek sektörlerde uyum çalışmaları yürütülecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Çevre yönetiminde görev, yetki ve sorumluluklardaki belirsizlik ve yetersizlikler giderilecek, denetim mekanizmaları güçlendirilecek; özel sektörün, mahalli idarelerin ve STK'ların rolü artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1033)			
Tedbir 423. Çevre mevzuatının etkin uygulanması için ölçüm, izleme, denetim, kontrol ve raporlama altyapısı etkinleştirilecektir.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Çevre mevzuatının etkili bir şekilde uygulanması için başta su, hava, toprak olmak üzere doğa koruma ve kirliliği önlemeye yönelik kapasite geliştirme çalışmalarına devam edilecektir. Hava kalitesinin izlenmesi, laboratuvar altyapısının geliştirilmesi ve denizlerde kirliliğin önlenmesi öncelikli olmak üzere çevresel izleme ve denetim faaliyetleri için gerekli donanım ve makine-teçhizat ihtiyacı giderilecektir.
Tedbir 424. Tabiatın ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve kullanımında sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik düzenlemeler tamamlanacak, kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği güçlendirilecektir.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Biyolojik çeşitliliğin tespiti ve izlenmesi ile yaban hayatının korunmasına ve biyokaçakçılığın engellenmesine ilişkin projeler, kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği içerisinde yürütülecektir. Biyolojik çeşitlilik araştırması yapılan illerde hassas habitatlar değerlendirilerek yeni koruma alanları tespit edilecektir. Enerji yatırımlarının doğaya etkilerinin tespiti ve bunların en aza indirilmesi için uygun yöntemlerin geliştirilmesine yönelik projeler yürütülecektir. Koruma ve sürdürülebilir kullanıma yönelik bilinçlendirme çalışmaları devam ettirilecektir.
Doğal kaynakların ve ekosistem hizmetlerinin değeri ölçülerek politika oluşturma ve uygulama süreçlerinde dikkate alınacaktır. (Kalkınma Planı p.1037)			
Tedbir 425. Tabiat varlıkları ve doğal sit alanlarının bilimsel olarak yeniden değerlendirilmesi yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), Üniversiteler	Aralık Sonu	Özel çevre koruma alanlarında biyolojik çeşitlilik araştırmaları ve haritalama çalışmalarıyla yeni mevzuat doğrultusunda mevcut tabiat varlıkları ve doğal sit alanlarının statülerinin yeniden değerlendirilmesine ilişkin projeler yapılacaktır.
İklim değişikliği ile mücadele ve uyum çalışmaları ülke gerçekleri gözetilerek "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ile "göreceli kabiliyetler" ilkeleri doğrultusunda sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.1040)			
Tedbir 426. İklim değişikliği ulusal bildirimi hazırlanarak BMİDÇS sekretaryasına sunulacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu Üyeleri	Aralık Sonu	Uyum, kapasite artırımı ve bilinçlendirme, teknoloji kullanımı ve finansman araçları konularında gelişmeler ve politikalar değerlendirilecek; sera gazı emisyon envanteri çalışmaları tamamlanarak raporlanacaktır.

2.2.3.8. Toprak ve Su Kaynakları Yönetimi

a) Mevcut Durum

Ülkemizde kullanılabilir su kaynağından yararlanma oranı yaklaşık yüzde 39 olup bu kaynağın yüzde 73'ü sulamada, yüzde 16'sı içme ve kullanmada, yüzde 11'i sanayide kullanılmaktadır. Ülkemiz, 2013 yılı itibarıyla kişi başına düşen yaklaşık 1.500 m^3 kullanılabilir su miktarıyla su kısıtı bulunan ülkeler arasında yer almaktadır. 2030 yılında kişi başına düşen 1.100 m^3 kullanılabilir su miktarıyla, Türkiye su sıkıntısı çeken bir ülke durumuna gelebilecektir.

Su yönetiminde etkinliği sağlamak üzere havza bazında entegre koruma ve kontrollü kullanma ilkeleri ile her türlü baskı ve etkilerin belirlenerek tedbirlerin ortaya konulduğu 25 havzanın tamamı için koruma eylem planları hazırlanmıştır. 2012 yılında uygulanmasına başlanan Ergene Havzası Koruma Eylem Planı kapsamında evsel atık su arıtma tesislerinin 2015 yılı sonunda tamamlanması planlanmaktadır.

Şişelenmiş suların denetimi amacıyla İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ve Doğal Mineralli Sular Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 2014 yılında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Su kaynakları yönetiminde planlama, izleme, değerlendirme ve yaptırım eksikliği, kurumlar arasında görev ve sorumluluk dağılımının net olmaması ve eşgüdüm sağlanamaması, ortak veri tabanı ve bilgi akışı yetersizliği ve yeterli düzeyde Ar-Ge yapılamaması gibi hususlar karşılaşılan başlıca sorunlardır.

İklim değişikliği, kuraklık ve taşkınlar su kaynaklarının temininde ve kalitesinde önemli değişikliklere yol açabilecek olup iklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi ve uyum çalışmaları başlatılmıştır.

Yeraltı sularının sürdürülebilir yönetimi açısından kalite ve miktarına ilişkin kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Hızlı şehirleşmeyle turizm ve sanayi sektörlerindeki gelişmenin ortaya çıkardığı arazi ihtiyacı, tarım toprağı varlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra, yanlış tarımsal faaliyetler ve arazinin kabiliyeti dışında kullanımı sonucu toprak yapısının bozulması da tarım arazilerinin tarım dışına çıkmasına neden olmaktadır. Tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve gıda güvenliği açısından tarım arazilerinin niteliklerinin bozulmasının önlenmesi, korunması ve geliştirilmesi için planlı kullanımın sağlanması önem arz etmektedir.

Toprak kaynaklarının, toprağın kabiliyetleri doğrultusunda ve arazi kullanımının planlanması temelinde değerlendirilmesi önemini korumaktadır. Toprağın korunması ve verimli kullanılması için çölleşme ve kuraklıkla mücadele alanında hazırlanan strateji ve eylem planlarının etkin bir şekilde uygulanması, erozyonla mücadelenin etkinleştirilmesi, kirliliğin önlenmesi, toprak yönetiminde koordinasyonun güçlendirilmesi öncelikli görülmektedir.

Su kaynaklarının tarım sektöründe etkin kullanımı ve yönetiminin taşıdığı önemi belirgin biçimde ortaya koyan veriler çerçevesinde, Onuncu Kalkınma Planının amaçlarına ulaşılabilmesi açısından kritik reform alanları için tasarlanan Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı dâhilinde eylem planı çalışmaları tamamlanmıştır.

b) Amaç ve Hedefler

Su ve toprak kaynaklarının miktarının ve kalitesinin korunması, geliştirilmesi ve bu kaynaklara olan talebin en yüksek olduğu tarım sektörü başta olmak üzere sürdürülebilir kullanımını sağlayacak bir yönetim sisteminin geliştirilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Su yönetimine ilişkin mevzuattaki eksiklik ve belirsizlikler giderilerek kurumların görev, yetki ve sorumlulukları netleştirilecek, su yönetimiyle ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1048)			
Tedbir 427. Su kaynaklarının etkin kullanımı ve korunması için bütüncül su kaynakları yönetimi modeli geliştirilecektir.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, DSİ	Aralık Sonu	Bütüncül su kaynakları yönetimi amacıyla 2012 yılında oluşturulan Su Yönetimi Koordinasyon Kurulunun eşgüdümünde yer üstü ve yer altı su kaynaklarını kapsayan hukuki, kurumsal ve uygulamaya yönelik çalışmalar yapılacaktır. Su kaynaklarının havza bazında yönetiminin sağlanması için strateji ve plan çalışmaları sürdürülecektir.
Tedbir 428. Kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu geliştirmek amacıyla su verilerinin bütünleştirilmesi sağlanacaktır.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, DSİ, OGM, İLBANK	Aralık Sonu	Coğrafi Bilgi Sistemi tabanlı oluşturulacak Ulusal Su Bilgi Sistemi ile tüm kamu kurum ve kuruluşlarının su verilerinin toplama ve saklama süreçlerinde mükerrerliğin kaldırılarak veri bütünlüğünün oluşturulması sağlanacaktır.
İklim değişikliğinin ve su havzalarındaki tüm faaliyetlerin su miktarı ve kalitesine etkileri değerlendirilerek havzalarda su tasarrufu sağlama, kuraklıkla mücadele ve kirlilik önleme başta olmak üzere gerekli önlemler alınacaktır. (Kalkınma Planı p.1052)			
Tedbir 429. İklim değişikliğinin su kaynakları üzerine etkisi projesi tamamlanacaktır.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, DSİ	Aralık Sonu	Tüm havzalarda iklim değişikliğinin etkilerini tespit etmek ve iklim değişikliğine uyumu sağlamak üzere yürütülen proje tamamlanacaktır.
Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı			
Tedbir 430. Tarımsal kaynaklı su kirliliğinin önlenmesine yönelik uygulama projeleri yaygınlaştırılacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, DSİ	Aralık Sonu	Bilinçsiz tarımsal girdi kullanımının yaratabileceği olumsuzlukların önlenmesine yönelik çalışmaların hızlandırılması öngörülmektedir. Bu konuda 2015 yılında uygulama projeleri başlatılacaktır.
Özel öneme sahip doğal korunan alanlar başta olmak üzere, nitelikli tarım arazileri ve orman varlığını koruyacak tedbirler alınacaktır. Bu kapsamda özellikle çölleşme ve erozyona karşı mücadele etkinleştirilecek, tarımsal faaliyetlerin toprak kaynakları üzerindeki çevresel ve sosyal etkileri izlenerek önleyici tedbirler yoğunlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1053)			
Tedbir 431. Çölleşme ve erozyonla mücadeleye ilişkin izleme sistemleri geliştirilecek ve uygulama projeleri hazırlanacaktır.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Mahalli İdareler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Çölleşme ve erozyonla mücadelede etkinliği artırmak amacıyla çölleşme ve erozyonla mücadeleye ilişkin ulusal strateji ve eylem planlarının yürürlüğe konulmasıyla birlikte izleme sistemleri geliştirilecek ve uygulama projeleri hazırlanacaktır.

Güncel ve sağlıklı arazi bilgilerine ulaşabilmeyi teminen, uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemlerinden faydalanılarak Ulusal Toprak Veri Tabanı oluşturulacak ve arazi kullanım planlaması yapılarak tarım başta olmak üzere toprağın etkin kullanımı sağlanacaktır.(Kalkınma Planı p.1054)			
Tedbir 432. Tarımsal amaçlı arazi kullanım planları hazırlanacaktır.	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, DSİ	Aralık Sonu	Sağlıklı arazi bilgilerine ulaşabilmesi için uzaktan algılama ve CBS gibi sistemler kullanılarak Ulusal Toprak Veri Tabanının oluşturulması ve tarımda toprağın etkin kullanımı için arazi kullanım planlaması yapılacaktır.
Sulamada sürdürülebilirliğin sağlanması açısından yeraltı su kaynaklarına yönelik miktar kısıtlaması, farklı fiyatlandırma gibi alternatifler geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1055)			
Tedbir 433. Yeraltı su kaynaklarının tarımda kontrollü kullanımının sağlanmasına yönelik miktar kısıtlaması ve fiyatlandırma mekanizmaları geliştirilecektir.	Orman ve Su İşleri Bakanlığı (S), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, DSİ, Bölge Kalkınma İdareleri	Aralık Sonu	KOP ve GAP Bölgeleri başta olmak üzere su kullanımında etkinliğin sağlanması adına tarımsal desteklemede su kısıtının havza ve ürün bazında gözetildiği bir sisteme geçiş öngörülmekte olup bu sistemi destekleyecek sayaç uygulaması ve fiyatlandırma mekanizmaları geliştirilecektir.
Sulama birliklerinin çalışma süreçleri gözden geçirilecek, sistemin daha etkin hale getirilmesi yönünde alternatifler oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.1056)			
Tedbir 434. Sulama birliklerinin hizmet etkinliklerinin iyileştirilmesi için mevzuat çalışmaları başlatılacaktır.	DSİ (S), Sulama Birlikleri	Aralık Sonu	Sulama birliklerinin mali yeterlilikleri ile işleyişlerindeki sorunların aşılması için hizmet şekilleri ile yükümlülük ve görevlerinin yeniden değerlendirilmesi ve etkin bir hale getirilmeleri için gerekli mevzuat çalışmaları başlatılacaktır.

2.2.3.9. Afet Yönetimi

a) Mevcut Durum

İklim ve çevre koşullarındaki bozulmanın da etkisiyle dünyada ve ülkemizde doğal afetlerin şiddeti ve sıklığı artmıştır. Yanlış arazi kullanım kararları ve çarpık yapılaşmaya bağlı olarak afetlerin olumsuz etkilerinin ağırlaşması sonucunda, ekonomik ve sosyal maliyetler önemli boyutlara ulaşabilmektedir. Yaşanan afetler ve etkileri bütüncül bir afet risk yönetiminin uygulamaya geçirilmesini zorunlu hale getirmiş; özellikle can ve mal kaybının en aza indirilebilmesi için risk azaltma faaliyetleri afet risk yönetiminde en önemli bileşen haline gelmiştir.

Afetler konusunda ülke genelinde risk azaltma, hazırlık, müdahale ve afet sonrası iyileştirme çalışmalarının bütünlük içinde yürütülebilmesi ile kurum ve kuruluşların rollerinin belirlenmesi için Ulusal Afet Stratejisi ve Eylem Planının hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

Binalarda depremin doğrudan ve dolaylı neden olduğu maddi zararların karşılanması amacıyla çıkarılan 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu kapsamında 2013 yılı Ekim ayında 5,9 milyon olan sigortalı sayısı 2014 yılı Ekim ayı itibarıyla 6,7 milyona ulaşmış olup bu sayı ülke genelinde yaklaşık yüzde 37'lik bir sigortalılık oranına karşılık gelmektedir.

23/10/2014 tarihi itibarıyla en fazla sigortalılık oranı yüzde 47'yle Marmara Bölgesinde olup en düşük sigortalılık oranı yüzde 24'le Güneydoğu Anadolu Bölgesindedir. Kuruluşundan itibaren Doğal Afet Sigortaları Kurumu, meydana gelen 456 deprem sonrasında 159,4 milyon TL hasar ödemesi yapmıştır.

Afet durumunda kurum ve kuruluşlar arasında hızlı, etkin ve güvenli bir iletişim ve haberleşme sisteminin kurulması çalışmaları devam etmektedir.

Afet yönetimiyle ilgili kurumsal, yasal ve uygulamaya yönelik sorunları çözmek amacıyla 6525 sayılı Kanunla daha önce il özel idareleri altında görev yapan il afet ve acil durum müdürlükleri, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığına bağlanmıştır.

Afet ve acil durumlara ilişkin müdahale çalışmalarında görev alacak hizmet grupları ve koordinasyon birimlerine ait sorumlulukları tanımlayan ve müdahale süreçlerinin prensiplerini belirleyen Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) hazırlanmış ve 03/01/2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur.

Ülkemizdeki yerleşim yerlerini etkileyebilecek tüm tehlikeleri birlikte ele alan bütünleşik afet tehlike ve risk haritalarının hazırlanmasına yönelik standartlar ve kılavuzlar geliştirilmiş olup bu haritaların ülke genelinde tamamlanması önem arz etmektedir. Mahalli idareler tarafından hazırlanacak risk azaltma planlarında zemin karakteristiği, yapı stoku kalitesi ve imar planı kararlarını dikkate alarak geliştirilecek farklı afet senaryolarının hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Afet risklerinin azaltılmasına yönelik kullanılacak kamu kaynaklarının etkin ve yerinde kullanılabilmesi için yapı stokunun, kamu binalarının ve altyapıların yerleşim yerleri ölçeğinde afet risklerine göre önceliklendirilmesi önem arz etmektedir.

Afet sonrası yeniden yapılanma ve iyileştirme süreçlerine yönelik standartların geliştirilmesi ve bu süreçlerin uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesini sağlayacak göstergelerin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

Denetim sisteminin, bina ve altyapı tesislerinin afetlere daha dayanıklı olarak inşa edilmesini sağlamak üzere etkinleştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Afetlere karşı toplumsal bilinç düzeyinin artırılması amacıyla başlatılan çalışmaların ülke geneline yaygınlaştırılması devam etmektedir.

b) Amaç ve Hedefler

Afetler karşısında toplumsal farkındalığın ve toplumun afetlere hazırlık kapasitesinin artırılması ile afetlere dayanıklı ve güvenli yerleşimler oluşturularak muhtemel bir afet sonrasında yaşanılacak can ve mal kaybının en aza indirilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Afet risklerinin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve denetimi ile afet esnasında ve sonrasında yapılan müdahale çalışmalarının etkinliğinin artırılması için kurumsal yetki ve sorumluluklar yeniden düzenlenecektir. (Kalkınma Planı p. 1064)			
Tedbir 435. Afetlerle ilgili mevzuat yeniden düzenlenecektir.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Aralık Sonu	Başta 7269 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikleri olmak üzere afetlerle ilgili mevzuat, risk yönetimi ve azaltımına ağırlık verilerek imar mevzuatı ile bağlantısı kurularak, kurumlar arası görev ve sorumluluklar netleştirilerek ve kamu sorumluluğunun teknik ve sosyal altyapıyla sınırlandırılması dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir.
Tedbir 436. Ulusal Afet Yönetimi Stratejisi ve Eylem Planı tamamlanacaktır.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Risk azaltma, hazırlık, müdahale ve yeniden yapım süreçlerinde gerçekleştirilecek faaliyetler, sorumlu kuruluş-faaliyet-bütçe ilişkisi içinde değerlendirilerek afet yönetiminin etkinliğinin artması sağlanacaktır. Ulusal Afet Yönetim Stratejisinin Ulusal Deprem Stratejisiyle bütünlüğü kurulacaktır.
Afetlere karşı daha etkin mücadele etmek üzere kamu kurum ve kuruluşları arasında hızlı, güvenli ve etkin bir veri paylaşımını sağlayacak afet bilgi yönetim sistemi kurulacak, etkin ve kesintisiz haberleşme temin edilebilmesi için iletişim altyapısı daha da güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.1068)			
Tedbir 437. Ulusal Afet ve Acil Durum Bilgi Yönetim Sistemi kurulacaktır.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Mahalli İdareler	Haziran Sonu	Afetlerle ilgili coğrafi, sosyal ve beşeri özellikler ile donanım, makine-teçhizat ve insan kaynağı gibi bilgilerin yer alacağı ve altlık afet bilgilerini içeren mevcut Afet Bilgi Sistemiyle entegre çalışacak olan Ulusal Karar Destek ve Yönetim Sistemi, afet ve acil durum yönetiminde yer alan diğer kamu kurum ve kuruluşlarının mevcut uygulamalarının da entegrasyonu sağlanmış şekilde kurulacaktır.
Yüksek afet riskli alanlar öncelikli olmak üzere afet risklerinin belirlenmesine yönelik mikro bölgeleme çalışmaları tamamlanacak ve imar planlaması süreçlerinde afet riskleri dikkate alınacaktır. (Kalkınma Planı p.1065)			
Tedbir 438. Doğal afet riski taşıyan yerleşim yerlerinin, afet risk düzeylerine göre sınıflandırılması çalışmalarına başlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, AFAD, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Başta bina stokunun kalitesi ve afet türlerine karşı taşıdığı riskler olmak üzere yerleşim yerlerinin önceliklendirilmesi için yöntem ve standartlar geliştirilecek, sınıflandırma kriterleri belirlenecektir.

Tedbir 439. Bütünleşik afet tehlike haritalarının hazırlanma esasları belirlenecektir.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (S), Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Bütünleşik afet tehlike haritalarının hazırlanmasına yönelik standartlar belirlenecek ve kılavuzlar hazırlanacaktır.
Tedbir 440. Mikrobölgeleme çalışmaları için kılavuz hazırlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), AFAD, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	İmar planlarına altlık teşkil edecek olan mikrobölgeleme çalışmaları için standartlar oluşturulacak ve bu kapsamda kılavuz hazırlanacaktır.
Afet risklerinin azaltılmasına yönelik uygulama mekanizmaları güçlendirilecek, afetlere hazırlık ve afet sonrası müdahalede özel önem arz eden hastane, okul, yurt gibi ortak kullanım mekânları ile enerji, ulaştırma, su ve haberleşme gibi kritik altyapıların güçlendirilmesine öncelik verilecektir. (Kalkınma Planı p.1067)			
Tedbir 441. Kamu binalarının tüm afet türlerine karşı güçlendirilmesi ihtiyacını tespit etmek üzere envanter çalışması yapılacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), AFAD, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Olabilecek afetler sebebiyle zarar görme ihtimali yüksek olan kamu binaları ve yapılarının envanteri çıkarılarak güçlendirme ve yeniden yapım çalışmalarının bir program dahilinde yapılması sağlanacaktır.
Bina ve altyapı tesislerinin afetlere daha dayanıklı olarak inşa edilmesi sağlanacak ve inşaatların denetimi bağımsız, ehil ve yetkili kişi ve kurumlar aracılığıyla güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.1069)			
Tedbir 442. İnşaatların afetlere daha dayanıklı olarak inşa edilmesini sağlamak üzere projelendirme, yapım ve denetim süreçlerine yönelik gerekli mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (S), AFAD, Mahalli İdareler, Meslek Odaları	Aralık Sonu	Bina ve altyapı tesislerinin afetlere daha dayanıklı olarak inşa edilmesini sağlamak üzere inşaatların projelendirme, yapım ve denetiminin ehil ve yetkili kişi ve kurumlar aracılığıyla etkin olarak yapılmasına yönelik gerekli mevzuat hazırlıkları tamamlanacaktır.

2.2.4. KALKINMA İÇİN ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ

2.2.4.1. Uluslararası İşbirliği Kapasitesi

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin 2012 yılında 2.533 milyon ABD doları olarak gerçekleşen Resmi Kalkınma Yardımı (RKY) miktarı 2013 yılında yüzde 30 artışla 3.307 milyon ABD doları seviyesine yükselmiştir. Böylece Türkiye'nin 2012 yılında yüzde 0,33 olarak gerçekleşen RKY/GSYH oranı da 2013 yılında önemli bir artış kaydederek yüzde 0,40 olmuştur. Türkiye, bu anlamda OECD ülkeleri arasında 2013 yılında bir önceki yıla göre RKY miktarında en yüksek artış kaydeden ikinci ülke konumundadır. Aynı dönemde OECD Kalkınma Yardımları Komitesine (DAC) üye ülkeler tarafından gerçekleştirilen toplam RKY tutarı reel bazda ortalama yüzde 6 artmıştır.

Tablo II:70- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları

	2009	2010	2011	2012	2013
RKY (Milyon ABD Doları)	707	967	1 273	2 533	3 307
RKY / GSYH (Yüzde)	0,11	0,13	0,17	0,33	0,40

Kaynak: TİKA, OECD

2013 yılında Türkiye'nin ikili resmi kalkınma yardımlarının toplamı 3,16 milyar ABD dolarıdır. Aynı yılda, Türkiye'nin RKY'lerinden faydalanan ilk 10 ülke sırasıyla Suriye, Mısır, Kırgızistan, Somali, Afganistan, Filistin, Pakistan, Kazakistan, Tunus ve Azerbaycan'dır.

Tablo II:71- Türkiye'nin İkili Resmi Kalkınma Yardımlarının Bölgesel Dağılımı

(Milyon ABD Doları)

	2009	2010	2011	2012	2013
Güney / Orta Asya	355	492	572	448	484
Orta Doğu	139	222	293	1 124	1 770
Balkanlar / Doğu Avrupa	106	140	77	88	98
Afrika	47	38	270	749	783
Uzak Doğu	14	10	12	11	18
Amerika Kıtası	3	11	2	2	4
Diğer	1	7	1	1	3
Toplam	665	920	1 227	2 423	3 160

Kaynak: TİKA

2013 yılında Türkiye tarafından 1,63 milyar ABD doları acil ve insani yardım gerçekleştirilmiş olup Suriyeli misafirlere yönelik olarak gerçekleştirilen insani yardım miktarı 1,57 milyar ABD dolarıdır.

Resmi Kalkınma Yardımlarına ek olarak, özel sektör kuruluşları tarafından diğer ülkelerde gerçekleştirilen doğrudan yatırımlar ile sivil toplum kuruluşlarının diğer ülkelere yaptığı yardımları içeren Türkiye'nin toplam kalkınma yardımlarının büyüklüğü 2012 yılında 3.436 milyon ABD doları iken 2013 yılında yüzde 26 artışla 4.347 milyon ABD doları seviyesine yükselmiştir.

Türkiye'nin, OECD bünyesinde yer alan ve 27 üyeden oluşan OECD Kalkınma Yardımları Komitesindeki (DAC) gözlemci statüsü devam etmektedir. Türkiye, kalkınma işbirliği alanında sahip olduğu özgün tecrübe ve uygulamalarıyla geleneksel donörlerden ayrışmaktadır.

Türkiye'nin kalkınma işbirliği faaliyetlerinde etkililiğinin artırılması amacı doğrultusunda; Kalkınma İşbirliği Temel Politika ve Strateji Belgesi hazırlıklarının devamı olarak bölge bazlı tematik önceliklendirme çalışmalarının yürütülmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Öte yandan kalkınma işbirliği alanında faaliyet gösteren, başta TİKA olmak üzere, kamu kurum ve kuruluşlarının

beşeri ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi çalışmalarına devam edilmesinin Türkiye'nin RKY'sinin etkililiğini ve verimliliğini artıracağı düşünülmektedir.

Türkiye'nin kalkınma işbirliği alanında bölgesel ve küresel düzeyde etkinliğini artırmasına paralel olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu Bölge Ofisi 2014 yılı içerisinde İstanbul'a taşınmıştır. Türkiye'nin farklı alanlardaki tecrübelerinin diğer ülkelere aktarılmasına yönelik olarak BM kuruluşlarıyla işbirliği artarak devam etmektedir. Bu kapsamda, en az gelişmiş ülkeler için Türkiye'de bir teknoloji bankası kurulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

Türkiye'de başta BM kuruluşları, Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ve Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) olmak üzere çok taraflı ve ikili kalkınma işbirliği kuruluşlarıyla sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda teknik işbirliği projeleri yürütülmektedir. 2012 yılı itibarıyla Türkiye'nin aldığı RKY miktarı 3.033 milyon ABD dolarıdır. Büyük bölümü alınan tavizli krediler ve AB hibelerinden oluşan bu tutar Türkiye'nin RKY açısından 2012 yılında halen net alıcı konumda olduğunu göstermektedir.

Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarına daha aktif destek verebilmek amacıyla Onuncu Kalkınma Planı kapsamında Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği Altyapısının Geliştirilmesi Programı oluşturulmuştur.

b) Amaç ve Hedefler

Kalkınma işbirliğinin ulusal düzeydeki idari ve beşeri altyapısı güçlendirilecek, uluslararası işbirliği kapsamında yürütülen faaliyetlerin Türkiye'nin kalkınmasına katkıda bulunacak bir biçimde kurumsallaşması sağlanacaktır.

Yurt dışındaki ekonomik ve ticari misyonlarımızın gerek beşeri gerekse kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Uluslararası işbirliğinin eğitim ve araştırma altyapısını güçlendirmeye yönelik faaliyetler desteklenecektir.

Özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının kalkınma işbirliği faaliyetlerine aktif bir biçimde katılımları sağlanacak, bu alanda kamu özel işbirliği güçlendirilecektir.

Türkiye tarafından Orta Asya, Balkanlar, Afrika ve Orta Doğu'da yer alan ülkeler başta olmak üzere en az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çalışmalarına; bu ülkelerin ihtiyaçlarını, Türkiye'nin uzmanlaştığı alanları ve dış politika önceliklerini gözeten bir anlayışla katkı sağlanmaya devam edilecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Kalkınma işbirliğinin politika çerçevesi ile idari ve hukuki altyapısı geliştirilecek, bu kapsamda Kalkınma İşbirliği Stratejisi oluşturulacak ve Kalkınma İşbirliği Kanunu hazırlanacaktır. (Kalkınma Planı p.1078)			
Tedbir 443. Kalkınma İşbirliği Kanunu hazırlıkları tamamlanacaktır.	TİKA (S), Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, İlgili Diğer Kuruluşlar	Aralık Sonu	Kalkınma İşbirliği Kanununun hazırlanmasına dönük çalışmalar tamamlanacaktır.

Tedbir 444. Kalkınma İşbirliği Temel Politika ve Strateji Belgesi hazırlıkları tamamlanacaktır.	TİKA (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kalkınma İşbirliği Temel Politika ve Strateji Belgesi hazırlanmasına dönük çalışmalar tamamlanacaktır.
Kalkınma işbirliği alanında çalışan merkezi kurumlar ve yurtdışı teşkilatlarının idari ve teknik kapasitesi güçlendirilecek; izleme, değerlendirme ve koordinasyon etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1079)			
Tedbir 445. Kamu kurum ve kuruluşlarının dış ilişkiler birimlerinin ortak çalışmalarına yönelik bir mekanizma oluşturulacak ve ortak projeler geliştirilecektir.	Başbakanlık (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluş, girişim gibi platformlarda politika belirleyen bir ülke konumuna ulaşabilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarının dış ilişkiler birimlerinin ortaklaşa çalışmaları sağlanacaktır.
Tedbir 446. Dış İlişkiler Uzmanlığı kadrosu oluşturulacaktır.	Başbakanlık (S), Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	İlgili kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmek üzere Dış İlişkiler Uzmanlığı kadrosu oluşturulması için kanun tasarısı taslağının hazırlığı tamamlanacaktır.
Tedbir 447. Dış İlişkiler Uzmanlığı Sertifika Programı başlatılacaktır.	Başbakanlık (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Ulusal Ajans, YÖK, KDK, TODAİE, ATAUM, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşlarında istihdam edilmek üzere Dış İlişkiler Sertifika Programı bir eğitim kurumu bünyesinde oluşturulacaktır. Program kapsamında eğitici uzman havuzu oluşturulacaktır.
Tedbir 448. Türkiye tarafından diğer ülkelere yönelik olarak düzenlenen eğitim programlarının bir sistem dâhilinde yürütülmesine yönelik idari düzenleme yapılacaktır.	Başbakanlık (S), Kalkınma Bakanlığı, TİKA, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Türkiye'nin kalkınma alanındaki birikiminin diğer ülkelere aktarılması amacı doğrultusunda hâlihazırda ilgili kurumlar tarafından bağımsız olarak düzenlenen eğitim programlarının koordinasyon içinde ve belirli bir takvim dâhilinde yürütülmesi için bir mekanizma oluşturulacak ve buna yönelik idari düzenleme yapılacaktır.
Tedbir 449. Kamu kurum ve kuruluşlarının dış ilişkiler birimleri arasındaki koordinasyonu, bilgi ve belge paylaşımını kolaylaştırmak amacıyla kamu kurumları dış ilişkiler birimleri internet portalı oluşturulacaktır.	Başbakanlık (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu kurumlarıyla işbirliği halinde dış ilişkilere yönelik çalışmaları ihtiva eden bir internet portalı tasarlanacaktır.

Tedbir 450. Kamu kurum ve kuruluşlarının dış ilişkiler birimlerinin mal ve hizmet alımı süreçleri kısaltılacaktır.	Başbakanlık (S), Maliye Bakanlığı, Kamu İhale Kurumu	Aralık Sonu	Kamu kurum ve kuruluşlarının ikili ve çok taraflı programları kapsamındaki faaliyetleri için mal ve hizmet alımı süreçlerinin kısaltılmasına ilişkin mevzuat değişiklikleri yapılacaktır.
Tedbir 451. Ülkemizin yaptığı RKY'nin, ekonomik ve sosyal geri dönüş etkinliğinin ölçülmesine yönelik kriterler belirlenecektir.	TİKA (S), Kalkınma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Ülkemizce yurtdışına yapılan yardımların, ekonomik ve sosyal etkinliğinin ölçülmesinde ve yurtdışına yapılacak RKY'lerin bu çerçevede tasarlanmasına ilişkin kriterler belirlenecektir.
Özel sektörün ve sivil toplumun katılımı teşvik edilerek kalkınma işbirliği faaliyetlerinde kamu-özel sektör-sivil toplum işbirliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1080)			
Tedbir 452. Kamunun yürüttüğü kalkınma işbirliği faaliyetlerine özel sektörün ve sivil toplumun aktif katılımını sağlamak üzere yürürlükteki destek mevzuatında düzenlemeler yapılacaktır.	TİKA (S), Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, İlgili Diğer Kuruluşlar	Aralık Sonu	Kalkınma işbirliği kapsamında özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının kamu kaynağı kullanarak yürüttükleri faaliyetleri artırmak üzere mevcut destek sisteminde düzenlemeler yapılacaktır.
Uluslararası işbirliğine yönelik analitik kapasite ve bu alandaki birikimin güçlendirilmesi için akademik çalışmalar ve bilimsel yayınların çeşitlendirilmesi sağlanacak, düşünce kuruluşlarının sayıca artırılması teşvik edilecek ve faaliyetleri desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.1081)			
Tedbir 453. Uluslararası işbirliğine yönelik bilimsel araştırma faaliyetlerini destek mekanizması geliştirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), TÜBİTAK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Uluslararası işbirliği alanında birikimin geliştirilmesi için üniversiteler ve düşünce kuruluşları tarafından yapılacak bilimsel araştırma faaliyetlerini teşvik edici bir mekanizma geliştirilecektir.
Tedbir 454. Uluslararası işbirliğine yönelik yüksek lisans ve sertifika programları başlatılacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı (S), YÖK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Uluslararası işbirliğine yönelik beşeri kapasitenin ve bilgi birikiminin güçlendirilmesi amacıyla yükseköğretim kurumlarında eğitim ve sertifika programlarının başlatılması sağlanacaktır.

2.2.4.2. Bölgesel İşbirlikleri

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinde 2014 yılı itibarıyla 14 fasıl müzakerelere açılmış, bir fasıl geçici olarak kapatılmıştır. Açılmayan 20 fasıldan 16'sı AB üyesi bazı ülkelerin engellemeleri nedeniyle bloke edilmiş durumdadır.

AB bölgesel politikalarına uyum kapsamında, üyelik sonrası Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu kullanımına imkân sağlayacak Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu Faslı (22. Fasıl) 05/11/2013 tarihinde müzakereye açılmıştır.

2007-2013 dönemini kapsayan Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) kapsamında programlanan proje ve operasyonel

programların uygulamalarına devam edilmektedir. IPA'nın Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenlerine ilişkin Ortak İzleme Bilgi Sistemi (IMIS) işler hale getirilmiş olup projelere ilişkin bilgiler sisteme girilmektedir. Ayrıca, çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda bakım, iyileştirme ve eğitim faaliyetleri yürütülmektedir.

Diğer yandan, 2014-2020 yıllarını kapsayan IPA II dönemine ilişkin hazırlıklar tamamlanma aşamasına gelmiştir. Bu kapsamda ülkemize sağlanacak AB fonlarının genel çerçevesini ve finanse edilecek öncelikli alanları belirleyen Türkiye için Endikatif Strateji Belgesi 2014 yılı Ağustos ayında Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilmiştir. Söz konusu belge kapsamında ülkemize yaklaşık 4,5 milyar avro tutarında kaynak tahsis edilmesi planlanmaktadır. Kaynakların 9 farklı sektör için oluşturulacak çok yıllı sektör destek programları aracılığıyla kullanılması öngörülmektedir. "Sivil toplum", "yargı", "temel haklar", "içişleri" ve "enerji" sektörlerinde 2014 yılı öncelik ve projelerinin yer aldığı aksiyon programları; "ulaştırma", "çevre", "rekabet edebilirlik ve inovasyon" ile "eğitim, istihdam ve insan kaynaklarının geliştirilmesi" sektörlerinde ise 2014-2016 dönemi sektörel operasyonel programlar hazırlanmıştır.

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) kapsamında işbirliğine yön veren İSEDAK Stratejisinde öngörüldüğü üzere ticaret, turizm, ulaştırma ve iletişim, tarım, yoksullukla mücadele ve mali işbirliği alanlarında çalışma grupları oluşturulmuştur. Çalışma gruplarında üye ülke uzmanlarının düzenli olarak bir araya getirilerek bilgi üretilmesi, iyi uygulamaların paylaşılması, üye ülkeler arasında anlayış birliği oluşturulması ve politikaların uyumlaştırılması amaçlanmaktadır.

Çalışma grupları toplantıları, her bir işbirliği alanında yılda iki kez Ankara'da düzenlenmektedir. Söz konusu toplantılarda yapılan tartışmaları zenginleştirilmek için her bir toplantıya ilişkin olarak analitik rapor hazırlanmaktadır. Bu çerçevede 2014 yılı içerisinde Ticaret Çalışma Grubu Toplantıları için İİT-İçinde Ticaretin Kolaylaştırılması: İİT Üyesi Devletlerde Gümrük Prosedürlerinin Etkinliğinin Arttırılması ve İİT Üyesi Ülkelerde Tercihli Ticaret Anlaşmaları ve Ticaretin Serbestleştirilmesi Çabaları: TPS-OIC Örneği, Ulaştırma ve Haberleşme Çalışma Grubu Toplantıları için İİT Üyesi Ülkeler arasında Multimodal Yük Taşımacılığının Geliştirilmesi ve İİT Üyesi Ülkelerdeki Turizmin Desteklenmesi için Havayolu Bağlantılarının Geliştirilmesi, Turizm Çalışma Grubu için "Turizmde Yatırım Ortamının Sağlanması: İSEDAK Bölgesinde Turizm Yatırımları açısından Sorunlar/Beklentiler" ve "Turizm Hizmet Kalitesinin Geliştirilmesi için İSEDAK Bölgesinde Turizm İşgücü Kapasitesinin Artırılması", Tarım Çalışma Grubu için "İSEDAK Bölgesinde Tarım İstatistiklerinin Geliştirilmesi" ve "İSEDAK Bölgesinde Küçük Ölçekli Tarım İşletmelerinin Piyasaya Erişiminin Kolaylaştırılması", Yoksullukla Mücadele Çalışma Grubu için "İSEDAK Bölgesinde Sosyal Güvenlik Ağı Sistemlerinin İzleme Mekanizmaları" ve "İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Üyesi Ülkelerde Sosyal Yardım Ağı Programlarının Kurumsal Yapısı", Mali İşbirliği Çalışma Grubu için "İSEDAK Ülkelerinde Finansal Katılımın Arttırılması" ve "İslami Finans Ürünlerinde Risk Yönetimi" temaları altında analitik raporlar hazırlanmıştır.

Stratejinin bir diğer uygulama aracı olan proje döngüsü yönetimi kapsamında üye ülkelerin ve ilgili İİT kuruluşlarının İSEDAK Stratejisindeki hedefleri hayata geçirmeye dönük teknik işbirliği ve kapasite geliştirme projelerine ülkemiz tarafından hibe sağlanması öngörülmektedir. Bu kapsamda ilk proje teklif çağrısına 2013 yılı Eylül ayında çıkılmış ve üye ülkelerden 98 proje başvurusundan 15'i onaylanmıştır. 2014 yılı Eylül ayında çıkılan ikinci proje teklif çağrısına ise üye ülkelerden 62 proje başvurusu yapılmış olup değerlendirmelere devam edilmektedir.

Türkiye'nin komşu ülkeler, bölge ülkeleri ve diğer ülkeler ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerinde de 2013 yılında önemli değişimler olduğu gözlenmektedir.

Bu çerçevede Türkiye'nin dış ticareti 2014 yılının ilk sekiz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre ABD doları bazında yüzde 0,85 azalmıştır. Ancak ülke grupları itibarıyla İskandinav ülkeleriyle yapılan ticarette yüzde 4, Avrupa Birliği ülkeleriyle yapılan ticarette ise yüzde 3,38 artış gerçekleşmiştir. Orta Doğu ülkeleriyle aynı dönem itibarıyla gerçekleştirilen ticarette yaklaşık yüzde 7'lik bir azalma görülmekle birlikte, bu düşüş temel olarak Orta Doğu'da yaşanan siyasi gelişmelerden kaynaklanmıştır.

2014 yılının ilk sekiz aylık döneminde, İran hariç tutulduğunda, Türkiye'nin kara sınırı olan komşu ülkelerle ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5,64 artarak 11,6 milyar ABD doları; ithalatı ise yüzde 0,53 artarak 4,93 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılının ilk sekiz ayında, Türkiye ile kara sınırı olan ülkelerden ihracatta yüzde 51,9 payla Irak, ithalatta ise yüzde 57,5 payla İran en önemli ticaret ortaklarıdır.

2014 yılının ilk yedi aylık döneminde ise, Türkiye'den kara sınırı olan komşu ülkelere yönelen doğrudan yatırımlar yüzde 256,9 artarak 207 milyon ABD doları; söz konusu ülkelerden Türkiye'ye yönelik doğrudan yatırımlar ise yüzde 21,4 azalarak 22 milyon ABD doları olmuştur. Bu dönemde Bulgaristan ve Gürcistan'a yapılan yatırımlarda azalış meydana gelirken Irak'a yapılan yatırımlarda artış dikkat çekmektedir.

Tablo II: 72- Bazı Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret

(Milyar ABD Doları)

	2010		2011		2012		2013		2013	
Ülke Grupları	**İthalat**	**İhracat**	**İthalat**	**İhracat**	**İthalat**	**İhracat**	**İthalat**	**İhracat**	**Toplam İhracat İçindeki Payı (Yüzde)**	**Toplam İthalat İçindeki Payı (Yüzde)**
İİT	27,9	32,5	31,4	37,3	31,7	55,2	32,1	49,4	32,5	12,6
EİT	13,3	7,6	17,3	9,3	16,4	16,6	14,8	11,9	7,8	6,5
KEİ	33,5	14,2	38,5	17,4	41,3	18,4	41,0	19,9	13,1	19,0
D-8	13,4	6,4	19,5	7,6	17,8	14,9	16,8	8,8	5,8	7,8

Kaynak: TÜİK

2014 yılının ilk sekiz ayında İİT üyesi ülkelere yapılan ihracat 31,6 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşerek bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,9 azalmıştır. 2014 yılının ilk sekiz ayında İİT üyesi ülkelerden yapılan ithalat 19,5 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiş olup bir önceki yılın ilk sekiz ayına göre yüzde 12,1 azalmıştır.

İİT üyesi ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliğinin geliştirilmesi temel hedefi doğrultusunda, İSEDAK'ın görevlerinden biri olan İİT içi ticaretin artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilmiştir. İİT içi ticaret oransal olarak 2012 yılında yüzde 18,4 iken 2013 yılında yüzde 18,7 olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca, D-8'i daha etkin bir işbirliği platformu haline getirmeye yönelik çabalar devam etmektedir. Bu kapsamda, 19/12/2013 tarihinde İslamabad'da gerçekleştirilen D-8 16. Bakanlar Konseyi Toplantısında, Teşkilatın on altı yıllık geçmişini değerlendirecek ve gelecek vizyonuna yönelik tavsiyeler sunacak Akil Adamlar Grubunun (AAG) kurulması kararı alınmıştır. AAG'nin hazırlamış olduğu rapor, 26/09/2014 tarihinde düzenlenen Birleşmiş Milletler 69. Genel Kurulu marjında düzenlenen bakanlar toplantısı ile dışişleri bakanlarına sunulmuştur.

D-8 35. Komisyon Toplantısı 10-11 Haziran 2014 tarihlerinde İslamabad'da yapılmıştır. Toplantıda, 2014 yılının Aralık ayında Türkiye'de yapılacak olan 9. Zirve Toplantısının konusu Sürdürülebilir Kalkınma için Ticaret ve Yatırım olarak belirlenmiştir.

b) Amaç ve Hedefler

AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda, Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerine uyum düzeyinin yükseltilmesi ve 35 fasıl altında toplanan AB müktesebatına uyum sağlanması yönündeki çalışmalar sürdürülecektir. AB'ye uyum süreci, 2008 Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde, ülkemizin öncelikleri dikkate alınarak yürütülecektir.

AB'den sağlanacak mali yardımların Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine azami katkı sağlaması temel hedeftir. Onuncu Kalkınma Planı döneminde AB'den ülkemize sağlanan mali yardımların ulusal önceliklerimizi de dikkate alarak daha verimli ve etkili bir biçimde kullanılması sağlanacaktır. AB üyeliği sonrası Yapısal Fonlar ve Uyum Fonundan yararlanmaya yönelik hazırlık çalışmaları yürütülecek, merkezi ve bölgesel düzeyde kurumsal kapasite geliştirilecektir.

IPA II'nin politika alanları kapsamında tahsis edilecek kaynakların belirlenen amaçlar doğrultusunda etkili bir şekilde yönetilebilmesi için 2007-2013 döneminde oluşturulan koordinasyon ve izleme mekanizmalarının, IPA II dönemi ihtiyaçları doğrultusunda gözden geçirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.

IPA II döneminde sağlanan fonların yıllık sektör programlaması ve sektörel operasyonel programlar aracılığıyla etkili bir şekilde kullanılması sağlanacaktır. IPA II döneminde "sosyo-ekonomik ve bölgesel kalkınma" ile "istihdam, eğitim ve sosyal politikalar" alanları altında sağlanacak fonların kullanımında, bölgesel ihtiyaç ve öncelikler ile ulusal kaynaklarla tamamlayıcılık esas alınacaktır. Bu çerçevede IPA II döneminde kalkınma ajanslarının sektörel operasyonel programların uygulama sürecinde daha etkin bir görev üstlenmelerine yönelik ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde çalışmalar yürütülecek ve ajansların kurumsal yapıları ve insan kaynakları kapasitesi güçlendirilecektir.

IPA'nın "bölgesel kalkınma" ve "insan kaynaklarının geliştirilmesi" bileşenleri altında uygulanan operasyonel programlar kapsamında finanse edilecek projelerin izlenmesi amacıyla kurulan IMIS'e yönelik bakım, iyileştirme ve eğitim faaliyetlerine devam edilecektir. IMIS'in, IPA II döneminde finanse edilecek proje ve operasyonların izlenmesinde kullanılması hususu IPA II kurumsal yapılanması çerçevesinde değerlendirilecektir.

İSEDAK Stratejisinde tanımlanan işbirliği alanlarında oluşturulan çalışma gruplarında ülkemizin tecrübesinin doğru ve etkin bir biçimde aktarılmasını teminen ilgili milli kurum ve kuruluşlarla etkin koordinasyon sürdürülecektir.

Üye ülkelerin işbirliği çabalarına aktif katılımına ve kurumsal ve beşeri kapasitelerini geliştirmelerine hizmet edecek İSEDAK Proje Döngüsü Yönetimi kapsamında üye ülkelerin ve ilgili İİT kuruluşlarının çok taraflı işbirliği projelerine ülkemiz tarafından mali destek sağlanacaktır.

İİT üyesi ülkelerle ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirmeye yönelik mevcut proje ve programların başarılı bir biçimde uygulanması için çalışmalara devam edilecektir. Bu doğrultuda üye ülkelerle, İİT'nin ilgili kuruluşları ve Türkiye'deki ilgili kurum ve kuruluşlarla etkin koordinasyon sürdürülecektir. İİT Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Sisteminin (TPS-OIC) yürürlüğe konulması için ilgili ülkeler tarafından taviz listelerinin Ticaret Müzakereleri Komitesine iletilmesi ve uygulamaya dönük gerekli hazırlıkların tamamlanmasına ilişkin çalışmalar sürdürülecektir. TPS-OIC'nin ülkemizde uygulanabilirliğiyle ilgili idari ve yasal tedbirler alınacaktır. İİT üyesi ülkelerde standartların geliştirilmesi konusunda, SMIIC'in çalışmalarına destek verilecektir. Bunun yanı sıra, mali işbirliği konusunda menkul kıymetler borsaları, merkez bankaları ve sermaye piyasaları düzenleme kurumları arasındaki işbirliği çalışmalarına hız verilecektir. İİT üyesi ülkeler arasında turizm alanında işbirliğini artırmaya yönelik olarak 2011 yılında oluşturulan İİT/İSEDAK Özel Sektör Turizm Forumunun ülkemiz ev sahipliğindeki faaliyetleri desteklenmeye devam edilecektir.

EİT'in daha etkin, dinamik ve görünürlüğü yüksek bir teşkilat haline getirilmesi amacına dönük çalışmalar sürdürülecektir. EİT Bölgesinde bölge içi ticaretin artırılması için tarife ve tarife dışı engellerin azaltılmasına, ulaştırmanın ve taşımacılığın kolaylaştırılmasına dönük çabalar artırılacaktır. EİT Akil Adamlar Grubunun önerilerinin hayata geçirilmesine dönük çalışmalara aktif destek verilecektir. Ülkemizde kurulan ve faaliyetlerine başlayan EİT Bölgesel Gıda Güvenliği Programı Bölgesel Koordinasyon Merkezinin çalışmalarına hız verilecektir.

KEİ'yi proje üreten bir örgüte dönüştürmek amacıyla oluşturulan Proje Geliştirme Fonuna destek verilmeye devam edilerek KEİ ülkeleriyle ilişkilerimizde özel sektöre önem verilecektir. KEİ üyesi ülkeler arasında mesleki ve teknik eğitim sistemlerinin geliştirilmesi, vergi politikası uygulamaları, kaçakçılık ve insan ticareti gibi sınır aşan suçlarla mücadele, bitki genetik kaynaklarını koruma ve depolama, gıda güvenliğini sağlama, balıkçılık politika ve uygulamalarının geliştirilmesi konularıyla sivil havacılık ve sahil güvenlik alanlarında işbirliğinin güçlendirilmesi hususlarında çalışmalar sürdürülecektir.

Türkiye, D-8 kapsamındaki işbirliği çalışmalarını desteklemeye devam edecektir. Bu kapsamda, D-8 Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Anlaşmasının fiilen yürürlüğe girmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
İSEDAK daha etkin hale getirilecek, bu çerçevede önümüzdeki dönem çalışmalara yön verecek İSEDAK Stratejisi, oluşturulan çalışma gruplarının da katkısıyla güçlü bir şekilde hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.1103)			
Tedbir 455. İSEDAK sekretarya hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik yürütülen çalışmaların finansmanına ilişkin usul ve esaslar hazırlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Maliye Bakanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	İSEDAK sekretarya hizmetlerinin geliştirilmesi, üye ülkeler arası işbirliğinin ve üye ülkelerde beşeri ve kurumsal kapasitenin arttırılmasına yönelik yürütülen çalışmaların finansmanına ilişkin usul ve esaslar hazırlanacaktır.
İSEDAK bünyesinde somut uygulamalara ve daha etkin bir işbirliğine zemin hazırlamak için tasarlanan proje destek sistemi başlatılacak, üye ülkelerin proje tekliflerine teknik ve mali destek sağlayacak programlar uygulamaya geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.1104)			
Tedbir 456. İSEDAK proje döngüsü yönetimi mekanizması kapsamında kabul edilen projelerin finansmanına ilişkin usul ve esaslar hazırlanacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bankası, İlgili Kurum ve Kuruluşlar		İSEDAK proje döngüsü yönetimi mekanizması kapsamında kabul edilen projelerin finansmanına ilişkin usul ve esaslar hazırlanacaktır.
Bölge ülkeleriyle hizmet ticareti ve yatırımlara ilişkin hükümler de içeren serbest ticaret anlaşmalarının (STA) yapılmasına dönük çalışmalar hızlandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1099)			
Tedbir 457. Bölge ülkeleriyle ülkemiz arasında imzalanmış mevcut STA'lara "hizmet ticareti ve yatırım" bölümleri eklenmesine ilişkin çalışma ve müzakereler başlatılacak, hizmet ticareti ve yatırımlara ilişkin hükümler de içeren yeni STA'lar yapılmasına dönük gerekli analizler tamamlanacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Avrupa Birliği Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜİK, TCMB, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	İlgili paydaşlarla koordinasyon halinde bölge ülkeleriyle hizmet ticareti ve yatırımlara ilişkin hükümler de içeren STA'lar imzalanmasına dönük gerekli analizler tamamlanacaktır. Ayrıca hali hazırda yürürlükte olan STA'ların hizmet ticareti ve yatırımlarla ilgili hükümler içerecek şekilde derinleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 458. TPS-OIC'nin ülkemizde uygulama zemininin oluşturulması için yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır.	Ekonomi Bakanlığı (S), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, TOBB	Aralık Sonu	TPS-OIC'nin Ülkemizde başarıyla uygulanabilmesi için uygulamaya dönük gerekli yasal ve idari hazırlıkların tamamlanmasına ilişkin gerekli çalışmalar yürütülecektir.

2.2.4.3. Küresel Kalkınma Gündemine Katkı

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin kalkınma alanında sahip olduğu bilgi ve tecrübenin diğer ülkelerle paylaşılması kapsamında kalkınma işbirliği program, proje ve faaliyetleri uygulanmaya devam edilmiştir. 2014 yılında bazı kırılgan devletlere yönelik yeniden yapılandırma ve kapasite geliştirme programlarına ve Suriye'ye yönelik acil ve insani yardım faaliyetlerine ağırlık verilmiştir.

Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşmak için belirlenen süre 2015 yılında sona erecektir. 2015 sonrası kalkınma gündemine ilişkin tavsiyelerde bulunmak amacıyla 2015 Sonrası Kalkınma Gündemine İlişkin Üst Düzey Seçkin Kişiler Paneli, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Açık Katılımlı Hükümetler arası Açık Çalışma Grubu ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Finansmanı Uzmanlar Komitesi gibi çeşitli mekanizmalar oluşturulmuştur. Söz konusu toplantılara ülkemizden aktif katılım sağlanmıştır. BM Genel Sekreteri bu çalışmaların ortaya koyduğu tavsiye niteliğindeki sonuç belgelerini dikkate alarak bir sentez rapor hazırlayacak ve 2014 sonuna kadar BM Genel Kuruluna sunacaktır. Hükümetler arası müzakerelerde üzerinde mutabık kalınacak hedefler, 2015 yılı Eylül ayında yapılacak olan 70. BM Genel Kurulu Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde dünya kamuoyuna duyurulacaktır.

b) Amaç ve Hedefler

Komşu ülkeler ve yakın çevre ülkeleriyle kalkınma işbirliği programları ve bölgelerarası işbirliği programlarının geliştirilmesine ağırlık verilecektir. Türkiye'nin yakın çevresinde yer almamakla birlikte içinde Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'nın (BRICS) da yer aldığı kalkınma alanında önemli tecrübelere sahip ülkelerle bilgi ve tecrübe paylaşım programları başlatılması yönünde faaliyetler yürütülecektir.

Çok taraflı uluslararası kalkınma işbirliği kuruluşlarıyla bölgesel ve küresel düzeyde işbirlikleri ulusal önceliklerle uyumlu şekilde artırılacaktır. Bu doğrultuda, bu kuruluşların bölgesel ve küresel birim ve merkezlerinin ülkemizde kurulması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Ulusal öncelikler doğrultusunda BM ve diğer çok taraflı uluslararası kalkınma işbirliği kuruluşlarıyla yapılan işbirlikleri geliştirilerek uluslararası kalkınma çalışmalarına etkin katılım sağlanacak ve görünürlük artırılacaktır.

Türkiye'nin ulusal stratejilerine, dış politika hedeflerine, bölgesel ve küresel önceliklerine uygun şekilde diğer ülkelerle ikili düzeyde teknik işbirliği çalışmaları sürdürülecektir.

Uluslararası acil ve insani yardımların hızlı, etkin ve sürdürülebilir biçimde gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Acil ve insani yardımların etkinliğini artırmaya ve ülkelerin kapasitesini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Türkiye ile diğer ülkeler arasında karma ekonomik komisyon (KEK) toplantılarının gerçekleştirilmesi, yüksek düzeyli stratejik konsey mekanizmalarının kurulması ve bunun yanı sıra yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşmaları ile çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşmalarının ve Gümrük Birliği yükümlülüklerimizle uyumlu bir şekilde STA'ların imzalanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Yükselen ekonomilerle ekonomik ve ticari ilişkilerin artırılmasına dönük strateji ve programlar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1117)			
Tedbir 459. BRICS ülkeleri başta olmak üzere kalkınma alanında birikim sahibi ülkelerle bilgi ve tecrübe paylaşım programları başlatılacaktır.	Kalkınma Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Gelişmekte olan ülkelerle ve özellikle BRICS ülkeleriyle kalkınma alanında ikili ve çok taraflı işbirliğini geliştirmeye yönelik imkânların araştırılması için çalışmalar yapılacaktır.
Türkiye'nin uluslararası kuruluşlardaki etkinliği artırılacaktır. Bu amaçla uluslararası merkezlerdeki Türk misyonlarının uzman kadroları güçlendirilecek, uluslararası kuruluşlarda görevli vatandaşlarımızın sayısının artırılması yönündeki girişimler hızlandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.1119)			
Tedbir 460. Uluslararası kuruluşlardaki uzman sayısının artırılması için idari düzenlemeler ve mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Uluslararası kuruluşlardaki uzman sayısının artırılması için mevzuat düzenlemeleri kolaylaştırılacak ve esnekleştirilecektir. Bu kapsamda, vatandaşlarımızın uluslararası kuruluşlarda daimi kadrolarda ve geçici görevlendirme usulü ile istihdamı ve staj imkânlarından faydalanması için girişimlerde bulunulacaktır.
Uluslararası etkinliği yüksek ve kalkınma işbirliği konusunda uzman kuruluşların bölgesel ofislerini ülkemizde açmasını teşvik edecek daha yoğun girişimlerde bulunulacaktır. (Kalkınma Planı p.1120)			
Tedbir 461. Ulusal öncelikler doğrultusunda BM ve diğer çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşlarıyla yapılan işbirlikleri geliştirilerek uluslararası kalkınma çalışmalarına etkin katılım sağlanacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Kalkınma Bakanlığı, TİKA, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Bölgesel ve küresel işbirliklerini artırmak amacıyla BM kuruluşlarının bölgesel ofislerinin ülkemizde açılması için çalışmalar sürdürülecektir. Ayrıca, uluslararası tecrübelerden faydalanmak ve Türkiye'nin tecrübelerin diğer ülkelere aktarılması amacı doğrultusunda çok taraflı kalkınma işbirliği kuruluşları ile işbirliği faaliyetleri sürdürülecektir.
Türkiye'nin küresel düzeyde ve kriz yaşayan ülkelere dönük acil ve insani yardım kapasitesi ve faaliyetlerinin etkinliği artırılacaktır. Bu çerçevede, kurumsal kapasite ve kurumlar arası koordinasyon güçlendirilecek, STK'ların ve özel sektörün faaliyetleri desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.1122)			
Tedbir 462. Uluslararası acil ve insani yardımların etkinleştirilmesi ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi amacıyla acil ve insani yardımların uygulamasındaki temel süreçler tespit edilecektir.	AFAD (S), Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, TİKA, Türk Kızılayı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Acil ve insani yardımlara ilişkin kavramlar tanımlanacak, uluslararası acil ve insani yardım süreçleri kamu kuruluşları, özel sektör ve STK'ları kapsayacak şekilde tespit edilecek ve bulguların değerlendirilmesi amacıyla ilgili tarafların katılacağı bir çalıştay düzenlenecektir.

Uluslararası barış, refah ve istikrara hizmet edecek etkin bir kalkınma işbirliği politikası izlenecektir. Kalkınma işbirliği çalışmaları stratejik bir yaklaşım çerçevesinde yürütülecek, küresel düzeyde ve ülke bazında işbirliği stratejileri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.1124), Kalkınma işbirliği faaliyetleri, ilgili ülkelerde kurumsal kapasite oluşumuna destek sağlayacak bir yapıda sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.1125)			
Tedbir 463. Kalkınma işbirliği faaliyetlerinin somut stratejilere dayanması ve muhatap ülkelerde program bazlı yürütülmesi için çalışmalar başlatılacaktır.	TİKA (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kalkınma işbirliği faaliyetlerinin uygulandığı ülkelerde somut stratejilere dayanması ve program bazlı yürütülmesi için ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarını koordine edecek bir mekanizma oluşturulmak üzere çalışmalar başlatılacaktır.